33

Sosyalist Yayınlar

FAŞİZMİ EZECEĞİZ

D. Ibarruri

Dolores Ibarruri

"La Pasionaria"

faşizmi ezeceğiz

Sosyalist Yayınlar

"NO PASARAN! MADRİD SERA LE TUMBO DEL FASCİSMO!"

Bundan tam 61 yıl öncesinin bugünlerinde İspanya'nın Madrid şehrinin sokakları ve duvarları bu ölümsüz sloganın yeraldığı pankart ve afişlerle donatılmış: **"Geçemeyecekler! Madrid Faşizme Mezar Olacak!"** Şehrin havasında olağanüstü bir hareketlilik, koşuşturmaca, heyecan, korku ve umut hissediliyor. İnsanlığın bütün güzel değerlerini ve umutlarını inanç ve bayrak yapanlar, bunların en azgın düşmanlarıyla savaşmaya hazırlanıyorlar. İnsanlığın aklı ve yüreği Madrid'te atıyor.

Kapitalist sermayenin azgın ve kanlı diktatörlüğü faşist rejimler; Almanya, İtalya, Portekiz ve Japonya anti-komünist bir blok oluşturmuş, Sovyetler Birliği'ne ve dünyadaki tüm komünistlere, sosyalistlere ve ilericilere karşı bir haçlı seferi başlatmıştır. Faşizmi İspanya'da egemen kılmak için bütün olanaklarını seferber ederek İspanyol faşistlerini desteklemektedirler. Franko'nun emrindeki İspanyol faşistleri Madrid kapısına dayanmışlar. Musolini 1 Kasım 1936 günü Milano'da kuduz bir köpek gibi uluyor: "Bizim bugün anti-bolşevizm bayrağı altında birleşmemize kimse şaşırmayacaktır. Çünkü budur bizim eski bayrağımız. Bu bayrak altında doğduk, bolşevik düşmana karşı savaşıp onu, canımız ve kanımız pahasına yendik."

Madrid'te kadın erkek, genç ihtiyar herkes silahlanmış, barikatlarda, evlerde, sokaklarda umudu ve özgürlüğü savunmaya hazırlanıyor. İspanyol proletaryasının onuru İspanya Komünist Partisi'nin kurucusu ve savaşımcı önderi Dolores Ibarruri tükenmez bir inanç ve büyük bir enerjiyle koşturup duruyor. Hazırlıkları denetliyor, görev ve emirler veriyor, konuşmalar yapıyor, bildiriler yazıyor. Onun inançlı, yalın, samimi, coşkulu, umutlu ve özgüvenli kişiliğinde halk kendisini buluyor. Direnç ve moral kazanıyor. Bu yıllardır böyle, halk onu benimsemiş ve ona **La Pasionaria** adını takmış. Sözcükleri kitlelere nüfuz ediyor, coşkulu birer vecize oluyor ve canlı, maddi güce dönüşüyor. 16 Haziran 1936'da meclis kürsüsünden yaptığı ünlü konuşmasında bizzat faşist liderlerin yüzlerine karşı cinayetlerini teşhir edip, yüzlerine karşı şöyle haykırmıştı: "Şayet birilerinin kışkırtmasıyla ayaklanmaya hazır generaller varsa, bizim de, onlara hadlerini bildirecek halkın içinden çıkma askerlerimiz, Alcala'lı çavuşlarımız vardır." Ve şimdi de Madrid'i savunmaya hazırlanırken halka sesleniyor: "Geçemeyecekler! Faşizmi Ezeceğiz! Madrid Faşizme Mezar Olacak!", "Yiğit dulu olmak, korkak kansı olmaktan iyidir!", "Diz üstü çökmüş yaşamaktansa, başı dik ayakta ölmek yeğdir!" Franko ve faşist katiller sürüsüyle Almanya'nın ve İtalya'nın uçakları, tankları, topları, bombaları ve makinalı tüfekleriyle tepeden tırnağa silahlanmış ve İspanya topraklarını İspanyol halkının kanıyla sulayarak Madrid kapılarına dayanmış. Madrid kendini savunmaya hazırlanıyor. Dünyanın yüreği Madrid'te atıyor. **Dolores Ibarruri** konuşuyor: *"Başkentte kalan erkekler ve kadınlar, Madrid'in şerefli tarihine yeni bir sayfa yazmak amacında. Sevgili kentlerinin sokaklarını, evlerini, taşına toprağına dek, canla başla savunmaya kararlı.*

Giderek yaklaşmakta olan düşman saldırısına karşı, halk uyanık ve hazırlıklı. Tahminler yapılıyor, olasılıklar tartışılıyor. Saatler geçiyor, gerilim dayanılmaz hale geliyor. Madrid halkı, yumruklar sıkılı, gözler tetikte, kulaklar kirişte, pusuya yatmış, düşmanın saldırıya geçmesini bekliyor...

Tehditler ve tehlikelerle yüklü bu ağır sessizliğin içerisinde, yavaş yavaş yaklaşan monoton ve ritmik ayak sesleri işitmeye başlıyoruz... Demir ökçeli çizmelerin kaldırım taşları üzerinde çıkardığı sesler bunlar.

.....

Yabancı ülkeden verilen bir komut, kamçı vuruşu gibi sessizliği yırtıyor. Sonra, hepimizin

sevdiği bir marşın nağmeleri ortalığı çınlatmaya başlıyor, meçhul askerlerin ritmik hareketleri de ona eşlik ediyor. Madrid halkı ürperiyor birdenbire. Kadınlar hıçkırarak, 'Tanrım, acaba düş mü görüyoruz?' diye soruyorlar.

Madrid sokaklarından uygun adım geçen adamlar, Fransızca, İtalyanca, Almanca, Lehçe, Macarca ve Romence olarak, hep bir ağızdan ***Enternasyonal****'i söylüyorlar!*

Komintern'in çağrısına uyup, bizimle omuz omuza çarpışmaya, ölmeye gelmiş olan Uluslararası Tugaya mensup gönüllü askerler bunlar!

Madrid halkı, askerleri kucaklamak için sokaklara fırlıyor. Bu adamların, dostları olduğunu biliyorlar artık. Erkekler ve kadınlar, sevinç gözyaşları içinde gönüllü askerlerle kucaklaşıyorlar...."

Dünya devrimci hareketi ve insanlık tarihi, gerçek ve belki de tek Enternasyonalist dayanışmasını yaşıyor. Bu destansı dayanışmaya 54 ülkeden 42 binden fazla özgürlük savaşçısı katılıyor. Binlerce inançlı yürekten, tek bir sesmişçesine haykırılan sözcükler Madrid sokaklarında çınlıyor. Tarih 22 Ekim 1936'dır. **Enternasyonal Tugaylar** hep bir ağızdan and içiyorlar: "Buraya gönüllü geldim ve gerekirse İspanya'nın ve bütün dünyanın özgürlüğünü sağlamak için kanımı son damlasına kadar akıtacağım. Yaşasın hür İspanya! Yaşasın Enternasyonal Tugaylar!"

İtalyan **Pietro Nenni**, İspanyol Emek konfederasyonu radyosundan İtalyan ve İspanyol halkına sesleniyor:

"... niçin burada, İspanya'da bulunuyoruz. Başlıca üç sebepten dolayı:

Çünkü İspanya'nın davası, bütün dünya işçilerinin, özellikle de İtalyan işçilerinin davasıdır. Çünkü İtalyan faşizminin İspanyol faşizmine sağladığı desteğin utancını, İtalyanların, kanları pahasına da olsa temizlemeleri gerekiyordu.

Madrid kadınları ve çocukları arasında ölüm saçan bu pilotların bizim topraklarımızın insanları olduğunu düşününce nefretle ürpermeyen namuslu bir İtalyan değildir. Ama İtalyan halkını temsil edenler bu cellatlar değil, Somosierra cephesinde can veren Femando de Rosa, Aragon cephesinde can veren Mario Angeloni, Madrid göklerinde uçarken can veren Giuliano Viezzoli, Ascaso Kolu'nun İtalyan kesimi, Talavera cephesinde yüzlerce şehit veren Gastone Sozzi Bölüğü, özellikle de, Madrid Savunmasında büyük bir rol oynamış olan Garibaldi taburudur.

Ve nihayet, burada bulunuşumuzun üçüncü ve en önemli sebebi şudur: Enternasyonal Tugaylar'ın kurulmasıyla, dayanışma, yaşadığımız güç zamanlara tamamen uyan somut bir şekile büründü. Dayanışmayı öneren günlük emirler, para yardımları yetmiyor artık. ***Siyasi dayanışma, askeri bir dayanışmayla perçinlenmelidir.*** *Gönüllüler bunu anladıkları için, şanlı komutanın yönetiminde Enternasyonal Tugaylar'ı kurdular. Garibaldi Taburu, bu tugayların İtalyan kesimidir. Bugün, Enternasyonal Tugaylar İspanya'da savaşıyorlar. Yarın İtalya'da, Almanya'da ve kurtarıcı devrim ateşinin yandığı her yerde savaşacaklar. Yaşasın Enternasyonal Tugaylar!"*

Dünyanın her yanında ilerici aydınlar İspanya'ya destek mitingleri, yürüyüşleri yapıyor, yardım kampanyaları düzenliyor, çağrıda bulunuyorlar. **Romain Rolland,** bütün dünya halklarına sesleniyor, daha doğrusu, çığlık atıyor: *"...İnsanlık! İnsanlık! Size sesleniyorum. İspanya'ya yardım ediniz! Kendinize yardım ediniz! Bugün sessiz kalırsanız, yarın*

*değer verdiğiniz herşey mahvolacaktır!"*ABD, Fransa ve İngiltere'nin burjuva demokrat hükümetleri, "müdahale etmeme" adını verdikleri tarafsızlık (!) politikalarıyla İspanya Cumhuriyeti'nin yıkılmasını utanmazca seyrediyor, İspanya'ya yardım kampanyalarını engelliyor ve yasaklıyorlar. Sovyetler Birliği'nin yaptığı silah yardımları, ihtiyacı karşılayamıyor, uluslararası faşizme karşı savaşan İspanya halkı ve Enternasyonal tugayların savaşçıları, silah ve cephane yetersizliğinden, çaresizlik içinde kıvranıyor, adeta faşizme karşı göğüslerini siper ediyorlar. **Dolores Ibarruri**, 26 temmuz 1938'de Paris'te toplanan "Uluslararası Barış Konferansı"nda son bir çağrıda bulunuyor: *"Fransız demokratları, İngiliz demokratları, tüm dünyanın demokratları...Dünyanın özgür vicdanlı insanları, bize yardım edin...*

İspanya Cumhuriyeti Hükümeti'nin etrafındaki kuşatmayı kırmamıza yardım edin. Hükümetimizin barışı korumak için gerekli silahları satın alma hakkının tanınmasına yardım edin. İspanya Cumhuriyeti'ni kendisini savunmak için vazgeçilmez malzemeyi sağlamaktan mahrum ederken, düşmanın top, uçak, makineli tüfek ve her tür savaş malzemesi edinmesine izin veren uğursuz 'Müdahale Etmeme' maskaralığına son vermemize yardım edin. Faşist İtalyan-Alman işgal birliklerinin derhal geri çekilmesini talep edin. Sınırların açılması için mücadele verin!"

Ne var ki, bu çağrı da yanıtsız kalıyor. İspanyol halkı, komünistleri, sosyalistleri, işçileri, köylüleri ve her ulustan gönüllü anti-faşist savaşçılar son güçlerine kadar savaşıyorlar. Cephaneleri bittiğinde satırları, baltaları ve kazmaları silah olarak kullanıyorlar. Ünlü 5. Alay'ın yayın organı **Popular Milicio** Madrid savunması öncesinde şu çağrıyı yayınlıyor: *"Yoldaşlar! her ev bir kale, her sokak bir siper, her mahalle çelikten bir duvar olmalıdır. No Pasaran!"* Madrid'i sokak sokak, ev ev ve adeta göğüs göğüse insan insana savunuyorlar. Dünyanın çeşitli uluslarından gelmiş gönüllü Enternasyonal Tugaylar'ın savaşçıları enternasyonal davanın kızıl bayrağına canlarını ve kanlarını verenler, şanlı ve yüce Madrid savunmasını insanlık tarihine armağan ediyorlar. 1 Aralık 1938 tarihinde, **La Pasionaria** sağ kalan gazileri İspanya'dan uğurlarken, veda töreninde şu konuşmayı yapıyor:

"Tekrar görüşeceğiz kardeşler! ...Buraya İspanya'nın özgürlüğünü ve bağımsızlığını savunmaya geldiniz. Bizim dilimiz zengin bir dildir. Ama kelimeler, ne minnettarlığımızı, ne de artık hiç bir zaman geri dönmeyecek olanları bekleyen uzaklardaki anaların, nişanlıların, çocukların acılarını anlatmaya yetiyor. Biz, İspanya'nın ve Katalonya'nın kadınları, size söz veriyoruz: Burada kalanların mezarlarını korumayı bileceğiz.

Derler ki, insan, yaşadığı, savaştığı ve kendisinden, bizim olan birşeyleri bıraktığı yeri unutamaz. Sizler İspanya'da, ölen yoldaşlarınızı ve sevmesini bilen bir halkı, size dilini öğreten ve özgürlüğü korumak için izlemesi gereken yolu gösteren bir halkı bırakıyorsunuz geride. Yüreklerinizde, İspanya'nın adını tıpkı kendi yurdunuzun adı gibi hep taşıyacağınızdan kuşkumuz yok. Çocuklarınıza İspanya'dan gözleriniz yaşla, yüreğiniz gururla dolu olarak söz edeceksiniz. Sözünü ettiğiniz turistlerin zilli-tefli İspanyası değil, yiğitliğin İspanyası olacak.

Biz de sizin anınızı diri tutmayı bileceğiz ve çocuklarımıza sizin yiğitliğinizden söz edeceğiz. Bu, kuşaktan kuşağa aktanlan bir gelenek olacak. İspanya yaşadıkça, Enternasyonal Tugaylar'ın anısı aramızda yaşayacak..."

Dolores Ibarruri bu destansı direnişi yalın, coşkulu, canlı ve sürükleyici bir anlatımla yaşatıyor ve ölümsüzleştiriyor.

Sosyalist Yayınlar

SOSYALİST YAYINLAR: 33
BÜYÜK DEVRİMLER VE
DEVRİMCİLER DİZİSİ: 7

Dolores Ibarruri, *They Shall Not Pass*

1. Baskı. Konuk yayınları, Aralık 1975
2. Baskı. Sosyalist yayınlar, Ekim 1997

Kapak: Mustafa Delioğlu
Çeviren: Zehra Ağralı

Ekteki "Onurlu Bir Yaşam" dosyası, Mehmet ÜNAL tarafından hazırlanmış, İspanyolcadan çevirileri Ayşe Sarı yapmıştır.

Sosyalist Yayınlar
Yayın Yönetmeni ve Sorumlusu: Hasan Basri Gürses
Yazışma Adresi: P. K. 1364 - Sirkeci, (34431)-İstanbul.
Tel/Fax: (0212) 553 02 93

Dizgi: Fırat Yayınevi - Hüseyin Akçadağ
Baskı: Avcı Ofset
Tarih: Ekim 1997

Yayına Hazırlayan: Sosyalist Yayınlar
Yayınlayan: İstanbul Kütüphanecilik Kitapçılık
Adres: İst. Kütüphanecilik Kitapçılık. Mis sokak, 6/6
Beyoğlu-İst.
Tel: (0212) 249 05 33 Fax: 251 83 91

Mehmet Ünal'ın hazırladığı yazı ve fotoğraflardan oluşan, "Dolores Ibarruri 'La Pasionaria" "Onurlu Bir Yaşam" isimli dosyadan yararlanmamızı sağlayan Pencere Yayınları emektarları **Nesrin Arman** ve **Muzaffer Erdoğdu**'ya teşekkür ederiz.

Sosyalist Yayınlar

Dolores Ibarruri
"La Pasionaria"

FAŞİZMİ EZECEĞİZ

Çeviren: Zehra Ağralı

Ek Bölüm
LA PASIONARIA / ONURLU BİR YAŞAM
Hazırlayan: Mehmet ÜNAL,
İspanyolcadan çeviriler: Ayşe SARI

Sosyalist Yayınlar 33

KARANLIKTA KAR YAĞIYOR

Ne mâveradan ses duymak;
ne satırların nescine koymak o "anlaşılmayan şeyi",
ne bir kuyumcu merakıyla işlemek kafiyeyi;
ne güzel lâf, ne derin kelâm,
çok şükür
hepsinin
hepsinin üstündeyim bu akşam.
Bu akşam
bir sokak şarkıcısıyım hünersiz bir sesim var,
sana,
senin işitemiyeceğin bir şarkıyı söyleyen bir ses.
Karanlıkta kar yağıyor.
Sen Madrit kapısındasın.
Karşında en güzel şeylerimizi:
ümidi, hasreti, hürriyeti
ve çocukları öldüren bir ordu.
Kar yağıyor
ve belki bu akşam
ıslak ayakların üşüyordur?
Kar yağıyor
ve ben şimdi düşünürken seni
şurana bir kurşun saplanabilir,
ve artık bir daha
ne kar, ne rüzgâr, ne gece...
Kar yağıyor
ve sen böyle "Non passaran" deyip
Madrit kapısına dikilmeden önce
herhalde vardın.
Kimdin, nerden geldin, ne yapardın?
Ne bileyim,
meselâ:
Astorya kömür ocaklarından gelmiş olabilirsin.
Belki alnında kanlı bir sargı vardır ki,
Kuzeyde aldığın yarayı saklamaktadır.
Ve belki varoşlarda son kurşunu atan sendin
"Yunkers" motorları yıkarken Bilbao'yu.

Veyahut herhangi bir
Kont Fernando Valaskeros de Kortoba'nın çiftliğinde
ırgatlık etmişsindir.
Belki "Plasa de Sol"da küçük bir dükkânın vardı,
renkli İspanyol yemişleri satardın.
Belki hiçbir hünerin yoktu, belki güzeldi sesin,
belki felsefe talebesi, belki hukuk fakültesindensin.
Ve parçalandı üniversite mahallesinde
Bir İtalyan tankının tekerlekleri altında kitapların.
Belki dinsizdin,
belki boynunda bir sicim, bir küçük haç?
Yüzünü hiç görmedim ve görmeyeceğim.
Belki yüzün hatırlatır
Sibirya'da Kolçak'ı yenenleri;
belki yüzünün bir tarafı biraz
bizim Dumlupınar'da yatana benziyordur
ve belki bir parça hatırlatıyorsun Robespiyer'i?
Adımı duymadın ve hiç duymayacaksın;
aramızda denizler, dağlar,
benim kahrolası aczim
ve "Ademi müdahale komitesi" var.
Ben ne senin yanına gelebilir,
ne sana bir kasa kurşun,
bir sandık taze yumurda,
bir çift yün çorap gönderebilirim.
Halbuki biliyorum,
bu soğuk karlı havalarda
iki çıplak çocuk gibi üşümektedir
Madrit kapısını bekleyen ıslak ayakların.
Biliyorum,
ne kadar büyük, ne kadar güzel şey varsa,
insanoğulları daha ne kadar büyük
ne kadar güzel şey yaratacaklarsa,
yani o korkunç hasreti, daüssılâsı içimin,
güzel gözlerindedir,
Madrit kapısındaki nöbetçimin.
Ve ben ne yarın, ne dün, ne bu akşam

NAZIM HİKMET (1937)

İÇİNDEKİLER

İngilizce Baskıya Yazarın Önsözü

BİRİNCİ BÖLÜM

Başlangıçta Maden Vardı 13
Proletarya 19
Dünya Sosyalistleri 25
Kilisenin Kutsamadığı Bir Gömme Töreni 35
Sokaklardaki Askerler 44
Madencilerin Çocukları 49
Kader 63
Çocukluktan Olgunluk Çağına Geçiş 69
1917: Önemli Bir Yıl 75
Misyonerler 85
Diktatörlüğün Sonu 97

İKİNCİ BÖLÜM

İlk Tutuklanmam 107
Madrit'e Dönüş 120
Siyasi Tutuklular 130
Sosyalistler Yol Kavşağında 139
1934 Ayaklanması 147
Anti-Faşist Kadınlar 151
Turistik Olmayan Bir Yolculuk 157
Cömertçe Bir Yardım 169
Halk Cephesinin Zaferi 175
Milletvekili Oluyorum 184
Komünistler Mecliste 192
Fırtına Tohumları 200

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ayaklanma	215
Askerler	220
Müdahale Etmeme Politikası	226
Milis Kuvvetleri	231
Beşinci Alay	239
Paris Delegasyonu	250
Komünistlerin Hükümete Katılma Nedeni	259
Vicdan Özgürlüğü	265
Madrit'in Savunulması	273
Unutulmaz Dakikalar	281
Sovyet Yardımı	289
Dostlar	293
Zor Günler	297
Catalonia'da Karşı Devrim	307
Largo Hükümetinden Nerin Hükümetine Geçiş	313
Kuzeyin Düşüşü	320
Teruel Zaferi ve Yenilgisi	326
Onüç Madde	333
Teslim Olma Eğilimi Güç Kazanıyor	341
Catalonia Terkediliyor	348
Felakete Doğru	353
Negrin'in Politikası	364
Büyük Suç	368
Yeni Bir Başlangıç	377

İNGİLİZCE BASKIYA YAZARIN ÖNSÖZÜ

Bu kitabın İngilizce olarak yayınlanması dolayısıyla, İngilizce konuşan uluslar dünyasının demokratik hareketlerini, özellikle 1936 ile 1939 arasın daki çetin yıllarda İspanya demokrasisini gönüllü olarak savunan Abraham Lincoln, Büyük Britanya ve MacKenzie -Papineu taburlarının yiğit savaşçılarını en sıcak ve en derin duygularla kardeşçe selamlarım.

Bu kitabı yazmaktan amacım, benim için ikinci derecede önem taşıyan bir takım kısa anılarımı yayınlamaktan ibaret değildi. Ben daha çok, İspanyol halkının mücadele geleneklerine yazılı olarak tanıklık etmek, dünkü ve bugünkü karşı-devrimci propagandanın yalanlarını çürütmek üzere, bağımsızlık savaşımızın gerçeklerini göz önüne sermek istiyordum.

Herşeyden çok ve özellikle, Cumhuriyetçi militanların sarsılmaz kahramanlığını belirtmek ve Enternasyonal Tugaylar'ın bir kesimini oluşturan siz sevgili ve değerli dostlarımın yücelik ve fedakârlık dolu ruhunuzu yansıt mak istedim bu yazılarımda. Sizler halkımızın gözünde, İspanya'dan alabildiğine uzak ama yüreklerimizde bizlere alabildiğine yakın ulusların kardeş temsilcilerisiniz.

Aradan günler ve yıllar geçti. Eski kinler yatıştı ve zaman, savaşın milyonlarca insan vücudunda ve vicdanında açtığı yaraların hepsini kapattı.

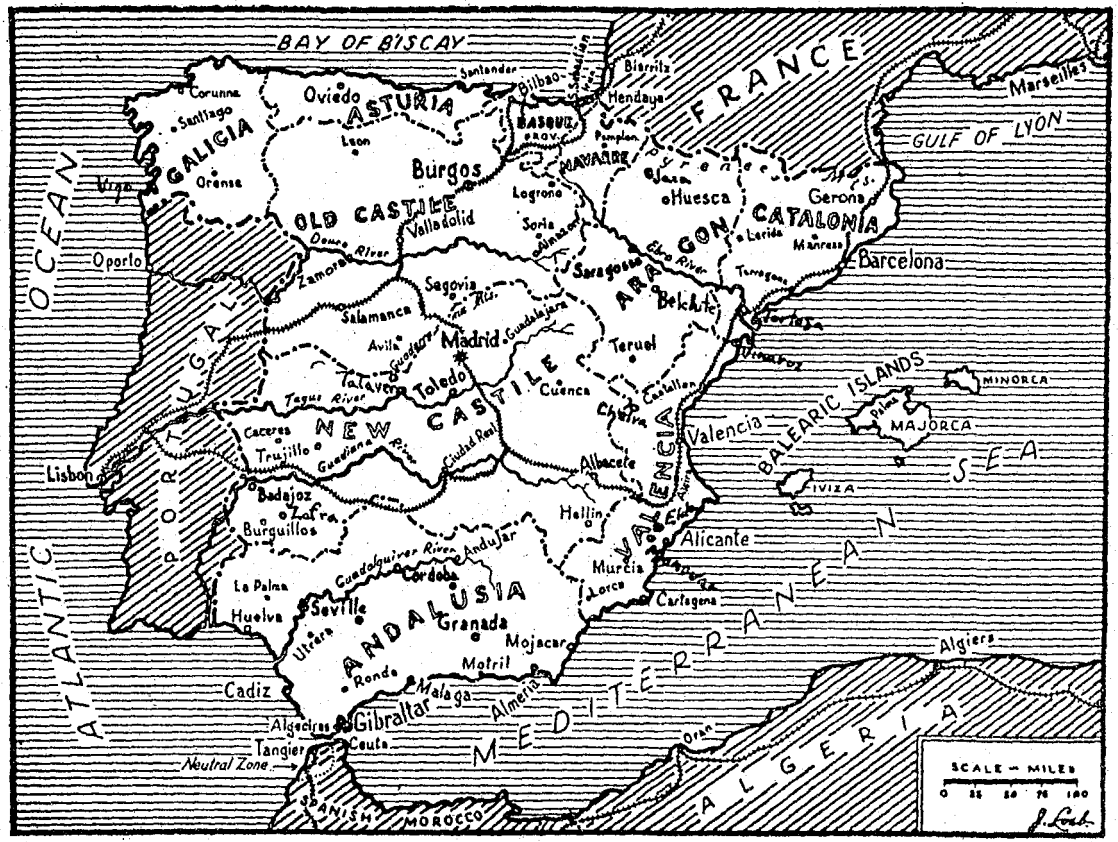
Yeni kuşaklar şimdi mücadele alanına atılıyor. Bunların içinde, savaşa katılmamış, savaş deneyinden geçmemiş olmakla birlikte, demokrasi, özgürlük ve adalet bayrağını yeniden yükseltenler var. Kurtuluş savaşımızın en yiğit savaşçıları bu bayrak uğruna kanlarını ve canlarını verdiler.

Kentlerimizin sokaklarında gençlerin yine eskisi gibi, yurdumuzun gelecekteki demokrasisine kendilerini adadıklarını gördükçe ve İspanya'yı ilerde tüm İspanyolların eşit haklara ve tüm siyasi grupların hareket özgürlüğüne sahip olduğu, kalkın- maya açık, özgür bir ülke haline getirmeyi amaçladıklarına tanık oldukça, mücadelemizin boşa gitmediğine inanıyoruz. Faşizmin uzun ve karanlık gecesinden sonra, İspanya üzerinde yeniden gün doğuyor. Halkımızın fedakârlığının meyvaları giderek olgunlaşıyor. Bu meyvalar, kadınlarımızın gözyaşları, yiğitlerimizin kanları ve barışçı, özgür ve demokratik bir İspanya uğruna dövüşen herkesin döktüğü alın terleriyle sulanmıştır.

Sevgili Kuzey Amerikalı, Büyük Britanyalı ve Commonvealth topluluğu üyesi dostlarım, dünkü mücadelemize bulunduğunuz katkıdan ve İspanyol halkına karşı gösterdiğiniz sürekli dostluktan ötürü, burada hepinize candan teşekkür etmek isterim! (Haziran 1966.)

Dolores Ibarruri.

BİRİNCİ BÖLÜM

BAY OF BISCAY
FRANCE
GULF OF LYON
ATLANTIC OCEAN
MEDITERRANEAN SEA
ALGERIA
Santander
Bilbao
Bilbao
Biarritz
Hendaye
Marseilles
Corunna
Santiago
Oviedo
ASTURIA
GALICIA
Leon
BASQUE PROV.
Pamplon
NAVARRE
Orense
Burgos
Logrono
Soria
Huesca
Gerona
CATALONIA
Lerida
Manresa
Barcelona
Vigo
OLD CASTILE
Valladolid
Douro River
Oporto
Zamora
Segovia
Tormes River
Salamanca
Avila
Guadarrama
Madrid
Guadalajara
Zaragoza
Ebro River
ARAGON
Belchite
Tarragona
Tortosa
Teruel
Tajo River
Talavera
Toledo
Cuenca
Castellon
Vinaroz
MINORCA
BALEARIC ISLANDS
Palma
MAJORCA
Caceres
Trujillo
NEW CASTILE
Guadiana River
Ciudad Real
Valencia
Lisbon
Badajoz
Albacete
IVIZA
Zafra
Burguillos
Hellin
Elche
Alicante
Andujar
Guadalquivir River
Murcia
Lorca
Cordoba
La Palma
Seville
Huelva
Cartagena
ANDALUSIA
Granada
Mojacar
Ulrera
Ronda
Malaga
Almeria
Algiers
Cadiz
Gibraltar
Algeciras
Tangier
Ceuta
Neutral Zone
Oran
SPANISH MOROCCO
SCALE — MILES
0 25 50 75 100
J. Look

(1)

BAŞLANGIÇTA MADEN VARDI

Ey çocukluğumun geçtiği ve hayata yeni atılan bir kuş gibi, kanatlarımı ilk kez denediğim yer olan Bilbao kenti ! Ne zaman kendimi bulmak için sana gelsem, ilk gençlik yıllarım gözümün önünde canlanır. Umut ve avuntu dolu anılarla geleceğimin ezgilerini söyler bana.

Miguel de Unamuno

Bugün Euczadi denilen ve eskiden Euzkalerria diye bilinen bölgeyi oluşturan üç ilden en ünlü olanı Vizcaya'dır. Bu il öylesine ünlüdür ki, Bask bölgesinin tümü onun adıyla anılır.

Şunu itiraf etmek gerekir ki, Vizcaya, İspanya'nın diğer bölgelerine renk ve özellik veren niteliklere sahip değildir. Camileri, Gotik kadetralleri, Romalılardan kalma su kemerleri, duvarları ya da vaktiyle Don Kişot'u deli eden verimsiz düzlükleri yoktur.

Vizcaya ününü, soyu sopu ve hangi tarihte buraya geldikleri belli olmayan insanlarına, bir de erkeklerine borçludur. Bu bölgenin erkekleri, zor koşullar altında çalışan, uzun yıllardan beri acı çeken çilekeş insanlardır. Kara sabanla sürülemeyecek, ancak kazmayla çapalanabilecek kadar sert ve verimsiz bir toprakla sürekli bir mücadele içinde pekişmişlerdir. Ayrıca, eski Bask bölgesinin dağlarını ve vadilerini, yaş nefesiyle üfleyerek yağmur ve sisle kaplayan vahşi ve fırtınalı bir denizle de boğuşmak zorundadırlar.

Yunanlıların ve Romalıların tarihe yeni sayfalar kattıkları ve İspanya'nın Roma illerinden biri olduğu dönemde, Baskların ünü, karakterlerine ve geleneklerine ilişkin mitler ve efsaneler-

le birlikte, bilinen dünyanın sınırlarına ulaştı. Dağlarında gizli olan servet de dilden dile dolaşmaya başladı.

Sarp yamaçları, fırtınaların dövdüğü Biskay Körfezi'ne gömülen , salt demirden oluşmuş hayali bir dağa ilişkin öyküler, tarihçilerin ilgisini özel olarak çekiyordu. Demirden oluşan dağın efsanesi, salt hayal gücüne dayanmıyordu. İnanılmaz derecede zengin bir demir madeni, adeta kesintiye uğramaksızın, toprak yüzeyine çok yakın bir biçimde, Santander ilinden Bilbao'nun batısına kadar 20 mili aşkın uzunlukta bir kuşak halinde uzayıp gidiyor, içinden geçtiği dağlara kendilerine özgü bir renk veriyordu.

Yıllar boyunca, bu muazzam servetin çok küçük bir bölümü işletilmişti. Ancak geçen yüzyılın ortalarına doğru, bir kaç Avrupa ülkesinde Endüstri Devrimi başladığı sıralardadır ki, eski ilkel demir dökümhanelerinin yerini, yüksek fırınlar ve büyük çelik dökümhaneleri almaya başladı. Bask bölgesi de böylece İspanya'nın ağır sanayi merkezi haline geldi.

Bask madenlerinin zenginliği olağanüstü bir nitelikteydi. En iyi yabancı madenlerden % 48 oranında demir elde edildiği halde, Vizcaya bölgesinden % 58 oranında demir çıkarılabiliyordu. Bask madenlerinin, ülkenin ulusal ekonomisinde oynadığı rölü değerlendiren, onaltıncı yüzyılda yaşamış Tirso de Molina adındaki ünlü bir İspanyol oyun yazarı şöyle diyor: «Vizcaya demir madeni sayesinde, İspanya altınlarını koruyabiliyor» Ne yazık ki ozanın bu varsayımı, fazla iyimser bir tahminden öteye geçememiştir. İspanya'daki egemen sınıfların tembelliği, beceriksizliği ve akılsızlığı yüzünden, zaten hemen hemen tükenmiş olan devlet hazinesindeki altınlar yabancıların eline geçmekle kalmamış, devleti kurtarabilecek demir madenleri de aynı şekilde onlara devredilmişti.

Ülkenin ulusal çıkarlarıyla ilgilenmeyen ve İspanya'nın yeraltı servetini sömüren yabancıların verdikleri kırıntılarla yetinen egemen sınıflar, ülkenin zengin bakır, kurşun, çinko, kalay ve cıva madenlerini bu yabancılara devretmişlerdi. Böylece, İspanya sanayi kalkınmasının, ekonomik ve siyasal bağımsızlığının temelini oluşturan kaynaklardan yoksun bırakılmış oldu.

Bu sorumsuz yöneticiler, Rio Tinto'nun bakırını, Almaden'in

cıvasını, Linares'in kurşununu, ya da Stander'in çinkolarını yabancılara peşkeş çektikleri sıralarda, öyle önemli engellerle karşılaşmadılar. Ancak, Bask bölgesindeki demir madenleri, daha İspanya devleti kurulmazdan önce bile varolan ve uygulanan yöresel yasalar ve gelenekler sayesinde, o güne dek belli bir ölçüde korunabilmişti. 1883' de VII. Fernando'nun ölümünden sonra çıkan saltanat kavgaları, Birinci Carlist Savaşın (*) patlamasına yolaçan nedenler, İspanya'nın kuzeyindeki maden kaynaklarını ele geçirebilmek amacıyla iki tarafı birbirine düşüren , sahne arkasındaki kişiler tarafından ustaca kullanılmıştır.

Savaş sırasında Bask Bölgesinin Carlistleri desteklediğini bahane eden Madrit Hükümeti, keyfi ve hiç de adil olmayan bir kararla Bask Bölgesinin ayrıcalıklarını iptal etti.

Bu, Bask Bölgesinin zengin maden kaynaklarını sömürmeyi amaç edinmiş olan kişilerin, yabancı elçiliklerde düzenledikleri planları örtbas etmek için çevrilen ustaca bir siyasal manevradan başka birşey değildi, Gerçi, Kilise ve bölgede geleneklerine sımsıkı bağlı, karşı-devrimci gruplar tarafından aldatılan Bask köylülerinin, Carlistleri, dinlerinin ve ayrıcalıklarının savunucuları olarak gördükleri doğrudur ama; ülkenin ticarî, ekonomik, ve politik yaşamının hayatî merkezleri olan kentlerin de, buna karşılık, hükümet yanlısı olarak kaldıkları yadsınamaz bir gerçektir.

Halkın yitirdiği ulusal bağımsızlıklara karşılık, yerli ve yabancı burjuvazi, zenginleşme yolunda büyük fırsatlar elde etti. Çünkü burada da, her yerde olduğu gibi kapitalizm; özgürlük, bağımsızlık, ulusal gelenekler, toplumsal ilişkiler ve aile bağları gibi, halkın en kutsal saydığı şeyleri yıkarak ilerliyordu.

Kraliyet yasalarının koruyucu kanadı altında ve o dönemde İspanya politikasının iplerini elinde tutan kuvvetlerin itici gücü sayesinde, Bask Bölgesinin maden kaynakları geniş ölçüde sömürülmeye başlandı. Bütün Bask Bölgesi yerlilerinin madenler üzerinde eskiden sahip oldukları kişisel işletme haklarına son

---

(*) Birinci Carlist Savaşı, muhafazakar kilise ile, bir yandan kuzey bölgecileri, öte yandan liberal ordu birlikleri arasında, 1834'den 1839'a kadar sürmüştür. Kısmen dinsel nedenler, kısmen de saltanat hırsı nedeniyle patlak veren bu çatışmayı liberal ordu birlikleri kazanmışlardır.

verildi. Madenlerden belli bir azınlığın yararlanmasını sağlayan koşullar ve yasalar geliştirildi. Eski demir dökümhanelerine yapılan düzenli tahsisler durdu. İngilizlerin, Fransızların ve Belçikalıların kurduğu yüksek fırınlar için on milyonlarca ton Bask madeni gerekliydi, üstelik onlar bunu bedava alyorlardı. Millî kaynaklarımızın daha rasyonel bir biçimde kullanılmasını sağlayarak, onların yağmalanmasını büyük bir olasılıkla yavaşlatabilecek nitelikte olan geleneksel ayrıcalıklar artık geçerli değildi. Ama, bir daha hiç geri gelmeyecek bir geçmişe umutsuzca sarılan Basklıların direnişi yüzünden, Vizcaya madenlerinin tümüyle ve açıktan açığa sömürülmeye başlanması ancak 1868 devriminden (*) sonraya, hattâ ondan da sonraki bir döneme rastlar. Bu gelenekçilerin 19. yüzyılın dördüncü ve son iç savaşı sırasında, Bilbao'yu savunan top seslerinin gürültüleriyle birlikte, son umutlarının da boğulduğu dönemdir.

Carlistlerin yenilgisinden sonra, barış avdet ettiği zaman, kardeş kavgasının tüm acılığı, Vizcaya'nın kırsal bölgesindeki kanlı facia ile açıkça ortaya çıktı. İki düşman ordusunun siperlerini belirleyen toprak üzerindeki uzun kesintili yarıklar, savaşta birbirlerinin uzlaşmaz hasımları olan binlerce askeri ölümde birleştirmiş, onların ortak mezarını oluşturmuştu.

Kentlerde ve köylerde siyahlar giyinmiş kadınlar, çatışmada ölen kocalarının yerini alarak, ailelerinin geçiminden ve desteğinden yoksun kalan aileler, kentlerde ve köylerde, hattâ bazen aynı aile fertleri arasında bile, kin ve intikam tohumları eken bu anlamsız ve caniyane çatışmanın, oğullarını, kocalarını, kardeşlerini ve babalarını neden ellerinden aldığını bir türlü anlayamıyorlardı.

Ölenler için dökülen gözyaşları henüz kurumamış, dua sesleri henüz dinmemiş ve «Artık aramızda olmayanlar için» yakılan mumlar henüz sönmemişti ki, Bask bölgesinin dağları ve vadileri yabancıların sesleriyle çınlamaya başladı. Savaşın binlerce ai-

---

(*) Liberal ve muhafazakar generallerin yaptıkları darbe ve karşı darbelerle geçen bir otuz yıldan sonra, bizzat Kraliçe II. İzabella, liberal general Prim tarafından tahttan indirilerek İspanya'dan sürüldü. Onun yerine geçen I. Amedeo tahttan feragat ettikten sonra, ilk İspanya Cumhuriyeti ilân edildi.

leye getirdiği felaketin nedenleri şimdi daha kolay anlaşılıyordu.

Bölgenin yabancısı olan bir takım adamlar, dağları, tepeleri, tarlaları, otlakları, inişli çıkışlı araziyi, dere yataklarını büyük bir hırsla inceliyor, çivili postallarıyla mezarların üstünü örten taze toprağı çiğniyorlardı. Bu arazi kendilerininmiş gibi, ölçüp biçiyorlar, oraya buraya işaretler koyuyorlardı. haritalar yapıyorlar, kazıklar çakıyorlar, sınırları belirtmek için taşlar yerleştiriyorlar ve bütün bu işleri yaparken de kimsenin anlamadığı birtakım yabancı terimler kullanıyorlardı: «Anonim şirketler, mülkiyet hakları, tavizler, istimlâkler, yatırımlar, ucuz işçilik, maden ihracatı, sanayileşme.» Fakir halk bu garip sözcüklerden hiçbir şey anlamıyordu.

Mülkiyet ilişkileri değiştiği için, onları belirleyen yasalar da değişikliğe uğruyordu. Daha dün kamu malı, ya da filanca ailenin malı olan arsa bugün el değiştirmiş, yabancılaşmıştı.

Çobanlar sürülerini artık kamuya ait otlaklarda otlatamadığı gibi, halk da belediyeye ait ormanlardan odun kesmek için yararlanamıyordu. Hepsi yasaklanmıştı. Halkın evlerinin önünden geçen yollar bile değiştirilmiş, istimlâke uğrayanlar dikenli tellerle çevrilmişti. Hâlâ dedelerinin, babalarının döktükleri anınterlerinin izini taşıyan tarlalar, yeni sahipleri tarafından açılan davalar yüzünden mahkeme konusu olmuştu. Yabancıların haklarını meşru kılan, yüzyıllardan beri gelenek ve göreneklerin gerektirdiği ve sürdürdüğü haklardan halkı yoksun bırakan bir yasa getirilmişti.

Yabancı tabelalar göze çarpıyordu: Burada, Luchana madenciliği, orada, Orconera madeni, daha ötede, Franco-Belçika, Rotshschild ve Galdames madenleri; Posadero ve Covaró'da ise Mac Lennan ve daha başka maden işletme şirketleri kurulmuştu.

Maden ocaklarından yüklenen demiri eski dökümhanelere ve Galindo ile Somorrostro ırmakları üzerindeki mavnalara taşıyan öküzlerin çektiği ağır arabaların yerini şimdi; madencilik bölgesinin en ücra köşelerini, limanlara ve çelik imalâthaneler bölgesine bağlayan demiryolları almıştı.

Ülkenin coğrafyası hızla değişiyordu. Dağlar ortadan kaybolu-

yor, tepeler imha ediyor, tarlalar ve çayırlar moloz yığınlarıyla doluyordu. Yüksek yerler vâdilere doğru düzlettiriliyor, dere yatakları ise yükseltiyordu.

Hafif meyilli düzlükler geliştiriliyor, hendekler açılıyor, köprüler yapılıyordu. Maden yüklü vagonlar, işçi kulübelerinin, kestane ve meşe ağaçlarının üzerinden geçiyordu.

Dinamit patlamaları, kabloların ve vagonların gıcırtısı, lokomotilerin homurtusu, kazmaların ve matkapların çıkardığı tiz sesler vadilerin sessizliğini bozuyor, bir zamanlar, sessiz dağların, sakin köylerin bulunduğu yerleri şimdi, yeni tutkular, kaygılar ve korkularla dolu yeni bir yaşamın gürültüleri dolduruyordu.

Köyün çevresinde, kirli, kalabalık, yozlaşmış ve kişiliğini yitirmiş bir işçi-sınıfı mahallesi doğdu. Kırsal bölgenin sakinliği içerisinde yuklayan ücra köy, hoyratça uyandırılmış, hızlı bir sanayi ya da ticaret merkezi haline getirilmişti.

Savaşı, efsane kahramanlarını ve özgürlüğü dile getiren, yurt özlemiyle dolu Bask türküleri artık bu yörede duyulmaz oldu. Altabiscarın türküsünde anlatılan yiğit Achecojuana, artık Bask'lıların dededen kalma evlerinin eşiğinde görünmüyor ve yurtlarını savunmaları için savaş borusunu öttürerek onlara çağrıda bulunmuyordu. Şimdilerde, Bask'lıların evlerine yabancılar çağrılıyor ve ocağın yanıbaşındaki masif meşeden masalara kurularak, morina balığı kızartması yiyor, tatlı elma şarabı içiyorlardı. Kestaneler ateşte kızarırken, onlar da ev sahipleriyle, kendilerine verilecek imtiyazları tartışıyorlar, madencilik şirketlerinin hisse senetlerinden, demiryolları ve gemicilik kumpanyalarının tahvillerinden, pazarlama fiyatlarından söz ediyorlardı.

(2)

PROLETARYA

Vizcaya, çok hızlı bir tempoyla sanayileştiriliyordu. Madenlerde büyük çapta işletme faaliyetleri göze çarpıyor, Portugalete'den Sorossa'ya, Lamiaco'dan Deusto'ya kadar her yanda muazzam fabrikalar, yüksek fırınlar kuruluyor, gemi inşası için doklar ve çişitli imalathaneler yoktan var ediliyordu.

Nervion ırmağı taş ve çelik bölümlerden oluşan bir kanal içerisine hapsedilmişti. Çeşitli milletlerin bandırasını taşıyan gemiler, maden aramak amacıyla ırmaklarda yol alıyor, rengarenk bayrakları Bilbao'nun yağmurlu ve sisli kurşuni göklerine doğru yükseliyordu.

Yaşamın akışı temelinden değişmişti. Barış, savaşı yenilgiye uğratmış, barışın gelişiyle de sanayi ve ticaret yeni boyutlar kazanmıştı. Şimdiye kadar hapsedilmiş olan muazzam üretici güçler, olanca hızıyla ortaya çıktı. Vizcaya bölgesi, insanları ve sermayeyi mıknatıs gibi kendisine çeken bir sanayi merkezi haline geldi.

Ülkeyi defalarca kana boğan eski siyasi partilerin ve grupların arasındaki düşmanlık zamanla yatışmıştı. Hızlı üretim ve para tutkusu, yakın geçmiş ile, doğum süreci içerisinde bulunan yakın gelecek arasında bir engel oluşturuyordu. Büyük çapta işlerin geliştiği, sanayileşmenin hızlandığı ve insanlık dışı bir düzenle ücretli işçilerin sömürüldüğü bir çağın başlangıcıydı bu.

Tarım bölgelerinden ve büyük kentlerin ve fakir mahallelerinden gelen ayrı türden bir işçi kalabalığı, madencilik şirketlerinin, maden ocakları çevresinde kurduğu sefil barakalara, ya da bu bölgeye temelli olarak yerleşmiş olan işçi ailelerin kiraladığı odalara doluştu.

Maden ocakları basit ve ucuz bir yöntemle işletiliyordu. Hemen hemen hiçbir moloz birikimi olmadığından, bu birikimin

başka yere nakledilmesi de gerekmiyordu. Derin maden kuyularına, ya da maden ocakları içerisindeki pahalı galerilere ihtiyaç yoktu. Demir madeni hemen oracıkta, toprak yüzeyine en yakın yerdeydi. Bölgeye, kendine özgü rengini veren o soluk ya da morumsu pırıltılar her yerde göze çarpıyordu.

Ülkenin belli başlı serveti yalnız büyük bir açgözlülükle sömürülmekle kalmıyor, ocaklarda çalışanlara karşı da son derece gaddarca davranılıyordu. Maden işçileri, şafak sökerken işe başlıyor, karanlık bastırıncaya kadar çalışıyorlardı. Düzenli iş saatleri yoktu. Ortalık ağarmadan evlerinden ayrılıyorlar ve ancak hava iyice kararıktan sonra dönüyorlardı. Maden şirketlerinin, başka bölgelerden gelen işçiler için sağladıkları barınaklar insanca konutlardan çok, vahşi hayvanların sığındığı inlere benizyo:du.

Geceleri işçiler yattığı zaman, barakaların içerisi, Dante'nin cehenneminden farksız bir görünümdeydi. İçtikleri sert tütünün dumanları ortalığı sarıyor, oda, tavana asılı bir yağ kandilinin titrek ışığıyla aydınlanıyordu. Karyolaların çevresinde dolanan ya da şiltelerinin üzerinde oturan yarı çıplak adamların bulanık siluetleri, orda burda hayal meyal seçilebiliyordu. Ter, çürük tahta ve her barakanın yatakhanesine açılan küçük bir bölmeden ibaret aptasanenin kokusu her tarafı kaplıyor, işçilerin çevresinde iğrenç bir atmosfer yaratıyordu.

İşçiler, dar tahta sıralar üstüne yerleştirilmiş, tahıl kabuklarıyla dolu çuvallar üzerinde yatıyorlar, üstlerine, tapabocas denilen kaba yünden battaniyeler örtüyorlardı. Bu battaniyeler, aynı zamanda, soğuktan ve yağmurdan korunmak için giydikleri bir çuldu ve yazın hariç, her zaman nemli ya da yaş olurdu.

Terden ve çamurdan sırsıklam olan giysileri ise, yataklarının başındaki bir çivide asılı dururdu. Baş uçlarına astıkları sandalyeler, ringa balıkları, morinalar, kokmuş jambon parçaları ve güneşte kurutulmuş bayat sığır etleri, bu giysilere eşlik ederdi. İplere dizilmiş sarmısaklar, soğan ve biberler ise, odaya kendilerine özgü kokularıyla katkıda bulunurlardı.

İşçilerden biri, o çağda görülen çiçek ya da tifüs gibi yöresel hastalıklardan birine tutulduğu zaman, odasından alınır ve hastalara ayrılan bir kulübede yatırılırdı. İşçilerin oturduğu bara-

kalar, bu gibi bulaşıcı hastalıkların yayılması için en elverişli ortamı oluşturuyordu. Hasta öldüğü takdirde, yatağı kireçli suyla ıslatılır, karyolası ise hemen kendisinden sonra gelen işçiye devredilirdi. Geçici olarak çalışan işçiler, ki bunların çoğunu köylüler oluşturuyordu, bu sağlığa aykırı koşullar yüzünden, öldürücü ve bulaşıcı hastalıkların yayılmasında en büyük rolü oynuyordu. Bu yüzden, Vizcaya'dan Castile'e, ve Castile'den Vizcaya'ya yayılan bu salgınları kontrol altına alma olanağı yoktu.

İspanya'nın her bölgesinden gelen insanların bağrında bu arı kovanlarının içerisinde, çeşitli diller, gelenekler, dinsel ve batıl inançlar birletirilerek ortak yaşamın potasında eritildi, yeni bir kalıba sokuldu. Birlikte yaşayan ve acı çeken bu insanlar, kendilerine özgü bir düşünce sistemi ve ahlak kuralları geliştirdiler. Bu sistem içersinde dinsel inançlar, büyücülüğe ve batıl inançlara karşı duyulan körükörüne imanla birlikte yer almaktaydı. Büyücülerden, hortlaklardan ve hayaletlerden korkuyorlardı.

İçlerinden bazıları İncil'in büyüklüğüne iman ediyor, diğerleri ise kendilerini kem gözlere karşı koruması için, büyücülerin koruyucusu Aziz Piyer Zariquet'ye dua ediyordu. Aziz Blase'nin ya da Aziz Anthony'nin yarattıkları mucizelere, defne gibi bitkilerin insanların ve hayvanların üzerinde şifalı bir etkisi olduğuna inanıyorlar, fırtınaları uzaklaştırması, kendilerini ve sürülerini yıldırım çarpmasından koruması için bu bitkilerden medet umuyorlar, olmayacak çarelere başvuruyorlardı.

Ama, onları körü körüne teslim olmaya ve kadere boyun eğmeye zorlayan bu cahilliğin ve batıl inançların altında, için için yanan bir kömür parçası gibi, hiçbirşeyin söndürmediği insanca bir onur ve şiddetli bir isyan duygusu hâlâ yaşamaya devam ediyordu. Saygı ve fedakârlık sınırlarını aşan eşitsizlikler ve acılarla karşılaştıkları zamanlarda, işte bu korlar birden alev alıyor, yangın kontrol edilmez hale geliyordu.

Madenler öylesine kötü koşullar altında işletiliyordu ki, maden ocaklarında sık sık çökmeler, ölümle sonuçlanan pekçok kazalar oluyor, birçok kurban veriliyordu. 1880 yıllarında Sen Miguel maden ocağında yine böyle bir felâket olmuş, madencilerin 'şapka' adını verdikleri tavan göçmüş ve kalabalık bir işçi grubu yıkıntıların altında kalmıştı. İşçiler, içinde bulundukları teh-

likenin farkında olmalarına rağmen, göçmek üzere olan bu çatının altında çalışmaya zorlanmışlardı. Yıkıntıların altında kalan maden işçilerini oradan çıkarmak için hiçbir çaba harcanmamıştı.

Gerek maden sahipleri, gerekse yöneticiler, madencileri bu mezardan çıkarmanın gereksiz birtakım harcamalara ve çabalara yol açacağı kanısında birleşmişlerdi. «Ha oraya gömülmüşler, ha mezarlığa, ne farkeder?» diyorlardı.

Maden işçilerin ücretleri ay sonunda ödenirdi. Yiyeceklerini ve giyeceklerini, maden sahiplerinin yada yüksek kademeli şirket memurlarının işlettikleri özel mağazalardan satın almak zorundaydılar. Türlü yoksunluklarla dolu, yorucu, bitip tükenmek bilmeyen dört uzun hafta sonunda, aylıklarını almaya vezneye gittiklerinde, paralarını alamadan döndükleri çok olurdu. Çünkü, mağaza müdürünün tuttuğu hesaplara göre, işçilerin harcamaları, bir aylık maaşlarının çok üstünde görünürdü. Bu çıkmazdan kurtulmanın bir çaresi de yoktu. Mağaza müdürünün ya da orada çalışan katiplerin hırsızlıklarını örtbas etmek için şişirilen yada yoktan varedilen bu borç, işçileri madene sımsıkı bağlıyordu. Maden sahipleri, borçluların ve de asi ruhlu işçilerin adlarının yazılı olduğu kara listeleri elden ele dolaştırıyorlardı. Bir işçi, meden sahibine ya da ustabaşına borçlandığı zaman, borcu ödenene kadar başka bir madene girmesine izin verilmezdi. Bu işitsizliğe karşı çıkmanın hiçbir yararı yoktu. Yasalar işverenden yanaydı. Daha olmazsa, silahlı sivil muhafızlar, cezaevleri, damlar ya da ustabaşının fedaileri, işverenin imdadına yetişirdi.

İşverenler, işçilerin vücut sağlıklarını umursamazlardı ama, ruhsal sağlıklarını asla ihmal etmezlerdi. Pazarları ve dinsel bayram günleri, işçilere kilisedeki törenlere katılabilmeleri için cömertçe bir saat vakit ayırmışlardı. Bu zorunuydu.

İşçilerin daha az ruhsal bir nitelik taşıyan gereksinmelerini yerine getirmek içinse, birtakım vicdansızları, il merkezinden en aşağılık orospuları getirmekle görevlendirmişlerdi. Böylece, işçiler içersinden talihli olanlar, biraz paradan çıkınakla yakayı kurtarır, talihsiz kardeşleri ise, ömür boyu sürecek korkunç zührevi hastalıklara tutulurlardı.

Madenlere çalışmaya gelen adamların, İspanya'nın çok çeşitli bölgelerinden olmaları, yöneticilere, bölgesel düşmanlıkları ve önyargıları körüklemek üzere, işçileri, geldikleri bölgelere ve yörelere göre ekiplere ayırmak gibi caniyane bir buluş ilham etti. Böylece, bir işçi ekibi örneğin, salt Navarre'lılardan, bir diğeri ise salt Castilia'lılardan oluşuyordu. İşçileri bölgesel gruplara ayırmakla iki yarar sağlanmış oluyordu: Bir kere, işlenen maden miktarı, ekstra bir masraf gerektirmeksizin artmış oluyor, ikincisi aşçilerin, kendilerini sömürenlere karşı bir mahalefet kurmalarına yol açabilecek bir kardeşlik duygusunun gelişmesi engelleniyordu.

Her sabah ustabaşı, ekiplerden biriyle gidip görüşüyordu. Pazartesi günleri Navarre, Salı günleri ise Aragon işçileriyle konuşuyordu. Kullanılan yöntem, ve elde edilen sonuç her zaman aynı oluyordu. 'Bugün', diyordu, Aragon ekibine, 'Navarre'lılar şu kadar sayıda vagon yükleyeceklerini söylediler.'

İşçiler, dişlerini gıcırdatarak, öfkeyle ona bakıyorlardı. Ustabaşının sözleri, eşek arısı sokmuş gibi onları etkiliyordu. Rekabet hırsı ve erkeklik gururları, başkalarının kendilerini geçmesine asla izin veremezdi. Kısa bir tartışmadan sonra meydan okumaya başlıyorlardı.

'Biz daha çok sayıda vagon yükleriz.'

'Kaç tane?'

'Navarre'lılar Aragon'ları yenemez.'

Biraz sonra ustabaşı oradan ayrılarak başka bir ekibe yanaşıyor, bu kez onların bölgesel rekabet hırsını körüklemeye başlıyordu. İşçiler kızışıyor, tüketici bir hıza ulaşıyordu. İşçilerden bir tanesi, terini silmek ya da sadace soluk almak için duracak olsa, arkadaşları onu azarlıyor, aşağılamaya başlıyordu. Gerek ekipler arasında, gerekse aynı ekibin üyeleri arasında, birbirlerine karşı vahşi bir kin birikimi vardı. Gençler, kendileri kadar hızlı çalışamayan ihtiyarlara karşı, ihtiyarlar da öldürücü bir tempoda çalışan gençlere karşı kin besliyordu. İş günü bitiminde Aragon ekibi kazanacak olursa, o bölgenin adamları, rakiplerini kahreden alaycı bir türkü çağıracak gücü hâlâ kendilerinde buluyorlardı:

Küçük Navarre'lı
O kadar böbürlenme
Navarre'ın mangizleri
Aragon'da geçmez ki.

Bir başka gün, Navarre'lılar, bu gaddarca yarışmada bir başka ekibi yendikleri zaman ise, ulusal bir erdem haline getirilen övüngenlik, onlara afilli dizeler ilham ediyordu:

Navarre'lıların kuşandığı zırhı
Kimse delemez
Çünkü bu zırhlar
Vizcaya'dan çıkarılan
Demirlerle örülmüştür.

Bu kasıtlı ve zoraki rekabetler her zaman türkülerle ifade edilmezdi. Tartışmalar, kimi zaman silah ya da bıçakla çözümlenir ve kimi işçilerin hastaneyi ya da tahtalı köyü, diğerlerinin ise cezaevini boylamasıyla sonuçlanırdı.

(3)

DÜNYA SOSYALİSTLERİ

Bask Bölgesindeki sosyalist hareketin kökeni, 1869 Eylülündeki devrimden sonra, İspanya'da kurulan Uluslararası İşçi Birliği'nin ilk örgütlerine dayanır.

Bask bölgesinin merkezi Bilbao, Marks ve Engels'in Enternasyonal'i (Uluslararası Kuruluşu) olan Birinci Enternasyonal'in üyesi ilk işçi örgütlerinin kurulduğu yerdir. Madencilik ve metallürji sanayilerinin geniş proleterya yığınları yaratmaya başladığı bu bölgede Bukuninizm (*) henüz kök salmamıştı.

Bu dernekler tarafından yayınlanan *İşçinin Sesi* adlı haftalık gazete, kendi sınıf çıkarlarını savunmak amaçıyla direnme örgütleri kurmuş olan, küçük işçi grupları arasında örgütleyici ve birleştirici bir gücü oluşturuyordu.

Özellikle madenlerde, endüstrinin itici gücü yüzünden gelişi güzel fışkıran embriyon halindeki işçi-sınıfı örgütleri, ilerde baskı rejiminin ilk vuruşları altında ezilmeye mahkûmdu. Ama Sosyalizmin tohumları atılmıştı bir kere ve bunlar zamanla büyüyecekti.

Uluslararası İşçi Birliğinin İspanyol kesimlerinde Bakuninistlerin bölücü faaliyetleri yüzünden kopmalar olmasından ve 1879'da Sosyalist Parti'nin, on yıl sonra da Genel İşçi Sendikasının kurulmasından sonradır ki, Bask Bölgesinde ve özellikle merkezde, Sosyalist işçi hareketi örgütlenmeye ve güçlenmeye başladı.

İlk Bask Sosyalistleri, işçi örgütlerini azgın ve sabırla sanayi ve madencilik bölgelerine yaymaya başladılar ve bunda öylesine

---

(*) Anarşizmin kurucusu Michael Bakunin'den kaynaklanan bir akım. Bakunin'in Marks'la olan tartışmaları, 1872'de Lahey'de toplanan Uluslararası İşçi birliği içerisinde kopmalara yol açmıştı.

başarı sağladılar ki, 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında maden bölgesi, Bask eyaletindeki Sosyalist işçi örgütünün temelini oluşturmuştu bile.

Ondokuzuncu yüzyıldan yirminci yüzyıla geçiş döneminde, madenlerdeki işçilere erişmek hiç de kolay değildi. Madencilik bölgesindeki kasabalar yabancı şirketlerin kaleleri halindeydi ve devrimciliğin bulaşmasına engel olmak için, Sivil Muhafızlar ve fedailer tarafından sımsıkı korunuyordu. Bütün bu tedbirlere rağmen, oldukça kısa bir süre içerisinde Vizcaya, Sosyalist işçi hareketinin müstahkem mevkii haline gelmişti.

Bu başlangıç döneminde ve hatta 20. yüzyılın hemen başlarında, Sosyalizm propagandası yapmakla görevli militanların başlıca faaliyeti, bölgesel rekabetlere son vermek ve madenciler arasında dayanışma ruhunu, birlik ve beraberlik düşüncesini aşılamaktı. Çünkü, işçiler ancak bu yoldan kendilerini sömürenlere karşı ortak çıkarlarını savunabilirlerdi.

Sosyalist tohumlar bilinçlerinde kök salmaya başladıktan sonradır ki, işçiler kendi güçlerinin farkına vardılar. Daha önceleri, kendilerinin de birtakım haklara sahip olduklarına ve içinde bulundukları durumu değiştirebileceklerine inanmıyorlardı. Gerçi mutlu değillerdi ama, ellerinden ne gelirdi? Küçük bir azınlık zaman zaman haksızlıklara karşı çıkıyordu. Diğerleri ise bu adaletsizlikler karşısında dudaklarını ısırıyor, yumruklarını sıkıyor, ama sömürücülerin karşısında kendilerini güçsüz hissediyorlardı.

İşçiler henüz sınıfsal güçlerinden habersizdiler. Ancak sayıca üstün olduklarının bilincindeydiler. Zaman zaman, mutsuzluklarının acısını yeni gelen işçilerden çıkartıyorlar, öfkelerini onlardan alıyorlardı. Tıpkı önceleri olduğu gibi. Yeni gelenleri kader ortağı, aynı sınıfın üyeleri olarak görmüyor, onlara, emeklerini birkaç kuruş daha ucuza sattıkları için, madenlerdeki ve barakalardaki yerlerine göz dikmiş birer rakip gözüyle bakıyorlardı.

1980'lara kadar, madenlerde ancak tek tek, soyutlanmış protesto hareketleri oldu; bu hareketler her seferinde işçilerin yenilgisiyle sonuçlanıyor ve sınıf bilinci henüz uyanmaya başlamış olan bu örgütlenmemiş işçi yığınının daha da büyük bir karam-

sarlığa düşmesine yol açıyordu. Adaletsizliğe, baskıya ve sömürüye karşı içgüdüleriyle tepki gösteriyor ve ustabaşıları ya da yöneticilerle girişilen tartışmaları yumruk ya da bıçakla çözümlemeğe çalışıyorlardı.

Şimdi ise konuşmada yöntemleri ve hareket tarzları değişmeye başlamıştı. Sosyalist propaganda artık ürünlerini vermekteydi. Yemek paydoslarında, maden kuyularında, işçiler arasında yepyeni bir dil kullanılıyordu. Alçak sesle, grevlerden, protestolardan ve yeni isteklerden söz ediyorlardı.

1890 yazının sonlarına doğru, maden bölgesinde öylesine gergin bir hava vardı ki, herkes her an, çok ciddi bir olayın patlak vermesini bekliyordu. İşçiler, kendilerini sömürenlere karşı duydukları düşmanlığı gizlemiyorlardı. İçlerinde barındıkları o sefil barakaları, şirketin tekelinde bulunan mağazaları, kara listeleri protesto ediyorlardı. Ustabaşılarının ve yöneticilerin yaptıkları hırsızlıkları ve suistimalleri açığa vuruyorlardı. Bu protestolar giderek somutlaşıyor ve kalıplaşıyordu.

Aynı olaylar çelik dökümhanelerinde de başgösteriyor madencilerle çelik işçileri arasındaki dayanışma giderek artıyordu.

Bu arada, Vizcaya madenlerini işleten yabancı şirketler içinde en güçlüsü ve her sözü yasa yerine geçen İngiliz Orconera şirketi, 13 Mayıs 1890'da, Concha 3 maden ocağı işçilerinden en koyu militan olarak bilinen beş kişiyi işten çıkardı.

İşçilerin tepkisi ani oldu. İşine son verilenlerle aynı ekipte çalışanların hepsi büyük bir dayanışma içinde işlerini terkettiler. Aynı gün, maden ocağının tüm faaliyetleri felce uğradı. Ertesi gün, Orconera madeninde çalışan işçilerden hiçbiri işe gitmedi. Arkasından, onlarla tam bir dayanışma halinde olduklarını belirtmek için, tüm madencilik bölgesi işçileri greve gitti.

Devrimci proletaryanın öncü gücünü oluşturan işçilerin bu ilk büyük grevle ortaya koydukları yiğitlik örneği, Vizcaya'nın kapitalst toplumsal yapısını temelinden sarstı. Hem de ne sarsmak! Bütün çelik işçileri, demiryolu işçileri, madencilere olan sempatilerini belirtmek amacıyla greve katıldılar. Herşeyin kendi mutlak egemenliği altında olmadığına bir türlü inanmak istemeyen ve maden işçilerini artık eskisi gibi sömüremeyeceği hâlâ kavrayamayan burjuvazi, öfkeli bir şaşkınlık içerisindeydi, çünkü Viz-

caya bölgesinin tüm endüstri yaşamı bir anda felce uğramıştı.

Hükümet, grevciler üzerinde baskı yapabilmek için sıkıyönetim ilân etti. İspanya'nın her yanından, madencileri yola getirmek için silahlı birlikler yollandı. İşçi mitingleri ve gösterileri silahla bastırıldı. Bu vahşi katliam sonucunda yığınla insan öldürüldü ve yaralandı.

Ama işverenler ve yetkililer yanlış hesap yapmışlardı. Silahlar ve yasaların gücü, maden ocaklarında hergün ölümle yüz yüze gelen bu adamların adalete ve eşitliğe karş olan susuzluklarını söndüremedi. Bir kere bu mücadeleye baş koyduktan sonra, artık ne pahasına olursa olsun, sonuna kadar gitmeye kararlıydılar, İşçiler şiddete şiddetle cevap veriyorlardı. Barakaları yaktılar, şirketlerin mağazalarına saldırdılar, bütün malları sokaklara attılar ve maden tesislerini tahrip ettiler. Frenlerini bozmak ve kablolarını koparmak suretiyle, demir yüklenen vagonları dik yamaçlardan aşağı yuvarlayarak paramparça ettiler. Rayları ve lokomotifleri dinamitle havaya uçurdular. Üzerinden vagonların geçtiği köprü ayaklarını yakıp, tüm araç ve gereçleri kireç ocaklarına attılar. İşçi yığınları bir çığ gibi böyüyerek ilerliyor, yollarının üstüne çıkan tüm engelleri aşıyor, tüm barikatları yıkıyordu.

Verdikleri mücadele süresince işçiler, kendi güçlerinin bilincine vardılar ve kendi istemlerinin de geçerli olduğunu, kendileri olmaksızın maden nakliyeti yapılamayacağını, kâr hisseleri dağtılmayacağını, kimsenin saray lüks araba ve servet sahibi olmayacağını, bankalarda para istif edilmeyeceğini iyice kavradılar. Birkaç gün içerisinde bu grev, on binlerce işçinin kendi varlığının bilincine varmasını sağladı. Artık yük hayvanı, toplum dışında yaşamaya ve ölmeye mahkûm bir kurbanlar sürüsü olmayacaklardı hiç bir zaman.

İşçilerin bu kararlılığı karşısında korkuya kapılan hükümet, müdahale etmek zorunda kaldı; Guipuzcoa bölgesinin askeri valisi General Lomayı arabulucu olarak görevlendirdi. General, işçilerin yaşama koşullarını yakından gördüğü ve isteklerinde ne denli haklı olduklarını anladığı zaman, işverenleri, işçilerle müzakereye yanaşmamaları halinde, ordu kirliklerini geri çekmekle tehdit etti.

Grev, maden işçilerinin zaferiyle sonuçlandı. General Loma'nın bildirisine göre, işverenler aşağıdaki koşulları yerine getirmeyi kabul etmişlerdi: 1. Barakalar tasfiye edilecek, işçilerin istedikleri yerlerde oturmalarına izin verilecek. 2. İşçilerin, şirketin işlettiği mağazaların dışardaki yerlerden alışveriş etmelerine karşı çıkılmayacak. 3. İş günü, bütün yıl süresince, ortalama on saate indirilecek. İş saatlerinin ayarlaması şöyle olacak: Ocak, Şubat ve Aralıkta dokuz saat, Mart, Nisan, Eylül ve Ekimde on saat ve Mayıs, Haziran, Temmuz ve Ağustosta onbir saat.

Bu mücadele ve elde edilen ilk zaferden sonra, Vizcaya madencilik bölgesi gericilerin müstahkem mevkii olmaktan çıktı. Yeni zenginlerin ve kapitalist gericilerin Vizcaya'sına karşı bir direniş kalesi haline geldi. 1890 yılında yapılan bu grev, Bask işçi sınıfı hareketinin tarihçesinde, iki dönem arasındaki çizgiyi belirleyen bir işaret noktası gibidir.

1890 ile 1906 arasında yapılan dört genel, 17 kısmi grev ve çeşitli madenlerdeki protesto hareketleri, işçilerin, yaşam ve çalışma koşullarını geliştirmek amacıyla ne kadar yol katettiklerini ve sınıf bilinçlerinin ne denli güçlendiğini gösteriyordu.

İşçi hareketi, aralıksız olarak sürüp giden mücadeleler boyunca gelişirken, temel gereksinmelerden bir tanesinin, işçilerin koşullarına uygun toplantı yerleri bulma sorunu olduğu ortaya çıktı. Bu gibi yerleri bulmak çok zordu, çünkü işçilere oda kiralamaya hazır olan ev sahipleri, yerli burjuvazi tarafından boykot edilme tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Buna rağmen, herkesin ödediği kiranın iki katını ödeme yoluyla, mütevazi salonlar bulmak mümkündü.

İşçi hareketi büyüdükçe, uygun toplantı salonları bulmak kolaylaştı. Örneğin, Gallarta bölgesindeki işçiler, aynı bina içerisinde iki ufak daire, sonradan da büyük bir evin birinci katını kiralama olanağını buldular. Gerçi Gallarta başlıca madencilik merkeziydi, ama madencilik bölgesinin başka kentlerinde de buna benzer şeyler oluyordu.

İşçiler, salonu mitingler ve festivaller için önceden hazırlıyorlardı. Çeşitli işçi örgütlerinin icra komiteleri burada toplanıyor, işçilerin isteklerini ve şikayetlerini dinliyor, onlara birçok konu-

larda yardımcı oluyorlardı.

Bir karşılıklı yardımlaşma derneği kuruldu. Örgüt lokali derneğin merkezi olarak kullanılıyordu. Salonun yönetim kurulu, işçilerin isteği üzerine, mütevazi bir kitaplık düzenledi. Bu kitaplık, işçilerin, kendi dar bütçeleriyle sağlayamayacakları kitaplardan, sembolik bir ücret karşılığında yararlanmalarını temin ediyordu.

Sendika mahalline bağlı sendikaların her birine ait kızıl bayraklar, duvarlar boyunca dizilmiş cam kılıfların içerisinde muhafaza ediliyordu. Sosyalist Enternasyonalin, 1 Mayısı bütün dünya işçilerinin bayramı olarak ilan etmesi üzerine, işçiler birlik ve beraberliklerini belirtmek amacıyla, 1 Mayıs günlerinde bayrakları salona taşıyorlardı.

Madenciler sendikası, eski loncalar (esnaf birlikleri) anımsatacak biçimde çeşitli kollara ayrılmıştı. Frezeciler, marangozlar, lokomotif makinistleri ve ateşçilerden oluşan ayrı ayrı gruplar vardı. Bu grupların her biri kendi isteklerini belirtiyor ve gerekirse kısmi grevler düzenliyordu. Her birinin ayrı bir örgütsel yapısı ve bayrağı vardı.

1 Mayıs gösterilerine, bütün gruplar kendi bayraklarıyla katılıyorlardı. Bayrak konusunda gruplar birbirleriyle rekabet halindeydiler ama bu zararsız bir rekabetti. Bayrakların bazıları, işlemeler ve tahta oymacılığıyla süslenmiş gerçek sanat eserleriydi. İşçiler onlarla övünüyor, gururlanıyorlardı.

Sendika lokalindeki mitingler heyecan verici ve kamçılayıcı bir nitelik taşıyordu. Bu heyecan, konuşmacıların güzel konuşma sanatından çok, işçilerin ve işçi ailelerinin mitinge aktif katkıda bulunmalarının yarattığı canlı ve sıcak havadan ileri geliyordu. Ama konuşmacılar arasında, olaganüstü ajitatörler de yok değildi. Bu ya da şu madende çıkan çatışmaları tartışmak için düzenlenen bir mitingde ise, işçiler, inançlarını ve kararlılıklarını büyük bir tutku içerisinde belirtiyorlar, toplantının konuşma niteliği taşıması halinde ise, konuşmacıyı yoğun bir dikkatle dinliyorlardı. Özellikle, konuşmacı, kendi sorunlarına karşı derin bir anlayış gösterdiği ve böylece başkalarının da işçi problemleriyle ve dertleriyle ilgilendiğini onlara kanıtladığı zaman işçiler kendilerini büsbütün kapıp koyveriyorlardı. Ama asıl

grev arifesinde, işçilerin mücadele ruhu ve heyecanı doruğuna varıyordu.

Toplantı salonları, işçilerin önünde yeni alanlar ve yeniufuklar açmak suretiyle onları tavernalardan ve pis kahvehanelerden giderek uzaklaştırdı. Küçük tiyatro grupları ve korolar düzenlendi. Koro topluluğu salonun önünde resitaller veriyor, söyledikleri ezgiler maden ocaklarına ve işçi mahallelerine kadar yayılıyordu. Bu ezgiler, yavaş yavaş halk kültürünün bir parçası ve özellikle gençlik arasında etkin bir ajitasyon ve örgütlenme aracı haline geliyordu.

Her işçi mücadelesini ya da bayramını, her devrimci yıldönümünü dile getiren bir ezgi vardı. Önce işçi lokalinde söylenen bu ezgiler, sonradan yaşlı, genç, on binlerce işçi tarafından söyleniyordu. 1 Mayıs günü, şafak vakti, işçi mahallelerinden geçen kişilerin koro halinde söylediği şu marşı dinleyip de ilgisiz kalmaya olanak var mıydı:

Uyanın işçi kardeşler,
Artık gün doğuyor
Bugün 1 Mayıs,
Genel grev çağrısına
Göreceksiniz,
Nasıl koşup geleceğiz.
Ve kodamanlara
'Artık bizi sömüremezsiniz'
Diyeceğiz.
İş'in kutsallığını
Öven ezgileri
Hep birlikte söyleyelim,
Kölelik boyunduruğunu
Artık attık üstümüzden.
Kahrolsun
Adaletsizliğe dayanan Kapitalizm.
Yaşasın birlik ve beraberlik!
Yaşasın işçi kardeşler!

Her yıl, Paris Komününün yıldönümü olan 18 Martta görkem-

li bir tören yapılır, bu törende Paris işçilerinin destansı mücadelesini dile getiren ezgiler söylenir. Komünün anlamını ve Komün için savaşanların yiğitliğini belirten konuşmalar yapılırdı. Aşağıdaki dizeler, Komün için bestelenen şarkılardan birini dile getiriyor:

Kızıl bayrağı yükseltenlerin,
O yiğit Komün üyelerinin
Anısına
Söyleyelim bu ezgileri,
Uluslarının
Şerefli temsilcileri,
Fransanın
Kahraman işçileri
Kanıtladılar değerlerini,
Acımasız doğan
O para babalarına.
Sevgili Komün,
Seni saygıyla anıyoruz,
Yeni bir Komün doğacak,
Ve sizlerin öcünü alacak.
Size söz veriyoruz
Bu olacak.

Seçim kampanyalarında kendilerinin oy hakkını çiğneyen, seçimleri rüşvet, sahtekârlık ve hile yoluyla kazaman burjuvaziye karşı, halk yığınlarını harekete geçirmek gerektiğinde, işçiler, seçimleri boykot etmeye zorlananlara şu çağrıda bulunyorlardı:

Oy sandıklarına
Koşalım yoldaşar;
Zafer bizim olmalı.
Mücadeleyi asla bırakmamalıyız
Zafere ulaşıncaya dek.
Eşitliği savunan adaylarımız
Kazanacak.
Parababası egemen sınıflar

Yenilecek.
Oyunu işverene satan
Hain işçi
Aşağılanacak.
Haydi, sandık başına,
Geri durmayın,
Özgürlük düşmanlarını
Hep birlikte yenelim.

Grevler sınasında da ezgiler söyleniyordu. Bu ezgilerin güçlü sözleri, işçilerin direnişini kırmayı amaçlayan burjuvaziyi, kendi gerçek çıkarına rağmen destekleyenlere karşı bir uyarı niteliğindeydi. Ezgilerin bir tanesinde şöyle deniyordu:

Bozguncu, toplum dışı bir yaratıktır;
İşçinin haklarını çalan
İşverenin yardakçısıdır;
Haindir o!
Greve katılmayan işçi
Yakında hakettiğini bulacak
Çocuklarının aşağılandığını
Nefretle karşılandığını
Toplum dışına itildiğini
Görecek.
Kendi çıkarlarına rağmen
Yaptığı kirli işin
Birgün bilincine varacak.

Yirminci yüzyılın ilk yıllarında, Tomas Meabe tarafından kurulan Sosyalist Gençlik Örgütünün 'Gençlik Şarkısı' giderek kendi sınıfının ve onun geleceğinin bilincine varan gençliğin, umut dolu bir seslenişiydi:

Genç işçiler, yeni proleterler
Gelin bize, gelin korkusuzca...
Bizler soylu bir davanın partizanlarıyız,
Daha iyi bir dünyanın öncüleriyiz.

Gelin, saflarımıza katılan,
Bize yardım elinizi uzatın, hazır olun,
Çünkü mücadelemiz insanlık davası,
Uzun ve kazanılması zor bir mücadeledir.
Sosyalizm bizim kızıl bayrağımız,
Onu asla elimizden düşürmeyeceğiz,
Onu yükseltmek için canımızı vereceğiz,
Onu zafere götüreceğiz.
Kızıl bayrağımız,
Ezilenleri
Bağımsızlığa götürecek
Kutsal davanın simgesi
Olarak kalacak.

İspanyol proletaryası, Rusya'da patlak veren 1905 Devrimiyle olan dayanışmasını belirtmiş ve bu münasebetle, çocukken çevremdeki madencilerden öğrendiğim, bir şarkı bestelemişti:

Cesaretini yitirme, ey Rus halkı
Dövüşmeye devam et, yılma,
Çünkü Enternasyonal destekliyor
Senin devrimini,
Bizler de bizi ezenlerden
Öç almak istiyoruz.
Cellatların kanı
Sokaklardan sel gibi
Akıp gitmeli.

İşçiler, kendi örgütlerinin kızıl bayraklarını, sendika lokalinin pencere içlerine astıkları gün bütün mahalle ayağa kalkardı. Bu bayraklar, sendikaya bağlı olmayanları bile etkiler, onlara, sözle dile getiremedikleri, ama tüm varlıklarını temelinden sarsan birşeyler ilham ederdi.

Sendika lokalleri, işçi hareketinin gelişmesini ve belli bir ölçüde de zaferini yansıtır, işçinin sınıf bilincinin güçlenişini belirtirdi. Sendika örgütleri ise, halk yığınlarını, gaddarca bir sömürüye karşı açtıkları mücadelede eğitiyor, yaşam düzeylerini yük-

seltmeye, kendi güçlerinin ve toplum içerisinde oynadıkları rolün bilincine varmalarında onlara yardımcı oluyordu.

(4)

KİLİSENİN KUTSAMADIĞI BİR GÖMME TÖRENİ

İşçi sınıfı örgütü büyük atılımlar yapmıştı. Ancak, bu atılım süreci kesintisiz ve güven verici olmaktan uzaktı henüz. Vizcaya'da, yirminci yüzyıl başlarında sosyalist propaganda yapmakla görevli kişiler ve yöneticiler, çeşitli sorunlar ve tehlikelerle karşı karşıyaydı.

Bir yandan haklarında kovuşturma yapan işverenlerle ve yetkililerle uğraşıyorlar, öte yandan da, kilisenin bağnazlığıyla mücadele ediyorlardı. Kilise, halk yığınları içerisinde doğan her yeni düşünceye karşı çıkıyor, düşmanca bir tavır takınıyordu. Yüzyıllar boyunca süregelen mutlak egemenliğini can havliyle korumaya çalışırken, «sosyalist kâfirler»i eskiden büyük meydanlarda diri diri yaktığı dinsizler gibi yakamadığı için de hayıflanıyordu.

Sosyalizme karşı sürdürülen bu koyu muhalefet, 1903 Ekiminde Bilbao'da bir Carlist Katolik töreni sırasında patlak veren bazı olaylardan sonra daha da yoğunlaştı. Bask Bölgesinin merkezinde oturan Carlistlerin seçkinlerinden bir grup, liberal ve demokratik güçlerin tümünü ve özellikle, işçilerle sosyalistlere karşı meydan okumak amacıyla, bir tören sırasında bir araya gelmişti.

Bu törene katılanlar, bir sosyalist mitingine katılan başkabir gurupla çatıştı ve Carlistler, işçilere yumruk ve sopalarla saldırarak bağnazlıklarını açığa vardular. Bu saldırı karşısında fena halde öfkelenen işçiler, Carlistlerin pankartlarını, bayraklarını, azizlerini ve fenerlerini ırmağa attılar. Eşyalar bir süre sonra, Nervion ırmağının taşkın sularına kapılarak gözden kayboldu.

Birçok işçi Carlistler ve polisler tarafından yaralandı. Bir sosyalist mitingine katılma suçunu işlemiş olan memurlar ise, çeşitli cezalara çarptırıldılar.

Carlistlere karşı yapılan ve onlara, Bilbao'da artık eskisi gibi egemen olmayacaklarını belirten bu şiddetli misilleme hareketi kilise yetkililerini ve onların sadık adamlarını büsbütün çileden çıkardı ve uzlaşmaz hale getirdi. Her kentte ve her köyde gaddarca bağnazlık örnekleri görülmeye başlandı.

Madencilik bölgesinde, dinsel yobazlığı körükleyen basit ve insani bir tragedya cereyan etmişti. Bu olay, sonradan geri teperek, kışkırtıcıların başına bela olan utanç verici bir durumla sonuçlanmıştı.

Gallarta'da ilerici fikirleriyle tanınmış olan basit bir kâtibin 15 yaşındaki kızı, ileri derecede veremden yatıyordu. Hastalık son döneminde olduğundan, kızın ölümü her an bekleniyordu. Kızlarını tapınırcasına seven anası ile babası, ona cesaret vermeye çalışıyor ve geleceğe ilişkin planlar yapmak suretiyle bu kritik durumunu kendisinden saklamaya uğraşıyorlardı.

Herkesin birbirini yakından tanıdığı bu kasabada, kızın durumu herkesçe biliniyordu. Kendilerini kamu ahlâkını korumakla görevlendirmiş olan bazı işgüzar ve yobaz kadınlar, kızın ailesine çeşitli yollardan baskı yaparak, papazın gelip kızı ziyaret etmsini sağlamaya çalışıyorlardı. Baba, bir papazın evine girmesine kesinlikle karşı koyuyordu. Karısına da, bir papazı ya da bu yobaz kadınlardan herhangi birini, ne koşullar altında olursa olsun, kızının yanına sokmaması için kesin talimat vermişti.

Babanın, kilisenin rızası olmadan kızını gömdürme kararı, kasabalı yobaz kadınları öylesine etkilemişti ki, insan rahatlıkla, kendi ruh selâmetinin, bu kararın önlenmesine bağlı olduğu sonucuna varabilirdi. 'Tanrım, şimdi ne olacak acaba?' diye sorup duruyorlardı, birbirlerine. 'Kilise dışında bir gömme törenine izin verdiğimiz takdirde, her türlü dinsizliğe göz yumulmuş olacak. Eh, bu engeller bir kez aşıldı mı, bu kafirler bizi kimbilir daha nerelere sürükler? Bunun sonu neye varır, Allah bilir. Her ne pahasına olursa olsun, kilise dışında bir gömme törenine izin vermemeliyiz.'

Savaş planlarını kurdular. Hasta kızın evini sürekli olarak gö-

zetim altında tutuyorlar, bu istenmedik ve gereksiz ısrarlarıyla, kızın ailesini ve akrabalarını ne denli rahatsız ettiklerini umursamıyorlardı bile.

Hasta kız, sonbaharın ilk günlerinde ruhunu teslim etti. Bunun üzerine baba, kızın törensiz gömülmesine karar verdi. Bu karar beklenmekle birlikte, yine de muazzam bir heyecan ve kaygı yarattı. Küçük bir ücret karşılığında, birisinin ölümünü ve cenaze töreninin yapılacağı saati kapı kapı dolaşarak konu komşuya duyuran birtakım kadınların bu işten kaçınmalarına rağmen, ölüm haberi hızla kasabaya yayıldı. Kadınlar, varlıklı hanımların öfkesini uyandırmaktan çekindikleri için gömme törenini bitirmeyi reddetmişlerdi.

Her yerde hararetli tartışmalar yapılıyordu. İşçiler yaslı aileden yana çıkıyorlardı. İşlerini paydos vaktinden bir saat önce tatil ederek, cenaze alayına katılma kararı almışlardı.

İşverenlerin kuklaları olan yetkililer müşkül bir durumdaydı Mezarlıklar, kilisenin yetki alanına giriyordu. Bu yüzden, gömme töreni Katolik kurallarına akırı düşen bir kişinin cenazesi, kilise yetkililerinin özel izni olmadan mezarlığa gömülemezdi.

Kilisede toplanan kasabanın ileri gelenleri, savaşı kazandıklarına inanıyorlardı. 'Belediye mezarlığı olmadığına göre,' diyorlardı, 'kızı nereye gömecekler? papazın haçının arkasına sığınmadan mezarlığa girilemez ki!'

Ama ölen kızın babası kararında direniyordu. Üzerindeki baskılar ne denli kuvvetli olursa olsun, bir türlü kararından dönmüyordu. 'Kızım alelade bir törenle gömülecek. Belediyemezarlığı yoksa, bunda benim ne suçum var? Mezarlık, Kilisenin özel mülkiyeti değildir, kamuya aittir. İster dindar, ister dinsiz olsun, herkes orada gömülme hakkında sahiptir. Eğer papazlar, lütuflarını kızımdan esirgiyor iseler, bu lütufları kimler istiyorsa onlara bahşetsinler. Bütün cenaze törenlerini kutsamalarına gerek yok.' diyordu. 'Mezarlık kamu malıdır. Kızım orada gömülecektir.'

Ortalık öylesine karışmıştı ki, Vali, düzeni korumak amacıyla, Sivil Muhafızları oraya göndermek gereğini duydu.

Bölge yetkilileri yaslı aileye, Kilise dışında bir gömme töreninde ısrar ettikleri takdirde, aile fertlerinin, cenazelerin her za-

man geçirildiği geleneksel yoldan tabutu izleyemeyeceklerini bildirdiler. Tabut ancak arka yollardan, bir vebalının cenazesi gibi hiçbir tören yapılmadan mezarlığa götürülebilirdi. Kent merkezinden geçmeleri kesinlikle yasaktı. Baba yetkililerin kararını kendisine bildiren polis memuruna, 'Kızım, bütün cenazelerin geçtiği geleneksel yoldan mezarlığa götürülecektir,' dedi.

Cenaze töreni için tayin edilen saat geldiğinde, büyük bir işçi kalabalığı ellerinde sendika lokalinden getirdikleri bayraklar olduğu halde, ölenin ailesinin evi önünde toplandı. İçlerinde, gericilerin tehditlerine rağmen, kızın ailesine karşı sempatilerini belirtmek ve cenazeyi izlemek isteyen kadınlardan oluşan küçük bir grup vardı.

Dört işçi tabutu omuzlarına aldı ve cenaze alayı yavaş yavaş ilerlemeye başladı. Cenazenin hemen arkasında, baba yalnız olarak yürüyordu. Onun birkaç adım ötesinden, babanın üzüntüsünü ve kararlılığını paylaşan ve yobazların kendilerinden esirgediği bir hak uğruna dövüşmeye azimli yüzlerce kadın ve erkek, çeşitli işçi örgütlerinin kızıl bayrakları altında ilerliyordu.

Bu arada birisi heybetli bir sesle, biraz sonra bütün topluluğun bir ağızdan katıldığı bir cenaze marşı söylemeye başladı:

Ey zavallı faniler,
ölülerimizin arkasından
İşçilerin söylediği
Şu cenaze dualarını dinleyin...
İnsan haklarının ve aydın düşüncenin
Bekçisi olan işçi,
Herzaman gerici güçlere
Karşı yiğitçe savaştı...

Sokağın elektrikli havasında, madenlerde her gün ölümle yüzleşen bu adamların söylediği cenaze marşının yalın ve içten dizeleri, etkin ve görkemli bir yücelik kazanıyordu. Cenaze töreni öylesine dokunaklıydı ki, kadınlar ağlayarak sokaklarda diz çöküyor, erkekler şapkalarını çıkarıyor, saygıyla başlarını eğiyorlardı.

Mezarlığa giden ve kentin ana caddesi olan bu yol, kilisenin önünden geçiyordu. Alay kentin merkezine doğru yaklaştığında, yan sokakları tutan Sivil Muhafızlar görünmeye başladı. Kentin ileri gelenlerinin hanımları ise Kilisenin ömünde bekliyordu. Niyetleri belliydi.

İçlerinde en kararlı olanlardan bir grup öne çıkarak, cenaze alayının yolunu kesmeye ve onu Kiliseye doğru yöneltmeye çalıştı. Sonra tabutu yakalamaya yeltendiler. Baba ile birkaç arkadaşı bu öfkeli cadıları kovaladılar. Derken, sanki bir işaret verilmiş gibi, çevredeki evlerin balkonlarından ve pencerelerinden kovalar dolusu kaynar su ve taşlar cenaze alayının üzerine fırlatıldı. İşçilerden bazıları yaralandı. Bu arada, hanımların içerisinde en cesur olanları yeniden tabutun üzerine atıldılar. İşçiler de onları tartaklıyarak oradan uzaklaştırdılar.

Bunun üzerine Sivil muhafızlar müdahale ederek, saldıran kadınlara yardım ettiler. Bir yandan da işçilerin bayraklarını ellerinden koparıp almaya çalışıyorlardı. İşçiler se direniyor, kendilerini Muhafızların dipçik vuruşlarından korumaya çalışıyorlardı. Baba ile tabutu taşıyan işçiler tutuklandı. Fanatik kadınlar, nihayet tabutu yakalamayı ve Sivil Muhafızların eşliğinde mezarlığa kadar götürmeyi başardılar. Bunun üzerine, yetkililer, mezarlığın bir bölümünü, kamuya tahsis etmek zorunda kaldılar.

Kilise yetkililerinin ve işgüzar hanımların kabul etmek zorunda kaldıkları yalnız bundan ibaret değildi. En ilerici işçiler, çocukarını vaftiz ettirmeyi reddediyorlar, ayrıca Kilisenin onayı alınından yapılan evlenme törenleri de, bir skandal olarak nitelenmekten çıkıyordu.

Taşradaki bağnaz kişiler, dinsel görevlerin yerine getirilmesine aşırı derecede önem verdikleri halde, maden bölgesinin giderek artan nüfusunun çok yetersiz olan sağlık hizmetleriyle hiç mi hiç ilgilenmiyorlardı.

Hastalık ve ölüm, Allahın emri olarak yorumlanıyor ve tevekkülle karşılanması gerekiyordu. Annelerin yüreğini acıyla dolduran çocuk ölümleri, katlanması gereken olaylardı. Kilise yetkilileri, 'Onlar Tanrının katına çıkan meleklerdir. Ne diye yas tutuyorsunuz? diyorlardı.

Ama hiç kimse ölümü ve hastalığı tevekkülle karşılamak istemiyordu. Bu yüzden, doktora verecek yeterli parası olmayan ve hastalarına şifa bulmak için çırpınan birçok aile, çaresizlik içinde büyüye başvuruyordu.

Halk arasında, hastalara şifa veren sahtekârlar, ufak bir ücret karşılığında kırıkları, çıkıkları düzelten çıkıkçılar türemişti. Cahil halk, bu gibi insanların elinde, kuduza ve buna benzer hastalıklara karşı panzehirler bulunduğuna inanıyordu. Falcılar, büyü yapanlar ve göze gelmiş olanların büyüsünü bozanlar da eksik değildi.

Bu adamların, en basitinden tutun da en korkuncuna kadar değişen çeşitli tedavi yöntemleri vardı. Yaralara, kanayan yerlere örümcek ağları sarılır, mikroplu yaralara papazın yanındaki kahya kadının hazırladığı bir merhem ya da sahtekâr hekimlerin ve büyücülerin yılanlardan elde ettikleri bir ilaç sürülürdü. Veremi iyileştirmek için kullanılan ilaçlar ise korkunçtu. Hemoroidlere karşı içi birtakım bitkilerle doldurulmuş bir torba hastanın boynuna asılıyor, zatüre ve soğuk algınlıkları ise hardal lapaları ve konyakla tedavi ediliyordu.

Ama fıtıklı hastaların tedavisi hepsinden daha orijinaldı. Bu adeta dinsel bir tören niteliğindeydi. Bu tören, Aziz Jan yortusuna raslayan 23 Haziran günü yapılırdı. Köyün çevresindeki bir ağaç seçilir, bu ağaç, ikiye bölünmeyecek şekilde ortasından ikiye yarılır, iki yarığın arasına bir keser sokularak gece yarısına kadar beklenirdi.

Gece yarısına birkaç dakika kala, hasta, ağacın önüne getirilir ve çırılçıplak soyulurdu. Kent meydanındaki saat geceyarısını vurduğu zaman, hasta ikiye ayrılmış ağacın arasından geçer, ailesi, akrabaları ya da arkadaşları ise, hep bir ağızdan şu aşağıdaki duayı söylerlerdi:

Alın onu, Aziz Peter
Verin onu bana, Aziz Jan
Ulu Tanrı ile Aziz Jan onu iyi edin.
Alın onu, Aziz Peter,
Verin onu bana, Aziz Jan,
Ulu Tanrı ile Aziz Jan onu iyi edin.

Sonra ağacın iki parçası bir araya getirilir, gübre ile sıvanır, ve tellerle sımsıkı bağlanırdı. Ağaç kurumadığı takdirde, hastanın iyileşeceği anlaşılırdı. Bazan ağacın kurumadığı olurdu, ama hastanın fıtığı da bir türlü iyileşmez, onu kıvrandırır dururdu. Böyle durumlarda fıtık, ya kasık bağı ile bağlanır ya da ameliyat edilirdi.

Bir kimse, olmayacak bir şeye sahip olmak istediği zaman Aziz Rita'ya, dişi ağrıdığı zaman ise Aziz Philomena'ya dua ederdi. Olmayacak istek yerine getirilmediğinde ya da ağrı giderilmediğinde, zavallı azizlere beddualar yağdırır, azizlerin tüm atalarına hiç vicdan azabı duymaksızın, bol bol küfürler edilirdi.

Bask Bölgesinde hemen herkesin dişleri bozuktu. Bu durumun suyun sertliği yüzünden ileri geldiği söylenirdi ama nedeni kimsenin dişlerini fırçalamamasıydı. Dişleri korumanın ve çürükleri önlemenin tek çaresi olan bu yöntem kimse tarafından bilinmiyordu.

Aziz Philomena'ya dua etmek ya da ban otunun dumanını koklamak, diş ağrılarına karşı kullanılan geleneksel bir yöntemdi. Sağlık memuruna gitmek, ancak son çare olarak düşünülürdü. Madencilerin başvurabileceği diş hekimleri yoktu. Ancak diş çekmekle görevli bir takım adamlar vardı. Benim oturduğum kentte de Carcamo adında böyle bir adam vardı.

Carcamo şifalı otları satıyor, her çeşit hastalığı tedavi ediyor, diş çekiyor, çatışmalarda ara buluculuk yapıyor, dilekçe yazıyor, bağırsak hastalıkları çekenlere tenkire yapıyor, yakı yapıştırıyor, buzağılara ve katırlara da aynı tedaviyi uyguluyordu. Pazarları ve bayram günleri, Kilisedeki törenden sonra, Carcamo, kent meydanının bir tarafına, üzerinde şifalı otların, iksirlerin ve merhemlerin dizili bulunduğu tezgâhını kuruyor, ticari işlerini yürütüyordu. Şifalı otları bulmak, kertenkele ve yılan avcılığı yapmak için, dağlarda bayırlarda maymun gibi koşuşturup duran bir de yardımcısı vardı.

Carcamo'ya dişini çektirmeye giden birisinin ya kahraman ya da deli olması gerekirdi. Hasta, bir sandalyeye oturtulur, asistan hastanın kafasını zorla arkaya doğru yatırır ve kapanmasını önlemek için ağzına tahta bir tıkaç sokuştururdu. Bu iş bitince, Carcamo, hastanın işaret ettiği dişe bir kerpetenle asılır ve

dişi yerinden sökünceye kadar çekerdi. Kurbanı, can acısıyla böğürür, tepinir ve yerinden fırlayıp bu işkenceden kurtulmaya çabalardı. Ama ne mümkün. Asistan başını sımsıkı tuttuğundan, bir yerini kırmadan onun elinden kurtulma olanağı yoktu.

Bazen Carcamo hataya düşer ve yanlış bir diş çekerdi. O zaman kızılca kıyamet kopar, hasta öfke ve can acısıyla tezgahtaki bütün otları merhameleri havaya fırlatır ve zavallı Carcamo, kızgınlıktan kudurmuş adamın elinden ancak, seyircilerin merhametli müdahalesi ya da polisin araya girmesiyle kurtulurdu.

Katırları, keçileri, inekleri, domuzları ya da koyunları 'melankoli' ve 'bilinmeyen' illetlerden kurtarmak için, hayvanların boynuna. Aziz Blase'nin beline bağladığına benzer bir ip ya da Aziz Anthony'nin giydiği kolsuz gömleği andıran bir gömlek dolanır ve hayvana küflü bir ekmek parçası yedirilirdi. Bu ekmek, azizler tarafından kutsanmış olan ve herkesin evinde, her derde deva niyetiyle bulundurduğu bir ekmekti.

Bir gün, göze gelmeye, büyüye kisinlikle inanan yaşlı bir komşumuzun ineği hastalandı. Başvurduğu büyücü kadın, adamın bu kuşkularını doğruladı. İnek büyülenmişti. Bunun üzerine ev halkı feryat etmeye başladı. Hayvanın vücuduna giren habis ruhları kovalamak için tedbirler alınmalıydı.

İlk iş olarak, Paskalyadan önceki kutsal Pazar gününden arta kalan bir defne dalı, ineğin can çekişmekte olduğu ahırda törenle yakıldı. Paskalyadan önceki Pazar günü, kilisenin, içinde kutsal su bulunan kurnasından alınan suyla ahırın düşemesi ve duvarları ıslatıldı. Aziz Anthony'nin kolsuz gömleği hayvanın boynuna asıldı. Bir köşede duran boş bir kasanın üzerine, Aziz Peter Zariquete'nin bir tasviri asıldı ve önüne iki mum yerleştirildi. Ama bütün bu kutsal törenlere rağmen, hayvanın ölmek üzere olduğu besbelliydi.

Kadınlardan biri kutsal kitaptan pasajlar okunmasınaı salık verdi. Nihayet, komşulardan biri, iş işten geçmeden, ineğin sahibine bir veteriner çağırmasını önerdi. Ama ineğin sahibi, umutsuzca omuz silkerek:

'İnek büyülenmş, bir kere. Baytar ne yapsın?' dedi.

Adam direniyordu: 'Saçmalama. Baytarı çağır. Bu gidişle, ineksiz klacaksın.'

İneğin sahibi düşündü, düşündü, sonunda baytara gitmeye karar verdi. Baytar iyi niyetli, köylülere yardım etmek amacıyla kente gelmiş olan bir adamdı. Batıl inançlar, şarlatanlık ve büyücülük, onun bu iyi niyetlerini her adımda baltalamış olmasına rağmen, yine de dayatmış ve köylülerin bu körü körüne olan inancını yıkmaya çalışmıştı.

Ahıra gidip de hasta ineğin çevresinde yapılan bu dinsel maskaralıkları görünce, duraladı ve kararlı bir tavırla:

'Ya Aziz Anthony'yi buradan gönderirsiniz ya da ben giderim,' dedi. 'Ben sizin daleverelerinizi iyi bilirim. İnek iyileştiği takdirde, onu Aziz iyileştirdi diyeceksiniz, öldüğü takdirde ise suçu baytara yükleyeceksiniz.'

Arkasını dönerek, kararlı adımlarla kapıya doğru yürüdü. İnek sahipleri şaşırıp kalmışlardı. Ne söyleyeceklerini bilmiyor, hareket etmeye bile cesaret edemiyorlardı. Birbirlerine kararsız gözlerle bakıyor, içlerinden birinin harekete geçmesini bekliyorlardı. Ama böyle kritik bir anda kim önce karar verebilirdi? Hayvanların koruyucusu olan bir azizi darıltmak, küçümsenecek birşey değildi.

İneğin sahibi, sinirli hareketlerle elindeki beresini buruşturuyor, karısı ise gözleri yaşlı, kocası gibi: 'Ya ineğimiz ölürse, sonra biz ne yaparız?' diye düşünüp duruyordu.

Kadının kızkaredeşi Gordiyum düğümünü kesti. Hayvanın boynundaki gömleği çıkardı, mumları söndürdü, azizin tasvirini çöplüğün içine yuvarladı ve gür bir sesle: 'Azizler cehennemin dibine gitsin! İneği iyi etmeye bakın' dedi.

İhtiyar çiftçi dehşet içinde kalmıştı. Ama sözler üzerine gökten yıldırım düşmediğini görünce, çabucak kendine geldi. Üzerinden büyük bir yük kalkmış gibi hissediyordu kendini. 'Her halükârda, azizi evden atan ben değilim,' diye düşünüyordu. 'Baldızımın da hayvanı yok zaten.'

Baytar ineği iyi etti. Birkaç hafta sonra ihtiyar çiftçi ile karısı onu ziyarete gittiler. Parasını vermeye ve baytarın, başkalarıyla, hayvanları hastalandığı zaman bakmak üzere yaptığı anlaşmaya katılmaya geldiklerini belirttiler. En değerli varlıkları olan ineklerini iyileştirdiği için ona minnet borçlu olarak birkaç tavuk, bir sepet de elma getirmişlerdi.

(5)

SOKAKLARDAKİ ASKERLER

1903 yılı, sisli anılarının arasında, bir doruğun kesin çizgileri gibi belirgin bir şekilde ortaya çıkıyor, Ne geçmiş yıllar, ne de birbirini izleyen olaylar, bu anılarımı bulandırmış ve çarpıtmıştır.

Çocukluk anılarım bu tarihten itibaren başlar. Bu günlerin, daha sekiz yaşıma basmadan önce, korku ve şaşkınlık içinde tanık olduğum bazı olayların bende uyandırdığı sınıf bilincinin başlangıç dönemini belirlediği söylenebilir.

1903 yılı baharında, bölgemizdeki işçiler yeniden genel grev çağrısında bulunmuşlardı. İçinde doğduğum kent, ailemle birlikte içinde yaşadığım bölge ve sendika merkezi, olayların mihrakı haline gelmişti.

Bu, şimdiye kadar işçilerin yaptığı üçüncü grevdi ve 1890 yılındayapılan grev kadar önem taşıyordu. Grev ikinci ayına girmişti, ama işverenlerin uzlaşmaz tutumları yüzünden görünürde hiçbir çözüm yolu yoktu. İşçilerin isteklerinin son derece ılımlı olmasına rağmen, grevcilerle silahlı güçler arasında birçok kanlı çatışmalar cereyan etmiş, birçok yerlerde barikatlar kurulmuştu.

Madencilere yapılan yardımlar, İspanya işçi sınıfının dayanışmasını gösteriyordu. İşverenlerin gaddarca ve mantığa aykırı tutumları karşısında, orta tabaka bile işçilere bir miktar yardımda bulunmuştu.

Fabrika bölgesindeki işçi aileleri, devlet memurları ve küçük iş adamları, grev süresince, işçilerin çocuklarını kendi evlerine almışlardı. İşçiler, çocuklarından ayrılma konusunda isteksizdi ama kendi istekleri yerine getirilinceye kadar sürdürmeye azimli oldukları bu uzun süreli grevin yoksunluklarından çocukları-

nı korumak için bu duruma razı olmuşlardı.

Yaz sona ermek üzereydi. Yazla birlikte, maden makliyatı için en uygun mevsim de geçmek üzereydi. İşverenler arasında yumuşama belirtileri görüldü ama içlerinde en inatçı olanlar, çatışmayı zamanında bitirmek ve böylece maden nakliyatı için gerekli son birkaç haftalık iyi havadan yararlanmak amacıyla son kozlarını oynamaya karar verdiler.

Önce, işçilerin direnişini kırmak için, grevcilerden daha iyi para alan resmi memurları, madenleri limanlara götüren trenleri işletmeye zorladılar. Ama bu girişimleri bir sonuç vermedi. Çünkü işçilerin karıları, kollarında çocukları olduğu halde, kendilerini rayların üzerine, lokomotiflerin önüne atıyorlar ve trenleri durduruyorlardı.

Grev uzadıkça, çatışmalar da o nisbette şiddetleniyordu. İspanya'daki bütün işçiler, Vizcaya madencilerinin grevini büyük bir kaygıyla izliyorlardı. Çünkü, bu grev sadece, haftalık bir ücretin saptanması ve General Loma'ya rağmen sürdürülen şirket mağazaları sömürüsünün sona erdirilmesi gibi, ekonomik nitelikte isteklerin yerine getirilmesi amacını gütmüyordu. Grevin başlıca gayesi, işçilere kendi örgütlerini kurma hakkının verilmesini ve bu örgütlerin işverenler tarafından tanınmasını sağlamaktı. Bu mücadele, işçi sendikalarının yakın gelecekteki durumları bakımından hayati bir önem taşıyordu. Maden sahiplerinin ve müteahhitlerin amansız direnişi bu yüzdendi.

Birgün, şirketlerin Castril'e ve Leon'a yeni işçiler tutmak üzere adam yolladıkları haberi yayıldı. Bu işçilere, madencilere verilen ücretlerin iki katının verileceği vadediliyordu. Başlangıçta kimse buna inanmadı, ama daha sonra bu haber somut bir nitelik kazandı. Birisi, bozguncuların hangi yoldan ve hangi tarihte geleceklerini açıkladı. Bu arada, bölge yetkilileri de çalışma hakkını enerjik bir biçimde savunacaklarını ilân ettiler.

Madenciler ise, grevi, ne pahasına olursa olsun başarıya ulaştırmaya kararlıydılar. Bu yeni manevrayı yenilgiye uğratmak için grev nöbetçilerini tayin ettiler ve gerekli önlemleri aldılar. Bu önlemler sayesinde, köylü kılıklı bir takım adamların kente getirildikleri ve 'bowling' oynamaya mahsus bir geçit yerinde toplandıkları, zamanında ve saati saatine haber alındı. Bozgun-

cular, çalışma zamanı gelinceye kadar burada bekleyeceklerdi. İki taraf da çetin bir mücadele için hazırlanmaya başladı.

Maden bölgesine yeni gelen bu yabancılar, salt grev kırıcılardan ibaret değildi. Bir piyade alayı da, ani bir görünümle, madenciler üzerinde azami etki yapabilmek için, sabahın erken saatlerinde sokakları doldurmaya başladı. Bu askerler, 'çalışma hakkını garanti altına almak için' hükümet tarafından gönderilmişti. Bu silahlı birliklerin, grevcilere karşı kullanılacağı haberi o gece bütün bölgeye yayıldı.

Ertesi sabah davul sesleri bütün kenti ayağa kaldırdı. Bir subay komutasındaki bir manga asker, başlıca işçi mahallelerini dolaşıyor ve askeri valinin bölgede sıkı yönetim ilan ettiğini belirten bildiriyi halka açıklıyordu. Bildiri, kentin çeşitli yerlerine asıldı. Bildiri uyarınca mitingler yasaklanıyor ve 'çalışma hakkı'nı baltalayan herhangi bir girişimin şiddetle cezalandırılacağı belirtiliyordu. Üçten fazla kişiden oluşan grupların üzerine, hiçbir uyarıda bulunulmadan ateş açılacağı da ayrıca bildiriliyordu.

Hükümetin aldığı önlemleri öğrenen işçiler büyük bir öfke içersinde yumruklarını sıkıyorlardı. 'Orospu çocukları! tıpkı 1890'da olduğu gibi davranıyorlar' diye homurdanıyorlardı. 'demek bize dişlerini gösteriyor! Bakalım hangimizin dişleri daha keskin!'

O gece, sosyalist işçiler arasında en aktif olanları, kendi evlerinde yatmadılar. Bu, polisin gelip onları evlerinden alması tehlikesi, karışısında alınan bir önlemdi. Kadınlar da kendi aralarında bir plan kurdular. Erkeklerini sonuna dek desteklemek kararındaydılar. Bu işe bozguncular karıştırıldığına göre, daha madene varmazdan önce, onların işini bitirmek gerekiyordu.

Bazı madenci grupları, madenleri çevreleyen tepelerin üzerinde yerlerini aldılar. Engebeli arazide saklanan bu işçiler eyleme geçmeye hazır durumdaydı.

Madenci aileleri, gün doğarken kalkmaya alışıktılar zaten. O sabah daha ortalık ağarmadan herkes ayaktaydı. Ama, sokaklara baktıkları zaman umutları yıkıldı. Askerler ordaydı, üstelik bunlar alalede asker değildi. Küba'daki savaştan dönen, hastalıklı, güneşten kapkara olmuş, üzerinde çizgili pamukludan giy-

siler, başlarına hasır şapkalar olan adamlardan çok farklıydı bunlar. Bunlar, filimlerde görülen, pantalonu kırmızı çizgili, mavi üniformalı, çanelerinin altından kayışla tuturulmuş muşamba başlıklı profesyonel askerlerdi.

Büyüyü ilk bozan çocuklar oldu. Sokaklara fırlayarak, askerlerin yanına vardık ve onları tepeden tırnağa incelemeye başladık. Askerler tüfeklerine yaslanmış, öylece hareketsiz duruyorlardı. Yüzlerinde hiç bir anlam yoktu. Acaba ne düşünüyorlardı?

Sonra olan bitenleri seyretmek için, bizim mahalleyi madenlere bağlayan köprüye yollandık. Gördüklerimiz dehşet vericiydi. Askerler, Sivil Muhafızlar ve daha başka silahlı muhafızlar her tarafı kordon altına almıştı. Askerler, kimseyi sokaklardan geçirmemek için kesin emir almışlardı. Salt bozgunculerla ya da Sivil Muhafızlarla mücadele edeceklerini sanan kadınların, bir gece önce kurdukları planlar altüst olmuştu. Sokakların askerler tarafından korunacağını hesaba katmamışlardı. Bir an duraksadılar. Sivil Muhafızlardan nefret ettikleri kadar, askerlerden nefret etmiyorlardı.

'Sivil Muhafızlar, bu işe gönüllü olarak, öldüreceklerini bile bile giriyorlar, oysa askerler...' Bu durum ciddi bir sorun yaratıyordu, çünkü halk orduya karşı savaşmak istemiyordu. Üstelik, askerler bakalım ne yapacaktı? madencilerin karıları derin bir şaşkınlık ve kararsızlık içindeydi. Nihayet, içlerinden en azimli olan biri konuştu:

'Beni dinleyin. Askerleri rahat bırakalım. Onlara dokunmayın. Ama, tanrı bozguncuların yardımcısı olsun! Onları parça parça edeceğiz!'

Kadınlar bu kararı onayladı. Sonra herbiri, vardıkları sözleşme üzerine, kapalı pencerelerin ve balkonların arkasındaki yerlerini aldılar. Vakit gelmişti. birden, çocuklar bağırmaya başladı: 'Geliyorlar, geliyorlar!'

İlk bozguncu grubu mahalleye ayak basar bazmaz, pencereler ve balkon kapıları şiddetle açıldı ve Sivil Muhafızlar eşliğinde, başları eğik sessizce ilerliyen kafile, küfür ve hakaret yağmuruna tutuldu.

'Bozguncular! İt inekleri! Alçaklar! Ödlekler!'

Bozguncular içerisinde, diğerlerinden daha genç ve cüretli

olan biri, kadınlara karşı meydan okuyan bir harekette bulundu. Ama bunu tekrarlama fırsatını bulamadı. Birdenbire kendisinin ve arkadaşlarının üzerine korkunç bir taş yağmuru yağmaya başladı.

Sivil Muhafızlar tüfeklerini doğrulttular. Kadanlar ise balkonlardan çekilip sokağa fırladı. Solgun ve hareketsiz askerler onlara bakıyordu. Adeta taş kesilmişlerdi, kadınlar, her yerde bir anda bitiyor, kucaklarında bebeleriyle askerlerin etrafını sarıyorlardı.

'Siz bizim oğullarımızsınız,' diyorlardı askerlere 'Bize ateş edemezsiniz. Biz ekmeğimiz için dövüşüyoruz! Şu halimize bakın, yaşadığımız hayata bakın!'

Askerler ateş etmedi, kadınlar da kordonu yarıp geçtiler. Bu olay üzerine ordu, birliklerini hızla geri çekti. Çünkü askerler her gittikleri yerde halkla kaynaşmaya başlamışlardı.

Madencileri iş başına çağıran zil ısrarla çalışıyor, kadınlar da kaygılı bakışlarla madenleri kolluyordu. Grevin kaderi işte burada belli olacaktı. Herkesin kafasından aynı düşünce geçiyordu: 'Acaba bozguncular buna cesaret edecek miydi?'

Ama cesaret ettiler. Üzerlerinde, madencilerin giymediği ve ta uzaktan tanınmalarına yol açan beyaz gömleklerle, bir grup yavaş yavaş madene doğru ilerliyordu. Sivil muhafızlar tüfeklerini doğrultmuş, madeni çevreleyen tepelere gözlerini dikmişlerdi. Haklı olarak, madencilerin oralarda gizli olduklarından kuşkulanıyorlardı.

Ama bozguncular, kendilerine eşlik eden Sivil muhafızların varlığına rağmen, madene varamadılar. Kayaların arasında gizlenen madenciler, ellerindeki dinamitleri ateşleyerek, uçurdukları taş ve kaya parçalarıyla ortalığı öylesine bir cehenneme çevirdiler ki, madende kendilerinin yerlerini ve işlerini ellerinden almaya gelen adamlar dehşet içinde kaldılar.

Grev bozguncuları, aldıkları bu dersi hiçbir zaman unutmadılar. Bugüne kadar hiç dinamit patlatıldığını duymamışlardı. Hepsi geldikleri yoldan koşarak geriye döndüler. Bir yandan da arkadaşlarına, evlerine dönmelerini bağırıyorlardı.

Sivil Muhafızlar yerlerinden kıpırdamıyor, göze görünmeden faaliyette bulunan düşmana ateş açıyorlardı. Kurşunlar, bir za-

rar vermeden kayalara çarpıp duruyordu. Muhafızlar bir türlü ilerlemeye cesaret edemiyorlar, bozguncuların karşılaştıkları akıbete uğramaktan korkuyorlardı.

Grev, pratik açıdan kazanılmış sayılırdı. Ulusal çapta açılan bir kampanya ile, işverenlerin işçilerle müzakereye yanaşmaları istendi. Madrit'teki Sosyal Reformlar Enstitüsünden gelen özel bir hayet, işçilerin isteklerini inceledi ve haklı buldu. Bunun üzerine, silahlı kuvvetler komutanı General Zapico, tıpkı 1890'da General Loma'nın yaptığı gibi, işverenlerle işçiler arasında arabuluculuk yapmayı önerdi.

31 Ekim 1903'de, birkaç aylık bir mücadeleden sonra, işçilerin istekleri yerine getirildi. Devlet bakanı, Meclise, işverenlerin işçilere nakit para ödemelerini ve onları şirket mağazalarından alışveriş etmeye zorlamaktan vazgeçmelerini talep eden bir önerge sundu.

Madenciler, muzaffer olarak işlerinin başına döndüler. Ama grevin sona ermesi, madenlerdeki çatışmaların sona ermesi demek değildi. İşverenler, zorunlu durumlarda buyun eğmeye, ama ilk fırsatta yeni saldırıya geçerek, periodik bunalım dönemlerinde, ya da ihracatta düşme olduğu dönemlerde, uğradıkları zararları işçilere ödetmeyi hedef alan, geleneksel taktiklerini kullanmaya devam ettiler

(6)

MADENCİLERİN ÇOCUKLARI

Asilerin, günlük mücadelelerin, en azgın tutucuların, ortaçağ bağnazlığının ve batıl inançların beşiği olan Bask Bölgesinde, zengin demir damarlarının bulunduğu bu dağlık maden havzasında, annemle babam, binbir yoksunluk içerisinde yaşamlarını sürdürdüler.

Ben 1895 yılının Aralık ayında Gallerta'da doğdum. Madende-

ki işinden ötürü kendisine bu ad verilen 'Topçu' Antoni'nun onbir çocuğundan sekizincisiydim.

İster Castilalı, isterse Basklı olsunlar, akrabalarımın hepsi, istisnasız maden yıkıntısı altında kalarak öldü. Annem evlenene dek madende çalıştı. Babam ise, 18 yaşında, Carlist ordudan ayrıldığı günden ölene dek maden işçiliği yaptı. Öldüğüde, 67 yaşındaydı. Erkek kardeşlerim de, kocam da maden işçisiydiler.

Soyum sopum hep madencidir. Madenci torunu, madenci kızı, madenci karısı ve madenci kardeşiyim. madencilerin yaşamında bana yabancı gelen hiçbir şey yoktur. Üzüntülerini, tutkularını, dillerini ve de kabalıklarını yakından bilirim.

En dinç oldukları zamanda bile, madencilerin işi ağırdır. İhtiyarlıkta ise, iş dayanılmaz ve insanlık dışı bir hal alır. Bu, eskisi kadar güçlü kuvvetli olmadıklarından dolayı değil de, kendilerine verilen işlerin ağırlığından ileri geliyordu. Tabii, madenlerden büsbütün atılmayacak kadar talihli olanlar için söz konusuydu bu.

Ben hiçbir şeyi unutmadım. Üzüntülü bir çocukluk çağı ile umutsuzluk dolu bir genç kızlık döneminin acı anıları arasında, yağmur suları yüzünden setlerden ya da maden havuzlarından taşan artıkları ve birikintileri temizleyen yaşlı babamın anısı gözümün önündedir.

Kendisi gibi yaşlı madencilerle birlikte, bir çamur denizinin ortasında, pantalonları dizlerine kadar sıvalı, ellerinde kürek, içinde küçük demir parçaları bulunan çamuru eleklerin üstüne yıkmak için uğraşıp dururdu.

Suların içinden çıktıkları zaman, ayakkabılarını giyecek güçleri bile olamazdı. Soğuktan mosmor olmuş, tir tir titriyerek, bitkin bir halde evlerine dönerlerdi, ama bu çekilmez işi yürütmek zorundaydılar. Yaşlı oldukları için ellerinde başkabir alternatif yoktu. Ya bu insanlık dışı, öldürücü işte çalışacaklar ya da dilencilik yapacaklardı. Dilencilik daha beterdi. Kahredici, utanç verici, insanı insanlıktan çıkaran bir işti o. Köpeğin önüne atar gibi önüne atılan bir parça ekmeğe, birkaç kuruşa tenezzül etmek, ya da 'Tanrı yardımcın olsun' deyip geçenlerin sözlerini işitmek, ölümden daha korkunç birşeydi. Dilencilik aynı zamanda, çocuklarına ağır bir yük olmak, yeni bir sosyal katago-

riye girmek ve yoksulluğun doruğuna varmak demekti. Ölüm bundan daha iyiydi elbet. Sonuna kadar çalışarak, ölümü onurla karşılamaktan başka bir çare yoktu şu halde.

Anamızın babamızın yaşamı buydu işte, bizim de yaşamımız buydu. Güneş ışınlarının hiçbir zaman erişemediği, derin ve karanlık bir kuyu gibiydi maden. Ancak, gaddarlığa dayanma gücünün sınırları aşıldığı zaman, şiddetle patlak veren mücadelelerin kanlı pırıltıları, bu dipsiz kuyuyu zaman zaman aydınlatıyordu.

Genç kızlığım sırasında, acı ve içgüdüsel bir kızgınlıkla dolup taşıyordum. Bu yüzden, herkese, herşeye çatıyordum. Evde beni iflah olmaz diye bellemişlerdi. Bu isyankârlığım, sonradan bilinçli bir öfkeye dönüştü.

Ama alelade bir taşralı kadının, bir devrimci millitan, bir komünist haline gelmesi, basit bir yoldan ve salt madenci ailelerinin içinde yaşadıkları insanlık dışı koşullara karşı doğal bir tepkiden ötürü olmadı. Bu başlı başına bir süreçtir. Okulda ve evde gördüğüm dinsel eğitimin olumsuz etkisi, bu süreç üzerinde aksi bir tepki yaratmıştır.

Konuşmasını ve yürümesini öğrenir öğrenmez, çocuk yuvasına götürüldük. Kuşaklar boyunca, madenci çocukları aynı eğitimden geçmiştir.

Bu okulda, bir peseta karşılığında günün büyük bir bölümünde, anneler küçük çocuklarına bakma zorunluluğundan kurtarılırdı.

Eski ve büyük bir evden bozma okul binası, karanlık, soğuk, nemli ve son derecede sevimsizdi. Okulumuzun eğitim araçları; yıllar boyu işaret değnekleriyle gösterilmekten delik deşik olmuş, büyük ve küçük harflerle yazılmış alfabeyi tanıtan iki kâğıt levha, bir kara tahta, bir de asıldığı yerden hiçbir zaman indirilmeyen bir İspanyol haritasından ibaretti. Haritayı yakından göremediğimiz için, anayurdumuzun kentlerini tanıma olanağını bulamadık.

'Dam' ya da cezaevi, bizim sınıfın bulunduğu yerin altındaydı. Bu durum, okulun zaten sevimsiz olan havasını bir kat daha arttırıyordu. Çürümüş tahtaların arasındaki deliklerden baktığımızda, yasaların tehlikeli olarak nitelediği, ama çoğu zaman iş-

verenlerin emri üzerine tutuklanan ya da Pazar günleri sokak kavgaları sırasında yakalananlardan veya dilencilerden oluşan bu adamları görebiliyorduk.

Sosyal bilinçlenme yolundaki ilk adımımızı belirleyen cezaevi ile okul arasındaki bu uyumsuz ilişki, bizi olumsuz yönde etkiliyor, gaddar yapıyor, doğal hislerimizi çarpıtıyordu. Kurulu düzene aykırı bir davranışta bulunan herkes suçluydu ve cezalandırılması gerekiyordu. Öğretmenimiz bize, gördüğümüz o tutukluların durumunu işte böyle açıklıyordu. Bu sözler, adaleti yerine getirmek için kullanılan baskılardan yana çıkmaya ve onlara yardımcı olmaya bizi zorluyordu.

Öğretmenin dikkat etmediği bir sırada, erkek çocukların içinde, yaşça daha büyük olanlar, döşemedeki yarıkların arasından çişlerini yapıyor ya da deliklerden aşağıya su döküyorlardı. Aşağıda, büyük bir öfkeye kapılan tutuklular, bar bar bağırıyor ve bazan pabuçlarını tavana doğru fırlatıyorlardı. Böyle zamanlarda, hedefe tam isabet ettirdiklerini anlayan çocuklar, büyük bir sevince kapılıyorlardı.

Çocuklar yedi yaşına girdi mi, ilkokula başlamaları gerekirdi. Ama bazan boş yer olmadığından, sekiz dokuz yaşına kadar yuvada kaldıkları da olurdu.

Okulda okuyup yazmasını öğreniyorduk ama, bizim gerçek okulumuz sokaklardı. Öğleden sonraları okuldan çıkınca, kendimizi sokağa atar, çocukça tartışmalarımızın, kavgalarımızın çözüm yolunu orada bulur, günlük olayları orada tartışırdık. Tabii bu günlük olaylar, hemen her gün madenlerde olagelen feci kazalarla ilgiliydi.

Meraklarımız ve eğilimlerimiz, içinde yaşadığımız ortamın etkisi altında doğar ve gelişirdi. Madenci ailelerinin, bunca dertleri ve sıkıntıları arasında, çocuklarının hiç olmazsa asgari bir öğrenim yapmalarını arzulamaları, gerçekten dokunaklı birşeydi. Anneler, onlara ilerde böyle bir olanak sağlayamama korkusu içinde yaşardı. Günün birinde, babaların bir kazaya kurban gitme korkusu herşeye hakimdi. Madenci ailelerinin geleceğe güvenle bakamayışlarının temel nedeni, daima hâzır ve nâzır olan bu ölüm korkusuydu.

'Hiç olmazsa çocuklarımız okuyup yazmasını bilmeli', diyorlar-

dı. Her sabah ya da öğleden sonra, sokaklarda, çocuklarını adeta kollarından sürükleyerek okula götüren anneler ve avazları çıktığı kadar bağıran çocuklar görmek mümkündü.

Vizcaya maden bölgesindeki kentlerin hepsi, harikulade bir vadinin yamacına kurulmuş olan Somurrostro dışında, kasvetli ve pisti. Somorrostro'da maden ocakları kentin dışına kurulmuştu. Oysa diğer kentlerde durum aynı değildi.

Bu kentlerde ormanlar, parklar, bahçeler, geniş sokaklar ve çocukların oynayabileceği yerler yoktu. Bunların yerine, setler, tüneller, çöp yığınları, lağımlar, dik yokuşlar, köprüler, pis suların açtığı çukurlar, hendekler, dehlizler, eğimli düzlükler, yükseltilmiş tren yolları, arabalar ve lokomotifler vardı. Bütün bunlar, çocuklukla bağdaşmayan şeyler olmasına rağmen, oyunlarımızı bu çevrede oynadığımız ve günlerimizi bu yörede geçirdiğimiz için, günlük yaşamımızın bir parçası sayılırdı.

On yaşına basıncaya kadar, dinamitin patlayıcı gücünü, mermilerin nasıl yapıldığını, bilmeyen öğrenmeyen kalmamıştı içimizde. Vaktinden önce elde edilen bu bilgi, sık sık, maden bölgesinin yaşam koşulları altında kaçınılması güç olan kazalara yol açıyordu.

Ortalama 120 kız ilk okula gidiyor, bir o kadar erkek çocuk da aynı okula devam ediyordu. Ders saatleri sabah saat sekiz buçuktan öğleye kadar ve bir buçuktan akşam beşe kadardı. Öğretmenlerimize gelince, görevlerini başarıyla yürütebilmeleri için ansiklopedik bilgiye sahip olmaları gerekiyordu, ki bazıları gerçekten böyle bir bilgiye sahipti. Doğrusu, cehaletimiz gidermek, zakalarımızı parlatmak için, yerine göre tokat ve çimdik atarak, büyük bir çaba, adeta bir peygamber sabrı gösterdikleri de yadsınamaz.

Çocuklar öğretmenlerini severlerdi aslında. Ben kendi öğretmenim Dona Antoio İzar de la Fuente'yi her zaman sevgiyle anarım. Kendisi sonradan, emekliliği sırasında, Guernica bombardımanında öldü. Dersanemiz de çirkin değildi aslında. Geniş pencereleri ve İsa'nın Dönüşü'nden Haça Gerilmesi'ne varıncaya dek, İncil'den alınma bir sürü renkli tasvirlerle süslü duvarları hâlâ gözümün önündedir. Bütün bunlara rağmen, yine de okula gitmekten hoşlanmazdık.

Bunun nedenlerini, rutin bir öğretim sisteminde, derslerin tek düzeliğinde, bir de öğretmenlerimizin uyguladığı Latin yönteminde aramak gerekir. Bu yönteme göre, 'Harfler kanla işlenir'di insan kafasına. Bu yüzden, yaramazlık yaptığımız ya da dersimizi bilemediğimiz zamanlar, işaret cetvellerinin sırtımıza şiddetle indiğini hissederdik. Ama, Somorrostro'ya kıyasla, yine de talihli sayılırdık. Oradaki öğretmen Don Domingo, gaddarlığıyla ün salmıştı.

O kentteki çocukların kulaklarının alın hizasını geçtiği söyleniyordu. Don Domingo onları kulaklarından tutup havaya kaldırdığı için, kulaklar çekile çekile haddinden fazla uzamıştı. Öğrenciler kendisinden öyle korkarlarmış ki, Don Domingo, yavaş yavaş yerinden kalktığı, işaret cetvelini eline aldığı ve gözlüklerinin üzerinden sınıfa baktığı zaman nereye yollandığını kestirene kadar, herkes savunma pozisyonuna geçermiş. Sınıfın hangi bölümüne yaklaştığı beli olunca, orada oturan çocuklar yerlerinde fırlarlar, sopadan kurtulmak için, sıraların üzerinden atlarlardı. Diğerleri ise onların bu haline kahkahalarla gülerlerdi. O zaman, suçluların kaçtığını gören ve kahkahalara sinirlenen öğretmen, elinin altında olanlara sopayı basardı. Bunun üzerine ortalık iyice karışır, tam bir kargaşalık başlar, herkes aynı anda kendini kapıdan dışarı atmaya bakardı.

Okulda bir yandan eğitim görüyor, bir yandan da şarkılar söylüyor, dualar ediyorduk. Ama, bizler madenci çocuklarıydık, Vizcaya'yı grevleriyle, protestolarıyla sarsan o maden işçilerinin çocuklarıydık. Bu yüzden, okulda bizleri, Tanrı sevgimizi dile getiren şarkılar söylemeye zorlasalar bile, sokaklarda sendika lokalinde söylenen şarkıları söylüyorduk. Bunlar okulda yasak olduğu için daha da hoşumuza gidiyordu:

İmparatorlar ve papalar, krallar ve papazlar,
Ve de bütün tutucu din adamları
Servet içinde yüzdükleri halde,
Yoksul olduklarını söylerler.

Devrimde hepsinin kafası kopsun
İnşallah!

Okulda, babalarımızın madenlerdeki köleden farksız çalışmalarını öven şarkılar söylüyorduk:

Vizcaya dağları
Salt demirden oluşur...
Vizcaya'nın çalışkan evlâtları da
Bu madeni sevinç ve çoşku
İçersinde işler.

Ama sokaklarda, 'saygı değer' insanların öfkesini çeken ve en devrimci şarkı olarak bilinen şu şarkıyı söylerdik:

Gelin, işçi kardeşler gelin
Tarlaları, fabrikaları ve madenleri
Bırakalım,
Aylakları zenginleştiren
Tüm çabaları
Brakalım,
Onun yerine
Devrim çabasını
Sürdürelim.

İlkokula başladığımız zaman, ilk olarak bilimle yüzyüze geldik. 'Dünyayı kim yaratmıştı? Yaratan onu kaç günde yaratmıştı? Birinci, ikinci, üçüncü ve altıncı güne kadar neler yapmıştı?' Çünkü yedinci gün artık yorulduğu için dinlenme günü olarak kabul ediliyordu. Kendi gezegenimizden daha büyük ve daha küçük milyonlarca yıldızdan ve gezegenden oluşan güneş sisteminin, her türden bitki ve hayvanın, erkeğin ve kadının, böceklerin, mikropların ve virüslerin yaratılmasını içeren bu dev çaba, birkaç soru ve cevapla geçiştiriliyor ve bunlar birkaç yıl içerisinde tekrarlana tekrarlana, bizden bir parça haline gelene dek, kafalarımızın içine yerleştiriliyordu.

En karmaşık astronomi problemlerini, doğa bilimlerini ve dünya tarihinin kısa ve basit özetini, 1899 ile 1910 yılları ara-

sında özümlemeye çalıştım. Tam yirmi yıl sonra, bu özetleri, aynı metni harfi harfine sadık kalarak, kızım Amaya, okula ilk ayak bastığı gün karşımda tekrarlamaya başlayacaktı.

Okulda, dinler tarihi derslerini, dinsel doktrinler tarihi dersleri izliyordu. Öğretmenlerimiz ve bizi eğiten papazlar, Tanrı'nın varlığı ve mutlak kudreti konusunda bizleri aydınlatıyor, onun değişmez yasaları ve şaşmaz adaletine ilişkin bilgi veriyorlardı. Bütün bu bilgiler, bizi fanatizme ve tevekküle doğru ittiği halde, çok geçmeden, içimizde bazı kuşkuların doğmasını da önleyemedi. Çünkü, herşeye rağmen, biz de 'ruhsal güçler'e, bir belleğe, bir kavrama yeteneğine ve irade gücü'ne sahip olarak yaratılmıştık.

Bizi, Araf'taki ruhların azat edilmesi için dua etmeye zorluyorlardı örneğin. Bu duaların dek düze ezgilerini mırıldanırken, birdenbire kafalarımızda bir kuşku beliriyor, hemen onun arkasından akla uygun bir soru zihnimizi ayınlatıyordu: "Tanrı'nın yargıları değişmez olduğuna ve Tanrı bu ruhları yüz yıl Arafat'ta kalmaya mahkûm ettiğine göre, dua etmemizin ne anlamı vardı?'

Atalarımızın ruhuna dua ettiğimiz yer, kilisede mihrabın tam yanıbaşındaydı. Bu mihrabın üstünde, cam bir kutu içerisinde kemikli bir İsa yatıyordu. Bereket perde ile yumuşatılmıştı. Aziz Jan ve üzgün yüzlü Meryem, bu ölüm hücresinin üzerindeki köşelerinden İsa'nın ebedi uykusuna bekçilik ediyor, kederli ve solgun yüzleri, ustaca belirtilmiş acı dolu bir anlam taşıyordu.

Bu mihrap, benim dinsel inançlarımın merkezini oluşturuyordu. Bu üzgün anne ile ölü oğul, her seferinde gözlerimi yaşartırdı. Bu yalın figür, benim için Meryem Ana'nın canlı bir imgesiydi. Yedi hançerin deldiği yüreği siyah kadife giysilerinin üzerinde parıldıyordu. Mumların titrek ışığı Meryem'in yüzündeki camdan gözyaşlarına yansıdığı zaman, gerçekten ağlıyormuş izlenimini uyandırırdı bende. Bu görünüm beni her zaman içten etkilerdi.

Meryem Ana anıtının hangi maddeden ve ne maksatla yapıldığını o güne kadar hiç düşünmemiştim. Onu mihrabın üzerindeki o haliyle görmeye öylesine alışmıştım ki, birisi soracak olsa, çok nadir bir cevherden yapılmış ve Tanrının kutsal nefesiy-

le can verilmiş bir varlık olduğunu söylemekten çekinmezdim, herhalde.

... Derken, birgün bu inancım umulmadık bir biçimde yıkıldı. Okul öğretmenimiz, İsa'nın Yüreği adlı rahibeler birliğinin yöneticilerinden olduğu için, her hafta mihrabı düzenlemek görevi ona verilmişti. Genelikle, yaşça büyük olan kız öğrencilerini kendisine yardım etmeleri için , beraberinde kiliseye götürürdü. Ben de birkaç gün gittiğim halde, olağan dışı birşeyle karşılaşmadım. Ama birgün, öğretmenin direktiflerine uyarak, kilisenin girintili köşelerinden birinin tozunu almak üzere mihrabın önündeki masanın üzerine çıktım. İşim bitip de aşağıya inerken, kutsal tasvire arkamı dönmemeye özellikle dikkat ettim, çünkü onlara sırt çevirmek günah sayılıyordu. Yanlış bir yere basmamak için şöyle omuzumun üstünden bir bakayım dedim ve olduğum yerde dondum, kaldım. Yoksullara Yardım derneği üyesi iki rahibe, ellerindeki bir mankeni hiç umursamadan evirip çeviriyorlardı. Mankenin bacaklarının olması gereken yerlerde iki tahtadan üçgen vardı. Manken, bu tahta kaideler üzerinde ayakta duruyordu. Talaş tozu ile doldurulmuş bir çuvalın iki yanından fırlamış uzun tellerin uçlarına iki adet bembeyaz el tutturulmuştu. Çuvalın üst tarafında ise –Aman Yarabbim!–meryem Ana'nın başı vardı. Bukleli sar saçları, darmadağın olmuş, yüzüne ve omuzlarına dökülmüştü. Meryem Ana'nın sarhoş ya da yataktan yeni kalkmış gibi bir hali vardı.

Bnim kutsal Meryem'im tıpkı, serçeleri korkutmak için köylülerin buğday tarlalarına diktikleri korkuluklardan birine benziyordu!

Rahibelerin mankeni giydirmelerini, ipnotize olmuş gibi seyrettim. Önce patiskadan gömleği sonra jüponlarını ve elbiselerini giydirdiler. Sonra saçlarını kıvırdılar, en sonunda da gümüş işlemeli siyah pelerinini, yıldızlardan yapılmış tacını giydirdiler, yedi hançerin deldiği yüreğini de üzerine iliştirdiler.

Tir tir titriyordum, öğretmenim hasta olup olmadığımı sordu, kekeliyerek bir mezaret bulmaya çalıştım. Nihayet mihrabın düzenlenmesi ve süslenmesi işi bitti, biz de kiliseden ayrıldık. Meryem Ana'ya bakamıyordum, artık.

O gece, düşümde, siyah ya da mor kadife giysiler içindebir sü-

rü korkuluğun dünyanın her tarafına yayıldığını ve insanları ağlattığını gördüm.

Bazan, evde, benden küçük kardeşlerimle ve annemle aramızda eğitici konuşmalar geçtiği olurdu. İçimizden biri sorardı:

'Hepimizin tanrının çocukları olduğu bir gerçek mi?'

'Gerçek, tabii.'

'Ve hepimiz kardeşiz, öyle mi?'

'Evet, hepimiz!'

'Peki, x ve y bizim kardeşlerimiz olduklarına göre –burada kentin en zenginlerinin adlarını veriyorduk– babamız yağmur bile yağsa, her Allah'ın günü işe gitmek zorunda kalıyordu, onların babaları niye hiç çalışmıyor? Ve buna rağmen, onların yaşamı neden bizimkinden iyi oluyor?'

Annemizin dinsel konulardaki bilgisi burada sona eriyor ve ne cevap vereceğini bilemediği için öfkeyle:

'Susun bakalım! Çocuklar böyle sorular sormamalı,' diyordu.

Zavallı annemiz! Hergün karşılaştığı bu acıklı sorunun cevabını kendi kendisine vermekten aciz olduğuna göre bize nasıl açıklayabilirdi? Böyle bir sorunun cevabını tahmin etmek şöyle dursun, hayal bile edemiyordu.

En mutlu günlerimiz tatil zamanlarıydı. Tatil günleri annemiz bizi tümüyle kendi halimize bırakırdı. Biz de ara yollardan geçerek, kentin öbür ucuna kadar yollanırdık. O yöredeki dağlara geziler düzenler, Serantes, Montano ya da Punta Lucaro tepelerine tırmanırdık. Ta uzaktan Biskay Körfezi görünürdü. Düşler kurar, hayallere dalardık.

Arjantin'i, Meksika'yı, masal diyarı Eldorado'yu uzun uzun düşünür, gözümüzün önünde canlandırmaya çalışırdık. Kristof Kolomb, Juan Sebastian Blanco, Magellan, Pizzarro, Hernan Cortes, Vasco de Gama gibi ünlü denizcilerin ve kâşiflerin adlarını anımsardık. Sonsuz, uçsuz bucaksız deniz, önümüzde geniş ufuklar açıyordu.

Yazları, böğürtlen koparmak için tepeler tırmanır, sonbaharlarda da kestane toplardık. Zor koşullar altında yaşamaya alışık olduğumuzdan, tehlikelerden kaçınmaz, gözümüzü budaktan esirgemezdik. Erkek, kız, hepimiz, maden ocaklarının olduğu bölgede cirit atardık; hareket halindeki yük vagonlarının üstüne

atlar, en dik yokuşlardan aşağı kendimizi, kapıp koyuverirdik; havadaki tramvay kablolarına asılır, tünellerin içinden sürünerek geçerdik. Maden kuyularında incelemeler yapar, tren yollarında oyunlar oynardık.

Hiçbirimizin oyuncağı yoktu ama, herbirimiz, çocuk şarkıları ve oyunları üzerine bir antoloji yazacak kadar uzmanlaşmıştık.

Kilisenin hoşgörü ile karşıladığı, hattâ teşvik ettiği dehşet verici batıl inançlar, babadan oğula iletiliyordu. Bunların çoğu, büyülendiği ya da şeytanın etkisi altında olduğu sanılan insanların içinden bu habis ruhları kovmakla ilgiliydi. Annelerimiz, doğduğumuz günden başlayarak, Triano Hastanesindeki küçük rahibelerin sattığı ufak torbaları, kemerlerimizin ya da bluzlarımızın üstüne iliştirirlerdi. Bu torbaların içinde, İsa'nın havarilerinin ya da büyücülerin koruyucusu olan Aziz Piyer Zariquete'nin tasvirleri vardı.

Dedikodulara meydan vermemek ve dindar kişileri şoke etmemek bakımından, on yaşındayken içimdeki habis ruhların kovulması için, Aziz Felicismo'ya tapınılan Duesto kentindeki kiliseye nasıl götürüldüğümü burada ayrıntılarıyla anlatmayacağım. Çünkü, habis ruhlardan aslında hâlâ kurtulamadığım kuşkusu uyanacak herkeste!

Hortlak korkusu, gerek çocuklar gerekse büyükler arasında iyice yaygındı. Tıpkı büyücülerle, mucizelerle uğraşıldığı, insanların diri diri yakıldığı ortaçağlarda olduğu gibi Vizcaya köylüleri de 'arafattaki ruhlar'ı gördüklerini iddia ediyorlardı. Bu ruhların daha önce sahipleri, sağlıklarında, azizlerden birine verdikleri bir sözü ya da bir adağı yerine getirmeden, cehennem kayıkçısı Charon'un kayığına binip uzaklaşmışlardı. Bedenlerini terkeden bu ruhların tek görevi ölenlerin sabık arkadaşlarından veya akrabalarından, ruh sahibinin vaktiyle sağlığında azizlere adamış olduğu duaları ve adakları yerine getirmelerini istemekti. Tanrı, kullarının görevlerini eksiksiz yapmalarını titizlikle istediğine ve bu yüzden de kimse Tanrı katına borçlu olarak çıkamayacağına göre, başka çıkar yol yoktu. Aziz Piyer Hazretleri ölülerin ruhlarıyla birlikte, borçluların kara listesini de denetimden geçiriyordu, herhalde! Cennetin bekçisi, tıpkı Vizcaya'lı bir ustabaşı ya da yönetici gibi hereket ediyordu, anlaşılan: 'Demek borç-

lusun, öyle mi? O halde, Cennete giremezsin.' Zavallı ruh da bunun üzerine, başını sokabileceği bir yer arayıp duruyor, ta ki rüşvet almaktan kaçınmayan bir baş melek buluncaya dek!

Yaz akşamları, kapının önündeki merdivenlerde oturup birbirimize masallar anlatıyorduk.Bu masallar, çoğunlukla ruhlar alemi ve hortlaklarla ilgiliydi. Bunları anlatırken, korkudan sesimiz titriyordu, derken yatmamızı emreden annelerimizin sesi bizi daldığımız bu hayal aleminden uyandırıyordu. kendi anlattığımız masallardan deşhete düşmüş olduğumuzdan, karanlıkta bir hortlağa çarpma korkusu içinde, yerimizden kıpırdamaya cesaret edemiyorduk. Bunun üzerine, annelerimiz ya da ablalarımız bizi aramaya çıkıyor ve bütün hortlakları kaçırmaya yetecek kadar şamatayla, sille tokat bizleri, evlerimize sokuyorlardı.

Madencilerin evlerinin merdivenleri zifiri karanlıktı. Geceleri küçük gaz lambalarının aydınlattığı sokaklar da karanlık olurdu. Elektirik bu mahallelere çok sonra geldi. Biz de, ödlek kadınları ve çocukları korkutmak için bu karanlıktan yararlanırdık. Bahçeden topladığımız ya da domuzları beslemek için depo edildikleri yerden arakladığımız bal kabaklarının içini oyar, sonra göz, bunun ve ağız yerlerini belirtmek için delikler açardık. Bu işlemler sonucunda kabak, tıpkı mezarlıkta ölülerin kemiklerinin toplandığı mahzende gördüğümüz kafataslarına benzerdi. Sonra bu delikleri kırmızı soğan kabuklarıyla kapatır, kabağın içersine yanan bir mum yerleştirirdik. Karanlıkta kabağın görünümü gerçekten dehşet vericiydi.

Kabaktan imâl ettiğimiz bu kafatasını bir sırığın ucuna geçirir ve merdiven sahanlığının en karanlık köşesine yerleştirirdik, sonra kapıda durup sonucu beklerdik. Bu çabalarımız genellikle başarıyla sonuçlanırdı. Kurbanlarımızın tüyler ürpertici çığlıkları, aile bireylerinin küfürleri evin içini çın çın çınlatırdı. Bu arada biz de kahkahadan kırılırdık, ama kendi yaptıklarımızdan kendimiz de korkuya kapıldığımız için sinirlerimiz bozulurdu.

Bir seferinde yaptığımız muziplik fiyasko ile sonuçlandı; Ondan sonra da bu işi bir daha hiç tekrarlamadık. Mahallemizde oturan bir mamur ailesinin iyice şımartılmış bir oğlu vardı. Çocuk bizimle oynamaktan hiç hoşlanmazdı. Annemizin ve babası-

nın, yolunun üzerindeki bütün engelleri temizlemesine öylesine alışmıştı ki, kendi başına çamurlu bir su birikintisini bile atlamaktan acizdi. Üstelik dedikoducu, müzevvir bir tipti. Son derece korkak olduğunu bildiğimiz için, sadece kabaktan mamul kafatası ile yetinmeyerek, bir de canlı bir 'hortlak' hazırladık. Bu 'hortlak' ya da hayalet, oyunumuza gerçekçi bir hava katacaktı.

İçimizden biri 'hortlak' olmayı önerdi. Bunun üzerine, fosforlu kibrit uçlarıyla atletinin üzerine kaburgayı andıran çizgiler çizdik. Böylece, kaburgalar, karanlıkta soluk yeşil bir ışık verecekti. Avuçlarının içine de fosfor sürdük. Karanlıkta, avuçlarının içi iki dev ateş böceği gibi parlıyordu, şimdi.

Kabağı her zamanki gibi, karanlık bir köşeye yerleştirdik. 'Bizim iskelet'de onun yanında yer aldı. Fosforlu elleri karanlıkta sert hareketlerle inip kalkıyordu. Derken, oyunun en heyecanlı anı geldi. Babası tarafından bir yere kadar gönderilen bizim kurbanlık koyun, ansızın çıka geldi ve hole girdi. Biz onu sessizce izliyor, nefesimizi tutuyor ve bir yandan da birbirimizi dürtüklüyorduk. Çocuk, kendi ayak seslerinden ürkmemek için, sessiz sedasız merdivenleri tırmanmaya başladı. Birden, bir gümbürtü koptu ve onu kırılan bir şişenin şangırtısı izledi. Çocuğun elinde babasının ısmarladığı bir şişe şarap vardı. Arkasından da bir çığlık duyuldu: 'Ba-baa!' bizim iskelet, hiç umursamadan fosforlu ellerini hareket ettirmeye devam ediyordu.

Birden kapı açıldı. Elinde gaz lambası, çocuğun babası göründü. Adam durumu kavrar kavramaz korkunç bir öfkeye kapıldı, bizim iskelet şaşkınlıktan olduğu yerde dona kalmıştı. Dönüp hemen oracıktan kaçmak, fosforlu kaburgalarını ve ellerini izlemek istedi ama bir türlü harekete geçemiyordu.

Öfkeden kudurmuş baba onu yakasından yakaladı ve anasından emdiği süt burnundan gelene kadar dövdü, sonra kabağı tuttuğu gibi merdivenlerden aşağı yuvarladı. Yere düşen kabak paramparça olmuştu. Yıldırım çarpmışa dönmüştük. Dayaktan canı çıkan hortlak nihayet göründü. Merdivenlerden aşağı paldır küldür inerken, hem ağlıyor hem gülüyor, bir yandan da baba oğula ana avrat sövüp sayıyordu. Yanımıza geldiği zaman rahat bir nefes aldık. Bize savaşta aldığı yaraları gösteriyor, babasını imdadına çağıran bu ödlek piç kurusunun dişlerini dökece-

ğine yemin ediyordu.

İşverenlerin başlattığı bölgesel rekabet, salt işçi mahalleri ve köyleri arasında değil, çocuklar arasında bile boy gösteriyordu.

Babalarımızın ve erkek kardeşlerimizin yemeklerini Concha maden ocaklarına götürebilmek için, La Concha köyünden geçmemiz gerekiyordu. Bu mahallenin çocukları bizim can düşmanımızdı. Bu yüzden, hergün kavgalar ve çalışmalar oluyordu. Sefer tasları ve sepetler havada uçuşuyor, yokuş aşağı yuvarlanıyor, rakipleri ise yerlere indirilerek, birbirlerini yumruklayıp pataklıyordu. Peçetelere sarılı taşlar kafa göz yarmakta birebirdi. Bizim savaş bölgemiz olan Galarta'ya geçmeye yeltenen Concha'lılar da aynı saldırıya uğruyorlardı.

Maden ocaklarına yemek götürdüğümüzde, 'düşman bölge'sinden geçebilmek için, düzenli bir birlik oluşturuyorduk. Birliğimizin sağ ve sol kanatları ise, aramızdaki en yiğit savaşçılar tarafından korunuyordu. 'Concheros'lar da, Gallarta'dan geçerken aynı taktiği kullanıyorlardı. İki çocuk arasında patlak verebilecek bir çatışma, böylece, birçoklarının katıldığı bir meydan savaşına dönüşmüş oluyordu. Başlıca silah, ya doğrudan ya da sapanla atılan taşlardan ibaretti. Çocukların içinde son derece usta nişancılar vardı. Attıkları her taş hedefini buluyordu. Küçükler ise, artçı birlikleri oluşturuyordu.

Concheros'ların 'Cânanas' (fişeklik) adını verdiğimiz bir liderleri vardı. Kendisine bu adı vermemizin nedeni, belinde, fişek koymaya mahsus yerleri olan eski bir avcı kemeriyle dolaşmasından ileri geliyordu. Fişekliğin cepleri daima taşla doluydu. Cananas, cesur bir liderdi. Ama bu, onun da sık sık taşlanmadığı anlamına gelmiyordu tabii. Yüzündeki ve kıllı vücudundaki yara izleri bunu kanıtlıyordu. Kanlar içinde bile olsa, savaş meydanını en son terkeden daima kendisi olurdu.

Köyler ve işçi mahalleleri arasındaki düşmanlığı ayakta tutan bu barbarca uygulamalar, yıllarca sürdü. Sonra düşmanlık yavaş yavaş azalmaya başladı; ve giderek işçi sendikalarının büyümesi, işçiler arasındaki dayanışma gücünün ve sınıf bilincinin artması sonucu, büsbütün ortadan kalktı. İş saatlerinin azalmasıyla, çocukların da yağmurda, karda kışta babalarına yemek taşıma külfeti ortadan kalkmıştı.

(7)

KADER

Gallarta'da maden ocaklarında çalışan on-onbir yaşlarında bir erkek çocuğa sahip her aile 'şanslı' sayılırdı. Çocuğun emeği karşılığında aldığı ücret, aile bütçesine ufak da olsa bir katkıda bulunuyordu. Oyun arkadaşımız olan bir erkek çocuk, bakarsınız günün birinde ortadan kaybolur, emekçi olup çıkar ve dolayısıyla gerek kendi ailesi, gerekse toplum içersinde bir mevki sahibi oluverirdi. Ama içlerinden çoğu, ergenlik çağına erişmeden harcanıp giderdi! Çocukluktan henüz çıkmış olup, maden ocaklarındaki kazalarda hayatlarını yitiren gençler arasında, özellikle bir tanesi hiç aklımdan çıkmaz. Bu tatlı ve iyi huylu çocuğu, bizim yöreden herkes çok severdi. Onbir yaşında işe başladı. Onbeş yaşına bastığı zaman, yetişkinlerin ekibinde çalışabilecek yetenekte, usta bir işçi haline gelmişti. Ama ondokuz yaşına gelinceye kadar aldığı ücret, hâlâ çocuklara verilen geleneksel ücretten ibaretti. Bonifacio Gonzeles adındaki bu çocuğun karakter özelliği, çalıştığı maden ocağında greve gidilmesi sırasında ortaya çıktı. Madenciler, 50 santimlik bir zam isteğinde bulunmuşlardı. Yöneticiler bunu reddetti. Bunun üzerine greve gidildi. Ustabaşı, Bonifacio ile babasını bir köşeye çekerek: 'İkiniz greve gitmeyecek olursanız, Bonifacio'ya yetişkinlere ödediğimiz ücreti öder, ayrıca her ikinizin maaşını da iki katına çıkarırız. Ama greve gidecek olursanız, ikinizi de kovarız,' dedi.

Kararsız baba, yalvaran gözlerle oğluna baktı. 'bu, ikimiz beraber, günde iki peseta fazladan alacağız demektir,' diye düşündü. 'kovulmak, hayati bir mesele... Kara listeye geçeceğiz... Karım ve çocuklarım, açlığa ve yoksulluğa mahkûm olacak.' ama Bonifacio, babasının yalvran, bakışlarını görmezlikten geldi. Ustabaşına dönüp: 'öbürlerinin maaşlarına da zam olacak mı?' diye sordu.

'Hayır. Greve gidenlere hiçbir şey yok.'

'Yani bizim bozgunculuk yapmamızı mı istiyorsunuz.' usta-

başı omuzlarını silkti: 'bunu nasıl adlandırırsınız, adlandırın, beni ilgilendirmez.'

'Baba, eve dönelim.Varsın aç kalalım. Ama hiç olmzsa kimse bizi bozguncu diye suçlayamaz.'

Bonifacio, gençliğine rağmen daha işe başlar başlamaz işçi örgütü üyesi olmuştu. Her gece, Centro Obrero denilen sendika lokalinin kitaplığına gider, orada, kendisine eşitlik ve kardeşlik dünyasının kapılarını açan kitaplara gömülürdü. Kasaba ileri gelenlerinin dindar hanımları, Bonifacio'nun boş zamanlarının büyük bir çoğunluğunu Centro'da geçirdiğini ve okuduklarını işçi arkadaşlarıyla tartıştığını öğrendiklerinde, telaşlandılar ve Bonifacio'nun annesini görmeye gittiler.

Bu işgüzar bayanlar, hasta madencilerin ailelerine arada sırada yiyecek kartı dağıtan, aziz Vincent de Paul yardım derneğinin üyesiydiler. Aileler, bu kart karşılığında mahalle bakkalından biraz domuz eti ya da yemeklik yağ alabiliyorlardı. Böylece, yoksulların ağzına bir parça bal çalmak suretiyle, dinsel törelere bağlı kalmaları ve egemen sınıfların arzularına boyun eğmeleri aynı zamanda sağlanmış oluyordu.

Bonifacio'nun anası, şaşkın ve tedirgin bir halde konukları kabul etti. Geçmişte, en sıkıntılı günlerinde, hiç kendisini arayıp sormamışlardı. Kadıncağız bir an için, bayanların sonunda insafa gelip, kendisine yardıma koştuklarını sandı. Ama hayallerinin ortadan kalkması uzun sürmedi. Konuklarını mutfağa alarak, oğlunun ustalıkla yapmış olduğu tahta sıralara buyur etti. Bu tahta sıralar, kadıncağızın gözbebeğiydi. Onlara büyük bir özen gösterir, her zaman parlak ve temiz tutardı. 'yardımsever' bayanlar yerlerini adıktan sonra, her tarafı büyük bir dikkatle gözden geçirmeye başladılar. İçlerinden bir tanesi:

'Yaşamınız pek kötü sayılmaz,' dedi, Herşey tertemiz ve pırıl pırıl, maşallah,' kadıncağız, tatlılıkla:

'Ortalığı temiz tutmak, kolay iş değil,' diye cevap verdi. 'Bildiğiniz gibi, yoksul olmak, pis olmak demek değildir. Ahırda yaşamaktansa, temiz bir evde oturmayı yeğ tutarız, elbet.

'Aa, tabii, tabii. Ama evinizi böyle temiz tutabilmek için sabun ve küllü su ister. Onlar da parasız alınmaz, tabii.'

'Evet, haklısınız. Ama bu fizik güç ve irade gücü de ister, aynı zamanda. Biz gerekirse, çocuklarımızın temiz bir evde yaşa-

yabilmeleri için, boğazımızdan keser, biraz daha fazla sabun alırız.'

'Çocuklarınızı birer prens gibi mi yetiştirmek istiyorsunuz?'

'Hayır, sadece adam gibi yetişmelerini istiyoruz. Gerçi, bütün analar, oğullarının prens gibi yaşmalarını arzu eder, tabii.'

'Çok hırslısınız, anlaşılan.'

'Hayır, ben sadece bir anayım.'

Bayanlardan bir tanesinin gözüne, duvarda asılı taş basmalı bir resim ilişti. Resimde bir top arabasının üstünde ise bir torba dolusu altın ve onun üzerinde oturan şişman bir rahip ile bir tüccar göze çarpıyordu. İkisi de ustaca karikatürize edilmişti. İşgüzar bayan, büyük bir öfke içerisine ayağa fırladı ve resmi işaret ederek:

'Bu resmi asmaya nasıl cüret ediyorsunuz?' dedi. Oğullarınızı böyle mi yetiştiriyorsunuz? Bir de tanrı'nın size yardım etmesini bekliyorsunuz utanmadan! Siz günah işledikten sonra, cenabı hakkın sizi korumasını nasıl beklersiniz?'

Kadıncağız, karşısındakinin öfkeli sözleri üzerine, bir an ne yapacağını şaşırdı. Ama oğlunun, bu resmin tahta çerçevesini ne büyük bir coşku içinde yaptığını anımsayarak, sakin ve kararlı bir sesle: 'bena bakın', dedi. 'bu resmi oğlum getirdi. Oğlum da herkesin bildiği gibi, iyi ve saygıdeğer bir insan olduğuna göre, bu resmin kötü olacağını sanmıyorum. Oğlum neyi seviyorsa, ben de onu severim.'

'Siz aklınızı mı kaçırdınız? Böyle resimlerin tanrıyı inkâr eden, gösterileriyle, grevleriyle bütün kasabayı ayağa kaldıran şu uğursuz sosyalistler tarafından yapıldığını bilmiyor musunuz?'

'Resmi kimin yaptığını bilmiyorum. Bildiğim şey, böyle resimleri yapanlar benim Bonifacio'cuğum gibi insanlarsa, onların kötü olmadıklarıdır. Tanrıyı inkar mı ediyorlar? O kendi vicdanlarına kalmış birşey. Ben yalnız kendi vicdanımdan sorumluyum.'

'Hayır senora, yanılıyorsunuz. Tanrıya karşı yalnız kendi vicdanınızdan değil, çocuklarınızın vicdanlarından da sorumlusunuz. Örneğin, oğlunuzun Centro Obrero'ya gidip, kendisini ve sizlerin hepinizi zehirleyen o yüz karası kitapları okumasını önlemek için ne yaptınız? Sorarım size'.

'Ne mi yaptım? Hiçbir şey. Bana: 'anne ben Centro'ya gidiyorum. En iyi, en aklı başında maden işçileri hep oraya gidiyor. Orada bir kitaplık var. Ben bilmediğim şeyleri, kafamda henüz aydınlığa kavuşmamış şeyleri öğrenmek ve anlamak istiyorum,' dedi. Ben de: 'bilgi en pahalı mücevherlere bedeldir', dedim. O da gitti. İşte, hepsi, bu kadar'.

'Demek hepsi bu kadar. Öyle mi? Siz onu bizzat günah işlemeye ve cehennem ateşinde yanmaya doğru yöneltiyorsunuz! Tanrı sizi cezalandıracak!'

'Tanrı beni cezalandıracak mı? Bundan fazlası can sağlığı, evimizde hastalıkların önü arkası kesilmiyor, zaten. Kocam ve oğlum bütün gün eşek gibi çalışıyorlar. Karşılığında aldıkları para ise sadakadan farksız. Bu kadar ceza yetmez mi sizce? Size birşey söyliyeyimmi? Bazan ben bile tanrının varlığından kuşku duyuyorum. Bunu şimdiye kadar kimseye söylemedim daha. Bizleri tanrısız yapan şeyin yoksulluk olduğunu bilesiniz diye size bunları söylüyorum. Tanrımı dediniz? Biz burada açlıktan ölürken, ağzınıza atacak bir lokma kuru ekmek bulamazken, tanrı niye bize yardım etmiyor? Eğer bir tanrı varsa, sanırım ki, yoksullara karşı gözü kör ve kulağı sağır. Böyle konuşmanın günah olduğuna mı inanıyorsunuz? Bütün günahların cehennemin dibine kadar yolu var. Erkeklerimiz maden ocaklarından üstleri başları çamur içinde, sırılsıklam, ölesiyle yorgun dönüyor. Bütün besinleri sade suya bir parça ekmek doğranmış bir tas sarmısak çorbasından ibaret. Evin içi kapkaranlık, buz gibi. İşte bizler de o zaman, yeryüzüne de gökyüzüne de sövüp saymaktan kendimizi alamıyoruz. Cehennemin, şu yeryüzündeki yaşamımızdan daha kötü olacağını hiç sanmıyorum'. Dindar bayanlardan biri:

'Sus! Günaha giriyorsunuz', diye bağırdı ve kulaklarını kapattı. 'hemen gidelim buradan, bu korkunç birşey. Bu insanlar lanetlenmiş. Onları selâmete kavuşturamayız. Analar böyle konuştuğuna göre, çocukları kim bilir neler söylüyordur!'

'Çocuklar mı dediniz? Onlar birer melek. Tıpkı Bonifacio'cuğum gibi.'

İyiliksever bayanlar, öfkeden kudurmuş bir halde, evi terkettiler. Çok geçmeden onların bu ziyareti, mahallerin dedikodusu haline geldi. Düşünceler çatışıyordu. Yiyecek kartından

yoksun bırakılmak istemiyen birkaç kadın, mahalle bakkalının önünde hoşnutsuzuklarını belirtiyor, dükkân sahibi de onları onaylıyordu:

'Hiç böyle şey duydunuz mı?' diyordu bir tanesi.

'Bu ne cüret! Bonifacio'nun şu beş para etmeyen anasının, hanımlara böyle meydan okuyacağı kimin aklına gelirdi? Onlara saygı göstermezsek, bize yardım etmezler, sonra. İşin en kötü yanı, bu uğursuz kadın yüzünden hepimiz zarara gireceğiz. Tam bu sırada, bitişikteki evin balonunda oturmuş, çocuğunu emziren genç bir kadının berrak ve gür sesi duyuldu: 'hepiniz saçmalıyorsunuz,' bebeği göğsünden çekerek ayağa kalktı ve balkondan eğilerek sözlerine devam etti: 'çanak yalayıcılar sizi! Domuzlar! Namuslu insanlara neden rahat vermiyorsunuz? Bonifacio'nun annesi, bu karılara hadlerini bildirmekte haklıydı. Benim evime gelecek olsalar, onları merdivenlerden aşağı yuvarlardım. Şimdi gidin de bu söylediklerimi onlara rapor edin. Belki bitlerinizi ayıklamak için ince dişli bir tarak armağan ederler size! Sürüngen herif, sen de deliğine gir bakalım, şimdi!'

Aradan birkaç ay geçti. Bir gün Bonifacio'nun bulunduğu maden ocağında dinamit çalışmaları yapıldı. Ancak dinamit kapsüllerinin bazıları patlamadığından, bunlar zararsız hale getirilinceye dek madendeki çalışmalar durdu. Bonifacio bu tehlikeli işe memur edilenler arasındaydı. Öğle paydosunda, arkadaşlarıyla birlikte yemeğe çıkmazdan önce, babası Bonifacio'yu dikkatli olması için uyardı. Çocuk, 'merak etme baba, ben ne yapacağımı biliyorum,' dedi.

Bonifacio ilk kapsülü kolayca zararsız hale getirdi. İkincisi, patlamayı engelleyecek bir mekanizması olmadığından, işini zorlaştırıyordu. Çocuk, matkapla çalışmanın tehlikelerini bildiği halde, kendi ustalığına güvenerek bu riski göze aldı. Henüz çalışmaya başlamıştı ki, dinamit kapsülü korkunç bir gürültüyle patlayarak, Bonifacio'yu tonlarla kaya ve toprak parçalarıyla birlikte havaya uçurdu. Bu ani patlama, madencilerin yüreğine korku saldı. Bonifacio'nun babası, insanın içini parçalayan bir çığlık atarak madene doğru koştu. Oğlu oracıkta kanlar içinde, bir taş yığınının altında ezilmiş olarak yatıyordu. Adamcağız oğlunun hurdahaş olmuş vücudunun yanıbaşında diz çökerek, bu cansız et ve kemik yığınını canlandırmaya uğraştı. Korkunç ger-

çeği bir türlü kabul etmek istemiyordu.

'Oğlum! Oğlum' diye inliyor, Bonifacio'nun ezilmiş başını kollarının arasında tutuyordu. Yüreğinde dayanılmaz bir acı vardı. Oğlu ölmüş müydü? Yok, hayır, bu olamazdı. Derin bir hıçkırık bütün vücudunu sarstı. Bağrını ateş gibi yakan gözyaşları, solgun ve sıska yüzünden aşağı doğru süzülüyordu. 'oğlum, oğlum! Neden senin yerine ben ölmedim? Neden, neden?'

'Gel, Dionisio,' dedi, öteki madencilerden biri. 'yapılacak hiçbir şey yok. Kadere boyun eğmekten başka çare yok. Hepimizi bekleyen akıbet bu işte. Bugün senin oğlunun başına gelen felaket belki yarın benim ya da oğlumun başına gelecek.'

Öfke ve acıdan tirtir titriyen yaslı baba, birden başını kaldırdı. 'hayır,' dedi, boğuk bir sesle, 'kadere boyun eğemeyiz. Hayvanların kaderine razı olamayız. Hayır, hayır! Bu böyle gidemez... Bu düzen değişmeli'

Acıklı haber, mahalleye hızla yayıldı. Kadınlar, acı içinde kıvranan anneyi avutmak için, ölen çocuğun evine koştular. Baba bitkin bir halde eve geldi. Manen yıkılmıştı. 'artık oğlumuz yok!' dedi ve karısını kendine doğru çekti. Anneyi avutmak olanaksızdı. Sonsuz acısının içersinde, bundan birkaç ay önce, şu dört duvar arasında, o yardımsever bayanların tehdit edici sözleri, çekiç vuruşları gibi beyninde çın çın ötüyordu: 'tanrı seni cezalandıracak! Tanrı seni cezalandıracak!' zavallı kadıncağız, bir yandan bu saplantıya karşı koymaya çalışırken, öte yandan, oğlunun patlama sonucu paramparça olmuş cesedinin görüntüsü bir karabasan gibi zihnini kurcalıyordu.

'Tanrı mı? Tanrı diye birşey yok!' diye bağırdı. 'sevgili oğlum, neredesin, sana ne oldu. Neredesin, canım benim, nerede?'

Çektiği şiddetli acının yerini birdenbire derin bir uyuşukluk aldı. Suyu çekilmiş değirmene dönmüştü. Yaşamının özünü yitirmiş, yüreği tükenmişti sanki. Artık ağlamıyor ve düşünmüyordu. Korkunç bir karabasanın içine gömülmüş, dünyanın, hayatın ötesinde yaşıyor gibiydi.

Komşuları, sokak gürültülerini duymaması için, pencereleri kapatmışlar, yatağının etrafını almışlardı. Daha birkaç saat önce kendisiyle şakalaşıp gülüşen, onu öpen oğlunun tabutunun işçi kardeşlerinin sırtında, evin önünden geçirilip mezarlığa götürüldüğünü görmemesi için gerekli bütün tehbirler alınmıştı.

İşçiler, işlerini bırakıp cenaze tönenine katılmışladı. Bu davranışları bir protesto nilteliğindeydi. Mahallenin bütün çocukları ağlayarak işçileri izliyordu. Hepimiz yas içinde, bir daha ebediyen görmeyeceğimiz arkadaşımızın ardından gözyaşı döküyorduk.

Hayatı sönen Bonifacio'nun ailesinin üzüntüsünün yanı sıra, haksız yasalar yüzünden işverenlerin bu ölümden yararlanacağını bilmek, bizleri ayrıca kahrediyordu. Bonifacio, sağlığında, bir yetişkinin yaptığı işi yapıyordu. Hattâ, genç ve güçlü olması nedeniyle, bir yetişkinden de fazla üretim yapabilme yeteneğine sahipti. Ama öldüğünde, ancak 19 yaşındaydı. Babası bu durumda, yasalara göre, ölüm tazminatından yararlanamayacaktı. Bu tazminat ancak, 19 yaşından yukarı olan işçilere veriliyordu. Çocuklarını çalıştıran aileler, ancak sağ olduğu sürece onların emeklerinden yararlanabilir ve bir bakıma şansı sayılabilirdi. Çocukların başına gelen kazalar ve çocuk ölümleri, yasalara göre, işverenlere hiçbir sorumluluk yüklemiyordu.

(8)

ÇOCUKLUKTAN OLGUNLUK ÇAĞINA GEÇİŞ

Onbeş yaşında okulu bitirdim. Sağlıksız olduğumdan çalışacak durumda değildim. Ama aileme de fazladan bir yük olmak istemiyordum. Okulda aldığım iyi dereceler, akademik bir öğrenimi sürdürmeye elverişli olduğundan, önce öğretmen okuluna girmek için gerekli bir yıllık hazırlık kursuna, arkadan da, iki yıllık öğretmen - yetiştirme kursuna girmeye karar verdim. İlk iki yılı başarıyla tamamladıktan sonra, gençlik hayallerim, zorlu ekonomik gerçekler karşısında yıkılıverdi. Ailem, kitap, yiyecek ve giyecek masraflarımı karşılayamayacak durumdaydı. Bu yüzden, iki yıl kadar bir dikiş enstitüsüne devam ettim. Bu çıraklık döneminden sonra, üç yıl süreyle, yöredeki iş adamlarının evlerinde hizmetçilik yaptım. Yirmi yaşına geldiğimde, başkalarının evinde ağır ve sıkıcı işlerde çalışmaktan kurtulmak amacıyla, bir evde hizmetçilik yaptığım sıralarda tanıştığım bir işçi ile evlendim.

Artık hayattaki 'görev'im tamamlanmış demekti. Daha fazlasını bekleyemezdim, beklememeliydim. Bir kadının amacı, yaşamının tek tutkusu olan evlilik ve analarımızın kaderi olan neşesiz, kasvetli ve acılarla dolu kölelik yaşantısının bir devamı olmalıydı. Bizden beklenen, bol bol çocuk doğurmak, onları yetiştirmek ve genellikle bizi hiç umursamayan kocalarımıza hizmet etmekti.

Annem şöyle derdi: 'koca bulma konusunda, turnayı gözünden vuran bir kadının sırtı yere gelmez artık.' Ama turnayı gözünden vurmak, altın yumurtlayan bir tavuk bulmak gibi birşeydi. Ben böyle bir 'tavuk' bulamadım, kendi hesabıma. Mutlu bir evlilik hayatı olan kadınlar beni bağışlasın; ama herkesin değer yargıları, içinde yaşadığı ortama göre değişir.

Geçmişe hayıflanmak eğiliminde olmamakla birlikte, kadınların madenlerle çalıştıkları günleri aramıyor değildim. İş ne kadar ağır olursa olsun, şimdilerde, maden bölgesinde yaşayan kadınlar, artık vaktiyle sahip olmadıkları bir avantaj sağlıyordu kendilerine. Dışarda bir iş sahibi olmak, kadınlara paradan başka bir de toplumsal boyut kazandırmıştı.

Ama gelgelelim, maden işine karşı talep giderek azalmış, madenlerde kullanılan erkek gücü ise giderek artmıştı. Bu durumda, artık kadın işçi pek kullanılmıyordu. Bu ayırım, sözde kadının evdeki, aile içersindeki yerini korumak, analık haklarını gözetmek amacıyla yapılıyordu. Kadınları ağır maden işçiliğinden kurtarmanın tek nedeni, onları, evlerinde her türlü haktan yoksun birer köle haline getirmekti. Madende çalıştığı sürece, kadın bir işçiydi ve işçi olarak, diğerleriyle birlikte sömürüye karşı çıkmak hakkına sahipti. Evde ise, toplumsal kişiliğinden sıyrılıyor, özveriye, yoksulluğa ve gerek kocasının, gerekse çocuklarının yaşamlarını daha çekilebilir hale getirecek her türlü hizmete mahkûm ediliyordu. Bu yüzden kadının kendi gereksinmeleri ihmale uğruyor, kendi kişiliği hiçe indirgeniyordu. Zamanla, ev halkının ayak bağı olan, 'birşeyden anlamayan' 'ihtiyar kadın' haline geliyor, ev halkının hizmetçisi, torunlarının dadısı olup çıkıyordu. Bu, kuşaklar boyunca süregelen bir gelenekti.

İlk çocuğum doğduktan sonra, daha şimdiden öylesine acı bir yıl geçirmiştim ki, salt çocuğuma karşı olan sevgim beni ha-

yatta tutabilmişti. Yalnız o gün içinde bulunduğum nefret verici koşullar değil, önümde uzanan acılarla dolu, karanlık gelecek bana dehşet veriyordu. Madenci karılarının günlük yaşantılarına tanık oldukça, içim ürperiyordu. Yine de, başka gençlerin yaptığı gibi, hayal kurmaktan kendimi alamıyordum. İçim umutlarla dolup taşıyordu. Çevremdeki herşeyi görmezlikten geliyor, 'iki gönül bir olunca, samanlık seyran olur' sözüne dayanarak, karşılıklı sevgi ve şefkatın, her türlü yoksunluğu yenebileceğine kendimi inandırmak istiyordum. Ama ekmeğin yokluğunun, karşılıklı anlaşmaya değil, daha çok karşılıklı çatışmalara yol açacağını unutuyordum. Hattâ bazan, ekmeğin olduğu yerde bile anlaşmazlığın hüküm sürebileceğini düşünemiyordum.

Çıplak ve acı gerçek, başka kadınları olduğu gibi, beni de uyandırmaktan geri durmadı. Birkaç günlük hayallerden sonra, yaşamın acımasız, buz gibi varlığı benim de kapımı çaldı. Kendi deneylerim bana, halk arasında yaygın olan şu özdeyişin acı gerçeğini öğretti: 'Madre, que cose es caser? Hija, hilar, pariry llorar.' (anne, evlilik nedir? Kızım, evlilik, iş, doğum ve gözyaşlarından ibarettir.) evet ağlamak, çektiğimiz acılar yüzünden, güçsüzlüğümüz yüzünden, gözyaşlarıyla ıslanmış öpücüklerden başka birşey veremediğimiz masum çocuklarımız yüzünden ağlamak, geleceksiz, umutsuz, karanlık yaşantımız yüzünden ağlamak... Yüreklerimizde ve dudaklarımızda sövgülerle, beddualarla acı acı ağlamak... İşte yaşantımızın özü buydu. En lanetli kişilerden daha lanetliydik bizler.

Hayat yaşamaya değer miydi? Sefalet ortaklarımla içinde bulunduğumuz durumu, sefaletimizi tartışırken, çoğu kez bu soruyu sorardık birbirimize. Onlar kadere boyun eğmekten başka çare göremiyorlardı. Bizim gibilerin bu yaşantısının kaçınılmaz olduğu düşüncesine karşı şiddetle isyan ediyordum. Hayat arkadaşımız olarak seçtiğimiz erkekler tarafından yük hayvanları gibi hırpalanarak, dövülerek, ezilerek yüzyıllar boyunca kölelik zincirlerini taşımak zorunda olmamız düşüncesi, beni çileden çıkarıyordu.

O zamanlar yirmibir yaşındaydım. Kızım Esther henüz bebekti: Kocamın aldığı maaş kiramızı karşılamıyordu. Çoğu kez, et yerine, biraz renk katsın diye kırmızı biberle pişirilmiş birkaç

patatesle yetiniyorduk. Tabanı iple beslenmiş keten ayakkabılarımızı, tutsun diye tellerle onarıyorduk. Kocamın işçi tulumundaki yamaları her seferinde yeniden yamamak zorunda kalıyordum. Kötü beslenme yüzünden yavrumu emziremiyordum. Bütün bu koşullar altında, kocamın karşısına dikilip de: 'böyle yaşamaya devam edebileceğimize inanıyor musun?' diye umutsuzca sorduğumda, her zaman şu hayal kırıcı cevabı alıyordum: 'başkalarının nasıl yaşadığını sanıyorsun.?'

'Aynen bizim gibi. Ama ben hayvanlardan daha kötü koşullar altında yaşamaya razı olamıyorum. Buradan çıkıp gidelim. Yaşamın böylesine zor olmadığı, hiç olmazsa çocukarımızı yeterince besleyebileceğimiz bir yere gidelim.'

'Başka bir yere mi? Öküz her gittiği yerde sabana koşulmaya mahkûmdur.'

Söylediği doğruydu. İşçi nereye gitse, en acımasız bir şekilde sömürülmeye mahkûmdu.

Hergün karşı karşıya bulunduğum acı gerçekler, dinsel inançlarımı giderek yıpratıyor ve zayıflatıyordu. Ve hergün batıl inançlardan, ön yargılardan ve olağanüstü güçlere karşı duyulan geleneksel korkulardan biraz daha uzaklaşıyordum. Yoksulluğumuzun, insanın temel gereksinmelerinden yoksun oluşumuzun, tanrısal bir güce bağlı olmadığını öğrenmeye başlıyordum. Sefaletimizin kaynağını gökyüzünde değil, yeryüzünde aramak gerekiyordu. Bu yoksulluğun, insanların kurduğu ve yine başka insanlar tarafından değiştirilebilen ve yıkılabilen bir düzen yüzünden doğduğunu kavrar gibi olmuştum.

Marksist doktrini açıklayan kitaplar okumaya başlamıştım. Bu yazılar, hayata açılan bir pencereydi benim için. Anlamadığım pek çok şeyler olmakla birlikte, bu yazıların ışığı altında, düşüncelerim ve duygularım değişmeye ve somut bir biçim almaya başladı. Eski inançlarım giderek önemini yitiriyordu. Ama bu iş mücadelesiz olmadı tabii. Öteden beri içinde kökleşmiş olan bu düşünceler ve inançlar, bilincimin derinliklerinde bir gölge, bir korku, bir kuşku bırakmaya kararlıymış gibi, herşeye rağmen direnmekte devam ediyordu. Yakın bir gelecekte olmasa bile, sosyalist bir toplum düzeni kurmak için mücadele düşüncesi, yaşamıma yine bir içerik ve anlam kazandırmaya başladı. Paryalara benzer yaşantımızın ağır koşullarına dayanmak

için bana gerekli olan gücü, bu düşünceden alıyordum. Sosyalizme ilişkin bilgim artıkça, yaşama karşı olan uzlaşmaz tutumum da değişiyor, onu artık bir bataklık olarak değil de, üzerinde muazzam bir işçi ordusunun günlük zaferler kazandığı ve yenilgilerine rağmen ilerlediği bir savaş meydanı olarak görüyordum.

Yeni inançlarım, dinsel inançlarımdan çok daha akla yatkın ve çok daha somut şeylerdi. Artık bilinmeyen, daha doğrusu bilinmesi olanaksız bir tanrının merhametine sığınmıyordum, ondan birşey beklemiyordum. Benim umutlarım, insanlığın gücünü kendi gücümüze, kendi mücadelemize bağlıydı artık dünyayı onu devraldığımız gibi bırakmak niyetinde değildim. Onu değiştirmek, daha iyi bir dünyaya dönüştürmek ve çocuklarımızı, ezeni ve ezileni olmayan bir toplum düzenine götürecek olan yolu açmak üzere mücadele edecektim.

Öğrenme tutkusuyla, Somorrostro'daki Casa del Pueblo kitaplığında mevcut kitapların tümünü okudum.. Katolik edebiyatının Quo Vadis türünden romanlarına alışık olduğumdan, şunu itiraf etmeliyim ki, sosyalist metinler, üzerimde zımpara kağıdı gibi sert bir etki bıraktı. Bazan, sırf can sıkıntısı yüzünden işçi yayınları'nı elimden düşürdüğüm bile olurdu. (bunu hâlâ yaptığım olur).

Marks ve Engels'den okuduklarım, okumakta olduğum o vasat sosyalist metinleri kat kat telâfi ettiler. Komünist manifesto'yu adeta hatmettikten sonra büyük bir cüretle, Kapital'in özetlenmiş bir baskısını okumaya koyuldum. Okuduklarım, en iyi seçmeler olmamakla birlikte, yinede, basit bir düzeyde bile olsa, yoksulluğumuzun nedenini ve sömürücülerimizin servetlerinin kaynağını öğrenmeme yardmcı oldu.

Ancak, Marksizmi gerektiği gibi incelemek benim için çok zordu, çünkü bana yardım edecek, bana ışık tutacak hiç kimse yoktu. O zamanlar yörede ne kurslar ne de siyasal bilimleri öğreten okullar vardı. Marksizmi incelemek ve anlamak, başkaları için de aynı derecede zordu. Ünlü bir sosyalist olan madenciler birlğinin sekreteri, ben el Minre Vizcaino (vizcaya'lı madenci) adlı dergide çalışmaya başladıktan sonra, birgün bana sosyalizme ilişkin neler bildiğimi ve bu konuyla ilgili hangi eserleri okuduğumu sordu. Kendisine bildiklerimi anlattım, Kapital'i incelemekte olduğumu da söylemeyi ihmal etmedim. Bana acıya-

rak baktı ve biraz da alaylı bir eda ile sordu: peki, birşey anlayabildiniz mi?'

'Pek fazla değil,' diye cevap verdim. Ama kapitalistlerin edindikleri servetlerin hangi kaynaktan geldiğini anlayacak kadar birşeyler öğrendim. Artık değerin nasıl yaratıldığını öğrendim. Bu bilgiler, buğüne kadar tanrısal bir kaynaktan geldiğini sandığım birçok şeyleri anlamama ve onları doğru bir biçimde değerlendirıneme yardımcı oldu. Bugün herşeyi bambaşka bir ışık altında görüyorum.'

Sekreter alaylı birşekilde gülümsedi ve şu sözlerle konuşmaya son verdi: 'Ben bu kavramları on yıldan beri incelediğim halde, hâlâ iyice anlayamadığıma göre, siz bunların içinden nasıl çıkacaksınız bilmem.'

(9)

1917: ÖNEMLİ BİR YIL

> Mutlu bir hayat için sağlam bir inanç gereklidir. Korkusuzca ölmek için de, yine aynı şekilde sağlam bir inanç gereklidir.
> **Peter Vsakov,** *18. Yüzyılda yaşamış, Rus asıllı devrimci demokrat.*

1917, İspanya için önemli bir mücadele yılı oldu. Çözümlenmesi gereken birçok iç sorunların yanı sıra, ülkemizde uluslararası istikrarsızlığın belirtileri de görülmeye başlamıştı. Rusya'da Çarlığın devrilmesine ve geçici bir hükümetin kurulmasına yol açan devrimci hareketin yankıları özellikle göze çarpıyordu. İspanya'da da monarşi yıkılmak üzereydi. En militan grupları, işçiler ve köylüler oluşturuyordu. Onların bu mücadelesi, burjuva demokratik güçleride kışkırtıyordu. Catalonia'da tam faaliyet halinde olan bölgesel hareket (rejyonal hareket), merkezi hükümet için ciddi bir sorun teşkil etmeye başlamıştı. Üst tabakanın, XIII. Alfonso'nun Afrika komuta heyetini oluşturan bir grup 'saray muhafızını' kayırması sonucu, ordu tam bir düzensizlik içersindeydi.

Bu durumu düzeltmek arzusunda olan yurtsever subaylar, askeri kurallara ve tüzüğe aykırı olsa bile, her yerde askerî şurâlar kuruyorlardı. Fas, ispanyol sömürgeciliğine karşı savaşıyordu. Sol kanattan milletvekilleri, sanayi burjuvazisinin üst tabakasına mensup milletvekilleriyle birlikte, başka bir yerde toplanmak üzere, cortes'i (meclisi) terkediyorlardı.

Sosyalist parti, monarşiye karşı olan mücadeleyi nihai bir sonuca ulaştırmak amacında olmadığı halde, burjuva muhafelet gruplarıyla birlikte, bir takım tasarılar hazırlıyordu. Sosyalist propaganda kasıtlı bir şekilde, açık seçik olmayan bir yol izliyor ve işçi sınıfı üzerinde, bir devrim hazırlığı içinde bulunduğu izlenimini uyandırıyordu. Bu izlenimi yoğunlaştırmak amacıyla,

bazı bölgelerde, özellikle Asturia ve Bask illerinde, metalürji ve maden işçilerine, her ihtimale karşı hazır olmaları gerekçesiyle, ateşli silahlar dağıtıldı.

Kendilerine direktif verilmesini bekleyen, benim bölgeden bir gurup işçi, inisiyatifi ellerine alarak, gelecekteki olaylar karşısında hazırlıklı olmak üzere bomba imaline başladılar. Ben de bu girişime canla başla katıldım. Bombaları, işçilere giriş izni verilen şirketin barut deposundan sağladığımız dinamitlerle yapıyorduk. Yöredeki bir mağaranın içinde tezgâhımızı kurmuştuk. İmâl ettiğimiz bombaları burda depo ediyor, bir yandan da ayaklanma emrinin verilmesini bekliyorduk. Bombalar son derece ilkeldi. Teneke dinamit kutuları; çiviler, metal parçaları kullanılarak hazırlanıyor, çimento ile sıvanıyor ve bir inç uzunluğundaki fitilleri, ateşlenmeye hazır durumda bekliyordu. Yaptığımız bombaları deneyden geçirdikten sonra, özellikle psikolojik açıdan kusursuz oldukları kanısına vardık. Çıkardıkları gürültü dehşet vericiydi!

Siyasal hava giderek kızışıyordu. Artık gözümüzü uyku tutmuyor, her an eyleme geçmek için gerekli çağrıyı bekliyorduk. Ama zaman geçiyor, hiçbir şey olmuyordu. Bu gidişle, devrimci coşkumuz azalmaya yüz tutacaktı. İşçiler sabırsızlanmaya ve pek yakında hayati önem taşıyan olayların patlak vereceğini imâ eden yöneticilerden yakınmaya başladı.

Beklemekden usanan ve devrimin ertelenmesini hayra yormayan demiryolu işçileri, 10 ağustos 1917 'de demiryolu şirketine karşı grev ilân etti. Bu davranışlarıyla, sosyalist liderlerin de, ulusal çapta ve devrimci nitelikteki bu greve, kendilerine rağmen katılmalarını sağladılar.

Asturia'da, özellikle madenciler arasında, bir de Bask bölgesinde, bu mücadele bir ayaklanma hareketine dönüştü. Grevcilere karşı ordu birlikleri gönderildi. Birliklerin komutanı olan general, grevcileri, tıpkı zararlı haşareler gibi, imha etmeye hazır olduğu bildiriliyordu. Grev, işçi sınıfına yüzlerce ölüye mal oldu. İspanya'nın çeşitli bölgelerinde binlerce işçi tutuklandı. Tutuklananlar arasında sosyalist grev komitesi üyeleri de vardı.

Grevin başarısızlığa uğradığı haberi hızla yayıldı. Şimdi ne yapacaktık? İlk iş, cephaneliğimizi ortadan kaldırmaktı. İçimizden bazıları, gecenin karanlığında, büyük bir gizlilik içersinde,

bombalarını çamurlu bir çaya attılar. Rutubet onları zararsız hale getirecekti. Artık rahat nefes alabiliyordum. Birisi bizi ihbar edecek olsa bile -ki korktuğumuz başımıza geldi-, hiçbir kanıta dayanmayan bir ihbar geçersiz olmaya mahkûmdu.

Mağaranın içini boşalttıktan sonra, kocam bir çobanın kulübesine sığındı. Şafak sökerken, birkaç tane sivil muhafız bizim eve geldi. Kocamı arıyorlardı. Ortada ne 'suçlu', ne bomba ne de herhangi başka bir silah bulamınca, kocamın gizlendiği yeri söylemediğim takdirde beni tutuklayacaklarını söylediler. Ben reddettim. Sivil muhafızlar, kocam teslim oluncaya kadar, benim yakamı bırakmayacaklarını bildirerek çekip gittiler.

Bu arada kocam, sosyalist liderlerden birine akıl danışmaya gitmişti. Kendisine, sivil muhafızlara teslim olması salık verildi. O da öyle yaptı ve tabii derhal tutuklandı ve sonradan kurulan Komünist Partisine mensup Rufino Castanos adındaki bir sosyalist doktor ve tanınmış bir cumhuriyetçi olan Merodio ile birlikte, Larrinaga de Bilbao cezaevine götürdü. Çok sayıda tutuklanan grevcilerden çoğu bu cezaevine doldurulduldu.

Bu devrimci hareketin başarısızlığa uğraması, işçilere büyük bir ders oldu. Genellikle her yenilgiden sonra olduğu gibi, bir sürü ukalâ türedi ve: grev yapılmamalıydı', 'koşullar henüz elverişli değildi', 'beklemek daha iyi olacaktı,' 'insan yanılabilir, gibi sözler sarfettiler.

Ben, küçük Esther'le evde yalnız kalmıştım. Kocamın eski arkadaşları ve birlikte çalıştığı işçilerden, kaçınayı başarabilenler, Santerder'e, Galacia'ya ya da Leon'a gitmişlerdi. Teslim olduğu için kocama son derece kızgındım. İşçilerin, özellikle sosyalist işçilerin, cezalandırılmayacakları vehmine kapılıp, gönüllü olarak yetkililere gidip teslim olmaları, bana son derece saçma görünüyordu. Özgür oldukları sürece, daima yapabilecekleri birşey vardı, ama cezaevinde böyle bir olasılık pek azdı.

Ne yapacağımı, kime başvurabileceğimi bilmiyordum. Ailemden hiçbir yardım bekleyemezdim. Salt madencilikle geçinen bir bölgede iş bulma olanağım yoktu.

Beraket baharda patates ekmiş olduğumdan, bu kış hiç olmazsa açlıktan ölmezdik. Ürünün bir kısmını sattım, geri kalanını da kendimize sakladım. Koyun besleyen bir komşumuz bize günde yarım litre süt veriyordu. Ben de buna karşılık çocukları-

nın giysilerini yamıyordum. Birgün, Leon madenlerinde çalışan ve kocamın arkadaşları olan bir grup madenciden 50 pesatalık bir para havalesi aldım. Bunun ne denli makbûle geçtiğini ancak benim durumumda kalmış olanlar bilir. Bu umulmadık bağış, durumumu biraz ferahlattı. Ben de, elektriği, suyu olmayan, kışın buz gibi, yazın cehennem gibi olan, çamur deryasının ortasındaki, bu hayvanlara layık ahırdan göç etmeye karar verdim.

Cezaevindeki kocamı ziyaret edebilmem için, dağlık ve kayalık, tehlikeli bir yoldan gitmem gerekiyordu. Bir kolumda ufak çocuk, bir kolumda da yemek sepeti ile kocamın giysileri olduğu halde, dağ bayır tırmanıyordum. Yolun son üç buçuk millik mesafesini trenle de katedebilirdim ama, bilet parası vermemek için bütün yolu yürümeyi yeğ tutuyordum.

Gallarta'ya giderek, yaşlı bir karı kocadan kiraladığım bir odaya yerleştim. Burası eski püskü eşyalarla döşenmişti ama, hiç olmazsa elektriğimiz vardı. Galarta kenti de oldukça modern sayılırdı.

Kocamın yakın bir tarihte tahliye edilme ihtimâli olmadığından, dikiş makinamı satmaya karar vermiştim. Param neredeyse tükenmek üzereydi. Ama annem beni bu kararımdan vazgeçirmek için ısrar etti. Son zamanlarda beni eskisi kadar eleştirmez olmuştu. Gururum yüzünden durumumu kimseye bildirmemiştim. Bir süre çok sıkıntı çektim ama, kocam özgürlüğüne kavuşuncaya kadar yine de dayanmasını bildik.

Bir Kasım günü, dışarda gök gürlüyor, şimşekler çakıyordu (dünyayı yerinden sarsan bir olay için uygun bir ortamdı doğrusu), bizim mahallenin gazetecisi, 'Rusya'da devrim' diye haykırarak bütün mahalleyi ayağa kaldırdı.

Gazeteye bir göz attım. Büyük puntolarla yazılmış koskoca bir başlık beni yerimden hoplattı: 'Bolşevikler Rusya'da iktidara geçiyor. Leningrad İşçileri ve Askerleri Çarın Kışlık Sarayına baskın yapıyor. Geçici hükümet üyeleri tutuklanıyor, Sovyetler kuruluyor.'

Makalede tek bir ad göze çarpıyordu: Lenin. O anda, bu olayın muazzam devrimci önemini kavrayamadığım gibi, onun beni, milyonlarca kişiyi, daha doğrusu bütün insanlığı nasıl etkileyeceğini de kestirememiştim, ama içgüdüyle, ölçülemiyecek büyüklükte bir olayın patlak verdiğini hissediyordum. Düşüncele-

rim bundan böyle bize bunca yakın olacak olan bu uzak ülke üzerinde yoğunlaştı. Rusya ve Lenin adları bilincime yerleşmiş, yüreğime ve beynime kazılmıştı sanki. Üzüntüm kalmamıştı, kendimi yalnız hissetmiyordum artık. Devrim, daha düne kadar bize uzak bir hayal gibi gelen devrim, dünyanın altıda biri için gerçekleşmiş durumdaydı.

Bebeğimi uyuturken artık annemden öğrendiğim eski ninnileri söylemiyor, vaktiyle köyümde öğrendiğim, belleğimde uyuklayan devrim şarkılarını söylüyordum. Oktobr devriminin yankıları onları uyandırmıştı.

Devrim zaferinden sonra, cezaevine gittiğimde tutuklular öylesine sevinçliydi ki, bir idam kararı bile onların bu coşkusunu azaltamadı.

Oktobr devrimiyle birlikte, İspanyada devrimci tansiyon birdenbire yükseldi ve çeşitli toplum katlarına yayıldı. Sanayi bölgelerinden kırsal alanlara geçerek köylülerin Endülüs ve Estremadura'daki latifundialar (büyük araziler) üzerinde verdikleri geniş çaptaki mücadelelerini körükledi.

İşte bu dönemde, Bask milliyetçi hareketi herzamankinden fazla gelişti ve yöresel olmaktan çıkarak, daha genel bir milliyetçilik temeli üzerine oturtuldu. Bu hareketin amacı, Bask illerinin politik önderliğini yüklenmekti. Önderlik yarışında hareketin başlıca rakibi sosyalist partiydi. Ama söz konusu parti, milliyetçiliğin önemini kavrayamamıştı. Sosyalist parti, milliyetçilerin kendisine rakip çıkması üzerine, daha önce Vizcaya bölgesinde kurmuş olduğu politik egemenliği elinden kaçırmamak için şiddetle mücadele etti.

İndalecio Prieto'nun milletvekili olarak seçildiği 1918 seçimleri, yumruk ve tabancayla kazanıldı. Bunları eleştirecek değilim şimdi. Çünkü ben de o zamanlar, adayımızın bu zaferini bütün kalbimle desteklemiş, zafer mitinginde onu bir kahraman gibi karşılamıştım. Gerçi düşmanın sempati gösterileriyle ve nezaketle yenilemiyeceğini ben de biliyordum ama, yine de, Bilbao'daki seçimleri kazanmak ve gerekirse milliyetçilerin canına okumak amacıyla, madenlerden adam toplayıp sandık başlarına götürmek hiç de hoşuma gitmiyordu. Sosyalist parti adayımızın kazanmasını canla başla istiyordum. Bu yüzden, sesimi çıkarmadım, Aulino Gomez ve yardakçılarının çevirdiği dolaplara bi-

le itiraz etmedim. (onlar bugün, geçmişteki milliyetçiliğe aykırı tutumlarını dikkatle örtbas ederek, aşırı milliyetçi pozunda, Bask hükümetinde görev başındalar.)

Bask milliyetçiliğine karşı giriştiği mücadelede, sosyalist partinin başvurduğu şiddet yöntemleri, sonradan sosyalistlerle komünistler arasında kanlı çatışmalara yol açtı. Bu çatışmalar, işçi sınıfı içersinde bölünmeler yaratması bakımından çok zararlı oldu.

Sosyalist parti, Prieto'dan başka, Pablo İglesias'ın ve grev komitesinin de meclise girmelerini sağladı. Hükümet, adı geçen kişilerin ve ağustos grevinde tutuklanan diğer bütün işçileri tahliye etmek zorunda kaldı.

Yıllardanberi, sosyalist parti kesimleri arasında çatışmalar oluyordu. Mart 1919'da, Üçüncü Enternasyonal'in doğuşuyla, aralarındaki anlaşmazlıklar büyük ölçüde açıklığa kavuştu. Marksist sosyalizmi temsil eden ve uluslararası işçi hareketine, Avrupa'nın en büyük ülkesinde gerçekleşmiş sosyalist zaferin ürünlerini getiren Komünist Enternasyonal'e katılma uğruna verilen mücadele aylarca sürdü. Bu, büyük ölçüde, bazı sosyalist liderlerin Enternasyonale katılma konusunda gösterdikleri isteksizlikten, bir de, partinin reformist yönünü değiştirme arzusunda oldukları halde, bunu gerçekleştirecek cesaret ve kararlılıktan yoksun olan diğer liderler yüzünden oldu.

İspanya sosyalist partisinin, 'sınıf-mücadelesi' diye adlandırabileceğimiz dönemi 1917'de sona erdi. Bu tarihte, parti, komünistlerle işbirliği yapmaya doğru yöneldi. Eski işçi partisi de bir çeşit cumhuriyetçi partiye dönüştü.

Sosyalist partinin ve genel işçi sendikasının kurucuları olan Garcia Quejido, Acevedo, Pereagua, Virginia Gonzales gibi saygı değer ve güvenilir kişiler ve daha birçokları, sosyalist partiden ayrılarak, sosyalist gençlik gruplarıyla birlikte, İspanya komünist partisini kurdular.

Bizim üye olduğumuz Somorrostro Sosyalist grubu. 1919'da kurulmuş olan Komünist Enternasyonal'in Ulusal Sempatizanlar Komitesiyle birlikte, Komünist Partisine ilk katılanlar arasındaydı. 1920'de Komünist Partisi kurulduğu zaman, Somorrostro grubu Vizcaya'nın en aktif örgütlerinden birisiydi. 1920'de Bask Komünist Partisinin ilk bölge komitesine üye da-

ha sonra da, partinin ilk kongresine delege olarak seçildim.

1921 yazında, partinin ulusal yönetim kurulu, silahlı bir ayaklanma düzenlemeyi kararlaştırdı. Ayaklanma Bilbao'da başlatılacak ve maden bölgesindeki komünistler, yani bizler, hücum kollarını oluşturacaktık. Devrimcilik konusundaki tecrübesizliğimiz yüzünden , çocuksu bir heyecana kapılmıştık. Herşey bize mümkün görünüyordu. Var gücümüzle ayaklanma hazırlıklarına başladık. Mitinglerde bize karşı çıkan yalnız bir kişi vardı. O da yaşlı, aklı başında bir maden işçisi olan Jose Sanchez Rey'di. Keskin bir görüşle, böyle bir ayaklanmanın ilerde doğuracağı siyasal sonuçları önceden kavrayan bu adam, koşulların henüz böyle bir ayaklanma için elverişli olmadığını ve işçiler üzerinde yeterince etkili olamayacağımızı söylüyordu.

'Böyle bir ayaklanma, Bask komünistleri için kollektif intihar demektir. Ne parti, ne de işçi sınıfı bu işten bir kazanç sağlar. Bunu korkaklık yüzündn söylemiyorum. Parti bu işi yürütmeye karar verdiği taktirde, mücadeleye en başta atılmaya hazırım. Ama bunun bir çılgınlık olacağı kanısındayım,' diyordu.

Devrim ateşiyle tutuşan ve sekter bir görüş içersinde olan bizler ise, Josen'nin sözlerini öfke ile karşılıyorduk. Ona karşı bir şiddet tepkisinde bulunmamamızın tek nedeni, bu adamın uzun yıllar verdiği mücadele ve sosyalizme olan bağlılığı sayesi de kazandığı saygı değer kişiliğiydi. Ama yine de yanıldığı kanısındaydık ve bu yanılgısını sosyal demokratik reformizmin etkisine atfediyorduk.

Bize ayaklanma hazırlıklarıyla ilgili direktifleri vermiş olan parti liderimiz Euardo Garte, bizi ikinci kez görmeye geldi. Ayaklanmayı başlatma emrinin bugün yarın verileceğini söyliyerek devrimci ruhumuzu ateşledi. Ama, Zorilla'nın ünlü türküsünde olduğu gibi birgün geçti, arkasından bir gün daha; bir ay geçti, arkasından bir ay daha. Sonunda, şimdilik bütün ayaklanma planlarının rafa kaldırılması ve bugüne kadar depo ettiğimiz bütün patlayıcı maddelerin yok edilmesi, koşullar gerektirinceye dek bütün silahların gizlenmesi emri geldi.

'Anarşist eğilimler' taşımakla suçlanıyorduk. Oysa, suçlu olan biz değildik. Asıl suçlular, bizi ayaklanma hazırlıklarına girişmeye yöneltmek amacıyla, parti disiplinine başvuran ve partiye çocuksu bir devrimcilik ve dar bir sektercilik ruhu aşı-

layan parti liderleriydi. Partimiz, Lenin'in, 'Sol Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı' adlı eserinde tanımladığı türden yanılgılara iyi bir örnek teşkil ediyordu. Bu türden yanılgılar, yığınlarda soyutlanmış ve bu yüzden, ülkelerinin kendilerine özgü durumlarını hesaba katan stratejiler ve taktikler planlamaktan aciz komünist partilerinin düştükleri yanılgılardır.

Oysa, bizim parti kadar özveri yapmaya muktedir bir parti olamazdı. Ama gel gelelim, mücadele ve özveri yeteneklerine rağmen, partimizin sekter görüşü erdemlerini verimsiz kılıyor ve etki alanı, ancak işçi sınıfının en militan kadrolarını kapsayacak kadar kısıtlı kalıyordu. Bu arada, işçi sınıfının büyük çoğunluğu, anarşist ve sosyalist etkiler altında yaşamını sürdürüyordu.

Parti geliştikçe, öncelik taşıyan bir sorun belirdi: sosyalist partinin kaleleri sayılan sendikalar nasıl kazanılabilirdi? Bu sorunu çözümlemek, sosyalistlerin uzun süreli etkisine rağmen, Vizcaya'da, diğer bölgelere kıyasla daha kolaydı. Çünkü bu bölgede işçilerle işverenler arasındaki günlük mücadele daha keskin boyutlar kazanmış durumdaydı.

Örneğin, ingiliz MacLenan şirketinin sahip olduğu Covaron kurşun madenlerinde, maden işçileri, şirketin sömürgelerdeki işçileriyle aynı işleme tabi tutuluyorlardı. Şirketin güttüğü politikaya göre, madenler kış başlangıcında ve yağmurlu mevsimlerde kapatılıyor, işçiler de işsizliğe ve yoksulluğa mahkûm ediliyordu. Baharda yeni işçiler tutulur ama, yaşı 45'in üstünde olanlar, madende 30 yılı aşkın bir süre çalışmış olsalar bile, kesinlikle işe alınmazdı. MacLenan şirketi, işçilerinin genç, enerjik ve dinamik olmasını isterdi. Ama Biskay körfezine dayanan maden ocaklarının nemli duvarları arasında, bu yetenekler vaktinden önce yitirilmeye mahkûmdu. Bu şirketi ırgalamazdı tabii. Çünkü, öldürücü bir emeğin tükettiği erkek gücünün yerini kadın gücüyle doldurmak her zaman için mümkündü. Maden işçileri sendikasının Sosyalist Yönetim Kurulu, bu durumu uzun süreden beri hoşgörüyle karşılamıştı. Ama işçiler için aynı şey söylenilemezdi. Her yıl, işçi alınmaya başlandığı dönemde, mücadeleler ve protestolar eksik olmuyordu.

1921 baharında şirket, geleneksel taktiklerini ve geleneksel koşullarını uygulamaya girişti. Ancak bu kez, yeni bir eleman

ortaya çıkmıştı. Sendikanın yönetim kurulunda, müdüriyetin bu manevralarını hoşgörü ile karşılamak niyetinde olmayan komünistler vardı. Şirket, acilen işe başlamak zorundaydı. Büyük servet getirecek olan iş sözleşmeleri imzalanmış, gemilere yüklenecek olan kurşun madeni limanlara depo edilmişti bile. Birkaç ay içersinde bütün bu stokların ihraç edilmesi gerekiyordu. Ondan sonra maden ocakları kapanacak, madencilerin evlerinde açlık ve yoksulluk çanları çalmaya başlayacaktı.

İşçiler, yerel sendikanın komünist yöneticilerinin başkanlığı altında toplanarak, çalışmayı reddettiler. İşçilerin yaş gözetilmeksizin işe alınmasını, yaş haddi dolayısıyla işten el çektirilmiş olanlara konut verilmesini, tüm işçi ücretlerine zam yapılmasını, bir de tüketici kooperatifinin kurulması için 25.000 pesetanın ayrılmasını istediler. Bu isteklerin hiçbiri aşırı yada olanak dışı değildi.

Şirket müdürü öfkeden kudurdu. Ama işçiler direniyordu. Zaman geçiyordu. Her sabah iş saatinde madende ziller çalıyor ve her sabah işçiler kulaklarını tıkayıp yerlerinden kıpırdamıyordu. Casa del Puelbo'da toplanıp, istekleri yerine getirilinceye kadar direnme kararı aldılar. Şirket sendikanın, sosyalistlerin yönetimindeki icra komitesine başvurdu. Komite, işçilerle görüşmek ve onları isteklerini değiştirmeye ikna etmek üzere bir heyet gönderdi. Komite sözcüsü, 'makûl olmalısınız', diyordu. 'inatçılığınız yüzünden, ilerde işverenlerden koparabileceğiniz ödünlerden de yoksun kalacaksınız. Şimdi kozların bir kısmı sizin elinizde ama, isteklerinizi değiştirmeyi reddederseniz, ilerde bu kozlar işverenlerin eline geçtiğinde, sizinle uzlaşmaya yanaşmazlarsa, yakınmaya kalkışmayın.

Bu öneri, büyük bir öfkeyle karşılandı. Madenciler, sendika kartlarını yırtarak temsilcinin yüzüne fırlattılar. Direniş devam ediyordu. Sonraları şirket, işçi isteklerini çoğunlukla kabul etmek zorunda kaldı.

Birkaç ay sonra, Urquijo Markisinin sahibi olduğu Hoyo madeni işçileri, daha iyi çalışma koşullarının sağlanması amacıyla greve gittiler. Maden ocaklarındaki tüneller sık sık suyla doluyordu. Duvarlar bu yüzden her an çökebilirdi. İşçiler, daha iyi güvenlik tedbirlerinin alınmasını ve maaşlarına zam yapılmasını istiyorlardı. Müteahhit, bu istekleri kesinlikle red-

detti. O da, sendika yönetim kurulundaki bayların izinden giderek, ölesiye bir inatla direniyor, işçilere tükürdüklerini yalatacağına yemin ediyordu.

Grevin başlangıcında işçiler, isteklerinin fazla ertelenmeden yerine etirileceğini düşünerek ve sel basmasını önlemek maksadıyla, maden ocaklarının içersindeki tulumbaları işletmekle görevli arkadaşlarını iş başında bırakmışlardı. Ama, müteahhidin bu katır inadı karşısında, işçiler, tulumba işçilerine de grev çağrısında bulundular. Sonuç olarak, maden ocaklarını su bastı. Su yüzeyi giderek artıyor, maden kuyuları girilemez hale geliyordu. Durum kritik bir dönüm noktasına gelmişti. Bunun üzerine işveren, yerel yetkilerinin yardımıyla, bu duruma bir son vermeye karar verdi. Grevi kırmak için adamlar tuttu. Biz kadınlar, bu bozguncuları madenden atmak için mücadeleye giriştik ama, şirket muhafızlarının dipçik darbeleri altında oradan atıldık.

Şirketin, grevcileri bozguna uğrattığı kanısına kapıldığı gün, müteahhit madenciler tarafından vuruldu. Misilleme hemen başladı. Aralarında komünistlerin de bulunduğu birçok madenci tutuklandı ve ikişer ikişer bağlanarak Larrinaga cezaevine yollandı.

Bu olayı, gerek maden ocaklarında, gerekse dökümhanelerde yapılan birçok mücadeleler izledi. Sosyalist yöneticiler, bu mücadelelere ya katılmadılar ya da mücadelenin son günlerine dek işçilerin haklarını savunmadılar. İşçiler, bunun üzerine, her zaman kendi saflarında dövüşmüş olan ve işçi haklarının sağlam ve güvenilir savunucuları olduklarını kanıtlamış bulunanları iş başına getirme gereğini duydular. Böylece, maden işçileri sendikası, Cesas del Pueblo'ların büyük çoğunluğu ve Bilbao ile maden bölgesindeki önemli örgütlerin hemen hepsi, Komünist Parti'nin başkanlığı altında toplandı. Bu iş, sosyalist yöneticilerin şiddetli muhalefetine rağmen gerçekleştirildi.

1922 yılında, işverenler kurumu madenlerde ve dökümhanelerde zaten son derece düşük olan işçi ücretlerini kısma çabasına girişti. Metalürji işçileri, buna cevap olarak, bütün endüstriyi felce uğratacak olan bir genel greve gideceklerini ilân ettiler. İşverenler, bu durumda gerilemek zorunda kaldı. Komünist yönetim kurulu, militanlığı yüzünden işçilerin saygısını kazanmış

olan genel sekreter Jose Bullejos'un de teşvikiyle, işçileri, ücretlerine yapılacak kesintiye karşı direnişe çağırdı. Bu arada sosyalistler, herkesçe bilinen, 'hepimiz yoksulluğu paylaşalım' sloganını ortaya atmışlardı. Böylelikle, kritik dönemlerde mücadelenin olnaksız olduğunu savunan yanlış bir varsayımı desteklemiş oluyorlardı, akılları sıra.

Gallarta'da miting düzenledik. Bu mitingde, parti kendi durumunu açıklıyor, işverenlerin işçi ücretlerine saldırılarının ne denli haksız olduğunu belirtiyor ve sosyalist görüşün sakatlığını ortaya koyuyordu. Mitingden sonra, konuşmacıların tren istasyonuna doğru yürüdükleri bir sırada, ara sokakların birinden çıkan bir grup sosyalistle karşılaştık. Bu adamların kötü niyetleri açıkça belli oluyordu. Çıkan çatışmada, aralarında Jose Bulejos'un da bulunduğu üç komünist ve bir sosyalist öldürüldü. Ağır yaralı bir başka sosyalist de, ertesi gün, kaldırılmış olduğu Triano madenci hastanesinde öldü. Ben yakamı zor kurtardım. Önce, ötekilerle birlikte, istasyona kadar gitmeyi tasarlamıştım ama, sonradan fikrimi değiştirerek, annemle babamı görmek üzere geride kaldım.

(10)

MİSYONERLER

Hoyo grevinden sonra, kocamın henüz cezaevinde olduğu bir sırada, bir grup misyoner günün birinde kapının eşiğinde belirdi. Başlarında, Vizcaya'nın en zengin maden sahiplerinden birinin eşi olan Dona Sebastiana Ugarte vardı.

Biz, mütevazi bir köy evinin ikinci katında oturuyorduk.Üst kattaki odalarımıza, karanlık ve harap bir merdivenle çıkılıyordu. Yemek pişirmek ve küçük oğlum Ruben'e bakmakla meşgul olduğumdan, kocaman heybetli bir arabanın dışarda, evin önünde park ettiğinin farkına varmamıştım. Merdivenlerde ayak sesleri duyunca, son zamanlarda beni sık sık yoklamaya gelen polisler olduğunu sandım. Küstah suratlarının her an karşımda belirmesini bekliyordum. O suratlar yerine, karşımda Dona Se-

bastiana ile onun eşliğindeki hanımları görünce, şaşırdım kaldım. Bu kadını çocukluğumdan beri uzaktan tanırdım. Kızlarıyla aynı okula giderdik. Sonradan, köylü tavırlarını üzerlerinden atsınlar diye, aileleri onları özel bir Fransız okuluna yollamıştı. Dona Sebastiana ile ben, bugüne kadar bir araya gelip hiç konuşmamıştık. Ben bir madenci kızıydım. O ise bir maden sahibinin hanımıydı. Aramızda aşılmaz bir mesafe vardı.

Ben basit bir köylü kızı olduğum sıralarda, Dona Sebastiana'nın gözünde, evinde beslediği kedi ya da köpeklerinden hiçbir farkım yoktu. Ama köylü kızı; mücadelelere katılan, işverenlerin utanç verici sömürülerine karşı çıkan, sesini her yerde duyuran bir komünist kadına dönüştüğü zaman senoranın ödü koptu. Ve bu yüzden, bizi yoksul evimizde ziyaret edecek kadar kendini alçaltmakta bir sakınca görmedi.

Şaşkınlığımı gizlemeye gerek görmeyerek, konuklarımı içeri aldım ve kendilerini oturma odasına götürerek oturmalarını rica ettim. 'bu ne büyük sürpriz böyle, Dona Sebastiana?' dedim.

'Neden sürpriz olsun, Dolores? Tanıdıklarımızı görmek üzere Somorrostro'ya gelmişken, bu fırsattan yararlanarak, sana da bir merhaba demeyi düşündük. İçinde yaşadığın koşulları yakından görüp, sana bir yardımda bulunup bulunamayacağımızı anlamak istiyoruz.'

'Yardım mı? Bana mı? Bu nasıl olacak, anlayamadım. İçinde yaşadığım koşullara gelince, bu konuda size bir şey söylememe gerek yok. Siz de görüyorsunuz. Burası bizim sarayımız, işte. Penceresiz odalar, karanlık rutubetli bir mutfak, boş erzak dolabı, boş bir ekmek kutusu, boş bir elbise dolabı, hapiste bir koca, evde bebeğiyle yalnız kalmış bir ana. Biraz dikiş dikiyorum da oğlumun süt parasını çıkartıyorum, hiç olmazsa. Bu, pek güzel bir tablo sayılmaz, değil mi? Üstelik bu, tek bir tablo da değil. Bunun gibi nice tablolar var. Tıpkı benim gibi yaşayan bir sürü insan var. Bizim hayatımız bu işte. Üç ay önce küçük kızım Esther öldü. Tabut için borç para almak zorunda kaldım. Ondan önce de, kızıma ilaç sağlamak için yine borç almıştım. Benim neden komünist olduğumu anlıyor musunuz. Dons Sabastiana? Çocuklarımızı doyuramadığımız, hastalıklarına çare bulamadığımız, doktora, ilaca verecek paramız olmadığı için, çocuklarımız gözümüzün önünde ölüp gittikleri zaman, biz anaların yü-

reklerine çöken acıyı ve umutsuzluğu bilmem, anlayabiliyor musunuz?'

'Çektiğiniz acıları anlıyorum, Dolares. Bizim çocuklarımız da ölüyor. Genoveva'yı hatırlıyor musun?' (Genoveva benim okul arkadaşımdı. Sonradan veremden öldüğünü duymuştum.)

'Evet, hatırlıyorum. Ölümünü duyduğum zaman üzülmüştüm. Tatlı, iyi bir kızdı. Ama, Genoveva ile, aşağıda gördüğünüz, başını dik tutmaya gücü yetmediği için iki büklüm oturan küçük kız arasında ne büyük fark var. O da verem. Bugün yarın ölecek. Belki de, gündüzleri biraz hava almak için çıktığı sokakta can verecek. Annesinin babasının, onu ölümden kurtarmak için ellerinden ne gelir? Hiçbir şey. Annesi üzüntüden deli gibi. Artık gözyaşı bile dökemiyor. Çocuklarınızın gözünüzün önünde eriyip gittiğini görmek, hiçbir şey yapamamak, hattâ acılarını bile hafifletememek çok korkunç birşey.'

O ana kadar sessiz duran bayanlardan biri söze karışarak: 'hayat gözyaşından ibaret zaten. Bu dünyada tam bir mutluluk diye birşey yok,' dedi.

'Gözyaşından ibaret mi dediniz? Evet, doğru, bizler yani işçiler için hayat gözyaşından ibaret. Çünkü bizim ellerimizde, bilek gücümüzden başka bir şeyimiz yok. Ama diğerleri için, bizim gücümüzü sömürerek yaşayanlar için, hayat cennetten farksız. Ama gözyaşından ibaret bir yaşama ebediyen katlanmaya razı olmadığımız için, daha iyi bir yaşam uğruna mücadele ediyoruz.'

Dona Sebastiana araya girdi: 'ama, hepimiz için daha iyi bir yaşam sağlanıncaya kadar, hiç olmazsa, birçok kişilerin sorunları çözümlenebilir,' dedi. 'örneğin sen, rahat bir evin, bir tarlan, bir davarın olmasını, kocanın iyi bir işi olmasını istemez misin.'

'Elbette isterim. Ama bunlar o kadar olmayacak şeyler ki, bunları hayalimizden bile geçirmeyiz.'

'Ben bu olmayacak şeyleri gerçekleştirebilirim, senin için.'

'Karşılık olarak ne istiyorsunuz, Dona Sebastiana? Koşullara bağlı olmaksızın böyle bir öneride bulunmazsınız, siz.'

'Karşılık olarak ne mi istiyorum? Senin selamete kavuşmanı. Bu seçtiğin yoldan vazgeç; dinsel inançlarına dön yeniden. O zaman ben de bu dünyanın en mutlu insanlarından biri olman için, sana elimden geldiği kadar yardım edeceğim.'

'İyi niyetleriniz için size minnettarım, ama siz beni yanlış

anlıyorsunuz ve böyle bir öneride bulunmakla benim gururumu kırıyorsunuz. İlle misyoner rolü oynamak hevesindeyseniz, bitişikteki komşuya gidin. Orada yedi çocuklu bir aile oturuyor. Kötü beslenme yüzünden hepsi ölmek üzereler. Bana yapmak istediğiniz bağışı onlara yapın, eminim, size çok minnettar olacaklardır.'

'Bu mümkün değil, Dolares. Sana yardım etmek istiyorum, çünkü seni tanıyorum, aileni tanıyorum, kızlarım seninle arkadaşlık etti. Ama herkesin sorunlarını çözümleyemem.'

'Anlıyorum, zatan yanlış anlamam olanaksız. Geleceğimin ne olacağını bilmiyorum ama, sosyalizm uğruna mücadele yolunun, yani benim seçmiş olduğum yolun bizler için tek çıkar yol olduğunu biliyorum.'

'Yarabbim, nasıl da zehirlemişler seni!'

Dona Sebastiana ve diğer bayanlar ayağa kalktılar. 'gitmezden önce senden bir ricam var. Gallarta'ya beni görmeye gel, orada konuşmamıza devam ederiz.'

'Özür dilerim, ama yapamayacağım bir şeye söz veremem. Sizi görmeye gelemem, çünkü birbirimize söyleyecek bir sözümüz kalmadı artık.'

'Nasıl isterseniz.'

Bu sözler üzerine, misyoner bayanlar çıkıp gittiler. Benim için dua edip etmediklerini bilmiyorum. Ama dua etmişlerse eğer, tanrı yalvarışlarını cevapsız bırakmıştır herhalde.

1923, benim için yalnız Primo de Rivera diktatörlüğünün (*) kuruluş yılı ve komünistlere karşı gaddarca saldırıların düzenlendiği dönem olmakla kalmadı, aynı zamanda, üçüz kızlarım, Amaya, Amagoya ve azucena'nın doğduğu yıl oldu. Grevci bir maden işçisi ailesinin bir batında üçüzleri olmuştu! Grev zaten o kadar uzun sürmüştü ki, son meteliğimize kadar harcamış bulunuyorduk. Evde yegane besin, fırıncının veresiye verdiği ekmek ile patatesti.

(*) Eskiden Catalanin askeri Valisi olan General İmignel Primo de Rivera (1870-1930) iktidar geçti ve 1923'de, Fas savaşlarından hemen sonra, bir diktatörlük kurdu. Kral III. Algonsonun 'benim Mussolinim diye andığı Primo de Rivern, 1930 ocak ayında iktidardan düştü ve birkaç ay sonra Paris'e öldü. Kral, bir yıl sonra tahttan indirildi ve cumhuriyet ilan edildi.

Yeni doğan bebeklerin giysileri bir sorun teşkil ediyordu. Eski yatak çarşaflarını kesip biçerek çocuklara gömlek ve zıbın yaptım. İki büyük kardeşlerinden arta kalan birkaç giysi de vardı. Bundan önceki doğumlarımda bir komşumuz yardım etmişti, ama bu kez sağlık durumum sarsıldığı için, bir doktorun bakımına ihtiyacım vardı. Gerçi doktora verecek paramız yoktu ama, Doktor buna rağmen bana bakmayı üzerine aldı ve kocam yeniden işe başlayana dek beklemeyi ve vizite parası almamayı önerdi.

Onsekiz gün yatakta kalmam gerekti. Komşularım canla başla yardımıma koşuyorlar ve bunca yoksulluklarına rağmen, hergün bir tas çorba, birkaç elma, birkaç yumurta, bir kap süt getirmeyi ihmal etmiyorlardı.

Artık hiçbir yerde iş bulamayan ve dilencilik yapmaktan başka çıkar yolu kalmayan Citores adındaki yaşlı bir madenci, topladığı paralarla birgün bana iki arşın bez ve yarım libre çikolata aldı. Onun ne denli yoksul olduğunu bildiğim halde, bu armağanını reddedemezdim. Kabul etmemekle onu çok kırmış olacaktım. Madenci aileleri bana karşı ne denli cömert davranıyorlardı? O sıkıntılı günlerimin can yoldaşları olan Encarnacion, İnoriza, Rosario Drueta, Rosario Berastegui, sizleri hiçbir zaman unutmadım!

Kendi ailemden yalnız en büyük ablam Terasa'nın bana karşı şefkati vardı. Öbürlerine gelince... Ben bir komünisttim, bu yüzden benden yüz çevirmişler, benim, aileden biri olduğumu söylemekten bile çekinmemişlerdi.

Küçük kızım Amaoya doğumdan biraz sonra öldü. Cenazesini, komşularımızdan birinin tabut haline getidiği bir tahta kasanın içine koyduk. Kocam da onu omuzunda taşıyarak mezarlığa götürdü. (tam bu sıralarda, komünistlerin Moskova'dan altın para aldıkları söylentileri dolaşıyordu!)

İki yıl sonra Azucena öldü. Şimdi yalnız Amaya ile Ruben kalmıştı. 1928'de Eva doğdu. Eva, ancak iki ay yaşadı, sonra o da Amagoya, Azucena ve Esther'in yanına gömüldü. Kocamın öğle yemeğini götürmek üzere maden ocaklarına gittiğim için, hergün çocuklarımın gömülü olduğu bu mezarlıktan geçmek zorundaydım. Ve her seferinde yüreğim acıyla dolardı. Şimdi bu satırları yazarken, geçirdiğimiz acı günleri anımsıyor ve ağlıyo-

rum. Bir ana yüreğinin katlanabileceği üzüntülerin derecesini ölçmek zor; bu yüreklerin acıya karşı direnme gücünü ölçmek de aynı derecede müşkül.

Yaşam eskisi gibi devam ediyor, bir yandan da mücadelemiz sürüp gidiyordu. Komünistlere karşı beslenen şiddetli kin; işverenler, hükümet yetkilileri, kilise ve hatta sosyalistler arasında güçlü bir birlik yarattı. Diktatörlük rejimi ile işbirliği yapan sosyalistlerde sınıf dayanışmasından eser kalmamıştı.

Kasabamızda, bize karşı olan düşmanlığını çeşitli yollardan belirten bir papaz vardı. Aynı kasabada yetiştiği halde, hiçbirimizi tanımıyormuş gibi davranıyordu. Hele benden özellikle nefret ediyordu. Ta ki birgün...

Bizim mahalede, Bilbao'da hizmetçilik yapan kızlarının kazancıyla geçinen dul bir kadıncağız vardı. Kamuya ait bir toprak parçası üzerinde yetiştirdiği patates ve fasulyayla kış aylarını çıkarıyordu. Kızlarından biri ağır bir hastalığa tutuldu. Bunun üzerine işverenleri, bir dakika bile duraksamadan onu işten attılar. Zavallı kız, kasabaya dönerek doktora başvurdu. Doktor derhal teşhisini koydu: 'üçüncü derece verem. Hiç bir umut yok.'

Anası üzüntüden deliye döndü. Bir türlü inanmak istemiyordu, ama başka doktorlar da bu teşhisi doğruladılar. Artık, kadere boyun eğmekten ve emri hak yerini bulana dek hasta kızcağıza bakmaktan başka hiç bir çare yoktu. Ama nasıl bakacaktı?

Zavallı anne, katolik olması ve her zaman zenginlerin safında yer alan itaatkâr bir kul olması nedeniyle, kendisine yardım edileceğini umuyordu. Ama, yardımsevenlerin seçimler gibi politik nedenler olmadığı sürece, yoksulların gereksinmeleri karşısında gözleri kör ve kulakları sağır olurdu. Seçim zamanı oldu mu oy aşkına, yoksullara şilteler, süt ve kundak takımları dağıtılır, tavsiye mektupları verilir, cömertlik gösterileri yapılırdı.

Hasta kızın annesi bizim mahallede pek sevilmiyordu. Ayrıca hastalığın bulaşıcı olması nedeniyle, komşuların hiçbiri semtine uğramıyordu. Birgün, kasabanın çamaşırhanesinde kendisiyle karşılaştım, kızını sorduğumda, ağlamaya başladı. 'Aman yarabbim! Yoksulluk ne feci şey! Kimse bizi düşünmüyor, köpekler gibi bir köşede geberip gideceğiz, bir tanrı kulu bize yardım elini uzatmıyor,' diye hıçkırıyordu. Zenginlere dalkavukluk et-

mesi nedeniyle herkesin onu kınadığını söylemek dilimin ucuna kadar geldi ama, onu daha fazla üzmek istemediğim için vazgeçtim. Ne de olsa bizim köydendi. Eğer biz de ona yardım etmiyecek olursak, kimsenin yardım edeceği yoktu.

O gece çocukları yatırdıktan sonra evine gittim.

'Rosa'yı beklemeye geldim, sen de git biraz dinlen,' dedim.

'Kızımın verem olduğunu biliyor musun?' diye sordu.

'Evet, biliyorum.'

'Peki, hastalanmaktan korkmuyor musun?

'Hayır, korkmuyorum. Hangimizin evine şimdiye kadar verem girmedi ki?'

Kadıncağız benim gerçekten yardıma hazır olduğumu anlayınca, gece Rosa'nın ne gibi şeylere ihtiyacı olacağını anlattı ve yatmaya gitti. Ortalık ağarırken, bizimkilerin kahvaltısını hazırlamak üzere eve döndüm. Öğleden sonra biraz uyuyup, akşam üstü, Rosa'yı beklemek üzere yeniden evlerine gittim. Kızcağızın ölmek üzere olduğu her halinden belliydi.

Küçük kasaba kentlerinde kimsenin kimseden gizlisi olmadığı için, benim geceleri Rosa'nın başında beklediğim haberi, bütün kasabaya hızla yayıldı. Kendisi katolik olduğundan, son hazırlıklar yapılmış, dinin bütün gerekleri yerine getirilmişti. Benim bu davranışlarım, 'sosyete'de bütün bir skandal yarattı: 'bu görülmüş şey değil! Nasıl olur da, Pasionaria (*) dan başka hiç kimse, Rosya'ya son saatlerinde yardımcı olmuyor? Böyle birşeye nasıl olur da izin veririz?' diyorlardı. Yüksek sosyete hanımları aralarında bir karara vardılar.

Rosa'nın başında beklediğim üçüncü gece, kasabanın papazı, odanın kapısında belirdi. Bana ters bir selam verdi. Ben de selamına karşılık vererek yerimden bile kıpırdamadım. O da karşıma geçti, oturdu, bütün gece hiç bir şey konuşmadan öylece oturduk. Rosa inlediği ya da bir şey istediği zaman ikimiz birden yerimizden fırlıyor, isteklerini yerine getiriyorduk. Şafak sökerken ikimiz birden evden çıktık. Ben evime döndüm, o da sabah duasını okumak üzere kiliseye yollandı. Felakete uğramış bir aileye yaptığım bu basit komşuluk yardımının politik bir davranış olarak nitelendiği açıkça belli oluyordu. Ama ben her

---

(*) Pasianeria'nın kelime anlamı 'İhtiras Çiçeği'dir.

gece Rosa'nın başında beklemeye devam ettim. Bunu sonuna kadar sürdürmeye kararlıydım. Bir gece, papaz geldiğinde, beni kendisinden önce kızcağızın baş ucunda buldu. Bu kez, daha dostça bir tavır takınmıştı. O sert ve kaskatı hali kalmamıştı. Bana nazik bir selam verdi ve oturarak benimle içtenlikle konuşmaya başladı. Havadan, ekinlerden söz ediyordu. Aramızdaki buzlar çözülmüştü.

Bu durum, her gece, Rosa ölünceye kadar devam etti. Bu olaydan sonra, herkesin komünistlere karşı olan tavrı biraz değişti. Papaz, bir komüniste rastlamamak için artık yolunu değiştirmiyor, 'yüksek sosyete de, açıkça itiraf etmemekle birlikte, bizi eskisine kıyasla, daha saygı değer kişiler olarak nitelendiriyordu.

Papaz efendi aslında tam bir yobaz değildi. Ama ne yazık ki, ahlak kurallarına olan sıkı bağlılığı, kendisinin vakitsiz ölümüne yol açtı. Bir din adamının örnek davranışlarda bulunmaması, onun gözünde günah sayılıyordu. Bu yüzden, herkes gibi davranmaktan çok çekinirdi. Yüzmeyi çok severdi ama, halk plajına gitmektense, madenlerin bulunduğu yere yakın, ücra bir kıyıdan denize girmeyi yeğ tutardı. Bir sabah, tam suya dalacağı sırada, ayağı kayarak sarp kayalıkların bulunduğu bir yere düştü. Bacağı kırıldığından, olduğu yerde kıpırdamadan yatıyordu. Sular git gide yükseliyor, boğulma tehlikesi başgösteriyodu.

Neden sonra, oradan geçen bir madenci, hafif bir inilti duydu. Oraya yaklaştığında papazı tanıdı. Bir kişinin onu sıkıştığı yerden çıkarması olanağı olmadığı için yardım getirmeye koştu. Sonunda, birkaç madencinin yardımıyla, papaz kayaların arasında hapsolduğu yerden çıkarılarak en yakın hastaneye götürüldü. Ama durumu giderek ağırlaştı ve birkaç gün sonra kangrenden öldü.

Bir süre sonra, papaz için yazılmış bir 'ağıt' aldım. Üzerinde papazın resmi ve altındada kızkardeşlerinden birisi tarafından yazılmış birkaç satır vardı. Yazıda, ağıtı geri çevirmiyeceğimi umut ettiğini belirtiyordu. Ben de bu isteğini yerine getirdim. Sonradan bu ağıtı bir çekmeceye koyup ortadan kaldırdım. Birkaç ay sonra, Bilbao bölgesel komitesinin düzenlediği bir mitingde, kocam ile bazı arkadaşları tutuklandılar. Gece bir müfreze siyasi polis, evimizde arama tarama yapmaya geldi. Bulabildik-

leri tek 'kuşku verici' evrak, üzerinde açık seçik adresim bulunan bir zarfın içersindeki bu ağıt oldu. Polisler şaşırıp kaldı:

'Bu nasıl olur?' diye sordular. 'bu ağıt size mi gönderildi?'

'Size hesap vermek zorunda değilim.'

'Mesele anlaşılıyor,' dedi polis komiseri. 'aşırı uçlar birleşiyor demek ki. Papazlar ve komünistler.'

'Yalan,' diye bağırdım. Polislerden biri üzerime doğru yürüdü. 'sesini kesmezsen, seni de arkadaşlarınla birlikte içeri tıkarız.'

'Nasıl isterseniz, bu sizin göreviniz, zaten.' polis tehdit dolu bir ifadeyle yüzüme baktı. Hiç birini umursamadan sırtımı döndüm ve evi toplamaya başladım. Böylesine ahmak insanlar, bir papazın ardından yazılmış bir ağıtın, benim gibi bir komünistin evinde ne münasebetle bulunduğunu nerden anlayacaklardı?

Kocam cezaevinden tahliye edildikten sonra henüz işine başlamıştı ki, yeniden tutuklandı. Öfke ve umutsuzluktan deliye dönmüştüm. Tam biraz nefes almaya başladığımız bir sırada, yeni dertler, kara günler baş gösterecekti. O tutuklu kaldığı sürece, ben hem ailenin geçimini, hem de çeşitli siyasal taahhütleri yüklenmek zorundaydım. Bütün sorumluluklar benim üzerimdeydi. Bütün yöresel ve bölgesel mitinglere katılıyor, bana verilen görevleri yerine getirmeye çalışıyordum. Bu görevler, devrimci faaliyetlerimizin 'çocuksu' niteliği yüzünden, çoğu zaman çetin ve tehlikeli görevlerdi. Bir yerden bir yere silah ya da dinamit nakletmek, yasa dışı propaganda faaliyetlerinde bulunmak ve polis tarafından aranan yoldaşları saklamak gibi.

Bazan, bırakacak kimsem olmadığı için, çocuklarımı da mitinglere götürmek zorunda kalırdım. Bazan da onları yatırır, uyanıp da benim yokluğumun farkına varmazlar umuduyla, sessizce evden ayrılırdım.

Bir gece Casa del Peublo'da bir miting düzenlenmişti. Burası yetkililer tarafından kapatılmıştı ama, bende yedek anahtar vardı. O zamanlar iki yaşında olan Ruben'i de yanıma almıştım. Sahnenin arka tarafındaki odada buluşacaktık. Ruben'i, loş bir ışıkla aydınlanan dinleyici salonunda bıraktım. Bir süre odada dönüp dolaştığını duydum. Sonra bir sessizlik oldu. Ben de bir sıranın üzerinde uyuya kaldığı kanısına vardım. Mitingten sonra onu eve götürmek üzere salona girdim. Kimse yoktu. Bunun

üzerine oradan çıkıp, tek başına eve yollanmış olabileceğini düşündüm. Çok tedirgindim. Çünkü eve gitmek için, yağmur sularıyla kabaran bir çayın kıyısından geçmek gerekiyordu. Korku içinde eve koştum. Ama Ruben yoktu. Dehşet içindeydim. Vakit gece yarısını geçiyordu. Nereye başvuracağımı bilemiyordum. Komşulara giderek birer birer sordum. Kimse görmemişti. Sadık dostlarımın hepsi giyinerek yollara düştüler. Tarlaları, her tarafı aradık, taradık. Adını bağıra bağıra dolaştığımız halde hiç bir cevap alamadık.

İçimizden biri, Casa del Peueblo'ya dönmeyi önerdi. Çocuk, belki de yerde kapakla açılan bir kapıdan içeri düşmüş, ya da gizli bir yerde uyuya kalmıştı. Ama her yeri baştan başa aradığımız halde, hiç bir yerde izine raslayamadık.

Binanın girişinde, iki tarafta, açık hava mitingleri ve bayram günleri için dizilmiş, anfi şeklinde tahta sıralar vardı. Arkadaşlardan biri, en arkadaki sıranın üzerine çıktı. Birdenbire sessizliği bozan bir çığlık duyuldu:

'İşte burada!'

Ruben, iki sıranın arasındaki boşlukta mışıl mışıl uyuyordu. Onu yakaladığım gibi havaya kaldırdım. Sevincimden bana tüy gibi hafif geldi. Ama aldanıyordum. Bunca üzüntüden sonra ayakta duracak gücüm kalmamıştı. Arkadaşlardan biri Ruben'i kollarımdan alarak, onu omuzlarının üstünde eve kadar taşıdı. Vakit çok geçmiş, ortalık ağarmaya başlamıştı. Arkadaşlar erkenden işe başlayacakları için hızlı hızlı yürüdük.

1917 ile 1931 yılları arasında genellikle çocuklarımla yalnız kaldım. Kocam, sık sık polis baskınlarında yakalanıyor ve arkadaşlarıyla birlikte cezaevine yollanıyordu. 1927'de, kocalarımızın tutuklu bulunduğu Larrinaga hapishanesine gittiğimizde, diğer tutuklu aileleriyle buluşup, mahpuslar bir hafta içersinde serbest bırakılmadığı taktirde, gelecek pazar günü bir protesto gösterisinde bulunmaya karar verdik. Durumumuzu kamu oyu önünde açıklamak ve kocalarımıza yapılan haksızlıkları belirtmek amacıyla, sokaklarda, tramvay yollarının üzerine yatmayı tasarlıyorduk. Vizcaya valisi imana gelip de onları salıverinceye kadar, kocalarımızın mahkeme önüne çıkarılmadan, belirsiz bir süre içerde tutuklanacaklarını herkesin bilmesi gerekiyordu artık.

Tutukluların karıları ve akrabaları bu planımızı destekledikleri halde, pazar günü ancak küçük bir azınlık çıka geldi. Ramona Arraras ve çocukları, Esther Arrieta ve çocukları, yoldaş Casado'nun yaşlı annesi, bir de Ruben ve Amaya ile birlikte benden başka kimse gelmemişti. Sayıca az olduğumuz halde, tasarladığımız gibi, kendimizi tramvay yolu üzerine atmaya hazırdık.

Esther'in vebenim çocuklarının yaş ortalaması 4-7 idi. Ramona'nınkiler biraz daha büyüktü. Hepsi kararımızın ne olduğunu biliyordu. Her biri ciddi bir tavırla annesinin elinden tutmuş, bizi aynen taklit etmeye hazırdı. Sonradan itiraf ettiklerine göre, tramvay tarafından çiğnenme korkusuyla dehşet içindeymişler.

Gösteri yerine yaklaştığımız sırada, komünist gençlerden oluşan bir grup bize yaklaşarak, bölge komitesinden, planımızdan vazgeçmemizi istediğini bildirdiler. Bunun üzerine, valiyi ziyaret edip ondan tutukluları özgürlüğe kavuşturmasını istemeye karar verdik. Komünist kadınlardan oluşan kalabalık bir grup bize katıldı. Böylece ordu halinde, vilayet binasına doğru yürüdük. Kapıdaki muhafızlar şaşkınlık içersindeydi. Ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Şaşkınlıkları geçinceye kadar, biz kadınlar, yanımızda çocuklarımız, kolumuzda yemek sepetlerimiz ve çıkınlarımız olduğu halde, valinin bekleme odasında soluğu almıştık bile.

Gürültümüzü duyan bir memur yanımıza geldi. Şunu belirtmeliyim ki, adam bize büyük saygı, hattâ nezaket gösterdi. Bizlere oturmamızı ve içimizden küçük bir heyet seçerek valinin huzuruna yollamamızı söyledi.

Kadınlar, Ramona Arraras, Esther Arrieta ve beni seçtiler. Ben, kararlı olmayı ve asla yalvarıp yakarmamayı salık verdim. Sadaka ya da lütuf dilenmeye gelmemiştik. Birkaç dakika sonra valinin huzuruna çıktık. Vali ters ve huysuz görünüyordu. Bu, konuşmanın kısa süreceğine işaretti. Bize ne maksatla geldiğimizi sordu.

'Maksadımız basit. Kocalarımız, mahkeme önüne çıkarılmadan uzun bir süreden beri tutuklu bulunuyor. Hiçbir suç işlemediler. Onları serbest bırakmanızı istiyoruz!'

'İsteklerinizi yetkililere bildirme yönteminiz çok usulsüz doğrusu. Randevu istemeden çat kapı geliyor, hattâ çocuklarını-

zı bile getirme cüretinde bulunuyorsunuz.'

'Adalet istemek için kimseden izin alacak değiliz. Kendi kendimize izin verdik. Siz bizi dinlemeyecek olursanız, biz de sokaktaki insanlara sesimizi duyururuz.'

Şaşkınlıktan dili tutulan vali, bize olağan dışı yaratıklarmışız gibi bakıyordu. Sonunda dili çözüldü ve bize, kocalarımızın yasa dışı bir mitinge katıldıkları için tutuklandıklarını, ayrıca bir sürü yasak yayınların ele geçirildiğini anlattı. Sözlerine devam ederek, cezaevlerindekilerin, güvenlik makamlarının emri altında bulunduklarını ve şikayetlerimizi bir dilekçe ile güvenlik yetkililerine bildirmemizi söyledi.

Ben itiraz ettim. 'peki sizin yetkiniz ne oluyor?' dedim. Tutuklama emri vermeye yetkiniz var da, neden salıverme emrinin güvenlik makamlarınca verilmesi gerekiyor? Bölgede en yüksek yetkili siz misiniz yoksa onlar mı?'

'Siz, kadınlar amma da küstahmışsınız.'

'Küstah mı? Siz de bizim gibi yaşasaydınız, siz de küstah olurdunuz.'

Bu sözler üzerine, vali bize komünizmin kötülüklerini ve Sovyet Rusya'daki insanların ne denli sefil bir hayat sürdüklerini anlatmaya koyuldu. Ama öylesine budalaca savlar ileri sürüyordu ki, onları çürütmek işten bile değildi.

Sonunda, konuşmamızın esas konusuna döndük: 'sizden somut bir cevap bekliyoruz, vali bey' dedik. Birşey yapıp yapmayacağınızı bize kesin olarak söyleyin.'

'Size tekrar ediyorum. Ben birşey yapamam. İsteklerinizi güvenlik makamlarına bildireceğim. Kararı onlar verirler.'

'Gidelim,' dedim, arkadaşlarıma. 'artık ne yapmamız gerektiğini biliyorsunuz. Sesimizi sağır sultana duyuruncaya dek, bağırmaya devam edeceğiz. Vali beyin harekete geçip geçmiyeceğini yakında anlarız.

Ertesi gün vali, bizim bir dostumuza rastlayarak ona dert yandı: 'Tanrı yardımcım olsun! Öyle bir çıkmazdayım ki! Madencilerin karıları dün beni görmeye geldiler. Maazallah! Korkunç yaratıklar! Karıları böyle saldırgan olduğuna göre, kocaları kimbilir nasıldır?'

(11)

DİKTATÖRLÜĞÜN SONU

İspanya'daki siyasal olaylar, General Primo de Rivera başkanlığındaki diktatörlük rejiminin, Sosyalist Partinin desteğine rağmen, sona ermekte olduğunu gösteriyordu. Siyasal örgütler içersinde ve ordu saflarında, rejime karşı muhalefet grupları oluşmaya başlamıştı. Öğrenciler de aktif olarak mücadeleye katılıyordu. Cumhuriyetçi gruplar, profesör Marti Jara ve Don Jose Giral'in inisyatifleri altında Alianza Republicana'yı (cumhuriyetçi ittifak) kurdular. Bu kuruluşa birçok aydın da katıldı. Monarşinin yıkılmasından sonra, bu aydınların bazıları, milli hükümet saflarında önemli mevkiler işgal etmişlerdi. Diktatörlüğü devirmeye çalışan generaller arasında Aguilera, Romanones, Melquides Alverez ve Lerroux vardı. Confederacio Macional de Trabajo (milli işçi konfederasyonu) onlarla işbirliği yapmayı önerdi.

Diktatorya 1927'de danışma meclisini toplantıya çağırdığı zaman komünist partisi Vizcaya bölgesinde genel grev ilan etti. Maden bölgesindeki bütün maden işçileri ve diğer işçiler bu grev çağrısına çoşku ile katıldılar. Ama, diktatorya rejimine karşı bazı taahhütler altında olan sosyalistlerin bulunduğu Bilbao'da grevi başlatmak kolay olmadı.

Çocuklarımı yaşlı bir yoldaşın evinde bırakarak, bir trene atladım ve Bilbao'ya gittim. Benim de aralarında bulunduğum komünist kadınlardan oluşan bir grup, bütün fabrikaları ve atelyeleri dolaşarak, işçileri greve katılmaya çağırdık. Polisin peşimizde olmasına ve sosyalistlerin sürekli saldırılarına ve hakaretlerine rağmen, bu çabalarımız genellikle başarıyla sonuçlandı.

1930'da Komünist Partisi, büyük bir gizlilik içersinde pamplona konferanısını düzenledi. (konferans aslında, Pamplona'dadeğil, Bilbao'da düzenlendi). Ben, Vizcaya bölge komitesi delegesi olarak konferansa katıldım. Bu toplantıda, her bakım-

dan fırtınalı bir dönem olacağı anlaşılan, önümüzdeki dönem için alınması gerekli önlemleri konuştuk ve bir tasarı hazırladık. Parti yönetimi, yeni yoldaşlarla güçlendirildi. Ben de merkez komitesine seçilenler arasındaydım. Konferansta, Catalan'lı bir grubun bölücü faaliyetleri tartışıldı ve suçlandı. Bu grup sonradan, troçkist kökenli Bloque Obreroy Campesino'yu (işçi-köylü kesimi) oluşturdu.

1931'de, monarşinin devrilmesiyle sonuçlanan seçim kampanyasında ilk kez mitinglerde, halk önünde konuşmaya başladım. Önceleri biraz çekingendim. Halk yığınları önünde konuşmanın son derece zor ve sorumluluk taşıyan bir iş olduğuna inanıyordum.

Çocukluğumdan beri mitinglere katılmaktan büyük zevk alırdım. İşçilerin mücadelesi o sıralarda çok yoğun olduğundan, siyasal yaşam da ona uygun bir biçimde hareketli geçiyordu. Sık sık mitingler oluyor ve siyaset sahnesinde rol oynayan gruplar arasında konferanslar düzenleniyordu. Biz köy çocukları, köy meydanında ya da spor şenliklerinin yapıldığı alanda düzenlenen bu toplantılara cümbür cemaat koşuyorduk. Ben mitinglerin hiçbirini kaçırmazdım. İster sosyalist, ister Carlist olsun, bütün hatiplerin konuşmalarını, siyasal amaçlarını anlamamakla birlikte, adeta içer gibi, büyük bir dikkatle dinlerdim. Kullandıkları müzikli ve şiirli dil, heyecan verici ve tutkulu üslup, alaycı ve keskin sözcükler, bana çoşku verirdi. Sonradan evde, beni çok etkileyen konuşmaları kafamda yeniden canlandırırdım. Zamanla, büyük hatip olarak ün yapmış olan kişiler beni hayal kırıklığına uğratmaya başladı. Çoğu demağojiye kaçıyor, tiyatro üslubuyla konuşuyordu. Sözleri sadelikten, özden ve kışkırtıcı bir nitelikten yoksundu. Şimdi, bir komünist olarak kürsüye çıkma sırası bana gelmişti.

14 nisan 1931'da, kral, ailesiyle birlikte ülkeden sürüldü ve cumhuriyet ilan edildi. Bu olaylar, 12 nisan seçimlerinde, İspanyol halkının büyük çoğunluğunun, krallık aleyhinde oy kullanması sonucu ortaya çıkmıştı. Krallığın devrilmesiyle İspanya, siyasal yönetimi tekelinde tutan, aristokrasi ve finans kapitalden oluşmuş bir oligarşinin baskısından kurtuldu. 1874'de krallığın yeniden kurulmasından bu yana, ülkeye egemen olan bu zümrenin yerini, cumhuriyetçi, sosyalist bir rejim aldı.

İspanya, yeni bir kalkınma ve demokratik gelişme döneminin eşiğine gelmiş gibi görünüyordu. Ancak, yeni yönetici güçlerin muhafazakâr havası, bu ilk günlerin tatlı hayallerini dağıtmakta gecikmedi. Özellikle, biz komünistler, eski rejimle yeni rejim arasında ne kadar az fark bulunduğunu kısa zamanda anladık.

1931'de, Bilbao'daki Campos Eliseos Tiyatrosunda, 1 Mayıs bayramını kutlamak amacıyla bir miting düzenledik. Mitingden sonra bir sokak gösterisi yapmak niyetindeydik. Tiyatrodan çıktığımızda, çevremizdeki bütün sokakların güvenlik kuvvetleri tarafından kordon altına alındığını gördük. Kordonu yarmaya çalıştığımız zaman, üzerimize atılarak kılıç vuruşlarıyla bizi sindimeye çalıştılar. Bir yandan da, atlarını üstümüze sürerek bizi çiğnemeye kalkışıyorlardı. Birçok işçi yaralandı. Biz de onlara taşlar ve tuğlalarla karşılık verdik. Ben elime bir bayrak alarak yürümeye başladım. Yoldaşlardan bir grup arkamdan geliyordu. Bilbao sokaklarından geçerek, hep birlikte, güvenlik kuvvetlerinin bize karşı giriştikleri utanç verici saldırıları ve henüz iktidara geçmiş bulunan Cumhuriyetçi-Sosyalist hükümetin bu şiddet gösterilerini protesto ettik. Bu, aslında ufak çapta ve yöresel nitelikte bir olaydı. Ama halkın, özellikle işçi sınıfının, yeni rejimden neler bekleyeceğini göstermesi bakımından büyük önem taşıyordu.

Yine de Cumhuriyetin yeniden kurulması, demokrasinin gelişmesi bakımından yararlı oldu denilebilir. Sosyalistler, Cumhuriyetçi hükümetlerle işbirliği yapmamış olsalardı, büyük bir olasılıkla, bu yönde daha da büyük gelişmeler kaydedilecekti. Sosyalist parti hükümete katılmayıp, Komünist Partisiyle ve CNT ile işbirliği yapmış olsaydı, işçilerin bir araya gelip, işçi sınıfını temsil eden sağlam bir Marksist Parti kurmalarını sağlamakta öncülük etmiş olacaktı. Ama Sosyalist parti, Cumhuriyet döneminde, devrimci atılımı hızlandıran bir itici güç olarak değil, tam tersine onu frenleyen bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Güttüğü işbirlikçi politika, onu, hergün biraz daha işçi sınıfının partisi olmaktan çıkarıyor ve hergün biraz daha hükümetin yardakçısı olmaya doğru itiyordu. Bu yüzden, halk yığınlarının Cumhuriyete olan bağlılıklarının yıkılmasına yol açan sevimsiz politikanın da sorumluluğunu paylaşmış oluyordu.

Cumhuriyetçilerin ve sosyalistlerin başlıca politik amaçlarından biri, büyük burjuvazinin desteğini sağlamak olduğu halde, bunu bile başaramadılar.

Cumhuriyet döneminin ilk umut verici günleri, halk yığınları arasında devrimci bir çoşku, eskiden İspanya'nın kaderini ellerinde tutan sınıflar arasında ise, kuşku ve korku yarattı. O günlerde, bütün demokratik reformlar gerçekleştirilebilir gibi görünüyordu. Ama ister geçici hükümeti kuran kişiler olsun, ister daha sonraki Cumhuriyetçi-Sosyalist hükümetleri oluşturan kişiler, hepsi de İspanya'nın gereksindiği reformları gerçekleştirmekten acizdi. Oysa İspanya tarihinde, gelişmiş ülkelerle İspanya arasındaki uçurumu kapatmak için bundan daha uygun bir dönem düşünülmezdi. Halk bilinci, şimdiye kadar daha böylesine güçlenmemiş, halk yığınları geçişin boyunduruğunu üzerinden atmak için daha böylesine bir atılım göstermemişti. İnsanlar, yoksulluğa geri kalmışlığa ve cahilliğe son vermek için yanıp tutuşuyordu. Ama, İspanya'nın kaderini yönetenler, halkın oy birliğiyle iş başına getirdiği kişiler, bu muazzam potansiyele sırt çevirdiler ve ayrıcalıklı sınıfların yararına hizmet ettiler.

Demokratik İspanya devriminin en acil görevi, 'latifundia' (büyük araziler) esasına dayanan toprak mülkiyeti sistemini değiştirmek, işlenmeden bırakılan toprakları soyluların ellerinden çekip alarak, onları gelir kaynağından emek kaynağına dönüştürmekti. Böylelikle, topraksız köylüler doyurulacak, yüzyıllardan beri sürüp giden yoksulluk ve onun beraberinde getirdiği geri kalmışlık giderilecek, köylünün de katkısıyla yepyeni bir İspanya yaratılacaktı. Bu değişiklikler, bugüne dek, geleneksel biçimde arastokrasinin ve yerel yöneticilerin aşağılayıcı etkisi altında yaşayan milyonlarca kişiyi demokrasi saflarına kazandırmakla sonuçlanacaktı. İspanya, yeni politik yöneticilerinin önünde secdeye varan sefil ve dalkavuk bürokrasi İspanya'sı değildi. İspanya, herşeyden önce, işçiler, köylüler, aydınlar ve orta sınıfların ülkesiydi. İspanya'nın kökenini, fabrikalarda, tarlalarda, büyük arazi sahiplerinin emrindeki papazların ve yerel yöneticilerin egemen olduğu ve baskı yaptığı, kiliselerin çevresindeki köylerde aramak gerekirdi. Bütün bu olgular ihmal edildiği ve eski düzenin köklerine ilişilmediği içindir ki, bu kökler

çoğalmaya ve kokuşmuşluğunu sürdürmeye devam etti.

Günler, aylar ve yıllar geçti. Halk Cumhuriyetinin Meclisinde, milletvekili Margarita Nelken hükümeti suçlayarak: 'İşçiler aç. Endülüs ve Estremadura'nın birçok kasabalarında köylüler yabani ot ve böğürtlenlerle karnını doyuruyor,' diye bağırıyordu. Toprak mülkiyeti sistemi, büyük arazi esasına dayanmakta devam ediyordu. On binlerce dönüm toprak, bir avuç zengin toprak ağasının elindeydi. Bunların ancak bir kısmı işleniyordu. Öteyandan, yüzyıllardan beri açlık ve yoksulluk çekmiş milyonlarca köylünün büyük çoğunluğu topraksız, toprak sahibi olanların ellerindeki tarlalar ise, sahiplerini besleyemeyecek kadar küçüktü.

Cristobal de Castro'nun 1931'de yayınladığı Al Servicio de Los Campesinos (Köylülüğün hizmetinde) adlı kitabındaki istatistik veriler, İspanya'da tarımın içinde bulunduğu acıklı durumu bütün çıplaklığıyla ortaya koyuyor. Kitap, 1930'da Mülkiyet bürosu tarafından yayınlanan ve 1928'deki verilere dayanan bir rapordan söz ediyor. Aşağıdaki rakamlar, işlenmiş ve işlenmemiş toprak miktarını hektar olarak belirtiyor:

	İşlenmiş Topraklar	*İşlenmemiş Topraklar*
Ciudad Real İli	894.000	1.022.000
Granada	588.000	605.000
Valancia (örnek bir tarım bölgesi)	172.000	605.000
İspanya (tüm olarak)	31.000.000	19.000.000

Christobal de Castro sözlerini şöyle tamamlıyor:

"Tarım ekonomisi latifundialara dayanan tek Avrupa ülkesi biziz. Bu insanlık dışı mülkiyet sistemini muhafaza eden tek Avrupa ülkesi biziz. Geniş çapta işlenmemiş toprakları hoşgörü ile karşılayan tek Avrupa ülkesi yine biziz. Herbiri, feodal bir toprak ağasının egemenliği altında bulunan ve herbiri, topraklarına büyük arazi sahiplerince el konulmuş, göçebe, evsiz barksız köylülerle meskûn, geniş toprakların arzettiği acıklı görünüme bugün yanlız İspanya'da rastlanıyor.'

Castro şöyle devam ediyor: 'Kulübelerde, ahırlarda, mağaralarda ve ambarlarda hayvanlarıyla birlikte yaşayan milyonlarca insan var. Bunlar mikroplu yiyecek ve içeceklerle besleniyor, sağlık koşullarından, kültürden, ve hastaneden, demiyollarından, kitaplardan, gazetelerden ve tiyatrolardan yoksun bir yaşam sürdürüyorlar.'

Cumhuriyetten önce olduğu gibi, Cumhuriyet sonrası dönemde de, Orta Çağdaki serflerden farksız yaşayan köylüler vardı. Castro'nun ele aldığı tipik ve acıklı bir örnek, feodal İspanya'ya özgü nitelikleri açık bir şekilde gözler önüne seriyor: 'Saragossa'dan yaklaşık olan on mil uzaklıkta Sobradiel adında feodal bir köy var. Bu köyün tüm insanları ve hayvanları köyle aynı adı taşıyan bir kontun malı. Oranın köylüleri, şu içinde bulunduğumuz 20. yüzyılda bile, gadarca bir baskı altında inim inim inleyen toprak köleleri durumunda. Orası, köylülerin cehennem hayatı yaşadığı bir feodal mülktür.

Köylülerin ödediği kira bedelleri, Castro'nun iddialarını doğruluyor. Bunlar öylesine insanlık dışı ve öylesine insafsız şeyler ki, insan, Paul Louis Courier'nin orta çağ feodalizmine ilişkin kitabından bir bölüm okuduğu kanısına kapılıyor. Köylülerin üzerinde oturduğu her parselden, aşırı bir kira talep edildiği gibi, zavallılar, içinde oturdukları o sefil kulübeler için yılda asgari 800 paseta ödemek zorundalar. Verdikleri kira, Saragossa'da benzer konutlar için ödenen kira bedelinden daha yüksek olduğu halde, bir de evleri için koruma parası vermeleri gerekiyor.

Köylüleri ağır yükümlükler altına sokan yasa maddelerine şöyle bir göz atalım:

Madde 1. Yabani otlar toprak sahibinin malı sayılır. Pancar da yabani ot türüne girmektedir.

Madde 2. Kiracı, yaprakların ayıklanması ve su borularının temizlenmesi için ayrı bir para ödemek zorundadır.

Madde 3. Kiracı evini başkasına kiralama hakkına sahip değildir.

Madde 4. Kiracı senyorun iznini almadan tavşan ya da davar besleyemez.

Madde 5. Kiracı, kahvehane, dükkan ya da herhangi bir işyeri işletmek hakkına sahip değildir.

Madde 6. Toprak sahibi, ahlâk ya da dinsel kurallara aykırı bir davranışından ötürü ya da itaatsizlik veya saygısızlık gibi nedenler yüzünden kiracısına yol verme hakkına sahiptir.

İşte, Cumhuriyetçilerin devraldığı feodal ve latifundist İspanya böyle bir görünüm arzediyordu. Hükümet bu durumu değiştirmek için en ufak bir çaba harcamadı. Ve bu durum İç Savaşa kadar böylece sürüp gitti.

Cumhuriyetin ilk aylarında, tarım reformunu gerçekleştirmek için bazı girişimler yapılmadı değil. Ama, hükümetin bu yolda aldığı karar son derece kısıtlı olduğu halde, aşırı bulunduğu için reddedildi. Ne o zaman, ne de daha sonra yapılan reform girişimleri, demokratik devrimi ileriye götürmek için gereken gerçek bir çabaya dayanıyordu. Tam tersine, iktidardaki kişiler, onu geciktirmek için ellerinden geleni yaptılar. Mevcut toprak mülkiyeti örneklerini temelden değiştirecekleri yerde, köylülerin dikkatini bu gibi temel sorunlardan saptırmaya uğraştılar.

Tarım reformu, salt bir bölgenin ya da ilin sorunu değil, demokratik devrimin bizzat özünü oluşturan bir etkendi. Cumhuriyet rejiminin yöneticileri bu olguyla yüzleşmekten ısrarla kaçınıyorlardı.

Cumhuriyetin ilanından kısa bir süre sonra sonra, London General and Economic Press gazetesinin bir muhabiri, o zamanın devlet bakanı Manuel Azana ile bir konuşma yaptı. Bakanın, tarım reformu ve köylülerin kendi topraklarına kavuşma arzularına ilişkin konularda verdiği cevaplar, geniş toprak sahiplerinin korkularını büyük ölçüde yatıştırmış olmalıdır. Bakan, köylülere, kendilerine toprak verileceği hayaline kapılmamalarını salık veriyordu. Tüm Sınıfların İşçilerinin Cumhuriyeti (Anayasa tarafından rejime bu ad verilmişti), köylülerin bu isteğini gerçekleştiremezdi! Ayrıca, işsizliğe ve onun doğal sonuçları olan açlığa ve yoksulluğa da son verme olanağı yoktu.

Hiç bir çıkar yol görünmüyordu. Azana aracılığıyla konuşan Cumhuriyetçi ve Sosyalist yöneticiler, milyonlarca topraksız köylüye Cumhuriyet rejimine bel bağlamamalarını salık veriyordu. İspanya tarihindeki gelmiş geçmiş deneyler, burjuvazinin kendi devrimini, yani burjuva demokratik devrimini gerçekleştirecek yetenekte olmadığını bir kez daha açıkça kanıtlıyordu. Bu-

nu ancak ve ancak işçi sınıfı gerçekleştirebilirdi. 1936'da faşistlerin ve karşı-devrimcilerin Cumhuriyete ve halka karşı açtıkları savaşın Cumhuriyetçilere ve Sosyalistlere yüklediği tarihi sorumluluğun temel nedeni, bu gibi rejimlerin, burjuva devrimlerinin sorunlarına bir çözüm yolu bulmaktaki güçsüzlüğüdür.

İKİNCİ BÖLÜM

(12)

İLK TUTUKLANMAM

1931'de, monarşinin devrilmesiyle sonuçlanan seçim kampanyasının başlangıcında, Komünist partisi ciddi bir sarsıntıya uğramıştı. Çok zarar görmüş, kadroları tükenmişti. Baskı dönemi geçmiş ama ardında büyük bir moral bozukluğu bırakmıştı. Ancak, partiyi zayıflatan yalnız baskı değildi. Yöneticilerin izlediği yanlış politika ve diktatörlük döneminden önce ortadan kaldırılmayan sektercilik de, partinin yapranmasında önemli bir rol oynamıştı. Yine de, kısa bir süre sonra, parti canlanmaya ve iyileşmeye yüz tuttu. İspanya'nın her tarafından, özellikle Bask Bölgesinden yeni katılmalar oluyordu.

1931 Eylül sonlarına doğru, parti yöneticileri beni Madrit'e gönderip, partinin merkez yayın organı olması tasarlanan Mundo Obrero (İşçilerin dünyası) gazetesinin yayın işleri müdürü yapmayı kararlaştırdı. Ayrıca, Politbüro'daki kadın faaliyetlerinden de sorumlu olacaktım. Ama 'vermeyince Mabut, neylesin Mahmut? Ancak bu kez mabut değil, polis işe karıştı:

Madrit'e tayinimden birkaç hafta önce, sosyalistlerle komünisler arasında ufak bir çatışma olmuştu. olaya, sosyalist Sivil muhafızlarının zorbalık taslamaları ve komünistlere meydan okumaları sebep olmuştu. Bu, aslında kolayca geçiştirilebilecek bir olaydı ama, partinin gençlik grubu başkanlarından birisinin sorumsuz bir davranışı yüzünden mesele büyüdü ve o gece bir başka olay ortaya çıktı. Bu kez, sonuç kanlı oldu. İki sosyalist ve bir komünist öldürüldü, birkaç komünist de ağır yaralandı.

Benim oturduğum maden bölgesinde olup bitenlerden haberimiz yoktu. Ancak olanları ertesi sabah gazetelerden öğrendik ve öğrendiklerimizden dehşete kapıldık. O gece, Somorrostro'daki parti işlerinden sorumlu olanlar, ne gibi tedbirler alınabileceğini kararlaştırmak amacıyla benim evimde toplandı. Olup bitenlerin ayrıntılarını bilmiyorduk ama çok endişeliydik.

Tam evden ayrılacağımız sırada kapı vuruldu. önce polis sandık. Buna alışmıştık artık. Grev arifesinde veya herhangi bir siyasal faaliyet sırasında polis baskınına uğramak olağandı bizim için, ekmek peynirden farksızdı, böyle birşey.

Akadaşlar evin arka tarafından çıktılar. Burası çöplerin atıldığı bir yere açılıyordu, ben de kapıyı açmaya gittim. Polis değildi. Çatışmada yaralanan arkadaşlardan birkaç tanesi sığınmak üzere evime gelmişti. Gerektiğinde herkese açık olan evimde barınmak ve polisten gizlenmek niyetindeydiler. İçlerinde, midesinden kurşun yemiş olan Ambrosio Arraras'da vardı. Ambrosio, ancak yaraları kendisinden hafif olan arkadaşlarının yardımıyla ayakta durabiliyordu.

Onları içeri aldım. Bir tanesi bacağından, bir diğeri de kolundan vurulmuştu. elimin altındaki basit bir takım ilaçlarla yarası hafif olanları tedavi ettim, ama Arraras'a dokunmaya cesaret edemedim. Bizim gruptan biri, birkaç mil ötedeki kasabaya doktoru çağırmaya gitti. Doktor bizdendi. Geli Arraras'ın yarasını inceledikten sonra, bize durumunun kritik olduğunu söyledi. Peritonit tehlikesinden söz etti. Öyle bir durumda hastanın kurtarılması olanaksızdı.

Yürüyebilecek durumda olanları, Santander bölgesindeki ufak bir kasabaya göndermeye karar verdik. Oradaki arkadaşlar, onların bakımını üzerlerine alabilirdi. Ateşi yavaş yavaş düşmekte olan Arraras ise benim evimde kaldı. İyileşmeye yüz tuttuktan sonra, ona önce başka bir köye, sonra da Santander bölgesine götürdük. Bu, ikimizin de kötü talihi oldu.

Köyde geleneksel bir şenlik vardı. Bu şenliğe yalnız dağ köylerinden değil, Vizcaya'dan da pek çok kişi gelirdi. Sosyalist Sivil Muhafızlardan bir grup da gelenler arasındaydı. Kötü bir şans eseri, pervasızca çıkıp biraz eğlenmeye karar veren Arraras'la burun buruna geldiler. Bunun üzerine kovalamaca başladı. Dolambaçlı yollarda, dağ geçitlerinde izini kaybettiren Arraras gece geç vakit evime geldi. Ben de ertesi gün Madrit'e hareket edecektim. Arraras'a tedbirsiz hareket ettiğini söyleyerek onu uyarmaya çalıştık. Böyle pervasız davranmakla hem yeraltı faaliyetlerinin kurallarını çiğnemiş oluyor, hem de ona yardım eden arkadaşlarını tehlilkeye atmış oluyordu.

Kendisine, partinin emirlerine uyarak ertesi günü hareket etmek zorunda olduğumu ve bu yüzden evimde ancak bir iki gün kalabileceğini söyledim. Arraras anlayış gösterdi ve önerimi kabul etti. Ertesi gün ona veda ederek, çocuklarım Amaya ve Ruben ile birlikte, Bilbao'ya giden trene binmek üzere istasyona vardığımız sırada, uzaktan işaretle bizi durdurmaya çalışan bir adam gördüm. Ruben, 'Bu, Mariano,' dedi.

Mariano yaşlı bir işçiydi. Asıl karakteri yüzünden, durmadan başı belâya giriyordu. kimse iş vermiyor, ailesi de bu yüzden yoksulluk ve eziyet çekiyordu. Yanımıza geldiğinde, hızlı hızlı ve sinirli bir tarzda konuştu: 'Bir kamyon dolusu Sivil muhafız, iki de polis arabası şu anda senin evine doğru yol alıyor.'

Bir dakika bile duraksamadan, Arraras'a, polisin peşinde olduğunu gidip haber vermesi için on yaşındaki oğlum Ruben'i eve yolladım. Ruben hızla koşarak polisten önce eve vardı. Kapıyı sürmeleyerek, Arraras'ı kimse görmeden kaçıp kurtulabileceği bir pencereye doğru itti. Arraras hemen kaçıp gitti. Ruben de kapıyı yumruklayarak içeri girmeye çalışan polisleri içeri aldı. Adamlar fırtına gibi içeri daldılar, aradıklarını bulamayınca da evin altını üstüne getirdiler. Bir yandan da hepimize tehditler savuruyorlardı.

Arraras kaçmayı başaramadı, çünkü polisler evi ararken Sivil muhafızlar da, onun saklanmakta olduğu tepeleri kuşattılar ve bütün yolları kapadılar. Adamcağız, tam yolun açıldığını sandığı bir sırada, yakalandı.

Tutuklanmaktan korktuğum için, Bölge komitesindeki arkadaşlara, Madrit'e gitmemin doğru olup olmadığını sordum. Onlar gitmemde bir sakınca bulunmadığını, polisin benden çok, kocamı tutuklama ihtimalinin olduğunu söylediler. Ama bu varsayımları doğru çıkmadı.

Bir akşam üstü, Mundo Obrero'nun yazı işleri ofisinden ayrıldığım bir sırada tutuklandım ve Güvenlik Bürosuna götürüldüm. Adi suçlu sayıldığımdan, beni orospular ve diğer düşük kadınlarla birlikte bir hücreye attılar.

İfadem alınmadığı gibi, bütün ricalarıma rağmen, tutuklanma nedenlerim hakkında bana en ufak bir bilgi veren de olmadı. Tutuklandığımın üçüncü günü, geceyarısına doğru, gardiyan-

lardan biri hücrenin kapısını açarak bağırdı:

'Herkes arabaya.'

'Ben de mi?' diye sordum.

'Sen de!'

İtiraz etmek gülünç, daha doğrusu boşunaydı. Hepimizin cezaevine gönderilmesi için bir emir gelmişti. Polisler de bu emre uyarak görevlerini yapıyorlardı. Hepsi bu kadar.

Kadınlar hapishanesi ilginç bir yerdi, doğrusu. Hücre arkadaşlarım, 'Quinones Sokağı Oteli' adını verdikleri cezaevinin gedikli müşterileriydi. Onbeş gün kadar burada konuk edildikten sonra çıkıyorlar, sonra ilk fırsatta yine içeri atılıyorlardı. Gardiyan ve cezaevini yöneten rahibeler, hepsini iyi tanıyordu. Kadınlar teklifsizce içeri daldılar. Cezaevi yöneticileri onlara belli bir sempati gösterisinde bile bulundular.

Ama ben yabancıydım. Tutuklanma nedenim belli değildi. Ve Bilbao'da mahkeme huzuruna çıkacaktım, Görevli rahibe soyunmamı emretti. Ben razı olmadım.

'Ne diye soyunayım.' dedim. 'Güvenlik Bürosunda, üstümdeki giysiler, en ince ayrıntılarına kadar yazılıp çizildi zaten.'

'Biz sadece hasta olup olmadığınızı, üstünüzde silah ya da tütün taşıyıp taşımadığınızı bilmek istiyoruz,' dedi rahibe.

'Hasta olup olmadığımı anlamak istiyorsanız, bir doktor çağırın. Silah taşımıyorum, çünkü suçlu değilim. Tütünüm de yok, çünkü sigara içmem. Ben politik nedenler yüzünden tutuklandım. Bana adi suçlu muamelesi yapamazsınız.'

'Belki sigara içmiyorsunuz ama üstünüz başınız sigara kokuyor.'

'Buna hiç şaşmam. Üç günden beri, Güvenlik Bürosunda durmadan sigara içen kadınlarla bir hücrede kapalı kaldım.'

Rahibe ne yapacağını kestiremedi. Sonra asistanına başıyla işaret ederek: 'Hadi, gidelim,' dedi.

Benimle birlikte gelen kadınlar, alt katta, küçük bir avluya açılan geniş bir odaya alınmışlardı. Günlerinin büyük çoğunluğunu bu avluda geçirirlerdi. Bir çoğu, polis yönetmeliğinin saptadığı saatten önce sanatlarını icra ettiklerinden dolayı içeri atılmışlardı.

Beni, adi suçluların bulunduğu ikinci kata aldılar. Ahır ya

da garaj kapısı gibi muazzam bir kapı, bu bölümü diğer bölümlerden ayırıyordu. Hapishane argosuna göre, 'üst güverte' diye adlandırılan bu katta dışarıya açılan pencere yoktu. Rahibe bana ranzamı gösterdikten sonra çekildi.

Üst güverte karanlık ve sessizdi. Helalar aynı odada olduğundan, yoğun bir idrar kokusu nefes aldıkça insanın genzini tırmalıyordu.

Rahibe, kapıyı kilitler kilitlemez, kadınlar fısıldaşmaya başladı. Burası bir arı kovanından farksızdı. Bir köşeden kısık bir ses duyuldu: 'Kesin dırıltıyı be! Şimdi uyku zamanı! Daha erken geleydiniz!'

Bundan yıllarca önce, cezaevlerinin içyzünü anlatan bir kitap okumuştum. Kitapta, diğer tutukluların saygısını kazanmanın ne derece önemli olduğu belirtiliyordu. Oda arkadaşlarımın, benim gibi bir komüniste saygı göstermelerini sağlamak boynumun borcuydu. Saldırıya, hakarete uğramaya hiç mi hiç niyetim yoktu. Bu yüzden, biraz önce şikayet eden kadına, sakin fakat kararlı bir sesle cevap verdim:

'Bana bak. Bu karanlıkta nerde olduğunu göremiyorum. Genç misin, ihtiyar mısın, bilmem. zaten farketmez. Polise seni bu otele hangi saatte getirmesini söylediğini sorabilir miyim? Buraya neden ve nasıl geldiğini bilmiyorum. Yalnız şu kadarını söyliyeyim ki, ben buraya kendi ayağımla gelmedim. Buraya beni zorla getirdiler. İkisi aynı şey değil tabii. Yeni gelenlerden rahatsız oluyorsan, söyle, seni ayrı bir odaya koysunlar. O zaman şikayet edecek bir şey kalmaz.'

Kadınların aralarında fısıldaştıkları duyuldu. Farkında olmadan, cezaevinin en azılı kadınlarından birine haddini bildirmiştim. Manuela adındaki bu kadın, profesyonel yankesiciydi. En küçük bir tahrik üzerine, karşısındakini ustura ile yaralaması işten bile değilmiş.

O gece üst güverte sakinlerinin hiç biri gözünü kırpmadı. Ben, başıma gelenlerden ötürü uyuyamıyordum. Hücre arkadaşlarım ise, Manuela ile benim aramda her an patlak vermesi beklenen kavgayı kaçırmak istemedikleri için tetikteydiler.

Altı buçukta ziller çalmaya başladı. Tutuklular, yataklarından fırlayarak giyinmeye başladılar. Kadınlardan biri bana ses-

lendi: 'Hey, bana bak, zil çaldığı zaman kalkman gerek. Rahibe neredeyse gelir.'

'Gelirse gelsin. Beni yiyecek değil ya.'

Manuela hariç, kadınların hepsi etrafımı aldı. Benim kim olduğumu, neden tutuklandığımı öğrenmek istiyorlardı. Her zamanki sorular birbirini izliyordu:

'Cinayet mi?'

'Hayır.'

'Hırsızlık mı?'

'Kaçırma olayı mı?'

'Hayır. Ne cinayet ne hırsızlık ne de kaçırma olayı.'

'Öyleyse, burada işin ne?'

Kadınların dili tutuldu. Komünist bir kadın, toplum dışında yaşayan bu yaratıkların dünyasına tamamiyle yabancı bir insandı. Böyle bir insanın varlığından haberleri bile yoktu.

'O da neymiş?' dedi içlerinden biri.

'Ne olacak,' dedi bir başkası. 'Politika işte.'

'Kadınların politika ile ne ilgisi varmış?'

'Ne yani, bilmiyor musunuz, sanki? siz de bulutların içinde yaşıyorsunuz. Bu cezaevinin müdürünün -kahrolasıca- kadın olduğunu bilmiyor muydunuz yani?'

'Ama, sen o kadınlardan değilsin, değil mi?'

'Hayır, değilim. Cezaevinin müdürü, gördüğünüz gibi kadın. Ama öte yandan, sizin benim gibi bir sürü kadın, birçok nedenler yüzünden içerde.'

'Peki komünistlerin amacı nedir?'

'Onu sonra konuşuruz. Şimdi bırakın da giyineyim.'

Çabucak giyindim ve yatağımı düzelttim. Sonra yatağımın etrafını temizlemek için kadınlardan bir sürgün istedim.

'Dünyada olmaz! sana yerleri süpürttürmeyiz. O işi biz yaparız.' İşe alışık olduğumu ve payıma düşen neyise, onu yapmak istediğimi belirttim. Ama razı olmadılar.

Sayımdan sonra, herkesin meraklı bakışları altında Manuela bana doğru yaklaştı.

'Dün gece için özür dilerim,' dedi. İnsan bu cenabet yerde her zaman sinirli oluyor, son söylenecek sözü başta söylüyor, bana garez değilsin ya!'

'Ne diye gerez olayım? Ben seni anlıyorum. Ama şunu da bil ki, buraya hiç birimiz kendi arzumuzla gelmedik. Hepimiz şu pis dört duvar arasında yaşamaktan tiksinti duyuyoruz. Onun için şurada kaldığımız sürece, birbirimizin günlerini büsbütün zehir etmeyelim.

'Haklısın. Bundan böyle, beni her zaman için güvenebileceğin bir arkadaş bil kendine.'

'Sağ ol.'

'Sen geç geldiğin için, kahvaltı kabı vermezler sana bugün. Al, benimkini kullan. Temizdir. Öyle hasta filan değilim.'

'Peki, sen nasıl kahvaltı edeceksin?'

'Merak etme. Ben işimi bilirim. İstediğimi bulurum.

Kabı aldım. Yemekhaneye gitmek için sıra olduk. kahvaltıdan sonra kabı yıkayarak sahibine verdim. Arkadaş olmuştuk.

O gece, rahibeler, bizim koğuşu teftiş edip kapıları kilitledikten sonra, üst güverte bir dershane havasına büründü. Koğuş arkadaşlarıma, komünizmin ne demek olduğunu, kadınlar için nasıl bir anlam taşıdığını anlattım. Onlara Sovyetler Birliğinden ve dünyanın bu ilk Sosyalist ülkesindeki kadınlardan söz ettim. Oradaki kadınları İspanya'daki kadınlarla kıyasladım. Onları suç işlemeye, fuhuş yapmaya iten nedenleri açıkladım.

İçlerinden bir tanesi sordu: 'Benim gibi bir kadın da saygıdeğer bir insan olabilir mi dersiniz?'

'Elbette. Komünistler sana her zaman yardıma hazırdır.'

'Peki, hırsızlar için de durum aynı mı?'

'Tabii, onlar için de aynı.'

'Peki, kimse bize geçmişimizi hatırlatmayacak mı?'

'Hayır, hiç kimse. Size geçmişinizden ötürü hakaret etmeye kalkışanlar cezalandırılacak.' Tam bu sırada, rahibelerle bizim koğuş arasındaki cama vuruldu. Bu, konuşmamızın dinlendiğine ve artık yatma zamanımızın geldiğine işaretti.

Ertesi gün, kahvaltıdan sonra, bizim koğuşa bakan rahibe, yüzünde en tatlı ifadesiyle, Baş Rahibenin beni başka bir odaya nakletmeye karar verdiğini söyledi. Burası, aşçı yamağının yattığı, penceresi tavana açılan küçük bir odaydı. Baş rahibenin dediğine bakılırsa, üst güverte sağlığa aykırıydı. Tavan arasındaki odada daha rahat edecektim.

Gerçekten o oda benim için daha rahattı. Ama, onların asıl maksadı beni diğer tutuklulardan tecrit etmek ve komünizm 'öğretileri'me son vermekti. Bu, açıkça belliydi. Ben koğuş arkadaşlarımdan ayrılmadım. Bilbao cezaevine naklim için gereken emir gelinceye kadar, tutukluların çalışmak zorunda olduğu atelyeye gidip gelmeye başladım. Kadınlar, sabah dokuzdan bire kadar, öğleden sonraları da üçten altıya kadar burada çalışırlardı.

İlk günü, biraz kitap okumak amacıyla genç bir kızın yanına oturdum. Genç kız, ince, dantelden bir yelpaze yapmak için göz nuru döküyordu. İki gününü alan bu el emeği karşılığında 25 santim kazanacaktı.

Atelye şefi olan sosyalist bir profesör odaya girdi. Atelyenin sorumlusu olan rahibenin yerine gelmişti. tıpkı bir sınıf öğretmeni gibi, odanın ön tarafındaki bir kürsünün arkasına geçip oturdu. Birden, benim çalışmadığımın farkına vardı. Parmaklarıyla masaya vuarak, sessizliği sağladıktan sonra:

'Hey, yeni gelen, ayağa kalk,' dedi.

Kalktım. Beni tepeden tırnağa süzerek, amirane bir sesle sordu: 'Niçin çalışmıyorsun?'

'Siz bana baksanıza. ben okuldayken öğretmenimiz bizi soy adlarımızla çağırırdı. Siz bize, 'Hey, sen' demeye utanmıyor musunuz? Bana neden çalışmadığımı soruyorsunuz. Cezaevlerine ilişkin bazı şeyler öğrenmek istiyorum da ondan çalışmıyorum. Ayrıca, bu kadınları sömürdüğüz gibi beni sömürmenize izin veremem. Onları, bu loş ışık altında, nakış işlemeye, yelpaze yapmaya zorluyor, alacakları birkaç kuruş uğruna gözlerinin bozulmasına sebep oluyorsunuz. Şimdi, neden çalışmadığımı anladınız mı? Oturabilir miyim?'

Kadın cevap vermedi. Atelyede herkes donup kalmıştı. biraz sonra herkes yeniden işine koyuldu. Öğretmen hanım da bir bahane uydurarak atelyeyi terketti. herhalde benim hakkımda bilgi edinmeye gitmiş olacaktı. Döndüğünde yüzü solgundu. Benim gibi bir komünistin önünde, diğer tutuklulara karşı gösterdiği sabırsızlık ve kabalıktan ötürü utanç duyuyordu. Bu kadının, ya da diğer cezaevi görevlilerinin doğuştan kötü yürekli oldukları söylenemezdi. Ama, insanın yaptığı iş karakterini oluşturur

derler. Onlar da her şeyden önce, cezaevi görevlileriydiler.

Öğle paydosunda profesör bayan yanıma geldi:

'Özür dilerim. Sizin komünist olduğunuzu bilmiyordum. Tutuklular, çoğu zaman zorunlu işlere karşı direnirler. Ben de sizi o âsi ruhlu kadınlardan biri sandım.'

Gülümseyerek: 'Yanılmıyorsunuz,' dedim. Kendine biraz saygısı olan her insan, bu kadar az bir ücret karşısında isyan eder. Ben de kendimi onların yerine koyarak isyan ettim. Siz bir sosyalist, bir kadın ve bir öğretmen olarak, bunu haksız bulmuyor musunuz? bir kere, içerdekilerin emeklerinin böylesine ucuza maledilmesi, dışardaki işçilerin emeğinin değerini azaltır. Sosyalizm açısından bunun ne denli yanlış olduğunu görüyorsunuz, herhalde. Bir öğretmen olarak, şiddete başvurmanın karşınızdakini ıslah edecek yerde, büsbütün ahlakını bozacağını ise anlamanız gerek. Bir de işi kadınlık açısından ele alacak olursak, bu kadınların boşa harcanmış hayatları, sizi onlara karşı daha insancıl, daha müşfik olmaya yöneltmez mi?'

'Biz onların çalışma alışkanlığı kazanmalarını istiyoruz. Kendi iyilikleri için!'

'15-20 santim kazanabilmek için, atelyede saatlerce göz nuru döktükten sonra, bir de avluda ve koğuşta çalışmak zorunda bırakılan bu kadınları, çalışma hayatına alıştırabileceğinizi mi sanıyorsunuz? buradan çıktıktan sonra, içlerinden herhangi birinin bir işte çalışmak istiyeceğini de hiç sanmıyorum.'

'Onlara çok az para verdiğimiz doğru. Ama bu kazandıkları birkaç kuruşla, dostlarına ve akrabalarına (eğer varsa, tabii), yollayacakları mektupların pul paralarını çıkartıyorlar hiç olmazsa. Eşi dostu olmayanlar ise, bu parayla günlük ihtiyaçlarını sağlıyor.'

'Bu, haklı bir gerekçe sayılmaz. İğrenç bir sömürüyü mazur göstermek için çaba harcıyorsunuz. bana açıkça söyleyin, cezaevi görevlileri, tutukluların yaptıkları işlerden herhangi bir kâr sağlıyorlar mı?'

'Evet! Müşteri ile cezaevi görevlileri arasında yapılan kontrat uyarınca, onlar da bir komisyon alıyorlar, tabii.'

'Bu ucuz emeğin arkasında yatan nedenleri görüyorsunuz değil mi? Büyük bir çoşku ile 'rehabilitasyon'dan söz eden ceza-

evi görevlileri, neden sizin yardımınızla, tutukluyu alıcı ile karşı karşıya getirip, onun gerçek karşılığını elde etmesini sağlamıyor? Bunun tutuklulara büyük yararı olur. Kendileri, bu yoldan insanca ve toplumsal bir kişilik kazanmış olurlar. Ayrıca alacakları para, bugünkünden çok daha yüksek olur.'

'Doğru. Uygulamakta olduğumuz bu düzeni, eski yöneticilerden ve rahibelerden devralmış bulunuyoruz. Maalesef bunu değiştiremedik henüz.'

'İşin en kötüsü bu değil, Dona Carmen. Bence en kötü tarafı, sizin gibi ilerici kadınların bu durumu değiştirmek için en küçük bir çaba harcamamanız.'

'Sizin durumunuz nedir bayan Dolores?'

'Ben Bilbao cezaevine naklimi bekliyorum. Emir yarın gelebileceği gibi, bakarsınız bir ay sonra da gelebilir.'

'Size yardım edebilir miyim?

'Zahmet olmazsa, bir kitap istiyorum. Cezaevi kitaplığında yalnız ahlak dersi veren kitaplar var.'

'Hay hay, size kitap bulmaya çalışırım.'

Burada kaldığım süre içersinde, atelyedeki hava biraz olsun değişmeye başladı. Cezaevi görevlilerinden bazıları, tutukluların işleriyle yakından ilgilenmeye başladılar. Cezaevi müdürü Don Luis Guzman, cezaevini kendi malikanesi gibi yöneten, feodal bir toprak ağasından farksız bir gericiydi. Bütün değişikliklere ve yeniliklere karşı çıkıyordu.

Bir gün atelyede otururken, bir ziyaretçim olduğunu ve görüşme yerine gelmemi bildiren bir pusula aldım. Şaşırmıştım. Madrit'te kimseyi tanımıyordum. Buraya geldikten birkaç gün sonra tutuklanmıtım zaten. Beni tanıyanlar ise, gelip beni hapiste ziyaret etmiyecek kadar tedbirli insanlardı. Pusulayı getiren haberciye, sakın bir yanlışlık olmasın dedim. Adam:

'Hayır, bir hanımla bir küçük kız, sizi görmeye gelmişler,' dedi. Kıyafetleri çok düzgün. herhalde, sosyeteden olacaklar.'

Ziyaretçi odasına yollanırken, belki de, seçmiş oduğum bu kötü yoldan beni uzaklaştırmak isteyen o sosyete hanımlarından birisidir, diye düşündüm. Kapıya gelince durdum ve tutuklu ile ziyaretçiyi birbirinden ayıran o çift tel örgü arkasından, karşımdakinin yüzünü seçmeye çalıştım. Sıcak bir ses:

'Günaydın Dolores,' dedi.

'Günaydın, kiminle konuşmak şerefine nail oluyorum?'

'Ben bir dostunuzum. Adım Estrella. Bu da kızım. Onun da adı Estrella. siz bizi tanımazsınız. Ama biz sizi tanıyoruz. İki tane oğlum var. Onlar, gelip sizi görmemi istediler benden. Sizin için bir sakınca yoksa burada olduğunuz sürece, her hafta gelip sizi göreceğiz.'

Çok şaşırmış aynı zama da duygulanmıştım. Onlara nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyordum.

'Size ufak bir iki şey getirdik. Başka neye ihtiyacınız var, onu öğrenmek istiyoruz. Sizden başka yardım edebileceğimiz siyasi tutuklular var mı?'

Onlara bütün kalbimle teşekkür ettim. Cezaevi içersindeki ve dışarsındaki koşullar üzerine biraz konuştuk. Onlara, yakında özgürlüğe kavuşacağımızdan emin olduğumu söyledim. Biraz sonra, bir cezaevi görevlisi gelerek, vaktimizin dolduğunu bildirdi. Onlara yürekten duygularımı belirterek, oğullarına da benim adıma teşekkür etmelerini söyledim.

Bu kadın kimdi ve nereden gelmişti.? akıl unutkandır ama yürek hiç şaşmaz derler. Bu mert kadının anısı da benim yüreğimde her zaman yaşayacak. Martnez ailesinin öyküsünü anlatabilmem için, bu dönemi aşıp ileriye geçmemiz gerek.

1930 ile 1931 yılları arasında, Madrit'te, IV. Fermando Caddesinde, Madrit'in en ünlü ve en iyi dişçilerinden bir olan, Don Daniel Martinez'in yönettiği bir klinik vardı.

Daniel Martinez'in ailesi; karısı Alicia Lopez oğulları Daniel ve Wilfredo ile, kızı Alicia'dan oluşuyordu. Estrella, karısının, kimliğini gizlemek için cezaevinde kullandığı bir takma addan ibaretti. Daniel, dişçilik okulundan mezun olup, babasının kliniğinde çalışıyordu. Wilfredo, tıp öğrenimini tamamlamak üzereydi, hastalıklı, zayıf nahif olan Alicia ise, ailesinin kendisine karşı gösterdiği sevgi ve özen içersinde yetişiyordu. Aile fertleri arasında büyük bir bağlılık ve dayanışma vardı.

İki oğul, Cumhuriyetin kuruluşunun arifesinde Komünist Partisine katıldılar. Baba, bunu öğrendiği zaman itirazda bulundu. Mesleğine son derece bağlı olduğundan, oğullarının politikaya karışmalarını arzu etmiyordu. Ama anneleri, aralarındaki

tartışmaya şu sözlerle bir son verdi: 'Bırak, çocuklar istedikeri yolu seçsinler. Onlar doktorlukla politikayı bir arada yürütmek amacındalar. Belki de hakları var. Bize düşen onları engellemek değil, seçtikleri yolda onlara destek olmak.'

Komünist doktorların bir çoğu yalnız politik değil, tıbbi sorunları da tartışmak için, Daniel ve Wilfredo ile bir araya geliyorlardı. O günler komünistler için çok zor günlerdi. İşsizliği, tutuklanmayı ve meslekdaşları tarafından tecrit edilmeyi göze almak zorundaydılar. Martinez ailesinin mali durumu iyi olduğundan, çoğu zaman yoksulları tedavi eden komünist doktorlara yardımda bulunuyordu.

Yaşlı doktor Martinez, oğullarının siyasal faaliyetlerine müdahale etmeme ilkesine sadık kaldı. zamanla bu duruma alıştı, hattâ ilgilendiği bile oldu. Annenin ise, hiçbir zaman partiye katılmamakla birlikte, politikaya karşı büyük bir tutkusu vardı. Oğullarına meslek hayatlarında başarı sağlamaları için cesaret verdi; siyasi faaliyetlerine kendilerini adayabilmeleri için, onları günlük sıkıntı ve dertlerden kurtarmak üzere elinden geleni yaptı.

15 Temmuz 1936 'da anneyle, iki oğlu, kızları ve hizmetçileri, Sierra'daki yazlık evlerine gittiler. Baba ise, bir takım acil işleri bitirmek amacıyla Madrit'teki kliniğinde kaldı.

Daniel'le kardeşi Wilfredo'ya bir daha Madrit'e dönmek kısmet olmadığı gibi, anneleri ile kızkardeşlerini de oraya göndermeyi başaramadılar. Çünkü tam o sırada faşitler saldırıya geçti. İki kardeş de, ellerinde eski av tüfeklerinden başka silahları olmayan bir avuç köylü ile birlikte mücadeleye katıldılar. Bir süre sonra, Madrit'e doğru yürüyen faşistler, bu küçük birliği koşattı. Çalışmada köylülerin bir çoğu öldürüldü. Geriye kalanlar ise, Wilfredo ile Daniel de dahil, tutsak edildi. Tutsaklar, gaddarca işkencelerden sonra, bir ahırın içerisinde direklere bağlanarak hunharca öldürüldü.

Anne tutuklanarak, oniki yıl süre ile bir cezaevinden ötekine nakledildi. Segovia'dan Saturraran'a, oradan Bilbao'ya ve en sonunda Barcelona'ya sürülen kadıncağız, orada kızıyla karşılaştı. On yıla mahkum olan kızı Alicia'yı 1936'dan bu yana görmemişti.

Annesi Sierra'da tutuklandığı zaman, Alicia, faşistlerin bulunduğu bölgede, bir aile dostlarının yanında kalmıştı. Savaştan sonra Alicia Martinez, Madrit'e babasının yanına döndü. Ailesinin başına gelen bu felaketten sonra Don Daniel yıkılmıştı.

O günlerde, 'faşist ölüm birlikleri, Madrit'te kurtlar gibi sinsi sinsi dolanarak, komünist avına çıkıyorlardı. Birisi, Martinezlerin, evlerinde komünistleri sakladıklarını polise ihbar etti. Bunun üzerine bir grup falanjist evi bastı. Madrit'ten ayrılmak için fırsat kollayan ve evde gizlenen Madrit Bölge Komitesinden yoldaş Yagüle ile bir başka yoldaş ele geçirildi. Don Daniel ile kızı, komünistlere yataklık etmekten ötürü tutuklandı. Biri, 20 öteki 10 yıla mahkum edildi. İki yoldaş ise oracıkta kurşuna dizildi.

Don Daniel, götürüldüğü Burgos cezaevinde birkaç ay sonra öldü. Cezaevinde olduğu sürece, diğer tutuklulara moral vermek ve onları avutmak için elinden geleni yaptı. Onlar için yalnız bir dost değil, aynı zamanda müşfik bir babaydı. Koğuş arkadaşları da, yaşlı adamın son günlerinin acısını dindirmek için canla başla uğraşmaktan geri kalmadı.

1948'de Paris'te olduğum sırada, bir Barcelona cezaevinde tutuklu bulunan Dona Alicia'dan bir mektup aldım. Faşistlerin gaddarlığı yüzünden, hayattaki bütün sevdiklerini yitiren bu annenin mektubunu okurken ağladım. Mektubunda, oğullarının öldüğü ideale olan inancını hâlâ yitirmediğini güçlü bir dille belirtiyordu.

İşte, Ekim 1931'de, Madrit'teki kadınlar cezaevine beni görmeye gelen yürekli kadının öyküsü! 'Adalet ve özgürlük uğruna verilen mücadelede güçlü olmayı öğrenmesi' için, küçük kızını da yanında getirmişti!

(13)

MADRİT'E DÖNÜŞ

Kasım 1931'de, Madrit'teki Quinones Cezaevinden alınarak, Bilbao'daki Larrinega Cezaevine gönderildim. 8 Aralıkta, Anayasa onaylandıktan sonra, hükümetin siyasi tutukluları salıvermeyi reddetmesini protesto etmek amacıyla, bir grup anarşistle birlikte 100 kadar komünist açlık grevine başladık. Dört gün sonra, partinin Vizcaya Bölge Komitesinin müdahalesi üzerine grevden vazgeçtik. 1932 Ocak ayının ilk haftasında, Deniel İbanez, Ambrosio Arrares ve ben mahkeme huzuruna çıkarıldık. Ama delil yetersizliği yüzünden dâva düştü.

Cezaevinden çıktıktan sonra, bir hafta kadar ailemin yanında kaldım. Bu arada, Madrit'te düzenlenecek olan Partinin Dördüncü Kongresine katılmak üzere hazırlık yapıyordum. Madrit'e gittiğimde, Ruben'le birlikte Mundo Obrero'nun idari işler müdürünün evine yerleştik. Kendisi, yeni bir ev buluncaya kadar evinde kalmamıza izin vermişti. Ama yeni bir yer bulmama gerek kalmadı. Çünkü polis eksik olmasın, bir süre sonra, bana Quinones sokağındaki 'otel'de bedava konut, yiyecek ve giyecek sağlamayı üzerine aldı. Bu kötü şöhretli otel öylesne ün salmıştı ki, Madrit müzikhollerinde bile, onunla ilgili şarkılar söyleniyordu. İşte bunlardan bir tanesi:

Masum rolü oynamaya kalkışma
Dürüst görünmeye çalışma.
O Otelin içyüzünü
Sen de pek âlâ
Biliyorsun.

Mart başlarında, partinin dördüncü kongresinin esaslarını saptamak üzere, Sevil'e gittik. kongrenin, 17 Martta Endülüs'ün başkentinde toplanması kararlaştırılmıştı. Sevil kentinin seçil-

mesi bir raslantı sonucu değildi. Komünist Partisi, diktatör Primo Rivara'ya karşı açılan mücadeleye faal katkısı yüzünden Sevil'i büyük ölçüde etkilemişti. Bu mücadeleyi yöneten yoldaşlar arasında, Antonio Mije, Manuel Delicado, Saturnino Berneto ve sonradan, on yıl süreyle partinin genel sekreterliğini yapan Jose Diaz'ı sayabiliriz.

1931'de cumhuriyetçiler, Sevil komünistlerini gaddarca ezmeye kalkıştı. Bu işte o kadar ileri gittiler ki, yalnız, komünistlerin sık sık gittiği Casa Cornelo lokantasını bombalamakla kalmayıp, sıkı yönetim ilân ettiler ve bu olağanüstü durumdan yararlanarak, komünist gençlerden oluşan bir grubu, kentin orta yerindeki bir parkta güpe gündüz katletiler.

Dördüncü Kongre, partinin çeşitli yerel ve bölgesel örgüt temsilcilerinin resmen katıldıkları ilk kongredir. Diktatörlüğün geçirdiği son kriz arifesinde düzenlenen Üçüncü Kongreden bu yana epeyce değişiklikler olmuştu. Gerçi, Primo Rivara kabinesi, monarşiyi de peşinden sürükleyerek devrilmiş ve Cumhuriyet kurulmuştu ama, yeni hükümet, halkın demokratik haklarını vermeye hiç de hevesli görünmüyordu. Sonuç olarak, İspanyol halkı içersinde Cumhuriyetçi - Sosyalist hükümete karşı hoşnutsuzluk belirtileri başgösterdi. Hükümetin gericileri desteklemesi ve işçilere karşı şiddet kullanması, sert tepkilere yol açtı. Hükümetin bu davranışları, son andaki kararsızlıkları ve ödleklikleri yüzünden monarşinin devrildiğini bilen gericileri yüreklendiriyordu. Yitirdiklerini yeniden kazanmaya azmetmişlerdi.

Parti, ortaya çıkan bu yeni koşullar karşısında stratejisini değiştirmek zorunda olduğunu anlamış bulunuyordu. Halk yığınlarını kendisinden uzaklaştıran sekterciliğe bir son vermek ve burjuva demokratik devriminin gelişmesine öncelik tanımak zorundaydı. Dördüncü konree sırasında yapılan tartışmlar ve alınan kararlar, partinin gelişmesini ve halk güçlerini pekiştirme çabasını engelleyen sekterci eğilimleri kökünden baltaladı. Ama partiyi içinden sarsan kriz henüz devam ediyor, birçok problemler çözüm bekliyordu.

Madrit'e gelişimin ertesi günü toplanan Sevil kongresinden sonra, tam Mundo Obrero'ya giderken, Magdalena meydanında tutuklandım. Bunun üzerine, yüksek sesle protestoda bulundum

ve polislere karşı koydum. Orada bulunan taksi şoförleri ve işçiler benim sözlerimden, polisin alelade bir suçlu ile değil, bir komünistle uğraşmakta olduğunu anladılar. sonunda polisler beni zorla yakalayarak bir polis arabasına soktular ve Güvenlik Bürosuna götürdüler.

İlk tutuklandığımda, henüz 'sabıkalı' sicilim yoktu. Bu yüzden beni orada göz altında tutmakla yetinmişlerdi. Ama sonradan, Güvenlik Bürosu şefinin parlak fikri üzerine, resimlerim çekilmiş, parmak izlerim alınmış ve hakkımda bir sicil düzenlenmişti. Daha sonra da tutuklanarak cezaevine gönderilmiştim. O günden beri sicilli bir komünisttim.

Bu kez, tutuklandığımın ertesi günü hakkımda soruşturma açıldı. Bir alay polis hafiyesi büyük bir titizlikle, benimle ilgili ayrı ayrı dosyalar düzenlediler. Hükümetin kirli işlerini yapmakla görevlendirilmiş olan bu küçük insanların, beni aşağılamaktan büyük zevk aldıkları belliydi. İki gün daha göz altında tutulduktan sonra yeniden cezaevine gönderildim.

Oradan ayrılalı çok olmadığından, cezaevindeki eski tanıdıklarıma rastlayacağımı umuyordum. Bu tahminimde yanılmadım. Eski dostların çoğu hâlâ oradaydı. Aralarında yeni gelenler de vardı. Bunlar, süslü püslü giysileriyle diğerlerinden ayrılıyordu. 'Yüksek sosyete'den hırsızlar ve suçlular oldukları her hallerinden belliydi.

Tutuklular beni 'komünist' olarak tanıyorlar ve kendilerine çok yakın buluyorlardı. Beni görmekten hoşnut olmakla birlikte, yeniden tutuklandığım için de üzüntü duyuyorlardı.

Cezaevi müdürüne çıkarak, siyasi tutuklulara tanınan özel imtiyazlardan yararlanmak istediğimi bildirdim. Bana kadın tutukluların hepsine eşit muamele yapıldığını söyledi. Ben de bunun yanlış bir uygulama olduğunu, siyasi nedenlerle tutuklanan kadınların da, aynı nedenlerle tutuklanan erkeklerle eşit haklara sahip olmaları gerektiğini söyledim. Müdür kızdı. Ben de ona verdim, veriştirdim. Ertesi gün, ziyaretçi günüydü. Misafir odası, beni görmeye gelmiş olan öğrenciler ve genç komünistlerle dolup taşıyordu. Tutuklularla ziyaretçiler arasındaki çift demir parmaklıkların, insanların birbirini görmesini engellediğini ve hep bir ağızdan konuşulduğu için gürültüden birşey duyulmadı-

ğını söyleyen ziyaretçiler kıyameti kopardılar.

Beni görmeye gelen gençler, Enternasyonal'i söyliyerek odadan çıktılar. Ama cezaevini terketmezden önce, giriş kapısında asılı olan haçı da indirmesi çin müdüre baskı yaptılar. Cezaevi, herşeyden önce bir hükümet binasıydı. Cumhuriyet hükümeti ise, Kilise ile Devlet işlerini birbirinden ayırdığını ilân etmiş bulunuyordu.

Ertesi sabah müdür atelyeye gelerek, kibarca, bana özel bir imtiyaz tanındığını ve bundan böyle, hergün ziyaretçi kabul edebileceğimi söyledi. Ben kendisine özel bir lütuf istemediğimi belirttim. Ancak, siyasi bir tutuklu olarak, verilmesi gereken hakları kabul edebilirdim. Kendisinden hiçbir lütuf istemiyordum. Müdürün benden nefret ettiği açıktı. Ama, gençlerin yeni bir olay çıkartmasından da çekiniyordu. Onun için, dişlerinin arasından: 'Haklarınızı istediğiniz gibi kullanabilirsiniz,' dedi ve çıkıp gitti.

Cezaevi içeresindeki rutin yaşam sürüp gidiyordu. Yegane değişiklik, dışarısı ile günlük ilişki kurma olanağının bana verilmesiydi. Bu kez, dokuz tutuklu ile birlikte, pencereleri olan bir koğuşta kalıyordum. Üst güvertedeki o boğucu havadan kurtulmuştum.

Ama beni yiyip bitiren yeni bir üzüntüm vardı. Oğlum Ruben hemen hemen sahipsiz kalmıştı. Yanında kaldığımız aileden, onunla ilgilenmesini beklemek boşunaydı. Nitekim, korktuğum başıma geldi. Cezaevine girdikten birkaç gün sonra, gardiyanlardan biri, oğlum olduğunu söyliyen bir çocuğun kapıda beni beklediğini söyledi. Hemen Ruben olduğunu anladım. Zavallı çocuk yalnızlığından yakınıyor, yanlarında kaldığı kişilerin kendisine hiçbir ilgi göstermediklerini söylüyordu. Bir yolunu bulup, beni görmek umuduyla tek başına buralara kadar gelmişti.

Gardiyanlardan birine yalvararak, Martinez ailesinin bana getirmiş olduğu meyva ve şekerlemeleri çocuğa vermesini söyledim. Kendisine, Navarro Ballestero'nun annesinin evine gidip orda kalmasını bildiren bir de pusula yolladım. Bu arada, ben de çocuğu Vizcaya'ya göndermenin çerelerini araştıracaktım. Ruben sözümü dinledi. Yoldaş Navarro'nun annesi ona elinden geldiği kadar baktı. Birkaç hafta sonra da bizim kasabadan bir

kamyon şoförü, çocuğu alıp Somorrostro'ya götürdü.

Madrit'te olduğu sürece Ruben, hergün beni görmek umuduyla cezaevinin kapısına kadar geliyordu. Bu durum, bana çok üzüntü veriyordu. Oğlumu koruyamadığımdan onu sevgi ve şefkatten yoksun bırakmak zorunda olduğumdan içim içimi yiyordu. Bir annenin kendini devrimci bir mücadeleye adamasının ne denli güç olduğuna bir kez daha tanık oluyordum. Kendi yaşamımı, özgürlüğümü bu yolda harcayabilirdim, ama çocuklarımı feda etmeye, onları sıcak ve güvenilir bir aile yuvasından,muhtaç oldukları anne şefkatinden yoksun bırakmaya hakkım var mıydı acaba? Kendimi adadığım bu mücadele içersinde, bana en acı gelen taraf bu olmuştur. Seçtiğim bu yolda bağrıma taş basarak, kimseye derdimi açmadan, davranışlarımla örnek olmaya çalıştım.

Mayıs ayı, kadınlar cezaevinde hummalı faaliyetlere yol açtı. 1 Mayıs gelmezden önce, koğuş arkadaşlarıma bu büyük günün anlamını belirttim. İşçilerin o gün söyleyecekleri bazı şarkıları onlara öğrettim. Ayrıca, Enternasyonal ve Kızıl bayrak gibi marşların sözlerini de yazdım. İşçi sınıfının uluslararası bayram gününde bu şarkıları hep birlikte söyleyecektik.

1 Mayıs günü sabahı bütün cezaevinde bir bayram havası esiyordu. Cezaevinin cumhuriyetçi ve sosyalist kadın görevlileri bu hazırlıkları hoşgörü ile karşılıyorlardı. Tutuklular, en iyi giysilerini kuşandılar ve kahvaltı etmek üzere yemekhaneye gittiler. O gün, kadınların izin günü olduğundan atelye kapalıydı.

Bir gece önce, cezaevini rahibelerin yönettiği dönemde tutuklu bulunanlardan bazıları, yemekten sonra ilahiler söylediler. Bunların içinde çok dokunaklı olanlar da vardı. Bir tanesi şu sözlerle başlıyordu:

Roma'da ayrılırken
Uçtuğunu gördüler.
Güzel bir bulutun
Ortasından geçerek
Saragossa'ya yol aldı,

El Pilar Katedralinin
Üstüne kondu.

Avluda toplanmış olan bütün tutuklular koroya katıldı. Herkes ilahiyi az çok biliyordu. Görevlilerden hiç kimse, ilahilerin söylenmesine engel olmadı.

Ama 1 Mayıs günü işler değişti. kahvaltıdan sonra avluda toplanarak, Enternasyonal'i ezberlemiş olan kadınlarla birlikte koro halinde söylemeye başladık:

Uyan artık uyan
Uykundan,
Uyan esirler dünyası...

Daha ilk dizeyi tamamlamadan, görevlilerin tarafındaki pencerelerden biri açıldı ve öfkeli bir ses haykırdı:

'Susun! Müdür bey susmanızı emrediyor!'

Şarkı söyleyenlerin önüne geçerek cevap verdim: 'Müdür Beye söyleyin, gelsin emirlerini bizzat bildirsin.' marşı söylemeye devam ettik. Şanlı müdürümüz Luis Guzman biraz sonra görünmekte gecikmedi. Yüzü solmuştu. Kazık gibi dimdik, yanımıza sokuldu. Sinirli olduğu her halinden belliydi.

'Benimle görüşmek istemişsiniz.'

'Evet, sizinle görüşmek istiyoruz,' dedim.

'Hepiniz mi?' Sesinde bir tehdit ifadesi vardı. Astığı astık, kestiği kestik olduğu zamanlarda, adi suçlularda uyandırmış olduğu korkuya güveniyordu. O günlerde, en ufak bir direniş karşısında, bir tutukluyu gaddarca cezalandırmak yetkisine sahipti.

'Başkalarını bilmem, ben kendi hesabıma konuşuyorum,' dedim. Telefon şirketinde önemli bir mevkii olan sosyalist liderlerden birisinin kızkardeşi yanıma sokularak, 'Ben de,' dedi. Anarşist kocasıyla birlikte, Milletvekilleri Kongresinin toplandığı binaya iki bomba yerleştirmek üzereyken yakalanan Pura Cruz Salido adındaki bu kadın, mahkumiyetini doldurmak üzere, Alcala de Henares Cezaevine nakledilmeyi bekliyordu.

'Peki, ne istiyorsunuz?'

'1 Mayıs günü Enternasyonal'in söylenmesinin neden yasaklandığını öğrenmek istiyoruz.'

'Çünkü burası bir devlet kurumu. Enternasyonal ise devrimci bir şarkı.'

'Şu halde sizin iki ayrı yönetmeliğiniz var. dün, cezaevinin bir devlet kurumu olduğunu unutarak, dini ilahilerin söylenmesine izin verdiniz. Oysa, Cumhuriyet rejiminin din ve devlet işlerini birbirinden ayırdığını pekâlâ biliyorsunuz.

'O sizi ilgilendirmez. burada, yasaları ben uygularım.'

'Yakında borunuz ötmeyecek artık.'

'Onu o zaman düşünürüz. Bugün cezaevinde şarkı söylemek yasak.'

Endülüslü cesur bir kadın olan Pura Cruz Salido, 'Benim şarkı söylememi kim önleyebilir?' diyerek, güzel, berrak sesiyle söylemeye başladı. tutuklular candan alkışlıyorlardı. Tartışma sona ermişti. Pura'nın söylediği şarkının sözleri şöyle başlıyordu:

Utrera cezaevinin
Tam yirmi beş hücresi var.
Ben yirmidördünde kaldım,
En karanlık hücresi
Daha beni bekliyor,

Müdür, azametle oradan uzaklaştı. Arkasından kapıyı öyle bir çarptı ki, gök gürledi sandık. 1 mayıs günü henüz sona ermemişti. Guzman bizden aşağılık bir şekilde öç aldı. Onun gibi aşağılık ve küçük bir insandan da başka birşey beklenemezdi. O gece önümüze berbat bir yemek çıkarıldı: kırmızı bibere bulanmış supsulu bir patates yemeği, bir de yanık morina balığı artıkları. Yemek tepsileri geldiğinde, yemekhanede kızılca kıyamet koptu. Yerimden kalkarak, görevliye seslendim: 'Biz bu pislikleri yemeyiz.' Bütün kadınlar, cezaevlerinde kullanılan madeni tabakları masalara vurarak hep bir ağızdan bağırmaya başladılar: 'Başka yemek isteriz! Tabaklarımızı yakalayarak avluya fırladık ve avazımız çıktığı kadar bağırmaya devam ettik.

Biraz sonra yatakhaneye çıktım. Ama, bu işin burada bitme-

diğinden emindim. Nitekim, çok geçmeden, merdivenlerde ayak sesleri ve konuşmalar işittim. Müdür, yanında bir tutuklu ve cezaevine ilk girdiğimde beni soymak isteyen rahibe olduğu halde kapıda belirdi. Kadının elinde, bizim yemeyi reddettiğimiz yiyeceklerle dolu bir tabak vardı. İkisi de benim oturduğum yere yaklaştı. Onların arkasından koğuş arkadaşlarımı görüyordum.

Müdür kendine hakim olmaya çalışıyordu.

'Niye yemediniz?'

Yenecek yemek değil de ondan.'

Gözlükleri sinirden, burnunun üstünde kalkıp iniyordu.

'Bana baksanıza, benim sabrımın da bir sınırı var. Bunun böyle sürüp gideceğini sanıyorsanız yanılıyorsunuz. Dün atelye meselesi, ondan önce de işçi ücretleri meselesi çıkardınız. Yok efendim, kahvaltıda süt isteriz diye tuturdunuz. Bugün de şarkı ve yemek meselesi çıktı. Yarın daha kim bilir ne istiyeceksiniz. Ama benim asıl söylemek istediğim bunlar değil. Önemli olan, sizin gelmenizle cezaevi düzeninin altüst olması. O gün bugündür, itaatsizlik, asayişsizlik, ahlâksızlık kol geziyor. Artık bunlara göz yumamam. siz gelmeden önce, cezaevinde sükûnet vardı. Kadınlar uysal ve itaatkârdı. Şimdi ise her an kıyamet kopuyor. En küçük fırsatta, protestolar çekiliyor, direnişe geçiliyor.'

'Bütün bu sonuçlara varmadan önce, bu cezaevinin koşullarını gözden geçirmek aklınızdan geçti mi hiç?' diye cevap verdim. 'Ben buraya gelmezden önce, tutuklulara insanca ve dürüst muamele yapılıyor, süt spekülasyonu yapılmıyor, cezaevine ayrılan tahsisat ticari maksatlarla kullanılmıyor, hastalara iyi bakılıyor ve atelyede yapılan işler, standart fiyatlara göre değerlendiriyor sanıyordum. Ama, burada bulunduğum süre içerisinde, işin içyüzünün hiç de böyle olmadığını anladım ve ne gibi dolaplar döndüğünü gördüm. Sizin yaptığınız yalnız adaletsizlik değil. Buna düpedüz soygunculuk derler.'

Müdür, büyük bir çaba göstererek kendine hakim olmaya çalıştı ve cevap verdi: 'Ben sizden çok daha azılı olanları yola getirmiş bir insanım. Yasaların bana tanıdığı yetkileri kullanarak sizinle uğraşmasını bilirim.'

'Yasalar mı dediniz? Siz ki hergün bu yasaları ihlâl ediyorsunuz, şimdi onlara başvurmaktan söz etmeniz gülünç birşey! Bir

soruşturma heyetinin gelip de buradaki koşulları incelemesini istiyeceğim. O zaman siz de, bizler de, bu heyet huzurunda şikayetlerimizi bildiririz. Bakalım, kim haklı çıkacak? Tehditleriniz bana vız gelir. Size söyliyeceklerim bu kadar, Müdür bey.

'Ben sizi elimden geldiği kadar uyardım. Dediklerimi aynen uygulayacağım.'

'Teşekkür ederim. Unutmamaya gayret ederim.'

Müdür, öfkeden kudurmuş bir halde çıkıp gitti. Ertesi sabah tuvalete giderken, tutuklulardan biri gizlice elime bir pusula tutuşturdu. Pusulada şunlar yazılıydı:

'Avluda, merdivenlerde ya da yatakhanede, tutuklular arasında bir kavga çıktığı takdirde sakın müdahale etmeyin. Müdür, cezaevi gediklilerinden bir grupla konuştu. «sizi ilgilendirmeyen bir işe karıştınız için sizi dövdükleri takdirde, mahkemeye çıktığınız zaman size yardım edeceğim» diye söz verdi.'

Arkadaşların beni uyarmasını takdirle karşıladım ve ne mal olduğu anlaşılan müdürün bu 'kurnazca' planını hiç umursamadım.

1 Mayıs günü akşamı, Nevarro Ballesteros'un kızkardeşi ile diğer iki yoldaş cezaevine getirildiler. 1 Mayıs gösterilerinden sonra, polisin işçilere karşı kullandıkları şiddet yöntemlerini protesto ettikleri için tutuklanmışlardı.

Cumhuriyet rejiminin içyüzü, gün geçtikçe daha çok açıklığa kavuşuyordu. Eski iktidarın yardakçıları, cezaevi içerisinde fazla ileriye gitmeye cesaret edemiyor ama, dışarda gaddarca saldırıya geçiyorlardı.

Yoldaşlar iki hafta sonra salıverildi. Şimdi yine, toplum dışına itilmiş çilekeş kadınların dertleri ve tutkularıyla başbaşa kalmıştım. Elimden geldiğince onların haklarını savunuyor, eşitsizliğe karşı isyan ediyordum.

Cumhuriyet rejiminde, rahibeler cezaevi yönetiminden uzaklaştırıldı. Ama bu uygulama yavaş yavaş gerçekleştirildiğinden, ilk tutuklanmaların sırasında hâlâ cezaevinde bazı rahibeler vardı. Görevleri giderek sınırlandırılıyor ve hükümetin atadığı yeni görevlilere devrediliyordu.

Burada bu yeni atanan görevlilerden ayrıca söz etmek istiyorum. Bunların çoğu, orta tabakanın alt kesimlerindendi. Ordu

mensuplarının ya da kamu hizmetlerinde çalışanların dul eşleri ya da kızları, bu işe atanıyordu. Bunlar, dah önce de çalıştıklarından, hayatlarını kazanmaya alışıktılar. Dolgun maaş ve kıdem tazminatı verildiğinden, bu işin talibi pekçoktu.

Bu görevlilerin kişilikleri, davranışları ve cezaevi sorunları karşısınıdaki tutumları, birbiriyle yarış eden ve her fırsatta büyük burjuvaziyi taklide yeltenen küçük burjuvazinin, istikrarsız ve zavallı dünyasını yansıtıyordu.

Tutuklulara karşı kötü davranmıyorlardı. Özellikle, rahibelerin gidişine raslayan günlerde tutumları daha da iyiydi. Onlar, aslında birbirlerinden nefret ediyorlardı. Tabii bu durum, cezaevi düzeninin aksaklıklarından yararlanmak için her an fırsat kollayan tutukluların gözünden kaçmıyoydu.

Baş görevlilerden bayan Julia Trigo ile bayan Maria Masso arasındaki ilişkiler, cezaevinin dört duvarı arasındaki bu düşmanlıklar konusunda belirgin bir örnek teşkil ediyordu. Bayan Masso iyi bir aileden gelen kültürlü, demokrasi ilkelerine ve işine bağlı bir kadındı. Bayan Trigo'dan daha üstün meziyetleri bulunduğu ve baş sorumlu olmaya hak kazandığı halde, yerini ona kaptırmıştı. Bayan Trigo'nun mahkeme üyeleriyle arası çok iyiydi. Bu yüzden onu tercih etmişlerdi. Ayrıca, bayan Masso'dan daha cerbezeliydi. Ama bayan Masso da altta kalacak bir insan değildi. Haklarını sonuna kadar savundu ve sonuç olarak, hakimler heyetinin, her ikisini de aynı göreve atamalarını sağladı.

Bayan Masso yöneticilik görevini, insancıl ilişkiler içerisinde yürütüyordu. Titiz olmakla birlikte gaddar değildi. Tutukluların şikayetlerini dikkatle dinlemesini bilirdi.

Bayan Trigo ise, bir kraliçe edasıyla koğuşları dolaşır, bize tepeden bakar, makyajı bozulmasın diye yüzünün ifadesini hiç değiştirmeden konuşurdu. Onu pek az görürdük. Sabah erkenden gelir, herşeyin yerli yerinde olup olmadığını anlamak için ortalığı şöyle bir teftiş eder, günün geri kalan bölümünü odasında dikiş dikerek ya da müdürle ahpaplık ederek geçirirdi.

Tutuklulara gelince, bayan Trigo'yu ancak, akli dengesi bozuk ya da bedeni bir kusuru olanlar ilgilendirirdi. Bu gibi aksaklıklar, korku romanları yazan arkadaşları için ilginç bir malzeme kaynağıydı. Tutukluların dertlerine tümüyle yabancıydı.

Ama kendi yaşantısının da en az bu çilekeş insanların yaşantısı kadar çirkin ve tiksinti verici yanları olduğu söyleniyordu.

(14)
SİYASİ TUTUKLULAR

Mayıs ortalarına doğru, monarşistlerin, Kral XIII. Alfonso'nun doğum günü olan 17 Mayıs'ta, Madrit'in hükümeti devirmeyi tasarladıkları söylentileri çıktı.Ama onun yerine, 17 Mayıs'ta Madrit'in en görkemli kiliselerinden birinde dini bir tören yapıldı. Monarşistlerin düzenlediği bu törene, gangsterlerin ve kibar fahişelerin kaymak tabakasını oluşturan aristokrasinin bütün üyeleri katıldı.

Alfonso'ya karşı gösterdikleri büyük sevgi ve coşkudan ötürü, bir dükün metresi ile, karşı-devrimci bir kadın dergisinin yöneticisi bir bayan tutuklandı. Şimdi ortaya bir sorun çıkmıştı: Bu saygı değer hanımları, hırsızlar, çocuk katilleri, yankesiciler, şarlatanlar ve müdürün baş belası olan bir komünistle bir arada nasıl barındıracaklardı?

Hanımlar, yüksek mevkilerinin gerektirdiği saygı ve nezaketle, Emniyet Genel Müdürlüğüne götürüldü. Tabii, kamu oyuna, onların da 'herkes gibi' alelade suçlular olduğu bildirilmişti. Bu arada, cezaevinde garip ve şaşırtıcı bir olay vuku buldu. Müdürün de onayını alan rahibeler, tutuklulara, benim vaktiyle müdüre siyasi tutuklar için ayırmasını söylediğim odayı silip süpürmelerini emrettiler.

Odaya iki karyola taşındı. Yataklara tertemiz beyaz çarşaflar ve yün şilteler serildi. Hanımların konforu için gerekli, leğen, kova, ibrik, yemek masası, kap kacak dolabı, kilim, iki koltuk, birkaç tane de sandalye büyük bir özenle odaya yerleştirildi. Burası, lüks bir otel odasından farksızdı şimdi!

Önceleri kimse bir şey anlayamamıştı. Nihayet, mesele açıklığa kavuştu. Kibar fahişe ile, sıkıcı bir kadın dergisinin sıradan müdiresi olan sevgili din kardeşi, günün birinde sökün ederek sıcacık yuvalarına yerleştiler. Vahşi bir kurt sürüsünün içerisi-

ne bırakılmış korkak iki kuzudan farksızdılar.

Maddi çıkarları yüzünden monarşiyi savunan bu iki kadına siyasi tutuklu demek caiz miydi bilemem ama, her şeye rağmen, cezaevinin siyasi tutuklular için ayrı bir bölümü olduğundan, bu durumu protesto edemedim.

Ancak, sabahleyin bütün tutukluların yemekhaneye girmek için kuyrukta bekledikleri bir sırada, idari işler amiri bayan Masso'ya masum bir soru sormaktan kendimi alamadım:

'Dün akşam gelen bayanlar acaba hasta mı?'

'Hayır, hasta değiller.'

'O halde, odaları ayrı bile olsa niye onlar da bizim gibi kuyrukta beklemiyorlar?'

Puro Cruz Salido da benden yana çıkarak onlara da diğer tutuklularla eşit muamele yapılmasını istedi.

Ama bu konuda haksız olduğum bir gerçekti. Cezaevi, siyasi tutuklulara ayrı bir yönetmelik uyguladığına göre, onların adi tutukluların zorunluluklarından muaf tutulmaları gerekiyordu. Ama müdür bana bu hakkı tanımadığı için ona kızgındım. Bunun altında kalmaya hiç niyetim yoktu. Ayrıca, açıkça monarşiyi tutan müdürün, monarşistlerin kadın dostlarını küstahça korumasına göz yumacak değildim. Bu kadınlar, ahlak yönünden müdür beyden aşağı kalmıyordu. Bunların hepsi satılık insanlardı. Kimi vücudunu, kimi de adını satılığa çıkarmıştı. Müdür öylesine alçak bir adamdı ki, mevkiinin ona sağladığı nimetlerden yararlanmak için, nefret ettiği bir rejime hizmet etmekten çekinmiyordu. Sırf fahişelik uğruna fahişelik yapanlar ondan daha değerliydi bence.

İdari işler amiri, bize katılmalarını bildirmek üzere hanımların yanına gitti. Sonuç olarak onlar da kuyruğa girdiler ve diğer tutuklular gibi aşağı indiler ama, bizler gidip kahvelerimizi alıncaya dek avluda kaldılar.

Müdür, benim bu işlere şiddetle karşı çıkacağımı umuyordu, ama yanılıyordu. Öğleden sonra yemek tabaklarımızı yıkamış, avluda, gelip bizi yukarı çıkarmalarını bekliyorduk. O sırada, görevlilerden biri yanıma sokularak müdürün beni odasına çağırdığını söyledi. 'Müdürün odasında benim işim yok' diye cevap verdim. 'Benimle konuşmak istiyorsa, burada avluda, herkesin

önünde, her zaman olduğu gibi konuşabiliriz.'

Müdür, ertesi güne kadar görünmedi. Avluda, benimle tesadüfen karşlaşmış gibi yaparak: 'O iki hanımı ayrı odaya koyduğum için itiraz ettiğinizi duydum,' dedi.

'Yanlış duymuşsunuz, 'Müdür Bey,' dedim. 'İtiraz etmedim, çünkü bu hanımların diğer kadınlardan ayrı tutulması, benim de sahip olduğum bir hakkın uygulanması demek oluyor. Yalnız siz bu hakkı kendi dostlarınız için kullanmayı tercih ediyorsunuz. Yine de, bu doğru yolda atılmış bir adım sayılır. Şimdi, burada olduğunuza göre size bir soru sorabilir miyim?'

'Buyrun.'

'Siz katolik hıristiyan mısınız?'

'Evet, katoliğim.'

'O halde, hıristiyanlığın merhamet kurallarını bilirsiniz.'

'Elbette.'

'Peki, onları nasıl uygularsınız?'

'Kendi bilgi ve anlayışına göre uygularım.'

'Peki, dini erdemler hakkında da bilginiz var mı?'

'Beni hıristiyan doktrini üzerine imtihan mı ediyorsunuz?'

'Hayır, sadece ikiyüzlülüğünüzü açığa vuruyorum. Bu yaptıklarınızdan ötürü, İsa, Farisileri attığı gibi sizi de tapınaktan dışarı atardı. Cumhuriyetin ilanından sonra, rahibelerin görevlerinden alınacağını duyduğunuz andan itibaren, manastırdan kalma, değerli eşya namına ne varsa, hepsini ortadan kaldırdınız, gizlediniz. Böylelikle tutukluları, kendilerine yararlı ve gerekli olabilecek herşeyden yoksun bıraktınız. Yüksek sosyeteden iki bayanın gelişi, vaktiyle mahkumların kullandığı araç ve gereçleri ortaya çıkartmanıza vesile oldu. Yün şilteleri revire verecek yerde, hanımların altına serdiniz. Ya bizlerden kaçırdığınız çarşaflara, battaniyelere ne demeli?'

'Bu çarşafları. Millie gibi hastalıklı bir kadını altına mı sermemi bekliyordunuz?'

'Neden sermiyecek mişsiniz? Gerçi Millie hastalıklı, her tarafı yara bere içinde bir kadın ama, herşeyden önce bir insan. Hem de hayatı boyunca rahat yüzü görmemiş, yoksulluk yüzünden kötü yollara itilmiş bir insan. Onun gibi zavallılara, toplumun gözünden düşmüş olanlara yardım elinizi uzatmadıktan

sonra, merhametten nasıl söz edebilirsiniz? Cezaevindeki bütün araç ve gereçler, hiçbir istisna gözetmeksizin, bütün tutukların ortak malı demektir. Bir cezaevinin vermeye muktedir olduğu şeylerden, onlara ihtiyacı olanları yoksun bırakmaya nasıl gönlünüz razı oluyor?'

Müdür, bu konuşmadan sonra revirde bazı değişiklikler yapmaya razı oldu. Anlaşılan monarşist bayanlara karşı olan tutumunun, dışarda duyulacağından ve bu yüzden kendi durumunun tehlikeye düşeceğinden korkuyordu. Kibar bayanlar içini ayrı bir program düzenlenmişti. Yalnız kendi odalarında, herkesten ayrı yiyip içmekle kalmıyorlar, aynı zamanda, arka avluda güneş banyosu yapmalarına da izin veriliyordu. Ama tam bu sırada vuku bulan bir olay yüzünden, bayanların başı az daha belaya giriyordu.

Cezaevinde sigara içmek yasaktı. Ama, sigara tiryakisi olan kibar bayanlar bu yasaktan muaf tutulmuştu tabii. Sigara kokusunu ta uzaktan bile alabilen diğer tutuklular perişan durumdaydı. Bazan, yerde buldukları bir izmariti ya da dışardan gelen giysilerin arasına gizlenmiş bir iki sigarayı tüttürmek için helaya kapandıkları oluyordu.

Kabul salonunun bitişiğinde, şiltelere doldurulan samanların depo edildiği ufak bir oda vardı. Sürekli olarak kullanılan bu şilteler pideden farksızdı. İçlerine doldurulan saman da çoğu zaman yürütülüyordu.

Birgün öğleden sonra, saygı değer bayanlar, bekleme salonuna gidecekleri bir sırada, birisi elindeki sigarayı, nereye düştüğüne bakmadan fırlatıp attı.

Samanların bulunduğu depoda kimse yoktu. Kapı açıktı. Sigara, yerlere yayılmış olan samanların arasına düştü ve samanları tutuşturmaya başladı. Bayanlar olanlardan habersiz odalarına çıktı, tutuklular da koğuşlarına dağıldılar. Birkaç saat sonra burnumuza bir yanık kokusu geldi.

'Herhalde sokaktan geliyor,' dedik.

Biraz sonra, itfaiye düdükleri, arkasından da cezaevinin önüne yanaşan itfaiye arabalarının sesi duyuldu.

Bekleme salonunun penceresinden kapkara dumanlar yükseliyordu. Kadınlar panik içinde kendilerini merdivenlerden

aşağı atıyorlar ve hep bir ağızdan: 'Yangın var, hepimiz diri diri yanacağız,' diye bağırıyorlardı.

Tutuklulardan biri, itfaiyecilerin, yangının büyük bir olasılıkla, dikkatsizce atılan bir sigara yüzünden çıktığını söylediklerini işitti. Kadın, 'Burada monarşistlerden başka kimse sigara içmez ki' diyordu. Kasıtsızca söylenen bu söz, kulaktan kulağa dolaştıktan sonra doğumhanedeki kadınlara kadar ulaştı. Herkes öfke içindeydi.: 'O karıların işi bu, hepimiz onlar yüzünden diri diri yanacağız' diye bağrışıyorlardı. Kadınlar, merdivenleri tırmanarak, 'siyasi' tutukların odasına doğru 'Yangın gece çıkmış olsaydı, çocuklarımız çıra gibi yanacaktı! Bu orospuları atalım, buradan! diye feryat ediyorlardı. Arkasında gardiyanlar olduğu halde Müdür Bey, telaş içinde hanım arkadaşlarını kurtarmaya koştu. Ellerinde mancınık gibi kulllandıkları bir tahta sıra ile kadınlar, hanımların oda kapısını yıkmaya uğraşıyorladı.

Birkaç gün sonra, sosyete hanımları özel bir emir üzerine salıverildi. Cezaevi artık onlar için çekilmez olmuştu. Domuz gibi beslendikleri ve her türlü konfordan yararlandıkları cezaevinde üç hafta kadar kalmış olan, sıradan bir derginin sıradan yöneticisi ile kibar arkadaşı, kamu oyunun gözünde birer kahraman kesildiler. Dergide korkunç bir yazı yayınlandı. Hikaye kahramanlarından bir tanesi 'alçak' bir komünistti. Bu 'alçak' insan, Quinones sokağındaki bu sevimsiz otelde çile dolduran masum ve yurtsever kurbanların yaşamını çekilmez hale getiriyordu.

10 Ağustos 1932'de, monarşistlerin ayaklanması nihayet patlak verdi. Müdür Bey hiç adeti olmadığı halde, sabah altıdan beri avluyu arşınlayıp durmuştu. İdare amirleri her zamanki gibi koğuşları teftiş ettiler. Sokağın huzursuz havası cezaevinin içerisinde bile hissediliyodu. ama, kimse ne olup bittiğini kesin olarak bilmiyordu.

Söylentilerin somutlaşmaya başladığı andan itibaren, müdür bütün tutukluların koğuşlara kapatılmasını emretti. Kadın görevlilere ne olup bittiğini sorduk. Onlar da bildiklerini anlattılar.

'Benim burada kapalı kalmaya hiç niyetim yok,' dedim.

'Neden hapishanede kargaşalık çıkmasını önleyecek yerde, müdürün çevirdiği dolaplara göz yumuyor,' onunla işbirliği yapı-

yorsunuz? Tutuklara, dışarda neler olup bittiğini olduğu gibi anlatın. Bu darbenin, yeniden kırbaç rejimine dönmek, insanları zindanlara atmak, aç ve susuz bırakmak, işkencelere tabi tutmak için yapıldığını onlara anlatın. Biz de hangi tarafı tutacağımızı müdür beye gösterelim.'

Müdür izin vermediği halde bayan Masso, Cumhuriyetçilerin bayrağını cezaevinin kapısı önüne asılmasını emretmişti. Kadın görevliler de, tutuklular da, Cumhuriyetten yanaydı. Öğle zamanı, durum açıklığa kavuştu. Monarşistlerin darbesi yenilgiye uğramış, liderleri tutuklanmıştı. Müdür Bey daha sonra Adalet Bakanlığına giderek, Cumhuriyet rejimine olan bağlılığını resmen belirtti.

Cezaevindeki yemekler yüzünden, eskiden geçirdiğim bir karaciğer hastalığı yeniden depreşti. Sıkı pehriz yapmak zorunda olduğumdan, revire yattım. Diğer tutuklulardan ayrı kalmakla birlikte, onlarla olan ilişkilerim kopmamıştı. Cezaevindeki günlük olayları anı anına izlemekte devam ediyordum.

Tam bu sırada, cezaevine yeni bir yönetici gelerek, idari harcamaları kısma yoluna gitti. Çamaşırda kullanılan dezenfekte edici ilaçları azalttı. Tutukluların yüzde doksanında zührevi hastalık olduğu halde, bu ilaçlar lüks addediliyordu. Sabun kontenjanı da yarıya indirildi. Tutukluların paraları toplandı, yerine idarenin çıkarttığı makbuzlar verildi. Kadınlara iki battaniye yerine bir battaniye dağıtıldı. Her türlü konfordan yoksun bu derme çatma binada, Madrit'in dondurucu kışına dayanmak olanaksızdı tabii. İşte, bütün bu yeni tedbirler, bardağı taşıran son damla oldu.

Niye bize tek bir battaniye verildiğini sorduğumuzda, Endülüs bölgesinde yeni açılan bir cezaevinde battaniyeye ihtiyaç olduğunu söylediler. Endülüs'teki kardeşlerinin ısınabilmesi için, Madrit'tekilerin üşümesine karar verilmişti. Aslında hükümetin bu gibi ihtiyaçlar için ayırdığı bir fon vardı. Ama yetkililerin kendi aralarında çevirdiği dolaplar yüzünden, böyle bir durum ortaya çıkmıştı.

Grev yapmaya karar verdik. Revirde yatanların dışındaki bütün tutuklular atelyede toplandı. İşleri tatil etmiş, kollarını önlerinde kavuşturmuş oturuyorlardı. Mutfak ve çamaşırhane-

deki işler de tatil edilmişti. Dikiş makinelerinin başında kimsecikler yoktu. Benim ancak son dakikada müdahale etmem kararlaştırıldı. Böylece, cezaevi görevlileri, kadınların bana bağımlı olmadan da kendi işlerini yürütebileceklerini anlayacaklardı.

Cezaevinde bir mezarlık sessizliği vardı. Kadın görevliler sinirli bir şekilde Müdürün gelmesini bekliyordu. Biraz sonra gelen Müdür, büyük biri soğukkanlılıkla atelyeye giderek, tutuklulara neden çalışmadıklarını sordu.

Kadınlardan biri nedenini açıkladıktan sonra, kendi cesaretinden korkarak ağlamaya başladı. Müdür, babacan bir tavırla, kadınların bu davranışlarının ne kadar yersiz olduğunu anlattı ve eskisi gibi uslu davrandıkları takdirde, kendisine her zaman güvenebileceklerini belirtti.

Birleşik cephe çökmeye başladı. Kadınlardan biri gizlice dışarı çıkarak, olup bitenleri bana anlattı. Bunun üzerine, merdivenlerden yukarı fırladım ve sakin bir tavırla atelyeye girerek, bir sıraya oturdum ve dinlemeye başladım. Müdürün arkası bana dönük olduğu için beni görmedi. Konuşması bittiği zaman sendika toplantısındaymış gibi, söz istedim. Müdür birden döndü ve 'Ne dediniz,' diye sordu. 'Söz istiyorum,' 'Ne söyliyeceksiniz?' 'Son zamanlarda alınan sağlık ve ekonomi tedbirlerinin tutuklular tarafından büyük bir hoşnutsuzlukla karşılandığını belirtmek istiyorum. Bu tedbirler, cezaevindeki yaşamı bsbütün zorlaştırdığı gibi, tutukluların giysilerinin gerektiği gibi dezenfekte edilmemesi yüzünden bulaşıcı hastalıkların yayılması tehlikesi de arttı. Battaniyelerin alınması işine gelince, buna kimsenin aklı ermiyor. Hükümetin, bir eliyle verdiğini öteki eliyle alması inanılır gibi değil. Bu masalı bize yutturamazsınız. Bütün tutuklular haklı olarak, bunun namuzsuzca bir dalavere olduğunu ve böyle bir duruma katlanamayacaklarını ifade ediyorlar. Kendileri yerden göğe kadar haklı.'

'Ama hepiniz yanılıyorsunuz. Battaniyeler geçici olarak alındı. Para, sabun ve dezenfekte edici maddelere gelince yönetici bu konularda, sizlere gerekli açıklamayı yapacak.'

Müdür bu sözlerden sonra, herşeyi yöneticinin sırtına yüklemekten büyük bir haz duyarak çıktı, gitti. Yöneticiye gelince, sabun ve gerekli temizlik maddelerinin yine eskisi gibi dağıtılaca-

ğına, battaniyelerin kıştan önce iade edileceğine, paranın ise istiyenlere yine nakit olarak verileceğine söz verdi. Böylelikle mesele kapanmıştı.

Kasım başında Bilbao'daki cezaevine nakledildim. Quinones cezaevi, oradaki, tutuklular ve başlarındaki namussuz yönetici Luiz Guzman arkada kalmıştı artık.

Bilbao'ya yaptığımız tren yolculuğu çok tatsız geçti. Ama en kötü şeylerin bile bir iyi tarafı vardır. Trendeki yolcular da bize nezaket ve saygı gösterdiler. Kimisi Sivil Muhafızlardan nefret ettikleri için, kimisi de tutuklulara karşı sempati duydukları için böyle davranıyorlardı.

Başlangıçta yolcular beni adi bir mahkum sandıklarından, halime acıdılar ve bana para vermeye kalkıştılar. Ben de kendilerine teşekkür ederek paralarını iade ettim ve komünistlikten ötürü tutuklandığımı onlara anlattım. Kadınlardan bazıları gözyaşları içinde boynuma sarıldılar ve hükümete lanetler savurdular. Gardiyanlar bu arada monarşist bir gazete olan ABC'yi okuyor, çevremde toplanan insanları umursamıyorlardı. İçlerinden bir tanesi, cömert bir davranışla, piyangoda kazanacak olursa, komünizmin ne kadar 'kötü' birşey olduğumu kendi gözlerimle görmem için, bana Sovyetler Birliğine bir bilet alacağını söyledi.

1932'de beni Miranda de Ebro'dan Bilbao'ya götürmekle görevli olan gardiyanlar, bu görevlerinden hiç de hoşnut değillerdi. Larrinaga cezaevine ulaşmak için, Bilbao'nun en kalabalık caddesinden ve bu arada San Anton pazar yerinden geçmek zorundaydık. Buradaki satıcı kadınlar, keskin dilleri ve şirretlikleriyle ün salmışlardı.

Gardiyanlar, kadınların bizi görünce bir sokak kavgası çıkarmalarından korkuyordu. İstasyona vardığımızda, Larrinaga cezaevinden iki gardiyanın bu görevlerini devralmasını bekliyorlardı. Onun yerine, bizi karşılamaya gelen bir hademe tarafından gardiyanların bana cezaevine kadar eşlik etmeleri gerektiği bildirildi.

Adamlar, öfke içindeydi, bana, onlarla hiçbir ilgim yokmuş gibi önden yürümem için yalvardılar. Ama ben bu önerilerini reddettim. 'Ben bir suç işlemedim ki,' dedim.

'Eğer adi bir mücrim gibi götürülmem gerekiyorsa, bundan, beni suçlayanlar utansın.,'

'Ama bizim durumumuzu anlamanız gerek.'

'Anlıyorum ama, yine de sizin dediğinizi yapmayacağım.' Neyse kavgasız gürültüsüz Larrinaga cezaevine vardık. Burada bir aydan biraz fazla kaldım. Ocak 1933'de salıverildim. Bu kez Ruben ile Amaya'ı da yanıma alarak yeniden Madrit'e geldim. Annelerinin komünist faaliyetlerinin acısını, her zamanki gibi yine çocuklarım çekmişti. Ama onlarsız bir hayata katlanmak da benim için dayanılması çok zor bir acı oluyordu.

Cezaevinde kaldığım aylar süresince, beni üzen sadece çocuklarımın durumu değildi. Herkes beni adeta terketmişti. Dışardan hiç bir haber alamıyordum. Elime bir gazete bile geçmemişti. Parti liderleri kendi aralarında tartışmalara dalmışlar, benim cezaevinde olduğumu unutmuşlardı. Sevil Kongresinden sonra bu liderlerin azledilmesine ve yerlerine yenilerinin atanmasına karar verilmişti. Komünist tutuklularla ilgili Komite ise, bir tek tutuklu uğruna her Allahın günü Quinones sokağına taşınmayı gereksiz buluyodu.

Bu sorunların yanısıra, parti içerisindeki bölünme de beni üzen nedenler arasındaydı. Merkez Komitesi üyelerinin büyük çoğunluğu, parti liderlerinin izlediği politikayı onaylamıyordu. Bilbao'ya naklimden az önce, yeni polit-büronun üyesi olan bir yoldaş gelip, bana parti içi durum hakkında bilgi verdi ve bazı avukat arkadaşların, benim salıverilmem için giriştikleri çabaları anlattı. Partinin, eski liderlere ilişkin kararları üzerine ne düşündüğümü bana sordu. Ben de, yöneticilerle ilgili olarak alınan kararları ve partinin sürekliliğini sağlayacak tedbirleri onayladığımı söyledim. Parti içerisindeki dar ve sekterci görüşleri düzeltmek için girişilen çabalar, gerçekten memnunluk vericiydi.

Jose Diaz'ın parti genel sekreterliğine atanmasından sonra, üye sayısındaki artış ve hareketin halk yığınları üzerindeki etkisinin giderek çoğalması, alınan kararların ne kadar yerinde olduğunu gösteriyordu. Bundan önceki yöneticiler, partinin büyümesini engelledikleri gibi İspanya'ya özgü koşulları hedef alan bir politika izlemekten de acizdi.

(15)

SOSYALİSTLER YOL KAVŞAĞINDA

Ekim 1933'de Sosyalistlerin hükümetten çekilmelerine yol açan bir kriz patlak verdi. Bu durum, beklenmeyen bir dönüm noktasından çok, uzun süreden beri olgunlaşmakta olan bir sürecin doruk noktasıydı.

Cumhuriyetçi-Sosyalist hükümetlerin izlediği politika hep aynıydı. Eski egemen sınıfları hoşgörüyle karşılıyorlar, işçilere ve köylülere karşı ise, anlayışsızlık gösteriyor ve gaddarca davranıyorlardı. Egemen sınıflara gösterdikleri bu zaaf yüzünden, sağcıların desteğini kaybettiler. Sağcılara karşı olan sert tutumları yüzünden de halkın güvenini kazanamadılar. Birçok İspanyol kentlerinde ve kasabalarında düzenlenen kanlı baskınlar, Cumhuriyetçi-Sosyalist hükümetlerin 'halkçı' politikalarının belirgin örnekleriydi.

1932 sonunda ve 1933 başlarında, zengin toprak ağalarına karşı girişilen köylü hareketi, devrimci bir toprak reformunu amaçlıyordu. Ancak, hükümet, böyle bir reformu uygulamaktan acizdi. 19. yüzyılda olduğu gibi, bu kez de, Endülüs ve Estremadura eyaletleri, eski yarı-feodal toprak düzenini yıkmayı amaçlayan bu köylü hareketinin başını çekiyordu. 1933 yılının Ocak ve Mart ayları içinde, köylüler, daha önce ırgat olarak çalıştıkları toprakları tam 311 kez işgal ettiler.

Bu dönem içerisinde Komünist Partisi, kırsal bölgelerde propaganda görevini kusursuz bir şekilde yerine getiriyordu. Bütün parti yöneticileri, çeşitli taşra bölgelerine dağılmışlardı. Ben de Toledo bölgesine gittim. Bu bölgenin Don Fadriquez kenttindeki komünist örgütümüz çok güçlüydü. Yalnız Don Fadriquez değil, Toledo bölgesindeki daha birçok kent, vali Yoldaş Cicuendez'in etki alanına giriyordu. Daha sonra, ben de propaganda yapmak ve Cordoba ile Jaen kentlerinde partiyi örgütlemekle görevlendirildim.

İşçi sınıfının ekmek ve toprak uğruna yaptığı mücadeleye cevap olarak Cumhuriyetçi-Sosyalist hükümet, 'Cumhuriyeti Savunan Yasa'yı yürürlüğe koydu. Bu yasa Cumhuriyetin can düşmanları tarafından, işçilerin ve köylülerin umutlarını ezmek için kullanıldı. 1933'deki kısmi belediye seçimlerinde, İspanya Katolik Partisi, bazı eyaletlerde güçlenmeyi başardı. Bu da, hükümete karşı saldırılarını şiddetlendirmelerine yol açtı. Kendilerini olayların akışına kaptırmış olan hükümet yetkilileri, ancak işçilerin ve köylülerin haklı mücadelesini bastırmak söz konusu olduğu zaman gerekli kararlılığı gösteriyorlardı.

Hitler 1933'de iktidara geçtikten sonra, İspanya'da gerçek bir faşizm tehlikesi başgösterdi. Faşist örgütler açıktan açığa faaliyete geçti. Falanjistlerin başı ve eski diktatör Primo de Rivera'nın oğlu Jose Antonio Primo de Rivera'nın açıkça belirttiği gibi, falanjistler 'sadece silahların dilinden anlıyordu.' Çok geçmeden, İspanya sokakları, ilerde ülkenin başına geleceklerin habercisi olan faşist cinayetlerine tanık oldu.

Faşist gençlik örgütlerinin şovenizmine ve kabadayılıklarına karşı koyabilmek için, komünistler, İspanya gençliğine, antifaşist milis kuvvetleri kurmaları için çağrıda bulundular. Demokrasiyi ve işçi yığınlarını ancak bu milis kuvvetleri savunabilirdi. Parti, çeşitli antifaşist gösteriler düzenledi. Ama bu gösteriler, her seferinde polisle girişilen kanlı çatışmalarla sonuçlandı.

1933'de, böyle bir gösteri sırasında, üniversite yakınlarındaki San Bernardo sokağından geçerken, bir müfreze polis üzerimize ateş açtı. Silah seslerini duyan halk panik içerisinde kaçıştı. Ben, Madrit'li bir kunduracı olan yoldaş Guillen'le birlikte bir evin kapı aralığına sığındım. Tam o sırada, serseri bir kurşun Guillen'in kafasına saplandı. Zavallı adam, sessiz sedasız, yavaşça yere kaydı, yığıldı kaldı.

İlk anda ne olduğunu anlayamadım. Ama hareket etmediğini görünce üzerine doğru eğildim ve kulağından oluk gibi kan geldiğini gördüm. Onu yerden kaldırmaya çalıştım. Ellerim kan içinde kalmıştı. Bir yandan imdat diye bağırıyor, bir yandan da Guillen'in katillerine lanetler yağdırıyordum. Benim çığlıklarım üzerine, kurşun yağmurundan kaçmak için çeşitli yerlere sığınmış olan bazı yoldaşlar yardıma koştular. Aralarında polisler bi-

le vardı. Guillen'i kaldırıp bir arabaya koydular, ama hepsi boşunaydı, çünkü ölmüştü.

Bir seferinde, Tetuan de las Victorias'da, anti-faşist bir gösteri sırasında, Sivil Muhafızlar tarafından tutuklandım. Ama bazı demokratik örgütlerin, olayı protesto etmeleri üzerine serbest bırakıldım.

Cumhuriyetçi ve sosyalist yöneticilerin, faşizm tehlikesini umursamamalarına karşın, komünistler anti-faşist cepheyi oluşturdular. Bu cephe, giderek büyüyen faşizm dalgasına karşı, bütün halk kesimlerini kapsayan geniş bir hareketti.

Sosyalistler hükümetten ayrıldıktan sonra yapılan yeni seçimler sayesinde parlamentoda çoğunluğu sağlayan karşı-devrimci güçler, büyük bir zafer kazandı. Sosyalistler ve cumhuriyetçiler tarafından hazırlanan seçim yasası, özellikle komünistlere karşı cephe almıştı. Bu yüzden, 400.000 oy almamıza rağmen, adaylarımızdan yalnız Cayetano Bolivar Cortes milletvekili seçilebildi.

Sosyalist işçiler, bu durum karşısında şaşkınlığa uğradı. Kendi partilerinin izlediği politikanın, sosyalizmi zafere ulaştırmak şöyle dursun, tam tersine karşı devrimciliği ve faşizmi körüklediğini kavramaya başladılar. Cumhuriyetçi hükümetlerde sosyalist kanadın başarısızlığı ve halkın giderek artan hoşnutsuzluğu, birçok sosyalist işçinin komünistlerin safına geçmesine, Sosyalist Parti içerisinde, uzun zamandan beri beklenen ciddi bir bölünmeye yol açtı. Parti, Sağ, Sol ve Orta olmak üzere üçe bölündü.

Largo Caballero başkanlığındaki Sol kanat, çok geçmeden Sosyalist Partinin en güçlü kesimi haline geldi. Largo'nun tutumu, sosyalist halk yığınlarının radikal eğilimlerini ve komünistlerle uzlaşma arzularını yansıtıyordu. Başkanın izlediği bu solcu politika, siyasal açıdan hatalı ve zayıf olmakla birlikte, Sosyalist Partiyi yeniden sınıf bilincine sahip bir işçi hareketine dönüştürme yolunda, ileriye doğru atılmış bir adım sayılırdı. Onun bu tutumu, aynı zamanda, işçilerin temcilcisi olan iki büyük partinin, yani Komünistlerle Sosyalistler arasındaki anlaşma zemininin hazırlanmasında büyük ölçüde etken oldu. Sosyalistlerin bunca gadrine uğramış olan Komünist Partisi de, bu değ-

şikliği memnunlukla karşıladı ve sosyalistlerle, işçi sınıfını birleştirme esasına dayanan bir ittifak kurma çabalarına girişti. Ancak böyle bir dayanışma sayesinde, faşizme karşı direnecek bir cephe kurulabilir, demokrasinin ve Cumhuriyetin güvence altına alınması sağlanabilirdi.

16 Kasım 1933'de Alejandro Lerroux, Radikallerin ve İspanya Katolik Partisinin (CEDA) desteklediği bir koalisyon hükümeti kurdu. Böylece, 'Karanlık Dönem' diye adlandırılan, karşıdevrimcilerin açıkça saldırıya geçtiği dönem başlamış oluyordu. Büyük sermaye ve toprak sahiplerinden oluşan oligarşi, bütün dikkatini, faşizmi uygulama ve halkın uzun ve çetin bir bir mücadele sonucu kazandığı zaferleri yıkma çabası üzerinde yoğunlaştırdı.

Kasım seçimlerinden sonra, Sosyalist Partinin durumu çok nazikleşmişti. Parti yedi yıl süreyle, askeri diktatör Primo de Rivera ile işbirliği yaptıktan sonra, üç yıl Cumhuriyetçi hükümetlerde önemli görevler almıştı. Şimdi, İktidardan muhalefete ani bir geçiş yapmak kolay değildi. İktidarda bulundukları süre içersinde, özel çıkarları peşinde koşmaya alışmışlardı. Diktatörlük rejimi ve küçük-burjuva partileri ile işbirliği yaptıkları yıllarda, iyice yozlaşmış olan sınıf bilincini şimdi yeniden geliştirmek, onlara çok zor geliyordu.

Sosyalistlerin hükümete katılmalarından hoşnutluk duyan ve parti içersinde egemen anti-marksist eğilimleri memnunlukla karşılayan birçok küçük-burjuva aydınları da, sosyalitlerin safına geçmiş bulunuyordu. Kendileri saygı-değer kişiler olmakla birlikte, partiye hiç bir olumlu katkıları yoktu. Tam tersine, oportünist ve liberal görüşleri yüzünden, örgütün sınıf özelliklerini bozmaktan başka bir işe yaramıyorlardı. Sosyalist Parti, bu yıkıcı etkinin sonuçlarına katlanmak zorundaydı. Sağlam, devrimci, Marksist bir teorinin temelinden yoksun olan Parti, küçük-burjuva aydınlarının bu ideolojik zaaflarına karşı koyacak ya da onları bu kusurlarından arındıracak güçte değildi.

Sosyalist yöneticiler, üye sayısının giderek tehlikeli bir şekilde azaldığına tanık oluyorlardı. 1932'de, hükümetle işbirliği yaptıkları dönemin doruğunda, sosyalistlerin sayısı 80.000'in üstündeydi. 1934'de bu sayı, 60.000'in altına düşmüştü. Bu

önemli düşüş, parti içersinde ciddi çatışmalara yol açtı. Ocak 1934'de, Largo Caballero, Prieto, de los Rios ve daha başka sosyalistlerden oluşan Yürütme Kurulu, Genel İşçi Sendikasının Yürütme Kurulundan resmen ayrıldı.

Bu çatışmalar, parti politikasının taktik ve stratejisini kapsayan siyasal türden bir nitelik taşıyordu. Largo'nun yönettiği ve Prieto'nun desteklediği Sosyalist Parti, Partinin ve Genel İşçi Sendikasının birlikte yöneteceği bir devrimci hareketin, sosyalistleri iktidara getirebileceği görüşünü savunuyordu. Besteiro başkanlığındaki Genel İşçi Sendikası ise, faşist karşı-devrimcilerle işbirliği yaparak, İtalya'daki gibi devlet tekelciliğine dayanan bir politik düzen kurmayı amaçlıyordu.

Aralık 1933'de, Sosyalist Yürütme Kurulunun bir toplantısı sırasında, Largo Caballero, devrimci hareket planını ve Sosyalist Parti iktidarı ele geçirdikten sonra uygulanacak olan bir programı üyelerin onayına sundu. Gerek plan, gerekse program, kapsam ve uygulama açısından eksikti. İkisinin de başarı şansı şüpheliydi. Uygulama açısından eksikti çünkü. Sosyalist yöneticiler, yalnız kendi görüşlerini ve güçlerini hesaba katmışlar, cumhuriyetçilerin, komünistlerin ve anarşistlerin görüşlerini ve bu programı destekleyip desteklemiyeceklerini dikkate almamışlardı. Program kapsam açısından da eksikti, çünkü fazla sınırlıydı. Ulusal bir sorunu hesaba katmadığı gibi, toprak reformunu da önemsemiyodu. Bu sorunlar çözümlenmeden, İspanya'da sosyalist devrim şöyle dursun, demokratik devrim yapma olanağı bile yoktu.

Aslında bu program, doğru yolda atılan yanlış bir adım, sosyalizm gemisini gerçek rotasına sokmak için yapılan dürüst bir girişimdi.

Ancak Cabalero, tıpkı Don Kişot gibi, yel değirmenleriyle çatışmak zorunda kaldı. Bu yel değirmenleri, Besteiro, Saborit ve Trifon Gomez gibi adamlardan oluşuyordu. Adı geçen kişiler, yalnız planı veto etmekle kalmadı, aynı zamanda, Besteiro'nun hazırladığı, tekelci, anti-demokratik bir karşı program önerdiler. Bu program uyarınca, İspanya aristokrasisi ve burjuvazisi hiç bir zarar görmeyecekti. Program, toprak reformu yerine hidrolik tesislerin kurulmasını, ulusal sorunun program dışında bırakıl-

masını ve kurulu düzene saygı gösterilmesini öngörüyordu. Besteiro'nun tapındığı filozof Hegel'in, 'Gerçek olan her şey rasyoneldir' görüşü, programın temelini oluşturuyordu. Oysa, İspanya'da o sırada egemen olan tek gerçek, karşı-devrimcilikti. Planını uygulama alanına koyabilmek için, Besteiro, korporatif devlet esasına dayanan bir meclisin kurulmasını öneriyordu. Bu meclis, ona göre, 'yasama yetkilerine sahip olmayıp, sadece bir danışma meclisi niteliği taşıyacaktı. Ama gerekli görüldüğü takdirde, anayasada yapılacak uygun değişikliklerle, meclisin yetkileri arttırabilecekti.'

Besteiro gibi bir adamın başka türlü davranması beklenemezdi zaten. Faşizme karşı çıkmaya kararlı olan arkadaşı Largo'nun ve diğer bütün sosyalist yöneticilerin, kendi onayına sundukları önergeye karşılık, Besteiro, Aralık 1933'de şu cevabı vermişti.: 'Faşizm, harap bir evde oraya buraya koşuşturup, güçsüzleri ve korkakları ürküten farelerin çıkardıkları seslerden ibarettir... İspanya'da faşizm tehlikesi yoktur.'

Sosyalist yöneticiler, özellikle Largo Caballero, Besteiro, Saborit, Trifon ve yardakçılarına karşı uzun süreli bir mücadeleye giriştiler. Sosyalist Partinin başkanı olan Largo, daha sonra, Genel İşçi Sendikasının sekreteri oldu.

Komünistlerin önerdiği birleşik cephenin anti-faşist politikası, halk yığınları arasında giderek güçleniyordu. Bu politika, gerek sosyalistler arasında ve gerekse Genel İşçi Sendikası içersinde öylesine çok taraftar kazandı ki, Sendika yöneticileri, ister istemez, komünistlerin önerilerini dikkate almak zorunda kaldılar. Ama Largo, görüşlerinden kolay kolay vazgeçecek bir adam değildi. Largo, faşizme karşı yapılan mücadelede, bütün işçi sınıfını örgütleyecek bir birleşik cephe önerisini objektif şekilde inceleyecek yerde, Troçkist bir görüşü benimsedi. Geçmişte yaptığı gibi, komünistlerle anlaşmayı kesin olarak reddetmiyor, işçi ittifaklarının kurulmasını amaçlayan bir öneriyle, onların karşısına çıkıyordu. Komünist Partisiniin böyle dar ve sekter bir görüşü reddedeceği umudundaydı.

Largo başkanlığındaki Sosyalist Parti, bu yoldan bir taşla birkaç kuş birden vuracağını umuyordu: Halk arasında giderek rağbet kazanan birleşik cephe önerisine karşı çıkacaklar, komü-

nistlerle işbirliği yapmak isteyen sosyalist işçileri yatıştıracaklar ve son olarak da, kendilerine katılmayı reddettikleri takdirde, bütün sorumluluğu komünistlere yükliyeceklerdi.

Komünist Partisinin böyle bir plana katılabilmesi için, sosyalist yöneticilerin, her şeyden önce, işçi ittifaklarının yapısı ve amaçları hakkındaki görüşlerini değiştirmeleri gerekiyordu. Bu örgütlere üye olmak demek, komünistlerin, işçilerin oluşturduğu hakiki bir birleşik cepheyi gerçekleştirmeyi amaçlayan, bağımsız bir politikadan vazgeçmeleri demekti.

Komünist Partisi'nin İnisyatifiyle, Temmuz 1934'de iki parti arasında, aleni tartışmalara son veren, bir sözde anlaşma imzalandı. Eylül 1934'de yapılan bir toplantıda, Merkez Komitesi tarafından, komünistlerin işçi ittifaklarına katılması kararı alındı. İspanya'da siyasi durum çok kötüydü. Daha fazla direnmek tehlikeli olacaktı. Karşı-devrimcilerin bir darbesi, bölünmüş bir işçi sınıfını her an gafil avlayabilirdi.

Komünist Partisi, işçi ittifaklarına katıldığı zaman, bu ittifakların niteliğini değiştirmek için giriştiği mücadeleden vazgeçmediğini, onları işçi ve köylü birlikleri haline getirmeyi ve toplumun başlıca devrimci güçleri olan proletaryayı ve köylüleri, demokrasi uğruna verilecek savaşta birleştirmeyi amaçladığını ilan etti.

Eylül 1933'deki seçimlerden sonra, İspanya Komünist Partisi delegesi olarak, XIII. Uluslararası Komünist Partileri Genel Toplantısına katılmak üzere Moskova'ya gittim.

Moskava, bugünkünden çok farklıydı o zamanlar. Ama onun öz benliğini kavrayan bir kişi için, dünyanın en görkemli kentiydi. Burada, sosyalizmin kurulmasına çalışılıyordu. Yüzyıllar boyunca, kölelerin, paryaların, serflerin ve işçilerin kurdukları özgürlük hayalleri gerçekleşmek üzereydi. Sovyet halkı komünizme doğru dev adımlarla ilerliyordu.

Devrimin beşiği olan Leningrad'ı ve Smolny'yi ziyaret ettim. Bu kentlerde, Lenin'in varlığını hissetmek hala, mümkündü. Kirov'un, parti konferansı münasebetiyle Leningrad'da yaptığı konuşmayı dinledim. Bir zamanlar devrimci işçilerin kalesi olan Putilov fabrikası işçileri ve Skorojod ayakkabı fabrikası işçileriyle konuştum. Parti Kongresine katılarak, İspanya Komünist

Partisi adına konuşma yaptım.

Başka ülkelerden gelen delegelerle birlikte, Don Irmağı üzerindeki Rostov'da kurulmuş olan bir balıkçı kooperatifini ziyaret ettim. Bu kooperatif, bölgede kurulan ilk kolhozlardan bir tanesiydi. Sovyetler Birliğine yaptığım bu ilk ziyaret sırasında edindiğim izlenimler, bende yıllar boyu etkisini sürdürdü. Bugünkü Sovyetler Birliğini, dünküyle kıyasladığım zaman, yapılan değişikliklerin ve elde edilen başarıların büyüklüğü karşısında söyleyecek söz bulamıyorum.

(16)

1934 AYAKLANMASI

1934'de, İspanya'ya döndüğüm zaman, siyasal durum çok ciddiydi. Komünistlerin bütün uyarılarına rağmen, önemsenmeyen faşizm artık uzak bir tehlike olmaktan çıkmış, ülkeyi her an tehdit eden bir afet haline gelmişti. Faşist bir nitelik taşıyan sağcı güçler, Cumhuriyetçi kurumlardan ve yasalardan yararlanarak, duruma hakim olmak ve iktidarı ele geçirmek üzereydi.

Sağcıların lideri Gil Robles'e göre, eyleme geçme zamanı yakındı. Robles, Covadonga'da yaptığı bir konuşmada, 'Yakında siperlerimizden çıkıp saldırıya geçeceğiz ve iktidarı ele geçireceğiz,' diyordu.

Kasım 1933'deki seçimlerle zafere ulaşan sağcılar, Radikalleri, yollarının üzerindeki engelleri temizlemeye yarayan keşif kolları olarak kullanıyorlardı. Samper hükümeti, sağ'ın iktidarı ele geçirmesini kolaylaştıracak bir köprü vazifesi gördü. Ama bu politikanın geri teptiğini ve planlarının tehlikeye düştüğünü gören Robles, iktidarı dolaylı bir yoldan değil de, doğrudan ele geçirmeye karar verdi. 7 Nisan 1934'de yaptığı bir konuşmada: 'İktidarı ele geçireceğiz. İster bu hükümetle, ister başka bir hükümetle. Ve hangi yöntemle olursa olsun, mutlaka başa geçeceğiz!' dedi.

Bu kısa ve tehdit edici konuşma, her türlü olasılığı, hatta bir iç savaş olasılığını bile akla getiriyordu.

1 Ekim 1934'de toplanan Mecliste, Gil Robles, İspanya Katolik Partisinin Samper hükümetini artık desteklemiyeceğini ilan etti. Bundan çok vahim sonuçlar doğuyordu. Faşizmin önünde artık hiç bir engel kalmamış demekti. Faşizm bizzat Cumhuriyet rejiminin koyduğu yasalara dayanarak, iktidara geliyordu.

4 Ekimde, demagag Lerroux başkanlığında yeni bir hükümet kuruldu. Lerroux, polisle yakın ilişkileri herkesçe bilinen bir siyasi serüvenciydi. İspanya Katolik Partisi, din aleyhtarı Lerroux ile işbirliği yapmaktan çekinmedi. O Lerroux ki, vaktiyle, rahibelerin peçelerini yırtıp, onları anne mertebesine yük-

seltmeyi önermişti! Bu sözde Katoliklerin amacı, dinsizlerle mücadele etmek değildi ki zaten. Onların tek kaygısı, ispanya'da demokrasinin ilerlemesini engelleme yoluyla, büyük burjuvazinin ve toprak ağalarının çıkarlarını korumaktı.

Yeni kurulan hükümette, Adalet, Tarım ve Çalışma Bakanlıkları İspanya Katolik Partisinin emrine verildi. Sağcıların iktidar döneminde böylece yeni bir aşama başlıyordu.

Gil Robles, bu arada gelişmeleri bekliyerek arka planda kalmayı tercih ediyordu. ama, katoliklik perdesi altında, İspanya'ya faşizmi yerleştirmek amacıyla yürtülen bu gizli kapaklı manevralar, komünistler ve sosyalistler sayesinde siyasal bilinci uyanan işçi sınıfını aldatamamıştı.

Largo Caballero, çok değerli ve işçi hareketine büyük katkısı olan bir adamdı. ama, sabit fikirli ve dar görüşlüydü. Siyasal ihtiyaçlar ve zorunluluklar, düşüncelerini ve ütopik planlarını değiştirmeye yeterli değildi. Bu planların uygulamada hatalı oldukları kanıtlansa bile, düşüncelerinde direniyordu.

Komünistler, politik görüşleri hatalı ve eksik olmakla birlikte, Largo Caballero'ya karşı büyük bir saygı duyuyorlardı. Gerek kendi çıkarını, gerekse temsil ettiği işçilerin çıkarlarını korumak amacıyla, onunla güç birliği yapmak arzusundaydık. Üstelik bu yardımı hiç bir koşul ileri sürmeksizin yapmak istiyorduk. Ama, ne yazık ki kendisi meseleyi bu açıdan ele almıyordu. Komünistlerden gelen her öneriyi kendi yetkilerine bir tecavüz olarak niteliyor, haklarının elinden alınması şeklinde yorumluyordu.İçtenliğimize inanmıyor, ard niyetli hareket ettiğimizi sanıyordu.

Sonuç olarak, Komünist Partisi İşçi İttifaklarının bir üyesi olduğu halde, Caballero, her fırsatta komünistlerle tartışmaktan kaçındı ve 1933'de hazırlamış olduğu planı uygulamakta direndi. Bu plan, Sosyalist Partinin, Genel İşçi Sendikasıyla birlikte yönettiği bir ayaklanmayı başlatmayı öngörüyordu. Caballero, komünistleri ve onların safındaki işçileri ve demokratik kesimleri inkar etmeye kalkıştı.

Ekim başlarında, Lerroux-CEDA (İspanya Katolik Partisi) koalisyon hükümeti kurulduğu zaman, Largo genel greve gidilmesi için emir verdi.

Anarşistler, Ekim Hareketine katılmayı reddettiler. Komünistler, onların bu davranışını eleştirdi. Objektif açıdan anarşistlerin yardımı reddetmeleri, karşı-devrimcilerin işine yaradı ve Ekim Hareketinin yenilgisine sebep oldu. Ama, ayaklanma öncesi kendilerine danışılmış olsaydı, anarşistler acaba böyle davranırlar mıydı? Oysa, o güne kadar anarşistleri umursayan olmamıştı. Sosyalistler, grev kararı alınır alınmaz, anarşistlerin, otomatik olarak kendi saflarında yer alacaklarını sanmışlardı. Ne de olsa, işçi sınıfının kalabalık bir kesimini temsil ediyorlardı. Bu sorun bugüne kadar çözümlenememiştir. ama o günün koşulları bütün açıklığıyla ortadaydı.

Burada, Anarşist İşçi Sendikasının, İşçi İttifakına dahil olmadığı düşüncesi, ileri sürülebilir. Ama, komünistler bu ittifaka dahil oldukları halde, onların fikri alınmamıştı. Sosyalistler, genel grev çağrısında bulunduktan sonra, komünistlerle bütün ilişkilerini kestiler ve polisten gizlendiler. Sosyalist Parti polisten kaçmakta gerçi haklıydı ama, ayaklanmayı yönetmek ve yığınları seferber etmek üzere, ittifak üyelerinden oluşan bir komite kurmaktan kaçınması ne haklı, ne dürüst ne de devrimci bir davranış sayılırdı. Mücadeleyi başlattıktan sonra onu kendi akışına bırakmıştı. Parti böylece, bir devrimin organize edilemiyeceğini, onun ancak kendi kendine gelişebileceğini savunan Largo'nun teorisini uygulamış oluyordu.

Buna karşılık, sosyalist yöneticiler bize planlarını açıklamadıkları halde, komünistler, başlar başlamaz harekete katılmaktan çekinmediler ve sosyalist işçilerle birlikte omuz omuza dövüştüler. Mücadele süreci içersinde işçi ittifaklarını, İşçi-Köylü İttifaklarına dönüştürdük. Bu örgütler, anarşistlerin de ittifak üyesi oldukları Asturia gibi bölgelerde, gerçek bir güç unsuru haline geldi.

1934 ayaklanmasının, halk yığınları açısından öğretici değeri küçümsenemez. Halk, böylelikle, birbirinden farklı üç yöntemin nasıl uygulandığını görmek fırsatına kavuştu:

1) Yeterince hazırlanmamış olan bir devrimci hareketin yönetimini üzerine alan sosyalistlerin, bu girişimlerinde yenilgiye uğramaları.

2) Sekterci görüşleri yüzünden, anarşistlerin, başarıyla so-

nuçlanabilecek bir mücadeleden kaçınmaları ve böylelikle işçi sınıfının düşmanlarına hizmet etmeleri.

3) Mücadeleye açıkça katılan, birçok yerlerde onu yöneten ve zafere ulaşmak için çarpışan komünistlerin, ayaklanmanın bütün sorumluluğunu üzerlerine alması.

Catalonia Bölgesi, Companys'in yönetimi altında ayaklanmayı destekledi ve merkezi hükümetin ihlal ettiği Catalan halkının çıkarlarını savundu.

Catalonia Komünist Partisi, mücadeleye katıldı ve sayıca az olmakla birlikte, büyük yararlık gösterdi. Başta gelen liderler arasında, Yoldaş Sese, del Barrio, Sastre ve Lina Odena'nın adlarını burada saymak gerek.

Madrit, Valencia, Seville, Salamanca, Cordoba, Leon Palencia, Vizcaya ve Gupuzcoa kentleri genel greve katıldı. Murcia, Jaen, Segovia ve Granada'da ise kısmi greve gidildi.

Cumhuriyetçi hükümet, ayaklanmayı bastırmak için monarşist General Afrika'da Fas halkına karşı savaşmak suretiyle baştakilerin gözüne girmişti. Ülkenin en gaddar baskı güçleri, Asturia işçilerini ezmek için seferber edildi. Yabancı Lejyon askerleri, Mağribi birlikleri ve düzenli birlikler, Albay Yagüe ve General Lopez Ochoa komutasında grev bölgelerine hareket etti.

Maden bölgesinde direnişlerini sürdüren isyancıların üzerine tabur tabur asker gönderildi. Asturia eyaletinin kentleri olan Oviedo, Pola de Siero, Grado, Sama de Langreo, Mierese ve Narcea vadisine, işçileri 'yatıştırmak' amacıyla bölükler sevkedildi. Bu bölükleri Albay Yagüe, Saenz de Buruaga, Aranda, Lafuente v Ceano yönetiyordu. İlerde Cumhuriyet hükümetine karşı yapılan askeri faşist darbe sırasında, bu adların yeniden duyulması mukadderdi. En şiddetli baskı hareketi Asturia'da yapıldı. Hükümete baş kaldıranı Fas köylerinde yapıldığı gibi, burada da her taraf yerle bir edildi. Bu ayaklanma ve Ekim 1934'de, onu izleyen hükümet baskısı sırasında 400 kişi öldürüldü.

Ekimden sonra, Sosyalist Parti, fırtınanın geçmesini beklemek üzere bütün siyasal faaliyetlerine son verdi. Partinin belli başlı liderleri, İspanya'da devrimci mücadelelerin siyaset sahnesinden çekildiğini idda ediyorlar ve Asturia'daki ayaklanmanın

sorumluluğunu kabul etmiyorlardı. Komünist Partisi bütün sorumluluğu üzerine aldı.

Yenilgi yüzünden dağılan anti-faşist güçler, hızla toparlanmaya başlayarak, halkı bilinçlendirme görvini yeniden yüklendiler: Komünist Partisinin yasa dışı yayın organı olan Kızıl Bayrak yeniden yayınlandı; Madrit'teki örgüt, Sovyet, Kızıl Cephe ve Kızıl Kuzey'i; Bilbao, Kızıl Bayrak'ı; Catalonia da Kızıl Catalonia'yı yayınladı. Gençliğin Mücadelesi adlı bir dergi çıkaran Komünist Gençlik Örgütü, parti saflarında çalışıyordu.

Ekim ayaklanmasının bastırılmasından birkaç gün sonra yayınlanan Kızıl Bayrak, yenilginin incelemesini yapıyordu. Bu inceleme, Komünist Partisinin Merkez Komitesi tarafından hazırlanmıştı. Manifestoda şöyle deniliyordu: 'Verdiğimiz mücadele, nihai mücadelemiz değildir. İşçi sınıfının cellatları zafer sarhoşluğuna kapılmasınlar. İşçi sınıfının zaferine her zamankinden daha inançlı olarak, işimize yeniden başlamış bulunuyoruz. Zamanı gelince, mücadele etmeye hazırız. Bu olaylardan edindiğimiz tecrübeler, zafere giden emin yolda bize güç verecek... Bütün işçilere, devrimci hareketin saflarını güçlendirmeleri ve yeni mücadelelere hazırlanmaları için çağrıda bulunuyoruz.'

(17)

ANTİ-FAŞİST KADINLAR

1933 ortalarında, merkezi Fransa'da olan Dünya Savaş ve Faşizm Aleyhtarı Kadınlar Komitesinden bir delege geldi. Delegenin amacı, ülkemizdeki siyasal kadın örgütleriyle temasa geçip, İspanya'da, Fransadakinin benzeri bir örgüt kurma çarelerini araştırmaktı.

Kendisiyle görüşüp bir anlaşmaya vardık. İspanya'daki komünist kadınlar, örgütün kurulmasına yardımcı olacaklardı. Vakit geçirmeden proje üzerinde Falcon, Encarnacion Fuyola, Lucia Baron ve daha başka yoldaşlar katıldı.

Dünya Komitesi delegesi, sosyalist kadın örgütleriyle temasa geçmeye vakit bulamadığından, onlarla kendi adına bizim konuşmamızı istedi. Bunun üzerine, sosyalist milletvekili ve tanınmış yazar Maria Martinez Sierra'dan görüşme talebinde bulunduk. Kendisi ricamızı memnunlukla kabul etti. Şahane Martinez malikanesinin kapısını çaldığımızda, kapıyı açan uşak, bizi kılıksız bulmuş olacak ki, arka kapıya gitmemizi söyledi. Sınıf farkı olmadığını kim söylemişse, çok yanlış! Maria martinez yerine bizi, eski bir saray muhafızının dul eşi olan Maria de la A karşıladı. Kendisine, yanlışlıkla, o günlerde herkesin dilindeki bir şarkının kahramanı olan, Maria de la O adıyla hitap ettim. Şarkı şöyle başlıyordu:

Maria de la O,
Ne korkunç kadınsın sen,
Servetinden yanına varılmıyor...

Cumhuriyetçilerin ve bazı sosyalistlerin candan katkısıyla, Savaş ve Faşizm Aleyhtarı Kadınlar Ulusal Komitesini kurduk. Catalina Salmeron, Komitenin fahri başkanı oldu. Catalina, 1872'de, bir idam hükmünü imzalamaktansa, cumhurbaşkanlığından feragat etmeyi yeğ tutan eski bir cumhuriyetçinin kızıydı.

Aydınlardan oluşan bir grup, Savaş Aleyhtarı Kadınlar Komitelerini örgütlemekte ve orta tabakanın önemli kesimlerinden gelen birçok kadının bu örgütlerde yer almasında büyük başarı sağladı. Bu kadınların çoğu sonradan çok önemli rol oynadı.

Bizler, Cumhuriyetçi Parti merkezlerini ziyaret ederek kadın üyelerle, siyasal durumu ve Cumhuriyetçi hükümetin izlediği genel politikayı tartışıyorduk. Cumhuriyetçi örgüt üyeleri içersinde, Victoria Kent ve Clara Campoamor gibi politik faaliyetleriyle ün yapmış olanlardan başka, birçok alçak gönüllü kadın da vardı. Bu kadınların siyasal yetenekleri, İspanya'nın hayati sorunlarını kavramaktaki ustalıkları ve faşizme karşı yapılan mücadelede gösterdikleri kararlılık, birçok parti liderlerini utandıracak nitelikteydi.

Cumhuriyetçi kadınların, komünist kardeşlerinin politik fa-

aliyetlerine karşı gösterdikleri sempati, çok geçmeden, Cumhuriyetçi Birlik Partisi üyelerinden bazılarının canını sıkmaya başladı. Bunun üzerine kendi üyeleriyle komünistler arasındaki bu yakın ilişkilere bir son verme çabasına giriştiler. Bizi içeri sokmamak için, kapılara polis koydular. Ama silahları geri tepti. Zira, politik açıdan en faal olan kadın üyeleri, örgütü terketiler. Bazıları Komünist Partisine katıldı, bazıları da, Savaş Aleyhtarı Kadın Komitelerinde önemli faaliyetlere girişti. Savaş ve Faşizm aleytarı örgütlerin ilk uluslararası kongresi, Ağustos 1934'de Paris'te toplandı. Ben, Carmen Loyola, Encarnacion Fuyola, İrene Falcon ve Elisa Uriz'den oluşan İspanyol delegasyonuna başkanlık ediyordum.

Madrit'e döndüğümüzde, hükümetin, Fas'taki savaşla ilgili olarak, yedek subayları seferber etmeyi tasarladığını haber aldık. Partilerinin emirlerine karşı çıkan cumhuriyetçi ve sosyalist kadınların yardımıyla birkaç saat içersinde, aşılmaz gibi görünen engelleri aşarak bir gösteri düzenledik. Bu mitingde, yedek subayların askere alınması protesto edilecekti. Binlerce kadın, özellikle tütün işçilerinin tümü mitinge katıldı. Catalino Salmeron fahri, ben de faal başkan olarak mitingi yönetiyorduk.

Atlı polisler, atlarını kalabalığın üzerine sürerek göstericileri dağıtmak istediler. Ama, kadınlar yeniden toparlanarak, düzenli bir şekilde, Madrit sokaklarında yürüyüşlerine devam ettiler. Birçokları tutuklanarak, Emniyet Müdürlüğüne götürüldü ama, bazı demokratik kuruluşların olayı protesto etmeleri üzerine serbest bırakıldılar.

İspanya'nın belli başlı kenti ve kasabalarında faaliyet gösteren savaş aleyhtarı kadınlar, Ekim 1934 ayaklanmasının kanlı bir şekilde bastırılması sırasında, faşizm karşısında verdiği bu ilk sınavdan başarı ile çıktılar. Birçokları, örgütün militanları olarak siyasal eylemlere giriştiler. Bunların arasında, başlıca, öğretmen Emilia Elias'ı, Bask bölgesindeki bir madencinin karısı olan ve sonradan Franko zamanında 18 yıl cezaevinde kalan Angeles Cruz de Mansilla'yı ve anarşist bir aileden gelen laboratuvar asistanı Juanita Corzo'yu sayabiliriz. İç savaş sırasında, Cumhuriyeti askeri faşist saldırılardan korumak için savaşan, onlar gibi daha yüzlerce kadın var.

1934 sonlarında, baskı güçleri Asturia işçilerine karşı kanlı bir mücadeleye giriştiği sırada, Cumhuriyetçi Partiden İsabel de Albacete ve Alicia Garcia ile birlikte, Asturia'ya gittim. Cumhuriyetçi Parti, bile bile kendilerini tehlikeye atan bu fedakar elemanlarıyla ne kadar övünse azdır.

Elimizde, İşçi Çocuklarına Yardım Komitesi adına çıkarılmış bir geçiş vizesi olduğu halde Asturia'ya geldik. Bu komite, Asturia askeri makamlarınca henüz bilinmiyordu.

İşçi ailelerine nasıl yardım edebileceğimizi araştıran bir cumhuriyetçi kadın, bize bu vizeleri Asturia'dan yollamıştı.

Oviedo'ya vardtık. İçlerinden biri komünist olup, cezaevinde bulunan lokanta sahibi Fierro ailesi, bize maden bölgesinden uzak durmamızı salık verdi. Ama biz ona rağmen gittik. Birçok kasabalardan geçtik ve bizi bağrına basan birçok aileyi ziyaret ettik. Halkın mücadele ruhu baskı altında ezilmemişti. Yüz kadar çocuğu himayemiz altına alma işlemini tamamladıktan sonra Oviedo'ya dönüyorduk ki, yetkililer peşimize düştü. Sama de Langreo'ya varmazdan önce, bir kasabada durdurulduk. Ama, Asturia askeri valisinin imzasını taşıyan geçiş vizesini gösterdiğinizde, muhafızlar yanılgıya düştüklerini sanarak bizi serbest bıraktılar.

Sama'ya girerken, Sivil Muhafızlar bizi yeniden durdurdu. Şimdiye kadar mucizeler yaratan geçiş vizesi, bu kez işimize yaramadı. Bizi kaplumbağa hızıyla giden bir arabaya tıktılar. Yoldan gelip geçenler bize dehşet içinde bakıyorlardı. Doğruca Casa de Pueblo'ya götürüldük. Burası, ayaklanmaya katılmakla suçlanan madencilerin işkence edildiği ve ölüme terkedildiği bir cezaevi haline getirilmişti.

Bir teğmen geçiş vizemizi gözden geçirdi. Üzerindeki resmi mührü görünce, muhafızlara dönerek öfkeyle: 'Bu bayanları içinizden hangi budala tutukladı?' diye sordu.

Muhafızlar, verilen emre uyduklarını söylediler. Teğmen, amiriyle yaptığı bir telefon konuşmasından olumlu cevap alınca, bize döndü ve: 'Burada herkes aklını kaçırmış. Serbestsiniz. Gidebilirsiniz,' dedi.

Özgürlüğümüz uzun sürmedi. Yolun ortasındaki karakola geldiğimizde arabamız yeniden durduruldu ve içeri girmemiz

emredildi. Çavuşun gelmesini beklerken, muhafızlardan biri, tehlikeli bir komünist olan ve bu civarda dolaştığı söylenen La Pasionaria'yı aradıklarını söyledi.

Arkadaşlarımın yüzü soldu. Artık karşımdakileri daha fazla oyalayamayacağımı anlayarak sordum:

'Kimi arıyorsunuz?'

'La Pasionaria'yı.'

'La Pasionaria benim.'

'Ne dediniz?'

'La Pasionaria benim, dedim.' Muhafızın neredeyse yüreğine iniyordu. 'Geçen yıl, seçimler sırasında, komünizm lehine propaganda yapan siz miydiniz?'

'Evet, bendim.'

'Rusya'da radyodan konuşan siz miydiniz?'

'Evet, bendim.'

'Bir dakika bekleyin.'

Öteki odaya giderek, yanında iki muhafızla döndü.

'Size açıklamak zorunda değiliz. Orada öğrenirsiniz.'

Durumu protesto ettik, ama hiç bir faydası yoktu. Arkadaşlarıma üzülmemelerini, adamların sadece beni aradığını söyledim. Gece dokuzda Oviedo'ya vardık. Elimizdeki evrakı aldıktan sonra, bizi kadınların tarafına götürdüler. Orada bazı eski tanıdıklara rasladık. Yatacak yer yoktu. Kadınlar bize ranzalarında yer açtılar, sonra bize sabaha kadar askeri baskının dehşet verici ayrıntılarını anlattılar.

Tutuklandıktan kısa bir süre sonra, mahkumların birbiriyle ilişki kurmak için kullandıkları özel bir yöntemle, bize gönderilen sevgi mesajlarını aldık. Bu da moralimizin iyice düzelmesine yol açtı.

Ertesi gün askerlerin huzuruna çıktık. İki sivil muhafız, tehlikeli birer suçluymuşuz gibi ellerimizi kelepçeledi ve bizi Genel kurmay karargahına götürdü. Bizi karşılayan albay kelepçelerimizin çıkarılmasını emretti sonra Asturia'ya ne maksatla geldiğimizi sordu. Ben de: 'Madencilik bölgesinde geçim sıkıntısı çeken binlerce aile var,' dedim. 'Analarını babalarını tutukladığınız zaman, bunun acısını en çok çocuklar çeker. Onları sevgi ve şefkatten yoksun bırakmış oluyorsunuz. Bu durumu düzelt-

mek istememiz bir suç mu?'

'Hayır, suç değil, Ama bunu yapmakla isyancılara katkıda bulunuyor, bu durumun sürdürülmesine yardımcı oluyorsunuz. Oysa, biz onları yatıştırmak, Asturia'ya barış getirmek istiyruz.'

'Yatıştırmak mı? Yatıştırmaktan ne kastediyorsunuz? İnsanca yaşamak haklarını savunmaktan başka bir şey yapmayan erkekleri ve kadınları tutuklamaya ve onlara işkence etmeye, siz yatıştırmak mı diyorsunuz?'

'Ordu böyle bir şey yapmaz. Bu bizim işimiz değil.'

'Bütün olup bitenleri biliyor ve göz yumuyorsunuz.'

'Biz siyasete karışmayız. Bu bizim yetkimiz dışında.'

'Ama Asturia'da sıkı yönetim var. Ordu duruma hakim. Ölüm kararlarını da askeri mahkemeler veriyor.!'

'Ben sizi buraya serbest bırakıldığınızı bildirmek için çağırdım. Astria'yı terketmek için 24 saat süreniz var.'

'Gideriz, ama bir şartla. 150 çocuk da bizimle gelecek.'

'Çocukları da alın. Ama bir daha buraya dönmeyin.'

Albay bize evrakımızı iade etti. Biz de çocukları evlerinden almaya gittik. Bu çocukların hepsini, sonradan, Madrit'teki işçi ailelerinin ya da orta tabakadan ailelerin evlerine yerleştirdik.

Savaş Aleyhtarı Kadınlar Komitesinin ilk kongresi, 1934 yazında Madrit'te yapıldı. Kongre'ye, İspanya'nın çeşitli yerlerinden gelen işçiler, köylüler, memurlar, öğretmenler, profesörler, gazeteciler ve sanatçılar katıldı. Kongrede, 1933'den bu yana geçen kısa ve fırtınalı dönemde, komitenin başardığı işlerin bir açıklaması yapıldı.

Sonradan iç savaş sırasında, Savunma Bakanının, örgüt yöneticilerinden seçtiği bir grup, Kadınların Yardım Komitesini kurdu. Bu Komite, savaş sırasında çok önemli bir rol oynadı. On binlerce kadını seferber ederek düzenlediği muazzam bir mitingde, hükümetten, ancak önemsiz işlerde çalışan erkekleri cepheye gönderilmesini istedi. Kadınlar, onların işlerini yapmayı üzerlerine alıyorlardı. 1937'de, savaş aleyhtarı kadınlar Valencia'da ulusal bir konferans düzenlediler. Cumhuriyetçi İspanya'yı temsil eden pek çok işçi, köylü ve aydın bu konferansa katıldı. Konferansta, bir yıllık savaş süresince örgütün faaliyetleri gözden geçirildi, kadınların Cumhuriyetin savunulması yolun-

daki muazzam katkıları memnunlukla kaydedildi.

Savaş Aleyhtarı Kadınlar Komitesi, zamanla, İspanyol kadınlarının büyük bir ulusal örgütü haline geldi. Komite üyeleri arasında, barış zamanında yalnız örgüte katılmayı reddetmekle kalmayıp, örgüt aleyhinde çalışan kadınlar bile vardı. İnsanların çeşitli nedenlerle giriştiği, bu ortak mücadele, içinde bütün fikirlerin eritildiği muazzam bir pota haline gelmişti. Dün, cumhuriyeti ve demokrasiyi savunma yolunda harcanan çabaların, yarın da demokratik ve barışçı bir İspanya yolunda harcanabileceğini büyük bir güvenle söyleyebiliriz.

(18)

TURİSTİK OLMAYAN BİR YOLCULUK

Asturia İsyancılarını destekleme hareketi, çok geçmeden bütün dünyaya yayıldı ve 1935 baharında Parist'te toplanan Uluslararası Yardım Konferansıyla doruğuna vardı. Manuel Colinos ve ben İspanya'dan delege olarak katıldık. İspanya Komünist Partisi o sıralarda yasa dışı sayıldığından, İspanya'dan gizlice çıkmak ve yine gizlice dönmek zorundaydık.

Yolculuk güç ve tehlikeliydi. Pireneleri yaya olarak geçmek zorundaydık. Kılavuzumuz usta bir kaçakçıydı ama, şimdiye kadar siyasi temsilcilere, hele kadınlara, böyle bir yolculukta hiç eşlik etmemişti. Sınırdaki nöbetçilerle karşılaşmamak için, gözetlenme tehlikesi olmayan, geçilmesi hemen hemen olanaksız dağ yollarından dolanmamız gerekiyordu.

Yola çıkmazdan önce, izleyeceğimiz yolu uzun boylu tartıştık. Kimisi Bask Bölgesi ile Fransa arasındaki sınır geçidinin daha emin olduğunu savunuyor, kimisi de Catalonia'dan geçen yolu tercih ediyordu. Bu konu hakkında en ufak bir bilgim olmadığı halde, ben sonuncusunu seçtim. Kendilerinden akıl danıştığımız Catalonialılar, bu yolun daha kısa ve bize rehberlik edecek olan kılavuzun çok usta olduğunu söylemişlerdi.

Yolculuğu düzenlemekle görevli olan Sese ve Arlandis Yol-

daşlar, bizi Barselona'da karşıladılar. İkisinin de, yol hakkında en ufak bir bilgileri olmadığı gibi, Fransa'ya ne zaman ayak basabileceğimizden de haberleri yoktu. Kılavuz, onlara yolculuğun fazla zor olmadığını söylemişti. Ama sonradan öğrendiğimize göre, kılavuzumuz hem carabinerolarla (gümrük muhafızları) karşılaşmaktan korkuyor, hem de, ancak yabani domuzların, dağ keçilerinin ya da kaçakçıların tırmandığı bu kayalık yollardan endişe ediyordu. Kendisi, birçok Asturia'lıya gizilce İspanyo'dan çıkarmak suretiyle askerlerin elinden kurtarmış olan eşsiz bir insandı.

Sınıra giden trenlerden birisine binerek Barselona'dan ayrıldık ve Gerona'ya geldik. Yoldaş Arlandis, kentin bir haritasını çizmiş ve rehberle nerede buluşacağımızı bu harita üzerinde belirtmişti. Hiç bilmediğimiz bir kentte, gece vakti birisiyle buluşmak kolay bir iş değildi. Kentin içinde dönüş dolaştıktan ve birkaç kez daire çizdikten sonra, nihayet haritada işaret edilmiş olan evi bulduk. Gerona'daki parti yöneticisi kapıyı açtı ve bizi büyük bir içtenlikle karşıladı. Sonra şoför ve rehberle aramızda ilişki kuracağına söz verdi.

Ailesiyle birlikte akşam yemeğini yedikten sora, oturup beklemeye başladık. Herhangi bir tehlikeden kaçınmak için, ancak sokaklar tenhalaştıktan sonra yola çıkmaya karar vermiştik. Şoför ve kılavuz bir süre sonra geldiler. Biz de saat onda dağlara doğru yola düzüldük.

Yarım saat kadar hendeklerle dolu bozuk bir yolda ilerledik. Sarsıntıdan içimiz dışına çıkıncaya kadar gittikten sonra, arabadan ineceğimiz yere vardık. Buradan itibaren, yaya olarak Pirenelerin yamaçlarından dolanmamız gerekiyordu.

Mehtapsız, soğuk ve nemli bir geceydi. Kılavuzumuz bizi şu sözlerle uyardı: 'Ses çıkarmadan yürüyün. Konuşmayın ve sigara içmeyin. Dağlık yerlerde sesler yankılanır. Gümrükçülerin kulağı kirişte zaten.'

Bu yararlı öğütleri uygulamak aslında çok zordu. Sigara içme yasağı beni ırgalamıyordu, çünkü sigara tiryakisi değildim, ama kayalıklara çarptığım, ayağım ağaç kütüklerine takılıp da ötelere savrulduğum ya da çalı çırpılar yüzümü yırttığı zaman ses çıkarmamak gerçekte zor bir işti.

Karanlıkta el yodamıyla ve seslere kulak vererek ilerliyen körler gibiydik. Hiç tökezlemeden yürüyen kılavuzumuzun peşinden gimeye çabalıyorduk. Adam, bu dağ yollarını avucunun içi gibi biliyordu, gözleri de karanlıkta her şeyi seçebilen bir kedi gözünden farksızdı.

İki saat durup dinlenmeden yürüdük. Bu sessizliğe daha fazla dayanamayıp, rehbere fısıltı halinde sordum:

'Daha yolumuz uzun mu?' Rehber cevap vermedi.

'Çok mu uzun?' diye direndim.

'Önemli olan yürümek değil, hedefimize varmak', dedi, sessizce.

İyi, güzel ama nasıl ve ne zaman hedefimize varacaktık? Daha kaç saat böyle yürüyecek, kaç tepe aşaçak, kaç vadiden geçecektik? Şu yorgun ayaklarımızı, nerede mola verip dinlendirebilecektik acaba?

Bu yolculuk hakkında kimse bize bilgi vermemişti. Rehber bizden sadece yürememizi, habire yürümemizi istiyordu. Ayak bastığımız yeri görmeden nasıl hızlı yürüyebilirdik? Her an düşüp derin bir hendeğe yuvarlanmamız işten bile değildi. Arada bir durup soluk almak ya da her tökezlemede kayışları kopan sandaletlerimizi bağlamak da vakit alıyordu.

Şafak sökmeye başlamıştı. Pireneler, önümüzde aşılmaz bir kale gibi bütün heybetiyle yükseliyordu. Hiç durmadan yürüyor, yürüyorduk. Yürümekten başka bir şey düşünemez olmuştuk.

Rutubetli soğuk içimize kadar işliyordu. Hiç birimiz, birbirimizi yüreklendirmek için bile olsa, bu zorunlu sessizliği bozmaya cesaret edemiyor, gerilmiş olan sinirlerimizi rahatlatmak için en ufak bir ses çıkaramıyor, bir şikayette bulunamıyorduk. Birdenbire, hayra yorulamayacak olan bir gürültü bu sessizliği bozdu. Bir haykırış, bir insan sesi miydi acaba? Hayır, bu daha kötü bir şey, birköpek havlamasaydı!

Havlama, bazan belirgin bazan da belirsiz bir şekilde duyuluyordu. Dağlarda barınan ayı, kurt, tilki, yabani domuz, çakal gibi hayvanlar bize hiç bir şey ifade etmiyordu. Ama o saatte, orada duyulan bir havlama, yalnız bir köpeğin varlığını haber vermekle kalmıyordu. Carabinero'lar tarafından tutuklanma,

konferansa katılamama, görevimizi yerie getirememe olasılıkları, artık fazla uzak değildi bizim için.

Olduğumuz yerde kalakaldık. Rehberimiz kulak kesilmiş, dinliyordu. Ne olduğunu bile bile yine de sorduk:

'Nedir bu?'

'Carabinero'lar,' dedi? Bu tarafa doğru geliyorlar. Irmağa doğru gitmemiz gerekiyor. Bu yoldan gitmek istemiyordum, ama artık başka çaremiz yok. Hadi gidelim. Rüzgar bizim lehimizde. Irmağa zamanında varmamız için koşmamız gerek. Onlar yaklaşmadan izimizi yok etmeliyiz.'

Koşmak mı?... Karanlıkta koşacak, bir de ırmağı aşacaktık!

'Ya başaramazsak?' dedim, ister istemez.

'Başarırız,' dedi rehber ve önümüze geçti. Bir yandan koşuyor, bir yandan da onu gözden kaybetmeyelim diye içimizden dua ediyorduk. Yolu bırakarak, hendeklerin kıyısındaki dikenli çalıların arasına daldık. İnsan gündüz gözüyle bile buralara yaklaşamazdı. Allahtan, karanlık baş dönmesini engelliyordu.

Yol bitiminde derin bir hendeğe vardık. Önümüzde dimdik aşağı inen bir yokuş vardı. İnsafsız rehberimiz bu yokuştan aşağı inmemizi emretti. Onun, 'Bu iş, aslında kadınlara göre değil,' demesi bana dokunmuştu. 'Hadi, gidelim,' diyerek ayağa fırladım.

Rehber, boynuna asılı şarap tulumunu bana verdi. Biraz şarap içtikten sonra kendimi daha iyi hissettim. Colinos'a dönerek, 'Nasılsın?' diye sordum. Colinos, bütün yol boyunca bir kelime bile konuşmamıştı.

'Biraz yorgunum ama zararı yok', dedi. 'Şimdi ırmağı aşmamız gerekiyor. Buzların çözülmesinden ötürü sular bir hayli kabarmış. Ama kaygılanma, yüzme bildiğime göre bir şey olmaz.' Rehberimiz:

'Sandallarınızı çıkarmayın,' diye öğüt verdi. 'Irmak yatağı taşlık olduğundan ayaklarınız incinir. Su oldukça derin. Onun için dikkatli olun, yanımdan ayrılmayın. Irmağın orta yerine geldiğinizde, birbirinden oldukça uzak mesafede iki büyük kaya parçası göreceksiniz. Bu kayaların üstünden atlamanız gerekecek. Ondan sonra her şey kolay artık.'

Rehber önden gitti, arkasından Colinos, en arkadan ben.

'Kayaların üstünden atlayacağız.' diye düşünüyordum. Gündüz gözüyle olsaydı, mesele yoktu. Çünkü o zaman iki taş arasındaki mesafeyi görür, ona göre atlardım. Ama gece vakti, mesafeyi ayarlayamazsam suya düşer, belki de boğulurdum... Gece vakti, Pirenelerin eteğindeki bir ırmağa düşüp boğulmak kadar deli saçması bir şey olamazdı.

İlerledikçe sular derinleşmeye başladı. Soğuktan nefesim kesiliyordu. Sinirlerim son derece gergindi. Karanlıkta, buz gibi suların içinde yürümek insanın tüylerini ürpertiyordu. Suyun basıncıyla itiliyor, sürükleniyordum. Düşmemek için azami çaba harcıyor, güçlükle adım atarak, akıntıya karşı mücadele ediyordum. Nihayet, kayalardan birinin yanına vardım. Taşa yaslanarak, bir an dinlendim. Kayanın tepesine çıkmış olan Colinos bana yardım etmek istedi ama, mesele o kadar basit değildi. Bir elimle belime doladığım eteğimi tutuyordum. Tek elimle kayaya tutunup tırmanmak çok zordu.

Nihayet çıkmayı başardım. Şimdi, ikiz kayaların üstünden atlamak gerekiyordu. Adeta felce uğramıştım. Kayalara çarpan sular burada bir anafor meydanına getiriyordu. Tüylerim diken diken olmuştu. Başım dönüyordu. Bir türlü atlıyamıyordum. Köpekleri, carabinero'ları ve tehlikeyi unuttum ve 'İmdat!' diye bağırdım. Colinos, geri geri giderek ikinci kayaya kadar geldi ve elini uzattı. Eline erişemiyordum. 'Mümkün olduğu kadar geniş atla', diye öğüt verdi. 'Ayağın kayacak olursa, ben seni tutarım.'

Vücudumu iyice gererek atladım. Selâmete kavuşmuştum. Bir süre daha suda yürüdükten sonra, nihayet kıyıya vardık. Artık rahat nefes alıyordum. Tekrar yürümeye koyulduk. Biraz önce harcadığımız çabadan sonra yürümek daha da zorlaşmıştı.

Birden bire birisinin ırmağa düştüğünü duyduk. Colinos dikkatsizlik sonucu, doğru yoldan şaşmış ve suya düşmüştü. Şaşkınlıktan donakalmıştık.

Ama onun düştüğü yere vardığımızda, imdat sesleri yerine, bir ağız dolusu küfür, arkasından da 'Elbiselerim mahvoldu!' diye bir feryat duyunca sinirlerim boşandı ve kahkahalarla gülmeye başladım. Rehber beni susturmaya çalıştıkça daha beter gülüyor, bir türlü kendime hakim olamıyordum. Aslında ağlamak da ayn derecede kolaydı, benim için.

Bunca tehlikeden sonra iyice bozulan sinirlerim, Colinos'un çığlıkları karşısında birden boşanıvermişti. Adamcağız, üzerine giydiği takım elbisenin parasını vermemişti henüz. Colinos'un Paris Konferansında bana eşlik etmesi kararlaştırıldığı vakit, ortaya önemli bir sorun çıkmıştı. Üzerine giyecek doğru dürüst bir takım elbisesi yoktu. Uzun zamandan beri işsiz olduğundan, giysilerini rehine vermişti. Arkadaşlardan biri onu bir terziye götürmüş ve taksitle bir takım elbise almasını sağlamıştı.

Madrit'ten ayrılmazdan önce, Colinos'a, bu çetin yolculukta ayağına giyebileceği eski bir pantalonu olup olmadığını sormuştum. O da, bundan başka giyecek bir şeyi olmadığını, bu yüzden azami dikkat göstermesi gerektiğini söylemişti.

Madrit'ten Barselona'ya kadar yaptığımız uzun yolculuk süresince, tek kaygısı üzerindeki giysiler olmuştu. Ceketi buruşmasın, pantalonun çizgisi kaybolmasın diye aklı gidiyordu. Dağlara tırmanmaya başladığımızda, yıpranmasın ve kirlenmesin diye pantalon parçalarını kıvırmış ve lastik bir bantla tutturmuştu.

Irmağı aşarken de, pantalonunu çıkarmış, iç çamaşırlarıyla suya girmişti. Şimdi bir saniyelik dikkatsizlik yüzünden aldığı bütün bu tedbirler boşa gitmişti. Sudan çıktığında, her tarafı sırılsıklamdı. Bu kadar acıklı bir durumda olmasına rağmen ona bakamıyordum. Çünkü baktıkça, elimde olmadan güleceğim geliyordu. Onu neşelendirmek, iyi bir şeyler söylemek istiyordum ama bir türlü beceremiyordum.

Pantalonunu yeniden çıkarıp eline almak istedi ama rehberimiz, çıkamamasını salık verdi. Üzerinde durursa, daha çabuk kuruyacağını ve daha az buruşacağını söylüyordu. Colinos, ceketinin sularını silkeledikten sonra omuzuna attı ve tekrar yola düzüldü. Artık iyice neşemiz kaçmıştı.

Ben suya düşmediğim halde, üstüm başım onunkinden daha kuru sayılmazdı. Irmağın orta yerinde kayaya tırmanmak gerektiğinde, eteğimi elimden bırakmak zorunda kalmıştım. Buz gibi sırılsıklam eteğim ikide bir bacaklarıma dolanıp duruyordu. Ama bunun dışında fazla bir sıkıntım yoktu. Üstüme başıma aldırmıyordum. Yanıma bir palto almış, rehberin sırt çantasına dürüp koymuştum. Bu palto elbisemi örterdi nasıl olsa. Ama

Fransa'ya, hele Paris'e vardığımızda, zavallı Colinos'un hali ne olacaktı.

Yol almamız giderek zorlaşıyordu. Yorgunluktan bitkin bir haldeydik. Öyle olduğu halde, dimdik bir yokuşu tırmanmamız gerekiyordu. Zaman zaman, 'Daha çok yolumuz var mı?' diye soruyor, her seferinde de 'Hayır, az kaldı,' cevabını alıyordum.

Heybetli bir tepeye varıncaya kadar yürümeye devam ettik. Rehberimizin yüzünde endişeli bir ifade vardı. Ne kadar yorgun olduğumuzu görüyordu. Ama hâlâ tehlikede olduğumuzdan, mola vermiyordu. Rehber:

'Son bir gayret, yoldaşlar,' diye yalvardı. 'Nerdeyse varmak üzereyiz.'

'Şurada bir dakika mola vermezsek, gidemeyiz,' diye cevap verdim.

Patikadan ayrılarak, ormana daldık. Yoldan gelen birinin bizi burada görmesine olanak yoktu. Bir ağaç kütüğünün üzerine kendimi bırakarak oturdum. Rehber bize biraz ekmekle şarap verdi. Yorgunluktan oracıkta uyuya kaldım. Yaım saat kadar dinlenmeme izin verdiler. Sonra ayağa fırlayarak yeniden yola düzüldük. Bulunduğumuz tepeden Pireneler'in eşsiz bir görünümü vardı. Ama, manzara seyredecek hade değildik.

Nihayet, güpe gündüz aydınlıkta, mola vereceğimiz yere geldik. Burası, yüzyıllar boyunca suların kayaların dibini oyduğu bir mağaraydı. İçinde ancak oturabilecek kadar yer vardı. Tavan öylesine alçaktı ki, ayakta duramıyorduk. Mağara, kaygan bir yokuşun orta yerindeydi. Kaçakçıların toprak ve çalı çırpıdan yaptıkları bir duvar, mağaraya sığınmak zorunda kalanların, yokuşun dibindeki uzun ve derin hendeğe düşmelerini engelliyordu.

Rehber bize, bir kucak dolusu kuru çalı çırpı getirdi. Bunların üzerine oturarak rahat etmeye çalıştık. Yiyecek içecek hiç bir şeyimiz yoktu. Uzakta bir pınar vardı ama, ondan ancak gece vakti yararlanabilirdik.

Rehber, birdenbire gideceğini açıkladı. O yörede bulunan kömür işçilerinin kulübesine kadar uzanıp bize yiyecek getirecekti. 'Sakın ateş yakmaya kalkmayın, çünkü duman tâ uzaklardan görülebilir ve gümrükçülerin dikkatini çekebilir,' dedi. Ne diye-

ceğimizi, ne düşüneceğimizi bilmiyorduk.

'Ya geri gönmezse, ne yaparız.' diye sordum, Colinos'a.

'Ne mi yaparız? Geldiğimiz yoldan döneriz', diye cevap verdi.

Oturup beklemekten başka çaremiz yoktu. Hava kararırken birden ayak sesleri duyarak irkildik. Rehberin geldiğiğni sanıyorduk. Birden afalladık. Gelen yabancı birisiydi.

'İyi akşamlar', dedi yabancı.

'İyi akşamlar,' diye cevap verdik.

'Bekliyor musunuz?'

'Evet, bekliyoruz.'

Bzim tedirgin olduğumuzu görünce, yeni gelen kendisini tanıtmak ihtiyacını duydu. Ben rehberinizin oğluyum. Babam, erzakla birlikte nerdeyse gelir. Hava biraz daha karardıktan sonra ateş yakarız.' Bir gece önce Fransa'dan döndüğünü söyledi. Sonra bize, kaçakçılık hayatının serüvenlerini anlattı. Çocukluğundan beri babasına yardım etmiş, türlü tehlikelere birlikte göğüs germişlerdi.

Ortalık karardığı zaman, rehberimiz elinde bir tavukla çıka geldi. Biz de tavuğun tüylerini yolduktan sonra onu küçücük ateşin üzerinde kızartmaya koyulduk. Dışı yanık, içi çiğ kalan bu tuzsuz ve sert et parçası, bir günlük açlıktan sonra bize nefis bir şölen gibi geldi. İştahlı olunca insana en kötü şeyler bile lezzetli geliyor.

Yemek bittikten sonra, rehberle oğlu bize planlarını açıkladılar. Fransız sınırına erken varmak için sabah üçte hareket etmemiz gerikiyordu. Rehberin oğlu bize eşlik edecekti. Bir kere Fransa'ya girdik mi, ötesi kolaydı. Tehlike azalıyordu. Baba oğul, yol üzerinde tartıştılar. Sonunda, yaşlı adam oğlunun önerisini kabul etti. Her zaman gittikleri yoldan gidilecekti. Bu yol daha uzun olmakla birlikte daha emindi. Gündüz de fazla bir tehlike ile karşılaşmadan kullanılabiliyordu.

Bizim bu konuda söylenecek bir sözümüz olmadığından, her şeyi onlara bıraktık. Bütün arzumuz, bir an önce hedefimize varmaktı. Bu uğurda daha bir süre taban tepmeye hazırdık.

Yaşlı rehber, bizimle vedalaşarak, iyi yolculuklar diledi. Ateşi söndürdük ve çalı çırpının üzerine uzandık. Ertesi gün bizi ne gibi olayların beklediğini düşünmekten uyuyamadık. Tehlikeyi

henüz atlatmadığımız için, fısıltı halinde bile konuşmaya cesaret edemiyorduk. Saat üçte, genç rehberimiz ayağa fırlayarak, kesin bir tavırla, 'hadi, gidelim' dedi.

Yine dolambaçlı yollardan inip çıkmaya başladık. Yol tahminimizden de uzundu. Nihayet Fransız toprağına vardık. Çaylardan geçerek, öğlene kadar yürümeye devam ettik. Artık durum eskisi kadar zor değildi. Hiç olmazsa, nereye gittiğimizi görebiliyorduk.

Rehberimizin önerdiği yol kapalıydı. Gece yağan yağmur, toprak kaymasına yol açmıştı. Ya geldiğimiz yoldan geri dönecek, dağlarda bir gece daha geçirmeyi göze alacaktık ya da ağaç köklerine tutuna tutuna tırmanıp, yüksekteki kayaların arasındaki dar bir dehlizden öte yana geçmemiz gerekecekti.

Bu, bize ilk bakışta olanaksız gibi göründü. Vizcaya'daki kireç ocakları geldi gözümüzün önüne. Dinamitçiler, dinamit lokumlarını yerleştirmek üzere kayaların içine delik delmek üzere uzun iplerin ucunda bu ocaklara sarkıtılırdı. Ama biz dinamitçi değildik. Üstelik ipimiz de olmadığı gibi, aşağı değil, yukarı doğru tırmanmak zorundaydık.

Ne yapabilirdik? Geri dönsek, ertesi gün başlayacak olan konferansa yetişemeyecektik. Tırmansak, her an düşüp ölebilirdik. Ama başka çaremiz yoktu.

Rehber en önden tırmanıyordu. Ayaklarını soktuğu yerleri görebilmem için onun hemen arkasından ben gidiyordum. Colinos ise, kaydığım takdirde beni tutabilmek için en arkadan geliyordu. Kayaların arasındaki yarığın kenarını ellerimle kavrıyabildiğim zaman kendimi kanatlanmış gibi hissettim. Birden hafiflemiştim. Korku insanı ne kadar ağırlaştırıyormuş meğer! İnsanın kafası ve bacakları kurşun gibi oluyor. Pirenelerden geçerken de sık sık bu hislere kapılmıştım.

Sonunda bu engeli de aştık. Önce bir su kenarında durup elimizi yüzümüzü yıkadık, kendimize çeki düzen verdik. Karanlık bastığında, bir Fransız kasabasına varmıştık. Buradan Perpignan'a gitmek üzere otobüse bindik. Perpignan'da oturan bir Fransız dostumuz, bize Paris tren biletlerimizi verecekti. Onun evinde yemek yedikten sonra, rehberimizle vedalaştık ve istasyona gittik.

Ertesi günü Paris'teydik. Yolculuğumuzun ilk aşaması geçmişti. İkinci aşama, yani İspanya'ya dönüşümüz nasıl olacaktı acaba?

Konferanstan önce, doktor olan bir başka Fransız dostumuz, yaralarımızı berelerimizi tedavi etti. Herkes bize karşı son derece iyi davranıyordu. Başka bir yoldan dönmemiz için bize yardımda bulunacaklarını bile vadettiler.

Konferans sırasında, Kızıl Yardım örgütünün temsilcisi olan Enrique Sanchez'e rasladık. Sanchez, demiryolu işçisi olduğundan, İspanya'dan kolaylıkla çıkabilmişti ama, şimdi aynı yoldan dönemezdi. Bu yüzden, bizimle kader birliği yapmaya karar verdi.

Konferans çok başarılı oldu. Ama bittiği zaman, bu mitinge katılmak için Pireneleri aşan zavallı İspanyolları kimse düşünmedi. Kimse acımadı onlara. Bizi İspanya 'ya yollamanın çok zor olduğunu anlattılar. Yapılacak bir şey yoktu.

Güney Fransa'ya kadar tren biletlerimiz sağlandı. Ondan öteye kendi başımızın çaresine bakacaktık. Pernignan'a vardık. Orada bir dostumuzun evinde kaldık. Ertesi gün şafak vakti, aynı yoldan İspanya'ya dönmek üzere hareket ettik. Geçmişteki tecrübemize rağmen, aynı güçlükler bizi bekliyordu. Yeni arkadaşımız Sanchez'in dağcılık tecrübesi olmaması ise, işi büsbütün güçleştirdi.

Üç ay sonra, Temmuz 1935'de Komintern'in VII. Kongresi Moskova'da toplandı. Bu tarihî olayın, dünya komünist hareketi üzerinde büyük etkisi oldu.

Hitler rejimine yiğitçe karşı koymakla, dünyada ün yapmış olan Komintern Genel Sekreteri Dimitrov, hâlâ komünist hareketin başbelası olan sekterci görüşlere karşı, bu kez açıkça savaş ilân etti. Lenin, 'Sol Komünizm, Bir Çocuk Hastalığı adlı yapıtında, bu kusurları sert bir dille eleştirmiş olduğu halde, komünist hareketin zaafları giderilemyordu bir türlü.

Kongrede alınan kararlar, bütün komünist partilerinin kuramlarında, taktiklerinde ve yöntemlerinde köklü değişiklikler yaptı. Böylece, uluslararası işçi hareketi güçlenmiş ve dünyanın bütün ülkelerindeki demokratik güçlerin gelişmesi hızlanmış oldu.

VII. Kongrede tanımlanan Birleşik Cephe ve Halkçı Cephe politikası, her ülkenin kendine özgü ulusal özelliklerini dikkate aldığından; barış, silahsızlanma, demokrasi ve sosyalizm uğruna yapılan mücadelede, bugün hâlâ çağdaş ve etkin bir yöntem olarak yerini muhafaza etmektedir.

Birleşik cephe politikası, komünizm düşmanlarının iddia ettikleri gibi, Moskova'da imâl edilmiş bir formül değildir. İşçi sınıfını tehdit eden tehlikeye karşı koyma gereğinin doğurduğu bu politika, çeşitli komünist partilerin politik tecrübelerinin somutlaşmış bir biçiminden ibarettir. İspanya ve Fransa Komünist partileri, farklı yollardan hareket ederek aynı sonuca varmışlardır.

Fransız yoldaşlarımız 1934'de, Sosyalist Parti ve diğer politik örgütlerle güç birliği yaparak faşizme karşı cephe almışlardır. İspanya'da ise, Malaga'da yapılan 1933 seçimlerinde, komünizm tarihinde ilk kez komünistler, sosyalistler ve cumhuriyetçiler ortak bir aday üzerinde anlamışlardı. Birlik ve beraberlik ilkesine uyan komünistler ve sosyalistler, ortak dava uğruna kurulan bir ittifaka giderek, Ekim 1934 ayaklanması sırasında omuz omuza mücadele etmişlerdir.

VII. Komintern Kongresinin kapanış konuşmasında; 'Biz komünistler,' diyordu Dimitrov, 'başka partilerden farklı mücadele yöntemleri kullanırız; ama faşizme karşı savaşmakta kendi yöntemlerimizi kullanmakla birlikte, başka partilerin kullandığı mücadele yöntemlerini de destekleriz. O yöntemler yetersiz olabilir. Ama faşizme karşı olmaları şarttır.'

'Biz bütün bunları yapmaya hazırız. Çünkü, burjuva-demokratik ülkelerde karşı-devrimciliği yok etmek, sermaye çevrelerinin ve faşizmin saldırılarına karşı koymak, burjuva-demokratik özgürlüklerin kaldırılmasını, proletarya, devrimci köylülür ve aydınlar üzerindeki faşizm baskısını önlemek ve genç kuşakların bedenen ve ruhen yozlaştırılmasını engellemek azmindeyiz.'

Kongrede, İspanya Komünist Partisini, Jose Diaz ile birlikte ben temsil ediyorduk. Catalonia Komünist Partisi, Yoldaş Sese'yi temsilci olarak göndermişti. Sese, Catalonia'da Mayıs 1937'de yapılan darbede, Anarşist Gizli Örgütü tarafından katledilmiştir. İkinci temsilcileri olan, Yoldaş Arlandis de, 1939'da

Figureras'ın bombardıman edilmesi sırasında ölmüştür.

Pirenelerdeki serüvenimden bu yana, Komünist Partisinini politik durumunda bir değişiklik olmadığından, bu çetin yolculuğu yeniden göze almak gerekiyordu. Parti görevlilerine bu yolculuğun ne denli zor olduğunu anlattım. Daha iyi bir yol araştırıp bulamadıkları için de, Catalonialı yoldaşlarımıza çattım. Onlar da korkaklığımdan ötürü bana takıldılar. Ben, biri göbekli, diğeri çelimsiz olan iki yoldaşımızın bu yolculuk sırasında çekecekleri sıkıntıları düşünerek için için gülüyordum. Onlara küçük bir de şaka yapmayı tasarladım. Perpignandaki dostlarımıza, Sese ile Arlandis'e, oraya vardıklarında benim tarafımdan bir şişe kininli şarap ile bir kutu talk pudrası vermelerini söyledim. Kininli şarabı kuvvet şurubu olarak içecekler, talk pudrasını da yaralarının berelerinin tedavisinde kullanacaklardı. Arkadaşlarla Moskova'da karşılaştığımızda, bu armağanlarıma rağmen, ikisinin de perişan durumda olduklarını görünce gülmekten kendimi alamadım.

Pireneleri bu kez Jose Diaz'la birlikte aştık. Gündüz yürüyebildiğimiz için, yolculuğumuz nispeten daha kolay geçti. Komintern Kongresine katılmak üzere Moskova yolunda olduğumuzu düşündükçe, bütün dertlerimizi unutuyorduk. Gerekirse, Himalayaları bile aşabilecek kadar güçlü hissediyorduk, kendimizi.

Genel Sekreterimiz Jose Diaz ile birlikte, ikimiz, Komintern'in Yürütme Kuruluna seçilme şerefini kazandık.

Dönüşümüzde, birçok sınırlardan geçmek zorundaydık. Bu yüzden, sık sık durduruluyorduk. Avusturya'da vizemiz olmadığından, para cezasına çarpıldık. Zaten az olan paramız, böylelikle tükenmiş oldu. Paris'e vardığımızda meteliksizdik.

Paris'te trenden inmedik. Doğru güneye giderek, İspanya sınırındaki bir kasabaya vardık. Burada, İspanya'ya dönüşümüzü sağlamakla görevli bulunan Jesus Larranaga'nın bir arkadaşı bizi karşılayacaktı.

Larranaga'nın planı kusursuzdu. Kalmakta olduğumuz Fransız limanı Juan de Luz'dan, Guipuzcoa bölgesindeki San Sebastian kentine gidecektik. Orada, San Sebastian Körfezinde demirli bir yattan yararlanacaktık. Yatın sahibi kent dışındaydı. Bir teknisyen arkadaşımız, sahibinin yokluğunda yata gözcülük

eden adamı tanıyordu. Adama iyi bir lokantada nefis bir yemek ziyafeti çekilecek, bu arada da arkadaşımız, yatı bulunduğu yerden alıp bizi karşılamaya gelecekti.

Ertesi gün, Larranaga'nın bir gemici arkadaşının kullandığı küçük bir motorla San Juan de Luz'dan ayrıldık. Ancak bu iş bize karada göründüğü kadar basit değildi. Hava aniden bozduğundan, muazzam dalgalar küçücük motorumuzu ceviz kabuğu gibi oynatmaya başladı. Bir yandan deniz tutmasıyla, bir yandan da dağ gibi dalgalarla mücadele ederken, Pireneleri anımsamaktan kendimi alamadım. O muazzam dağ silsilesi bana, o anda hiç de o kadar korkunç görünmedi.

Yatın gelip bizi almasını beklerken, korkunç dalgaların bizi her an devirmesi olasılığıyla karşı karşıyaydık. Yata binmemiz de, fırtınalı deniz ve gemicilik tecrübesinden tümüyle yoksun oluşumuz yüzünden pek kolay olmadı.

Nihayet, sağ salim San Sebastian'a vardık. Carabinerolar, bizi yat sahibinin dostları sandıkları için, güçlük çıkarmadan geçmemize izin verdiler.

Yat, monarşist ABC gazetesinin sahibi olan Senor Luca de Tena'ya aitti. Kendisinin ne kadar iyi yürekli ve cömert olduğunu bildiğimizden, yatını kullandığımızdan ötürü bizi bağışlayacağından, emindim. Bizi, özellikle benim gibi bir kadını, Pireneleri aşmak külfetinden kurtardığı için kendisine teşekkür borçluyuz.

(19)

CÖMERTÇE BİR YARDIM

O tehlikeli günleri anımsadıkça, bize yardım eden, evlerini açan ve hükümet baskısına rağmen bizi destekleyen, o dürüst ve içten insanlara olan minnetimi burada belirtmek istiyorum.

Her türlü toplum katından insanların, çeşitli tehditlere ve saldırılara hedef olan Kominst Partisine karşı gösterdikleri sempati, gerçekten övgüye değer. Çünkü, burjuva geleneklerine ay-

kırı olarak, bu yardımlardan kimsenin bir karşılık beklediği yoktu. Politik güçten yoksun olan komünistler, yaptıkları hizmet karşılığında insanlara lütuf dağıtacak, onları önemli mevkilere tayin edecek durumda değillerdi.

Rosales ile Glorieta de Quevedo arasındaki sokaklardan birinin köşesinde bir kırtasiye dükkânı vardı. Yazı malzememi genellikle buradan alırdım. Alış veriş yaptığım bütün bu süre içersinde, dükkan sahibiyle aramızda, gerekenin dışında hiç bir konuşma geçmemişti.

1935 başlarında bir gün, defter aldığım bir sırada dükkan sahibi, dostça bir tavırla: 'İşler yolunda mı?' diye sordu.

Şaşkınlıkla yüzüne bakarak, 'Ne demek istediğinizi anlamıyorum,' dedim.

'Özür dilerim, ama kim olduğunuzu biliyorum.' dedi. 'Komünist Partisinin izlediği politikaya karşı sempatimi belirtmek isterim. Diğer partilerin davranışlarını ise öfkeyle karşılıyorum. Ben eski bir cumhuriyetçiyim. Hükümetin, Cumhuriyeti ne hale getirdiğini gördükçe, utanç ve tiksinti duyuyorum. Bana her hususta güvenebilirsiniz. İster dükkanımı, ister evimi, çalışmalarınız ya da toplantılarınız için dilediğiniz zaman kullanmakta serbestsiniz.'

Nazik teklifinden ötürü kendisine teşekkür ettim. Şimdilik kendisinden yararlanmak için acil bir ihtiyaç yoktu. Komünizm ilkeleri giderek halk yığınları tarafından benimsendiği için, elimizde, daha önce bulunmayan birçok olanak vardı. Toplantılarımız için işçilerin evlerinden hattâ her türlü siyasal kuşkuyu giderecek nitelikte lokallerden yararlanıyorduk.

San Bernardo sokağında, Cumhuriyetçi-Radikal-Sosyalistlerin toplandığı bir kulüp vardı. Bu kulübün başkanı küçük bir sanayi tesisi işleten samimi bir cumhuriyetçi ve demokrattı. Hükümet baskısının en şiddetli olduğu ve bütün parti toplantı salonlarının polis tarafından kapatıldığı sıralarda, parti üyelerimiz, cumhuriyetçi kulüp üyelerinin yardımlarını kabul ederek, gece vakti, kent merkezinden uzakta oturan arkadaşlarıyla, San Bernardo sokağındaki bu lokalde buluşmaya başladılar.

Bu durum, kulüp başkanını telaşa düşürdü. Telaşı, korkaklığından ötürü değildi. Böyle bir durum, onun cumhuriyetçi ah-

lâk ilkelerine ters düşüyordu. Hayranlık ve saygı duyduğu komünistlerin, polis tarafından bir kulüp binasında basılmaları, devrimci demokratlar hesabına utanç verici olur diye düşünüyordu.

Bir akşam, acilen görmek zorunda olduğum bir yoldaşla orada karşılaşmak umuduyla kulübe gittim.

Kulüp başkanı beni odasına çağırdı. 'Beni dinleyin Pasionaria,' dedi. 'Arkadaşlarınızın buraya ne maksatla geldiklerini biliyorum. Ancak, burası emin bir yer değil. Polis her an gelebilir. Bugünlerde başımıza bir iş açılacak diye korkuyorum. Ben size samimi olarak yardı etmek istiyorum. Buluşacak bir yeriniz olmadığını da biliyorum. İyisi mi benim evimi kullanın. Orada kimse sizi rahasız etmez. Benim dairem bütün gün emrinize amade. Kapıcıya size bir anahtar vermesini söylerim. Yarından başlayarak, istediğiniz zaman rahatça girip çıkarsınız.'

Bu cömertçe teklifinden ötürü kendisine teşekkür ettim. Sonra gidip arkadaşlara durumu anlattım. Ertesi gün başkanın bana verdiği adrese gittimde, kapıcı adımı bile sormadan bana anahtarı verdi. Burası, Politbüro toplantıları için ideal bir yerdi. Siyasal durum düzelinceye kadar arkadaşlarla orada birkaç kez buluştuk.

Ekim 1934 sonlarında, polis benim oturduğum bölgede araştırma yapmaya başladı. Bu yüzden, acele taşınmak ve nispeten emin bir semt olan Biasco de Garay sokağında bir yer kiralamak zorunda kaldım.

Özel yaşantım giderek güçleşiyordu. Ben gizli faaliyetlerle uğraştığım süre içerisinde çocuklarım ihmal ediliyordu.

Bilbao cezaevinden çıkıp parti yöneticileriyle buluştuğum zaman, kendilerine Bask bölgesine dönmek istediğimi bildirdim. Böylelikle hem parti işlerinde çalışacak hem de çocuklarımın başında olacaktım. Madrit'te bunu yapmam olanaksızdı. Ama parti, Madrit'te kalıp kadınlar arasında faaliyet göstermemi istedi. Bu tür faaliyet bugüne kadar ihmal edilmişti. Ancak bu alandaki çalışmalarım ister istemez, geçici olarak sekteye uğradı. Çünkü Martta yeniden tutuklanarak cezaevine gönderildim. Ocak 1933'de serbest bırakıldım.

Köyde yetişmiş olan çocuklarım, Bask bölgesinin deniz ve

dağ havasına alışkındılar. Madrit'te havasız ve karanlık bir evde yaşamalarına, kalabalık kentin sokaklarında Munda Obrero satmalarına, okuldan uzak büyümelerine ve durmadan annelerine üzülmelerine gönlüm bir türlü razı olmuyordu. Parti yöneticileri meseleyi ele aldılar ve çocuklarımı Sovyetler Birliğine göndermeyi önerdiler. Orada, Sovyet işçilerinin çocuklarıyla birlikte eğitim görür, normal bir hayat sürebilirlerdi. Gerçi annelerinin şefkat ve himayesinden yoksun kalacaklardı, ama böylece, gelecekleri güvenlik altına alınmış olacaktı.

Benden büyük bir fedakarlık bekleniyordu. Birbirimizden ayrılmamız çok zordu. Ama buna karşılık, Ruben ile Amaya normal bir hayata kavuşacak, ben de onların iyi bakıldığını düşünerek, iç huzuru duyacaktım.

1935 yılının baharında, oğlum ile kızım Sovyetler Birliğine gittiler. Amaya, kısa bir süre Kırım'da bir kampta kaldıktan sonra, İvanova'daki uluslararası çocuk yuvasına kabul edildi. Ruben ise, Moskova'daki Stalin Otomobil Fabrikasında tornacı çırağı oldu. Birkaç ay sonra da bir havacılık okuluna kaydoldu.

Çocuklar gittikten birkaç hafta sonra kapıcı kapımı çaldı. Onu kuşkuyla karşıladım. Bu evi kiralarken, kocamın uzak deniz seferlerine çıkan bir 'gemici' olduğunu söylemiştim. Kontratı onun adına imzalamıştım. Benim adım görünürde yoktu. Kapıcıyla hiçbir alış verişim olmadığından onun böyle ansızın çıka gelmesi bana şüpheli göründü.

Kadın, eşikten adımını atar atmaz, damdan düşer gibi bana: 'Siz La Pasionaria mısınız?' diye sordu.

Bunu inkâr etmek budalalık olacağından 'Evet, ben La Pasionaria'yım. Adımı neden açıkça bildirmediğimi anlayacağınızı umarım. Neden sordunuz? Benden bir şikayetiniz mi var? Kirayı vaktinde ödemiyor muyum?'

'Sizi rahatsız ettiğim için özür dilerim. Mesele o değil. Geçen gün polis gelip sizi sordu. Ben de burada oturmadığınızı söyledim. Zaten bilmiyordum. Hoş, bilseydim de söylemezdim. Bana eşkalinizi verdiler. Ben de sizi uyarmak istedim. Biz komünist değiliz gerçi, ama işçileri savunanlara karşı saygımız vardır. Size yardım etmek istiyoruz.'

Kadıncağız, bazı apartman sakinlerine karşı beni uyardı ve

başım sıkıştığı takdirde, benim oturduğum kattaki bazı dairelere sığınabileceğimi söyledi. Birisinde hiçbir partiye bağlı olmayan bir memur oturuyordu. Kendisi mükemmel bir insandı. Öteki de ise bir sosyalist işçi oturuyordu. Kapıcı kadın her ikisiyle de konuşmuştu. Onlar da bana yardıma hazır olduklarını söylemişlerdi.

Saf ve temiz İspanyol köylülerinin sadeliğiyle, kapıcı kadın bana polisi şaşırtmak için tasarladığı bir savunma planını anlatmaya koyuldu. Benim çevremde bir anti - polis kordonu kurulacaktı. Bu kordon, kapıcı kadının dairesinden başlıyor, kapı komşularımı da içine alarak, köşe başındaki kahveye kadar uzanıyordu. Şüpheli bir kişi ufukta göründüğü zaman, pencerelerine, önceden kararlaştırdıkları bir işaret asıyorlardı. Bu işaret, 'Dikkat, görünürde düşman var!' anlamına geliyordu.

Her sabah, ben apartmandan çıkarken, kapıcı kadının babası yaşlı köylü kapıda nöbet tutuyor ve bana: 'Bir dakika yavrum, bakayım yağmur yağıyor mu!' diyordu. Sonra çıkıp sokağın ortasına kadar gidiyor, gökyüzüne bakıyor, yere tükürüyor ve hemen gelip:

'Çabuk git, görünürde kimse yok,' diyordu.

Bu basit insanların dayanışması, içimi ısıtıyordu. Polis tarafından aranan bir komünist olduğum için bana sahip çıkıyorlar, korumaları gereken biri gözüyle bakıyorlardı.

Eve geç döneceğim zamanlar, kapıcılara önceden haber veriyordum. Onlar da, kapılarını açık bırakarak nöbet tutuyorlardı. Ben de beklemeden, zili çalmadan içeri girebiliyordum. Böylece haftalar geçti. Polisi atlatmıştık. Aslında, başka yerde daha emin olacatım ama, buradan taşınırsam, bana güceneceklerini biliyordum. Böylesine iyi yürekli böylesine fedakar insanları bir daha nereden bulacaktım?

Tehlikeli olmasını rağmen, kalmaya karar verdim. Bir akşam polis geldi. Kapıcılara, şüpheli gördükleri kiracıların adlarını vermelerini söylediler. Bir de bütün apartmanda arama tarama yapmak istediklerini bildirdiler. Kapıcılar, arama taramanın yasa dışı olduğunu savunarak polisleri içeri sokmadılar. Yalnız bir dairede şüpheli kişilerin oturduğunu söyliyerek, orasını aramalarına izin verdiler. O dairede oturanların ne biçim insan-

lar olduğu hepimiz tarafından biliniyordu.

Polisler, aradıkları kişiyi bulduklarını sanarak, büyük bir hevesle o daireyi bastılar. Aşağı indiklerinde, öfkeden burunlarından soluyorlardı. Kapıcılar, büyük bir ciddiyetle onları bekliyordu. Yüzlerinde masum bir ifade, merak içinde sordular:

'Buldunuz mu?' Polis şefi kızgın bir ifadeyle:

'Hayır.' dedi. 'Bizim aradığımız bir kadın. O dairede iki tane homoseksüel oturuyor.' Sonra kapıcıları yeniden sıkıştırarak,

'La Pasionaria'yı görmediğinize emin misiniz?' diye sordular.

'Bakın,' dedi kapıcı. 'Kendisi buraya gelmiş olabilir. Şu geçenlerde tutukladığınız Komünist Escanilla var ya altıncı katta otururdu. O dediğiniz kadın, bir iki defa onu görmeye gelmiş olabilir. Ama kendisinin burada oturmadığına eminiz.'

Polis, bütün kiracıların adlarını büyük bir dikkatle kaydettikten sonra çekip gitti. Ama iyice ikna olmadıklarından, ertesi gün yeniden gelip, merdiven başlarına nöbetçi diktiler. Böylece, binaya girip çıkarken, beni yakabileceklerini umuyorlardı.

Kapıcı kadın, odamı temizlemek bahanesiyle beni görmeye geldi.

'Sakın dışarı çıkma.' diye tenbih eti. 'Aşağıya bir nöbetçi diktiler. Birşeye ihtiyacın olursa kızım getirir. Kapıyı belli bir parolaya göre çalar. Başka kimseye açma kapıyı. Ben arkadaşlarına haber veririm. Mundo Obrero'ya gidip, durumunu onlara bildireyimki, kimse seni görmeye gelmesin. Merak etme, seni bu fare kapanından kurtaracağız!'

Aradan bir hafta geçti. Polisler boyuna nöbet değiştiriyordu ama, La Pasionaia görünürde yoktu. Nihayet, kapıcı kadınla birlikte herşeyi göze almaya karar verdik. Polisler her zaman siyah giyinen bir kadını arıyordu. Zaten, çıkanlardan çok apartınana girenlere dikkat ediyorlardı.

Kapıcı kadın Hermenegilda'ya, bana birkaç metre elbiselik beyaz kumaş almasını söyledim. Kadıncağız elbisemi dikti, bir de geniş kenarlı bir şapka, uzun küpeler, kara gözlük ve dudak boyası verdi. Aşağıda taksi bekliyordu. Beyazlar içinde, oldukça şık giyinmiş bir kadın, merdiven başında oturan polisin yanından geçerek kapıdan çıktı.

Bir süre Madrit sokaklarında taksi ile dolaştıktan sonra ne-

reye gideceğimi düşünmeye başladım.

Polisin beni izleyebileceğini hesaba katarak, arkadaşlarımın evlerine gitmemeye karar verdim. Sonunda Alcala Sokağına, Asturia'lı işçileri savunan avukatların yazıhanesine uğradım. Arkadaşlardan biri, halen oturduğum semtten uzakta emin bir yer buldu. Oraya yerleşip çalışmaya başladım. Tutuklanma tehlikesi her zaman için mevcuttu. VII. Komintern Kongresine katılmak üzere Moskova'ya gidene kadar bu semtte oturmaya devam ettim.

(20)

HALK CEPHESİNİN ZAFERİ

> Siz nasıl kişilersiniz ki bir yandan katı yürekli bir hükümdara şarkılar söylerken diğer yandan özgür bir ruhun altın kanatlarını tutsak etmeyi umuyorsunuz.
>
> **Curros Enriquez**

1934 ayaklanmasının yenilgiyle sonuçlanmasına rağmen, İspanya, devrimci bir ortam içersinde yaşamaya devam ediyordu. Ekonomik kriz bütün şiddetiyle hüküm sürüyor, sanayi ve tarım kesimlerindeki işsizlik oranı giderek artıyordu. Yoksulluk yaygın bir haldeydi. Ülkenin bu bitmez tükenmez sorunlarının en önemli nedenlerinden birisi, 30.000 ailenin başsız kalmış olmasıydı. İspanya'da halen 30.000 siyasi tutuklu vardı! Özerk yönetim haklarından yoksun bırakılan Catalonia'da, ayaklanma hareketi giderek yaygınlaşıyordu. Halkın son seçimlerle iş başına getirdiği milletvekilleri arasında, zafer öncesine oranla bir çözülme vardı. Ama işçi sınıfının dayanışma ruhu sarsılmamıştı. Grev ya da protesto mitingleri söylentileri bile, hükümetin paniğe kapılması için yeterliydi.

Üstün bir politik potansiyele sahip olmalarına rağmen, solcuların aralarında tam bir birlik yoktu. Sağcı güçlere karşı koy-

mak için ortak bir dava etrafında birleşen çeşitli cumhuriyetçi partiler, iyi örgütlenmemişti. Başlarında tanınmış liderler olduğu halde, halk yığınları üzerinde yeterince etkili olamıyorlardı.

Sosyalist Parti saflarında, uzun bir mücadele geçmişine sahip işçiler yer almıştı. Yöneticileri reformlardan yanaydı. Ama buna rağmen, Parti, devrimci bir teorinin birleştirici gücünden yoksundu. Birbirinden farklı ilkelere dayanan İspanya'nın iki rakip işçi sendikası birbirinden farklı mücadele yöntemleri uyguluyordu. Bu sendikaların dışında, özellikle kırsal bölgelerde, milyonlarca örgütsüz işçi, türdeş olmayan bir yığını oluşturuyordu. Komünist Partisinin etkisi giderek artıyordu ama, Parti, henüz ülkenin kaderinde kesin bir rol oynayacak boyutlara erişememişti. İspanya, faşist güçlere karşı koymak için inşa etmek zorunda olduğu barajı, işte demokrasiden yana olan bu güçlerle birlikte kuracaktı.

İspanya Komünist Partisi, Halk Cephesi politikasıyla, bu tarihi barajı inşa etme görevini yüklendi. Yolunun üzerine çıkan bir yığın engeli aşmak kolay bir iş değildi. Cumhuriyetçi, Anarşist ve Sosyalist parti saflarında su yüzüne çıkan özel çıkarlar, tutkular, rekabetler, anlaşmazlıklar, kişisel çatışmalar, halkçı güçlerin birleşmesini önlüyordu.

Komünist Partisi, faşizm tehlikesine karşı bir birleşik demokratik cephe kurulması amacıyla, solcu örgütleri birleştirme çabasını bir süreden beri inatla yürütüyordu. Partinin bu politikası, Dimitrov'dan önceki Komintern yöneticileri tarafından kuşkuyla karşılanmıştı.

Parti Merkez Komitesinin, Nisan, 1933'de Madrit'te yaptığı bir toplantıda, partinin bu yeni politik çizgisi kesinlikle saptandı: Sınırlı ve şematik tasarılar bir yana bırakılacak, tüm işçi sınıfı ve demokratik güçlerle işbirliği yapılacaktı. Komintern yöneticilerinden Chavaroche, seri halinde makaleler yazarak bu karara karşı çıktı. Ama sonradan haklı olduğumuzu itiraf etti. İspanya'daki durumu Chavaroche'den daha iyi bildiğimizden, işçi sınıfı ile diğer demokratik örgütler arasında bir ittifak kurulması için mücadeleye devam ettik.

VII. Komintern Kongresinde, bizim birleşme politikamız ve onun yanı sıra, Fransız Komünist Partisinin Birleşik Halk Cep-

hesi politikası tümüyle onaylandı. Fransız Komünist Partisinin faaliyetleri bütün komünist partileri için örnek bir davranış olarak niteleniyordu zaten.

2 Haziran 1935'de, VII. Komintern Kongresinden önce, Jose Diaz, İspanya Komünist Partisi adına, bütün anti-faşist güçleri birleşmeye çağırdı. Komünistler, kendi ilkelerinin hiçbirini feda etmiyorlardı. Tam tersine, Parti İspanya'da mevcut siyasal duruma göre bir taktik uygulayarak, devrimci niteliğini göstermiş oluyordu.

'Faşizmin, hükümetin kilit noktalarını elinde tuttuğu bu tehlike anlarında,' diyordu Jose Diaz, 'tüm anti-faşist güçlerle birlikte mücadele etme kararımızı bildiriyoruz. Asgari bir program temeli üzerinde birleşen tüm Halk Cephesi üyeleri, bu programı gerçekleştirmek zorundadır... Tüm işçilerin, halk yığınlarının ve anti-faşist güçlerin isteklerini yerine getirecek geçici bir devrim hükümetinin kurulmasını öneriyoruz. Bu hükümet, Halkçı Anti-Faşist Cephenin onayladığı programı gerçekleştirmeyi, halk yığınları önünde taahhüt edecektir.!

Dimitrov, VII. Komintern Kongresi sırasında, yeni uluslararası komünist politikayı ilân ettiği ve bizim taktiklerimiz onayladığı zaman büyük memnunluk duyduk.

Burada, Arjantinli yoldaş Victorio Codovilla'dan söz etmeden geçemiyeceğiz. Codovilla'nın, politik zaaflarımızı yenmemize, sekterci görüşlerden kurtulmamıza ve partiyi örgütlememizde büyük önem taşır.

Kongreden sonra, İspanya'ya coşku ve heyecan içersinde döndük. Ülkemizdeki çeşitli işçi-sınıfı kuruluşları ve demokratik örgütlerle bir anlaşmaya varabilmek için, yeri göğü yerinden oynatmaya kararlıydık. Komünist Partisi, tüm solcu güçleri başarıyla birleştirmeye yeterli yeni bir devrimci güç haline gelmişti. ikinci Cumhuriyet döneminin devrimcilikten yoksun geçmesinin sorumluluğunu taşıyan diğer politik örgütler gibi, halkın gözünden düşmemiş, hiçbir yenilgiye uğramamıştı.

3 Kasım 1935'de, Pardias Coliseum'da düzenlenen bir mitingde, Jose Diaz solcu güçlere yeniden seslenerek, aralarındaki görüş ayrılıklarını bir yan bırakmalarını ve tek bir amaç etrafında birleşmelerini istedi. Bu amaç, cumhuriyetin, demokrasinin

savunulması ve özgürlüğün can düşmanı olan faşizmle savaşacak bir Anti-Faşist Halk Cephesinin kurulmasıydı.

Karşı-devrimci hükümetleri ve onların anti-demokratik yasalarını, kokuşmuş düzenlerini suçlayan Diaz, Solcu güçlerin yeni faaliyetlerini ve Sosyalist Partinin politikasında yaptığı yeni değişiklikleri hoşnutlukla karşıladığını bildirdi.

Doğrudan Sosyalistelere hitap eden Diaz, onları tüm demokratik güçlerle birleşmeye, Komünist Partisiyle politik ve örgütsel işbirliği yapmaya ve işçi hareketi içersindeki bölünmeleri önlemeye çağırdı. 'Gelecekteki savaşta sizinle omuz omuza dövüşmek istiyoruz,' diyordu. 'Sizinle tek bir parti haline gelinceye kdar omuz omuza yürümek istiyoruz.'

Komünist Partisinin bu birleşme çağrısı, İspanya'nın bütün kent ve kasabalarında yankılandı. İspanya'nın tüm işçi, aydın ve demokratlarının birlik ve beraberlik uğruna, düşmanlıkları ve kuşkuları bir yana bırakarak, işçilerin ve demokratların nihai zaferine inanmaları isteniyordu.

1935 sonlarında, parti beni, Coruna İl Komitesinin düzenlediği propaganda mitinglerine katılmak üzere, Galicia'ya yolladı.

Gitmeden önce Jose Diaz bana, oradaki işçi hareketinin özelliklerine ve belli başlı eğilimlerine ilişkin bilgi verdi.

Bu, Galicia'ya yaptığım ilk yolculuk olmamasına rağmen, Diaz'ın öğütleri büyük değer taşıyordu. O bölgedeki işçilerin, köylülerin, balıkçıların ve özellikle konserve fabrikasında çalışan fedakâr kadınların devrimci kararlılığı, benim üzerimde unutulmaz bir izlenim bırakmıştı.

Galicia, İspanya'nın en çekici bölgelerinden biridir. Irmakların ve kıyıların güzelliği, ormanların sürekli yeşilliği, ılımlı iklimi ve halkının konukseverliği öylesine etkilidir ki insan, Galicia'dan ayrıldıktan sonra tekrar oraya dönmek için dayanılmaz bir özlem duyar içinde. İnsan, ancak Galicia'nın güzelliklerini gördükten ve halkını tanıdıktan sonra, doğdukları yerden ayrı düşen Galicialıların memleket hsretiyle nasıl yanıp tutuştuklarını anlayabilir.

Bu yüzden, Galicia'ya sevinçle gittim. Ama orada karşılaştığım muhalefetin direncini yıkabilmek için çok, hem de pek çok çalışmam gerekti.

Coruna'nın Komünist Partisi, ilk propaganda mitingini, Galicia'nın güzelliklerini dile getiren ünlü şarkıcı Rosalia de Castro'dan adını alan tiyatro binasında düzenledi.

Toplantı, 1 Ocak 1936'da yapıldı. Coruna halkı, Komünist Partisinin, birleşik halk cephesinin öncüsü olduğunu biliyordu. Kendilerinin de kaçınılmaz olarak nitelediği, bu birleşmey ilişkin yeni görüşleri öğrenmek üzere tiyatro binasında toplanmıştı.

Bu miting, Ekim ayaklanmasından beri Galicia'da yapılan ilk komünist mitingiydi. Hükümet baskısını kanamak için halkın eline iyi bir fırsat geçmişti. Salonun her yanından, Asturia'lı militanların savaş narası olan 'İKB' (İşçi Kardeşler Birliği) sesleri duyuluyordu. Kadın erkek, binlerce kişi, Komünist Partisini alkışlıyordu. Kalabalık kümeler halinde tiyatroya gelen işçiler hep bir ağızdan Enternasyonali ve Genç Muhafız marşını söylüyorlardı.

Mitingin sağladığı başarı, karşı-devrimcilerin ve onların sevgili işbirlikçileri olan anarşist taşra politikacılarının öfkesini uyandırmıştı. 'Özgürlük' adına, mitingi engellemeyi tasarlıyorlardı. Kendi feodal politik güçlerinin tehlikeye düştüğünü gören bu grupların, el altından çevirdikleri entrikalara karşı dostlarımız bizi uyarmıştı. Düşmanlarımızın kuru gürültüden öteye geçemeyeceklerini sanıp, soğukkanlılığımızı elden bırakmadık. Ama, bizi uyaranlar haklı çıktı. Kışkırtıcılar iyi hazırlanmıştı. İlk konuşmacı söze başlar başlamaz, gürültüler başladı ve konuşma kaba bir şekilde kesildi. Balkonda oturan bir kışkırtmacı:

'Bizim politikacılarla işimiz yok!' diye bağırdı. Onun grubundan olan 20-30 kişi hep bir ağızdan 'İşimiz yok' diye tekrarladılar.

Salondaki işçiler öfkelenmişti. Bir liman işçisi ayağa fırlayarak: 'Orospu çocukları! Size böyle bağırmak için kaç para verdiler?' diye haykırdı.

Konuşması sık sık gürültüyle karışık küfürlerle kesilen ilk konuşmacı sözlerini bitirmeyi başardı. İkinci konuşmacı da aynı akıbete uğradı. Ama, halkın sabrı tükenmişti artık. Komünistlerden bir grup, kışkırtıcılarla çatışmaya başladı. Kadınlar:

'Korkaklar! Kundakçılar!' diye bağırıyorlardı.

Bir süre sonra, bağrışmalar yatıştı. Konuşma sırası bana gelmişti. Gürültülere aldırış etmeye kararlıydım. Köylülere, balıkçılara, sigara işçilerine, basit ve yürekli ev kadınlarına, orada bulunan bütün Coruna halkına, âsilere ve devrimcilere hitaben yürekten konuşmaya başladım.

Onlara, İspanya hapishanelerinde özgürlüğe kavuşmayı bekleyen binlerce tutukluyu hatırlattım. Bu özgürlük, ancak, tüm ilerici güçlerin birlikte eyleme geçmesiyle sağlanabilirdi. Yiğit Asturia işçilerinin çektikleri eziyetleri, kadın erkek bütün Asturia'lıların kararlılık ve fedakârlıklarını dile getirdim ve faşizme karşı birleşmenin zorunlu olduğunu anlattım.

Karşı-devrimci güçlerin çevirdikleri manevraları açıklamazdan önce, kışkırtıcılar ortalığı yeniden karıştırmak istediler. Bunun üzerine, enerjik bir tavırla, dinleyicilere, tahrikçilerin, faşistlerin maşaları olduklarını söyledim. Şakşakçılar küskün bir tavırla sustular.

Tam bu sırada, tahrikçilerin polisle işbirliği halinde olduklarını kesinlikle belirten bir olay oldu. Kışkırtıcıların gürültü patırdıyla başaramadıklarını Toplum Polisi, şiddetle başarmaya çalıştı. Birdenbire salona gidererk, kadın, erkek, çocuk, önlerine kim gelirse, gaddarca vurmaya başladılar.

Korkunç bir kargaşalık hüküm sürüyordu. Devrimciler, koltukları yerinden sökerek, polislere karşı kendilerini savunmaya başladılar. Binlerce insan, 'Caniler! Korkaklar! Katiller!' diye haykırıyordu. Balkonda oturanlar ellerine ne geçerse, aşağıdaki polislerin üzerine fırlatıyorlardı.

Salon çabucak boşaldı. Bir polis şefi, arkasında adamları olduğu halde sahneye çıkmaya çalıştı ama biz onları bağıra çağıra, merdivenlerden aşağı itmeyi başardık. Çatışma sokakta devam etti. Polisler silahlarını ateşlediler, işçiler de onları taş yağmuruna tuttular. Ben tiyatrodan çıkarken tutuklandım. 'Polis komiserini merdivenlerden aşağı yuvarlayan işte bu kadın,! diye bağırıyordu polisler.

Tam o sırada, bir polisin, arkadaşlarımızdan birine saldırdığını gördüm. Beni tutan muhafızları bir yana iterek, adamın üstüne atıldım. İşçiler yardımıma koştu. Benim tutuklandığımı öğ-

renince, yüzlerce işçi arkamıza katılarak bizi polis karakoluna kadar izledi.

Mitingin önce kışkırtıcılar, sonra da polisler tarafından basılması olayı, biran içinde bütün kente yayıldı. Herkes sokaklara dökülerek, karşı-devrimcilerin maşalarını lanetlemeye başladı. İşçi örgütleri, valiyi ziyaret etmek ve polis müdahalesini protesto etmek amacıyla özel komiteler seçtiler. Tutukluların serbest bırakılmasını istiyeceklerdi.

Akşam üstü geç vakit, bizi salıverdiler. Coruna sokaklarından geçerken işçiler yanımıza yaklaşıp, bizimle her zamankinden fazla dayanışma halinde olduklarını söylüyorlar ve bölgedeki diğer kentleri de ziyaret etmemiz için bizi teşvik ediyorlardı. Birleşik Halk Cephesi uğruna Galicia'da verdiğimiz savaştan galip çıkmıştık.

Madrit'e döndüğümde, parti üyeleri büyük bir coşku içersinde Birleşik Halk Cephesini kurmaya çalışıyorlardı.

Bazı cumhuriyetçi liderler, hâlâ anlamsız tutumlarını muhafaza etmeye çalışıyorlar ve demokratik güçler arasında bir ittifak kurulması görüşüne karşı çıkıyorlardı. Verimsiz tartışmalar sürüp gidiyordu. Herkes kendinin haklı olduğunu savunuyor ve cumhuriyet rejiminin zaaflarından başkalarını sorumlu tutuyordu. Kimse kendi kusurlarını incelemeye gerek görmüyordu. Kimse, iktidardaki güçlere karşı mücadele etmek suretiyle, cumhuriyeti yeniden egemen kılma yoluna gitmiyordu. Sosyalistler Cumhuriyetçileri suçluyordu. Cumhuriyetçiler ise, sosyalistlerin tek başına iktidara gelmek istediklerini iddia ediyorlardı. Herkes birbiriyle uğraştığı için, cumhuriyetin yıkılmak üzere olduğu unutulmuştu.

Siyasi kehanetlerde bulunanlar, karşı-devrimciliğin, kimsenin parmağını bile oynatmasına gerek kalmadan ortadan kalkacağını haber veriyorlardı: Zamanı gelince, ağacından düşen çürük bir elma gibi... Cumhuriyetçiler ve sosyalistler, halk yığınlarının 'doğal' yetenekleri sayesinde, kendiliklerinden siyasi mucizeler yaratmasını bekliyorlar, 14 Nisan 1931'in tekrarını umuyorlardı.

1936 yılına kadar, İspanya burjuvazisi ile işçi sınıfı arasındaki siyasal ilişkiler, kurtla kuzu ilişkilerinden farksızdı. Burju-

vazi herşeyi yalayıp yutuyor, artıklarını işçilere bırakıyordu.

Halk Cephesi politikası, bu ilişkileri kökünden değiştirecek nitelikteydi. İşçi sınıfı, 1931'den bu yana epeyce tecrübe sahibi olmuştu. Asturia'lılar, işçilerin egemen sınıflara karşı yürüttükleri mücadelede, en etkin silahın dayanışma olduğunu kanıtlamışlardı. Hükümet bunalımının doruğuna vardığı Ekim 1935 tarihinde, Komünist Partisi, Claridad gazetesinde yayınladığı bir mektupta, sol-kanat sosyalistlerine şu aşağıdaki önerilerde bulunuyordu:

1) Komünistlerin yönettiği Birleşmiş İşçiler Genel Konfederasyonu ile, sosyalistlerin yönettiği Genel İşçi Sendikasının birleştirilmesi. 2) Komünist Partisi ile, Sosyalist Parti arasındaki ittifak politikasının geliştirilmesi. 3) İşçi sınıfı tarafından yönetilen bir Anti - Faşist Halk Cephesinin kurulması. 4) VII. Komintern Kongresinde alınan kararlar doğrultusunda, Komünist ve Sosyalist Partiler arasında bir örgütsel birlik sağlanması. Bu öneriler, birçok Sosyalist örgüt tarafından olumlu karşılandı.

1935 sonunda, hükümet ve meclis itibarını tümüyle yitirmişti. Cumhurbaşkanı, kamu oyunun ve işçi hareketinin baskısıyla meclisi dağıttı ve Şubat 1936'da yeni seçimlere gidilmesi yolunda karar aldı.

İspanyol Komünistlerinin teorisi doğrulanmıştı. Halk yığınları, dayanışma yoluyla, karşı-devrimcilerin iktidarı ele geçirme planlarını altüst etmiş, yeni seçimlere gidilmesini sağlamıştı. Böylece, demokrasinin, barışçı yollardan ve seçimler aracılığıyla yeniden kurulma ihtimali belirmiş oluyordu. İşçilerden ve demokratlardan kurulu somut bir cephe geliştirme umudu doğmuştu. Cumhuriyetçilerin, sosyalistlerin ve komünistlerin bütün faaliyetleri bu amaca yönelikti.

Seçim yasası koalisyon hükümetlerinden yanaydı. Cumhuriyetçi parti başkanları, Sosyalist Parti ile olan ittifaklarını yenilemeye başladılar. 1936'da, birinci derecede önemli bir rol oynayan Komünist Partisi de artık ihmal edilemezdi. Onu da hesaba katmak zorundaydı herkes.

Bazı cumhuriyetçi liderlerin muhafazakâr tutumları yüzünden, zaman zaman engellenen uzun tartışmalardan sonra, Ocak 1936'da küçük-burjuva cumhuriyetçi partiler ile Sosyalist ve Ko-

münist Partileri arasında bir ittifak anlaşması yapıldı. Halk Cephesi doğmuştu. Milyonlarca erkek ve kadın demokratik kampa geçti. İspanya, bir rönesans arifesindeydi.

Halk Cephesi programı komünistlerin isteğine tam tamına uygun değildi. Bazı eksikleri ve kusurları vardı. Özellikle, tarım reformu sorununa bir açıklık getirilmemişti. Ama bütün kusurlarına rağmen Halk Cephesi, sadece seçimle gelen bir koalisyon hükümeti olmaktan öte bir anlam taşıyordu. Bu cephe, İspanya'da demokrasiyi pekiştirmek amacıyla yapılan seçim ve seçim sonrası mücadelede, işçiler ve demokratik güçler tarafından yönetilen birleştirici bir etken niteliğindeydi.

Komünist Partisi, sınırlı ve yetersiz olan bu programı kabul ederken, yüklendiği sorumluluğun farkındaydı. Parti, daha tatmin edici bir programın düzenlemesine taraftardı elbet. ama, ulus çapında kurulan bu ortak demokratik cephenin, o programdan da iyi bir şey olduğuna inanıyordu. Böyle bir cephe, gelecekteki çetin seçimler ve politik mücadeleler sırasında, halk yığınlarının ortak eylemleri için elverişli olan ortamı hazırlayacaktı. Önümüzdeki Şubat 1936 seçimleri, politik bir savaş niteliğindeydi. Karşı devrimci güçler ile demokratik güçler, iktidarı ele geçirmek için kıyasıya dövüşeceklerdi.

Seçimler, halk yığınlarının zaferiyle sonuçlandı. Halk Cephesinin seçtiği sol-kanat milletvekilleri, mecliste çoğunluğu kazandı. 205 sağcı milletvekiline karşılık; 158 cumhuriyetçi, 88 sosyalist, 17 komünist ve küçük partilerden de birkaç kişi milletvekili olarak meclise girdiler.

İspanya'da Halk Cephesinin kazandığı bu zafer, bütün dünyada geniş yankılar uyandırdı. Bu olay, Avrupa'nın kapitalist ülkelerinde faşizme karşı direnişe geçen başlıca güçlerin, İspanya'da yoğunlaştığını doğruluyordu.

(21)

MİLLETVEKİLİ OLUYORUM

Galicia'dan geldikten sonra, Ocak 1936'da Asturia'ya döndüm. Madrit'te anarşist bir ailenin kızı olan 20 yaşındaki Juanita Corzo bana eşlik ediyordu. Savaş Aleyhtarı Kadınlar Birliğinin üyesi olan bu genç kız, zeki, enerjik, alçakgönüllü ve mücadeleye kararlı eşsiz bir insandı. Juanita Komünist Partisine daha sonra katıldı. 1939'da tutuklanarak, benimle çalışmaktan ötürü idama mahkûm edildi. Sonra cezası 30 yıla indirildi. Bu mahkûmiyetin 19 yılını Malaga ve Alcala cezaevlerinde geçirdikten sonra 1958'de serbest bırakıldı. Çıktığında saçları bembeyazdı. Bedenen yıkılmış ama, moral gücünü yitirmemişti.

Birlikte, 200 çocuğu yanımıza alarak Madrit'e götürdük. Başkent kaynıyordu. Binlerce insan istasyona bizi karşılamaya ve Asturia'lı işçi çocuklarını bağrına basmaya gelmişti. Herkes, 1934 ayaklanmasının kahramanları olan çocukların ailelerine karşı sevgi ve hayranlıklarını belirtmek için adeta yarış ediyordu. Çocukları, Tütün İşçileri Federasyonuna bıraktık. Yetkililer onları yeni ailelerine teslim etmeyi üzerlerine aldı.

Tam bu sırada, kapıda beni bekleyen polisler tarafından tutuklanarak Polisler merkezine götürüldüm. Burada birkaç saat kadar polislerin kabalığına tanık olduktan sonra, Las Ventas sokağındaki Kadınlar Cezaevine götürüldüm.

Ocak 1936'dan Şubat 1936'ya kadar süren kısa tutukluluk dönemim, diğer tutukluluk dönemlerine hiç benzemiyordu. Cezaevi müdürü ozan Manuel Machado idi. Güzel ve romantik şiirleri cezaevinin parmaklıklarını etkilemiyordu gerçi, ama cezaevindeki yaşantı hiç olmazsa insanca bir nitelik taşıyordu.

6 Şubatta cezaevinden çıkar çıkmaz, Halk Cephesi adayları için kampanya açmak üzere Asturia'ya gittim. Milletvekilliği için kendi adaylığımı da koymuştum. On günlük bu kampanya süresince, sosyalistler ve cumhuriyetçilerle birlikte, Asturia ma-

den bölgesini bir baştan bir başa dolaştık. Her gittiğimiz yerde, günde birkaç konuşma yapıyorduk. Bu arada, birçok şeyler öğrendim tabii.

Anti-faşist cephe tarafından düzenlenen bu ilk toplantılar sırasında, sanki en önemsiz onlarmış gibi, ilk konuşan hep komünistler oluyordu. Onlardan sonra söz sırası cumhuriyetçilere geliyor, sosyalistler ise en önemli kişiler olarak, en sonda yer alıyordu. Ama, cumhuriyetçiler ve sosyalistler, her zaman hukuk ve yasalarla ilgili yersiz konulardan söz ettikleri için, bu konulardan bıkıp usanmış olan halkın büyük çoğunluğu; komünistlerin konuşması biter bitmez toplantıdan ayrılıyordu.

Bunun üzerine yöntem değişikliği yapılarak komünistler en sona bırakıldı. Güzel konuşma sanatına halkın çıkarlarından çok daha fazla önem veren ve ün kazanmaya çalışan bu hukukçuların ve propagandacıların bitip tükenmek bilmeyen konuşmalarını dinlemek, gerçekten büyük bir sabır istiyordu. Asturia, usta konuşmacılarıyla ün yapmış olan kültür düzeyi yüksek bir bölgeydi zaten. Sosyalistlere gelince, onların halkla daha yakın ilişkileri bulunduğundan, kişileri duygulandırmada daha başarılı oldukları görülüyordu. Ama aynı konuları o kadar çok işliyorlardı ki, söyledikleri sözler duygusal anlamını yitiriyordu.

Yine de, konuşma sanatındaki ustalıklarına imreniyor, onları taklit etmeye çalışıyordum. Nihayet bir gün onları altettim. Ama bu, ustalıktan çok, konunun ilgi çekici olmasından ileri geldi. Candas kasabasından ki bir sinema salonunda bir miting düzenlemiştik. Kasaba halkının yarısı köylü, yarısı da balıkçıydı. Bütün kasaba halkı salonda toplanmıştı. Benden önce altı yedi hatip konuşmuştu. Sonuncusu bendim. Bana sıra geldiğinde vakit gece yarısıydı. Sahneye doğru ilerlediğim bir sırada, mitinge başkanlık eden arkadaş yanıma sokularak: 'Sözünü kısa kes. Çok geç oldu', dedi.

Birkaç kelimeyle, İspanya'nın siyasal durumu içersinde partimizin işgal ettiği yeri anlattım. Ayrıca, Halk Cephesinin gerek seçimlerde, gerekse seçim sonrasındaki önemini belirttim. Sonra dinleyicilerimin ilgisini çekeceğini bildiğimden: 'Şimdi sizlere, geçen yıl Rostov'da ziyaret ettiğim bir balıkçı kooperatifinden söz etmek istiyorum,' dedim.

Dinleyiciler heyecanla alkışlamaya başladı. Balıkçılıkla geçinen halk, bir sosyalist ülkedeki balıkçının yaşantısı ile yakından ilgileniyordu. Onlara, Sovyet balıkçılarının sakin ve rahat yaşantılarından, güven altındaki geleceklerinden söz ettim. Herkes soru soruyor ve daha çok bilgi edinmek istiyordu. Sovyet balıkçı kayıklarının ne türden olduğunu, ne biçim balık ağları ve balık yemleri kullandıklarını, gece avlanıp avlanmadıklarını, dinamit kullanıp kullanmadıklarını, balıkçıların nasıl bir yaşantısı olduğunu, balıkların ne yoldan dağıtıldığını öğrenmek istiyorlardı.

Bütün sorularını cevaplamaya çalıştım. Kendilerine vaktin ilerlemiş olduğunu hatırlattığım zaman, 'zararı yok, biz sabaha kadar kalmaya razıyız,' diye bağırdılar.

Başkan ne yapacağını şaşırdı. Bir yandan zili çalıyor, bir yandan da halkı susmaya davet ederek konuşmacıların yorgun olduklarını ve yarın erkenden kampanyayı sürdürmek zorunda bulunduklarını hatırlatıyordu. Miting ertelendi. Oradan ayrıldığımız sırada, kapıda beni bekleyen bir işçi grubu, anlattıklarımdan dolayı bana teşekkür etti. Seçimlerden sona, tekrar kasabalarını ziyaret etmemi, Sovyetler Birliği ve her iki ülkedeki ortak işçi sorunları hakkında kendilerine bilgi vermemi istediler.

Nihayet, seçim günü geldi çattı. Asturia'lılar, 1934'deki baskı hareketinin kışkırtıcıları olan karşı - devrimci güçleri ezici bir çoğunlukla yendiler. Halk Cephesi adaylarının hepsi kazandı. Bunların arasında aday listesinde adları geçen iki komünist, ayaklanmaya katıldığı için 30 yıl hapse mahkûm olmuştu. Diğer aday ise bendim.

Asturia'daki seçimlerden sonra, Gijon'daki tutuklular isyan ederek salıverilmelerini istediler. Oviedo'daki yoldaşlardan bazılarını yanıma alarak cezaevine gittim. Sivil muhafızlar dört bir yanı kuşatmıştı.

Cezaevi müdürü, komünist tutukluları görmemize izin verdi. Biz kendilerini daha önceden yatıştırınış ve isyandan vazgeçirmiştik. Çünkü bu davranışları, hükümetin şiddet göstermesi için bir bahane teşkil edebilirdi. Meclis toplanmadan önce, kendilerini özgürlüğe kavuşturmak için elimizden geleni yapacağımıza söz verdik.

Bu arada Oviedo'daki tutuklular da isyan etmişlerdi. Yetkililer, bu olayı birkaç gün gizlemeyi başarmışlardı. Ama artık iş çığırından çıkmıştı. Tutukluların serbest bırakılacağı söylentisini duyan tutuklu aileleri ve işçiler, akın akın Oviedo'ya geliyordu.

Biz de Oviedo'ya gitmeye karar verdik. Cezaevinin önünde, akrabalarının ya da arkadaşlarının serbest bırakılmasını bekleyen muazzam bir kalabalık vardı. Silahlarla donatılmış toplum polisleri kapıların önünde nöbet tutuyordu.

Oviedo valisi, yüzü solgun ve sinir içinde, cezaevinin ana kapısı önünde belirdi. Beni görünce, elini kolunu sallıyorak yanıma geldi ve feryat etmeye başladı: 'Korkunç! Korkunç! Tutuklular isyan etti. Tahliyelerini istiyorlar. Bu işi kan dökülmeden nasıl halledeceğiz, bilmiyorum.'

'Ben nasıl halledileceğini biliyorum,' dedim. 'Çok basit.' 'Bütün tutukluları serbest bırakın.'

'Ne?"

'Yapılacak en akıllıca iş bu. Cezaevinin kapılarını açın.'

'Benimle gelin. Diğer milletvekilleri ve görevlilerle konuşalım. Bu pisliği nasıl temizleyebileceğimizi görüşelim.'

Görüştüğümüz ilk milletvekili, sosyalist Moreno Mateo oldu. O da benim gibi, en doğru ve adil çözüm yolunun tutukluları serbest bırakmak olduğunu söylüyordu. İkimiz birlikte, cumhuriyetçi milletvekili Dr. Luis Laredo'nun evine gittik. Laredo, dürüst ve saygı değer bir demokrattı. Kendisi evde yoktu. Onun yerine, eski bakanlardan cumhuriyetçi milletvekili Albornoz'la görüştük. Seçim zaferini, Laredo'nun ailesiyle birlikte kutlamaya gelmişti.

Cezaevinde çıkan isyanı öğrendiği zaman Albornoz öfkeyle:

'Olacak iş değil bu' dedi. Daha sağcıları yeneli kaç gün oldu? Yine de yasa dışı işler oluyor. 1933 yenilgisine yol açan, bu yasa dışı eylemler değil miydi? Biraz sabretsinler. Meclis bir genel af çıkarana kadar beklesinler.'

Ben itiraz ettim: 'Onlar beklemez. Bizim beklememiz için de hiçbir neden yok. Asturia halkı, tutukluları özgürlüğe kavuşturmamız için bize oy verdi. Yasalar ne olursa olsun, tutukluları özgürlüklerine kavuşturmak bizim boynumuzun borcu, Cumhu-

riyet, bu adamların direnişi ve kahramanlıkları sayesinde zafere ulaştı.'

'Ben kanun adamıyım. Vicdanıma karşı gelemem.'

'Öyleyse, biz gerekeni yaparız. Yasaların neyi emrettiğini bilmiyebiliriz ama, halkın ne istediğini çok iyi biliyoruz.'

Laredo'nun karısı bizi kapıya kadar geçirdi. Bu olay onu çok tedirgin etmişti. Bana: "Temsilciler Meclisine gidin Dolores, kocam orada,' dedi. 'O size yardım eder, tutukluların serbest bırakılması için elinden geleni yapar.'

Temsilciler Meclisine gittik, ama Laredo yoktu. Bu arada vali, milletvekili Maldonado ile temasa geçmişti. Maldonado bizi haklı bularak, özgürlüklerine kavuşmak için çırpınan tutukluları kurtarma çabamıza katıldı. Hep birlikte, Askeri Vali Caballero'yu görmeye gittik. Ünlü bir faşist olan bu adam, bundan önceki şiddet hareketini yönetmişti. Kendisi, cumhuriyetin can düşmanı olarak biliniyordu. Bize, yalnız 60 kişinin tahliyesi için emir aldığını, taş çatlasa bundan fazla kimseyi serbest bırakmayacağını söyledi.

Tehdit edici tavırlarından, 'asayiş ve düzeni korumak' için elinden gelen herşeyi yapacağını anlamıştık. Aslında, seçim sonuçları yüzünden elinde gerçek bir yetki kalmamıştı ama, resmî olarak görevliydi henüz.

Cezaevine döndüğümüz zaman, kapıdaki nöbetçileri arttırdığını ve tutukluları bekliyen kalabalığın oradan uzaklaşması için emir verdiğini öğrendik. İdarî işler amirine (müdür seçimlerden sonra kaçmıştı) tutuklularla görüşmek istediğimizi bildirdik. Adam, cezaevinin muazzam demir kapılarını açtırdı. Bütün tutuklular, koğuşlara giden koridorda toplanmıştı. Bizi alaylı sözlerle karşıladılar:

'Bize özgürlüğümüzü mü getirdiniz?'

'Hayır. Bu konuda sizinle konuşmaya geldik.'

'Dinleyelim, bakalım.'

Önce Maldonado konuştu. Vali ile görüştüğümüzü ve 60 kişinin tahliye edileceğini söyledi. Tutuklular:

'Buna razı değiliz. Ya hep ya hiç.' diye bağrıştılar. İkinci olarak Moreno Mateo söz aldı ve tutuklulara hak verdiğini, ancak, yeni hükümetin henüz kurulmakta olduğunu ve tahliye emrinin

Madrit'ten gelmesi gerektiğini söyledi. Tutuklular:

'Peki, Pasionaria ne diyor bu işlere?' diye sordular. Ben hemen atıldım: 'Sizlere hak veriyorum.' dedim. Yasalar ne olursa olsun, sizi özgürlüğünüze kavuşturmaya söz verdik. Aileleriniz dışarda bekliyor. Sizi ne yapıp yapıp serbest bırakacağız.'

'Gerçekten bunu yapabilir misiniz? Öyleyse acele edin. Bu pis yerden, kötü yemeklerden bıktık usandık artık.'

Dışarı çıktığımızda, kalabalıkla muhafızlar arasında çatışmalar çıktığını öğrendik. Halk giderek yaklaşıyor, muhafızları tehdit ediyordu. Yönetici, kapının önüne çıkarak onları yatıştırmaya çalıştı:

'Milletvekilleri tutuklularla konuşuyor. Biraz bekleyin.'

'Biz La Pasionaria'yı istiyoruz. O bize olup bitenleri anlatsın.' Yönetici, dehşet içinde, benden kalabalığı yatıştırmamı istedi.

'Kalabalığı yatıştırmak mı?' dedim. Tutukluları serbest bırakın. O zaman yatışır.'

'Yapamam. Beni kurşuna dizerler.'

'Yanmazsanız, halk yakanızı bırakmaz.'

Sokaklarda biriken insanlarla konuştum. Onlara, tutukluların isyanından ve onları kurtarmak için giriştiğimiz çabalardan söz ettim. Hepsini kurtaracağımızı vaadettim. Herhangi bir olay çıkmaması için geri çekilmeleri ve beklemeleri gerekiyordu. 'Sana inanıyoruz Pasionaria. Oğullarımızı, kocalarımızı geri versinler,' diye bağırıyordu kadınlar.

Cezaevine yeniden girdiğimde beklenmedik bir sürprizle karşılaştım. Giriş kapısının önünde iki asker makinalı tüfekle bekliyordu. Tutuklular, masif demir kapıların üzerindeki kilitleri zorluyordu. Makinalı tüfek yuvalarının üzerinden atlıyarak kapının kanatlarına vardım. 'Yoldaşlar! diye bağırdım. 'Sizi vuracaklar!'

Farkında olmadan, demirlere basarak kapının üzerine tırmanmıştım. Tutuklular ayaklarımdan çekerek beni aşağı indirmeye çalışıyorlardı.

'Git buradan, kapıları açacağız,' diye bağırıyorlardı.

'Gitmeyeceğim, ben de sizinle kalıyorum.'

Sürgüler çekildi ve bunca eziyet gören adamların zorlaması

karşısında kapılar ardına kadar açıldı. Yönetici, hızla dış kapıları kapattı. Ben de tutuklularla birlikte, içerde kilitli kalmıştım.

'Herkes çıkana kadar ben de artık burada kalacağım,' dedim.

'Aramıza hoşgeldin. Seni çok mu korkuttular?'

'Elbette. Bu barbarların sizi makinalı tüfekle tarayacağını sanmıştım.'

Diğer iki milletvekili, vali ve yönetici ile birlikte müdürün odasında kalmışlardı. Ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Madrit'le görüşmüşlerdi ama, merkezi hükümet onlara bir yardımda bulunamıyordu. Üyelerin kimisi bakanlıktan ayrılmış, kimisi ise henüz göreve atanmamıştı.

Kısacası, adaletin eli kolu bağlanmıştı. Birinin gelip, iplerini çözmesini bekliyordu. Yeniden benimle görüşmeye karar verdiler. Yönetici kapıya geldi: 'Arkadaşlar,' dedi. 'Bir kara vermek üzereyiz. La Pasionaria ile görüşmemiz gerekiyor.' Beni dışarı çıkarmak için bir hile düşündüklerinden kuşkulanarak, bu öneriyi reddettim. Tutuklular da: 'Pasionaria bizimle birlikte çıkacak,' dediler.

'Size yemin ediyorum, karar verilir verilmez, tekrar sizin yanınıza dönecek.'

'Size inanabilir miyiz?'

'Size şerefim üzerine yemin ediyorum.'

Müdürün ortasına gittiğimde, Bana Madrit'le yaptıkları telefon görüşmelerini anlattılar. 'Baylar,' dedim. 'Bu sorunu çözümlemenin tek yolu tutukluları serbest bırakmaktır.'

Yönetici: 'Peki, bu işin sorumluluğunu kim yüklenecek?' diye sordu.

'Asturia milletvekili olarak ben yükleneceğim.'

'Tutuklular arasında adi suçlular da var. Onları ne yapacağız?'

'Onları da serbest bırakın. Daha önce bir ayırım yapabilirdiniz. Ama artık iş işten geçti.' Yönetici bunun üzerine.

'Buyurun, alın bunları ve kapıları açın.' diyerek anahtarların hepsini verdi. Onları yakaladığım gibi, cezaevinin koridorları boyunca koşmaya başladım. Bir yandan elimdeki anahtarları başımın üzerinde sallıyor bir yandan da: 'Herkes dışarı, her-

kes dışarı!' diye bağırıyordum.

Unutulmaz bir andı.O kadar heyecanlıydım ki, kilidi açamadım. Tutuklular, kendileri açmak zorunda kaldılar. Sonra hepsi birden sokağa fırladı. Herkes aynı anda beni kucaklamak istiyordu. Tutuklular görününce kıyametler koptu. Analar, eşler, arkadaşlar, yoldaşlar, İspanya'nın bir büyük faşist zindanına dönüşmesini engellemek için yiğitçe mücadele etmiş olan bu adamları karşılamaya koştular. Oviedo cezaevi tarihinde ilk kez, cezaevi görevlilerine ve gardiyanlarına yapacak hiçbir iş kalmamıştı.

(22)

KOMÜNİSTLER MECLİSTE

Halk Cephesinin zaferi ve komünist bir azınlığın meclise girmesi, partinin önünde yeni ufuklar açılmasını sağlamıştı. Bu durum, partinin siyasi faaliyetlerini gerçekleştirmek için bulunmaz bir fırsattı.

Sağcı güçler, yenilgiyi kolay kolay kabul etmediler. Seçim sonuçları belli olur olmaz, Cumhuriyete karşı entrikalar çevirmeye başladılar. İspanya'yı baştan başa dolaşan komünist milletvekilleri, her gittikleri yerde sağcıları bu manevralarından ötürü suçluyorlar ve halkı faşizme karşı uyarıyorlardı. Ayrıca, Halk Cephesini ve hükümeti desteklemeleri için teşvik ediyorlardı.

Mayısta, Jose Diaz ile birlikte Asturia'ya gittik. Oviedo'da düzenlenen muazzam bir mitingde, cumhuriyeti korumak üzere her an hazır bulunmaları için, Asturia'lı işçilere çağrıda bulunduk. 'Kulağınız kirişte, eliniz tetikte olsun,' dedim onlara. 'Düşman, her an fırsat kolluyor, ayağımızı denk alalım.'

Nisanda meclis toplandı. Komünist milletvekilleri, Jose Diazla görüşerek, çeşitli komitelerdeki görev bölümü için karar aldılar. Meclisteki sosyalist azınlığın tersine, komünist grup, partilerinden bağımsız durumda değildi. Komünist milletvekilleri, Polit büronun denetimi ve yönetimi altında, sıkı bir parti disiplinine tabiydi. Onların görevi, işçilerin ve köylülerin çıkarlarını mecliste savunmak ve meclis kürsüsünü bir demokrasi forumuna dönüştürmekti.

Miting sırasında, Asturia'lı yoldaşlarımızdan Sama de Langreo'dan 'Cadavio' madenindeki işçilerin durumunu bildiren bir telgraf aldık. Şirket isteklerini reddettiği için, madenciler birkaç gün önce greve gitmişlerdi. Hepsi, maden kuyularının içersinde, alınacak kararı bekliyordu. Birkaç gün önce olan bu olay, madencilerin sağlık durumlarını ciddi olarak tehlikeye sokuyordu. İçlerinde durumu ağır olup şimdiden hastaneye kaldırılanlar vardı.

Parti, bu meseleyi mecliste ele almaya ve beni de Asturia'ya göndermeye karar verdi. Böylece, durumu yakından görecek ve oradaki partili arkadaşlarla birlikte, grevcilere gereken yardımı yapacaktım.

Geldiğim haberi Sama'da hızla yayıldı. Grevcilerin aileleri gelip benden yardım istediler. Kadınlardan oluşan bir grupla birlikte maden ocaklarına gittik. Grevciler burasını kordon altına almışlardı. İki işçi, maden ocağından çıkıp yanıma geldiler ve ne istediğimi sordular. Onlara kim olduğumu ve ne için geldiğimi anlattım. Bana biraz beklememi söylediler. Bir tanesi içeri girdi ve az sonra at koşulu bir vagonla geri döndü. 'Kuyunun dibi çamur içersinde' dedi. 'Madenciler, çamura batmayasınız diye size bu vagonu gönderdiler.'

Vagona bindim ve duvarlara asılı lambaların aydınlattığı bir açıklığa gelinceye kadar karanlık içersinde ilerledim. Burada toplanmış olan bir grup madenci beni görünce çok sevindi. Bana durumlarını anlattılar. Ben de onlara, genel siyasi durum hakkında bilgi verdim. Greve bir çözüm yolu bulununcaya kadar, kendileriyle birlikte madende kalacağımı söyledim.

Bir komünist milletvekilinin grevcilerle birlikte maden kuyusunun dibinde olduğu haberi, maden bölgesinde çarçabuk yayılarak Asturia Valisinin kulağına kadar gitti. Vali durumu hükümet yetkililerine bildirdi. Yetkililer öfke içindeydi. Grevi yönetenler, Unico Sendikasına üye olan anarşistlerdi. Yöneticiler, Sama'daki grevcilerle dayanışma halinde olduklarını belirtmek amacıyla maden bölgesinde genel greve gidilmesini istiyorlardı. Ama, maden ocağındaki bazı anarşist işçilerin sekterciliği, yöneticilerinin planlarını alt-üst etti.

Önceleri herkes aynı görüşü paylaşıyordu: 'Tabii, bırakın Pasionaria burada bizimle kalsın. Böylece grevin bir an önce ve başarıyla sona ermesini sağlamış oluruz.' ama, bir süre sonra, komünist olduğum için, benim katkıda bulunmamın greve siyasi bir hava vereceğini ileri sürdüler. Grev başarıyla sonuçlanırsa bunun şerefi komünistlere ait olacaktı.

Komünist yoldaşlar bana olup bitenleri anlatılar ve greve katılmaktan vazgeçmemi öğütlediler. Partinin bu durumdan yararlandığı, grevi bir sömürü konusu yaptığı söylentisinin çıkma-

sından korkuyorlardı.Ben aynı kanıda değildim ama zaten günlerden beri maden ocağında bulunan işçiler arasında bir çatışma çıkmasını da istemiyordum.

Anarşistlerin görüşlerini öğrendikten sonra onlara: 'Beni dinleyin arkadaşlar,' dedim. Ben buraya grevin başarı ile sonuçlanmasını sağlamak üzere geldim.' Anarşist olup olmamanız beni ilgilendirmez. Sizler işçisiniz. Bizler için önemli olan o. Benim burada bulunmam, hoşnutsuzluğa ve komünistlerle sizin aranızda çatışmalara yol açacaksa, biran önce gitmem daha iyi olur. Sizler dayanışma içinde olduğunuz sürece, ben sizi dışardan desteklerim.'

Sama'ya döndüğümde anarşist yöneticiler, bana maden ocağından niye ayrıldığımı sordular. Oysa genel grev için bütün hazırlıkları tamamlamış bulunuyorlardı. 'İşçiler arasında bölünme olmaması için madeni terkettim,' dedim. 'İsterseniz, yine oraya dönerim, ama içinizden biri benimle gelsin ve arkadaşlarımıza yanlış bir yolda olduklarını anlatsın, onları ikna etmeye çalışsın.'

Tekrar oraya dönmenin bir yarar sağlamayacağını söylediler ve bana ne yapmak niyetinde olduğumu sordular. 'İlk iş olarak valiye gideceğim,' dedim. 'Ona durumu anlattıktan sonra, grevcilerin isteklerini kabul etmeleri için, işverenleri ikna etmesini istiyeceğim.'

Oviedo'ya gittim ve eski cumhuriyetçilerden olan Vali Senor Bosque ile konuştum. Bosque sonradan, iç savaş sırasında, faşistler tarafından öldürülmüştür. Kendisi, grevcilere elinden geldiğince yardım edeceğine söz verdi. Bana, 'Madrit'e gidin' dedi. 'Benim burada vereceğim emirlere aykırı bir emir vermemesi için hükümete baskı yapın. Ben de size, bu meseleyi 24 saatte halledeceğime söz veriyorum.'

Bana arabasını verdi. Ben de hemen, vakit kaybetmeden Madrit'e hareket ettim. Parti yöneticilerimize Asturia'daki durumu anlattım. Onlar da bu durumu hükümet üyelerine açıkladılar. aynı gün grev, grevcilerin lehine çözümlendi.

1936 seçimlerinden sonra kurulan meclisin nispeten sakin çalıştığı bu dönem, çok kısa sürmüştür. Ama meclisin yabancısı olan bizler için bu dönem, yine de yeterince eğitici oldu. Bu mü-

nasebetle, işçi partilerinin milletvekillerine, isterlerse mecliste pek çok iş düşebileceğine tanık olduk. Tabii burada, milletin temsilcisi olduklarını unutmayanları, bencilliğe kapılıp işçi çıkarlarını arka plana atmaya kalkışmayanları ve kendilerini meclise getiren oyların sahiplerine tepeden bakmayanları kastediyorum.

Meclis açıldığı zaman, milletvekillerine şikayetlerini ve ricalarını bildirmek üzere, kasabalardan, köylerden ve özellikle illerden hergün kalabalık topluluklar gelmeye başladı. Ama ne yazık ki, oylarını verdikleri adamların huzuruna çıkmak, bu insanlara her zaman kısmet olmuyordu.

Sonuç olarak, ilginç bir durum ortaya çıkmaya başladı. Acil bir iş için ya da önemli bir dilekte bulunmak üzere uzak yerlerden gelen bu gibi heyetler, kendi milletvekilleri tarafından geri çevrildiği zaman, öylesine hayal kırıklığına ve moral bozukluğuna uğruyorlardı ki, meclis teşrifatçıları onlara, komünist milletvekilleri ile görüşmelerini salık veriyordu.

Ziyaretçiler, önceleri bu öneri karşısında tedirgin oluyorlardı. Komünistlere oy vermediklerini ve başka partilerden olduklarını savunuyorlardı. Ama kısa bir süre sonra, komünist milletvekillerine danışmak bir gelenek haline geldi.

Birgün, birisinin benimle telefonla konuşmak istediğini bildirdiler. Bekleme salonuna geldiğimde, benimle görüşmek istiyenlerin, kenar mahallelerde oturan yoksul insanlardan oluşan bir heyet olduğunu gördüm. Üzüntü içersinde, gelip kendilerini ziyaret etmem için yalvardılar. Çoğu, kiralarını ödeyemedikleri için evlerinden atıldıklarını hastaların, ihtiyarların ve çocukların sokakta kaldıklarını anlattılar. Başlarını sokacak, eşyalarını koyacak bir yerleri yoktu.

'Milletvekillerine haber yolladık ama hiçbiri gelmiyor,' dediler. 'Kiranızı ödemediğinize göre, biz ne yapabiliriz,' diyorlarmış. Onlara:

'Sıkı durun. Kimsenin sizi kapı dışarı etmesine izin vermeyin,' dedim. 'Biz şimdi geliriz.'

Toplantı salonuna dönerek, durumu yoldaşlara anlattım. Bir başka komünist milletvekilini de yanıma alarak taksi ile olay mahalline gittik. Sokak başlarını atlı polisler tutmuştu. İcra ka-

rarıyla evlerinden atılan aileler, icra memurlarının sokağa attıkları kırık dökük eşyalarını topluyorlardı.

Biz geldiğimizde, yaşlı ve hasta bir adamı kırık bir koltuğun üstünde evden dışarı taşıyorlardı. İcra memurlarına, 'Ne yapıyorsunuz?' diye bağırdım. Omuzlarını silkerek:

'Verilen emirleri yerine getiriyoruz,' dediler.

'Size kim emir verdi?'

'Kim verecek? Şirket sahipleri ve mahkeme, tabii.'

'Bu insanlar kendilerini ezdirmediği sürece, şirket sahipleri ve mahkeme onlara birşey yapamaz. Bu adamı derhal evine götürün.'

İcra memurları, sesimizdeki kararlılık karşısında tereddüt ettiler. Onlar da emir kuluydu nihayet. Verilen emirleri yerine getirmedikleri takdirde, işlerinden kovulurlardı.

'Siz kimsiniz?' diye sordular bize.

'Biz komünist milletvekiliyiz.'

Ne yapacaklarını şaşırmışlardı. Onlara hak verdik.

'Siz evlerinize gidin.' dedik. 'Biz onu eve götürürüz.' Ben koltuğa asıldım. Komşulardan iki kişiyi de, bana yardım etmeleri için rica ettim.

Hasta adam sessizce ağlıyor, gözyaşları zayıf ve sarı yüzünden aşağıya doğru süzülüyordu. Adamcağızı odasına taşıdık, yatağına yerleştirdik.

Ben evin önüne çıktım. 'Arkadaşlar,' diye seslendim. 'Eşyaların hepsini içeri taşıyın. Sokakta kimse kalmayacak!' İçlerinden birisi, 'Anahtarları aldılar,' dedi.

'Öyleyse, kilitleri kırın.' Ama kimse buna cesaret edemedi.

'Bana bir çekiç verin,' diye bağırdım ve ilk kilidi kırdım. Arkamdan herkes kilitleri kırmaya başladı. Bir süre sonra herkes evine yeniden yerleşmiş durumdaydı.

İcra memurları dehşetten dona kalmıştı. Kendilerine geldikten sonra: 'Bunu rapor etmemiz gerekiyor,' dediler.

'Siz bildiğiniz gibi rapor edin. Şirket sahiplerine de söyleyin, bir daha sefere, kendileri gelip kiracıları sokağa atsınlar. Sizi bu işe alet etmesinler. Yalnız bize de önceden bildirsinler ki, biz de hazır bulunalım.'

Sokak başlarını tutan muhafızlar da yanımıza yaklaşmışlar-

dı. Onların bizden yana olduklarını görüyorduk. Bütün o mahalle sakinleri ve daha başka mahallelerde oturanlar yanımıza gelip bize teşekkür ettiler.

'Haklarınızı savunmak için aranızda bir komite kurun! Sizin kanınızı emen bu şirketlere karşı birleşin. Size gücünüzü verecek olan ancak birlik ve beraberliktir!' dedik ve oradan ayrıldık. Bizden sonra muhafızlar da çekip gittiler.

Franko ayaklanmasından önce, Madrit'te komünist olmayan bir demiryolu işçisinin evinde oturuyordum. Galileo sokağında, Mundo Obrero'nun yazı işleri müdürlüğü binası yakınında, mütevazi bir pansiyon ve lokanta işletiyordu.

Benden başka pansiyoner yoktu. Ev sahipleri bana aileden biriymiş gözüyle bakıyor, beni hoşnut etmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Lokanta müşterileri de, bana her zaman tatlı dil, güler yüz gösteriyorlardı.

Küçük odam, postanenin bir şubesi haline gelmişti. Sayısız mektup alıyordum. Çoğu, yardım dileyen insanlardan geliyordu. Ama başka türden mektuplar da vardı. Sözde saygı-değer insanlardan gelen bu mektuplar, birer ahlaksızlık örneğiydi.

1 Mayıs bayramını Asturia'da geçirmiştim. Döndüğümde, lokantanın kapısında bir adamın beni beklediğini gördüm. İşçi olduğu belliydi. Ama üstü başı dökülüyordu. Yoksulluğun bile dereceleri vardır. Bunu kendi tercübelerimden biliyordum. Bu adamın büyük bir talihsizliğe uğradığını hemen anladım.

'Ben amelelik yaparım,' diye söze başladı. 'Ama birkaç aydan ber işsizim.' Şiltesinden ayakkabılarına kadar, elinde ne var ne yok herşeyini rehine vermişti. Bana cebinden çıkardığı makbuzları gösterdi. 'Ama en kötüsü bu değil,' devam etti. Şu anda çok zor bir durumdayım, ne yapacağımı bilmiyorum. Herşeye razıyım. Yeter ki beni bu durumdan kurtarın. Karımı doğumevine yatırmıştım, ama biraz önce, başka bir kadınla birlikte oradan attılar. Çocuk nerdeyse doğmak üzere. Yatağımız bile yok. Çocuk yerde doğacak.'

'Neden atıldılar?'

'Dua etmek istemedikleri için.'

'Şu anda neredeler?'

'Parkta, bir sıranın üzerinde oturuyorlar.'

'Bir dakika içeri gir de bekle. Yüzümü yıkayıp saçımı tarıyayım.' Lokanta sahibine, adama bir kahvaltı vermesini söyledikten sonra gidip kendime bir çeki düzen verdim. Sonra bir taksiye atlıyarak, kadınları almaya gittik. Oradan doğumevine hareket ettik. Kadınları arabada bırakarak müdürle konuşmaya gittim.

Bir rahibe beni karşıladı. Kendisine müdür beyle görüşmek istediğimi söyledim.

'Ne istiyorsunuz?' diye sordu.

'Size müdürle görüşmek istediğimi söyledim.' Kesin sözlülüğüm karşısında, benimle başa çıkamayacağını anladı ve müdürü çağırmaya gitti. Biraz sonra, yanında beyaz gömlekli izbandut gibi bir adamla çıka geldi. Adamın düşmanca bir hali vardı.

'Benimle görüşmek istemişsiniz,' dedi.

'Müdür siz misiniz?'

'Evet, benim.'

'Doğum yapmak üzere olan iki kadının hangi nedenle doğumevinden atıldığını öğrenmek istiyorum.'

'Ne sıfatla soruyorsunuz?'

'Ben komünist milletvekili Dolores İbarruri'yim.'

'Bu doğumevinin müdürü sıfatıyla, neyi doğru bulursam onu yaparım!'

'Demek, doğum yapmak üzere olan iki kadını sokağa atmayı doğru buluyorsunuz, öyle mi? Sizin vicdanınız yok mu? Beş parası olmayan iki kadını kaderlerine terkediyorsunuz demek! Müdür bey, bu kadınları doğumevine almanızı istiyorum.'

'Ama ben onları almak istemiyorum.'

Rahibeye döndüm: 'Bu zavallı kadınlar için birşey yapamaz mısınız?' dedim. Kadın, yere bakarak:

'Burada herşeye Müdür Bey karar verir,' dedi.

Kendimi daha fazla tutamadım. 'Siz alçak bir adamsınız,' diye bağırdım. 'Bir de hristiyan olacaksınız! Bu mudur iyilikseverlik, yardımseverlik? Bu doğumevi, sırf böyle kadınların bakımı için halkın yardımlarıyla kurulmuş olan bir yer. Sizin gibiler, halkın sırtından geçiniyor. Bu kadınları alıp alamayacağınızı şimdi görürüz.' Kapıyı çarptım ve çıktım.

Takside bekleyen kadınlara, doğumevinin bekleme salonuna

geçmelerini söyledim. Sonra kadının kocasına dönerek: 'Sen de onların yanından ayrılma, ben şimdi gelirim,' dedim. O civarda, sosyalistlerin bir kulübü vardı, oraya gittim. Kapıcı, bölge başkanının yemeğe çıktığını kendisini telefonla aramamı söyledi. Bölge şefi, bir saate kadar gelebileceğini bildirdi. Bir saat fazla uzun bir zamandı. Kulüpte gençlerden bir grup vardı. Onların yanına giderek durumu anlattım ve benimle gelmelerini söyledim. Hiç duraksamadan, bana katıldılar. Doğumevine vardığımızda, amelenin karısı doğum sancısı çekiyordu.

Önüme gelen ilk kapıyı açarak, 'doktor' diye bağırmaya başladım. Müdür koşarak geldi.

'Kadının sancısı tuttu, neredeyse doğuracak,' dedim. Adam gözle görünen bu gerçeği inkâr ediyor ve onunla ilgilenmemekte direniyordu. Bunun üzerine, kadının kocasını ve sosyalist gençleri yardıma çağırdım: 'Onu içeri taşıyalım, kendisine bir yatak bulmaya çalışalım,' dedim. Ellerimizi beşik gibi yaparak kadıncağızı yatırdık ve içeri koridora taşıdık

Bu utanç verici sahneye tanık olan bir hemşire, yardımımıza koştu. Kendisinin, Genel İşçi Sendikası üyesi olduğunu söyliyerek, kadınları doğumhaneye götürmemiz için bize talimat verdi. Teşhisimizde yanılmamıştık. Amele olan adamcağızın karısı biraz sonra doğum yapacaktı. Hemşireye hitaben:

'Bu kadından siz sorumlusunuz,' dedim. 'Kendisine ya da çocuğuna birşey olursa, doğumevinin bizden çekeceği var.'

«Üzülmeyin Posionaria. Her iki kadına da bakarım.'

'Şimdi öteki kadını içeri alalım.' Bu, nispeten daha kolay oldu. Müdür Beyle aramızda geçenler, bütün mahalleye yayılmıştı. Doğumevinin önünde kalabalık bir halk topluluğu vardı. Hepsi Müdüre diş biliyor, kalpsizliğinden ötürü ona haddini bildirmek için can atıyordu.

Bu arada, benim isteğim üzerine, sosyalist gençlerden bir tanesi, Madrit'in genç ve tanınmış doktorlarından yoldaş Recatero'ya telefon ederek doğumevine çağırdı. Onun yerine, yine doktor olan babası geldi. Baba, doğumevinin doktorunu yakından tanımıyordu. Doktor Recatero geldiğinde ben yoktum. Müdür kendisine dert yanmış. 'Pasionaria'nın çıkarttığı rezaleti tahmin edemezsiniz, kendisi, milletvekilinden çok kavgacı bir çamaşırcı

ya da aşçı kadına benziyordu,' demiş.

Müdürün, babasına benim hakkımda söylediklerini Doktor Recatero'nun oğlundan duyduğum zaman güldüm. Adam, farkında olmadan turnayı gözünden vurmuştu. Bir zamanlar gerçekten aşçılık yapmıştım. İyi yemek pişirmesini bildiğim gibi, mutfağı düzene sokmasını, ortalığı temizlemesini de bilirdim. Örneğin, Müdür Beyin kurum bağlımış kirli bacasını, benim kadar iyi kimse temizleyemezdi. İnsanın, milletvekili bile olsa, kendi kişiliğini kaybetmemesi iyi birşeydir. Bu herkese nasip olmaz.

Eve döndükten bir saat sonra hemşire telefon ederek, kadıncağızın bir kız çocuğu dünyaya getirdiğini haber verdi. Anarşist sendika üyesi olan baba, çocuğun adını bana hürmeten Dolores koymuştu. Ana kızın sağlık durumları iyiydi.

(23)

FIRTINA TOHUMLARI

16 Şubat 1936'daki seçim zaferinden sonraki parlamenter düzen uzun ömürlü olmadı.

Demokratik devrimi gerçekleştirmek amacında olan sol kanat güçleri arasındaki dayanışma pekiştikçe, yenilgiye uğramış olan güçler, demokratik devrimi kanla boğmayı başarmışlardı.

Siyasi gerilim, bütün ülke içersinde kendisini hissettiriyordu. Yeste'de, toprak ağalarının hizmetinde olan sivil muhafızlar 16 köylüyü öldürmüştü. Bu olayın tepkileri hâlâ devam ediyordu. Hepimizin kafasında aynı soru vardı. Karşı-devrimci güçlerin maksadı neydi acaba?

Haziran ortalarında İspanya Katolik Partisi, bu bozuk düzenden ötürü, hükümetten resmen hesap soracağını açıkladı. Karşı devrimci güçlerin cüretine diyecek yoktu doğrusu. Endüstri ve tarım işçilerinin ücretlerini indiren, sivil muhafızları aç köylülerin üzerine saldırtan, işçi örgütlerinin saptadığı ücretle-

ri vermektense, o yılın hasatından vazgeçmeyi yeğ tuttuklarını söyleyen, demokratik ilkelere sahip insanları katletmek için kiralık katiller tutan bu bozuk düzenin asıl sorumlularının, şimdi hükümetten hesap sormaya kalkışması dayanılır gibi değildi.

Bu cüretin nedenlerini, Halk Cephesini oluşturan partilerin politik durumlarında aramak gerekir. Cephenin güçsüzlüğü, düşmanı güçlü kılıyordu. Bazı cumhuriyetçi yöneticilerin, hattâ sosyalistlerin, işçi haklarının iadesine karşı oldukları bilinen bir gerçekti. Daha önce Asturia'da tutukluların aşırı sabırsızlık gösterdiklerini iddia eden Albornoz gibi milletvekilleri, toprak ağaları ve kapitalistler hesabına casusluk yapıyordu. Cumhuriyetçilerin zaaflarını anında seziyor ve sol cephede gedik açmak için bu zaafları kullanmakta gecikmiyordu.

İspanya Katolik Partisinin hükümet aleyhindeki bu önergesi, hükümetin ve Halk Cephesinin yüzüne indirilen bir şamardan farksızdı. Sağcılar bu önergeyi verdikten sonra, işi sonuna kadar götürmeye kararlı olduklarını bildiriyorlardı. Solcu güçler, savaş tehlikesi karşısında, hükümetin çevresinde toplandılar.

16 Haziran öğleden sonra, yani askerî ayaklanmadan tam bir ay önce toplanan mecliste esen hava, yakın bir savaşın habercisiydi. Gerilim doruğuna varmıştı. Gazeteciler harıl harıl not alıyor, fotoğrafçılar durmadan resim çekiyordu. Herkeste, bu toplantının tarihi bir toplantı olacağı gibi bir his vardı. Ya hükümet yenilgiye uğrayacak. Halk Cephesi çökecek, ya da sağcı güçlerin hükümete karşı giriştikleri bu açık saldırı geri püskürtülecekti.

İki taraf da silahlarını hazırlıyordu. Komünistler öğle üzeri toplanıp konuşmamın ana hatlarını hazırladılar. Meclisteki tartışmalara, Komünist Partisi adına ben de katılacaktım. Enrique de Franscisco sosyalistler, Marcelino Domingo da cumhuriyetçiler adına konuşma yapacaktı.

Toplantı henüz başlamamıştı. Meclis salonları ve koridorları arı kovanından farksızdı. İnsanlar gelip gidiyor, yorumlarda kehanetlerde bulunuyor, tartışmalar sürüp gidiyordu. Herkes birbirini kin dolu bakışlar, alaylı gülümsemeler, Çatık kaşlarla izliyordu. Milletvekillerinin kimisi savunmaya kimisi de saldırıya

hazırlanıyordu. Huzursuzluk herşeye hakimdi.

Komünistler, hükümetin inisiyatifi ele alıp, cumhuriyetin düşmanlarına karşı saldırıya geçmesini istiyorlardı. Bütün korkuları, düşmanın, cumhuriyetçilerin hoşgörüsünden yararlanıp, daha önce saldırıya geçmesiydi. Bu güne dek komünist azınlığın kararlı tavrı, meclise yeni bir ruh aşılamıştı. O gün, bizim silahlarımız ile, can düşmanlarımızın silahları boy ölçüşecekti.

Ben çok sinirliydim. Bu toplantının cumhuriyet rejimi için hayatî bir önem taşıdığını biliyordum. İspanya Katolik Partisi ile Gil Robles'in ve önergeyi meclise sunan Calvo Sotelo'nun başını çektiği tüm karşı-devrimci güçlere karşı yapılan bu mücadelede, komünistler öncü birlikleri oluşturacaktı.

Toplantı başladı. Önce, kamu düzeniyle ilgili eski bir yasada bazı değişiklikler öngören bir kanun tasarısı kabul edildi. Sonra, Meclis Başkanı, İspanya Katolik Partisinin, meclise sunduğu önergenin okunmasını teklif etti. Bu önergede, hükümetten, 'İspanya'nın içinde bulunduğu bozuk düzen'e ilişkin bir açıklama yapması isteniyordu.

Gil Robles, önergenin lehinde konuştu. Halk Cephesini oluşturan partilere atfedilen bir takım suçlamaları sıraladıktan sonra, Halk Cephesini yıkmak istemediklerini söyliyerek sözlerine son verdi. Ama onların istediği, Cepheyi oluşturan partileri yıkmaktı. 'Demokrasinin katledilmesine daha fazla tanıklık edemeyeceğiz,' diyordu.

Robles'den sonra, meclisteki sosyalist azınlık adına, Enrique de Francisco konuştu. Kendisi gibi önemsiz bir milletvikilinin, 'Senor Robles gibi kudretli bir kişi ile tartışmak' zorunda kaldığı için, özür dilemekle işe başladı. Bu konuşma, mecliste soğuk bir hava estirdi ve birçok sosyalist milletvekilini öfkelendirdi. Kendi temsilcilerinden çok daha güçlü ve etkin bir konuşma bekliyorlardı. Havanın değiştiğini farkeden sağcılar, büsbütün gemi azıya aldılar. Eski diktatör Primo de Rivera'nın bakanlarından biri olan Calva Sotelo'nun tehditlerle dolu, meydan okuyan sözlerini dinleyen herkes, hükümetin artık can çekişmekte olduğu kanısına vardı. Kurnaz bir demagog olan sağcıların başkanı, anarşistlere övgüler yağdırdı. Anarşist yöneticilerin, 16 Şubattan beri sağcılarla işbirliği yaptığı bilinen bir gerçekti.

Cumhuriyet hükümetinin başbakanı Casares Quiroga, Calvo'nın konuşmasını ustaca cevaplandırdı. Eski bakanın savurduğu tehditlere değinerek, Calvo Sotelo'yu, sağcıların cumhuriyete ve millete karşı işledikleri suçlardan sorumlu tuttuğunu belirtti.

Konuşma sırası bana gelince, kendilerini olayların kurbanı gibi göstermek isteyen, oysa aslında o olayların failleri olan sağcıların çevirdikleri düzenleri açığa vurdum. Cumhuriyeti devirmeyi amaçladıklarını gemilerle getirilen kaçak silahların gizlice Navarre sınırından içeri sokulduğunu, bütün bunların bir askerî darbe hazırlığının belirtileri olduğunu anlattım. Ekim 1934 ayaklanmasına yol açan olayların bir incelemesini yaptım ve baskı harekâtı sırasında katledilenlerin ayaklanmasından halk yığınlarını soğutmak için, en çirkin iftiralara bile başvurmaktan kaçınmadıklarını yüzlerine vurdum.

Grevlerin ve İspanya'nın içinde bulunduğu huzursuzluğun nedenlerini açıkladıktan sonra, konuşmamı şu sözlerle bitirdim:

'Ne karşı-devrimci güçlerin saldırıları, ne de demokrasi düşmanlarının çevirdikleri düzenler, işçilerin Halk Cephesine ve onun temsilcisi olan hükümete karşı besledikleri inancı sarsamayacaktır!'

'Ama hükümetin ayağını denk alması ve yasalara itaatsizlik edenler üzerinde (burada söz konusu olan işçiler ve köylüler değil tabii) yasama gücünü hissettirmesi bir zorunluluk haline gelmiştir.'

'Eğer, Calvo Sotelo gibilerinin kışkırttığı ve uygun bir fırsat bulur bulmaz hükümete karşı ayaklanacak olan karşı-devrimci generaller varsa, onları hizaya getirecek yiğit askerlerin de bulunduğu unutulmamalıdır!'

'Hükümet, Halk Cephesi programını eskisinden daha büyük bir hızla uygulamaya başladığı ve Cumhuriyet düşmanlarına karşı saldırıya geçtiği anda, İspanya'nın tüm işçileri onun yanında yer alacaktır. Halk yığınları, 16 Şubatta olduğu gibi, karşı devrimci güçleri ezmeye ve Halk Cephesini bir kez daha zafere götürmeye kararlıdır.'

Başbakana hitaben, sözlerime şöyle devam ettim: 'Senyor Casares sayın Gil Robles'i ve sayın Calvo Sotelo'yu böylesine

üzen, barışı ihlal edici düzensizlikler'e ve İspanya'da egemen olan bu huzursuzluğa bir son vermek için, ilerde olup bitecekle-rin sorumluluğunu sırf Calvo Sotelo ile işbirlikçilerinin üzerine yüklemek yeterli değil. Hükümet, yasalara itaatsizlik edenleri tutuklamakla işe başlamalıdır.'

'Hükümet, köylüleri yoksulluğa ve açlığa mahkûm eden top-rak ağalarını tutuklamalı. Onlarla birlikte, hâlâ üzerlerinde Ekim harekâtının kan izlerini taşıdıkları halde, buraya gelip inanılmaz bir cüretle, işlenmemiş suçların kefaretinin ödenme-sini istiyenleri tutuklamalı. Senyor Casares ve sayın bakanlar, adaleti böylece yerine getirmekle hükümetiniz yeni bir güç ka-zanacak ve itibarınız artacaktır. İspanya halkı da aslında bugün bu yüce mecliste yerleri olmayan karşı-devrimci güçlere karşı açılan mücadelede, sizi desteklemek için harekete geçecektir. (*)

Olaylar hızla birbirini izliyordu. Sağcılar bir an önce hareke-te geçmek için acele ediyorlardı. Toprağın hızla ayaklarının al-tında kaydığını hissediyorlar, bu yüzden, herşeyi göze alıp, oyunlarını sahneye koymak istiyorlardı. Saldırı taktikleri, 'İlk vuran, iki kez vurmuş sayılır' diyen eski bir İspanyol atasözüne uygun düşüyordu.

Navarre milletvekili Jesus Monzon partiye, kendi bölgesin-deki siyasi durumu bildirmek ve açıkça savaş hazırlıklarına gi-rişen Navarre'li karşı-devrimcilerin faaliyetlerini mecliste açık-lamak amacıyla Madrit'e geldi.

Navarre'nin siyasal tarihçesi, İspanya'nın diğer illerinden her zaman farklı olmuştur. Burası, karşı-devrimcilerin kalesiy-di. Cumhuriyete dönüş ve İspanyadaki son gelişmeler, Navar-re'yi hiç mi hiç etkilememişti. Demokratik hükümetlere karşı geleneksel bir alerjisi vardı. Birbirini izleyen cumhuriyetçi - sos-yalist hükümetler, bu alerjiyi büsbütün körüklemişlerdi. Köklü geleneklere karşı koymaktan çekindikleri için, Navarre'li işçile-ri ve köylüleri düşmanlarının ellerine bırakmışlardı.

Navarre, 1876'dan bu yana hemen hemen hiç değişmemişti.

(*) Konuşmanın bu bölümünü vurgulamak ve 24 yıldan beri, mecliste Calvo Sotelo'nun öldürülmesi gereğini savunduğumu iddia eden Frankist yazarların bu çirkin yalanını yüzlerine vurmak istiyorum.

Yegâne değişiklik, vaktiyle halkın elinde bulunan eski sistem tüfek tabancaların yerini, şimdi modern Mauserlerin ve makinalı tüfeklerin almış olmasıydı.

Navarre'lılar, eski Carlistlerin soyundan geliyordu. Halk, örgütlenmiş, silahlı çetelerden oluşuyordu. Requetes adı verilen bu çetelerin başlıca özellikleri, demir gibi disiplinleri, dinsel bağnazlıkları ve aralarındaki sınıf farklarıydı. Sürekli askerî eğitim ve nişan talimleri yapılıyor, askerî geçit törenleri ve manevralar düzenleniyordu. Yetkililer, bütün bunlara göz yumuyordu.

Navarre'deki seçimler, bu militan grupların baskısı altında yapıldı. Halk Cephesinin ve Pomplona'daki komünistlerin durumu değiştirmek için harcadıkları bütün çabalara rağmen, Carlistlerin bu bölgedeki egemenliği devam etti. Navarre'de demokratik güçlere karşı faşist ayaklanma başgösterdiğinde, Requetes'lerin faşistlerle birlikte düzenlediği vahşi saldırılar ortalığı kana buladı ve yüzlerce aileyi yasa boğdu.

Navarre'deki Halk Cephesinin temsilcisi olan Monzon, Madrit'e gelerek, Pirenelerden, sürekli bir şekilde bölgeye kaçak silah sızdırıldığını bildirdi. Monzon, karşı-devrimci örgütlerin faaliyetlerini durdurma ve onları silahsızlandırma yolunda, hükümetin ciddi tedbirler almasını istiyordu. İkimiz birlikte, Casares Quiroga ile görüşmeye gittik. Başbakan, bu yolda bir tedbir alacağına söz vermekle birlikte, faşizm tehlikesini ciddiye almıyordu. Komünistlerin, faşistlerle akıllarını bozduklarına inanıyordu. Hükümetin bu sorumsuz tavrı yüzünden, Navarre'deki faşist faaliyetler sürüp gitmeye devam etti. Öyle ki, askerî faşist ayaklanma başladığı zaman, özellikle Kuzeyde, binlerce Requetes Franko ordusunun hücum taburlarını oluşturmuştu.

Kapitalistlerin, büyük sermaye sahiplerinin ve toprak ağalarının düzenledikleri sabotajlar yüzünden sürekli olarak hükümetin başı dertte olduğundan, Halk Cephesi saflarında çöküntü başladı. Kıyamet gününün yaklaşmakta olduğunu söyleyenler ortaya çıktı. Bu gibi kehanetler herkesin moralini bozuyor, halkın devrimci coşkusunu azaltıyor, hükümetin inisiyatifini engelliyor ve sağcı güçler için elverişli bir ortam yaratıyordu. Komünist Partisi, bu karamsarlık ruhunu eleştiriyor ve Halk Cep-

hesi saflarında daha sıkı bir dayanışmaya gidilmesini öneriyordu. Mundo Obrero gazetesinde aşağıdaki yazı yayınlandı:

'Halk Cephesi, gerek mecliste, gerekse meclis dışında hükümeti desteklemeli ve yüreklendirmelidir. Hükümet ancak bu sayede, işçilerin ve köylü yığınlarının haklı isteklerini yerine getirecek bir ekonomik ve sosyal programı gerçekleştirme olanağını bulacaktır. Bu yapılacak olursa, karşı-devrimcilerin fesat dolu tasarıları yok edileceği gibi, kıyamet habercilerinin kehanetleri de hüsrana uğrayacaktır.'

Huzursuzluk, hergün biraz daha artıyordu. Yurt dışına kaçırılan sermaye, ülke ekonomisini felâkete sürüklüyordu. Sırf el altından yurt dışına para kaçırmak amacıyla kurulan birtakım şirketler türemişti. Yüz milyonlarca peseta, Fransız, İngiliz ya da İsviçre bankalarına yatırılıyordu. Pesetanın değeri günden güne düşüyor, ithalât fiyatları ve hayat pahalılığı inanılmaz bir hızla artıyordu. Yoksul tabakanın, özellikle işçi sınıfının hayat standardı günden güne kötüye gidiyordu.

Hükümet, bu durumu yaratanlarla mücadele etme çabasına girişti. 20 kadar karaborsacının tutuklanması için emir verdi. Ülke ekonomisini yıkan ve insanları yoksulluğa doğru iten, sermaye kaçırılmasını önlemek üzere de bazı tedbirler aldı.

Halk Cephesine fiilen katkıda bulunan ya da onun sempatizanı olan her İspanyol yurtdaşı, her akşam yatmadan önce, ertesi gün ne gibi kötü sürprizlerle karşılaşacağını düşünmekten kendini alamıyordu.

Sağcıların yarattığı bu fırtınalı ortamda, insanlar kuşku ve korku içersinde yaşıyor, bilinmeyen bir tehlikenin yaklaşmakta olduğunu hissediyordu. Herkes, ne pahasına olursa olsun, perdeyi yırtıp meçhul düşmanını görmek istiyordu. Karşı-devrimcilerin muhtemel bir darbesi karşısında direnişe geçme düşüncesi, halk yığınları içersinde yer etmeye başlamıştı.

Sol-Kanat Cumhuriyetçi Partilerinin yayın organı olan Politica'da, 28 Haziranda şöyle bir yazı çıktı: 'İktidarı ele geçirip halka karşı çıkmak istiyenler, önce sokaklarda meşru hükümet güçleriyle çarpışmak zorundadırlar. Ama onlar, sokaklarda halk yığınlarını karşılarında bulacaklardır. Burada, halk yığınlarının tümünü kastediyoruz. Çünkü, askerler de esas itibariyle halk

çocuklarıdır. Onlar da için için halktan yanadırlar.'

11 Temmuzda, bir grup falanjist (İspanya faşist örgütü üyesi), Valencia'daki Union Radyo İstasyonunu ele geçirdi. Herhangi bir müdahaleyi engellemek için telefon tellerini keserek, şu aşağıdaki mesajı yayınladılar:

'Burası Valencia Union Radyosu. Falanj askerî kuvvetleri, şu anda Union Radyosunu işgal ettiler. İspanyol halkı, cesur olun! Birkaç güne kadar ihtilâl olacak. Bu fırsattan yararlanarak bütün İspanyollara, özellikle bizden yana olanlara selamlarımızı yolluyoruz.'

Faşistlerin küstahça bildirileri ve tehlikeli gösterileri karşısında, yetkililer, sadece radyoda birkaç kere milli marşı çalmakla ve Valencia valisinin bir demecini yayınlamakla yetindiler.

Ama yetkililerin yapamadığını halk, kendine özgü bir biçimde yaptı. Valencia'daki Merkezi sağcıların gazinosu yağma edilip yakıldı. Halk, itfaiyecilerin yangını söndürmesine bile engel oldu. Muazzam bir halk topluluğu, monarşistlerin gazetesi La Voz Valenciana'nın yazı işleri müdürlüğüne doğru yürümeye başladı. Ama polis zamanında yetişerek, burasının da aynı akıbete uğramasına engel oldu. Daha sonra, falanjistlerin toplantı yeri olan 'Vodka' lokantası işçiler tarafından tamamiyle tahrip edildi.

Polis, radyo istasyonuna saldırmaktan sanık bazı falanjistleri tutukladı. Sağcıların kulüpleri ve gazinoları yakıldı. Valencia dolaylarında çıkan çatışmalarda bazı insanlar yaralandı. Falanjistlerin kışkırtmalarına karşı halkın gösterdiği bu tepki, birkaç gün sonra çıkacak olan yasa dışı askerî ayaklanma karşısındaki tutumlarının bir habercisi niteliğindeydi ancak.

Madrit'te grevler birbirini izliyordu. Kapıcılar, bekçiler, iki ay önce işlerini bırakmışlardı. Bu grevler içersinde en önemlisi, 80.000 işçiyi kapsayan inşaat işçilerinin yürüttüğü grevdi. Grevlerin bir sonuca varmamasının başlıca nedeni şuydu: İşverenler Halk Cephesini gözden düşürmek ve işçileri iktisadi bakımdan yıpratmak için, ülkedeki bu huzursuzluk döneminin sürüp gitmesini istiyorlardı.

Sağcıların planları gelişiyordu. Postanede çalışan arkadaşlarımız, Madrit'teki sağcılara hitaben yazılmış olan bazı mektup-

lara el koydular. Bu mektuplarda özetle şöyle deniliyordu: 'Bildiğiniz gibi, bir Smith Wesson tabancam var. Bunu daha iyi bir silahla değiştirmek istiyorum. Vakit yaklaşıyor. Sağ kanadı oluşturan herkesin silahlanıp hazır olması gerek.' Madrit'te, falanjistlerin ve sağcıların toplandığı kulüplerde, silah depoları ve sivil muhafız üniformaları bulundu.

Bu arada, demokratik ve anti faşist görüşlere sahip olduğu herkesçe bilinen genç teğmen Castillo, 12 Temmuzda falanjistler tarafından katledildi.

Sağcıların giderek artan saldırganlığı karşısında, Komünist Politbüro, bu durumu incelemek ve acil tedbirler almak amacıyla toplandı. Faşist kışkırtmalarını protesto eden bir bildiri yayınlıyarak, hükümeti, rejim düşmanları karşısında daha enerjik bir tavır takınmaya ve daha etkin tedbirler almaya çağırdı. Bildiride şöyle deniliyordu: 'Karşı-devrimci ve faşist elemanlar, halkın özgürlüğünü yok etmek için hazırlıklarını hızlandırıyorlar. Teğmen Castillo'nun öldürülmesi olayı ve daha birçok kışkırtmalar, ülkede, karşı-devrimci bir darbenin gerçekleşmesini sağlayacak ortamın yaratılmasını amaçlayan, alçakça bir planın ön hazırlıklarıdır.'

Bizim düzenlediğimiz toplantıya katılanlar arasında, Komünist Partisinden Jose Diaz ve Vicente Uribe; Genel İşçi Sendikasından Manuel Lois, Casa del Pueblo'dan Edmundo Dominguez; Sosyalist Gençlik Federasyonundan Jose Cazorla ve Santiago Carillo; Sosyalist Partisinden de Lamoneda, Jimenez de Asua, Cruz Salido, Vidarte, Prieto ve daha başkaları vardı. Hepsi de siyasi durumun son derece ciddi olduğu ve herhangi bir saldırı karşısında birleşik eyleme geçilmesi gerektiği görüşü etrafında birleşti. Bütün örgütlerin temsilcilerinden oluşan bir komite kurularak, Cumhurbaşkanıyla görüşülmesi ve hükümete yardım teklifinde bulunulması kararlaştırıldı.

Aynı anda, Halk Cephesini oluşturan işçi örgütleri de bir bildiri yayınladılar. Bildiride şöyle deniliyordu:

'Cumhuriyetin ve işçi sınıfının karşı-devrimci düşmanlarının niyetleri açıkça ortaya çıkmış bulunuyor. Bu durum karşısında, aşağıda imzaları olan bizler toplanarak, burada temsil ettiğimiz halk yığınlarının, hükümeti desteklemesine ve rejime

karşı girişilecek bütün çabalara karşı çıkmasına oybirliğiyle karar verdik.

Bu dayanışma geçici değildir. Halk Cephesini güçlendirmek ve ortak düşman yüzünden çıkarları halen tehlikede bulunan işçi sınıfının isteklerini yerine getirmek amacıyla bu dayanışmayı, koşulların elverdiği oranda, sürekli kılmak azmindeyiz.'

Bildiri, Genel İşçi Sendikasından Manuel Loiz, Sosyalist Gençlik Federasyonundan Santiago Carillo, Komünist Partisinden Jose Diaz, Casa del Pueblo'dan Edmundo Dominguez ve Sosyalist Partiden Jimenez de Asua imzalarını taşıyordu.

Hükümet, bazı karşı-devrimci gazetelerin süresiz olarak kapatılmasına ve çeşitli sağcı grupların tutuklanmasına karar verdi.

13 Temmuzda, sağ kanadın en önemli lideri olan Calvo Sotelo'nun katledildiği söylentileri Madrit'te dolaşmaya başladı. Calvo Sotelo'nun öldürülmesinden sorumlu olanlar, İspanya'ya iç savaş tohumlarını ekmiş, yüreklere kin ve nefret aşılamış olanlardı. Frankistlerin alçakça iddia ettikleri gibi, Komünist Partisinin bu işte hiç bir suçu yoktu. Bu işin hesabını, Teğmen Castillo, Yüzbaşı Faraudo ve Senyor Perdegal'in katillerinin eline silahı tutuşturan kişilerden sormak gerekirdi. Jimenez de Asua'yı ve Largo Caballero'yu öldürmeye teşebbüs edenler de onlardı.

Komünistler, Calvo Sotelo'yu ortadan kaldırmanın cumhuriyete hiç bir yararı olmayacağını biliyorlardı. Tam tersine, böylelikle, karşı-devrimcilerin ekmeğine yağ sürülmüştü. Sağcı güçler, onu milli bir kahraman haline getirdiler ve ölümünü, cumhuriyetçilere karşı bir savaş narası olarak kullandılar. Hükümet, meclis birleşimlerine bir hafta ara vermek suretiyle bu manevralara karşılık verdi. Sağcılar, bu taktiğe şiddetle karşı çıktılar.

Meclis Daimi Komisyon toplantısında, Komisyon Başkanı, bütün İspanya'yı 'Alarm Durumu'na geçirdiğini ilân etti. Toplantıda, sağcılar, özellikle Kont Vallellano ve Gil Robles, savaş ilânı anlamına gelen kışkırtıcı konuşmalar yaptılar.

Sözüm ona Milliyetçi Cepheyi oluşturan muhafazakâr azınlığın bildirisindeki iddialar öylesine ağırdı ki, Daimi Komisyon

Başkanı, şiddetli tepkilere yol açabileceği gerekçesiyle, bu bildirinin yayınlanmasını yasakladı.

Bu tarihî oturumda, sol kanat temsilcileri, ülkedeki huzursuzluktan sağcıların sorumlu olduklarını kendilerine anlatmaya ve onları yola getirmeye çalıştılar. Ayrıca, Milliyetçi Cepheye seslenerek eylemlerini yeniden gözden geçirmelerini istediler. Milliyetçi Cephe ise, hükümetten çekilme kararında olduğunu açıkladı. Sağcılar, radyodan yayınladıkları son bir demeçle, Şubat seçimlerindeki yenilgilerinden bu yana hazırlamakta oldukları bir planı yürürlüğe koymak üzere olduklarını bildirdiler.

Jose Diaz ile sosyalist ve cumhuriyetçi temsilciler, karşı-devrimcilerin alaycı ve küstah bildirilerini cevaplamaktan geri kalmadılar:

'Bir darbe hazırlığı içersinde olduğunuzu inkâr edemezsiniz,' diyordu, Diaz. 'Ama ayağınızı denk alın! İspanya'yı yoksulluğa itecek olan yüz karası bir baskı rejimini getirmenize asla izin vermeyeceğiz. Buna var gücümüzle engel olacağız. Cumhuriyeti korumak için elimizden geleni yapacağız. Bunca kan dökülmesi ve bunca çaba sonucunda elde ettiğimiz kazançların yok edilmesine asla razı olmayacağız.

'Aynı gün Politibüro başka bir bildiri yayınlayarak, bütün örgütlerine, Halk Cephesinin bölgesel tüm yerel kuruluşlarıyla temas kurup muhtemel olaylar karşısında hazır olmaları için talimat verdi. Sağcıların tehditlerini umursamamak şöyle dursun, parti saflarını güçlendirmek, diğer demokratik güçlerle birleşmek için elinden geleni yapıyordu. Cumhuriyete sadık kalan askerlerle ilişki kuruyor, işçi köylü milislerini güçlendiriyordu. Bildiride şöyle deniliyordu: 'Son günlerin olayları, partimizin çoktan beri açıkladığı, faşistlerin kanlı tasarılarını kesinlikle ortaya çıkarmış bulunuyor. Sağcıların, vahşi ve caniyane bir dikta rejimini zorla kabul ettirmek niyetinde oldukları artık iyice anlaşılıyor.'

16 Temmuzda, kapıcıların ve bekçilerin Madrit'te 72 günden beri yürütmekte oldukları grev başarıyla sonuçlandı. Odun endüstrisi işçileri de, aynı gün bir zafer kazanarak işlerinin başına döndüler.

Ama karşı-devrimcilik fitili ateşlenmişti bir kere. Büyük

patlamanın vuku bulmasına ancak birkaç saat kalmıştı.

İlersi için bir ders olur umuduyla, burada, yaptığımız bir hataya değinmeden geçemiyeceğim. Bugüne kadar, sübjektif bir görüşle, en azılı düşmanımızın Gil Robles olduğu kanısına varmıştık. Ve bu görüşümüzde hâlâ direniyorduk. Oysa, daha derin bir incelemeye girişmiş olsaydık, düşman kampındaki güçler dengesinde bir değişiklik olduğunu vaktinde sezinler ve ona göre hareket ederdik. Gerçi, Gil Robles hâlâ önemli bir rol oynuyordu ama, bu işlerde karar sahibi o değildi artık.

Sağcıların Şubat seçimlerindeki yenilgilerinden sonra, Gil Robles'in yıldızı sönmeye yüz tutmuştu. Ama sağcı partiler bunu açıkça itiraf etmekten kaçınıyorlardı. Robles'in, karşı-devrimciliğin ve hükümet baskısının en ateşli savunucularından biri oluğuna hiç kuşku yoktur. Thiers ile Gallifet'yi (*) kişiliğinde birleştirmişti adeta. Ama, aşırı sağın muhtaç olduğu liderlik özelliklerine sahip değildi.

Siyasi savaş, açıktan açığa şiddete ve iş savaşa dünüştüğü zaman, bu gerçek daha belirgin olarak ortaya çıktı. Gil Robles, bu yeni savaşı yönetecek güçte bir insan değildi. Sağcılar, onun Milli Savunma Bakanlığından çekilmesini ve Şubat seçimlerindeki yenilgiyi affetmemişlerdi.

Karşı-devrimci güçler şimdi askerlerden medet umuyorlardı. Onun için, bütün iplerin askerlerin elinde bulunmasının, bir raslantı sonucu olduğu sanılmamalıdır. Franko'nun adı henüz geçmiyordu. Şimdilik uygun bir fırsat kollayan faşist General, zamanı gelince ortaya çıkacak ve Hitler'in yardımıyla, faşist ayaklanmayı destekleyen bütün politik güçleri bir kenara itecekti.

Franko ile güruhunun gaddarca planlarını ve cumhuriyetin içinde bulunduğu büyük tehlikeyi ilk ortaya çıkaran Komünist Partisi olduğu halde, bu tehlikeyi onun bile tam anlamıyla kavramış olduğu şüphelidir.

(*) Adolphe Thiers (1797-1877) ve Gaston Gallifet (1830-1909) sırasıyla Fransa Cumhurbaşkanlığı yapmış olan Fransız generalleri. Her ikisi de, 1871'de kurulan Paris Komününün ezilmesinden ve Komüncülerin katledilmesinden sorumludur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

(24)

AYAKLANMA

> Biz Tutsak edilmeden önce, nehirler denizi kızıla boyayacak kadar çok soylu kanla akacaktır.
>
> **Bask Şarkısı**

Birçok cumhuriyetçi ve sosyalist liderin, faşizm tehlikesi karşısında nasıl olup da hâlâ iyimser kalabildiklerine bir türlü aklımız ermiyordu. İnatla, çevrelerinde olup bitenlere gözlerini kapatarak, komünistleri boş yere telaşa kapılmakla suçluyorlar, muhtemel bir darbeye karşı tedbir almakta ısrar etmemizi gereksiz buluyorlardı.

Sosyalist liderler, Largo Caballero başkanlığındaki Genel İşçi Sendikası İcra Komitesine bir toplantı çağrısında bulunmuşlardı. Bu toplantıda, karşı-devrimcilerin düzenlediği komploya ilişkin gizli raporlar okunacak ve tartışılacaktı. Toplantı çağrısı, Largo Caballero tarafından küçümsemeyle karşılandı. Kendisi, bir karşı-devrimci ayaklanma olasılığına inanmıyordu. 'İspanya'da kimsenin komplo düzenlediği yok,' diyordu. 'Karşı-devrimciler darbe yapmak niyetindeyse, hodri meydan! Cesaretleri varsa buyursunlar! O zaman görürler günlerini.!

Komünist Partisi, günlerden beri, toplantı salonlarında ve başkentteki bütün bürolarında sürekli olarak gözcü bulunduruyordu. Sağcıların merkezleri askerî karakollarla birlikte, en önemli sağcı liderlerin ve karşı-devrimci olarak tanınan kişilerin evlerini de göz altında tutuyorduk. Anti-faşist militanlardan kadın erkek, herkes, 24 saat nöbet tutuyordu.

Her türlü haber, her çeşit söylenti, askerlerin kuşku uyandırıcı herhangi bir hareketi, karşı-devrimcilerin evlerine, alışılmışın dışında gidip gelen bütün ziyaretçiler dakikası dakikasına rapor ediliyordu.

Çoğu gecelerimiz uykusuz geçiyordu. aşırı derecede yorgunduk. Yoldaşlar, dinlenmesi için talimat verildiği zaman, bunu

kesinlikle reddediyorlardı. Kimse evine gitmek istemiyordu. Solgun yüzler, çakmak çakmak yanan gözler, çatık kaşlar, hepimizin hissettiği huzursuzluğu yansıtıyordu.

Bunca zamandan beri ülkeyi tehdit eden fırtına nihayet patlak verdi. İspanya, 18 Temmuz 1936 sabahı büyük bir şokla uyandı. İlk silah sesleri Fas'ta duyuldu. Çok geçmeden bütün İspanya'ya yayıldı. Ağızdan ağıza, evden eve, sokaktan sokağa alarm verildi:

'Fas'taki İspanyol ordusu cumhuriyet hükümetine karşı isyan etti!' Her çareye başvurularak edinilen bölük pörçük bilgiler kulaktan kulağa dolaşıyor, sokaklarda toplanan on binlerce yurtsever İspanyol, hükümeti ve cumhuriyeti desteklemek amacıyla yanıp tutuşuyordu. Halk Cephesini oluşturan ya da onun sempatizanı olan bütün siyasi örgütler ve işçi kuruluşları, hızla bir araya gelerek, askerî ayaklanmanın yarattığı bu aşırı derecede ciddi durum karşısında gerekli tedbirleri almaya karar verdiler. Herkes, ülkenin nasıl bir felakete sürüklenmekte olduğunu iyice kavramıştı artık.

Cumhuriyetçi Partinin sol-kanat üyesi olan Başbakan Casares Quiroga ise bu ayaklanmayı küçümsüyordu. Ona, İspanya'yı 19. yüzyıldan bu yana sarsmış olan birçok askerî ayaklanmalardan biri gözüyle bakmakta direniyor ve bu yüzden kolaylıkla bastırılabileceğini sanıyordu.

Ama, yabancı lejyon ve Fas'daki ordunun başlattığı bu iç savaş, alelade bir askerî ayaklanmadan çok farklıydı.

19. yüzyılda baş gösteren sözüm ona askerî ayaklanmalar ya da devrimci hareketler, örneğin, Kraliçe II. İzabella'nın tahttan indirilmesiyle sonuçlanan Eylül 1868'de, krallığın yeniden kurulmasından sonra, ordu, halkçı ve ilerici niteliğini yitirmeye başlamıştı. Artık, krallığın ve egemen sınıfların hizmetinde, bir saray ordusundan başka bir özellik taşımıyordu. İspanya ordusu aşırı derecede büyük olduğundan, bu durum çok ciddi bir görünüm arzediyordu. 1808 ile 1814 arasında Fransa'ya karşı yapılan bağımsızlık savaşı ile onu izleyen iç savaşlar, çok sayıda aydın ve küçük burjuvanın orduya katılmasını sağlamıştı. Barış ilân edildiğinde, bunlar, sivil hayata dönmektense, kendilerine, emin bir gelecek temin eden orduda kalmayı yeğ tutmuşlardı.

Normal boyutları aşan ordu, bütçeyi fazlasıyla zorluyor ve sivil iktidarın uygulamalarını sürekli olarak engelliyordu. Her fırsatta zor kullanmaktan yana olduğu gibi, maaşlarının ve imtiyazlarının azaltılmasına da şiddetle karşı çıkıyordu.

Küba, Porto Riko ve Filipinlerin, henüz İspanyolların egemenliği altında olduğu günlerde, bir gelir kaynağı olan bu sömürgeler, özellikle Küba, gözü yükseklerde tutkulu askerler için bir cennetten farksızdı. Kral ailesine hizmet ve dalkavukluk etmiş olanlar, sömürgelere askerî vali olarak atanma yoluyla mükafatlandırılıyordu. Başkentte yüksek memuriyetlere talip olanlar giderek azalıyor, buna karşılık, zaten yoksullaşmaya yüz tutumuş sömürgelerdeki memur ve asker sayısı günden güne artıyordu. Bu adamlar, zararlı çekirge sürüleri gibi, sömürgelerin şeker kamışı, kahve ve tütün stoklarını tüketiyor, kendi ceplerini dolduruyor, yerli halkı yoksulluğa doğru itiyordu.

İspanyol-Amerikan savaşındaki yenilgilerinden sonra, sömürgelerdeki orduların İspanya'ya dönmesi ciddi bir sorun yaratmıştı. Bu sorun ancak, silahlı kuvvetlerin azaltılması ve İspanyanın baş belası olan askerî çıbanın deşilmesiyle çözümlenebilirdi. Ama bunu yapacak, babayiğit neredeydi? Kralın bizzat kendisi, Mayıs 1902'de tahta geçtiği zaman, orduyu kendisine dayanak yapmış ve onu İspanya toplumunun temelini oluşturan bütün sosyal güçlerin başına getirmişti. Bu politika, krallığın yetkilerini arttıran bir yasa ile büsbütün perçinlendi. Bu yasaya göre, orduyu eleştirmek bir suç sayılıyor, vatana ya da orduya karşı suç işlemiş olanlar, sivil mahkemeler yerine askerî mahkemelerde yargılanıyordu. Hangi devlet başkanı, ordunun kurumuş, işe yaramayan dallarının kesilmesini ve onun salt ulusal bir savunma aracı haline getirilmesini teklif edebilirdi? Böyle bir işe kalkışmak, kendi siyasi mevkiini, hattâ can güvenliğini tehlikeye atmak demekti. Fernando Almagro, 'XIII. Alfonso'nun Saltanat Tarihi' adlı yapıtında şöyle diyor: 'Kral ve ordu, milletin kaderine hükmediyor. Nispeten yeni sosyal güçler olan plütokrasi, memur tabakası ve basın mensupları ise, birine hizmet ediyor, ötekini taklit ediyor, her ikisine de boyun eğiyor ya da her ikisini sömürüyor.'

Krallık dönemindeki bütün hükümetler, bu haddinden fazla

büyük orduyu devraldılar. Sorunlardan kaçınmak amacıyla, bu kartopunun giderek büyümesine ve bir çığ haline gelmesine göz yumdular. Bu çıban başını bir neşterle yaracak yerde onu, sıcak kompreslerle tedavi etmekle yetindiklerinden, yara işlemeye devam ediyordu.

Avrupa'daki büyük güçler, bu konuda söz sahibi olmadıkları halde, Fas'ın İspanya himayesinde bırakılmasına göz yumuyorlardı. Fas halkından çalınmış olan bu toprakların korunması için, İspanya'nın bir orduya ihtiyacı vardı. İspanya halkı, bu askerî serüvene defalarca karşı çıkmıştı. Ama, hükümet buna rağmen, Fas'ın kuzey bölgesinde nöbet bekleyen bir ordu bulundurmakta direniyordu.

Bu toprakları, İspanya'nın koruyucu kanadı altında bulundurmak amacıyla, Fas'a binlerce asker gönderilmişti. Kralın ve silahlı kuvvetlerin emperyalist tutkuları yüzünden, Fas sorununa siyasî ya da barışçı yoldan bir çözüm yolu bulmak olanaksızdı. İlerde, Franko da bu emperyalist görüşü benimseyecektir. G. Maura y Gamazo, 'Diktatoryanın Tarihi Özeti' adlı yapıtında şöyle yazıyordu: 'Uluslararası anlaşmalarla Fas topraklarının İspanya himayesine bırakılması, tâ başından beri olmayacak bir şeydi. Ama süngüler, olanak dışı bir durumu, askerî bir zafere dönüştürmekte gecikmedi.'

Fas sorunu, büyük çapta insan ve para tüketimine yol açıyordu. Ordu, krallığın emrindeydi. XIII. Alfonso, generallere büyük saygı gösteriyor, lütuflar yağdırıyor, onları sık sık terfi ettirerek mükafatlandırıyordu. Bu durum, ordunun diğer kesimlerinde hoşnutsuzluğa, protestolara ve genel bir moral bozukluğuna yol açıyordu.

20. yüzyıl boyunca, İspanya tarihinde meşum bir rol oynayan 'Afrikalı' generaller, işte böyle bir ortamda faaliyet göstermişlerdir. Fas savaşları sırasında sebep oldukları korkunç felâketler, on binlerce İspanyol askerinin ölümüne yol açmıştı. 'Afrikalı Alfonso'nun ve aralarında General Franko'nun da bulunduğu saray generallerinin sömürgecilik gururlarını tatmin eden bu davayı, İspanyol halkı nefretle karşılıyordu. Bunca insanın, bir avuç emperyalist uğruna feda edilmesi görülmemiş bir faciaydı.

İspanya'ya ne şeref ne de yarar sağlayan bu Afrikalı general-

ler, bu kez, Cumhuriyet Hükümetini devirmek amacıyla silahlı bir ayaklanma düzenlediler. 1931'e kadar iktidarı ellerinde tutan imtiyazlı sınıflar, ayrıca Mussolini ve Hitler, bu ayaklanmayı destekledi. Zaten, Mussolini ile Hitler'in müdahalesi olmasaydı, ayaklanma hızla bastırılabilirdi.

İhtilale engel olmak için herhangi bir tedbir alınmadı. Tam tersine, hükümet çılgınca bir sorumsuzluk içinde, General Mola'yı Pamplona'daki silahlı kuvvetlerin başına getirdi ve böylece, Navarre'deki darbenin gerçekleşmesine yol açtı. Requetes'lerin de ordu birliklerine katılmasıyla, ayaklanma büsbütün güçlendi. Requetes'lerin savaş gücü olmasaydı, Franko için bu savaşı yürütmek çok zor olacaktı.

Ayaklanma başladıktan sonra bile, hükümet hâlâ duruma hâkim olabileceğine inanıyor ve gerçeklere dayanmayan bildiriler yayınlayarak, herkesi çileden çıkarıyordu.

Bütün parti liderleri, evlerinde tetikte bekliyor, haberleri dinliyor ve faaliyete geçmeyi tasarlıyordu. Halk, mücadele hazırlığı içersindeydi Talimat ve silah isteyen işçiler, bütün örgütlerin toplantı salonlarını hıncahınç doldurmuştu.

Halk Cephesi temsilcileri, hükümetten, işçilerden oluşan milis kuvvetlerini silahlandırmasını istedi. Casares, hükümetin duruma hakim olabilecek güçte olduğunu idda ederek,bunu gerekli görmediğini söyledi.

Saatler geçtikçe, haberler daha endişe verici olmaya başladı. Alınan raporlara göre, Afrika'daki bütün İspanyol toprakları ihtilalcilerin eline geçmiş, Valladolid ve Palencia ayaklanmaya katılmış. Burgos, Avila ve Galicia, ayaklananlar tarafından işgal edilmişti. Madrit ve Barselona'daki askerî karargâhlarda da kıpırdanmalar olduğu söyleniyordu.

Hükümet biraz geç de olsa, artık duruma hakim olamadığını itiraf etti. Halk Cephesi örgütlerinin ve halkın baskısı karşısında, işçileri silahlandırmak zorunda kaldı. Casares Quiroga, Cumhurbaşkanına istifa ettiğini bildirdi.

Politik kriz bütün şiddetiyle hüküm sürerken, işçi milis kuvvetleri ve Cumhuriyet Hükümetine bağlı kalan toplum polisleri, kentteki bütün stratejik mevkileri işgal ettiler. Madrit ve bütün Cumhuriyetçi İspanya, 'Silah!' sesleriyle çınlıyordu.

Kamyonlar, otobüsler, taksiler ve arabalar, sokaklardan korkunç bir hızla geçerek, silaha sarılmak için işlerini bırakan işçilere silah yetiştiriyorlardı.

Hükümet tarafından radyodan yayınlanan haberlerde, ayaklanmanın birçok yerlerde bastırıldığı bildirildi. Halk sevinç içindeydi.

18 Temmuz akşamı, İç İşleri Bakanlığının radyosundan, Komünist Partisi adına bir konuşma yaparak: 'Diz çöküp yaşamaktansa ayakta ölmek daha iyidir! Onları ezeceğiz!' dedim. O andan itibaren, 'Onları ezeceğiz!' sözü, direniş hareketin savaş narası haline geldi.

Herkesin sinirleri gergindi. Madrit ve İspanya'daki bütün önemli kentlerin ve kasabaların sokakları, askeri karargâh haline getirilmişti. Bir sokağı boş bırakmak, onu düşmana terketmek demekti. Silahlı kadınları, herkes büyük bir hayranlıkla karşılıyordu.

(25)

ASKERLER

19 Temmuz sabahı, İspanyol halkı, Casares Quiroga'nın istifasından sonra, Martinez Barrio başkanlığında bir sağ hükümetin kurulduğunu öğrendi. Kabine üyelerinden bir tanesi, bir zamanlar Halk Cephesine katılmayı reddetmiş olan Sanchez Roman'dı.

Halk yığınları öfke içerisindeydi. Cumhuriyet uğruna savaşmaya ve ölmeye hazır olanlar, 'Hainler!' diye bağırıyordu.

Halk silahı elden bırakacak mıydı? Hükümet düşmana boyun eğecek miydi? Hayır, hayır asla! Böyle bir şey olamazdı. Protesto sesleri Cumhurbaşkanının kulağına kadar yükseldi. Azana korku içindeydi. Yeni hükümet, halkın gözünde ölü doğmuştu. Halk yığınları sağ duyuları sayesinde, Martinez hükümetinin, cumhuriyeti savunacak yetenekte olmadığını sezmişti. İşçi-

lerin boyun eğmeye hiç niyetleri yoktu.

İspanyol halkı kalbinin sesine uyarak, 24 saat içersinde kararını verdi. Yeni hükümetin işi bitmiş, halkın sesi galebe çalmıştı.

Saman alevi gibi parlayıp sönen Martinez Hükümetinin istifasından sonra Casares hükümetine benzeyen yeni bir hükümet kuruldu. Cumhuriyetçilerin sol kanat kesiminden Giral, Cumhurbaşkanı; Genaral Castello, Milli Savunma Bakanı; sivil muhafızların eski başkanı General Pozas da, İç İşleri Bakanı oldular.

Giral Hükümeti şimdilik halkın güvenini kazanmış bulunuyordu. İlk yayınladığı bildiriler, karşı-devrimciliğin zaferini engellemek için he türlü fedakârlığı göze almış olanları yüreklendirdi.

19 Temmuz akşamı, Madrid dolaylarındaki askerî karargâhların ayaklandığı ve sokak çarpışmalarına hazırlandığı haberi geldiği zaman, başkentteki gerilim doruğuna vardı.

Madrit'in göbeğindeki Montana kışlasındaki askerler ve falanjistler, sokak çarpışmalarında işçileri kurşunlamaya başlamışlardı, bile.

İsyancıların durumu güçlendikçe, halkın mücadele azmi de artıyordu. 20 Temmuz sabahı, Madrit korkunç top atışlarıyla sarsıldı. Militanlar ve cumhuriyetçiler, Montana kışlasındaki âsilerle şiddetli bir çarpışmaya girişmişlerdi. En yiğit savaşçılardan biri, militan Barzana'ydı. Asturia'lı genç bir öğremen olan Barzana, 1934'deki Ekim ayaklanmasında faal bir rol oynamıştı.

İki eski top arabası, yerlerinden çıkarılarak, Plaza de Espana yakınlarına yerleştirildi. Ama gülleler, kışla duvarlarında hiç bir hasara yol açmadan seyirtip gidiyordu.

Asi kalenin pencelerinde birkaç kez beyaz bayraklar göründü. Bu, teslim anlamına geliyordu. Cumhuriyetçi militanlar, mevzilerinden çıkıp da kaleye doğru ilerledikleri zaman, makinalı tüfek ateşiyle karşılandılar. Cumhuriyetçilere ait bir uçak, büyük bir ustalıkla kaleyi havadan bombalamayı başardı. Bu cesur atılım, düşmanın büyük bir paniğe kapılmasına yol açtı. Beyaz bayraklar yeniden pencerelerde göründü. Ama bu kez işin içinde

hile yoktu. Asiler gerçekten teslim oluyordu. Militanlar büyük bir sevinç ve heyecan içersinde, faşistlerin müstahkem mevkii haline gelmesine ramak kalmış olan kışladan içeri daldılar.

Alelade bir asker kılığına girmiş olan General Fanjul, pencereden kaçmaya çalıştı ama yakalandı ve diğer subaylar ile, ayaklanmanın başlamasından önce, âsilere yardım etmek amacıyla kışlaya sızmış olan sivil falanjistlerle birlikte tutuklandı. Yüzlerce militan, kışladan aldıkları silahlarla donandı.

O gün yenilgiye uğrayanlar, yalnız Montana kışlasındaki âsiler olmadı. Carabanchel ve daha başka düşman garnizonları da aynı akıbete uğradılar.

Madrit cumhuriyetçilerin elindeydi! Madrit Cumhuriyetin başkenti ve Cumhuriyetçi direnişin merkeziydi!

Çarpışmalar yalnız Madrit'te değil, başka yerlerde de sürüp gidiyordu. Barselona, San Sebastian, Gijon, Oviedo, Malaga ve Cordoba da, savaş hattına girmişti.

Komünistlerin, âsilerin Huelva'ya doğru ilerlemelerini engelleyen ve Triana'nın günlerce dayanmasını sağlayan direniş örgütünü kurma çabalarına rağmen, Sevil kenti, hileye başvuran düşmanın eline geçti. Galicia'da işçilerin ve Vigo'lu demokratların yönettiği halk direnişi birkaç gün sürdü. Sosyalistler ve komünistler, eski sosyalistlerden Vigo belediye başkanı Botana ile, eski komünistlerden Eustasio Garrote'nin başkanlığı altında birlikte çarpıştılar. Ama düşmanın askeri üstünlüğü, halk direnişinin kırılmasına ve kahraman liderlerinin öldürülmesine yol açtı. Botana vuruldu. Garrote'nin cesedi tanınmayacak haldeydi.

Kuzey İspanya, cumhuriyetçilerin elindeydi. Asturia kömür madenleri, Vizcaya demir madenleri, İspanya'nın güçlü çelik endüstrisi, Castile'in buğday ambarı, Levante, Aragon'un bazı kesimleri, Estremadura, Endülüs ve Catalonia bu bölgeye giriyordu.

Donanmada çıkan ayaklanma, gemiciler tarafından hızla bastırıldı. 21 Temmuzda, gazetelerde aşağıdaki başlık yayınlandı: 'I. Jaime gemisinin mürettebatı, âsi komutanları yenginliye uğratarak savaş gemisini ele geçirdi.' Bu haberin hemen altında, iki kısa telgraf yer almıştı. Gemi mürettebatı tarafından De-

niz Kuvvetlerine çekilmiş olan telgrafta şöyle deniliyordu:

'Gemi komutanlarının ve subaylarının ciddi direnişleriyle karşılaştık. Hareketi zor yoluyla bastırdık. Çarpışmada bir kaptan ve bir yüzbaşı öldü; sekiz onbaşı, bir yüzbaşı, bir asteğmen, bir topçu onbaşısı ve iki gemici ağır yaralandı. Cenazelere ilişkin acele talimat bekliyoruz.'

Deniz Kuvvetleri Komutanlığının cevabı daha da kısaydı: Deniz Kuvvetleri Komutanlığından I. Jaime gemisi mürettebatına: 'Cenazeleri törenle denize atın. Durumunuzu bildirin.'

Montana kışlasındaki subaylar, sokakta açıktan açığa halkla çarpışmaktansa, kale içerisindeki müstahkem mevkilerinde kalıp savaşmayı tercih etmişlerdi. Bu yanlış karar, onların tecrit edilmelerine ve yenilmelerine yol açmıştı. Başkentteki direniş ise, günden güne güçleniyordu. Ama Madrit'te, ayaklanmaya katılan ve Cumhuriyete karşı saldırıya geçmek için emir bekleyen komutanların yönettiği başka müstahkem mevkiler de vardı.

20 Temmuzda, Guadarrama dağlarına yaptığım yolculuktan döndüm. Halk Cephesinin o bölgedeki istikrarsız durumuna ilişkin, Partiye rapor vermem gerekiyordu. Halk Cephesini oluşturan işçilerin elinde yeterince silah olmadığı gibi, düzen ve disiplinleri de yoktu. Ona karşılık, düşman mükemmel bir şekilde donatılmış ve Madrit üzerine yürümeye hazır durumdaydı. Parti yöneticileriyle, bu kritik anda nasıl bir yol izleyeceğimizi tartışmaya koyulduk.

Hükümetin elinde ordu kalmamıştı artık. Müstahkem mevkilerde mevzilenmiş olan askerî birlikler, acaba hangi tarafa geçeceklerdi? Durumu kurtarmak için, bu sorunun birkaç saat içersinde cevaplanması gerekiyordu.

Komünistler, Mardit dolaylarındaki müstahkem mevkileri ele alarak, oradaki askerlerle ilişki kurmaya başladılar. Cumhuriyetin ölüm kalım meselesi demek olan bu soruna, bir çözüm yolu bulmak gerekiyordu. 6'ncı Piyade Alayı ile, Barış Alayının Savaş Araçları bölümünün Cumhuriyetten yana olduğu anlaşıldı. Yoldaş Lister ile birlikte, 1'inci Piyade Garnizonuna gittik. Burada, askerlerden başka, sivil muhafızların da büyük bir kesimi barınıyordu.

Kışlaya girip de sivil muhafızların yüzündeki nefret ifadesini gördüğümüzde, buradan sağ çıkamayacağımız kanısına vardık. Yoksa bu bir umutsuzluk ve bezginlik ifadesi miydi?

Muhafızlara askerlerin nerede olduklarını sorduk. 'Kışlada' cevabını aldık. İlk önümüze çıkan barakaya girdik. Kapı açıktı. Bizi merakla karşıladılar. Lister, bizim kim olduğumuzu öğrenmek isteyen âsi bir onbaşı ile görüştü.

Adlarımızı ve politik kimliğimizi açıkladıktan sonra, kışladaki bütün askerlerle konuşmak istediğimizi söyledik. Onbaşı hiç bir itirazda bulunmayarak, diğer askerleri çağırtmak için adam yolladı.

Askerlerin çoğu toplandıktan sonra, onbaşı hepsini susturdu ve şöyle dedi: 'Komünist Partisinin temsilcileri olan La Pasionaria ve Enrique Lister sizinle konuşmak üzere burada bulunuyorlar.' Askerler:

'Bırakın, konuşsunlar!' diye bağırdı. Bazıları meraklı, bazıları ise ilgisiz görünüyordu.

Ben odanın ortasında duruyordum. Askerler bana doğru yaklaştı. İçlerinden bir tanesi bana bir tahta sıra getirdi. Beni daha iyi görmeleri ve işitmeleri için bu sıranın üzerine çıkarak konuşmaya başladım.

Onlara bizim kim olduğumuzu ve kendilerinden ne istediğimizi, sonra âsilerin kim olduklarını ve nasıl bir amaç güttüklerini açıkladım. Askerlerin yüzde doksan beşi köylüydü. İçlerinden bir tanesi sordu: 'Yoldaş Pasionaria, Cumhuriyetçiler kazandığı takdirde, toprakları ne yapacak?»

Sırtında Cumhuriyetçilerin üniformasını taşıyan bu basit köylünün, bu soruyu sormakta yerden göğe kadar hakkı vardı. Bana yönelttiği bu soru, cumhuriyetin ilanından beri köylülerin uğradığı hayal kırıklığını ve çektikleri sıkıntıları özetliyordu. Hükümet onlara çok şey vadetmiş, ama az şey vermişti.

'Toprak mı? Toprak, onu işleyenlere verilecek. Sahipleri başlarında bulunmayanların elinden toprakları alınacak ve köylülere dağıtılacak. Latifundialar da aynı işleme tabi tutulacak. Geniş çapta bir toprak reformu sayesinde, köylü, bunca zamandan beri hayal ettiği toprağa kavuşacak.'

'Peki, bunu kim garanti edecek?'

'Siz garanti edeceksiniz!'

'Biz mi edeceğiz?'

'Evet, siz. Karşı-devrimciler bizi bu savaşa sürükledi. Cumhuriyet, onların temel imtiyazlarının hiçbirine dokunmadığı halde, karşı-devrimciler Cumhuriyet Hükümetine karşı isyan ettiler. Karşı-devrimcileri yenilgiye uğratmak suretiyle, yalnız toprak üzerindeki haklarınıza sahip çıkmakla kalmayacak, aynı zamanda, bu hakları savunmak ve zorla kabul ettirmek için gereken silahları da elde etmiş olacaksınız. İşçiler sizin yanınızda yer alacak, İspanya'nın en ilerici insanları ve Komünist Partisi sizi destekleyecek. Ama, arabanın sürücüsünün şimdi sizler olduğunu, biran bile aklınızdan çıkarmayın. Sizler mücadele azminizle, toprağın geleceğini ve onunla birlikte İspanya'nın geleceğini tayin edeceksiniz. Bu sizin elinizde.

Konuşmadan sonra bir süre sessizlik oldu. Askerler bir karar vermek zorundaydı. Ve sonunda verdiler. Onbaşı sancak taşıyıcısını çağırarak bir emir verdi. Manga düzene sokuldu. Birinci Piyade Garnizonu, Cumhuriyeti savunmak için savaşacaktı!

Askerler hızla üniformalarını giyerek avluda dizildiler ve saflarına ayrıldılar. Onbaşı onlara söyle dedi: 'Cumhuriyeti, düşmanlarına karşı, kendi düşmanlarımıza karşı savunmak üzere cepheye gideceğiz. Cumhuriyete layık olduğumuzu ispatlayacağız! Yaşasın Cumhuriyet!' Askerler bu seslenişe coşkuyla cevap verdi. Hepsi, onbaşıya komutanları gözüyle bakıyordu. Lister, Partiye durumu bildirerek, askerlerin cepheye gönderilmesi işini organize etti. Cumhuriyet düşmanlarının, 'güvenlik tedbiri' olarak kocaman bir garajda muhafaza ettikleri kamyonlara ve otobüslere el koyduk.

Anti-Faşist Askerî Birlik üyesi olan bir yüzbaşı, onbaşı ile birlikte konvoyun yönetimini üzerine aldı. Onbaşı, askerlerin oybirliği ile aldıkları karar üzerine teğmenliğe terfi etmişti. Lister ve ben askerlerle birlikte hareket ettik.

Gece geç vakit Guadarrama'ya vardık. Askerler, belediye sarayının önündeki meydanda toplanırken biz de albay Cabrera komutasındaki Genel Kurmay Karargâhına gittik. Cabrera, sonradan Malaga cephesini 'daraltarak', kentin faşistlerin eline geç-

mesini sağlamakla ün yapmıştır.

Cumhuriyete 'bağlı' askerî yöneticiler, bir lambanın aydınlattığı ufacık bir orada toplanmışlar, kendilerinden iki adım ötedeki düşman mevkilerini inceliyorlardı.'

Kendilerine, emirlerine tahsis etmek üzere bir piyade alayı getirdiğimizi söyledik. Komutanlar ilgisiz bir tavırla: 'Geceyi bulundukları yerde geçirsinler. Yarın sabah gereğini düşünürüz,' dediler.

Kulaklarıma inanamıyordum. Kendime hakim olmaya çalışarak, saygılı bir tavırla: 'Gerçi savaş stratejisinden anlamam, ama öyle sanıyorum ki, bu adamları meydanda bırakacak olursak, faşist uçakları onların icabına bakar, yarın sabaha kadar kimse sağ çıkmaz,' dedim. 'Onları geceden cepheye sevketmek daha iyi olmaz mı acaba? Böylece, düşman yarın saldırıya geçmeye karar verdiği takdirde, karşısında düzenli bir askerî birlik bulacak. Ne dersiniz?'

Lister ile bakıştık. Cumhuriyeti savunacak olan 'sadık' komutanlar bunlardı demek! Yoksa bu adamlar rejimin çöküşünü hazırlayıp bu ihanetlerinden ötürü mükafatlandırılmayı mı bekliyordu?

(26)

MÜDAHALE ETMEME POLİTİKASI

İspanya içlerine kadar yayılan halkın direniş hareketi, cumhuriyetin savunulabilmesi için, hükümetin kendisine maddi ve teknik yardımda bulunmasını istiyordu. Hükümet bu yüzden, aralarında anlaşma bulunan dost ülkelerden yardım talebinde bulundu.

1935'de İspanya hükümeti Fransa ile bir ticaret anlaşması imzalamıştı. Bu anlaşmaya göre, İspanya hükümeti, ihtiyaç anında Fransa'dan başka bir devletten silah almamayı taahhüt ediyordu. Cumhuriyet Hükümeti, elindeki anlaşmaya dayana-

rak, milletini saldırıya karşı koruyabilmek için Fransa'dan silah ve cephane yardımı istedi. Fransız hükümeti, ödünç vermek ya da yardımda bulunmak şöyle dursun, Cumhuriyet Hükümetine, şiddetle muhtaç olduğu bu silahları satmayı düpedüz reddetti. Oysa, Cumhuriyet Hükümeti, Fransa'dan yardımda bulunmasını ya da fiilen katkıda bulunmasını hiçbir zaman istememiş, sadece gerekli silahları satın alma talebinde bulunmuştu.

Gerek Fransa gerekse İngiltere, İspanya'nın çektiği acıları, İspanyol halkının yiğitliğini, fedakârlıklarını görmezlikten geliyordu, ama, İspanya'nın hiç bir şikâyette bulunmadığı da bilinen bir gerçektir.

Fransız burjuvazisi ve İngiliz kapitalistleri, İspanya'da cumhuriyet rejiminin muzaffer olmasını istemiyorlardı. Bunun çeşitli nedenleri vardı. En başta, İspanya'nın yoksul ve azgelişmiş bir komşu olarak kalması, kendi çıkarlarına uygundu. Böylece, onu ağır yükümlülükler altında ezebilecekler, gaddarca anlaşmalarla elini kolunu bağlayabileceklerdi. Franko'yu İspanya aristokrasisini ve imtiyazlı karşı-devrimci sınıfların savunucusu olarak görüyorlardı. Bu yüzden karşı-devrimi desteklediler, onun yolunu açtılar. Cumhuriyetçilerin ise elini kolunu bağlayarak, mücadele etme haklarını bile inkâr ettiler.

Bu müdahale etmeme politikasının, özellikle Almanya ve İtalya'nın âsilere açıkça yardımda bulunmdukları bir sırada ortaya çıkması çok anlamlıdır. Her iki politika da, iç savaşın ilk haftalarında, Franko kuvvetlerinin, halk güçleri tarafından bozguna uğratıldığı dönemde peydah olmuştur.

Meşru hükümete silah satın alma hakkı verilmemişken, isyancılar bütün ihtiyaçlarını Almanya ve İtalya'dan sağlayabiliyorlardı. Fransa ve İngiltere'deki sözde demokratik yönetimler ise, bunu engellemek için en ufak bir harekette bulunmadılar!

İngiltere hükümeti, İtalya'nın, İspanya iç savaşına müdahalede bulunduğu haberini yalanlayan Kont Grandi'nin sözlerine daha çok önem vermiş, İspanya hükümetinin sağladığı reddedilemez delileri ise, hiç dikkate almamıştı.

İngiliz hükümeti, İngiliz İşçi Partisi yöneticilerinin etkisiyle olacak, İspanyol halkını hiç önemsemedi. Hattâ, İspanyol halkının ve kentlerin üzerine yağdırılan bombaların milliyetini araş-

tırmak için, İspanya'ya inceleme komiteleri gönderecek kadar kendini alçalttı. İspanya direniş hareketinin bastırılmasından kısa bir süre sonra, İngiliz halkı, Junkers'lerin savaş meydanlarına ve savunmasız sivil halkın üzerine yağdırdığı bu bombaların kimler tarafından imal edildiğini çok şükür öğrenebildi.

Olguları tümüyle bir yana itmek ve İspanya'daki sosyal mücadelelerin her zaman belirgin bir özelliği olan şiddet olaylarını abartmak suretiyle, âsiler ve onların yabancı müttefikleri, İspanya'yı kana boğan bu ihtilâlı haklı gösterme yoluna gittiler. Bu mücadelenin, yakın bir komünizm tehlikesine karşı yapılan ulusal bir savaş olduğunu ileri sürüyorlardı.

Ulusal açıdan iç savaşın başlıca nedenini, toprak sahibi aristokrasi ile, imtiyazlı bir zümrenin sınıf kininde aramak gerekir. Ekonomik açıdan birbirine bağlı olan bu imtiyazlı zümreler, İspanya'da demokrasinin yerleşmesini istemedikleri gibi, sınıf ayrıcalıklarına en ufak bir zarar gelmesine de kesinlikle karşıydılar.

Uluslararası açıdan bakılacak olursa, İtalya ile Almanya'nın âsilere böyle cömertçe yardımda bulunması sebepsiz değildi tabii. Zira kendi çıkarları, böyle bir politikayı gerektiriyordu. Avrupa ile Afrika arasında bir köprü vazifesi gören İberik Yarımadasının stratejik durumu, zengin maden yatakları, Amerika Kıtasına olan yakınlığı, Latin Amerika ülkeleri üzerindeki etkisi, İspanyol karşı-devrimcilerine yapılan yardımı, gönderilen yüzlerce uçağı, tankı, binlerce makinalı tüfeği, teknisyenleri ve askerleri kat kat telâfi ediyordu.

İspanya'nın başlıca kentlerinde ve endüstri merkezlerinde halk güçlerinin kazandığı ilk zaferden sonra mevzii savaş başladı. Cumhuriyetçi güçler için direnme demek; örgütlenmek, bir ordu kurmak, savaş endüstrisine hız vermek ve çarpışmanın gösterdiği ihtiyaçları karşılayabilmek için ülkenin kaynaklarını seferber etmek demekti.

Asiler, kendi kaynaklarıyla yetinmek zorunda kalmış olsalardı, cumhuriyetçilerin direnişi karşısında yenilgiye uğrayacaklardı. Kendi denetimleri altında olan bölgede önemli madenler ya da çelik imalâthaneleri bulunmadığından, gerekli ihtiyaç maddelerini buradan sağlayamazlardı.

Perde arkasındaki siyasi güçler, halk direnişi yüzünden, âsilerin hızla zafere ulaşamayacaklarını anlayınca, savaşı açıkca kendileri yönetmeye başladılar.

Faşist gençlik örgütleri arasından seçilen Alman ve İtalyan birlikleri, İspanya'ya gönderildi. Bu birlikler, en modern savaş araç ve gereçlerini de beraberlerinde getiriyorlardı. Çok sayıda bombardıman uçakları, ağır ve hafif tanklar, toplar, makinalı tüfekler, cephane, el bombaları, âsilerin emrine verildi. Alman ve İtalyan savaş gemilerini de bunların arasında saymak gerekir. Amerika Birleşik Devletleri petrol şirketleri de, Fanko'ya, savaşı yürütmek için gerekli bütün petrolü sağlamaktan geri kalmadı. Hitler'in generalleri, Franko'nun Genel Kurmay Heyeti toplantılarına açıkça katılıyorlardı. Askerî teknisyenler ya Alman ya da İtalyan asıllıydı.

Resmi İtalyan belgelerine göre, Mussolini, 150.000 İtalyan askerini İspanya'ya, âsilerin yardımına göndermişti. Almanlar, İspanya'ya gönderdikleri asker sayısını resmen açıkladılar. Ama, silâhlı kuvvetlerin çeşitli dallarına mensup 25.000 nazi komutanının, askerinin ve subayının, İspanyol halkına karşı yapılan savaşta gösterdikleri yararlıktan ötürü altın, gümüş ve bronz madalyalarla mükâfatlandırıldıkları, belgelerle saptanmıştır. Bu durum, Almanya'nın savaşa ne ölçüde katkıda bulunduğu hakkında yeterli bir fikir verebilir.

İtalyan ve Alman uçakları, Guernica ve Nules'i tahrip ettiler. Alman topları, cumhuriyetçilerin Sierra Pandola'daki müstahkem mevkilerini yerinden sarstı ve Cerro de los Angeles mevkiinden Madrit'i ateşe tuttu. İtalyan taburları, Malaga üzerine yürüdü, Alman savaş gemileri, Almeria'yı gülle yağmuruna tuttu; Alman uçakları, Barselona ve Madrit'i defalarca bombaladı; İtalyan taburları, İspanya'nın kuzeyinden girerek Santander üzerine yürüdüler; İtalyan askerî birlikleri, Guadalajara'da yenilgiye uğratıldı; Kara gömlekli İtalyan faşistleri, Alicante limanında direnen, Halk Cephesinden arta kalmış son birlikleri kuşattılar. Sözde Milliyetçi İspanya'nın yardımcı güçleri işte bunlardı. Mağribîleri ve Portekizlileri de, bunlar arasında saymak gerekir. İspanyol halkı, Temmuz 1936'dan Mart 1939'a kadar, bu faşist güçlere karşı yiğitçe direnmiştir.

Faşist güçlerin yardımı, 1936'da başlayan bu savaşa özel bir nitelik kazandırmıştır. Mücadele, bir iç savaş sınırlarını çoktan aşarak, yerli ve yabancı faşizme karşı verilen bir ulusal devrimci savaşa dönüşmüştür. Faşist saldırısına karşı İspanya direnişi, işte bu yüzden uluslararası bir önem taşır. Hitler, Avrupa'yı ve bütün dünyayı istilaya hazırlanan askerleri için İspanya'yı bir talim alanı olarak kullanmıştır.

Bütün dünyadaki işçi sınıfı ve demokratik güçler tarafından desteklenen İspanyol halkı, istila kuvvetleriyle çarpışmak ve onları Avrupa sınırları içinde tutmak gibi, zorlu bir görevi yüklenmek durumunda kalmıştır. Bu kahramanca direniş, faşizmin ilerlemesini engellemenin mümkün olduğunu bütün dünyaya kanıtlamış bulunuyor.

Faşist müdahalenin bu düpedüz ve alçakça gösterisi karşısında, İspanya hükümeti ve halkı, 'demokrasi' ülkelerine seslenerek acilen yardım istedi. ama bu sesleniş, çölde kaybolmuş insanların seslenişinden farksızdı.

Karşı-devrimciliğin uluslararası güçleri, cumhuriyetçi İspanya'nın çevresinde açıktan açığa bir duvar kurdular. Basın ve radyo gibi, dünyanın bütün ülkelerindeki karşı-devrimci güçlerin muazzam propaganda şebekesi, İspanya'nın bu destansı mücadelesine karşı amansız bir savaş açtı.

İç ve dış düşmanlarımızın alçakça niyetlerini ve gerçekleri nasıl tahrif ettiklerini teşhir etmek amacıyla, 29 Temmuzda, Partinin Merkez Komitesi adına radyodan bir açıklama yaptım. Bütün dünya demokrasilerine seslenerek, İspanya'nın gerçeklerini dile getirdim ve İspanyol halkının yenilgisinin, kendileri için nasıl bir tehlike teşkil ettiğini anlattım.

Ülkenin içinde bulunduğu durumu açıklayarak. Amerikan halkına ve Avrupa işçilerine, cumhuriyetçilerin yardımına koşmaları için çağrıda bulundum:

'İspanyol halkının savaşı, faşist askerî kastların gaddarca saldırılarına karşı çıkan bir halkın savaşıdır.

'Bu, barış için yapılan bir mücadeledir; Savaşı kışkırtanlara karşı yapılan bir mücadeledir.

'İspanya'da demokrasinin yok olmasını engellemek için bize yardım edin. Çünkü böyle bir sonuç, ister istemez, hepimizin ka-

çınmak istediği bir dünya savaşına yol açar.

Müdahale edenleri engelleyin! Şubat hükümeti, yetkilerini, 16 Şubat seçimlerinden alan meşru bir hükümettir. Biz, komünistler onu destekliyor ve savunuyoruz. Çünkü bu hükümet, demokrasi ve özgürlük uğruna savaşan halkın meşru temsilcisidir.'

Nitekim, İspanya Cumhuriyetinin yenilgisi, Komünist Partisinin önceden bildirdiği gibi, savaşın başlamasına yol açtı. İspanya direniş hareketinin ezilmesinden beş ay sonra, II. Dünya Savaşı bütün şiddetiyle patlak verdi.

(27)

MİLİS KUVVETLERİ

Ayaklanmanın başlamasından itibaren, Komünist Partisi, faaliyetlerini tümüyle değiştirmek zorunda kalmıştı. Her komünistin kafasında bir tek düşünce hakimdi şimdi: Cumhuriyeti savunmak ve faşistlerin zaferini engellemek.

Faşist birlikleri, kuzeyde birkaç yönden Madrit üzerine doğru yürümeye başladığı zaman, Lister, Modesto, Juanito, Pena, Yüzbaşı Benito, Abad, Andres Martin, Barzana, Heredia, Evaristo Gil, Barral, Sender, Ariza ve daha başka komünistlerin yönetimindeki anti-faşist militanlar, düşmanın önünü kesmek için Guaddarrama dağlarına çıktılar.

Pedro Checa'nın örgütleme yeteneği, Jose Diaz'ın politik zekası, Antonio Mije'nin propaganda yeteneği, Vicente Uribe'nin politik olgunluğu ve Santiago Carillo ile Trifon Medrano yönetimindeki Sosyalist Gençler Birliğinin savaşçı ruhu, bu kritik günlerde ön plana çıktı.

Direniş hareketi, politik güçlerin kendilerini denemeleri ve güçlerini ispatlamaları için elverişli bir ortam oluşturdu. Bu arada, Komünist Partisinin devrimci niteliği tümüyle ortaya çıktı. Halk yığınları çok geçmeden, Parti olmasa, karşı-devrimci

güçlerin en ufak bir direnişle karşılaşmadan hedeflerine varabileceğini anladılar.

1933'de, Hitler iktidara gelip de İspanya'da bir faşist darbe tehlikesi başgösterdiği zaman, komünist Partisi, demokrasiyi ve cumhuriyeti savunmak amacıyla işçi örgütlerinden ve anti-faşist milis kuvvetlernden oluşan silahlı birliklerin kurulmasını önermişti.

Cumhuriyetçilerin safında olanların birçoğu, milis kuvvetlerinin gereğini kavrayamamışlardı. Komünistlerin fazla telaşçı oldukları ileri sürülüyor, önerileri eleştiriye uğruyordu. Partinin gizli niyetleri olduğundan kuşkulanılıyordu.

Ancak, gençliğin büyük bir çoğunluğu, eski cumhuriyetçi liderlerin ve bürokratların görüşlerini paylaşmıyordu. Dogmatik fikirlere saplanmış ve yasalara körükörüne bağlanmış olan söz konusu bu kişiler, dünyada olagelen gelişmelere ve güçler dengesindeki değişikliklere akıl erdiremiyorlardı. Sosyalist Gençler Birliği liderleri, Santiago önderliğinde, örgütü sınırlayan bu bürokratik bağları söküp attılar. Genç ve yaşlı sosyalistler, komünistlerle birlikte mücadeleye katıldılar. Bu elemanlar, halk birliğinin ve dayanışmasının muhafazasında büyük etken olmuşlardır.

Komünist Partisi, kendi güçleriyle ve bazı askerî yöneticilerin yardımıyla 1933'de, İspanya'nın hemen her ilinde, Anti-faşist İşçi ve Köylü Milis kuvvetlerini kurdu. Madrit'teki milis kuvvetlerinin yöneticileri, Lister, Modesto ve Yüzbaşı Benitoydu. Başkan, Partinin örgüt sekreteri olan Pedro Checa'ydı.

Komünist Partisi, anti-faşist milis kuvvetlerini kurduktan sonra, Sosyalist Gençlik de onun yolunu izledi. Milis kuvvetleri, 1934 Asturia ayaklanmasında ilk kez silahlı birliklere karşı savaştı. Bu güçler, İşçi Kardeşler Birliği savaş sloganı altında, İspanya'daki karşı-devrimci ve faşist kuvvetlere karşı çarpışan hücum birliklerini oluşturuyordu.

Cumhuriyetçi hükümetin önceleri şiddetle karşı olduğu bu militanlar, âsi ordunun Madrit'e doğru ilerlemesini engellemiş, Somosierra, Navacerrada ve Alto del Leon'da ordu birlikleriyle meydan savaşlarına tutuşmuştur. Bu güçler, Halk Cephesinin bel kemiğini oluşturuyordu.

Savaşın ilk haftalarında, başlıca kaygımız, Madrit'e çıkan yolları tutmak, düşmanın başkenti işgal etme çabalarını engellemekti. Madrit, Cumhuriyetçi Hükümetin elinde kaldığı sürece, zafer garanti altında demekti. 1933'de, milis kuvvetlerinin kurulmasına inatla karşı çıkmış örgütler de dahil olmak üzere, bütün partiler ve örgütler, şimdi son sürat kendi milis kuvvetlerini kurma çabasına girişmişti.

Gönüllülerden kurulu ve en ilkel askerî eğitimden geçen milis kuvvetlerinin, yiğitliklerine rağmen, uzun süreli bir savaşa dayanamayacakları tâ başından belliydi. Milisler, Cumhuriyeti zaptetmeye kalkışan, iyi donatılmış düzenli ordu birlikleriyle başa çıkamazdı.

Levante anarşistleri, 'Gül Dalı' ve 'Demir' birliklerini örgütlediler. Dürüst anarşist işçilerle birlikte, anarşistler tarafından San Miguel de los Reyes cezaevinden salıverilen adi mahkûmlar da, milis saflarına katıldı. Katılanlar arasında, bazı faşist elemanlar da vardı. Bunlar, Valencia'daki komünist bürolarına saldırmak suretiyle gerçek yüzlerini gösterdiler. Ama öyle şiddetli bir dayak yediler ki, bir daha böyle bir işe cesaret edemediler.

Cumhuriyet Hükümetinin şiddetle muhtaç olduğu orduyu kurmak amacıyla, Komünist Partisi, milis kuvvetlerini birleştirme çabasına girişti. Partinin faaliyeti, insiyatiften yoksun olan hükümetin eksiğini tamamlıyor, onun birçok güçlüklerin üstesinden gelmesini sağlıyordu. Birçok erdemleri ve saygıdeğer yanları olan Giral Hükümeti, milis kuvvetlerini resmen tanıdığını bir kararname ile açıkladı. Böyle bir karar başlıbaşına yeterli olmamakla birlikte, Cumhuriyetçi bir ordunun kurulması için atılmış önemli bir adımdı.

Komünistlerin, politikası halkın zararına olduğu sürece eleştirmekten çekinmedikleri Martinez Barrio, milis kuvvetlerinin Donatım ve İkmal İşleri Komitesi Başkanlığını kabul etti. Hükümete yararlı olacağı düşüncesiyle alçakgönüllülükle kabul ettiği bu basit iş, Martinez'in itibarını arttırdı. Onun bu davranışı, ülke içinde veya dışında caka satmaktan başka bir düşünceleri olmayan gösteriş meraklısı politikacılar için iyi bir örnek oldu.

1936 Ağustosunda, Jose Diaz ile birlikte, Albay Asensio'nun,

Guadarrama'daki askeri karargahına gittik. Burada, omuzunda bir tüfek, eski başbakan Casares Quiroga'ya rasladık.

Ayaklanmadan birkaç hafta önce, Navarre'deki durumu bildirmek üzere kendisini ziyaret etmiştik. Requetes'ler, bu bölgede açıktan açığa bir darbe hazırlığına girişmişti. O zaman bize: 'Siz komünistler çok kuruntulu insanlarsınız' demişti. 'Faşistlerle ve karşı-devrimcilerle aklınızı bozmuşsunuz'.

Şimdi, kendisini karşımda görünce, sordum:

'Faşistlerle aklımızı bozmakta haklı mıymışız, değil miymişiz Senor Casares? Onları komünistler mi icat etti dersiniz? Yoksa sizler devekuşu misali başlarınızı kuma gömüp onları görmezlikten mi geldiniz?'

Casares, üst kademelerdeki kişilerin kendisini etkilediklerini ve yanılttıklarını söyleyerek, kendisini haklı çıkarmaya çalıştı.

'Kimi kastediyorsunuz? Azana'yı mı?'

'Onu söyliyemem, ama sorumluluk yalnız bana ait değil.'

Albay Asensia ile cephedeki durumu görüştük. Bu noktada, düşman kuvvetlerine karşı bir denge sağlanmıştı. Albay, 'Fontan siperini görmek ister misiniz?' diye sordu bize. 'Burası, sürekli düşman ateşi altında olduğundan, doğru dürüst siper diye bir şey yok. Toprağın içindeki bir büyük girintiden ibaret hepsi.'

(Madrit yolu üzerinde bulunan bu kilit noktasını ele geçirmek için, gece gündüz çarpışan düşmanı durdurmak amacıyla, ne yapıldığını öğrenemedik. Guadarrama cephesinden sorumlu olan Albay Asensio bize bunu anlatmaktan kaçındı. Herhalde bu, birçok günahları içeren askerî bir sırdı.)

'İyi ama oraya nasıl gideceğiz?' dedi Diaz.

'Zırhlı bir araçla.'

Zırhlı araç dediği, cumhuriyetçilerin seri halinde imal ettiği arabalardan bir tanesiydi. Bir tabaka kağıt da, ancak bu araba kadar kurşunlardan korunma olanağı sağlayabilirdi. Sipere doğru yol aldığımız bir sırada, bizi farkeden düşman bataryaları üzerimize ateş açtı. Ünlü zırhlı arabamıza isabet ettirebilselerdi, bizi delik deşik etmeleri işten bile değildi.

Dikenli tellerle çevrilmiş bir yolun köşesinde, Asensio arabadan inmemizi söyledi. Düşman ateş etmeye devam ediyordu.

Araba geri döndü. Biz de dikenli tellerin arasından geçerek sipere doğru koştuk. Dikenli teller eteklerime takılıp duruyordu. Bir avuç toprağı düşmana vermektense ölmeyi tercih eden bu bir avuç insanın kahramanlığına tanık olmam için, beni durdurmak istiyordu sanki. Albay Asensio'nun kurmay heyetinin alçakça ilgisizliği, beni çok öfkelendirmişti. Bu adamlar, her zaman yönetmeye alışık oldukları düzenli ordu birlikleri gibi disiplinli olmadığı için, milis kuvvetlerini umursamıyorlar ve bu yüzden onları ölüme terkediyorlardı.

Sipere vardığımızda, üstü başı kir pas içinde, yüzü gözü şişmiş, gözleri çakmak çakmak bir avuç askerle karşılaştık. Çoğu yaralıydı. Yaptıkları fedakârlığın önemini biliyorlar, perişanlıklarına rağmen düşmanla çarpışmaya devam ediyorlardı.

Bizi gördükleri zaman çok sevindiler. Düşmandan korunmak için, kum torbalarından yaptıkları barikatların arkasından sürüne sürüne yanımıza geldiler ve elimizi sıktılar. Yüzbaşı Fontan, bu militanlara karşı beslediği hayranlıktan söz etti. 'Bu adamlar elimizin altında oldukça, sırtımız yere gelmez. Bütün dünyayı fethederiz. Askerî düzenden haberleri yok ama, öyle iyi savaşıyorlar ve öyle iyi dayanıyorlar ki, onları kimse altedemez.' Askerler de, profesyonel bir asker olan ve cumhuriyetçi eğilimi herkesçe bilinen komutanları Fontan'a yürekten bağlıydı.

Askerlerin hepsiyle ayrı ayrı konuştuk. Onlara durumu açıkladık, zafere olan inancımızı belirttik ve moral verdik. Kimlik kartlarını, kişisel evraklarını, annelerinin ve sevgililerini resimlerini çıkartıp gösterdiler. Bu resimleri imzalamamızı, yüreklendirici birkaç cümle yazmamızı, onlara umut ve şefkat vermemizi bekliyorlardı.

Sürekli düşman ateşi altında olduğumuz halde, uzun zaman askerlerin yanında kaldık. Ellerinde top olmadığından, düşmana karşılık veremiyorlardı.

Hava kararmaya başlamış, top ateşi biraz yatışmıştı.Yüzbaşı Fontan, bize gitmemizi salık verdi. Düşman gece ani birsaldırıya geçebilirdi. Yiğitlerle vedalaştık. Hepsiyle ayrı ayrı el sıkıştık, kucaklaştık. Bize, ailelerine gönderilmek üzere mektuplar ve mesajlar verdiler. 'Çabuk gidin! Düşman yeniden saldırıya geçmeden önce kaçın!' diye bağırıyorlardı.

Oradan hızla ayrıldık, ama düşman topçusu bizden de hızlıydı. Bu engelli koşuyu inanılmaz bir süratle koştuk. Nihayet atış menzilinden çıkabildik. Ana yoldan saparak Guadarama'ya kadar yürüdük. Oradan da Madrit'e döndük.

Yüzbaşı Fontan'ı bir daha göremedik. Ziyaretimizin ertesi günü, bir düşman mermisi yüzünden, Cumhuriyet sadık bir evladını, İspanya halkı da, en dürüst ve en kahraman askerlerinden birini kaybetti. Kendi adıyla anılan bu siperleri, kendi hayatı pahasına savunmuştu. Yine onun adını taşıyan Halk Ordusunu oluşturan askerlerin herbiri, bu türden birer kahramandı.

Guadarrama yakınlarındaki Somosierra savaşı da unutulmaz bir iz bırakmıştır. Bu savaş, yeterince donatılmamış militanlarla, düzenli ve iyi yönetilen ordu birlikleri arasında yapılan korkunç bir savaştır.

Alto de Leon da, militanlarının kahramanlıklarına ve fedakârlıklarına sessizce tanıklık etmiş bir kasabadır.

Dediğim gibi, savaş, Partinin faaliyetlerini tümüyle değiştirmesine yol açmıştır. 18 Temmuzdan sonra, Parti, bütün çabasını cephede ve cephe gerisindeki halk direnişini örgütlemeye harcamıştır.

Yoldaşlar, fedâkarlık ve faaliyet konusunda birbirleriyle yarış ediyorlardı. Ağır hasta olan genel sekreterimiz Jose Diaz'dan tutun, uzak bir ildeki en mütevazi parti üyesine kadar, herkesin kafasında savaş bir saplantı haline gelmişti. Herkes, Cumhuriyetin zafere ulaşmasını sağlamak için, her gün biraz daha çaba gösterme gayreti içindeydi.

Komünist milletvekilleri, bu her türlü bencillikten uzak faaliyetlere büyük bir hevesle katılıyorlardı.

Bazıları, yalnız meclis birleşimleri için Madrit'e geliyorlardı. Bu yüzden, ihtilal patlak verdiği zaman, çoğu kendi seçim bölgesinde bulunuyordu. Canarias milletvekili Eduardo Suarez Morales ile Cordobes milletvekili Bautista Garces, kendi seçim bölgelerinde falanjistler tarafından tutuklanarak öldürülmüşlerdir. Canarias'ta bir parti konferansı düzenlemekte olan Suarez Cabrales ile Jose Ochoa Alcazar, önce gaddarca işkencelere tabi tutulmuşlar, sonra daha canlıyken çuvallara konulup denize atılmışlardır.

Ayaklanmadan iki gün önce, bir bölge toplantısına katılmak üzere Galicia'ya giden Leandro Carro, Orense'deki parti yöneticisi Benigno Alvarez ile birlikte Galicia'daki çarpışmaya katıldı. Kahramanca bir direnişten sonra, bir grup gerilla ile birlikte dağlara kaçmayı başardılar. Alvarez, daha sonra orada öldü. Carro, iki yıl aşkın bir süre gerillaların arasında kaldı. Savaşın sonunda Portekiz'e kaçtı. Oradan da Meksika'ya gitti.

Asturia milletvekili Juan Jose Manso, Yoldaş Angelin ve Roza kardeşler, Asturia'daki çarpışmaya katıldılar ve oradaki direniş hareketini örgütlediler. Savaşta öldürülen parti yöneticileri arasında, Asturia'lı Horacio Argüelles'i, Gijon'lu Carlos Vega'yı ve Ovideolu Herminio Argüelles'i sayabiliriz.

Milletvekillerimizden birçoğu milis kuvvetlerine katıldı. Granada'lı Antonio Pretel, Lina Odena ile birlikte Granada cephesinde dövüştü.

Kadiz milletvekili Daniel Ortega, Beşinci Kol'u örgütleyenlerden biridir. Bütün savaş süresince, Madrit'te faal bir rol oynamıştır. Ortega, Casado'nun teslim olmasından sonra, falanjistler tarafındandan vuruldu.

Adriano Romero ile Pedro Martinez Carton adındaki milletvekilleri, önce milis kuvvetlerine, arkadan da orduya katıldılar. Romero, Endülüs'te karargâh komutanıydı. Marnitez ise, kendi seçim bölgesi olan Estremadura'daki bir askerî birliği yönetiyordu.

Politibüro üyelerinden çoğu, ben de dahil olmak üzere, milletvekiliydi.

Diğer arkadaşlar gibi benim de başlıca kaygım, cephede olup bitenlerdi. Ama cephe gerisindeki işleri de ihmal etmemek gerekti. Bu çetin savaş günlerinde bize pek çok görevler düşüyordu: Asilerin işgali altındaki bölgelerden tahliye edilen insanlara yardım etmek; kreşler, çocuk yuvaları açmak; emzikli annelere yardımda bulunmak; asker üniformalarının dikilmesini sağlamak için dikiş yurtları açmak; savaş endüstrisinde çalışan işçilerin yiyeceğini sağlamak; ve savaşın yarattığı sorunlara bir çözüm yolu bulmak için, Savunma Bakanlığı ile işbirliği yapan Kadın Yardımlaşma Derneğinin faaliyetlerine katılmak gibi işler bize düşüyordu.

Parti, savaş meydanlarında ve cephe gerisindeki propaganda faaliyetlerini yoğunlaştırmıştı. Çeşitli toplantılara, konferanslara ve gösterilere katılmamız gerekiyordu. Bütün bu işlerin dışında, bir de meclis birleşimleri oluyordu. Bu birleşimlere, başkan yardımcısı olarak katılıyordum.

Parti beni, başka yoldaşlarla birlikte, gerektiğinde Guadarrama, Somosierra, Ciudad Universiteria, Aragon, Atalonia ve Estremadura cephelerine, ateş hatlarının içersine yolluyordu. Oradaki askerlere partinin sesini duyuruyor, yardım elini uzatıyorduk. Şunu itiraf edeyim ki, sivil halktan çok askerlerin arasında rahat ediyordum.

Başardığımız işlerin şerefi tümüyle partiye aittir. Herbirimiz gücümüzü partiden alıyorduk. Onun politik faaliyetlerinden esinleniyor, onun sayesinde kusurlarımızın, zaaflarımızın üstesinden geliyorduk.

Komünist Partisinin yetiştirdiği militanlar sayısızdır. 'Herkesten önce ilerliyen ve herkesten sonra çekilen,' bu yiğit savaşçıların gösterdiği yararlıklar anlatmakla bitmez.

İşçisi, köylüsü, öğrencisi, askeri, gemicisi hepsi Komünist Partisi saflarında yer almıştı. Parti, bir Bütün halinde, tek bir amaca yönelik olarak savaşı sürdürüyor, İspanya'nın özgürlüğü ve bağımsızlığı uğruna canla başla mücadele ediyor, Cumhuriyeti ve demokrasiyi savunuyordu.

(28)

BEŞİNCİ ALAY

Acemi askerlerin kayıt işlemleri, Madrit'teki Salesia Manastırında yapılıyordu. Milis kuvvetlerinden kurulu Beşinci Alay işte böyle doğdu. Bu alay şu aşağıdaki tabur ve tümenlerden oluşuyordu:

Mahalli Milis Kuvvetleri, İşçi ve Köylü Gençliği, Ekim, Thaelman (*), Demir, Kızıl Aslanlar, Kızıl Mermiler, Ak Sanatlar, Kalem (İspanya Öğrenci Birliği), Asturia, Condes(**), Yüzbaşı Benito, Leningrad, Paris Komünü (***), Madrit Komünü, Zafer, Kronstadt Gemicileri(****), Jaen (Endülüs'te bir il), Lister, PUA, Jose Diaz ve Çelik Taburu.

Milis kuvvetlerine yazılmak isteyenler o kadar çoktu ki, Beşinci Alaya şu birlikler eklendi: Sosyalist Gençlik Birliği Taburu (kısa adı La Pasionaria), Mangada taburu ve Galan tümeni. Sosyalist Parti Birliği (*), Catalonia'da Karl Marks tümenini, daha sonra 27. Bölüğü organize etmiştir.

(*) Ernest Thaelman (1886-1944), Alman Komünist lideri, naziler iktidara gelir gelmez tutuklanmış, birkaç yıl toplama kampında kaldıktan sonra idam edilmiştir.

(**) Yüzbaşı Fernando Condes. monarşist lider Calvo Sotelo'yu katletmekle suçlanan bir sivil muhafız.

(***) 8 Ocak 1871'de, Paris kenti alman ordusu tarafından kuşatılmıştı. Versay'deki merkezi Fransız hükümeti, ulusl muhafızları silahsızlandırmaya kalkıştığı zaman, Paris proletaryası, komün idaresini kurdu. Marks, Engels ve sonradan Lenin, Paris Komününün ilk işçi hükümeti olduğunu ilan ettiler. İki ay sonra, Versay birlikleri, kenti yeniden ele geçirdiler ve 17.000 erkek, kadın ve çocuğu katlettiler.

(****) Leningrad yakınlarındaki bir ada üzerindeki Kronstadt üssü, 1905 ve 1917 Rus devrimlerinde önemli rol oynayan ayaklanmalara sahne olmuştur.

(*) 23 Temmuz 1936'da Catalonia Komünist Partisi, Catalonia İşçi Partisi ve Catalonia Sosyalist Birliği birleşerek Catalonia Birleşik Sosyalist Partisini kurdular. Bu parti, direniş hareketine büyük ölçüde katkıda bulunmuş ve Catalonia işçi örgütü içersindeki anarşist eğilimleri bastırmak için elinden geleni yapmıştır.

Hükümetin güçlerini düzenleme yolunda attığı ilk adım, milis kuvvetlerini askerî bir disipline sokmak oldu. Arellano, Marquez, Gallo, Jose Galan, Barcelo ve Bueno gibi, militanların sevgi ve saygılarını kazanmış olan tecrübeli komutanlar ve askerî teknisyenler, milis kuvvetlerinin eğitimini üzerlerine aldılar.

Cumhuriyet hükümetinin en sağlam ve en ciddi askerî örgütünü oluşturan Beşinci Alay mensupları, Cumhuriyetin zafere ulaşmasını yürekten isteyen kişilerdi. Komünist Partisi, militanlar arasında kurduğu düzen ve disiplin sayesinde, birbirinden farklı görüşlere sahip pekçok sivil ve askerin Beşinci Alaya girmelerini sağlamıştı.

Komünistlerin düzenlediği birlikler, sadece askerî sorunlarla uğraşmıyordu. Bunlar politik eğitime de büyük önem veriyor, bu arada gazete bile çıkarıyorlardı. Örneğin, Popular Militia gazetesinin tirajı günde 75.000'i buluyordu.

Güncel olayları çizelgelerle belirten bültenler, müstahkem mevkilere ve siperlere yerleştiriliyordu.

Beşinci Alay, sonradan orduya örnek teşkil eden bir sağlık merkezi ve karargâh binası kurmuştur.

Öte yandan, milis kuvvetlerinin el bombalarını ve zırhlı araçlarını sağlayacak olan bir savaş endüstrisinin de temelleri atılmıştı. Silah tamir atölyeleri, modern hastaneler, dinlenme evleri, sanatoryumlar, asker çocukları için yetimhaneler ve yüzlerce kadının çalıştığı dikiş yurtları açıldı.

Beşinci Alay, topçu ve piyade yetiştiren askerî eğitim kursları açtı. Savaşa katılan ilk tankçılar ve havacılar, hep bu alayın saflarında yetişti. Beşinci Alay böylece, hükümetin aylarca önce yurt çapında yapmış olması gereken şeyleri, ufak çapta gerçekleştirmiş oldu.

Beşinci Alaya mensup olmak, bir şan ve şeref meselesi, herkesin övüneceği bir şeydi. Ozan Rafael Alberti, 'Ben Beşinci Alaydan bir askerim' adlı kısa şiirinde bu duyguyu şöyle dile getiriyor:

'Yarın evimden ayrılıyorum,
Öküzlerimi, köyümün insanlarını
Geride bırakacağım.'

'Bahtın açık olsun! Nereye gidiyorsun, söyle bana.'

'Beşinci Alaya katılıyorum.
Aç, susuz
Dağlar bayırlar aşacağım,
Zafer ve kahramanlık türküleri söyleyerek.
Çünkü Beşinci Alaydan bir askerim ben!'

Beşinci Alayın düzenlediği çelik taburlar da, ayrıca övgüye değer. Bu taburlar, halk davasını canları pahasına zafere ulaştırmaya kararlı, fedakâr, yiğit erkeklerden ve kadınlardan oluşuyordu. Ozan Luis de Tapia, bu efsanevi taburlar hakkında şu şiiri yazdı:

Çelik Taburlar,
Türkü söyliyerek
Ölüme gidiyor!
Yiğit savaşçılardan,
Gerçek kahramanlardan
Oluşan Çelik Taburlar,
Zafere doğru ilerliyen
Çelikten insanlardır.

Savaşın potasında yoğrulan
İşçi, köylü, gerilla, asker,
Hepsi tek amaç uğrunda birleşmiş.
Çelik Taburlar,
Zafere doğru ilerliyen
Çelikten insanlardır.

Çelik Taburlar,
Türkü söyleyerek
Savaşa gidiyor!
'Çocuklarımızı daha iyi
Bir dünyada yaşatmak için
Ölüme gidiyoruz'
Diyorlar.

Çelik Taburlar,
Zafere doğru ilerliyen
Çelikten insanlardır.
Onlar oldukça,
Faşistler gelemez.

Bütün Halk Cephesi örgütlerinin, özellikle Komünist Partisi'nin ve Beşinci Alayın yaptığı propaganda çalışmaları, direniş hareketini kamçılamakta çok önemli bir rol oynamıştır. Gazeteler, afişler ve broşürler, savaş meydanlarında ve cephe gerisinde, cumhuriyetçilerin kazandığı zaferleri ve halkımızın savaşçı ruhunu etkin bir biçimde yansıtıyordu.

Parti tarafından çıkarılan Mundo Obrero ve Frente Rojo, savaş zamanı basılan devrimci işçi gazetelerine mükemmel birer örnek teşkil ediyorlardı. Bu yayınlar, halk yığınlarına umut ve inanç veriyor, anti-faşist görüşleri yansıtıyor, komünistlere rehberlik ediyor, Partinin dayanışma politikasını pekiştiriyordu.

Mundo Obrero ve Frente Rojo'nun çıkarılmasına yardımcı olan pek çok asker vardı. Bunlardan biri olan Ballesteros, sonradan âsiler tarafından vurulmuştur. Ballesteros, gazeteciliğe kendini canla başla adamış olan tutkulu bir arkadaştı. Durup dinlenmeden çalışır, hiç bir görevi yüklenmekten kaçınmazdı. Çünkü, yazı işleri müdürü olarak taşıdığı sorumluluğa rağmen, her şeyden önce Partili bir militandı. Eusebio Cimorra'nın politik yorumları ve tarihi değerlendirmeleri, ayrıca övgüye değer. Özellikle, Montana Kışlasına yapılan saldırıya ilişkin yazısı çok ilgi çekicidir. Yoldaş Rejano, Frente Rojo gazetesinde çalışıyordu. Geniş kültürlü, alçak gönüllü ve çok yönlü bir arkadaştı. Yine aynı gazetede çalışan Yoldaş İzcaray, herkesin okuduğu ve her yerde tartıştığı canlı makaleler yazıyordu. Her iki gazetenin de yazı işleri müdürleri, arada sırada hatalara düşmekle birlikte, gönülden çabaları, olağanüstü gayretleri sayesinde elimizde daha tecrübeli gazeteciler olmamasından ileri gelen açığı kapatıyorlardı.

Sosyalist Gençler Birliği, Fernando Claudin ve Victor Velasco gibi akıllı yöneticilerin başkanlığı altında, günlük La Hora ve Ahora dergilerini yayınlıyordu. İspanya'nın yurtsever gençleri-

nin sesleri olan bu dergiler, gençliğe rehberlik ediyor, onları eğitiyordu.

Yazarlar, ozanlar, sanatçılar, ressamlar ve heykeltraşlar, Beşinci Alaya hizmette bulunmak için yarış ediyorlardı. Beşinci Alay da, buna karşılık, onlar için bitip tükenmez bir esinlenme kynağı oluyordu. İçlerinden birçoğu, yerine göre kalemi ve yerine göre de kılıcı kullanıyorlardı.

Cumhuriyetçilerin edebi çevrelerinde ün yapmış olan demokratik gazeteci Antonio Zozoya, milis gücünün kahramanlığından etkilenerek, onlarla aynı safta çarpışma arzusunu şu satırlarla dile getirmiştir:

Yurdumuza şeref veren
Şanlı milis gücü
Her türlü övgüye değer.
Yiğitçe savaşan bir asker
Daima kahramandır.
Ama soydaşlarına karşı kullanılan
Kiralık asker
Bir köledir.
Milis askeri
Köle olamaz asla!
Savaşta,
Düşman saldırdığında,
Korku içersinde,
'Ana, beni zorla
Savaşa sürüyorlar'
Demez.
Milis askeri şöyle der:
'Milletimin çağrısına uyarak
Savaşa gidiyorum,
İhanete, gaddarlığa karşı,
Dövüşmeye gidiyorum.
Anamın ağaran saçları
Gözümün önünde,
Babamın anısı yüreğimde,
Sevdiklerimi korumak,

Baskı altında inleyen
Halkımı kurtarmak,
Üzerinde doğduğum toprakları,
İçinde büyüdüğüm evi
Defne dallarıyla donatmak için,
Sevinçle savaşmaya gidiyorum.
Kardeşlerimle birleşerek
Zafere doğru koşuyorum.
Ölecek olursam da,
Bir milis askeri gibi
Yiğitçe öleceğim!'

Antonio Machado, bütün İspanya'da efsaneleşen halk kahramanı Lister şerefine şu aşağıdaki dizeleri yazdı:

Embro Ordusunun Komutanı,
kahraman Lister'e.

Bize bekçilik eden
Soylu asker,
Yenilmez İspanyol,
Güçlü savaşçı Lister!
Mektubun, üzerimdeki
Ölüm yükünü hafifletti.
Mektubun bana,
İberia toprakları üzerindeki
Kutsal savaşın sesini getirdi.
Barut ve biberiye kokuları,
Benim de yüreğime doldu.
Kıyılarda yankılanan
Ebro askerlerinin
Savaş naraları
Kulaklarımda çınlıyor.
Yiğit Lister!
Kalemimin senin cesur kılıcına
Layık olacağını bilsem,
Ne mutlu bana!

O zaman ölsem de
Gam yemem.

Başkentin düşman tarafından kuşatıldığı ve korkunç bombardımanlara uğradığı bir sırada, asker-ozan Herrera Petere, Madrit halkına, son bir direnişte bulunması için şu aşağıdaki çağrıda bulundu :

UYARI

Madrit, Madrit, kapılarında faşizm,
Gözlerinin önünde, canevine
O kapkara burnuyla
Saldırıyor hayasız.
Silaha sarılın Madrit halkı,
Durup dinlenme günü değil.
Havada demir kokusu,
Mavi gökte kurşunlar uçuşuyor,
Toplar sarsıyor kenti.
Toprak hallaç pamuğu gibi,
Toz duman, kara gülle parçaları
Yükseliyor dört yandan.
Faşistlerin saldığı ölümkuşları
Kanat açmış rüzgarlara.
Erkek, kadın genç yaşlı,
Kan ağlıyor Madrit halkı.
Madrit, Madrit kapılarında faşizm,
Dosdoğru geliyor üstüne
O kara ejder.
Ama geç değil Madrit'in yiğit evlatları,
Çabuk, silah başına!
Nazilerin uşağı
Paralı askerlerin hiyaneti,
Bu yüzkarası saldırı.
Silah başına Madrit halkı!
Faşist canavarın hain pençesi

Sıkmak üzere boğazını.
Kendini temiz bir yaşama,
Özgürlüğe, umuda
Ve mutlu bir yarına
Adamış yiğitleri,
Kahraman Madrit'imin.
Bakın pencereden,
Gün, durup dinlenme günü değil.
Bugün, bu gece, yarın
Faşist ordusu
Ölümcül bir darbeyle,
Ele geçirmek istiyor
İspanya'nın görkemli başkenti
Madrit'imizi.
Yoldaşlar, uyarırım sizi,
Beşinci Alay
Gönderdi beni,
Karar saati bu,
Yurdumuzun yazgısı
Bu savaşa bağlı.
Çabuk, çok çabuk, bir an gecikmeyelim!
Durum ivedi,
Tüfekler bekliyor sizi.
Silaha, silah başına yurttaşlarım!

Ozan Emilio Prado, Halk Cephesinin ilk generali olan Yoldaş Modesto'ya övgü olarak, şu aşağıdaki şiiri yazmıştı. Beşinci Alaydan yetişmiş olan Modesto, önce Çelik Taburların, sonra da Thaelmann Taburunun komutanlığını yapmıştır.

Thaelmann Taburundaki Yoldaşlara ve
Tabur Komutanı Modesto Guilloto'ya:

... Bir avuç yiğit bilirim ki,
Özgürlük kavgasında yok eşi.
Güneşi sürüklerler savaş alanına,
Şafağın yüreğinden güneşi.

Süngülerinde yalım yalım
Bu güneşin şavkı,
Açarlar savaş sancaklarını.
Thaelmann Taburudur bu,
Davullar vurulmadı onları
Kavgaya çağırmaya,
Namlular dikilmedi kapılarına,
Kuru davul sesi, tehdit değil,
Onları bu kavgaya
Güle oynaya getiren,
Yüreklerindeki bilinçti.
Bu bilinç, düşmanın döktüğü
Kanla uyanmıştı.
Ses verdi binlerce can:
Yurttaşlar silah başına,
Kazmayla, yabayla
Orakla, bıçakla
Saldırın düşmana.
Paslı tüfeklerle,
Atadan kalma.
Kurşun yoksa, taş var ya
Tüfek yoksa, sopa var ya.
Barikatlarımız mı yok diyorsunuz,
Ölen ilk yoldaşlarınızın
Gövdelerinden oluşacak o da.
Düşmanın çeliği
Yakıp yıkıyor sokaklarımızı,
Kana buluyor tarlalarımızı.
Kovun hainleri,
İspanya'mıza göz koyan faşistleri,
Yöresinde ardıç ağaçları,
Ulu meşeler büyüyen
Villalba'dan geçiyorlar,
Tırmanıyorlar Navacerrada'ya,
Navacerrada savunusuz
Bekliyor yazgısını orda,
Barzana ötede,

Modesto da orada,
Demir ve taştan oluşan
Bir soylu adam,
Çocuklar gibi duygulu,
Kaplanlar gibi güçlü.
Peguerinos elden gitti, yoldaşlar,
Bizim değil artık!
Ve aşağıda Talavera'ya
Mağrîbiler el atmış.
Kükre, Thaelmann Taburu!
Saldır! Düşmana teslim etmeyelim yurdu.
Kızıl yıldızımız
Kurtarsın Madrit'i.
Saplanıp faşizmin böğrüne
Sivri mahmuzlar gibi,
Sürüp atalım ülkeden hainleri.
Başaracaksınız yoldaşlar,
Sizlersiniz İspanya'nın umudu,
Yiğit Komünist Modesto,
Özü sözü doğru.
Komutanım Modesto,
Demir ve Taştan Babamız,
Gerillalarını senin
Yakından tanırız,
Ve onları bu soylu kavgaya
Getiren inancı.
Şimdi yeni tugayında
Kabarıyor maya,
Thaelmann Taburunun
O doyumsuz
Yengi ekmeğini oluşturmaya.

Halkına olan bağlılığını affetmeyen falanjistlerin yakaladığı çoban-ozan-asker Miguel Hernandez, Frankocuların cezaevinde, acı ve umutsuzluk içerisinde öldü. Kendisinin, cumhuriyetçilere adadığı 1000 kadar şiiri vardır. Aşağıdaki şiir, İspanya'nın özgürlüğü uğrunda canlarını veren, Uluslararası Tugayların kah-

ramanlarına karşı beslediği duyguları ustalıkla dile getirmektedir:

Yürekleri sınır tanımayan,
Kendilerini evrensel kardeşliğe adayan
Sizler,
Ufukları, kar, çöl, dağ
Ve sonsuz evrenlere doğru uzayıp giden
Yiğitler,
Yurdumuz bayrak bayrak
Savaşa çağırmış sizi.
Yaşam soluğumuzla
Kutsanacak bu toprak,
Kana susamış parsların
Dişlerine atarken kendinizi,
Güneşlerin, denizlerin şevkiyle
Sizi bağrına basacak İspanya.
Zeytin ağaçları fışkıracak gövdelerinizden,
Kök salacaksınız toprağın derinlerine,
Sizler ey evrensel canlar,
Kendilerini İnsan'a adayan.

Madrit savunmasının yapıldığı günlerde, Komünist Partisi ve Beşinci Alay adına şarkılar düzenlendi. Aşağıda, ilk kez Madrit siperlerinde söylenen, sonradan bütün Cumhuriyetçi İspanya'ya yayılan bir şarkının sözlerini veriyoruz:

Komünist Partisi
Savaşta en ön safta,
Beşinci Alayı kurdu,
Savunmak için
İspanya'yı.

İspanya'nın çiçeği,
En kırmızı çiçeği halkın,
Omuz omuza dört taburla
Döğüşüyor Madrit sokaklarında.

Anacığım, anacığım,
Bak şuraya!
Şarkılarla yürüyor alayımız
Yürüyor savaşa doğru

(29)

PARİS DELEGASYONU

İspanya'da bir ağaç varsa kana bulanmış,
Özgürlüğün ağacıdır.
Kalmışsa İspanya'da tek ağız,
Özgürlüğü haykırır.

Paul Eluard

Cumhuriyetçilerin davasını böylesine güçleştiren Avrupa devletlerinin müdahale etmeme politikası, Halk Cephesi'nin bir komite kurmasını gerektirdi. Bu komite üyeleri, Fransa'ya giderek, Fransız Halk Cephesini oluşturan çeşitli partilerden ve bizzat Fransız hükümetinden yardım isteyecekti.

Komite üyeleri arasında, benimle birlikte, Jose Salmeron, Marcelino Domingo ve Recasens Siches vardı. Senor Lara ile Senor Jimenez de Asua, bize Paris'te katıldılar.

Ağustos sonunda Madrit'ten ayrıldık. İnsan Haklarının savunucusu, 1848 Devriminin ve Komünün beşiği olan Fransa'ya yaptığımız bu yolculuk, iyi ve kötü sürprizlerle dolu olarak geçti.

Valencia ile Barselona arasında hiçbir olayla karşılaşmadık. Catalonia'nın başkentine vardığımızda,Genel İşçi Sendikasının işlettiği Colon oteline indik.

Gelişimizden kısa bir süre sonra, askeri vali Luis Companys'i görmeye gittik. Catalonia Sosyalist Partisi Sekreteri Valdes, bize eşlik ediyordu. Companys bizi candan karşıladı. Yolcu-

luğumuzun amacını kendisine anlattık. O da bize başarılar diledi.

Companys'e Barselona sokaklarında, Anarşist Gizli Örgütünün kırmızı siyah bayraklarından başka birşey göremediğimizi, bu durumun bizi kaygılandırdığını anlattık. Catalonia'da, anarşistlerin egemenliği altına girmek istemeyen sosyalistlere ve solkanat işçilerine yapılan baskı bizi çok üzüyordu.

Companys, görüşlerimize canla başla katıldı. 'Söylediklerinizin hepsi doğru,' dedi. 'Ama benim ne yapmamı istiyorsunuz? Etrafım, korktukları için Milli İşçi Konfederasyonuna katılan ödleklerle dolu! Anarşist militanlar her şeye burunlarını sokuyor. Hepsini tek başına denetlemem gerekiyor. Böyle devam edemem!'

Catalonia İşçi Partisi üyesi olan arkadaşlarımızdan biri, kendi partilerinin ve Genel İşçi Sendikasının, onun yanında yer aldığını ve asayişi sağlamak için kendisine yardıma hazır olduklarını anlattı.

Companys, söylenilenlerin doğru olduğun kabul etti. Kendisi, vatanına ve milletine yürekten bağlı ateşli bir yurtseverdi. Cataloniali işçieri ve köylüleri büyük bir coşku ile övdü. Bize, Catalonia'daki endüstrinin hızla savaş endüstrisine dönüştüğünü ve kası zamanda alınan olumlu sonuçları anlattı.

İçimiz biraz rahatlamış olarak, otelimize döndük. Orada bizi kötü bir sürpriz bekliyordu. Madrit'ten ayrılırken, Devlet Bakanı hepimize diplomatik pasaportlar vermişti. Ama 1936'da, Catalonia'da diplomasi kuralları geçerli değildi. Pasaportlarımız değersiz kağıt parçalarından ibaretti.

Anarşist militanlar, Barselona'da egemenliği ele almışlardı. Başkanları Escorza, kambur ve felçli biradamdı. Bedenen bir enkaz yığınından farksız bu insanı canlı tutan tek şey, normal insanlara karşı taşıdığı nefretti. Bütün insanlığın, kendi gibi sakat ve felçli olmasını içten arzu ediyordu.

Sağ ile sol arasında durmadan mekik dokuyan Cataloniali milletvekili Doktor Trabal, otele gelerek, pasaportlarımızı vize ettirmek için, onları Anarşist Gizli Örgütü militanlarına göndermemiz gerektiğini söyledi.

'Diplomatik pasaportları anarşist militanlar mı vize ediyor?'

diye sordum, büyük bir şaşkınlıkla. 'Peki, neden? Vilayet yetkilileri yok mu? Catalonia'da hükümet yok mu? Bunun ne kadar saçma olduğunu bildirmek üzere Fransa'ya gidiyoruz, öte yandan da, çıkış vizemizi anarşist militanlardan almak suretiyle, bunu yalanlamış oluyoruz. Bu meseleyi, daha önce Catalonia Sosyalist Partisi yetkilileriyle görüşmem gerek.'

Arkadaşlarım benim görüşüme katılmadı. Çok sinirliydiler. Kendilerini küçük düşürmeyi bile göze alarak, bir an önce buradan çıkıp gitmek istiyorlardı. Bunun üzerine, tek başıma Catalonia Sosyalist Partisi yetkilileriyle görüşmeye gittim. Onlar da bana, pasaportumu anarşist militanlara gönderip, mesele çıkarmamamı salık verdiler. Önemli olan bir an önce gidip, ülke dışında davamızı savunmaktı.

Bir polis memuru pasaportlarımızı alarak, anarşistlerin 'diplomatik işler' bürosuna götürdü. Bir saat sonra, Aurelio Fernandez, 'saray' muhafızlarının eşliğinde otele geldi. Kendisi, militanların araştırma bürosu başkanıydı. Pasaportlarımızı beklediğimiz otelin küçük bekleme salonuna, kendi malikanesiymiş gibi, afra ve tafra ile girdi.

Bizi bir despot edasıyla süzdü. 'Demek Paris'e gidiyorsunuz, öyle mi?' dedi.

Arkadaşlarım susuyordu. Ben onların yerine cevap verdim:

'Evet, Paris'e. Ne olacakmış?'

'Bu iş biraz zor olacak.'

'Zorluğu kim çıkarıyor? Siz mi?'

Adam cevap vermedi.

'İspanya'dan çıkabilecek miyiz, çıkamayacak mıyız, onu söyleyin,' diye ısrar ettim.

'Bilmiyorum,' diye cevap verdi. 'Bildiğim birşey varsa, o da sınırda çok sıkı arama tarama olduğu. Herkesin eşyası sıkı bir kontroldan geçiyor.'

'Herkesinki mi?' diye sordum.

'Evet, herkesin,' dedi.

'Canlarını güvenlik altına almak için öbür tarafa sığınmak üzere ülkeyi terkedenler de aranıyor mu?' diye dayattım.

'Ne demek istiyorsunuz, anlamıyorum,' dedi, tedirgin bir tavırla.

'Ne demek istediğimi pekâlâ biliyorsunuz,' dedim. Kimse konuşmuyordu. Gergin ve düşmanca bir hava içersinde geçen konuşmamız arkadaşlarımı ürkütmüşe benziyordu.

Fernandez, şişman bir zarfı masanın üzerine bıraktı. 'İşte pasaportlarınız,' dedi. Sonra, ağır ağır, kelimelerin üzerine basa basa sözlerine devam etti. 'Döndüğünüz zaman, bu konuşmamıza devam edeceğimizi umarım, Pasionaria yoldaş.'

'Tabii,' diye cevap verdim. 'Konuşmamıza devam eder, anarşistlerin diktatoryasını Genel İşçi Sendikası Taşıt İşçilerinin nasıl evlerinden alınıp öldürüldüktelerini da ayrıca tartışırız.'

'Genel İşçi Sendikası işçilerinin öldürüldüğünü kanıtlayabilir misiniz?'

'Elbette. Öldürülen işçilerin aileleri, onu benden daha iyi kanıtlar.'

Adam bana kin dolu bir bakış fırlattı. Sonra, beni alıp götürmeye can atan muhafızlarıyla birlikte çıktı gitti. Marcelino Domingo, 'Bu adamlarla ne diye tartışıyorsunuz?' dedi. Bir an için, bize çıkış izni vermeyecekleri kanısına kapıldım. 'Olup bitenleri Madrit'e haber versek, iyi olacak.'

'Merak etme,' dedim. 'Gideceğiz.'

Bu arada Fernando, sınır polisine, geleceğimizi bildirmiş ve çıkış izni verilmemesi için talimat göndermişti.

Ama bu tasarısı ne yazık ki gerçekleşemedi. Trenimiz sınır istasyonuna vardığında geleceğimizi haber alan Catalonia Sosyalist Partisinden yoldaşlar, demiryolu işçileri ve görevlileri ve daha birçokları bizi karşıladılar. Hepsi, bizi selamlamaya, zafere olan inançlarını belirtmeye ve görevimizde başarı dilemeye gelmişti.

Onlarla uzun süre konuştuktan sonra, yetkililerin Fransa'ya doğru yol alırken, Yaşasın Cumhuriyet! Yaşasın Halk Cephesi! Yaşasın Catalonia! sözleri kulaklarımızda çınlıyordu.

Fransız başkentine gelişimiz heyecan uyandırdı. İki yüz ailenin' denetimi altında olan basın, Fransa'dan çıkarılmamızı istiyordu. Komünistlere olan nefretlerini kusan sağcı gazeteler, özellikle beni hedef almışlardı.

Otelde kalalı daha iki gün olmadan, otel sahibi bizi kapı dışarı etti. Adam bizlerden binlerce defa özür dileyerek gayet na-

zik bir şekilde, 'Ateşten Haç' adı altındaki Fransız faşistlerinin otelini basma tehdidinde bulunduklarını açıkladı. Benim hesabıma çok üzüldüğünü, ama elinden başka birşey gelmediğini söylüyordu.

İspanya Elçiliği yakınlarındaki bir otele taşındık. Aynı gün, Fransız faşistlerinden aldığım bir tehdit mektubunda, Fransa'yı terketmem bildiriliyordu. Mektupta, 'Gitmediğiniz takdirde, Fransa'da Cumhuriyetçi İspanya adına propaganda yapmanızı engellemek için her türlü çareye başvuracağız' deniliyordu.

Mektubu, Fransız Komünist Partisindeki yoldaşlarımıza gösterdim. Onlar da bu olayı, Fransız Komünist Partisinin yayın organı olan Hümanité gazetesinde kınadılar. Ayrıca, İçişleri Bakanına protesto çekerek, İspanya Cumhuriyeti lehindeki kampanyalarını şiddetlendirdiler.

O sıralarda, Fransa'daki İspanya büyükelçisi, Asturia seçimlerinde benimle birlikte adaylığını koymuş oan, 'hukukçu' Alvaro de Albornoz'du. O güne kadar, dış ülkelerde bizi temsil eden İspanyol diplomatlarının faaliyetlerine ilişkin en ufak bir bilgim yoktu. Büyükelçimizi görev başında gördüğüm zaman, büyük bir hayal kırıklığına uğradığımı itiraf ederim. Kendisi, savaş halinde olan bir ulusun temsilcisinden çok, göstermelik bir kukla niteliğindeydi.

Eski sosyalist bakanlardan Fernando de los Rios ile, sosyalist milletvekili Otero, Albornoz'a yardımcılık ediyorlardı. Bu adamlar, Cumhuriyet Hükümeti adına silah ve savaş malzemesi satın almakla görevliydiler.

Los Rios, sol elinin baş parmağını yeleğinin koltuk altına geçirerek, sağ eliyle saygı değer sakalını sıvazlıyor ve durmadan yakınıyordu: 'Günün birinde, insanlar gaddarca birbirini öldürsün diye silah satın alacağımı kim bilebilirdi?'

Ona baktıkça, gülmek mi ağlamak mı gerektiğini bir türlü kestiremiyordum. Yardımseverler derneğine mensup bir rahibeden farksız olan bu adamı, hangi budala görevlendirmişti acaba?

İspanya Büyükelçiliğinin santral memuru, daha önce, monarşist Büyükelçi Quinones de Leon'un emrinde çalışmıştı. Bu yüzden, Elçiliğe gelen ya da Elçilikten gönderilen bütün mesajlar, Cumhuriyet Hükümetinin, hattâ Büyükelçinin kulağına gel-

mezden çok önce düşmana ulaştırılıyordu. Hükümetin verdiği bütün direktifleri, bütün Elçilik sırlarını görev icabı bilen şifre memuru da, bir kral taraftarıydı.

Elçilikte, düşmanlarımızın bulunması yetmiyormuş gibi, Büyükelçinin de, iç savaş koşullarına girmiş bir ulusun temsilcisi olarak kendisine düşen görevler hakkında hiçbir şey bimeyen sorumsuz bir kişi olması, durumu daha da kötüleştiriyordu. Alvaro'ya göre, bir elçinin, 'bu gibi işlere müdahale etmemesi, tıpkı Cumhurbaşkanı gibi, tarafsız, partizan mücadelenin dışında bir insan olması gerekiyordu.'

Bu yüzden Fransa'daki sağcı basın, İspanya Cumhuriyetine karşı yaptığı saldırılarda hiçbir muhalefetle karşılaşmıyor, istediği gibi meydan okuyordu. Fransız Komünist Partisinin yayın organı Humanité, İspanyol halkını tek başına savunmak zorundaydı.

Paris'e geldiğimizden iki gün sonra, Fransız yoldaşlarımızla diğer halk örgütleri temsilcileri, bir halk mitingi düzenlediler. Bu mitingde, bizim komite üyeleri, Fransız halkına İspanya'nın gerçek durumunu ve iç savaşın niteliğini açıklayacaklardı.

Ama bu vesileyle, bizim delefasyon üyelerinin aşırı derecede 'hassas' insanlar oldukları ortaya çıktı. Daha önce Fransız yoldaşlarla yaptıkları bir toplantıda, komite üyelerimizden bazıları, halk önünde kişisel konuşmalar yapmak istediklerini belirttiler. Bu önerileri oy birliğiyle kabul edildi. Ama Fransızlar, komite üyeleri arasında 'önemli kişiler' olduğunun ve onlara özel bir 'çağrı'da bulunmaları gerektiğinin farkında değillerdi. Aralarında yaptıkları konuşmanın çağrı yerine geçtiğini sanmak gafletinde bulundular. Protokola uymak gereğini unutmuşlardı!

Mitinge on binlerce insan geldi. Ama, Cumhuriyet Hükümeti adına yardım istemek için İspanya Halk Cephesinin yolladığı kişiler, kendilerine resmen çağrıda bulunulmadığı için konuşmayı reddettiler!

Mitingde, Fransız halkı, İspanya'daki kardeşleriyle tam bir dayanışma içinde olduklarını etkin bir biçimde kanıtladılar. Ben, yol arkadaşlarımı böylesine üzen protokol kurallarına hiç aldırış etmeden, konuşmamı yaptım. Komite adına değil de, İspanya'da faşizmin yerleşmesini önlemek amacıyla canla başla

dövüşen bütün yurtdaşlarımız adına konuştum.

İşçilerin Paris'i, demokratik Paris, Komün'ün ve Halk Cephesinin Paris'i, tek bir amaca yönelik tek bir insan gibi bizim saflarımıza katıldı. 'İspanya'ya top tüfek, uçak verilmeli' sesleri ortalığı çınlatıyordu. Bize her zaman destek olan Maurice Thorez'in direktifi üzerine, birçok fransız gönüllüleri, gruplar halinde Fransa'dan ayrılarak, kendi ülkelerini de tehdit eden faşizme karşı savaşmak üzere İspanya'ya geçtier.

Mitingin ne kadar başarılı geçtiğini gazetelerden öğrenen komite üyeleri, büyük vicdan azabı ve pişmanlık duydular. Fransız halkının İspanya'ya karşı beslediği sıcak dostluk hislerinin ne kadar derin olduğunu kavrayamamışlardı! Bu mitingin başarısızlığa uğrayacağını düşünerek, katılmaktan kaçınmışlardı.

Bir daha da herhangi bir halk mitingine katılmak fırsatını bulamadılar. Çünkü Fransız karşı-devrimcileri, halkın gösterdiği dayanışma ve İspanya'ya silah yardımı yapılması konusundaki ısrarları karşısında öyle bir korkuya kapıldılar ki, başka bir miting düzenleme olanağımız kalmadı.

Birçok kişileri ziyaret ettik ve hepsi tarafından büyük bir içtenlikle karşılandık. Ama ne yazık ki, hiçbir pratik sonuç elde edemedik.

Jimenez de Asua'nın sürekli gayretleri sonucunda nihayet, Fransız Başbakanı sosyal-demokrat Leon Blum tarafından kabul edildik. Blum'la ilk karşılaştığım zaman tuhaf bir duyguya kapıldım. Kendisi, o günlerde Fransız Sosyalist Partisinin en önemli kişisiydi. Komün olayı ile tarihe eşsiz ve unutulmaz bir kahramanlık öyküsü armağan eden Fransız işçi sınıfını bu adamın temsil ettiğini düşündükçe, tüylerim diken diken oluyordu.

Konuşmak kendisine zor geliyormuş hissini veren yorgun bir sesle, bize ne maksatla geldiğimizi sordu. Marcelino Dominguez, Cumhuriyet Hükümetinin halen içinde bulunduğu durumu ana hatlarıyla açıkladı. Jimenez de Asua da, İspanya'daki mücadelenin önemini anlattı.

Blum, kararsız bir sesle konuşmaya başladı. İspanya'ya yardım etmek istiyordu... Ama bu mümkün değildi... Böyle bir hareket, savaşa yol açabilirdi... Kendisi barış taraftarı bir insan-

dı... Yapacak hiçbir şey yoktu... Çok üzülüyordu... Üstelik, İspanya'daki savaş bir iç savaş niteliğindeydi... Fransa müdahale edemezdi... Fransa'nın başı belâya girerdi sonra...

Ben kendisine sert bir cevap verdim: 'Bizim savaşımız alelade bir savaş değil Mösyö Blum, Avrupa'nın özgürlüğü uğruna yapılan bir savaş bu. Siz İspanya'ya yardım etmeyi reddederek, İspanyol halkını yenilgiye terkedecek olursanız, Fransa en kötü koşullar altında savaşa girmek zorunda kalacaktır.'

Blum içini çekti. İnce uzun parmaklarıyla gözlerini örttü. Ağlıyor muydu acaba? Şık bir ipekli mendille hayali bir gözyaşını sildi. Hepimiz ayağa kalkarak gitmeye hazırlandık. Fransız sosyalistlerinden ya da Fransız Hükümetinden birşey beklemenin faydasız olduğunu anlamıştık.

Direniş hareketimizi dünyaya daha iyi tanıtmak amacıyla, karar verdik. Belçika Sosyalist Partisinin bizi destekleyeceğini umuyorduk. Meğerse ne kadar toy ve tecrübesizmişiz? Bizler, İspanya Hükümetinin resmî temsilcileri sıfatıyla yardım istemeye gelmiştik. Ama, Belçika monarşisinin ve burjuvazisinin uşakları olan sosyalistler, birer korkuluktan farksız, kişiliksiz insanlardı. İspanyol ulusunu temsil eden Cumhuriyet Hükümeti, herşeyden önce halkçı bir hükümetti. Kendisini savunacak büyük şirketlerin ünlü avukatlarından ve toprak sahibi aristokrasinin temsilcilerinden yoksundu. Aristokrasi, büyük burjuvazi, Kilise, Hitler, Mussolini, petrol kralları, İngilizler ve Amerikalılar hepsi Franko'dan yanaydı. Faşizmi durdurmaya çalışmak suretiyle, büyük güçlerin öfkesini uyandıran bizim gibi zavallı yaratıkların ne hükmü olabilirdi? Biz kim oluyorduk da, onlara meydan okumaya kalkışıyorduk?

Belçikalı sosyalistler, bizi nazik fakat soğuk bir şekilde karşıladılar. Orada bulunmaya hakkımız olmadığını açıkça belli ediyorlardı.

Ama, bizi yürekten destekleyen Belçika işçi sınıfını açıktan açığa aşağılamaya cesaret edemiyorlardı tabii. Evrensel Barış Konferansını kapatmak amacıyla,Brüksel Stadyomunda muazzam bir miting düzenlendi. Bizi de çağırdılar. Sosyalistlerin peygamberi gözüyle bakılan Vandervelde başkanlığındaki kalabalık bir heyet de toplantıya katılmıştı. Komite üyelerimizden birinin

birer konuşma yapması kararlaştırıldı.

Ama miting başlamazdan birkaç dakika önce, Belçikalılar tarafından, 'sükûtun altın olduğu' sözü bize hatırlatıldı. Stadyumun hınca hınç olduğu sırada, saygıdeğer sosyalist başkan, o gece konuşmamızı gereksiz bulduğunu, 'sükûtun, bu gibi hallerde sözlerden çok daha etkili olacağını' bildirdi.

Konuşmayı yapacak olan Marcelino Domingo, bu alçakça öneri karşısında ne diyeceğini şaşırdı. Bu ihtiyar domuz bize iyi bir kazık atmıştı. Vandervelde, Belçikalı karşı-devrimciler hesabına mükemmel bir oyun oynamıştı doğrusu.

Mitingden sonra sosyalistlerin bu 'büyük' önderi, bizi, arkadaşlarıyla birlikte çay içmek üzere mükellef evine davet etti. Orada, farkında olmadan büyük bir çam devirdik ve kendisinden 40 yaş küçük olan karısına kızı ve kayınvaldesine de karısı diye hitap ettik. Bu durumun yarattığı kargaşalığı düşündükçe, hâlâ gülmekten kendimi alamıyorum. Saygı değer başkan:

'Hayır efendim, hayır. Bu karım, bu da kayınvaldem,' diye paralanıyordu.

Komite üyelerimiz arasında bir üniversite profesörü, bir öğretmen ve bir avukat bulunduğu halde, Fransızcamız çok zayıf olduğundan, Vandervelde'nin eşi bize tercümanlık yapıyordu. Kendisi uzun yıllar Arjantin'de kaldığı için, İspanyolcayı iyi biliyordu. Kadıncağız, bize karşı çok içten ve nazik davrandı. Kocasının tutumunu mazur gösterme çabası içindeydi adeta.

Belçika'dan ayrılmazdan önce, Fransız Komünist Partisi Vicente Uribe'nin Madrit'ten telefon ettiğini ve İspanya'da, Largo Caballero başkanlığında yeni bir hükümetin kurulduğunu bana bildirdi. Yeni hükümette Komünist Partili iki bakan vardı. Partinin bu konudaki düşüncelerini biliyordum. Yoldaşlarımız hükümete katılmayı kabul ettiklerine göre, durum çok ciddi olmalıydı.

İyice tedirgin olmuştum. Komite üyelerini, yolculuğa bir son vermeleri için ikna etmeye çalıştım. Onlar, İngiltere, Yeni Zelanda ve Amerika'ya gitmekte direniyorlardı. İspanya'dan başka her yere gitmeye razıydılar.

Nihayet, bir sabah erkenden onlara veda ettim ve Madrit'e yalnız olarak döndüm. Salmeron birkaç gün sonra döndü. Lara

Pariste kaldı. Marcelino Domingo ile Reacasens Siches Amerika'ya gittiler. Domingo, memleket hasreti içinde, sürgünde öldü.

(30)

KOMÜNİSTLERİN HÜKÜMETE KATILMA NEDENİ

Faşist ayaklanmadan önce ve sonra, İspanya'da geçen olaylara ilişkin pek çok yalan haberler yayınlandı. Bu yalanlar o kadar çok tekrar edildi ki, sonunda gerçek niteliğine büründü.

Komünist Partisi, 1936 Eylülü başlarında, Largo Caballero Hükümetine katılmayı istiyor muydu?

Kesinlikle hayır. Halk Cephesinin, 1936 Şubat seçimlerindeki zaferinden sonra Parti, Halk Cephesini oluşturan bütün siyasî partilerin de içinde bulunduğu bir hükümetin kurulması lehindeydi. Ayaklanmadan sonra, komünistler bütün faaliyetlerini, Cumhuriyetçi Hükümeti desteklemeye ve cumhuriyet düşmanlarının politik manevralarını önlemeye yönelttiler.

Komünist Partisinin tutumu, Sosyalist Partinin tutumundan tümüyle farklıydı. Halk Cephesinin seçim zaferinden sonra, Largo Caballero'nun başkanlığı altındaki sosyalistler, bir Halk Cephesi hükümetinin kurulmasına karşı çıktılar. Largo, 1933'de cumhuriyetçilerin sosyalistleri hükümetten atmasını, bir türlü bağışlayamıyordu. Kendisi, cumhuriyetçi hükümetlerin başarıya ulaşamayacaklarını umut ediyor ve cumhurbaşkanının, sosyalistleri hükümet kurmaya davet etmesini bekliyordu.

Cumhuriyetçilerin yenilgisi, sosyalistlerin zaferi demekti. Böylece, sosyalist bir hükümet ya da sosyalistlerin başını çektiği bir hükümet iş başına gelmiş olacakt. Nitekim, savaşın başlangıç dönemi olan 1936 Eylülünde, bu hayalleri gerçekleşti. Sosyalistler, 'Ya Sosyalist Partiyi yeni bir hükümet kurmaya davet edersiniz ya da sosyalistler Halk Cephesinden çekilirler' sözleriyle Cumhurbaşkanını tehdit ederek, bu sonuca ulaşmışlardı.

Sosyalistlerin bu kararına rağmen, komünist Partisi, hükü-

met otoritesini desteklemeye devam etti ve uygulamalarında kendisine yardımcı oldu.

Sosyalist liderlerin ortaya çıkardığı bu sorunu çözümlemek ve Cumhuriyetçi Cephede bir bölünme tehlikesini önlemek amacıyla, komünistler ister istemez hükümete katılmaya razı oldular. Ama, hükümete büyük zarar veren ve direniş hareketinin yürütülmesini zorlaştıran aşırı görüşlere karşı mücadele etmeye de azimliydiler.

Örneğin: Asilerin Madrit üzerine yürümesini engelleyen milis kuvvetlerinin varlığı, Largo Caballero da dahil, birçok kişinin, bir Cumhuriyetçi ordunun kurulmasına gerek olmadığı kanısına yol açmıştı. Bu durumun, milis askerlerinin yiğitliği, ama aynı zamanda düşman güçlerinin o sırada zayıf olması sayesinde gerçekleştiğini unutuyorlardı. Bu insanlar, düzenli bir ordunun kurulmasına karşı çıkıyordu. Oysa, böyle bir ordunun kurulmasına yetki veren bir kararname vardı. İspanya'nın çeteci bir millet olduğunu, halkın gerillalardan ve milis kuvvetlerinden yana olduğunu ve âsilerin, İtalyan askeri birlikleri ve Alman teknisyenleriyle takviye edilmiş olmasına rağmen, İspanyollar karşısında tutunamayacağını öne sürüyorlardı. Faşistleri düzenli bir ordu değil, ancak gerillalar ve milis kuvvetleri altedebilirdi. Bu iddiaların hepsi de, son derece basit ve gülünçtü.

Bir saldırı anında gerillalar, düzenli bir ordunun desteğiyle bir ülkenin kaderinde, kesin olmamakla birlikte önemli bir rol oynayabilir. Ama İspanya'nın 1936'da içinde bulunduğu koşullar altında, savaş güçlerinin organize edilmesi ve düzenli bir ordu kurulması öncelik taşıyordu.

Bir gün için cephede bulunan herkes, düzenli bir ordunun ne denli gerekli olduğunu hemen anlardı. Her milis askeri, her cumhuriyetçi asker, cephede, kendince en yararlı saydığı mevzii işgal ediyor, orada işe yaramadığı kanısına varınca, bulunduğu yeri terkedip başka bir yerde mevzileniyordu. Cephanesi tükendiği ya da düşman kurşunları onu savaş dışı bıraktığı zamanlarda da, yer değiştirme zorunluğu baş gösteriyordu.

Düzenli bir ordunun kurulmasına karşı çıkanlar, tecrübeli komutanlardan yoksun olmanın ve teknik malzeme yokluğunun, milis birliklerini çaresiz durumda bıraktığını görmüyorlar-

dı. Milis askerlerinin kararlılığı ve yürekliliği, düşmanın sert darbelerine karşı koymaları için yeterli değildi. Yavaş yavaş geri çekiliyorlar ve mevzilerini terkediyorlardı. Mücadelenin ilk haftalarında cumhuriyetçilerin kazandıkları başarılar, düzenli bir orduya olan ihtiyacı açıkça ortaya koydu. Sonsuza dek 'mucize' beklenemezdi. Birliklerini ve savaş malzemesini her an yenileyebilecek güçte olan bir düşman karşısında, ilelebet tutunabilmek olanaksızdı.

Eylül 1936'da, Komünist Partisinin de katkısıyla kurulan yeni hükümet, halk ve özellikle savaşçılar tarafından çok olumlu karşılandı. Komünistlerin katkısını, çabalarının ve fedakârlıklarının bir güvencesi olarak görüyorlardı.

Largo Caballero hükümeti halk yığınları içersinde büyük umutlar uyandırmıştı. Acaba bu yığınlar, hayal kırıklığına mı uğrayacaklardı?

Durum hergün biraz daha gerginleşiyordu. Badajoz, düşman kuvvetleri tarafından işgal edildi. Asiler, Albay Yagüe'nin komutası altında Talavera'ya doğru yürüyorlardı. Silah yetersizliği, düşmanlarının askerî ve teknik üstünlüğü, milis askerlerinin moralini bozmuş, direnişi zayıflamıştı.

Giral Hükümeti zamanında, milis kuvvetleri, kuzeyden Madrit üzerine ilerleyen âsileri durdurmayı başarmışlardı. Largo Caballero Hükümeti, şimdi güneyden gelen düşman saldırısını engellemek zorundaydı. Düşman bu kez daha iyi hazırlanmış, birliklerini takviye etmiş durumdaydı. Ayrıca, Portekiz'in yardımıyla Badajoz ve Merida'da kazandıkları zaferler, âsilerin moralini iyice yükseltmişti.

Talavera'daki direniş hareketi yıkıldı ve düşman birlikleri Oropesa'yı işgal etti. Âsiler, Andres Martin komutasındaki Sosyalist Gençlik Örgütüne mensup milis kuvvetlerinin savunduğu bir kiliseyi kuşattılar. Andres Martin başkanlığındaki askerler, son neferlerine varıncaya dek kahramanca çarpıştı. Kilise, bu askerlerin cumhuriyete olan bağlılıklarına son ana kadar tanıklık etti ve aynı zamanda onların mezarı oldu.

Talavera ile Oropesa'da bizi yenilgiye uğratan düşman, bu kez Toledo'yu ele geçirmeye kalkıştı. Halkın şiddetli saldırıları karşısında tutunamayacaklarını anlayan âsiler, yanlarına bü-

yük çoğunluğu kadınlardan ve çocuklardan oluşan yüzlerce rehine alarak Alcazar kalesine sığındılar.

Cumhuriyet Hükümeti, rehinelerin can güvenliğinin teminat altına alınarak serbest bırakılmalarını sağlamak için, kaledeki âsilerle temasa geçti. Güneyden ilerleyen âsi ordusuyla telsizle irtibat kuran kale komutanı Moscardo, rehinelerin serbest bırakılmasını reddetti. Görüşmeleri uzatmak suretiyle vakit kazanmaya çalışıyor ve arkadaşlarının gelip kendisini kurtarmasını bekliyordu. Alcazar kuşatmasına bir son vermek amacıyla Cumhuriyet Hükümeti, Albay Moscardo'nun oğlunu koz olarak kullandı. Çocuğun, cumhuriyetçilerin elinde tutuklu bulunduğu söyleniyordu. Ama bu çabaları da, diğer çabaları gibi bir sonuç vermedi.

Moscardo'nun oğlunun akıbeti ne olmuştu? Onu kim tutuklamıştı? Kaybolmasından kim sorumluydu? Bugün bile olay, hâlâ esrarını muhafaza ediyor. Her zaman olduğu gibi, bu kez de, başkalarının yaptığı işlerden komünistleri sorumlu tutanlar oldu. Oysa, komünistler devrimcidir ama, hiçbir zaman câni değildir.

Gizli Anarşist Örgütün militanları, Alcazar'daki âsilerin direnişini kırmaya çalışacak yerde, Toledo'da diledikleri gibi keyif çatıyorlardı. Heryerde dalgalanan kırmızı ve siyah bayrakların altında anarşistler, İspanyol işçilerine gelecekteki 'ideal' toplum örneğini sunmak amacıyla, komünizmin sözüm ona özgür yaşantısını sürdürüyorlardı.

Eylül ortalarında Toledo'daki durum kritik bir dönem noktasına ulaştı. Başkente böylesine yakın olan bu kentin düşman eline geçmesi, Cumhuriyet Hükümetine o günlerde indirilen en ağır darbe oldu.

Komünist Partisi adına Jose Diaz ve Enrique Lister, Largo Caballero'dan, bu tarihî kenti savunması için Beşinci Alaya emir vermesini talep etiler. Böylece, anarşistlerin oradaki egemenliğine bir son verilmiş ve Madrit tehlikeden korunmuş olacaktı.

Caballero böyle bir emir vermeyi kesinlikle reddetti. Ancak, iş işten geçtikten sonra ve düşman Toledo kapılarına dayandığı zaman, Beşinci Alaydan bazı birlikler yardıma gönderildi. Bir-

likler, yaralıların nakliyesi sorununu ivedilikle ele aldılar. Ama kentte hiçbir taşıt aracı kalmamıştı. 'Kahraman anarşistler,' bütün otomobilleri ve kamyonları ele geçirerek kaçmışlardı.

Başka yerlerden Toledo'ya getirilmiş olan yüzlerce yaralı, askerî birliklerin ellerine geçirebildikleri herhangi bir taşıt aracına konularak Levante'ye nakledildi. Tabii bu koşullar altında en ağır yaralıları taşımak mümkün olamadı. Hükümet taşıt araçları göndereceğini vaadetti ama, bu vaat hiçbir zaman gerçekleşmedi.

Kısa bir süre sonra Toledo'ya giren Mağribi birlikleri, orada buldukları bütün yaralıları ve sağlık personelini bıçaklıyarak öldürdüler. Toledo kenti korkunç günler yaşadı. Pek çok kan döküldü. Barbarlık ve vahşet doruğuna erişti. Kalede geçirdikleri korkulu günlerden sonra tahliye edilen âsiler, savaşın ilk günlerinde uğradıkları yenilgilerin acısını, savunmasız sivil halkın sırtından çıkardılar, ortalığı kana boğdular.

Öte yandan, demokratik devrime ilişkin eski görüş ayrılıkları, savaşın yarattığı ortam içersinde yavaş yavaş kaybolmaya yüz tuttu. Feodal İspanya ile demokratik İspanya arasında yüzyıllardan beri süre gelen çatışma, yeni hükümet faaliyete geçince yatışmaya başladı.

Largo Caballero'nun başkanlık ettiği ve komünistlerin de katıldığı Halk Cephesi Hükümetinin başarıları, 1931'de tam olarak değerlendirilmiş olsaydı, faşist ayaklanma hiçbir zaman patlak vermezdi.

Bask Bölgesine özerklik verildi. Euzcadi, ilk kez kendi hükümetine kavuştu. Ve yine geleneksel ve uzlaşmaz İspanya'da ilk defa, Bask milliyetçileri gibi katolik güçler de, solcu güçlerle işbirliği yaparak bir hükümet kurdular. Milliyetçilerin liderliği altındaki bu hükümette, cumhuriyetçiler ve komünistler de yer alıyorlardı.

Euzcadi'ye verilen özerklik, Bask halkının tüm ulusal ve politik isteklerini yerine getirmemekle birlikte, bu yönde atılmış büyük bir adımdı. Bu yerinde karar, Cumhuriyet Hükümetine Bask Bölgesinin desteğini sağladığı gibi, demir ve çelik kaynaklarının da savaş endüstrisine tahsis edilmesine yaradı.

Ama İspanya'nın en hayatî sorununu, toprak sorunu teşkil

ediyordu. 1931 ve 1933'deki Cumhuriyet Hükümetleri bu sorunu bir türlü çözümleyememişlerdi. Muazzam feodal arazileri ortadan kaldıracak ve toprağın onu işleyenlere verilmesini sağlayacak bir toprak reformu zorunluydu. Böyle bir reform, ülkenin yiyecek ihtiyacını güvence altına alacak ve iç piyasanın sğlam temeller üzerine oturtulmasını sağlayacaktı.

Largo Caballero Hükümeti iş başına geçer geçmez, Vicente Uribe, köylülerin ve ülkenin ihtiyaçlarını temel alan bir öneriyi Meclise sundu. Komünist bakanın önerisinin şiddetli bir muhalefetle karşılanması üzerine, tasarının ilk şeklini değiştirmek zorunda kaldık. Ama tasarı, bu şekliyle bile, İspanya'nın toprak sorununa demokratik ve devrimci bir bakış açısı getiriyordu.

Toprak reformu, faşitlerin işbirlikçisi olan büyük toprak sahiplerinin arazisi üzerinde, köylülere daimi intifa hakkı veriyordu. Milli Eğitim Bakanı da Meclise, işçilerin enstitülere ve üniversiteler girmelerini sağlayacak bir başka öneri sundu. Bu öneriye göre hükümet, işçilerin eğitimleri için para yardımında bulunacaktı.

Cumhurbaşkanı Azana, bu tedbirleri hiçbir itirazda bulunmadan onayladı. Bu sonuçlar, halk yığınlarının, isteklerini kesin bir dille belirtmeleri halinde, ülkenin politik ve ekonomik yapısında gerçekleştirilmesi istenen köklü reformlara en fazla karşı çıkanların bile, zamanla yola gelebileceğini kanıtlıyor.

Komünist Partisi, bir yandan cumhuriyetin ve demokrasini savunmasını yapıyor, bir yandan da, iç savaşın niteliğini tahrif eden Troçkist ve anarşist akımlara şiddetle karşı çıkıyordu. Komünist Partisi köylülerin desteğiyle, toprağı köylülerin elinden alan ve onları zorla, koyun sürüsü gibi anarşist kooperatiflere sokan sözde devrimcilere karşı mücadele ediyordu. Komünist Partisinin önerisine dayanan ve Cumhurbaşkanının imzasını taşıyan toprak reformu, İspanya'nın kırsal bölgesini haraca kesen birçok ilkesiz serüvencinin sömürülerine son verdi.

Milli Eğitim Bakanlığı, okuma yazma bilmeyenlere karşı savaş açtı. Gönüllü milis askerleri, kendi taburlarındaki cahil köylülere okuma yazma öğretiyordu. Küçük esnafın haklarını korumak ve anarşistlerin zorla uyguladıkları vergi sistemini ortadan kaldırmak için tedbirler alındı.

Sağlık Bakanlığının programı uyarınca, İspanya'da ilk kez, çocuklar ve emzikli analar sağlık hizmetlerinden geniş çapta yararlanmaya başladı.

Savaşın başlangıcında bir demokratik burjuva cumhuriyeti olan İspanya, savaş süreci içerisinde, yeni türden bir halk demokrasisi cumhuriyetine dönüştü. Devlet, özel mülkiyeti muhafaza etmiş, buna karşılık, büyük endüstri şirketlerini, bankaları ve ulaşımı millileştirmişti. Yalnız Bask Bölgesi bunların dışında kalıyordu. Ayrıca, Franko'yu destekleyen büyük arazi sahiplerinin toprakları istimlak edilerek, devlet tarafından desteklenen gönüllü işçi - köylü kooperatifleri ve birlikleri kuruldu.

(31)

VİCDAN ÖZGÜRLÜĞÜ

Komünist Partisi, politik durumunun elverdiği oranda din özgürlüğünü savundu ve her katoliğin mutlaka faşist olduğu ön yargısını çürütmeye çalıştı. Böylece, Komünist Partisi, Troçkistlerin ve anarşistlerin şimseklerini üzerine çekmek pahasına da olsa, halkın yaşamını normal hale getirmek için elinden geleni yaptı.

Başkalarının başaramadığını Parti başardı. Bizim bölgede, birçok güçlüklerle karşılaşan rahibeleri korumayı üzerine aldı. Madrit'teki kadınlar cezaevinde, tutukludan farksız, yoksulluk içinde yaşayan yüzden fazla rahibe vardı.

Bunlar, manastırlarından alınarak, cezaevlerine görevli olarak yerleştirilmişlerdi. Manastırlar birçok yerlerde devletin ya da Halk Cephesi örgütlerinin himayesi altına alınmıştı. Rahibelerin, Madrit'te yardımlarına koşacak aileleri ya da yakın dostları yoktu. Komünistler inisiyatifi ellerine alarak, bu kadınların dinsel faaliyetlerini normal koşullar altında sürdürebilmeleri için, kendilerine fırsat tanıdılar.

Parti liderleri, beni bu işle görevlendirdi. Adalet Bakanlığı, rahibelerin tahliyesi için gerekli emri vermişti. Bu yetkiye dayanarak cezaevine gittim. Cezaevi yöneticisi, büyük bir odada top-

lanmış olan rahibelerle konuşmama izin verdi. Rahibeler beni görünce, yeni bir tutuklu olduğumu sanarak, durumumdan yakınmaya ve beni avutmaya çalıştılar.

Onlara tatlılıkla tutuklu olmadığımı belirttim ve kendileriyle ilgili bir öneride bulunmak istediğimi söyledim. İyice tedirgindiler. Önce kendimi tanıtmakla işe başladım. Adımın, onların üzerinde böylesine bir etki yaratacağını tahmin etmemiştim doğrusu. Komünistler ve özellikle benim hakkımda kimbilir ne yalanlar söylenmişti kendilerine. Daha adımı söyler söylemez, zavallı kadınların ödü patladı. Son saatlerinin geldiğini sanıyorlardı.

Onları yatıştırmaya çalışarak, kendilerini cezaevinden kurtarıp, Augustine manastırına nakletmek istediğimizi söyledim. Orada bağımsız olarak yaşayacak, her topluluk kendi mezhebinin törelerine uygun bir şekilde yaşamını sürdürecekti. Arzu ettikleri takdirde, düşman işgâli altındaki bölgelerden tahliye edilen ailelerin çocukları için dikiş dikebilir, nakış işliyebilirlerdi. Hükümetin yardımıyla kendilerine can ve mal güvenliği vadettik.

Uzun bir süre tereddüt ettikten sonra, bir karara vardılar. 'Peki, sizinle geliyoruz,' dediler.

Onlara, başlarına kötü birşey gelmeyeceğine dair defalarca teminat verdikten sonra cezaevinden ayrıldık. Manastırda, tecrit edilmiş bir yaşayışa alışkın olduklarından, dış dünyadan hiç haberleri yoktu. Herşey onları şaşırtıyordu. Madrit içersinden geçerken, onlara gördüğümüz bütün yerler hakkında bilgi veriyor, ülkemizi harabeye çeviren bu savaşın nedenlerini açıklıyordum.

Augustine manastırına geldikten sonra, bodrumdan çatıya kadar bütün binayı dolaştık. Mutfakları, yatakhaneleri, kütüphaneleri ve çalışma odalarını bir bir gezdik, inceledik. Kilise, bundan önceki sakinlerinin bıraktığı durumdaydı. Kırık dökük herhangi birşey yoktu. Anarşistler buradan geçmemişti anlaşılan.

Daha sonra rahibeleri, şimdi Beşinci Alayın işgal ettiği Alba Düklerinin sarayına götürdüm. Binanın bakımıyla görevli hizmetçiler ve uşaklar görevleri başında olduklarından, saray pırıl

pırıl bir durumdaydı. İlerde, faşist uçakları bu şahane binayı tahrip edene kadar, askerler burada kaldılar.

Rahibeler, bunun bir gühah olmadığını anlatmam üzerine, bahçeden biraz çiçek topladılar, sonra hep birlikte cezaevine döndük. Oradaki rahibeler, arkadaşlarını kaçırdığım ya da onlara kötü davrandığım endişesi içinde bizi bekliyorlardı. Durum aydınlandıktan sonra hepsinin içi rahat etti.

Parti merkezine dönerek arkadaşlara durumu bildirdim. Herkes sonuçtan memnundu. Ertesi gün, büyük çoğunluğu yaşlı ve çalışamayacak durumda olan rahibelere yardım etmek için, gerekli pratik çözüm yollarını araştırdık.

Madrit'te durum günden güne kötüleşiyordu. Bu yüzden, enerjimi savaşın gerektirdiği başka işlere harcamak zorundaydım. Rahibelerle ilgilenme işini, Bask milliyetçilerine bırakarak başka görevler yüklendik.

Komünistler, 'din aleyhtarı' olarak tanınmasına rağmen, bu, rahibelere yaptığımız ilk yardım değildi.

Bir gün, Salamanca bölgesinde kendilerine uygun bir karargâh binası arayan Beşinci Alaya mensup bir birlik, evlerden birinde gizlenen bir dini cemaatle karşılaştı. Faşistlerin yaptığı propaganda yüzünden bu rahibeler, yakalandıkları takdirde komünistlerin kendilerine işkence edip öldüreceklerinden korkuyorlardı.

Kadınlar kapıyı açıp da, Beşinci Alaya mensup askerleri görünce dehşet içinde kaldılar. Askerler, burada tesadüfen karşılaştıklarını, hayatlarının tehlikede olmadığını kendilerine anlatıncaya kadar, akla karayı seçtiler. Sonunda kapıya, bu binanın Beşinci Alayın himayesi altında olduğunu bildiren bir levha asıldı.

Bana, rahibelerle olan bu rastlaşmayı anlattıktan sonra, gidip kendilerini ziyaret etmemizi ve korkularını yatıştırmamızı söylediler. Ertesi gün, elimizde anarşist saldırıları karşısında can ve mal güvenliklerini sağlayacak bir belge olduğu halde, rahibeleri gömeye gittik.

Kapıyı mütevazi giysiler içinde, 50 yaşlarında bir kadın açtı. Rahibelerin burada mı oturduklarını sorduğumuzda, kadıncağız tir tir titremeye başladı. Korkusunu yatıştırmak için, Beşinci

Alay adına geldiğimizi söyledik. Bizi bomboş, tamtakır bir odaya aldı. Duvarları süsleyen bir tasvir, dinle ilgili herhangi birşey yoktu. Rahibeler, korkudan izlerini belli etmek istemiyorlardı. Kadına, diğer rahibeleri de çağırmasını söyledim. Hepsi, bu beklenmeyen ziyaretçiler karşısında, şaşkın ve korku içinde odaya doluştu. Pejmüde kılıklı 20-25 kadar rahibe vardı.

'Sizi rahatsız ettiğimiz için özür dileriz,' dedim. 'Size yardıma geldik. Önce kendimizi tanıtmamız gerek. Biraz övünmek gibi olacak ama, hepiniz adımı duymuşsunuzdur. Kimbilir hakkımda ne kötü şeyler işitmişsinizdir. Beni şeytan gibi görüyorsunuz herhalde. Ama sakin olun, size hiçbir kötülük gelmeyecek. Ben La Pasionaria'yım.'

Rahibeler, elektrik akımına çarpılmış gibi, dehşet içinde bana bakıyordu. Demek, bütün kötülüklerin simgesi La Pasionaria karşılarındaydı şimdi.

'Bu aptalca hikayeleri bırakalım da, normal insanlar gibi konuşalım şimdi. Artık sizleri himayemize aldık. Kimse size bir kötülük edemeyecek. Size çalışmanızı, yararlı bir şeyler yapmanızı, dinî törelerinize aykırı olmayan bir şekilde bizlere yardımcı olmanızı önermeye geldim.'

Baş rahibe söze karıştı: 'Hastanelerde çalışır, hastalara, yaralılara bakabiliriz.'

'Özür dilerim ama, hastanelerde çalışamazsınız. Askerler buna razı olmaz.'

'O halde, çocuklara bakarız.'

'O da olmaz, anneler çocuklarını sizlere emanet etmezler.'

'O halde, ne yapabiliriz?'

'Çok daha basit birşey. Sizleri bir arada tutacak ve bu çetin günleri geçirmenize yardım edecek birşey yapabilirsiniz. Düşman işgali altındaki bölgelerden tahliye edilen ailelerin çocuklarına, yetimlere, terkedilmiş çocuklara giysiler dikebilirsiniz. Biz size gerekli bütün dikiş malzemesini getirir, sonra da diktiğiniz giysileri gelip alırız. Böylece, kentte dolaşma külfetinden kurtulmuş olursunuz.'

Rahibelerin hepsi razı oldular ve ne zaman çalışmaya başlayabileceklerini sordular.

'Yarın. Size gerekli olan herşeyi getireceğim.'

Gİtmeden önce onlara sordum: 'Sizin dini tasvirleriniz, haçlarınız, heykelcikleriniz yok mu? Size yarın resim ve haç getirmemi ister misiniz?'

Hepsi, ne diyeceklerini bilmeden yüzüme bakıyorlardı. Herhalde kendileriyle alay ettiğimi ya da şeytanî bir plan hazırladığımı sanıyorlardı. Sonunda, Baş Rahibe:

'Nasıl isterseniz,' dedi.

Kadınların, hiçbir sözümüze inanmadıklarından emindik. Biz oradan ayrılırken, ertesi gün başlarına neler geleceğini düşünüyorlardı.

Ertesi sabah çarşıdan yün, patiska ve gerekli bütün dikiş malzemesini aldık. Yanıbaşımızda, bombalanmış bir sokağın içerisindeki bir çocuk yuvasında, güzel bir İsa heykelciği ve çeşitli tasvirler bulduk. Onları özenle sarıp sarmaladık ve yeni alıplarımıza götürdük. Rahibelerin, şaşkınlıktan solukları kesilmişti. Heykelciliği gördüğünde, Baş Rahibenin gözleri doldu. İsa'nın ayaklarını öptü, sonra haçı elden ele dolaştırdı. Giderken arkamızdan, 'Tanrı sizleri korusun', dedi.

Dikişler bittiği zaman, gelip teslim alacağımıza söz verdik. Onlara Parti merkezlerinden birinin adres ve telefon numarasını bıraktık ve başları dertte olduğu zaman ya da bir şeye ihtiyaçları bulunduğu takdirde, bizi aramalarını söyledik. Nitekim, bizden yardım istedikleri çok olmuştur. Yoldaşlar da, onlara karşı her zaman içten ve saygılı davranmıştır.

Ben, bu durumdaki rahibelerin dertlerine çareler aramakla meşgulken, faşist bir Fransız gazetesi olan Gringoire'da 19 Eylül 1936'da, benim hayat hikayem yayınlandı. Frankeştayn'ın öyküsü, benimkinin yanında hiç kalırdı:

'La Pasionaria', diyordu Gringoire, 'İspanyol kanından olmakla birlikte, İspanyollar için yüz karası bir insandır. Vaktiyle rahibe olan bu kadın, papazlıktan atılmış bir rahiple evlendi. Kendisi koyu bir din düşmanıdır. Güpegündüz, aydınlıkta, zavallı bir papazın üzerine atılarak boynunu dişlemiş, şah damarını koparmıştır. La Pasionaria bir canavardan farksızdır.'

İç savaşımızın tarihçesi ve özellikle komünistlerin faaliyetleri, bazı soysuz yazarlar tarafından işte böyle istismar ediliyordu.

Bu çirkin saldırıları umursamıyordum tabii. Böyle gaddarca

hakaretlere uğradıkça, büyük Rus yazarı Turgenyevin sözlerini hatırlıyordum.

Bir domuz sürüsünün saldırısına uğrayan Don Kişot'tan söz ederken, yazar şöyle diyordu: 'Bütün Don Kişotlar, yaşamları boyunca domuz sürülerinin saldırılarına uğrarlar. Toplumun anlayışsız ve hissiz kişilerinin bu alçakça davranışları Don Kişotların yaşamlarının sonuna yaklaşırken katlanmak zorunda oldukları son bir darbedir. Bu darbeyi yedikten sonra, Don Kişotlar rahatça ölebilir artık.'

Savaşın bu ilk günlerinde, 'başkente iş aramaya gelen kızların korunması' gibi, sosyal hizmetlerle uğraşan bir manastır ilgimizi çekti.

Bu manastırdaki rahibelerin, ayaklanmadan sonra kaçtıklarını ve içinde oturdukları binaların milis kuvvetleri tarafından işgal edildiğini duyduğum zaman, savaş yüzünden evlerinden yoksun kalan aileleri, bu binalara geçici olarak yerleştirme olanağını sağlamak üzere oraya gittik. Manastıra vardığımızda, iş bulmak için başkente gelmiş olan bir grup genç kızla karşılaştık.

Kızlar, önce ürkek ve çekingen davrandılar. Ama dostça niyetlerle geldiğimizi anlayınca, bize açıldılar. Umut ve hayalden uzak, üzüntü içerisinde geçen yaşamlarını anlattılar. Onlara iş bulan ve kendilerini cennete götürecek yolu gösteren rahibelere sımsıkı bağlanıp kalmışlardı. Kimi rahibelerin gaddarca, kimilerinin ise iyi davrandığını söylediler. Bu arada, kızların da bilmedikleri bir takım işlerle meşgul olduklarını ağızlarından kaçırdılar.

Aralarında, hiç sevmedikleri, ama rahibelerin ve manastıra gelen ziyaretçilerin saygısını kazanmış olan bir kız vardı. Bu kızın nerede çalıştığını kimse bilmiyordu. Bunun bir büro işi olduğunu sanıyorlardı. Uysallık ve yaptıkları işe bağlılık gösterdikleri takdirde, onların da o büroda çalışabilecekleri ve geleceklerini güvence altına alabilecekleri söylenmişti kendilerine.

Biz konuşurken, adı geçen kız kapıda göründü. Bizim kendisini tanıdığımızı anlayınca, hemen dönüp gitmek istedi.

'Biz bu kızı tanıyoruz,' dedik. 'Onun öğrenci oduğunu mu söylemiştiniz?'

'Evet, o da bizim gibi ev idaresi öğreniyor, manastırda kalı-

yor, İşte yatağı ve dolabı, orada,' dediler.

Kızın yüzünün soluk ve sinirli olduğu göze çarpıyordu.

'Bu kızlar doğru mu söylüyor? Burada mı kalıyorsunuz?'

'Evet. Bu manastırda kalıp öğrenci olmak, o kadar olmayacak birşey mi?'

'Niçin olmasın? Biz sadece, bunun karşılığında ne verdiğinizi öğrenmek istiyoruz. Belki de öğrenci kisvesi altında birşey gizliyorsunuz.'

Biz bu 'öğrenci'yi kesinlikle tanıyorduk.

Ama onu, sosyal hizmetlerde çalışan bir öğrenci olarak değil de, bir komünist olarak tanıyorduk. Bir profesörün yardımıyla, sahte evrak düzenleyip üniversiteye kaydolmuştu.

Üniversiteye girişi, oynamak zorunda kaldığı acıklı güldürünün ilk perdesiydi. Yoksul bir aileden gelen bu kız bir İspanyol Jan Dark'ı olmak amacındaydı. Kendisine, komünistlerin safına sızıp casusluk yapmak görevi verilmişti. Yararlı olmak için yaptığı ilk iş, İspanya'daki faşist örgütün kurucusu Primo de Rivera'nın kardeşi olan ve kimsece tanınmayan Fernando Rivera'yı, komünistlerin Madrit bölgesel komitesine götürmek oldu. Üniversiteyi bıraktıktan sonra, bir süre bizim yanımızda çalıştığından, bu tutumu hiçbir kuşku uyandırmıyordu. Genç Primo de Rivera, bütün Komünist Parti merkezlerine, 'Komünist' öğrencinin eşliğinde, elini kolunu sallayarak girip çıkıyordu. Herkes onu 'yoldaş'lardan biri sanıyordu.

Faşistlerin, 'öğrenci'lerini parti örgütüne sokmaktan maksatları, sadece partinin iç faaliyetlerini öğrenmek değildi. Onlar aynı zamanda, komünist yöneticilere karşı suikastler de düzenliyorlardı. Kızın itiraflarına bakılacak olursa, faşistler, beni birkaç kez 'temizlemeyi' düşünmüşlerdi. Ancak, bir kadını katletmek, sadece 'silahların diyalektiği'nden anlayan bu adamlar için bile tehlikeli bir işti.

Ama, bir kadının bu işe girişmesi daha az kuşku uyandırırdı. En alçakça cinayetlerin bile, kadın eliyle işlenmesine cevaz vardı. Nitekim, bana karşı düzenlenen ilk suikaste, farkına varmadan engel olmuşum. Kızın anlattığına göre, falanjistler tarafından katledilen teğmen Castillo'nun cenaze töreninde, bir yolunu bulup, beni ortadan kaldırmak niyetindelermiş.

Ben, birkaç yoldaşla birlikte cenaze alayının yola düzülmesini beklerken, 'öğrenci' kız hiç yanından ayırmadığı el çantasını sımsıkı tutarak bize doğru gelmişti. Bizimle biraz konuştuktan sonra, bana, cenaze alayını bir otomobille izleme önerisinde bulunmuş, bu boğucu sıcakta yürümenin gereksiz olduğunu söylemişti. Ama ben, 'yürümeye alışkınım, sıcak da beni rahatsız etmiyor' diyerek önerisini reddetmiştim.

Yürümeye başlayınca, kalabalıkta onu kaybetmiştim. Kısa bir süre sonra, arkamdan gelen iki kadın dikkatimi çekti. Bunlar, güçlü kuvvetli basit iki köylü kadınıydı. Kararlı bir tavırları vardı. Önceleri onlara önem vermemiştim. Ama sonradan, ben hızlandığım zaman onların da hızlandığını, ben sola saptığımda onların da sola saptığını farkettim. Beni izledikleri muhakkaktı. Basit ve kendi hallerinde olmasalardı, onları başımdan savmasını bilirdim. Onun için aldırış etmedim. Ama tedirginliğim ve kuşkularım her an artıyordu. Mezarlıktan ayrıldığımız halde, kadınlar beni izlemeye devam ediyorlardı. Tam bu sırada, 'öğrenci' kız yeniden yanıma gelerek aynı öneride bulundu.

'Bir arabaya binelim Dolores, yoruldunuz,' dedi.

'Ben yürümeye alışkınım' diye tekrar ettim. 'Arabaya ihtiyacım yok. Arkadaşlarla birlikte yürürüm.' Kız çaresiz, yanımdan uzaklaştı. O sırada arkamdan bir ses:

'Çok iyi yaptınız, siz bizdensizin. Biz sizi bırakmayız,' dedi. Arkama döndüğümde şaşırıp kaldım. Arkamdan gelen iki gölge beni içtenlikle selâmladı.

'Sizin peşinizi bırakmadığımız için bizden kuşkulanıyordunuz, değil mi?' dediler.

'Evet, niye arkamdan ayrılmadığınızı bir türlü anlayamıyorum,' dedim. 'Çok basit' dedi bir tanesi. 'Burada bir takım işe yaramaz insanlar var. Onun için sizi arkadan korumak istedik. 'Birisi size bir kötülük etmeye kalkışsaydı, bunu canıyla ödeyecekti. Bakın, bunu görüyor musunuz?'. Kadın, çantasından bir sustalı çakı çıkararak bana gösterdi.

'Şaka ettiğimi sanmayın,' dedi. 'Bana saldıran amcanın kafasını patlatmaktan sanık olarak, üç yıl Alcela cezaevinde yattım ben.' Sonra bana, birçok İspanyol köylü kadınlarınkinden farksız olan üzücü hayat hikâyesini anlattı. Kadınlara, beni ko-

rudukları için teşekkür ettim. Bana adreslerini verdiler, ben de onları ziyaret edeceğime söz verdim. Ertesi sabah iki yoldaşla birlikte, evlerine gittik. Kadınlar çok zor koşullar altında, balık satarak hayatlarını kazanıyorlardı. Kazançları karınlarını doyurmaya yetmiyordu. Ev demeye bin şahit isteyen, üzeri teneke kaplı bir kovukta yaşıyorlardı. Balıklarını yüklemek için kullandıkları bir katırları, bir keçileri, ayrıca, birkaç da tavşanları vardı. Bütün servetleri bundan ibaretti.

'Partinin ihtiyacı varsa elimizdeki bu hayvanları, herşeyimizi veririz,' dediler. 'Biz onlarsız da yaşarız. Parti için gerekirse canımızı bile veririz.'

Parti için hertürlü fedakârlığa hazır olan bu basit köylü kadınlarının içtenliği, bizi çok etkilemişti.

Oradan ayrılmadan önce, aynı kasabada oturan bir arkadaşlarını hep birlikte gidip görmemizi bizden rica ettiler. Bunun nedenini yolda bize anlattılar. O kasabada oturan bazı antikomünistlerin hakkından gelmek istiyarlardı. Anti-Komünist milletvekilleri kendi seçmenlerini hiç hatırlamazken, komünist milletvekilerinin nasıl gelip de işçileri ziyaret ettiklerini, onlara göstererek böbürlenmek istiyorlardı. Bu kurnazlıkları çok hoşumuza gitmişti. Arkadaşlarını ziyaret ettikten sonra onlara veda ettik.'

'Yakında gene bekleriz,' dediler. 'Bütün parti mitinglerine katılacağız ve her zaman sizin yanınızda olacağız.'

Gerçekten de sözlerini tuttular. Bütün parti mitinglerinde, en ön sırada, kararlı ve dikkatli ve tavırla bizleri dinlediler; bir an bile yanımızdan ayrılmadılar.

(32)

MADRİT'İN SAVUNULMASI

Talavera ve Toledo'nun düşman işgaline geçmesiyle, direnişimiz iyice zayıflamıştı. Başkentin korunması için tek çare, Madrit yakınlarındaki kentleri tahkim etmekti. Milis askerleri,

bu kilit noktalarını savunmak için yeterli güçten ve donatımdan yoksundu. Fas birlikleri, onlardan sayıca üstündü. Bu birlikler, olmadık gaddarlıklar yapıyor, her girdikleri yeri yakıp yıkıyor, yerle bir ediyorlardı.

Parti yöneticilerimiz, Madrit'in savunulması sorununu ciddi olarak ele almak üzere toplandı. Madrit asla âsilerin eline bırakılamazdı. Cumhuriyetin zafere ulaşmasının kilit noktasının Madrit'in savunulması olduğunu hepimiz açıkça biliyorduk. Bunu, halk yığınlarına ve hükümete anlatmak için çabalarımızı birleştirdik.

Halk yığınları bizi anlıyor ve destekliyordu. Öte yandan, Madrit gibi açık bir kenti savunmanın olanaksız olduğunu iddia edenler ve kararsızlık gösterenler vardı. Bunun üzerine, halkı barikatlar kurmaya çağırdık. Onlara örnek olsun diye, komünist Partisi üyeleri herkesten önce davranıp, kazma küreklere sarıldılar ve Madrit'i barikatlarla kuşatma çabasına giriştiler. Hergün binlerce erkek ve kadın, hattâ çocuk, siper kazma, hendek açma faaliyetlerine katılıyor, sevgili Madrit'imizin çevresinde bir savunma hattı kurmaya çalışıyordu. Partinin sağ kolu olan Beşinci Alay, başkentin savunmasını örgütlüyor ve düzenliyordu.

Ama Madrit'in doğru dürüst savunulabilmesi için, herşeyden önce güçlü bir orduya ve yeterli sayıda silaha sahip olmak gerekiyordu. Karşımızda, Avrupa'nın en iyi donatılmış ordularından biri vardı. Ancak halk yığınlarının iradesi, başkenti savunmak için kanlarının son damlasına kadar çarpışma azmi kenti kurtarabilirdi.

Komünist Partisi ve Beşinci Alay, militanların mücadele arzusunu ve fedakârlık isteğini körüklemek için yoğun bir çabaya girişerek, kendi kararlılıklarını onlara da aşıladı. Sosyalist Gençler Birliği saflarından sayısız militan, bizim bu çabalarımıza katıldı.

Madrit çevresindeki düşman çemberi daralıyordu. Üniversite Sitesinde çarpışmalar oluyordu. Clinica Hastanesinin bir bölümü milis kuvvetlerinin, bir bölümü de âsilerin elindeydi. Çarpışmalar sırasında ateşe verilen Casa de Velazquez, düşmanın eline geçti. milisler, onu havaya uçurmak suretiyle, âsilerin

Madrit içerisindeki müstahkem mevkilerinden birini yok etmiş oldular.

Milli Savunma Bakanlığı'nın ve danışmanlarının, daha önce 'askerliğe aykırı' olduğu gerekçesiyle kurmayı reddettiği barikatlar, şimdi alelacele, düşmanın top ve makineli tüfek ateşi altında kuruluyordu.

Eski bir Alman subayı olan, anti-faşist militan ve yazar Ludwig Renn, hükümetin siperlere karşı çıkmasını ve Ortaçağ yöntemleriyle, süngü süngüye savaşmakta ısrar etmesini eleştiriyordu. 26 Ekim 1936'da, Mundo Obrero'da çıkan bir yazısında şöyle diyordu Renn: 'Siperdeki bir asker, düşman uçaklarından ya da süvari hücumlarından korunabilir. Tanklar da böyle durumlarda pek etkili olamaz. Savaşın en şiddetli anında kendini yere atmak, korkaklık değildir. İyi bir asker, hayatını boş yere tehlikeye atmaktan kaçınmalıdır, çünkü, insan ancak hayatta olduğu sürece savaşabilir.'

Binlerce kadın ve çocuk Madrit'ten Levante'ye nakledildi. Yetkililerin ve askerlerin en büyük kaygısı, sivil halkın bir an önce tahliye edilmesiydi. Çünkü, ani bir düşman saldırısı halinde, ilk kurbanlar sivil halktan olacaktı.

Beşinci alay bütün Ekim ayı süresince, kentin savunmasını düzenlemek için yoğun çaba gösterdi. 9 Ekimde, Lister, halk yığınlarına direniş için çağırıda bulundu:

'Madrit'i savunacağız. Madrit'i, faşizmin mezarı, İspanya'daki bütün âsilere karşı genel bir taarruz alanı haline getireceğiz.' Demir gibi bir disiplin kurulmasını öneriyordu Lister. 'Disiplinsizlik, ricate ve safların bozulmasına yol açar, korkaklığı doğurur, yenilgiye sebep olur. Disiplini bozan kişi, düşmana hizmet eden bir provakatördür. Beşinci Kol'un çalışmalarını kolaylaştıran kişi, haindir. Bütün Madrit halkı, kentin tahkim edilmesine katkıda bulunmalıdır. Beşinci Alay, kentin en tehlikeli mevzilerini savunacaktır. Faşizmi ezeceğiz!'

Beşinci Alayın yayın organı olan Popular Militia, halk yığınlarına ivedi çağırılarda bulunuyordu: 'Her ev bir müstahkem mevki, her sokak bir siper, her mahalle, militanlarından oluşan çelikten bir duvar haline getirilmeli!'

2 Kasım 1936'da Komünist Partisi, durumun ciddiyetini göz

önünde tutarak, militanlara ve halk yığınlarına hitaben bir çağrıda bulundu. Bu çağrıda, 'düşmanın başlıca hedefi ve Cumhuriyetçi İspanya'nın kalbi' olan Madrit'i canla başla savunmaları için onları kışkırtıyordu. Özellikle komünistlere çağrıda bulunuyor. 'Yoldaşlar, Madrit'i savunmak için ateş hatlarına koşun! Bizler, görevimiz icabı, bütün faaliyetlerin ve fedakârlıkların öncüsü olmak, özgürlük uğruna, halk davası uğruna kanımızı son damlasına kadar akıtmak zorundayız,' diyordu. Bütün ulusun seferber olup Madrit'in yardımının koşmasını öneriyordu: 'Madrit'i kurtarmakla bütün İspanya'yı kurtarmış olacağız... Madrit halkı yenilgiye asla boyun eğmeyecektir!'

Madrit çevresindeki düşman çemberi daralıyor, ama milis askerleri, direnişlerini yılmadan sürdürüyordu. İspanyol halkı, üç aylık direniş süreci içerisinde politik bakımdan iyice olgunlaşmıştı. Yeni değerler, devrimci hareketin önüne katıp 1931'de politika sahnesine sürdüğü büyük insanlar gerçek boyutlarıyla ortaya çıkıyordu şimdi.

Başkente her an yapılması beklenen saldırı yüzünden, hükümet, yerini askerî bir cuntaya bırakarak Valensiya'ya çekildi. Bütün Halk Cephesi partileri ve örgütlerinin temsilcileri, bu askerî cunta içerisinde yer almıştı. Komünist Partisi cuntanın belkemiğini oluşturuyordu.

Tehlike altındaki insanların can güvenliğini sağlamak, sanat eserlerini korumak, cuntanın görevleri arasındaydı. Prado Müzesindeki birçok eşsiz tablonun yangın bombalarının zararlarından kurtulması, cuntanın olumlu faaliyetleri sayesinde olmuştur.

Parti ve Beşinci Alay, binlerce kadının ve çocuğun Madrit'ten tahliyesini sağladıktan başka, İspanya'nın en seçkin aydınlarının başka kentlere ya da başka ülkelere kaçmalarına yardımcı olmuştur. Bunlardan bazıları, halkın faşizmin zaferini önlemek için yaptığı muazzam mücadeleye karşı hissiz kaldı, onun önemini kavrayamadı. Ona karşılık, dünyaca tanınmış fizikçi Arturo Duperler gibileri de, gerek sürgünde kaldığı uzun yıllar süresince, gerekse İspanya'ya döndükten sonra, demokrasiye olan gerçek bağlılıklarını kanıtlamışlardır. (Franko'cular, bu büyük fizikçiyi ölümüne kadar evinde göz altında tutmuşlar ve

nükleer fizik alanındaki çalışmalarını yürütebilmesi için gerekli yardımı yapmayı reddetmişlerdir. Franko rejiminin gazetecileri, Arturo Deperler'in büyük bir fizikçi olduğunu ancak ölümünden sonra hatırlamışlardır.)

Beşinci Alay, daha birçok ünlü bilim adamlarının ve sanatçıların Madrit'ten ayrılmasını sağladı. İspanya'nın övündüğü bu değerli kişiler, ülkelerinden ayrılmadan önce şu bildiriyi yayınladılar:

'İspanya'nın bilim adamları ve sanatçıları olan bizler, şu anda, ülkemize her zamankinden çok ve içtenlikle bağlıyız. İspanya'nın özgürlüğünü savunan Madrit halkı, çalışmalarımızı bombardımanlardan uzak ve rahat bir şekilde sürdürebilmemiz için, Madrit'i terketmemizi ısrarla istiyor. İspanyolluğumuzu her zamankinden çok hissediyoruz şu anda. İspanya uğruna canlarını tehlikeye atan milis askerlerinin, ülkenin bilimsel ve kültürel hazinelerini, düşmanın attığı yangın bombalarının tahribatından korumak için gösterdikleri olağanüstü çabalara tanık olduğumuzdan beri, İspanyolluğumuzla her zamankinden çok iftihar ediyoruz.

Onların bu övgüye değer çabalarının, insan, bilim adamı ve İspanyol olarak bizleri bütün dünyanın gözünde yücelttiğini belirtmek istiyoruz.'

Amerika'lı ozan Norman Rosten, bu acılı ve gerilimli günleri, aşağıdaki duygusal şiirinde dile getirmiştir:

Bir gövdedir İspanya,
Ve bağrında
Sakin sakin çarpan
Koca bir yürektir Madrit.
Ağlayın analar, gitti çocuklarınız.
Göçtü evleriniz
Ama çarpıyor hâlâ yürek.
Madrit gece yanar
Kanar gündüz,
Ama dimdik ayakta!
Halkın yüreği
Kanayabilir,

Ama ölüme dek değil,
Asla ölüme dek değil!

Madrit'i kuşatmış olan düşmanın baskısı, başkentte bütün şiddetiyle kendini hissettirmeye başladı. Kentin varoşlarında ilk siperler kazılıyordu. Düşman Madrit kapılarına gelip dayanmıştı. Faşist propaganda, başkentin düşmek üzere olduğunu ilan ediyordu.

Carabanchel yöresi, cephenin ön saflarını oluşturuyordu. Havan toplarının ve bombaların acı feryatları altında, herkes yöreyi terketmeye başladı. Carabanchel'i Madrit'in merkezine bağlayan son tramvaylar, dört bir tarafa kaçışan halkın eşyalarını yüklenmiş olarak cepheden ayrılıyordu. Çocuklarını kollarının arasına kıstırmış, ölümden açışan kadınların görünümü yürek parçalayıcıydı.

5 Kasımda ilk düşman tankları Carabanchel'e girdi. Mağribiler birer birer evleri işgal emeye başladılar. Milis askerleri, tankların ilerlemesine engel olmak için, sokaklarda can havliyle hendekler kazıyordu. Militanlar, kurşun, dinamit ya da bıçakla, mağribilere karşı, ölene dek savaşıyorlardı. Her evin önünde ayrı bir savaş veriliyordu. Silah başında, açlıktan ve uykusuzluktan bitkin düşen adamların yerini, yeni milis taburları alıyordu.

Güçler arasındaki dengesizlik ve eşitsizlik yürek paralayıcıydı. Ancak, düşmana boyun eğmektense, ölmeyi yeğ tutan milislerin yiğitliği bir mucizeyi gerçekleştirebilirdi. Carabanchel'le Madrit'in düşmesini engellemekten başka bir amaçları olmayan, yurtsever milis askerlerinin ortak çabasıyla kapatıldı.

Komünist Partisi Merkez komitesi üyeleri, militanları yüreklendirmek için, onlarla omuz omuza ön saflarda dövüşüyorlardı. Bütün komünistler, Madrit'i savunmak azmiyle ateş hatlarında yerlerini almışlardı. Bütün anti-faşist örgüt üyeleri onlarla beraberdi.

Carabanchel'e doğru ilerleyen âsilerin durdurulmması üzerine, Franko, birliklerini ikiye ayırdı. Bir kol Usera bölgesine doğru, diğeri ise Estremadura doğrultusunda ilerliyordu.

Mağribilerin görevi, Carabanchel ve Usera bölgelerinde sona erdi. Franko, onlardan psikolojik yönden yararlanmayı amaçlamıştı. Bu askerler, gittikleri yerleri yakıp yıkmak ve savunmasız sivil halka her türlü işkenceyi yapmakla ünlüydü. Franko, moral bozmak için onları İspanyol halkının üzerine aç kurtlar gibi salmıştı.

5 Kasımda, Getafe'nin düşmesi üzerine, Usera, düşmanın başlıca hedefi haline geldi. Ama Carabanchel'de olduğu gibi, burada da milisler düşmanı durdurmaya kararlıydı. Sosyalist Gençler Birliği militanları, Usera halkını örgütlediler. Hendekler kazıldı, dikenli teller çekildi, kum torbalarından barikatlar düzenlendi. Bu tedbirler, kentin belli ölçüde korunmasına yarıyordu. Ama gerçek ve kırılmaz direnişi barikatlar değil, Madrit halkının sarsılmaz iradesi sağlıyordu.

Carabanchel savunması sırasında tecrübe sahibi olan dinamitçiler, Usera'nın imdadına yetişti. Prenses Köprüsünün çevresine mayın döşendi. Böylece, ilk savaş hatları geçtiği takdirde düşman havaya uçurulacaktı. Carabanchel'de olduğu gibi, burada da Beşinci Alay ön saflarda yer almıştı. Mağribiler Usera'yı birkaç kez kuşatma girişiminde bulundular ama, saldırıları her seferinde püskürtüldü. Milislerin zayıf barikatlarını uzun süre top ateşine tuttuktan sonra, âsiler tanklarla taarruza geçtiler.

Altı İtalyan tankı, bir avuç denizcinin savunduğu Cerro Blanco'ya doğru yol almaya başladı. Günlerce önce, denizciler başkentte, 'Kronstadt bahriyelileri' adındaki bir Rus filminde, tanklara nasıl hücum edildiğini öğrenmişlerdi. Mevzilerini terketmeden, tankları sürekli olarak makinalı tüfek ateşine tuttular.

Antonio Coll adındaki bir denizci, siperlerden çıkarak düşmanı karşılamaya gitti. Savurduğu el bombasıyla ilk tankı savaş dışı bıraktı. Tankları kullananların bir anlık tereddütleri, Coll'ün ikinci bir el bombası fırlatarak tankların ilerlemesini geçici olarak durdurmasına yaradı. Bu, onun son yiğitlik gösterisi oldu. Makinalı tüfekler genç denizciyi taramakta gecikmediler. Bütün militanlar ondan örnek alarak, siperlerinden dışarı fırladılar ve Coll'ün yardımına koştular. Tanklar yavaş

yavaş geri çekiliyordu. Faşistler, savaşın sonuna kadar Usera bölgesinde çakılıp kaldılar. İlk işgal ettikleri mevzilerden öteye geçemediler.

Antonio Coll'ün adı, bir kahramanlık simgesi olarak tarihe geçti. Bu yiğit denizcinin fedakârlığından esinlenen militanlar, bütün cephelerde tanksavar birlikleri oluşturdular.

Ünlü heykeltraş Victorio Macho, Antonio Coll'ü ölümsüzleştirmek için onun şerefine bir anıt dikmeyi önerdi.

(33)

UNUTULMAZ DAKİKALAR

Faşizm canavarı giderek yaklaşıyor, 1917 ekim İhtilalinin yıldönümü olan 1936 yılının 7 Kasım günü, halk direnişine ölümcül bir darbe indirmeye hazırlanıyor. Madrit, canavarın kokuşmuş nefesini yüzünde hissediyor.

Âsiler, başkenti canevinden vurmak ve Cumhuriyetçi İspanya'yı dize getirmek için, şiddetli bir yarma hareketiyle zafere ulaşmayı ve bu ölümsüz tarihi halkın bilincinden silmeyi umut ediyorlar.

Kanlı çarpışmalar sonucunda, milis askerleri, âsilerin başkenti ele geçirme çabalarını önceleri bozguna uğratıyor. Ama yine de ilerlemelerine engel olamıyorlar.

Madrit'i çevreleyen dış mahalleler, siperler, mazgallı duvarlar ve dikenli tellerle bir çember içine alınıyor.

Alarm düdüklerinin canhıraş sesleri, kentin sessizliğini bozuyor ve halka tehlikenin yaklaşmakta olduğunu haber veriyor.

Cerro de los Angeles yönünden atılan gülleler ve faşist uçakları tarafından yağdırılan bombalar, kentin en yüksek binalarının üzerine düşüyor, içerisinde infilak ediyor ve nice yüzyıllık sanat eserleri, paha biçilmez hazineler ve binlerce insan bir anda yok oluyor.

Prado müzesi bombalanıyor, Alba Dükünün sarayı yakılıp yıkılıyor. Milis askelerinin korumak için bunca emek verdikleri tarihi sanat eserleri yanıp kül oluyor. Top ateşine tutulan mahalleler göçüyor. Halk, henüz hasar görmemiş olan bölgelere hücum ediyor.

Beşinci Alay mensupları, aralıklı olarak, halka hoparlörlerle talimat veriyor, almaları gereken tedbirleri anlatıyor. Açıkça düzenlenmekte olan yeni bir düşman saldırısına karşı, halkı uyanık olmaya çağırıyor. Madrit, dünkü açık ve özgür kent değil artık. Bugün için, kuşatılmış bir kale durumunda. Çocuklar, yaşlılar, hastalar, hepsi onları bağrına basan Levante'ye gönderilmiş.

Başkentte kalan erkekler ve kadınlar, Madrit'in şerefli tarihine yeni bir sayfa yazmak amacında, Sevgili kentlerinin sokaklarını, evlerini, taşına toprağına dek, canla başla savunmaya kararlı.

Giderek yaklaşmakta olan düşman saldırısına karşı, halk uyanık ve hazırlıklı. Tahminler yapılıyor, olasılıklar tartışılıyor. Saatler geçiyor, gerilim dayanılmaz hale geliyor. Madrit halkı, yumruklar sıkılı, gözler tetikte, kulaklar kirişte, pusuya yatmış, düşmanın saldırıya geçmesini bekliyor...

Tehditler ve tehlikelerle yüklü bu ağır sessizliğin içerisinde, yavaş yavaş yaklaşan monoton ve ritmik ayak sesleri işitmeye başlıyoruz... Demir ökçeli çizmelerin kaldırım taşları üzerinde çıkardığı sesler bunlar.

Hepimiz tereddüt ve kararsızlık içerisindeyiz. Kim bu gelenler? 7 Kasım 1936'da Madrit'imizin sokaklarında, sessiz, dimdik, süngü omuzda, bastıkları yeri titreterek uygun adım yürüyen bu adamlar kimlerdi?

Pencerelerin arkasından tüfeklerini ateşlemeye, ellerindeki bombaları fırlatmaya hazır bu adamları kuşkuyla izliyoruz. Kadınlar umutsuzluk içinde erkeklere dönerek: 'Geldiler işte! Daha ne bekliyoruz?' diyorlar.

Yabancı dilde verilen bir komut, kamçı vuruşu gibi sessizliği yırtıyor. Sonra, hepimizin sevdiği bir marşın nağmeleri ortalığı çınlatmaya başlıyor, meçhul askerlerin ritmik hareketleri de ona eşlik ediyor. Madrit halkı ürperiyor birdenbire. Kadınlar hıçkırarak, 'Tanrım, acaba düş mü görüyoruz?' diye soruyorlar.

Madrit sokaklarından uygun adım geçen adamlar, Fransızca, İtalyanca, Almanca, Lehçe, Macarca ve Romence olarak, hep bir ağızdan Enternasyonali söylüyorlar!

Komintern'in çağrısına uyup, bizimle omuz omuza çarpışmaya, ölmeye gelmiş olan Uluslararası Tugaya mensup gönüllü askerler bunlar!

Madrit halkı, askerleri kucaklamak için sokaklara fırlıyor. Bu adamların, dostları olduğunu biliyorlar artık. Erkekler ve kadınlar, sevinç gözyaşları içinde gönüllü askerlerle kucaklaşıyorlar. Askerlerin safları bozuluyor. Madrit halkı onlara konukseverliğini göstermek, en iyi şeylerini armağan etmek için yarış

ediyor. Herkes, bu adamlardan birini ya da hepsini evinde konuk etmek, onları bağrına basmak istiyor. Kuşatma unutuluyor. Tehlike unutuluyor. Birdenbire, uzaktan, sevinç çığlıklarını bastıran motor uğultuları işitiliyor.

Bir anda panik oluyor. Herkes, 'Uçaklar! Uçaklar!' diye haykırıyor.

Gökyüzünde beliren siyah noktalar, yaklaştıkça büyüyor, büyüyor. Çok alçaktan uçuyorlar. Bunlar, Messerşmit ya da Savoy uçakları değil. Göklerimizde uçan meçhul uçaklar giderek yaklaşıyor. Ama ateş etmiyorlar. Bomba atmıyorlar. Peki nedir bu uçaklar?

Halkın, sonradan sevgi gösterisiyle, 'Sinekler' ve 'Küt Burunlar' diye karşıladığı bu uçaklar, 1-15 ve 1-16 hava filosuna ait uçaklar, Madrit göklerinde hızla ilerleyerek, şaşkınlık içerisindeki halkı selamlıyorlar. Askerlere saygı gösterisinde bulunmak için alçaktan süzüldüklerinde, kanatlarının üzerindeki cumhüriyetçi bayraklar göze çarpıyor.

Anlatılması olanaksız dakikalar yaşıyoruz. Binlerce insanın ağzından gökyüzüne doğru yükselen sevinç ve şükran çığlıkları, bu ilk Sovyet uçaklarını karşılıyor.

'Bunlar Sovyet uçakları! Bizim uçaklarımız bunlar!' Bir an içinde, bizden böylesine uzak olan Sosyalist ülke ile, aramızda yürekten bir bağlantı kuruluyor. İspanya halkı ile Sovyetler Birliği halkını birbirinden ayıran sınırlar, dağlar, denizler, tamamen ortadan kalkıyor. Savaş, kahramanlık ve fedakârlık, halklarımızı ebediyen birleştiriyor. Sovyetler Birliğinin iç savaşımıza katkısı, savaşçı ruhumuzu kamçılıyor, birlik ve beraberliğimizi kuvvetlendiriyor.

Madrit güçlenmeye başlıyor, bir kez daha yenilmez olduğunu hissediyor. Âsilerin saldırıları yeniden püskürtülüyor. Ve daha yüzlerce kez püskürtülecek.

Düşman, Kasım başlarında elde edemediği zafere, ancak 1939'da erişebiliyor ve 6 güne de zaptedilemeyen başkentin kapıları, ihanet yüzünden ardına kadar açılıyor.

Kasım başlarında halkın morali çok yüksekti. Çeşitli ulusların bağımsızlık savaşımızı desteklemesi, ona güç veriyor, fedakârlığın doruğuna doğru itiyordu.

Beşinci Alay olsun, savunma işlerinden sorumlu askeri Cunta olsun, görevlerini bihakkın yerine getirmişlerdir. Bu örgütleri oluşturan kişilerin adları, sonsuza dek milletin kalbinde yaşayacaktır. Savaşta büyük yararlıklar gösteren Sosyalist Gençler Birliğini, Catalonia Birleşik Sosyalist Partisini ve Durrutti'nin militanlarını da burada saygıyla anmak gerekir.(*)

Ama asla geri çekilmeyen, düşman topçusunun duvarlarda ve siperlerde açtığı gedikleri kendi naçiz vücutlarıyla kapatan basit insanlar, adsız kahramanlar herkesten çok övgüye değer.

Ayrıca, Sierra'larda çarpışan, düşman birliklerinin önünü kesen ve ilerlemelerine engel olan yiğit savaşçıları da unutmuyoruz. Onlar oralarda çarpışırken, Madrit arkalarında alev alev yanıyordu. Ama aynı Madrit, kapılarına dayanan düşmanı olduğu yere mıhlamış ve içeri girmesine engel olmuştu.

Uluslararası Tugaylara mensup gönüllü askerler, Madrit savunmasında şerefli bir rol oynamışlardır? Ekim ortalarında çeşitli yabancı birlikler Albacate'ye vardı. Bunlar hızla, Alman, Fransız ve İtalyanlardan oluşan üç tabura ayrıldı. Kısa bir süre sonra, Polonyalı gönüllülerden oluşan Dombrowski taburu ortaya çıktı. Bir Kasımda, taburlar XI. Uluslararası Tugay adı altında toplandı.

Tugayın ilk taburu, 6 Kasımda Madrit yakınlarına yedek güç olarak sevkedildi. Almanya'da idam edilen işçi lideri Edgar Andre'nın adıyla anılan Alman taburu, 8 Kasımda Atocha istasyonuna gelerek, Fransız, İtalyan ve Polonya taburlarına katıldı.

Düşman hançeri Madrit'in bağrına dayandığı sırada, başkent sokaklarından yürüyüp geçenler bunlardı işte. Ortak bir dava etrafında birleşen erkek kadın ve gönüllü askerler, Madrit'i zaptedilmez bir kale haline getirdiler.

Üniversite Sitesine varan Edgar Andre taburuna, düşmanın zorladığı West Park geçidini kapatma emri verilmişti. 9 Kasımda Alman taburu, İspanya topraklarında ilk kez çarpıştı. Edgar Andre Taburunun ilerleme kaydettiği bir sırada, Dombrowski Taburu da, faşistlerin Casa de Campo üzerine yaptıkları saldırı-

---

(*) Durrutti, Buenquentura (1896-1936), Anarşist lider, Aragan cephesi kahramanı Catalania birliğinin başında Madrit'i savunurken savaşta vurulup öldü.

yı durdurdu. Albay Dumont komutasındaki Fransız Taburu, safları bozulmadan düşman baskısına karşı direniyordu.

Burada, Alman militanlarının savaş şarkısını vermek istiyorum. İspanya savaşına katılan oğullarıyla övünen Alman halkı, hâlâ bu şarkının sözlerini mırıldanıyor:

İspanya göklerinin parlak yıldızları
Ovadaki siperlerimizi aydınlatıyor,
Sabahın ilk ışınları bizi selamlıyor,
Bizi bir kez daha savaşa çağrıyor:
Ülkemiz çok uzaklarda.
Ama bizim yerimiz burada,
Sizin yanınızda.
Size özgürlüğünüzü
Kazandırmak için
Çarpışıyoruz.

XI. Uluslararası Tugayı oluşturan taburlar; Üniversite Sitesi, Casa de Campo, West Park, Frenchmen's Bridge, Humera ve Aravacada, yılmadan İspanyol Cumhuriyetçileriyle omuz omuza Madrit'i savunmak için çarpıştılar.

Uluslararası kahramanları ölümsüzleştirmek için yazdığı şiirinde Alberti şöyle diyordu:

Uzaktan geliyorsunuz... ama,
Ne önemi var uzaklığın.
Kanınız türküsünü tutturmuş
Sınırsızlığın, sonrasızlığın.
Ölüm adınızı, seslenebilir bir gün
Kimbilir nerde, hangi kentte, kırda, yol
kenarında?

Bu ülke de olsa ya da öbürü,
Küçük ya da büyük,
Haritalar üzerinde ayrı renklerle de
boyanmış olsa,

Halk aynı kökten fışkırır, aynı düşten.
Geldiniz işte, gösterişsiz, adsız
Yalın gerçek: Geldiniz.
Savunmaya and içtiğiniz
Evlerin içini bile görmediniz.
Sizi şimdi örten toprağı
Tutkuyla sevdiniz.
Göğüs gerdiniz ölümcül kurşunlara
Kalın burda sonsuzca.
Ağaçlarımızın, ovalarımızın sevgili
konukları,
O tek görkemli türkü
Işıl ışıl denizce
Sesleniyor: Yoldaşlar!
Madrit daha büyüyor, aydınlanıyor
Ölümsüz adınızla.

Ülkemizi bir afet gibi harabeye çeviren, İspanya'yı temelinden sarsan bu faşist ayaklanma ve halkın kahramanca direnci, bütün dünyanın dikkatini çekti. Bizim mücadelemizde kimse tarafsız olamazdı. Ya bizimle beraberdiniz ya da bize karşıydınız. Savaş ya da barış, demokrasi ya da faşizm konularında kayıtsızlık, daima saldıranların lehine çalışır.

Bütün dünya halklarının belirttiği kardeşlik duygularından yararlanan Komintern, bütün demokratları ve anti-faşistleri İspanyol halkının yardımına çağırdı. Onları, İspanyol toprakları üzerinde, kendi ülkelerinin özgürlüğü uğruna çarpışacak gönüllülerden oluşan taburlar turmaya teşvik etti.

Bu çağrıya ilk cevap verenler, Fransızlar, Almanlar, İtalyanlar ve Polonyalılar oldu. Macar Komünisti Emli Kleber komutasındaki ilk Uluslararası Tabur, Madrit'i savunmamız için yardıma geldi.

Nazi canavarının egemenliği altındaki Almanya'dan bile, anti-faşit savaşçılar ve komünistler yardıma koştu. Devrimci ülkülerin ateşli savunucuları olan bu olağanüstü militanları, Hitler bile köle haline getirmeyi başaramamıştı.

Bulgar halkının devrimci lideri, Hitler'in can düşmanı Di-

mitrov'un ülkesinden, yüzlerce işçi, köylü ve aydın koşarak devrimci tecrübelerini İspanya'ya getirdiler.

İtalya'dan gelen yüzlerce tecrübeli savaşçının yanısıra, bize içten bağlı olan Fransa'dan binlerce militan akın etti. Fransızlar, en kalabalık taburu oluşturuyorlardı. Bu insanların çoğu, Almanlara karşı savaştıkları 1. Dünya Savaşında yoğrulmuş ve çelikleşmiş militanlardı. İçlerinden bazıları, sonradan Fransız direniş hareketinin kahramanları olmuşlardır.

1936 Kasımının ilk günlerinde, Madrit sokaklarından geçen Fransız ve Alman gönüllülerini, kahramanlık simgesi haline gelmiş iki kişi yönetiyordu. Bunlardan biri, eski bir Alman subayı olan Hans Kahle, diğeri ise, yine eski bir Fransız subayı olan Dumont'du. Bundan onsekiz yıl önce bu iki insan, karşı karşıya savaşmışlardı. Bugün ise, faşizme karşı ortak davanın birleştirdiği bu iki kahraman, özgürlük ve demokrasi uğruna yanyana çarpışıyorlardı. Büyük toprak sahiplerinin ülkesi Polonya'dan ve Fransa'da yaşayan Polonyalı mülteciler arasından binlerce militan İspanya'ya geldi. Bunlar, sonradan Yiğitlik Madalyasını alan Dombrowski Taburunu oluşturdu.

O sıralarda kendi ülkesindeki karşı-devrimcilerle savaşmakta olan Macaristan'dan da yüzlerce militan geldi. Bunlar, faşizmin işçi yığınları üzerindeki baskısına çok yakından tanık olmuşlardı.

Romanya o dönemde yabancı bir krallığın boyunduruğu altındaydı. Boyarların ve kapitalistlerin hizmetinde olan Demir Muhafızlar, ülkede korkunç bir terör havası estiriyordu. Buna rağmen, yüzlerce militan yardımımıza koşmakta gecikmedi.

Çekoslavakya'dan gelen savaşçıların kimisi sonradan Madrit'te vuruldu, kimisi Naziler tarafından 1944'de katledildi.

Kuzey ve Güney Amerikalılar, İngilizler, Belçikalılar, Norveçliler, Finliler, Danimarkalılar, İsveçliler, Avusturyalılar, İsviçreliler, Arnavutlar, Yugoslavlar, tam 54 ülkenin gönüllüleri İspanya'da savaştı ve kanlarını akıttı.

Bugün, devrimci İspanya ile dayanışma halinde olan dünya çapında bir hareket mevcuttur. Bu hareket, Frankocuların idda ettiği gibi bir komünist komplosu olmaktan uzaktır. Bütün dünya ülkelerindeki demokratlar ile İspanya halkı arasında kuru-

lan kan bağlarını, Hitler Almanyası tüm çabalarına rağmen yıkamamıştır.

Sayıları az, ama tarihî önemleri çok büyük olan Uluslararası Tugaylar, kendi halklarının geleneksel özgürlük sevgisini İspanya halkının bağımsızlık arzusu ile kaynaştırmışlar, kahramanca bir kardeşlik duygusuyla perçinlemişlerdir.

Langston Hughes, İspanya'da ölen, Uluslararası Tugaylara mensup Amerikalılar için şu aşağıdaki şiiri yazmıştır:

Geldim
Okyanusu,
Kıtanın yarısını,
Sınırları,
Ve arşa set çekmiş dağları aşıp
Geldim.
'YOK GİDEMEZSİN ORAYA!'
Diyen hükümetlere rağmen
Geldim.
Yarının alaca ışıklı sınırlarına
Ben de.
Yaşımın,
Gücünü, tecrübesini kattım
Çok değil,
Gencim çünkü.
(Gençtim demeliydim,
Öldüm çünkü).

Kavuştum dilediğime,
Verdim verebildiğimi
Başkaları yaşasın diye.
Ve kurşun
Durdurunca yüreğimi,
Ve kan
Şorlayınca boğazımdan, gördüm
Bilemedim, kan mıdır bu
Yoksa bir kızıl alev mi ne?
Belki yeni bir yaşama

Dönüşüyor ölümüm?

Yok bir ayırım:
Bizim düşümüz!
Benim ölümüm
Sizin yaşamınız!
Bizim kanımız!
Bir alev!
Hepsi bir,
Aynı şey.

(34)

SOVYET YARDIMI

Silah ve cephane açığını sırf kendi gayret ve cesaretleriyle kapatan cumhuriyetçi tank sürücülerinin ve havacıların oynadığı olağanüstü role değinmeden, Madrit savunmasını anlatma olanağı yoktur.

1936 Kasımında Franko, Madrit'i dize getirmek amacıyla, şiddetli hava akınları düzenlemekle işe başladı. Bu bombardımanlar sırasında, kent muazzam hasara uğradı, sivil halktan binlerce kişi can verdi. Ama, 20 kadar uçaktan oluşan Cumhuriyetçi Hava Kuvvetleri, insanüstü bir çaba göstererek, Madrit'i faşist hava saldırılarına karşı korumayı başardı ve düşman saflarında dehşet yarattı.

Havacıların çoğu savaş sırasında öldü, birçokları da liyakat nişanı aldılar.

Cumhuriyetçi pilotlar, bir yandan Sovyet pilotlarının değerli yardımlarına, bir yandan da General Hidalgo'nun durmadan dinlenmeden yetiştirdiği yeni havacılara güveniyorlardı.

Uçakların ve tankların yardımı olmaksızın Madrit'i savunmak olanaksızdı. Halk Cephesinin emrindeki belirli sayıdaki uçaklar, gece gündüz havada bekçilik yapıyordu. Belli uçakların ve belli pilotların, sürekli olarak Madrit göklerini savunmaları bir mucizeydi. Düşmanın aklı almıyordu bunu.

Tanklar için de aynı durum geçerliydi. Tank sürücüleri bütün gün savaşıyor, düşmanı gafil avlıyor, bozguna uğratıyor ve topçu saflarında panik yaratıyordu. Komutanlarımız, tank savaşlarını rasyonel bir tarzda yürütmeyi henüz bilmediklerinden, tankçılar çoğu zaman bütün gün kendi başlarına buyruk ve piyade desteğinden yoksun olarak savaşıyorlardı.

Gündüzleri, tanklar kentin girişlerini koruyordu. Geceleri üslerine dönüyor, tamir ediliyor, ertesi sabah yeniden savaşa katılıyorlardı.

Bu insanların çoğu, İspanyol militanlarıyla omuz omuza çarpışan Sovyet tankçıları ve pilotlarıydı. Sürekli yorgunluğu, yaralarını hattâ hayatlarını bile hiçe sayıyorlardı. Sovyet disipliniyle eğitilmiş ve çelikleşmiş olan bu yürekli insanlar, bizim saflarımızda çarpışmak ve ölmek üzere gönüllü olarak gelmişlerdi.

Alman Generali Sperrle, sonrada, Wehrmacht'ın İspanyol baskısında Madrit operasyonlarına değinerek şöyle demişti: 'Bombacılarımıza Madrit yolunu açmak ve kentin moralini bozmak görevi verilmişti. Böylece, Franko birliklerinin kolaylıkla Madrit'e girmelerini sağlamış olacaktık. Ama, birlikler, onlara çizdiğimiz yoldan ilerleme olanağını bulamadılar.'

Kalın kafalı Nazi Generali, Alman topçularının ve havacılarının neden hedeflerine ulaşamadıklarını bir türlü kavrayamıyordu. Yıllarca sonra, Sovyetler Birliğinde de feci şekilde yenilgiye uğradıkları zaman, aynı akibete düşmekten kurtulamadıkları gibi Sovyet gönüllüleri, tank sürücüleri ve havacıları, İspanyol yoldaşlarıyla işbirliği yaparak, Alman generallerinin savunulmaz diye tanımladıkları Madrit'i canla başla korumaya çalışıyorlardı. Bu, olağanüstü çabayı gerektiren dev bir görevdi. Sovyetler Birliğinin kahraman fedaileri, yalnız yiğitlik ve feragat örneği vermekte kalmıyor aynı zamanda, cumhuriyetçi tank sürücülerinin ve havacıların eğitilmesinde de büyük rol oynuyorlardı.

Başka ülkelerin bize yardım etmeyi reddettiği bu karanlık ve umutsuz günlerimizde, değerli tecrübelerini, bilgilerini ve canlarını, kayıtsız şartsız İspanya halkının emrine amade kılan bu bir avuç Sovyet askerini her zaman minnetle anacağız. Onların adları, İspanyol ulusunun özgürlük ve bağımsızlık uğruna

verdiği destansı savaşın ayrılmaz bir parçasıdır.

Durumumuz çok ciddiydi. Düşman şimdiden zafer çanlarını çalmaya başlamıştı. İspanya hükümeti; binbir zorlukla Meksika'dan birkaç bin silah satın almayı başarmıştı. Meksika hükümetinin, özellikle büyük bir İspanya dostu olan General Lazaro Cardenas'ın tutumu militanlarımız tarafından övgüyle karşılandı. Satın alınan silahlar, ihtiyacımızın ancak çok küçük bir kısmını karşılamakla birlikte, Meksikalıların tutumu, İngilizlerin, Fransızların ve diğer sözde demokratik hükümetlerin tutumundan çok farklıydı.

Savaşın başlangıcında Sovyet Hükümeti, Londra'da kurulan Müdahalesizlik Komitesine katıldı. Sovyetler, Komiteye katılmakla, iç savaşın hızla cumhuriyetçiler lehine sonuçlanacağını umuyordu. Ama çok geçmeden, İngilizlerin uygulamada Komite kararlarına ihanet ettiklerine ve Fransız Başbakanı 'Sosyalist Leon Blum'un da İngilizleri desteklediğine tanık oldular. Komite, aslında cumhuriyetçilere yardım etmek şöyle dursun, tam tersine, âsilerin tarafını tutan faşist ve 'demokratik' güçlere bir paravana vazifesi görüyordu. Sovyetler Birliği bu yüzden, 7 Ekim 1937'de Müdahalesizlik Komitesinden çekileceğini bildirdi. Aynı zamanda, Cumhuriyet Hükümetinin ve İspanya halkının, faşist saldırısına karşı gösterdiği direnci destekleyeceğini de açıkladı.

16 Ekimde Stalin, Sovyet Komünist Partisi Merkez Komitesi adına Jose Diaz'a şu tarihi telgrafı çekti:

'Sovyetler Birliği işçileri, İspanya'nın devrimci halkına her türlü yardımı yapmakla, sadece görevlerini yerine getirmiş olmuyorlar. Aynı zamanda, İspanya'yı faşist karşı-devrimcilerin baskısından kurtarmanın, İspanyollara özgü bir mesele olmadığını, ilerici insanlığın ortak davasının da buna bağlı olduğunu biliyorlar.'

Özgürlük savaşına girişmiş bulunan İspanya, çok geçmeden, Sovyet halkının ve hükümetinin içten ve kardeşçe dayanışmasına tanık oldu.

Moskova tekstil fabrikasının kadın işçileri, İspanyol kadınlarına ve çocuklarına giyecek, yiyecek ve ilaç yolladılar. Sovyet halkının büyük çoğunluğu da, onların izinden giderek yardımda

bulundu. Ekim 1936'da Sovyet gemileri, İspanya ile Sovyetler Birliği arasındaki denizlerde mekik dokumaya başladı. İki ay sonra İspanya Hükümeti, Sovyet işçilerinden değeri 60 milyon rubleyi bulan yardım malzemesi aldı.

Sirianin, Neva ve Turksib gemileri, İspanya limanlarına silah cephane ve yardım malzemesi taşıyan ilk Sovyet gemileridir. Gerçek deniz kurtları tarafından yönetilen bu gemiler, yalnız pamuk, tereyağ ve un taşımakla kalmıyor; uçak, tank, top, makineli tüfek, asker uzman ve teknisyen de getiriyordu.

Sovyet tank ve uçakları olmasaydı Madrit savunulamazdı. Madrit halkının, evlerinin balkonlarına ve sokaklara Sovyet liderlerinin resimlerini asmaları, âsilerin öfkesini uyandırıyordu. Ama halkın, Sovyet liderlerini kendi liderleri gibi benimsemesini doğal karşılamak gerekir. Çünkü onların yardımı olmasaydı, faşistler planlarını hızla uygulama olanağını bulacaklardı.

Müdahalesizlik Komitesinde olsun. Milletler Cemiyetinde olsun, Sovyet temsilcileri, politik ve diplomatik yollardan İspanya Cumhuriyetinin savunmasını yaptılar ve İspanya halkının haklarını desteklediler.

Donanma ve silahlı kuvvetler bakanı İndalecio Prieto, yöneticilerimizin ve halkımızın minnet borcunu 3 Ocak 1937'de şu içten sözlerle dile getirdi:

'Sovyetler Birliği, sade ve dolambaçsız bir yoldan İspanya'nın yardımına koşmuş ve İspanya'nın meşru hükümetinin zafere ulaşması için elinden gelen herşeyi yapmıştır. Buna karşılık, Sosyalist partilerin etkin ya da büyük bir çoğunlukla iktidarda olduğu diğer demokratik ülkeler, bize en iyimser deyişle, yetersiz yardımlarda bulundular, hattâ İspanya Hükümetinin meşru hakkı olan silah alım satımını bile engellemeye çalıştılar.

(35)

DOSTLAR

Savaş sırasında birçok tanınmış kişi Cumhuriyetçi bölgeyi ziyaret etti. Nehru, Branting ve Krisna Menon gibileri dost sıfatıyla; Attlee, Olenhauer ve diğer Sosyal-Demokratlar gözlemci sıfatıyla geldiler; Başkaları ise sırf merak yüzünden geldi.

Paul Robeson da ülkemizi ziyaret ederek, Amerikan yurttaşlarından oluşan küçük bir grupla görüşmek üzere cepheye gitti. Bunların arasında, eskiden Amerikan ordusunda onbaşıyken, şimdi İspanya Halk ordusunda yüzbaşı rütbesiyle görevli zenci Oliver Low'da vardı. Lincoln tugayını teftişe gelen bir Amerikan albayı, Low'u gördüğü zaman ona azametle: 'sen ne hakla yüzbaşı üniforması giyiyorsun?' diye sormuştu. 'Yüzbaşıyım da ondan', diye cevap vermişti Low. 'Amerika Birleşik Devletlerinde zenci olduğum için ancak onbaşı rütbesine yükselebilmiştim. Burada, insanlara renklerine göre değil, liyakatlerine göre rütbe veriliyor.'

Pu yürekli yüzbaşı İspanya'da gömülüdür. Kendisi Brunete savaşında vurulup ölmüştü.

Paul Robeson cephedeki militanlar için şarkı söyledi. Sihirli sesiyle, İspanya'da özgürlük ve adalet uğruna çarpışan Amerikalı yurtdaşlarının yüreğinde ana vatan özlemini uyandırdı. Demokratik gelenekleri her Allahın günü kapitalistlerin ayakları altında çiğnenmekte olan o ana vatan, çok uzaklarda kalmıştı.

Nehru'nun ziyareti bizler için çok önemliydi. Kendisi, İngiliz emperyalizminin boyunduruğundan kurtulmaya çalışan Hindistan halkının temsilcisi olarak gelmişti. Ülkelerimizi ve amaçlarımızı onunla açıktan açığa tartıştık. Nehru, bizim başarıya ulaşmamızın bütün dünya demokrasileri için büyük önem taşıdığını belirtti. Bir dost olarak geldi ve bir dost olarak ayrıldı bizden.

Birleşik Amerika'daki tröstler, Franko'ya, savaşı yürütmesi için gerekli olan bütün petrolü sağlıyordu. Ama, Birleşik Devletlerin ilerici halkı, İspanya Cumhuriyetinden yanaydı. Cumhuri-

yetçilerin kazandığı zaferler onları sevindiriyor, yenilgileri ise üzüyordu. 1938 de, Amerikan Yazarlar Birliği Başkanı Donald Ogden Stewart, Amerika'da bir anket düzenledi. 'Franko ve Faşizmden yana mısınız, yoksa onlara karşı mısınız? Meşru İspanya Cumhuriyetinden yana mısınız yoksa, ona karşı mısınız? sorularına karşılık 418 cevap alındı. Bunlardan 410'u Cumhuriyetten yanaydı. 7'si tarafsızdı ve yalnız bir tanesi faşizmden yanaydı.

28 Kasım 1936'da, tanınmış yazar Romain Rolland, Cumhuriyetçi İspanya'ya yardımda bulunmaları için, Fransız halkına ve bütün demokratik uluslara bir çağrıda bulundu: «İspanya'nın yardımına koşun! Bize yardım edin, kendinize yardım edin! Yardım etmeyecek olursanız, yarın kendi oğullarımız mahva sürüklenecek!» diyordu.

Temmuz 1937'de Anti-Faşist Yazarlar Kongresi, Valensiya'da toplandı ve bir bildiri yayınlayarak Cumhuriyeti desteklediğini açıkladı. Romain Rolland, Kongreye yolladığı mesajda şöyle diyordu:

'Valensiya, Madrit ve Barselona'daki meslekdaşlarıma içten selamlarımı iletirim. Dünya uygarlığı şu sıralarda bu kentlerde toplanmış bulunuyor. Faşist barbarların uçakları ve bombalarıyla tehdit edilen bir dünyada yaşıyoruz. Eski zamanlardaki barbar saldırıları da bundan farksızdı...

'İspanya'daki savaşçı kardeşlerimizle tam bir dayanışma içinde olduğumuzu bir kez daha belirtmek isteriz.

'Bu kahraman ulus ve onu oluşturan halk yığınları, her türlü şan ve şerefe layıktır. Bu ulusun gücü, iki kuvvetin ittifakından doğuyor: Halk yığınları ile halk liderleri arasındaki ittifak. Bu ittifak, Avrupa ve Amerika'nın büyük demokrasileri için bir örnek teşkil etmeli! Mücadeleyle pekişen bu ittifakın, dünyanın özgürlüğünü ve bağımsızlığını güvence altına almasını yürekten dilerim!'

Gerçek aydınların önünde yeni ufukların açılmasına neden olan bu tarihi Kongreye katılanlar arasında; Pablo Neruda, Octavio Paz, Andre Malraux, İlya Ehrenburg, John dos Passos, Ernest Hemingway gibi ünlü yazarlar ve çeşitli cephelerdeki militanların temsilcileri vardı.

Kongreye gönderilen yüzlerce mesaj arasında, bilim adamı Eisenstein'dan gelen bir mesaj da vardı. Faşist saldırıya karşı halkın gösterdiği dirençten etkilenen bu büyük bilgin, Cumhuriyetçi İspanya'nın soluğunu kesmeye çalışan büyük güçlere karşı olan muhalefetini şu sözlerle belirtiyordu: "Çağımızın koşulları altında, İspanyol halkının özgürlük ve haysiyet uğruna verdiği kahramanca mücadele, iyi bir geleceğe olan tek inancımızı teşkil ediyor.'

Faşist emperyalist güçlere karşı İspanyol halkının verdiği kahramanca mücadelenin heybetinden etkilenen bu aydınların çoğu, İspanya'da kalarak iç savaşımıza katıldılar. Faşizmin boyundurduğu altında köle gibi yaşamaktansa, özgürlük uğruna ölmeyi yeğ tutan militanların içindeki ateş onları da tutuşturmuştu.

1936 sonunda, tanınmış İngiliz yazarı Ralph Fox, Cordoba cephesinde kahramanca öldü. 14. Uluslararası Tugayın komiseri olan yazar, demokratik inançları ve İspanyol halkının davası uğruna canını verdi. 29 yaşında hayatını yitirenlerden biri de, ünlü İngiliz Marksçısı Christopher Caudwell oldu Bir yıl sonra, Amerikalı yazar Ring Lardner'in oğlu James Lardner, Ebro savaşı sırasında vurulup öldü.

Meksikalı ressam David Alfaro Siquerios da, Halk Cephesi saflarında dövüştü. Cumhuriyetçilerin davasını desteklemek üzere, Kübalı militanlarla birlikte İspanya'ya gelen Kübalı yazar Pablo de la Torriente, Madrit cephesinde şehit oldu. Bu yiğit gençler, her zaman için birer kahramanlık simgesi olarak kalacaklardır.

Çeşitli ülkelerdeki birçok sosyalist ve işçi liderler, cumhuriyetçilerin davasını teorik olarak destekliyordu. ama uygulamada, ellerinden geleni yapmaktan kaçındılar. Bu davranış, bizi içtenlikle destekleyen her türlü politik ekole mesup kişilerin, bulundukları katkıların tarihi önemini azaltmaz.

Aramızdaki görüş ayrılıklarına rağmen, uluslararası Tugaylara katılan Avusturyallı Julius Deutsh ile, Pietro Nenni gibi sosyal demokrat liderleri ya da İspanya iç savaşına havacı olarak katılan Andre Malraux gibi anti-faşistleri de, her zaman minnet ve şükranla anıyoruz.

Geniş bir uluslararası temele dayanmakla birlikte, İspanya ile kurulan fiilî dayanışma, yeterince yaygın değildi. Büyük anti-faşist militan ve Komintern Genel Sekreteri olan Dimitrov, uluslararası Sosyalist harekete yaptığı çağrıda şöyle diyordu:

'Uluslararası proletarya tümüyle, İspanyol halkının yanında ve faşist âsilerin ve saldırganların karşısındadır. O militanlarla olan dayanışmasını kanıtlamış bulunuyor, halen de kanıtlamaya devam ediyor. Proletarya, yalnız maddi yardım yapmak, yiyecek ve ambülans göndermekle yetinmemiştir. Kendi öz evlâtlarını bile Madrit cephesine, Guadalajara'ya, Cumhuriyetçi Ordu saflarına göndermekten çekinmemiştir.

'Ama bütün bunlar yeterli değil. Cumhuriyetçi İspanya'nın uluslararası hakları tanınıncaya ve güvence altına alınıncaya, İspanya'ya yapılan faşist müdahale durduruluncaya dek bu desteğini sürdürmezse, uluslararası işçi hareketi görevini yerine getirmiş sayılamaz.'

Cumhuriyetçi İspanya'yı savunacak tek bir uluslararası cephe kurmak amacıyla Komintern, şu aşağıdaki temel önerilerde bulundu:

'İtalyan ve Alman birliklerinin derhal İspanya'dan çekilmesi.

'Cumhuriyetçi İspanya üzerindeki ablukanın kaldırılması.

'Meşru Cumhuriyetçi Hükümetin bütün uluslararası haklarının tanınması.

'İspanya halkına karşı saldırıya geçen faşist saldırganlara, Milletler Cemiyeti hükümlerinin uygulanması.'

Komintern'in giriştiği çabalar etkisini göstermekte gecikmedi. 21 Haziran 1937'de, Sosyalist ve Komünist Enternasyonal temsilcileri tarafından onaylanan resmî bir karara varıldı. Sosyalist enternasyonal adına Adler ve De Brouckere; Komünist Enternasyonal adına da Jose Diaz, Maurice Thorez, Cachin, Luigi Longo, Franz Dahlem ve Pedro Checa bukararı imzaladılar. Kararda şöyle deniliyordu:

1. İspanya sorunu üzerinde her iki Enternasyonal, esas itibariyle aynı görüşleri paylaşıyorlar.

2. Taraflar, İspanya halkının yararına olacak ortak faaliyetleri arttırmaya oybirliğiyle karar verdi.

3. Delegeler, İspanya'ya sağlanacak maddî ve moral yardımı ayrıntılı bir şekilde görüşmek üzere, yakın bir tarihte yeniden toplanya oybirliğiyle karar verdi. Kararın en önemli maddesi buydu.

Ne yazık ki, bu kararlar pratik alanda hiç bir zaman uygulanamadı. Sosyalist Enternasyonal, Müdahalesizlik Anlaşmasının hükümlerini desteklediği için, işçi liderleri, De Brouckere ve Adler'e yürütme yetkisi tanımayı reddettiler.

(36)

ZOR GÜNLER

1936 yılı sona ermek üzereydi. Ocak 1937 çözülmesi, güç sorunlarla yüklü olarak geliyordu. Başlangıçta kazanılan zaferlerden sonra, cumhuriyetçilerin davası önemli bir gerileme kaydetmişti. Toledo, Talavera ve daha birçok kent elden gitmişti. Ovledo'da birçok kilit noktasını işgal eden düşman birlikleri yüzünden, başka yerlerde savaşabilecek olan milis kuvvetleri burada çakılıp kalmışlardı.

Düşmanın başlıca hedefi, İspanya'nın merkezî ve güney kesimleriydi. Kuzeyden yardım gelme olanağı olmadığından, bu kesimle fazla ilgilenmiyordu.

Yeni yıl başlarında, Madrit Radyosundan bir konuşma yaptım. Bu yeni koşullar altında, partinin izlediği politikayı ve zafere ulaşmak için alınması gereken tedbirleri halka açıkladım. Söz konusu tedbirleri şöyle özetledim:

1. Halk yığınlarının görüşlerini yansıtan güçlerin temsilcilerinin oluşturduğu hali hazırdaki hükümete tam yetki verilmesi zorunludur. Herkes, hükümete ve hükümet yetkililerine saygı göstermek ve alacakları kararları uygulamak zorundadır.

2. İyi örgütlenmiş, disiplinli ve büyük bir halk ordusunun bir an önce kurulabilmesi için derhal millî seferberlik ilan edilmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur. Bu orduyu yönetecek olan komutanlar, cumhuriyet rejimine sadık sivillerle askerler arasından

seçilmelidir. Ordu ve ordu komutanlarına karşı gerekli saygı gösterilmeli ve verilen emirler tartışmasız kabul edilmelidir. Çeşitli cephelerdeki orduları tek bir yerden yönetecek olan bir genel kurmay heyeti oluşturulmalıdır. Bu genel kurmay heyeti, en tecrübeli ve en yetenekli askerlerden halkın güvenine layık en iyi parti ve Sendika temsilcilerinden seçilmelidir. Onların vereceği emirler tartışmasız kabul edilmelidir.

3. Bir eğitim kampanyası açılarak, artçı birliklerin kusursuz bir disiplin içerisinde yetiştirilmesi sağlanmalıdır. Halk yığınlarına savaşın gerçek niteliği hakkında bilgi verilmelidir. Bunun bölgesel ve yerel bir savaş olmayıp, bütün yurdu içeren bir savaş olduğu düşüncesi zihinlerde yer etmelidir. Bütün Cumhuriyetçi İspanya halkı, savaşın zorunlu kıldığı yoksunluklara ve fedakârlıklara hep birlikte göğüs germelidir.

4. Temel endüstrilerimiz, özellikle savaş endüstrimiz, militanlarımızın ve sivil halkımızın ihtiyaçlarını yerine getirebilmek amacıyla, yeniden organize edilmeli ve millileştirilmelidir. Halk davasına bağlı bütün sendikalar, siyasal partiler ve kişiler, yurttaşları tek bir amaca yöneltmek için çaba göstermelidirler. O amaç, daha fazla ve daha kaliteli ürün elde etmektir. Ancak bu yoldan zafere hızla ulaşabiliriz.

5. Endüstriyi ve genel ekonomiyi düzüne koymak için bir koordinasyon kurulu oluşturulması gereklidir. Üretimi yönetecek olan bu kurul üyeleri, Halk Cephesi teknisyenlerinin ve uzmanlarının temsilcileri olmalıdır.

6. Üretim, işçilerin denetimi altında olmalıdır ama, bu denetimi yapacak olan örgütler, koordinasyon kurulunun hazırladığı planlara uygun olarak hareket etmelidir.

7. Tarım bölgelerimiz, cephe ve cephe gerisi için gerekli olan ürünleri sağlamalıdır. Bu iş, köylü kuruluşlarının ve Halk Cephesi örgütleri ve partileri temsilcilerinin hazırladıkları bir plan esasına göre gerçekleştirilmelidir. Köylülere, ferdî ya da kolektif olarak ürettikleri ürünlerin mülkiyet hakkı sağlanmalıdır. Tarım üreticilerine ulusal ve uluslararası pazarlar sağlanmalı, ürünlerinin iyi bir fiyatla satılması temin edilmelidir.

8. Tarım ürünleri ile sanayi ürünleri arasında bir uyum sağlanmalı ve her ikiside aynı amaca, yani, savaşı kazanmak ama-

cına yönelik olmalıdır.

'Savaşı hızla sona erdirmeliyiz. Faşist baskı altında ezilen halka, faşizmin yenilmez olmadığını, faşizme karşı mücadele edebileceğimizi ve faşizme galebe çalabileceğimizi ispat etmeliyiz!'

Largo Caballero'nun hükümeti kurmasından ve savaş bakanı olmasından bu yana dört ay geçmişti. Generalliğe terfi ettirdiği Carlos Asensio Cabanillas, Largo'nun askerî ve özel danışmanlığını yapıyordu.

Siyasi tecrübesi ve somut bir ideolojik görüşü olan bir insan için bile, özel nitelikte bir savaş yüzünden ikiye bölünmüş bir ülkede bir Halk Cephesi hükümetini yönetmek olağanüstü zor bir işti. Böyle çetin bir sorun, ancak, hükümette temsil edilen bütün güçlerin katkısı ve işbirliği sayesinde çözümlenebilirdi.

Art niyetli ve sosyalist inançları şüphe götürür kişilerin danışmanlık yaptığı Largo Caballero, bu zorlukların üstesinden gelemedi. İspanya'nın kaderinin söz konusu olduğu bu tarihi günlerde, Largo'nun yanında bir tek askerî danışman vardı.O da, cumhuriyetçi militanlara karşı husumetini açıkça belli eden General Asensio idi. Largo'nun çevresindeki siyasi danışmanlar ise, sorumsuz bir takım dalkavuklardan ibaretti. Bu adamlar onu, insafsız Largo'nun kendi partisi ile bile çatışmasına yol açtığı gibi, İspanya halkını da felakete doğru sürükledi.

Bütün bu ayrıntılara girmeyi gerekli buluyorum, çünkü zamanla birçok şeyler unutuluyor. Yeni kuşaklar, kendi iç sorunlarımızı layıkıyle bilmedikleri takdirde, halk direnişini zayıflatan etkenleri ve Cumhuriyeti yenilgiye uğratan nedenleri anlamaktan güçlük çekerler.

Kişilerin davranışlarına ilişkin değerlendirmelerim ve görüşlerim eleştiri konusu olabilir ama, bu görüşlerimin gerçek tecrübelere ve olgulara dayandığı da inkâr edilemez. Faşizme karşı verdiğimiz ulusal bağımsızlık savaşımız süresince iyi bilinen bu gerçekler, sonradan tahrif edilmiş ve hasır altı edilmeye çalışılmıştır.

Ocak 1937'de, Malaga Komiseri Yoldaş Bolivar Valensiya'ya geldi. Silah ve Cephane noksanı yüzünden, Malaga cephesinde başgösteren kritik durumu Largo Caballero'ya bildirmek üzere

gelmişti. Halk Ordusuna katılmayı reddeden ve kendi bağımsız milis birliklerini muhafaza etmekte ısrar eden anarşistlerin tutumunu da ayrıca protesto etti.

Savaş Bakanına yaptığı ziyaretten sona, Komünist milletvekili ve Partinin Merkez Komitesi üyesi olan Bolivar, Parti Merkezine gitti. Maksadı, Malaga'ya silah göndermeyi reddeden Largo'yu ikna etmeleri için parti yöneticilerinden yardım istemekti. Largo, Bolivar'ın ricalarına karşılık, 'Malaga'ya artık tek bir silah ve tek bir kuruş bile vermem', diye cevap vermişti. Durumun ciddiyetini, Malaga üzerindeki düşman baskısının şiddetini defalarca anlatmamıza rağmen, onu bu kararından caydıramadık.

Ne Largo'nun inatçı tutumunu değiştirmek, ne de Asensio'nun direncini kırmak mümkündü. Largo bize, çeşitli cephelere gönderilen bütün silahların listesini kaydettiği ünlü not defterini gösterdi. Asensio, Malaga'da savunma için yeterli sayıda silah bulunduğunu idda ediyor. Largo da buna inanıyordu, çünkü Asensio'ya güveni vardı.

Asensio kasıtlı olarak yalan söylüyordu. Bolivar umutları kırılmış olarak Malaga'ya döndü. Ama yine de, kenti eldeki olanaklarla sonuna kadar savunmaya kararlıydı. Ne yazık ki, bu mümkün değildi. Çok sayıda İtalyan birlikleriyle takviye edilmiş olan âsiler, karadan ve denizden düzenli bir şekilde ilerlemeye devam ediyorlardı.

Kadınlar, kucaklarında çocukları ile birlikte İtalyan ordusu önünde kaçışıyor, uçaklar sivil halkın üzerine mermi yağdırıyordu. Malaga'da, savaşın en hazin sahneleri cereyan ediyordu. Halk, bir yandan canını dişine takmış var kuvvetiyle geri çekilirken, öte yanda General Asensio, Malaga'nın düşmesinin, kendi 'özel stratejisi'ne göre hiçbir önem taşımadığını bildiriyordu. Halk şaşkınlık içindeydi.

Bir başka general, Guadarrama 'kahramanı' Cabrera ise, 'Malaganın düşmesinin bir avantaj sağladığını, böylece bir cephenin eksildiğini ve kuvvetlerimizi diğer cephelere yığma olanağının açıldığını' ilan etti. Bu sözleri, Generalin divanı harbe verilmesini gerektirecek nitelikteydi.

Milletçe acı çektiğimiz ve bir İspanyol kentinin kaderinin söz

konusu olduğu bu günlerde, hükümetin böylesine olumsuz ve sorumsuz bir tavır takınması karşısında, Komünist Bakanlar çileden çıkıyordu. Bu şerefsizliğe daha fazla dayanamayacakları için istifa etmeyi bile düşündüler.

Anarşist milis kuvvetleri, düzenli orduya katılmamakta inat ediyor, hükümet ise, onları yola getirmek için herhangi bir tedbir almıyordu. Anarşist yayın, bizim genel seferberlik çağrımızı, askerî disiplin isteğimizi, karşı-devrimci olarak nitelendiriyordu.

11 Şubat 1937'de Komünist Partisi bir bildiri yayınladı:

Bu bildiride şöyle deniliyordu:

'Milis kuvvetlerini düzenli bir ordu haline getirmemiz gerek. Aksi halde, Malaga'da olanlar, başka cephelerde de başımıza gelebilir. Daha fazla tereddüt edecek durumda değiliz. Savaş, bir partinin ya da örgütün isteklerine göre ayarlanamaz. Hainlere ve casuslara karşı acımasız olmalıyız.En önemli kilit noktalarımız sivillerin yönetimine bırakılmalıdır. Bu siviller, halk davasına bağlı ve savaşın askerî ve politik dizginlerini ellerinde tutmaya muktedir komutanlarla sıkı işbirliği yapacak kişiler olmalıdır.

'Önemli askerî mevkilerde bulunan kişileri sıkı bir elemeden geçirmemiz gerekir. Böylece, beceriksizlikleri ve yeteneksizlikleri yüzünden düşmana yarar sağlayan şüpheli elemanları ayıklamış oluruz.'

Kendi öfkemize hakim olarak, Largo Caballero Hükümetini savunduk ve cephelerden gelen protestoları yatıştırmaya çalıştık. Çünkü, Halk Cephesinde açılacak bir gediğin düşmanın içeri sızmasına yol açacağını biliyorduk. Ayrıca, ordu saflarını düşmanca niyetler besleyen askerlerden arındırması ve politikasını değiştirerek, savaşın tüm sorumluluğun yüklenmesi için Largo Caballero'yu ikna etmeye çalıştık.

Ama, hatalı politikasına alet olmak istemediğimiz için, Largo, yetkilerini elinden almak istediğimiz kanısına kapıldı ve bize darıldı. Sosyalistler de, Largo'nun politikasının ve Savaş Bakanlığına atadığı kişilerin, cumhuriyeti felâkete sürükleyeceği görüşümüzü paylaşıyordu. Sosyalist bakanlar, kabine toplantılarında zaman zaman komünistlerin önerilerini destekliyordu.

Malaga'nın düşmesi, Cumhuriyet Hükümetine indirilen acı bir darbe olmuştu. Düzenli bir ordudan yoksun olmanın doğurduğu feci zararlar, bir kez daha bütün dehşetiyle ortaya çıkmıştı. Kaldı ki, çıkarları ve amaçları birbirinden farklı, çeşitli bağımsız bölgelerin mevcudiyeti, Cumhuriyetçi Kampı intihara doğru sürüklüyordu.

Savaş Bakanlığı, düşmanın her an Malaga'ya saldırmasının muhtemel olduğunu biliyordu. Buna rağmen, Malaga yakınlarındaki, hattâ uzaklarındaki birlikleri kuzeye sevkedeceği yerde, cepheleri istedikleri gibi hareket etmekte serbest bıraktı. Her bölge, saldırıya uğradığı takdirde, ancak kendini savunmayı düşünüyor, ülkenin diğer bölgeleriyle işbirliği yapma ve planlı bir harekat izleme gereğini duymuyordu. Hükümet de, zaten bir genel harekat planından yoksundu. Gerçi, bazı Asturialı militan grupları Basklıların yardımına koşmuş. Basklılar da zorlu günlerde Asturialıların imdadına yetişmişti ama, her milis birliğinin kendi bölgesinde savaşmayı tercih ettiğini itiraf etmemiz gerek.

Aslında, Kuzey Ordusu bir hüsnü kuruntudan ibaretti. Ancak, Asturia militanları, Santander militanları ve Bask militanlarından söz edilebilirdi. Bu birliklerin herbiri, kendi komutanlarının emirlerine göre hareket ediyordu. Largo Caballero, General Llano de la Encomienda'yı Asturia'ya, Kuzey Ordusunun Genel Kurmay Başkanı olarak yolladı. Ama Llano, çok geçmeden orada pek bir işe yaramadığının farkına vardı. Bölge halkı, 'aile işleri'ne kimsenin burnunu sokmasını istemiyordu. Bask yetkilileri, felâkete sürüklenmek ve Cumhuriyeti yenilgiye itmek pahasına bile olmasa, bu bencil ve dar kafalı zihniyetlerinden vazgeçemiyorlardı.

General Llana, Bask, Asturia ve Santander güçlerinden oluşan Kuzey Ordusunu yönetmek üzere Asturia'ya geldiğinde, Bask Hükümeti, kendisine resmî bir tebliğ gönderdi. Bu tebliğde, Euzcadi bölgesi dahilindeki insan ve malzeme kaynaklarının, ancak Euzcadi Bölgesi hükümet yetkililerinin izniyle kullanılabileceği bildiriliyordu. Yetkililer, savaşla ilgili bütün sorunları kendilerinin çözümleyeceğini ve askerî operasyonların yönetimi dışında, dışardan kimseye bir yetki tanımadıklarını açıkça

beyan ediyorladı. General Llano, bunun üzerine Savaş Bakanı ve Başbakan Largo Caballero'ya bir telgraf çekti. Bu telgrafta, Bask Hükümetinin, kendisine Kuzey Ordusunun ve Genel Kurmay Heyetinin gerçekte var olmadığını bildirdiğini yazıyordu. Böyle bir durumda, herhangi bir emir vemesi olanaksızdı. General, kendisine yönetme emri verilen böyle bir ordunun gerçekte var olup olmadığını Caballero'dan öğrenmek istiyordu.

Malaga'nın düşmesi, komünistlerin sabrını taşıran son damla olmuştu. Hele, Malaga'nın yenilgisinden doğrudan doğruya sorumlu olan kişilerin suçu Bolivar'a yüklemeye çalışmaları, onları büsbütün çileden çıkardı. Bolivar'ın, Malaga'yı yüzüstü bırakıp kaçtığı söyleniyordu. Oysa Bolivar, saldırıdan hemen önce Başbakana durumu bildirmek ve kentin savunulması için yardım talebinde bulunmak üzere Valencia'ya gelmişti.

Kabine toplantısı sırasında, komünist bakanlar, Malaga'nın düşmesinden, Savaş Bakanı yardımcısı General Asensio'nun sorumlu olduğunu belirttiler. Komünistler onun istifasını ve Malaga'daki yenilgi yüzünden hükümet hakkında bir soruşturma açılmasını talep ettiler.

Sağ kolu durumundaki kişinin suçlanması yüzünden küplere binen Largo Caballero, delil istedi.

'Delil mi?' diye sordu, komünist Bakanlardan biri, 'Malaga'da olup bitenler yeterince delil değil mi?'

'Bu yeterli değil,' dedi Largo. 'Ben daha çok delil istiyorum.'

Largo'nun bu tutumuna rağmen bakanlar, soruşturma açılmasını ve suçluların ortaya çıkarılmasını oybirliğiyle kabul ettiler. Anarşist bakan Garcia Oliver ile, komünist bakan Vicente Uribe'nin başkanlık deceği bir komitenin, Malaga cephesine gidip, durumu yerinde incelemeleri kararlaştırıldı. Ayrıca bir sosyalist ve bir komünist bakanın da, Merkezi Genel Kurmay Heyetinin toplantılarına katılmaları öngörüldü.

Komünist Partisi, bizzat düşman ajanı olmasa bile, düşman ajanlarına yardım ettiği ve cesaret verdiği kesinlikle bilinen bir adamın, başbakandan sonra en fazla sorumluluk taşıyan kişi olmasına bir türlü göz yumamıyordu. General Asensio'nun, savaşı yönetmeye devam etmesine de razı değildi. Onun güttüğü politika, trajik yenilgilerle sonuçlanıyor ve önemli kentlerin düş-

man eline geçmesini sağlıyordu. Üstelik bunlar, savaşın başlarında her şeyden yoksun olan milis kuvvetlerinin bu defa savunma imkânlarına sahip oldukları bir zamanda cereyan ediyordu.

Hükümetin mutlaka taktik değiştirmesi gerekiyordu. Malaga'daki zaferinden sonra, düşman Euzcadi bölgesini sıkıştırmaya başlamış ve yeniden Madrit'e göz dikmişti.

Malaga'nın elden gitmesi halk yığınlarını öylesine etkilemişti ki, Genel İşçi Sendikası bir miting düzenleyerek, hükümetten savaş taktiğini yeniden organize etmesini ve cumhuriyeti savunma yolunda daha enerjik tedbirler almasını istedi. Miting, kendi denetimi altında olan sendika örgütü tarafından düzenlendiği için, Largo Caballero bunu, politikasının kayıtsız şartsız desteklendiği anlamına gelen bir gösteri olduğunu sandı. Hayalî başarısına kapılarak, Malaga'da olanları aydınlatmak için herhangi bir tedbir almadığı gibi, askerler arasında bir temizlik yapmaya da yanaşmadı.

Komünist Partisi Valencia'da bir miting düzenledi. Bu mitingde, Malaga yenilgisinden sorumlu olanları suçladık. Ben, partinin Merkez Komitesi adına konuşarak, halka cephelerdeki gerçek durumlar hakkında bilgi verdim. Ayrıca birkaç gün önce yapılan gösterinin anlamını da açıkladım. Düzenli bir ordu kurmanın gerekliliği üzerinde önemle durdum. Ancak, bunun hainlerden ve düşman ajanlarından arınmış bir ordu olması şarttı. Konuşmamı şu sözlerle bitirdim:

'Halkımız ve askerlerimiz kahramanca çarpışırken, kadınlarımız ve çocuklarımız Malaga sokaklarında faşist uçakları tarafından makineli tüfeklerle taranırken, generaller genelevlerde zevk ve sefa sürüyorlar. Biz, ordunun bu gibi adamlardan arınmasını istiyoruz... Biz İspanyol kadınları, her türlü fedakârlığı yapmaya hazırız ama, bizim davamıza İspanya'nın özgürlük ve bağımsızlık davasına karşı ilgisiz kalan generallerin, oğullarımızı savaş sırasında yönetmelerine asla izin vermeyeceğiz.'

O gece General Asensio istfa etti. Kâbuslu bir geceden sonra şafağın sökmesi insana nasıl huzur verirse, onun da görevden ayrılması ülkeye huzur verdi.

Malaga yenilgisi, gerek cephelerde, gerekse cephe gerisinde, politik durumun kötülemesine yol açmıştı. Militanlar olsun, si-

viller olsun, hükümet politikasının değiştirilmesini istiyorlardı.

Largo'nun tutumu yüzünden, kabine toplantıları günden güne çekilmez bir hal aldı. Kendisi, komünistleri ve cumhuriyetçileri hükümetten tasfiye ederek, anarşistlerin işbirliğiyle bir sendikal hükümet kurmayı tasarlıyordu. Anarşistler, bu tasarısını destekliyor ve ona cesaret veriyordu. İspanya'nın kaderine hakim olmak ve âsileri değil de, direniş hareketinin özünü teşkil eden komünistleri temizlemek fikri, onlara çok cazip geliyordu.

Hasta beyinlerin tasarladığı bu Genel İşçi Sendikası-Anarşist Sendikalar Koalisyon Hükümetine ilişkin görüşlerimizi, Mundo Obrero'ya gönderdiğim bir yazıda şöyle açıkladım:

'İspanya için hayat memat meselesi olan bir savaş üzerinde çabalarımızı yoğunlaştıracak yerde, sendikal hükümet denemelerine girişmek, bana çok büyük bir hata gibi geliyor. Bu planın gerçekleşmesi, anti-faşist cephenin çökmesine ve faşizmin zaferine yol açar.

'Sendika temsilcileri, zaten hükümette yer almış bulunuyor. Kendileri, yeterince hareket özgürlüğüne sahip durumdalar. Bu tasarının, cumhuriyetçi partileri hükümetten atmak amacıyla çevrilen bir manevra olduğundan kuşkulanıyoruz ve Komünist Partisi olarak, tasarıya kesinlikle muhalefet ediyoruz.

'Şubatta kurulan Halk Cephesi ve ülkedeki bütün anti-faşist güçleri orantılı olarak temsil eden Halk cephesi Hükümeti, bize savaşın kazanılmasını sağlayacaktır.

'Şunu açıkça belirtmek istiyoruz: Komünistler, İspanya halkını temsil eden Halk Cephesi Hükümetinin birliğini bozmaya yeltenen her şeye ve herkese karşı çıkacaktır. Komünist Partisi, bugünkü koşullar altında halkı zafere götürecek yegane politikanın bu olduğu kanısındadır. Ve bu politikayı sonuna kadar savunmaktan kaçınmayacaktır.'

Malaga'nın zaptedilmesi, düşmana daha çok hareket özgürlüğü sağlamıştı. Âsiler şimdi, Madrit ile Valencia arasındaki bağlantıyı koparmak için, güneyden bir yarma harekâtı düzenliyorlardı. Şubat başından beri, düşmanın Valencia yolunu bloke etmek ve sağ kanadını güçlendirmek amacıyla, birliklerini Jarama kesiminde yoğunlaştırdığını biliyorduk.

6 Şubat 1937'de düşman birlikleri Vaciamadrid yönünden

yeni bir saldırıya geçti. 12 Şubatta Jarama Irmağını geçtiler ve ırmağın doğu kıyısında yığınak yaptılar.

Jarama'da yedek kuvvetlerimizin olmamasından yararlanan düşman, mevzilerimizi işgal etmekte güçlük çekmedi.

Asiler, Guadalajara yönünden başkent üzerine yeni bir saldırı düzenliyerek, bu bölgeye İtalyan tümenleri sevkettiler. Saldırıyı püskürtmek amacıyla, Lister komutasında bir Uluslararası Tugay ve iki yedek tugay, kilit noktalarına yerleştirildi.

Cumhuriyetçi militanlar ile Uluslararası Tugaylara mensup savaşçılar, bir kez daha omuz omuza kahramanca çarpıştılar.

Malaga'da elde ettikleri kanlı zaferle sarhoş olan Mussolini'nin çapulcu sürüleri Franko'dan, bu taarruzu yürütme şerefini kendilerine bırakmasın istemişlerdi. Madrit'in fethinin, tarihe bir İtalyan zaferi olarak geçmesini arzu ediyorlardı. Ama kara gömlekliler, Guadalajara yoluyla Madrit'e geçmeyi başaramadılar. Bu savaşın bilançosu, onlar için, savaş meydanlarında bıraktıkları binlerce ölü ve yüzlerce tutuklu oldu. Milis kuvvetlerimiz onları öylesine sıkıştırdı ki, İtalyanlar yalnız rica etmekle kalmadı, tam bir paniğe kapılarak, tankları, topları ve bütün savaş malzemelerini terkedip resmen kaçtılar. Düşman saldırısını böylece püskürttükten sonra, Madrit yeniden halk direnişinin yenilmez bir kalesi haline geldi.

Guadalajara'da kazandığımız zaferden yüreklenip, milis kuvvetlerini düzenli bir ordu haline getireceği yerde, Largo tam tersine, milislerin her işe koşulmaya yeterli olduğu kanısına vardı. Komünist Partisi, düzenli ordu kurulması fikrinde ısrar etti ama, Largo bizi dinlemeyi reddetti. Ülkeyi yönetme sorumluluğunu paylaştığı adamların, kendi Sosyalist Partisi dışında çeşitli görüşleri ve güçleri temsil ettiklerini ve bu güçler olmaksızın savaşı yürütemiyeceğini hiç hesaba katmıyordu.

Normal zamanda bile diyalog kurulması zor ve hislerine kapılan bir insan olan Largo Caballero, Asensio'nun istifasından sonra büsbütün çığrından çıkmıştı. Savaşın asıl yükünü taşıyan komünistlere karşı olan öfkesi sınır tanımıyor, akıl almaz boyutlara erişiyordu. Savaş halindeki bir ülkeyi yöneten bir adam için, böyle bir tutum çok yersizdi...

Onun bu tutumu, henüz su yüzüne çıkmamış olan hükümet

krizini körüklemekten başka bir işe yaramadı. Kabine toplantılarında, cephelerdeki durumu tartışmak ve savaşa ilişkin sorunlar hakkında bir karara varmak, gitgide daha zorlaştı.

Komünist Partisi, hükümete katılmayı kararlaştırdığı sırada öne sürdüğü, hatalı bulduğu görüşleri eleştirme hakkından feragat etmiş değildi. Ayrıca işçileri, savaş sorunları ve çatışma sırasında vuku bulacak sosyal değişilikler hakkında aydınlatmayı da, ilkeleri arasında sayıyordu. Largo Caballero, iki bakanlarının hükümette kalabilmesi için, komünistlerin bu ilkelerinden taviz vereceklerini ve kendi huysuzluklarına ve dengesizliklerine sabırla katlanacaklarını ummuştu.

(37)

CATALONIA'DA KARŞI-DEVRİM

İç savaş iyice kızışmıştı. İspanya'nın kuzeyi düşman saldırısına uğramış; Malaga, Cumhuriyetçi Direniş Hareketinin bağrında büyük bir yara açmıştı. Tam bu sırada, FAI (Anarşist Gizli Örgütü) ile POUM (Troçkist Partisi), Barselona'daki hükümet yetkililerine karşı ayaklandılar ve Catalonia hükümet başkanına bir ültimatom verdiler.

Ültimatomda, Troçkistler ve anarşistlerin, Savaş, Ulaştırma, Endüstri, Ticaret, Maliye ve Tarım Bakanlığını, ayrıca Emniyet Müdürlüğünü istedikleri bildiriliyordu. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, diğer partilere kalan bakanlıklarda da, yardımcılık görevlerinin kendilerine verilmesini istiyorlardı.

Anarşistler ve Troçkistler, Catalonia'daki isteklerine kavuştukları takdirde, yeni bir iç savaş başlatma tehditi altında, Cumhuriyet Hükümetinden de aynı isteklerde bulunabileceklerdi.

Franko'nun Genel Kurmay Heyeti, bu gelişmelere muhalif değildi. Franko ile yakın ilişkisi olan Alman büyükelçisi Faupel'in, Hitler'e gönderdiği rapordan da bu anlaşılmaktadır. Raporda şöyle deniliyordu:

'Barselona'daki karışıklıklarla ilgili olarak Franko bana, sokak kavgalarının kendi ajan provokatörleri sayesinde kışkırtıldığını söyledi. Nicholas Franko, Barselona'da 13 ajanları bulunduğunu açıklamak suretiyle bu ifşaatı doğruladı. Bir süre önce, bu ajanlardan biri, Barselona'da anarşistler ile komünistler arasındaki gerginliğin, sokak kavgalarına yol açacak kadar arttığını bildirmişti. General Franko bana, önce bu ajanın verdiği rapora inanmadığını, ama sonradan bunun diğer ajanlar tarafından doğrulandığını söyledi. Catalanoia'daki askeri operasyonlar gerçekleştirilmeden önce bu olasılıktan yararlanmak niyetinde değildi. Ama, kızılların, Euzcadi hükümetine yardım amacıyla Teruel'e saldırmaları üzerine, Barselona'da kargaşalığı başlatma zamanının geldiği kanısına vardı. Nitekim, emri aldıktan birkaç gün sora söz konusu ajan, üç dört yardakçısı ile birlikte, bir sokak kavgasını kışkırtmayı başardı. Bu kavga da beklenilen sonuçlara yol açtı.'

Faupel'in Hitler'e gönderdiği rapor ile, anarşist lider Diego Abad de Santillan'ın, Por qué Perdimos la Guerra adlı kitabında yazdıkları arasında, yakın bir ilişki olduğu göze çarpıyor. Yazar, Falanj'ın kurucusu olan Antonio Primo de Rivera ile, kendi arasında yakın bir bağlılık olduğunu itiraf ediyor.

Ancak, Barselona'daki karş-devrimi kışkırtanlar, kendi güçlerine haddinden fazla güveniyor, Halk Cephesini oluşturan parti ve örgütleri ise, haddinden fazla küçümsüyorlardı. Faşist ayaklanmanın ilk haftalarında, anarşistler Catalonia'da duruma hakim olmuşlarsa da, bu fazla uzun sürmedi. Catalonia Komünist Partisi ile o sıralarda yeni kurulan Birleşik Sosyalist Parti ve Genel İşçi Sendikasının, âsileri bastırmak için yapılan mücadele büyük rol oynadıkları, herkesçe bilinen bir gerçektir.

Anarşistler ve Troçkistler, faşist radyo tarafından teşvik edilen karşı-devrimci darbeleri yenilgiyle sonuçlandığı zaman, bu örgütlerin ne denli güçlü olduğunu anladılar. Karşı-devrimci hareket liderleri, birdenbire yapayalnız kaldıklarını gördüler. Catalonia işçileri, hattâ federalistler bile, bu hareketi desteklemeyi reddettiler. İşçilerin âsilere katılma isteğinden değil de, hayatlarının tehdit edilmesi yüzünden, birkaç fabrika üretimi durdurmak zorunda kaldı. Hepsi o kadar.

Savaş, anarşist taktiklerinin ve kullandıkları şiddet yöntemlerinin gözden düşmesine yol açtı. Mayıs darbesinin uğradığı yenilgi, anarşist liderlere, gerçek bir milliyetçi-devrimci hareketle karşı karşıya olduklarını öğretti. Bu hareketin başını, politik serüvenciliğe, faşizme ve karşı-devrimciliğe hizmet eden sözde devrimcilere her zaman karşı koyacak güçte olan Komünist Partisi çekiyordu.

Largo Caballero, sosyalist bir hükümete başkanlık etme hayallerinden hiçbir zaman vazgeçemediği gibi, anarşistler de; özgürlükçü komünizm'i kurma hayallerinden asla vazgeçememişler ve savaştan yararlanarak böyle bir çabaya girişmişlerdi.

Mayıstaki ayaklanmalarına bahane olarak, devrimin başarısızlığa doğru gittiğini ileri sürmüşlerdi. Onu kurtarmak için, bütün ülkeyi sosyalleştirmek ve kollektifleştirmek gereğinden söz ediyorlardı. Niyetleri, Catalonia'dan işe başlamaktı. Anarşistlerin acelesi vardı. Olaylar hızla gelişiyordu. Ayaklarının altındaki toprak kaymağa başlamıştı. Bir kuvvet denemesinde bulunmaları gerekiyordu. Ama bu denemeleri, fiyaskoyla sonuçlandı.

Şimdiye kadar anarşistleri destekleyen köylüler, kullandıkları şiddet yöntemleri ve ünlü 'komiteler'in zorla tahsil ettikleri vergiler yüzünden, onlardan soğumuştu. Anarşistler, köylüleri kooperatiflere girmeye zorluyor ve toplum yararına değil de kendi komiteleri yararına, topraklarını ellerinden alıyorlardı. Zamanla köylüler, âsilerden çok bu komitelerden korkar olmuşlardı. Cataloniali fabrika işçileri arasında anarşistleri pek çok tutanlar olduğunu itiraf etmek gerekir. Ama, savaş öncesine kıyasla, bu kesimdeki etkileri de azalmıştı. Üye sayılarındaki bu azalmaya rağmen, Cataloniali anarşistler, hâlâ demiryolu, ulaşım ve yapı sendikalarının tümünü; tekstil, gıda ve kimyasal ürün sendikalarının da yüzde 50'sini denetimleri altında tutuyorlardı.

Ama cephelerde durum bambaşkaydı. Yalnız Aragon cephesindeki savaşçıların üzerinde, anarşistlerin kırmızı siyah bayrağının dalgalandığı görülüyordu. Ama bu savaşçıların hiç biri savaşa katılmıyordu. Aragon cephesi aylardanberi dondurulmuştu. Cephede hiç bir faaliyet görülmediğinden, âsiler çoğu kez birliklerini geri çekiyor ve başka taraflara sürüyorlardı. Düşman, kendi yokluğunda, Anarşist-Troçkist cephede hiç bir kımıldan-

ma olmayacağından bu denli emindi!

Örneğin âsiler, Guadalajara yoluyla Madrit üzerine yapılacak olan İtalyan taarruzunu güçlendirmek amacıyla, Aragon'dan iki tugay aldılar. Anarşist komutanlar, Aragon'daki faşistleri durdurabilmek için, bu fırsattan yararlanıp askerî operasyonlara girişmeyi düşünmediler bile.

Anarşistler, Aragon cephesinin hareketsizliği yüzünden suçlandıkları zaman, ellerinde yeterince silah bulunmadığını ileri sürdüler. Oysa bu yalandı. Gerçekte, birçok cephelerdekinden daha çok silahları vardı. Savaşın başlangıcında, Barselona'daki müstahkem mevkide bulunan silahların çoğuna el koymuşlardı. Üstelik, taa ilerde Negrin Hükümeti anarşistleri devlet kontrolu altına alıncaya kadar, Barselona'daki fabrikalar hep anarşistlerin hesabına çalışmışlar, kimse de buna itiraz etmemişti. Ayrıca ellerinin altında, uluslararası bir simsarlık şebekesi de vardı. Bunlar, anarşistlerin İspanya dahilinde çeşitli yöntemlerle elde ettikleri dövizlerle, Fransa ve diğer ülkelerden anarşistler hesabına silah satın alıyorlardı.

Ellerinde bulunmayan yegane şey, uçaklar ve tanklardı. Bunları da, sürekli olarak istemekten kaçınmıyorlardı. Oysa, Cumhuriyet Hükümetinin elinde de yoktu bunlar, Hükümet Sovyetler Birliği'nin gönderdiği uçaklar ve tanklarla yetinmeye çalışıyordu.

Aragon Cephesindeki hareketsizliğin gerçek nedeni, Santillan başkanlığındaki Anarşist-Troçkist grubun izlediği politikaydı. Santillan ve güruhu, 'güçlerini savaşta yitirmeme' prensibini güdüyorlardı. Onlara sorulacak olursa, 'önce devrim, sonra savaş' ilkesine bağlı olduklarını ileri sürüyorlardı. Ama onlar, aslında Halk Cephesini ezmek ve iktidarı ele geçirip ülkede egemenlik kurmak amacıyla, boş yere güçlerini harcamamayı tasarlıyorlardı.

Anarşistlerin İç Savaşa katkısı asgarî derecededir. Asilerin Madrit kapılarından püskürtülmelerinden sonra ortaya çıkan Durruti, bunların arasında bir istisna teşkil eder. Anarşistler titizlikle birliklerini muhafazaya çalışıyorlardı ama, prestijleri günden güne azalıyordu. Buna karşılık, ön saflarda yer alanların ve savaşta en tehlikeli pozisyonları işgal edenlerin itibarı,

verdikleri ağır kayıplara rağmen gitgide artıyordu.

Anarşistlerin muhafazakâr politikaları, kendi saflarındaki işçilerin görüşleriyle çatışıyordu. İşçiler, savaşı kazanmak için dövüşmek ve faşizmi ortadan kaldırmak istiyorlardı. Komünistlerin yönettiği birliklerde, komünistlerle omuz omuza çarpışan yiğit anarşistler de yok değildi. Bunlar, kendi kişisel çabalarıyla savaşa katılmışlardı. Gizli anarşist örgütün ve Troçkist Partinin korktukları şey, başlarına gelmekte gecikmedi. Komünistlerle bir arada yaşayan ve dövüşen birçok anarşist, çoğu kez partimize katılıyordu. Bu mantikî ve doğal bir sonuçtu.

Anarşistler, aklı başında insanların düzenli bir ordu organize etme çabalarını durmadan baltalıyorlardı. Aragon'daki anarşist militanlar arasında aşağıdaki propagandayı yayıyorlardı: 'Biz, anarşist parti olarak, düzenli bir ordunun kurulmasına karşıyız. Bunun tehlikeli sonuçlar doğuracağına inanıyoruz. Düzenli birliklerin kurulması, anarşizmi inkar etmek demektir. Savaşı kazanmak, devrimi kazanmak anlamına gelmez. Teknolojinin ve stratejinin, bugünkü savaşın gerektirdiği etkenler olduğuna şüphe yok. Ama disiplin, kişiliği inkar eden, onu olumsuz yönde etkileyen bir faktördür. Bu yüzden, disiplinin gereksiz olduğuna inanıyoruz.'

Mayısta vuku bulan ve Largo Caballero hükümetini kaçınılmaz bir bunalıma sürükleyecek olan Anarşist-Troçkist darbe, aylardan beri hazırlanıyordu. Darbenin yapılacağı gün, Catalonia'da değil, Franko'nun Genel Kumay Karargâhında kararlaştırmıştı. Alman Büyük elçisi Faupel'in daha önce açıklamış olduğumuz raporu, POUM ve FAI'nin düşmanla olan yakın ilişkilerini doğruluyordu.

Bu iki örgütün düzenlediği ve Barselona sokaklarını kana boyayan alçakça ayaklanmayı, gerek Catalan, gerekse Madrit hükümetleri farklı nedenler yüzünden bastırmaktan kaçınmışlardır.

29 Nisan 1937'de, Malaga yenilgisinden sonra, İspanya'nın bütün kuzey kesimlerinde durumun son derece ciddi olduğu bir dönemde, anarşist ve Troçkistlerin emriyle, asker ve cephane Aragon'dan alınarak Barselona'ya nakledildi.

Mayısın ilk günlerinde, anarşistler ve Troçkistler, Barselo-

na'daki demiryolu, telefon ve telgraf şebekelerine el koymaya kalkıştılar. Bunun üzerine, Catalan Hükümeti, birliklerini harekete geçirerek anarşistlere karşı cephe aldı ve sokakta izinsiz silah taşıyan herkesi silahsızlandırdı.

Asiler, bu tedbirlere karşı şiddetle tepki gösterdiler. Barselona sokaklarında çarpışmalar sürüp giderken, Anarşist âsiler, Catalan Hükümetinin iktidardan çekilmesini ve bütün silahlı kuvvetlerini dağıtmasını istediler.

3 Mayısta anarşistler, Alpine Taburunun bulunduğu kışlayı işgal ederek askerleri silahsızlandırdılar. Troçkistler, kent içerisindeki ve kent dolaylarındaki bütün ulaşım araçlarını denetim altına aldılar. Hükümet, bu duruma son vermek için herhangi bir tedbir almadı. Anarşistler, Catalonia Birleşik Sosyalist Partisi merkezine saldırıya geçtiler, ama şiddetli bir yayılım ateşiyle püskürtüldüler.

Cumhuriyet hükümetinin, ayaklanmayı bastırmak üzere uçak ve tank gönderdiği haberi, âsileri hizaya getirmekte gecikmedi. Oysa şimdiden âsiler, cumhurbaşkanlığı sarayına yerleşmeyi, Madrit hükümetine emirler yağdırmayı ve Franko ile antlaşmalar yapmayı tahayyül ediyorlardı.

Bütün ayaklanma süresince, Frankocular, radyo aracılığıyla âsileri kışkırtmış ve faaliyetlerine yön vermeye çalışmıştı. Gerçi planları altüstü olmuştu ama, Cumhuriyet Hükümeti de bu yüzden önemli kayıplar vermişti. Darbe sırasında, Birleşik Sosyalist Partisine mensup birçok yoldaşımız öldürüldü. Bunlar arasında, cumhurbaşkanlığı sarayına doğru giderken, kahpece arkadan vurulan Catalan Genel İşçi Sendikası Genel Sekreteri Antonio Sese vardı.

Catalonia'daki karşı-devrim hareketi can çekişiyordu. Halk yığınlarından umdukları desteği bulamayan liderler yapayalnız kalmışlardı. 6 Mayısta, Catalan hükümetiyle Valencia'dan gelen anarşist bakanlar arasında yapılan görüşmelerden sonra, iki anarşist bölüğü ile bir Troçkist taburunun Aragon Cephesinden çekilmeleri emri verildi ve askerî birlikler 45 otobüsle Barselona'ya nakledildi.

Aragon Hava Kuvvetleri Komutanı Yoldaş Reyes'e, söz konusu birliklerin cepheyi terkettikleri haberi verilmesi üzerine, Ko-

mutan bir hava filosuyla onları aramaya çıktı. Birliklere, görüldükleri yerde, derhal cepheye dönmeleri emri verildi. Aksi takdirde asker kaçağı sayılacakları ve havadan bombardıman edilecekleri, kendilerine bildirildi. Taburlar birliklerine iltihak ettiler. Yalnız, Troçkist militanlardan bir grup Barselona'ya geldi. Alçakça ayaklanma da böylece sona ermiş oldu.

Bütün cephelerdeki savaşçılar, bu karşı-devrimci hareketin sorumlularının cezalandırılmasını istediler. Ama Savaş Bakanı, onlara karşı tedbir almayı reddetti. Caballero, anarşistler ve Troçkistlerle bozuşmaktan çekiniyordu. Çünkü, Komünist Partisine karşı verdiği mücadelede, onları araç olarak kullanmayı düşünüyordu.

İspanya halkı öfke içerisindeydi. Komünistler için, hükümetle işbirliği yapmak günden güne zorlaşıyordu.

(38)

LARGO HÜKÜMETİNDEN NERİN HÜKÜMETİNE GEÇİŞ

Bask Bölgesinden ve Asturia'dan gelen haberler endişe vericiydi. Hükümet, politikasında köklü bir değişiklik yapmadığı ve askerî sorunlara gerçekçi bir yaklaşım sağlamadığı takdirde, yenilgi kaçınılmazdı.

9 Mayıs 1937'de, Largo Caballero'nun düşmanla işbirliği yapanları cezalandırmayı reddetmesinden sonra, Jose Diaz, Valencia'da düzenlediği bir mitingde, ülkenin politik sorunlarını açıklığa kavuşturdu. Bu sorunlar, bugüne kadar çeşitli yollarla halktan gizlenmişti.

On aylık savaş ve sekiz aylık Caballero hükümeti döneminden sonra, bu yolda devam etmemizin imkansız olduğunu anlamıştık. Sosyalist Partiyi temsil eden Largo'yu istifaya zorlamak niyetinde değildik; onun yerine, savaşa ilişkin sorunları hükümet çerçevesi dahilinde, kolektif olarak tartışmayı denemek istiyorduk. Hükümet politikasının sonucu olarak Cumhuriyet re-

jimi yenilgiye uğradığı takdirde, bundan hepimizin aynı derecede suçlanacağı aşikardı. Savaş harekâtını biz planlamış olmasak bile, bu hiçbir şey farkettirmezdi.

Ülkenin o sırada içinde bulunduğu koşullar karşısında, Komünist Partisi, savaşın yönetimi konusunda hükümetle ihtilaf halinde bulunduğunu kamu oyuna açıklamak gereğini duydu. Bu suretle, rotayı düzelteceğimizi ve hükümeti elindeki bütün olanaklarla Kuzeye doğru yönelteceğimizi umuyorduk. Direkt bir düşman saldırısı tehlikesiyle karşı karşıya bulunan Bask, Asturia ve Santander savaşçılarına yardım edilmesi, kaçınılmaz bir zorunluluk haline gelmişti. Eylül 1936'da, başladığımız yolda devam etmek demek, yer yer kazanılan zaferlere rağmen, kaçınılmaz bi yenilgiye doğru yürümek demekti.

Jose Diaz, askerî ve politik yönetim sorunlarını son derece ihtiyatla dile getirdiği halde, yaptığı konuşma, halk yığınlarının üzerinde olağanüstü bir tepki yarattı. Hükümet, kapıları ardında olup bitenler kamu oyundan gizli tutulmuş, ama bu hatalı ve olumsuz politikanın acısını çeken yine halk yığınları olmuştu.

Diaz'ın konuşmasının ertesi günü bir kabine toplantısı düzenlendi. Caballero, sanki hiçbir şey olmamış gibi toplantının gündemini açıkladı. Gündemde,savaşla ilgili sorunlar her zamanki gibi yer almamıştı. Komünist bakanlardan biri ayağa kalkarak, parti temsilcilerinin gündemi onaylamadıklarını söyledi. Bakanlarımız, askerî ve politik durumun öncelikle ele alınmasını ve Cumhurbaşkanının Kuzeye yardım konusunda ne gibi tedbirler düşündüğünü açıklamasını istediler.

Largo Caballero, gündeme komünistlerin değil, kendisinin karar verdiğini söyleyerek bu isteğimizi reddetti. Bunun üzerine komünist bakanlar şu cevabı verdiler: 'Gündeme girecek konuları tayin etmekte ve ülkeyi tek başınıza yönetmekte serbestsiniz. Ama Komünist Partisi artık sizinle işbirliği yapmayacak. Bu andan itibaren hükümetten çekiliyoruz.' Largo soğuk bir tavırla:

'O halde biz de Komünist Partisi olmaksızın hükümet etmeye devam ederiz,' dedi.

Cumhuriyet Hükümetinin en saygıdeğer sosyalist bakanlarından biri olan Indalecio Prieto ayağa kalkarak, Caballero'ya,

Komünist Partisinin katkısı olmaksızın hükümetin iktidarda kalamayacağını kesin bir tavırla bildirdi. Largo, bunun üzerine, danışma niteliğinde arka arkaya toplantılar düzenledi. Onun yegane destekleyicileri, Mays darbesinden sonra şerefsiz bir duruma düşmekten kurtardığı anarşistler oldu. Anarşistler, kendilerine bakanlık ve zaman verildiği takdirde, sendikalist bir hükümet kurulmasını kabul ettiler.

Caballero, içinde bulunduğu zor koşullar karşısında, hükümeti dağıtmaktan başka çözüm yolu bulamadı ve istifasını Cumhurbaşkanına bildirdi. Cumhurbaşkanı da bir başka sosyalisti, Dr. Juan Negrin Lopez'i, yeni kabineyi kurmakla görevlendirdi.

Dokuz aylık savaş süresince, İspanya'nın endüstri ve tarım bölgeleri olan Catalonia, Valencia, Aragon ve Endülüs bölgelerinde, anarşizmin etkisi belirgin bir şekilde azalmıştı. Bu, bir rastlantı sonucu değil, için için gelişen bir oluşumdu. Savaş bu gelişimi su yüzüne çıkarmıştı.

1933'de, sosyalistlerin Cumhuriyet Hükümetinden çekilmelerinden bu yana, işçi hareketi içerisinde ve genel politik alanda komünistler lehinde değişiklikler başgösterdi. 1933 ile 1936 arasında Komünist Partisi büyük gelişmeler kaydetti ve Halk Cephesini kurma çabasına önderlik etti. Ekim 1934 ayaklanmasına katıldı. demokratik-burjuva ve işçi sınıfı kesimlerinden oluşan bir anti-faşist blok kurma çabasına girişti. Bütün bu olumlu faaliyetler sayesinde de saflarını güçlendirme olanaklarını buldu.

Böylece, Komünist Partisinin ulusal alandaki etkisini kabul etmeyi inatla reddeden sosyalist ve anarşist liderleri şaşkına çeviren bir 'olay' vuku bulmuş, Ocak 1936'da 30.000'i aşmayan Komünist Partisi üyelerinin sayısı, aynı yılın Temmuz ayında 100.000'e yükselmişti.

Komünist Partisi, Ocak ile Temmuz ayları arasında üye sayısını hemen hemen dört misline çıkardığı halde, iki önemli eksiği vardı: Sendikalar üzerinde yeterince etkin değildi. Bir de, Marksçı aydınlar kadrosu zayıftı. Sosyalist Parti de, saflarındaki hukukçu ve profesör bolluğuna rağmen, Marksçı bir kadrodan yoksundu. Ama sosyalistler bu durumu fazla umursamıyorlardı. Komünistler ise, işçi sınıfı aydınlarından oluşan sağlam bir Marksçı kadro kurmak için canla başla uğraşıyorlardı. Partinin

ideolojik temelini güçlendirmek için, en bilinçli ve en güvenilir işçilerini eğitiyor, onları Marksçı teori ile donatıyordu.Ulusal ve bölgesel düzeydeki liderler grubu, parti saflarındaki eğitimciler, gazeteciler, profesörler ve bilim adamlarıyla birlikte, İspanya Komünist Partisinin mimarlarını teşkil ediyordu.

Sosyalist Parti, İspanya'nın fırtınalı politik yaşamına göğüs germeye muktedir, güçlü ve etkin bir Komünist Partisinin varlığına tahammül edemiyordu. Somut gerçekler yüzlerine vurulduğu zaman, ne denli güçlü olduğumuzu anlayan sosyalistler, hırslarından bize adice iftiralarda bulunuyorlar, 'Komünist Partisinin Rus uçaklarının gölgesinde büyüdüğünü' ileri sürüyorlardı. Oysa, bu iddialar gerçeklerden uzaktı. Nitekim 14 Nisan 1931'den, Temmuz 1936'ya kadar İspanya'da bir tek Sovyet uçağı, tankı ve tüfeği olmadığı gibi, bir Sovyet konsolosluğu bile yoktu! Sovyetler Birliği'ni resmen tanımış olan Cumhuriyetçi-Sosyalist Hükümet, Sovyetlerle normal diplomatik ilişkiler bile kurmamıştı. 1936 yılının Ocak ile Temmuz ayları arasında, İspanya'nın Sovyetlerle henüz hiçbir ilişkisi olmadığı bir zamanda, Komünist Partisi diğer sol-kanat partilerinden çok daha büyük bir gelişme kaydetmişti. Cumhuriyetçi Kampın politik ve sendikal örgütlerinin tümü, 'yenilenme ya da ortadan kalkma' sorunuyla karşı karşıyayken, Komünist Partisi, önemli bir milli politik güç haline gelmişti.

1935'de Largo Caballero, Sosyalist Partiyi destekleyen halk yığınlarının, özellikle Sovyetler Birliğinin etkisinde kalan Sosyalist Gençliğin baskısı altında, Komünist Partisi ile ilişki kurmak zorunda kaldı. Ama, bunu yaparken ihtiyatlı davranmış, ilerisi için başka güçlerle anlaşma olanaklarını gizlice elde tutmuş, komünistlere karşı olan husumetini ise açığa vurmaktan çekinmemişti.

Komünistleri her zaman için güvenebileceği bir devrimci güç olarak değil de, işçi hareketi içerisinde kendi partisinin hegemonyasını tehdit eden bir rakip olarak görüyordu. Komünizmin aşırı derecede yayılmasını önlemek amacıyla muazzam hatalar yaptı. Partiye karşı takındığı bu haksız ve düşmanca tavır yetmiyormuş gibi, izlediği politika ile de, Cumhuriyetçi Kampın direncini ve birliğini zaafa uğrattı.

Objektif gözlemciler, İspanya'nın o günlerdeki durumunu aynı doğrultuda değerlendiriyordu. Komünistleri tutmadığı bilinen ve Madrit'te dokuz yıl muhabirlik yapan İngiliz gazetecisi Henry Buckley bile, 1940'da yayınlanan, 'İspanya Cumhuriyetinin Yaşamı ve Ölümü' adlı kitabında şöyle diyordu: 'Largo fikirlerinde daha esnek olabilseydi, kaçınılmazı önleyebilir ve komünistlerle bir anlaşma yapmak suretiyle duruma hakim olabilirdi. İki parti arasında bir ittifak kurulabilseydi. Sosyalist Parti mantıki bir yol izleyebilir ve Sosyalist Partiden daha genç olan Komünist Partisinin yeni fikirlerinden ve faydalı yöntemlerinden yararlanabilirdi. Largo, bunu yapacak yerde, onlarla mücadele etmeyi yeğ tuttu.'

Negrin Hükümetinin işbaşına geçmesiyle, savaşta yeni bir dönem başladı. Bu, ötekilerden çok daha zor bir dönemdi. İlk haftalardaki toprak üstünlüğümüz giderek azalmış, düşmanın durumu ise iyice kuvvetlenmişti.

Cumhuriyetçi Hükümetin elinde, insan potansiyeli ve ekonümik kaynaklar bakımından hâlâ önemli olanaklar vardı ama, yiyecek ve savaş malzemesi tükenmeye yüz tutmuştu. Cumhuriyetçi İspanya'nın eksilen toprakları, artık nüfusunu besliyecek durumda değildi. Onbinlerce tarım işçisinin ve köylünün, tarlalarını bırakıp savaşa katıldıkları düşünülecek olursa, bunun ne denli bir sorun yarattığı ortaya çıkar. Zorunlu ihtiyaç maddelerinin ve savaş gereçlerinin ithali giderek güçleşiyordu. Demokratik örgütlerin, büyük bir dayanışma örneği olarak dünyanın her tarafından yağdırdıkları yardımlar, silah ve yiyecek ihtiyacımızı maalesef karşılayamıyordu.

Temel ihtiyaç maddelerinden yoksun olan İspanya'nın bu acıklı durumuna karşılık, âsi ordu, iki faşist güç, İtalya ve Almanya tarafından savaş gereçleriyle mükemmel bir şekilde donatılıyordu. Largo Caballero'nun bıraktığı politik miras, ulusun yaşamı üzerine ağır bir yük gibi çökmüştü. Anarşistler yeni hükümette görev almayı reddettiler. Böylelikle, en büyük koruyucuları ve destekleyicileri Largo Caballero'ya sempatilerini belirtmek istiyorlardı.

Negrin Hükümeti; üç sosyalist, iki komünist, iki sol-kanat Cumhuriyetçisi ile, bir Catalonia'lı bir de Bask'lı temsilciden

oluşuyordu. Negrin, 1036'dan beri elinde tuttuğu maliye Bakanlığı görevini de yürütüyordu. Sosyalist İndalecio Prieto, savaş, havacılık ve deniz kuvvetlerini kapsayan Savunma Bakanlığını yüklenmişti.

Negrin, iktidara geldiği zaman, ancak belirli aydın çevrelerde tanınıyordu. Ama savaşı yürütme konusunda gösterdiği kararlılık yüzünden, çok geçmeden halkın saygısını ve güvenini kazandı. Bu durum, anarşistlerin hükümete katılmama konusunda fikir değiştirmelerine sebep oldu. Kendilerine beğenmişlikleri yüzünden, onların katkısı olmadan kurulacak bir hükümetin başarısızlığa uğrayayacağından emindiler. Ama, onların iktidarda olduğu dönemden bu yana köprülerin altından çok sular geçmişti. Gelişmeler, anarşistlerin tahminlerini doğrulamak şöyle dursun, hükümet çarklarının, onların katkısı olmaksızın çok daha iyi ve hızlı işleyebildiğini göstermişti. Herhangi bir mücadeleyi yürütmek için halkın desteğine ihtiyaç vardı. Belli nitelikleri olmayan liderler ise, bu desteği sağlayamıyordu. Bunu gören anarşistler hükümete katılmaya karar verdiler. Ama, eski koltuklarına dönen anarşistlerin sayısında ve prestijlerinde büyük ölçüde azalma oldu. Largo Caballero Kabinesinde dört temsilcileri varken, şimdi hükümette yalnız bir temsilcileri kalmıştı.

Barselona'daki anarşist darbe, Ascaso'nun adamlarının şiddet hareketleri ve Valencia'daki kolektivizasyon programı, artık tarihe karışmıştı. Komünist bakan Vicente Uribe'nin, köylülerin yardımıyla hazırladığı Tarım Reformu Tasarısı, bu kolektivizasyon programını hükümsüz kılmıştı. Anarşist Gizli Örgütü (FAI) bir daha hortlamamak üzere can vermişti. Ancak, anti-Franko örgütlerinin zayıf düştüğü anlarda, FAI zaman zaman canlanır gibi oluyordu.

Yeni hükümet, düşmanı kendi işgal ettikleri bölgelerde vurmaya kararlıydı. İlk işi, İtalyanların ve Almanların ikmal üssü olarak kullandıkları İviza limanını bombalamak oldu. Bu harekat sırasında bir Alman gemisi batırıldı.

Bu olay, bütün dünyanın gözünü, Hitler'in İspanya İç Savaşındaki katkısı üzerine çekti. Misileme hareketi olarak, Alman savaş gemileri, Almeria kenti üzerine güpe gündüz ateş açtılar.

Malaga'dan gelen bir çok mülteci de dahil olmak üzere, çok sayıda sivil bu bombardımanda can verdi. İtalyanların bombardımanından kaçmak üzere buraya sığınan halk, bu kez de Nazi savaş gemilerinden açılan ateş altında hayatını kaybetti.

Savunmasz bir İspanyol kenti, yabancı bir ülkenin donanması tarafından bombardıman edilmişti. Söz konusu yabancı ülke, mağdur olan ülkeye karşı savaş ilan etmediği gibi, onunla bir anlaşmazlık halinde de değildi. Dünyanın sözde demokratik ülkeleri, bu olaylara seyirci kalmakla yetindi. En ufak bir protestoda bile bulunmadılar. Fransa sessizdi. Büyük Britanya dilsizdi.

Sosyalistler tarafından yönetilen İskandinav ülkeleri ve Belçika, başka milletlerin işlerie müdahale etme zamanının olmadığı kanısını besliyorlardı. Amerika Birleşik Devletleri Franko'ya akar yakıt sağlamaya devam ettiler ve Avrupa'ya karşı savaşmaya hazırlanan Nazi Almanya'sına, İspanya'nın savunmasız kentleri üzerinde havacılık denemeleri yapmasına izin verdiler.

(39)

KUZEYİN DÜŞÜŞÜ

Ağlama, Euzcadi,
Dinle bu has türküyü.
Öyle büyük, öyle güçlü
Birşey diyor ki bu ezgi,
Sözlerim benim yetersiz,
Faşizm çiğner ya şimdi yurdu,
And içti halkım
Özgür kalacak Euzcadi,
Yurdunu seven
Kişiler var hâlâ Euzcadi'de,
Ölümü yeğ tutan
Onursuz bir yaşama.

Popüler Bask Türküsü

Düşman, Kuzey üzerindeki baskısını giderek yoğunlaştırıyordu. Asiler, Bask Bölgesindeki halk direnişini ne pahasına olursa olsun kırmak zorundaydılar. Çünkü, bunu başardıktan sonra, Austuria ve Santander cepheleri, zincirleme bir harekat sonucu çökmeye mahkûmdu. Faşistlerin, Guipuzcoa'daki silah endüstrisine, Vizcaya'daki demir çelik ve patlayıcı maddeler tesislerine, Santander'in tarım ürünlerine, çiftlik hayvanlarına ve Asturia'nın kömür madenlerine ihtiyaçları vardı.

Kuzeyin düşüşünü başlıca sorumlularından biri, Sosyalist Leon Blum başkanlığındaki Fransız hükümeti idi. Bununla birlikte, Kuzeyde olup bitenler konusunda tam anlamıyla objektif bir yargıya varmamız gerekir. Leon Blum, Irun'u savunan cumhuriyetçilerin eline yardım geçmesini önlemişti. Ama iş yalnız bununla bitmiyordu. Gerek Madrit'te ve gerekse Bask Bölgesinde savaşı yürütenlere de, bu sorumluluğun bir bölümünün

düşüp düşmediğini anlayabilmek için, bizzat Cumhuriyetçi Kamp içerisinde de bir araştırma yapmamız gerek. Çünkü bu adamlar arasındaki görüş ayrılıkarı ve çatışmalar, Kuzeydeki politik ve askerî faaliyetleri yakından etkiliyordu.

Hiç kuşkusuz, Savaş Bakanının Bask Bölgesine yapılacak yardımı kısması ve en kritik zamanlarda yardım yapmayı reddetmesi, Cumhuriyetçi Kampın kalbini teşkil eden bu bölgedeki direncin zayıflamasına yol açtı.

Bask Bölgesinin muazzam endüstriyel önemi göz önünde tutularak şu soru sorulabilir: Kuzeyin teknik ve insan gücü potansiyelinden azami derecede yararlanmak için elden gelen herşey yapılmış mıydı? Bask fabrikalarında çalışan üstün vasıflı işçiler ve teknisyenler, neden savaş endüstrisine yöneltilmemişti? Bundan kim sorumluydu? Eğer fabrikalar savaş endüstrisine yöneltilebimiş olsaydı, yalnız Euzcadi bölgesi değil, bütün Cumhuriyetçi İspanya, direniş hareketinin devamı için gerekli savaş malzemesi ile donatılmış olacaktı.

İspanya'nın demir ve çelik endüstrisinin merkezi olan Kuzey Bölgesi düşman eline geçmezden önce, bütün Bask komünistlerinin önerdiği gibi, fabrikalar ve yüksek fırınlar neden imha edilmemişti?

Bu sorular cevapsız kalmaya mahkûmdu. Çünkü Cumhuriyet Hükümeti, bazı elemanları darıltmak istemiyor, onlarla iyi ilişkiler sürdürmeyi arzu ediyordu.

Hataları örtbas etmek, onları tahlile girişmemek, başka hatalar için zemin hazırlamak demektir. Nitekim burada işlenen hatalar hasır altı edildiğinden Cumhuriyetin yenilgi nedenlerinin objektif bir analizini yapmak mümkün olamamıştır.

Kuzeydeki yenilgiden acaba kim sorumluydu? Perde arkasında dönen oyunlar, gizli rekabetler ve komplolar yüzünden mi bu duruma düşülmüştü? Acaba Başbakan, Euzcadi bölgesine verilen özerkliğin niteliğini yeterince kavramış mıydı? Öte yandan Bask Hükümeti, her bölgenin ayrı bir askerî komuta altında olmasında ısrar etmekle hataya düşmüyor muydu? Çünkü bu durumda, her bölge, Merkezî Genel Kurmay Heyetinden bağımsız olarak hareket edebiliyor ve kendi başına karar alabiliyordu. Ama başı sıkıştı mı hükümete başvuruyor, malzeme ihtiyaçları-

nı hükümetin yerine getirmesini istiyordu. Oysa Kuzeydeki herhangi bir eyalet, gerekli ihtiyaçlarını kendi başına rahatça sağlayabilirdi. Bütün bu çeşitli ve karmaşık nedenler yüzünden, Kuzeyin savunulması için gerekli koordinasyon bir türlü kurulamıyordu.

Cumhuriyet Hükümetinin, elinde fırsat varken yapamadığı şeyi, âsiler Bask bölgesini işgal ettikleri zaman gerçekleştirdiler. Fabrikalar, büyük bir hızla savaş endüstrisi için gerekli ürünleri üretmeye yöneldi. Cumhuriyetin kendi savunucularından esirgediği savaş malzemesini, Franko'nun ordusu için imâl etmeye başladılar.

Son tahlilde, milis kuvvetlerinin düzenli ordu birlikleri haline getirilmemesinde ve Bask bölgesindeki fabrikaların tam kapasite ile çalıştırılmamasında, bazı Bask komünisterinin de suçluluk payı olduğu, acı bir gerçektir.

4 Eylül 1936'da Irun'un düşmesiyle, Bask bölgesinin durumu daha da kötüledi. Fransa ile irtibatımız kopmuş, direniş büsbütün zorlaşmıştı. Negrin Hükümeti, Euzcadi bölgesine yardım etmek için büyük çaba gösterdi. Elinde bulunan en iyi uçakarı, sayıca az bile olsa Kuzeye gönderdi. Bu uçaklar, alelacele kurulan ve yerleri düşman tarafından bilinen alanlara iniş yapmak zorundaydı. Hava üsleri durmadan ve acımasızca bombalandığından, Euzcadi bölgesini kurtarmak olanaksızdı.

26 Nisan 1937'de Guernica, faşistler tarafından insafsızca imha edildi. Âsiler Bask bölgesini zaptetmek, madenlerini limanlarını ve ekonomik potansiyelini ele geçirmek için herşeyi göze almışlardı. Harekâtı yöneten Almanlar, Requetes'lerle işbirliği yapan İtalyanlar ve falanjistler, Bask kentlerini haritadan silmek pahasına bile olsa, hertürlü yönteme başvurmaktan çekinmiyorlardı.

Euzcadi'nin düşmesi, Santander'in yenilgisine ve milliyetçi güçlerin büyük çoğunluğunun kümelendiği bütün cephenin çökmesine yol açmak demekti. Euzcadi yenilgisi, Asturia'nın düşmesinin acıklı başlangıcı oldu.

Bütün Kuzey bölgesi; insanları demiri, çeliği, madenleri, kömürü, kerestesi, ağır endüstrisi, patlayıcı maddeleri, elektrik santralleri ve besin maddeleri ile birlikte, âsilerin eline geçti.

Toprakları elden giden İspanya Cumhuriyeti can çekişiyordu.

Düşmanı şaşırtmak için Genel Kurmay Heyeti, Temmuz 1937'de, Brunete'deki âsi birliklere karşı bir taarruz harekâtı düzenledi. Daha sonra, Aragon cephesinde de aynı şekilde bir saldırı harekâtına girişildi. Brunete'deki taarruz harekâtını uygulayanlar, Beşinci Alaya mensup birlikler oldu. Bu birlikler, Negrin'in düzenlediği Halk Ordusunun bir bölümünü oluşturuyordu. Büyük bir disiplin ve düzen içerisinde savaşıyorlardı. Genel Kurmay Heyetinin planlarını, uygulama alanına koymakla görevlendirilmiş olan Lister ve Modesto, bu görevlerini büyük bir başarı ile yerine getirdiler. Albay Casado ile yardakçılarının kendilerine karşı giriştiği sabotaj hareketi olmasaydı, bu iki yiğit komutan Madrit'teki düşman cephesini tümüyle yıkmayı başarabilecekti.

Halk Ordusu Brunete'yi hızla ele geçirdi ama, elde ettiği bu avantajdan yararlanmak fırsatını bulamadı. Ordu, artık yıkıntı haline gelmiş olan bu kentte, bir ay gibi uzun bir süre dayanmak zorunda bırakıldı. Düşman uçakları, kenti gece gündüz bombalıyordu. Cumhuriyetçi kuvvetler, bu akınları durduracak güçte değildi. Bu güçsüzlükleri, kısmen uçak noksanından, ama, asıl Genel Kurmay Heyetinin harekâtı sabote etmesinden ileri geliyordu. Savaşın en kızgın anında Albay Casado, rahatsızlığını bahane ederek geri çekildi. Savaş Bakanı, Albayı vatan haini olarak kurşuna dizdirecek yerde, onu himayesine aldı. Casado'nun asıl derdi başkaydı. Halk Ordusunun âsileri yenme olasılığı, bu vatan hainini çileden çıkarmıştı.

Düşman uçaklarının ard arda mevzilerimizi bombardıman etmesine, birliklerimizi ortadan kaldırmasına ve gönüllü alayına büyük kayıplar verdirmesine seyirci kalmak, insanın yüreğini parçalıyordu. Dört hafta süreyle, aç, susuz, zorunlu ihtiyaç maddelerinden ve yedek güçten yoksun bırakılan askerlere, nihayet Brunete'yi terketmeleri emri verildi.

Bir ay sonra yeniden bir taaruz harekâtı düzenlendi. Genel Kurmay Heyeti, Aragon cephesinde, Saragossa doğrultusunda seri halinde operasyonlar başlatma kararı aldı. Bu operasyonlar Komünist Partisi üyesi ve halk davasına canı gönülden bağlı

olan, profesyonel asker Yoldaş Cordon tarafından düzenlendi.

Kısa bir dinlenmeden sonra, Brunete'de dövüşen birlikler, tasarlanan taarruz harekâtını uygulamak üzere Aragon cephesine gönderildi. Cumhuriyet Hükümeti, böylesine önemli bir görevi anarşist militanlara devredemezdi. Hele, Ascaso yönetimindeki militanlara hiç güvenemezdi.

Lister komutasındaki birliklerin Caspe'ye varması üzerine, anarşistlerin Argon'daki hakimiyeti sona erdi. Anarşist Ascaso, 'özgürlükçü komünizm' denemelerinden elde ettiği ganimetleri de beraberinde alarak, önce Fransa'ya, sonra Amerika'ya gitti.

Aragon'da aylak aylak vakit öldüren disiplinsiz milis kuvvetleri, Halk Ordusuyla kaynaştırıldı. Ağustos 1937'de başlatılan askerî operasyonların ilk hedefi, Saragossa yolu üzerindeki Belchite müstahkem mevkiiydi. Savaşın en kızgın anında oraya vardım.

Askerlerimiz ev ev, sokak sokak kenti ele geçiriyorlar, düşmanın direncini kırıyorlardı. Cumhuriyetçi savaşçıların ele geçirdiği her önemli mevkiye bayrak dikiliyordu. Modesto'nun karargâhı, kentin dışındaki küçük bir tepenin yamacındaydı. Buradan, savaşın gelişimini belirleyen bayrakları rahatça görebiliyorduk.

Kentin girişindeki, düşman tarafından müstahkem mevki haline getirilmiş olan ilahiyat okulu tahrip edildi. Militanlar sivil muhafızların kışlasına saldırdılar. Görevimiz, düşmanın barındığı bütün önemli yerleri ele geçirmekti. Kilise ve belediye binası, düşmanın son iki dayanak noktasını teşkil ediyordu. Ben Belchite'e vardığım zaman, savaş bütün şiddetiyle devam ediyordu.

İçin için yanmakta olan enkaz yığınlarıyla dolu bir sokaktan geçerken askerleriyle birlikte belediye binasını işgale hazırlanan General Walter'le karşılaştım. General, geri dönmemi ve düşman kuvvetleri tm bir bozguna uğratılıncaya kadar kentten uzak durmamı söyledi. Ortalıkta, yıkıntıların arasında pusu kurmuş bir sürü düşman askeri vardı.

Modesto'nun karargâhına döndüm. Biraz sonra, ilk savaş esirleri göründü. Bunlar; askerler, siviller ve sokak giysileri içindeki rahiplerden oluşuyordu. Hepsi, artık 'kızıl'ların eline düş-

tüklerine göre, acımasızca kurşuna dizilmeyi bekliyordu. Faşistlerin, cumhuriyetçi güçler hakkında uydurdukları masalların yanında, vampirler ve yamyamlar hakkında anlatılan tüyler ürpertici hikayeler hiç kalırdı.

Karınlarını doyurup dinlendikten sonra, tutsaklara savaşçılarla konuşma izni verildi. Hepsi de, La Pasionaria'dan dehşet içinde söz ediyor, onun işlediği suçları, tutsaklara, özellikle rahiplere ve rahibelere karşı gösterdiği gaddarlığı ve Saragossa Radyosunda onun hakkında söylenen şarkıları anlatıyorlardı. Anlatılanları sessizce dinledikten sonra yavaşça sordum: 'La Pasionaria sizce nasıl bir kadın acaba?'

'Vallahi, iyice bilmiyoruz.' dediler, 'ama kadından çok bir canavara benzediğini söylüyorlar.'

'Yani benim gibi mi?' diye sordum, gülümsiyerek.

'Böyle birşeyi nasıl söylersiniz? Siz bir İspanyol kadınısınız. La Pasionaria'nın İspanyol olmadığını ve tıpkı erkeğe benzediğini söylüyorlar.'

Asi propagandanın etkisi altında, bu zavallı insanların hakkımda çizdikleri fizik ve moral portre, beni kahkahalarla güldürdü. Kimbilir daha neler söyliyeceklerdi ama, ne de olsa cumhuriyetçilerin elinde olduklarından, duyduklarının hepsini tekrara cesaret edemiyorlardı.

Kendilerine kim olduğumu söylediğim zaman, nasıl apışıp kaldıklarını okuyucu rahatlıkla tahmin edebilir.

'Bu doğru olamaz,' diyorlardı. 'Siz şaka ediyorsunuz.'

Gerçek Pasionaria'nın et ve kemikten olarak karşılarında durduğuna kanaat getirdikleri zaman, ölüm korkusu içinde tir tir titremeye başladılar. Kendilerine hiçbir zarar gelmiyeceğine dair onlara teminat verdim ama, yaptıkları bu 'kompliman'lardan sonra onları ikna etmek çok güçtü.

Anarşist milis kuvvetlerinin askerî aylaklıkları hoşgörü ile karşılanmış olmasaydı. Aragon taaruz aylarca önce başlatılabilirdi. Bu taaruz, faşist komutanların kuvvelerini diğer cephelerden çekip, Halk Ordusunun ilerlemesine engel olmak amacıyla, bütüngüçlerini Belchite'te yoğunlaştırmalarına sebep oldu. Bu gecikmiş ve sınırlı operasyon, gerçi Kuzey'in düşmesini önleyemedi ama, yeni hükümetin savaş politikasında bir değişiklik hu-

sule geldiğini ve Halk Ordusunun savunma harekâtını olduğu kadar, taaruz harekâtını da başarı ile yürütebileceğini kanıtlamış oldu.

(40)

TERUEL ZAFERİ VE YENİLGİSİ

Aralık 1937'de, Kuzey'in düşüşünden sonra, düşman, birliklerinin büyük çoğunluğunu Guadalajara bölgesine sevkederek, Madrit üzerine yeni bir taarruz hazırlığına girişti. Bu planı bozmak için, Halk Ordusu, Teruel'de bir taarruz harekati başlatmayı kararlaştırdı. Büyük bir gizlilik içerisinde yapılan bu hazırlıklar ve birliklerimizin kahramanlığı sayesinde, operasyon tam bir başarı ile sonuçlandı. Bu yüzden bir cumhuriyetçi saldırı beklemeyen düşman, Madrit'i kuşatma planından vazgeçmek zorunda kaldı.

Cumhuriyetçi birliklerin Teruel'i kurtarmasından sonra, kenti tekrar ziyaret ettim. Savaşçılarla ve 'aşıklar kenti' Teruel'in sakinleriyle görüştüm. Halk bize dehşet verici faşist işgali altında çektiklerini anlattı. Teruel'in tarihçesine yeni bir sayfa eklenmişti. Bu, mumyaları hâlâ San Pedro kilisesinde muhafaza edilen Isabel ve Diego'nun romantik efsanesinden çok farklı bir hikaye idi. Faşist işgali, tüyler ürpertici ayrıntılarıyla ortaya çıkmıştı. Halk, sözüm ona yüksek sosyeteden olan hanımların, cumhuriyetçilerin idamlarını Plaza del Torico'da bir bayram havası içinde kutladıklarını anlatıyordu. Teruel savaşında olağanüstü kahramanlık gösteren militanlarımızın başında Yoldaş Lister vardı. Ancak, savaş öylesine beceriksizce yönetiliyordu ki, askerlerimizin kahramanlığı çoğu zaman hükümsüz kalıyordu. Savunma Bakanlığı keyfî kararlar vermekte devam ediyordu. Yeni Savunma bakanlığı keyfî kararlar vermekte devam ediyordu.Yeni Savunma Bakanı Indalcio Prieto, bakan göre, Halk Ordusu ancak sınırlı operasyonları uygulama yeteneğine sahipti. Bu yüzden, diğer cephelerde uygulanmakta olan operasyonlarla, Halk Ordusunun operasyonları arasında bir uyum sağlanması yoluna gidilmiyor, muhtemel askerî olasılıklar için gerekli yedek

birlikler ayrılmasına önem verilmiyor ve ilk ağızda kazanılan zaferlerden yeterince yararlanılmıyordu. Bu politika, birliklerimizin fizik ve moral açıdan büyük kayıplar vermesine yol açıyordu.

Düşmanın, en önemli yedek güçlerini kenti yeniden kuşatmak üzere seferber ettiği bir sırada, Cumhuriyetçi Genel Kurmay Heyeti, savaşın bittiği kanısına varıyordu. Tam üç kez, cumhuriyetçi tümenlere geri çekilme emri verildi. Ve tam üç kez, düşman baskısı altında, tümenler yeniden cepheye sürüldü. Birliklerimiz üzerindeki bu gereksiz baskı yüzünden ve ilk zaferimizin bize kazandırdığı avantajdan yararlanamadığımız için 22 Şubat 1938'de, iki buçuk aylık bir savaştan sonra Teruel'i terketmek zorunda kaldık.

Savunma Bakanı olduğundan beri, Prieto da selefi gibi, Komünist Partisinin etkisini ortadan kaldırma fikrine saplanmıştı. Bu düşüncesini, askerî ve sivil direnci zayıflatmak pahasına bile olsa, gerçekleştirmek azmindeydi. Prieto, profesyonel olmayan komutanlarımızın askerî yeteneklerine inanmıyordu. Aslında, profesyonel askerlerin kabiliyetlerine de pek güvenmiyordu ama, hiç olmazsa onları destekliyor, hattâ koruyordu. Öte yandan askerî komutanlara özellikle komünist askerî komutanlara zorluk çıkartmak için her fırsattan yararlanmaktan geri kalmıyordu.

Prieto'nun bu davranışının arkasında, kökleşmiş komünist düşmanlığından öte bir de korku vardı. Bu korkuyu itiraf etmemekle birlikte, elinde olmadan sık sık açığa vuruyordu. Halk içinden yetişmiş adamların yönettiği ve Cumhuriyet uğruna yapılan savaşlarda çelikleşmiş olan ordunun, muazzam bir devrimci güç oluşturduğunu seziyor ve bu gücün İspanya'nın gelecekteki politikasında belirleyici bir rol oynayacağından korkuyordu.

Prieto'nun politikası, bu gücü zayıflatmak ve orduyu politika dışında kalan şekilsiz bir yığın haline getirmek amacını güdüyordu. Böyle bir ordu, Savaş Bakanlığının emri altında bulundurulacak, hiç bir şeye karışmayacak ve Bakanlığın görüşlerine tartışmasız katılacaktı.

Barış zamanında hatalı politikalar her zaman için tartışıla-

bilir. Ama savaş zamanında bu türden politikalar yalnız tartışma konusu olmakla kalmaz, ayrıca karşı-devrimci bir nitelik kazanır ve hatta bir ülkeyi intihara kadar götürür.

Dürüst askerî komutanlar, birçok defalar, askerler üzerindeki moral bozucu etkisinden ötürü, Savunma Bakanının bu fikirlerine itiraz ettiler. Prieto'nun izlediği bu politikanın, Teruel savaşında olduğu gibi olumsuz bir etki yaptığını ve mukavemet hareketini tehlikeye attığını biliyorlardı. Bu politikanın çok geçmeden daha da feci sonuçlar doğurması mukadderdi.

9 Mart 1938'de, düşman, Doğu cephesinde genel bir taarruza geçerek, cumhuriyetçi hatları yarmayı ve o kesimdeki bazı birlikleri dağıtmayı başardı. Halk Ordusu, hiç bir suçu olmadığı halde çekilmek zorunda kaldı. Bu facia, Savunma Bakanının bütün askeri lojistik ve mantık kurallarına karşı koyması yüzünden vukua gelmiştir. Bu geri çekilme, bizzat hükümet içinde bile mevcut bozguncuları körükleyerek, son derece tehlikeli bir girişime kalkışmalarına yol açtı. Düşmana teslim olma söylentileri Catalonia'nın başkentinde yaygınlaşmaya başladı.

Komünist Partisi Barcelona halkını seferber etti ve silahlarını elden bırakmak istemeyen silahlı birlikelere, mukavemete devam edilmesi ve bozguncuların susturulması için hükümete çağırıda bulunmalarını istedi. 16 Mart 1938'de, muazzam bir kalabalık Barcelona'nın ana caddelerinden geçerek, Bakanlar Kurulunun toplantı halinde bulunduğu Pedralbes Sarayına doğru yürüdü. Halk, sarayın önüne geldiğinde, direnişe devam edilmesini ve cumhuriyeti savunmaya istekli olmayan bakanların istifasını istedi.

Faşizme karşı yapılan savaşın devamını isteyen bütün örgüt temsilcilerinden oluşan bir komite teşkil edildi. Bu örgütler şunlardı.: UGT (Genel İşçi Sendikaları,) CNT (Milli İşçi Konfederasyonu),PSOE (İspanya Sosyalist İşçi Partisi), Sosyalist Gençlik, Birleşik Sosyalist Parti, ve FAI (Anarşist Gizli Örgütü).

Ben, Komitenin Komünist Partisi temsilcisiydim. Negrin'le yaptığımız görüşme sırasında Başbakan, teslim olma söylentilerine pek kulak asmamaya çalıştı ve bize mümkün olduğu sürece savaşa devam edileceğine dair söz verdi.

Gösteriye katılanlar dağıldı. Kimileri kentin merkezine, ki-

mileri ise evlerine döndü.

Derken, hepimizi şaşkına çeviren birşey oldu. Hükümet çevrelerinden, düşmana bilgi sızdırıldığını kanıtlayan ipuçları bulunmuştu. Birisi, ya da birileri, muhtemel bir hükümet bunalımın patlak verecğini ve bu bunalım gerçekleştiği takdirde, İspanya Cumhuriyetini teslim alacağını düşmana bildirmişti.

Daha Cumhuriyetin teslim olacağına dair en ufak bir belirti yokken ve gösteriye katılan binlerce işçi henüz evlerine dönmeden Franko, uçaklarının büyük bir kısmına Barcelona'yı bombardıman etme görevini verdi. Bu hava akınlarında, sivil halktan yüzlerce kişi can verdi. Faşistler, halkın moralini bozmak ve hükümetin teslim olmasını sağlamak amacıyla, Barcelona'yı günlerce vahşiyane bir şekilde bombaladılar.

Nihayet bir kriz patlak verdi ama bu kriz, düşmanın ve Cumhuriyetçi Kamp içerisindeki düşman ajanlarının arzuladıkları türden bir kriz değildi. Savunma Bakanı istifa etti. İspanya'nın iki işçi sendikasının temsilcileri kabineye girdiler.

Komünist Partisi, Prieto'nun kabinede kalarak, savunma bakanlığı dışında bir bakanlığı üzerine almasını sağlamak için elinden geleni yaptı. Ama Prieto, kendisine yapılan bütün önerileri reddetti. Birbirinden farklı görüşlere sahip çeşitli partilerin katkısına ihtiyacı olan ve savaşı sürdürmek zorunda bulunan yeni Negrin kabinesinin kurulmasını hızlandırmak amacıyla, Komünist Partisi kendi bakanlarından birini geri çekti.

6 Nisan 1938'de, İspanya Komünist Partisi Politbürosu, yayınladığı bir bildiride, 'Cumhuriyet Hükümetinin bir Savaş ve Millî Birlik Hükümetine dönüşmesini sağlayan değişiklikleri' onaylıyor ve işçi sendikalarının hükümette yer almasını övüyordu. Onların bu davranışlarını, savaşın bu kritik safhasında bir dayanışma eseri olarak niteliyordu. Bu sayede, gücü yeten herkes seferber olacak, savaş endüstrisi azami haddine ulaşacak, İspanyol ulusu yeniden cephelere koşacak ve İspanya'nın özgürlüğü ve bağımsızlığı uğruna sonuna dek savaşacaktı.

Dr. Negrin, Prieto'nun yerine Savunma Bakanı oldu. Bütün bunlar olup biterken, faşistler Doğu cephesindeki büyük taarruzlarını sürdürüyorlardı. Lerida'ya varmışlardı. Güneyde ise âsiler, cumhuriyetçi bölgeyi ikiye bölmek amacıyla Akdenize

doğru ilerliyorlardı. Bu amaçlarını gerçekleştirmekte gecikmediler.

Bu zor koşullara rağmen Negrin, direnmeye kararlıydı. Halka bir çağrıda bulunarak, yurtseverliklerini kanıtlamalarını istedi. Şu sırada yapılacak direnişin, zafere doğru atılacak ilk adım olduğunu bildirdi.

15 Nisanda, Prieto'nun istifasından bir hafta sonra, İtalyan birlikleri Vinaroz'a gelerek, Catalonia'yı yarımadanın diğer kesimlerinden tecrit ettiler. Asilerin Kurmay Heyeti, çifte bir taarruz harekâtı düzenlemişti. Bir kol, Vinaroz'dan başlayıp, kuzeyde Barcelona'ya diğer kol da, güneyde Valenciaya doğru uzanacaktı. Valencia'yı ele geçirdikleri takdirde, Madrit tamamen tecrit edilmiş olacak ve düşman birlikleri de böylece cumhuriyetçilerin direncini büsbütün kırmış olacaklardı.

Asilerin bu planları tam bir başarıyla sonuçlanamadı. Cumhuriyetçi Ordu, kahramanca bir çaba göstererek. Valencia'nın kuzeyindeki ve Tortosa'nın bir bölümü âsilerin, diğer bölümü ise cumhuriyetçilerin elinde kaldı.

Franko ordusunun Akdeniz'e çıkışını incelemezden önce, cumhuriyetçi donanmanın faaliyetlerini gözden geçirmemiz gerekir. Donanmanın durumu neydi acaba? Askerlerimiz, her karış toprak için âsilere karşı kahramanca çarpışırken, gemilerimiz limanlara çekilmiş duruyordu.

Ayaklanmanın ilk günlerinde, savaş gemilerindeki denizciler, demokrasiye inanmış bir avuç subayın komutası altında, cumhuriyete olan bağlılıklarını belirttiler ve gemileri Franko'nun emrine tahsis etmek isteyen cumhuriyet aleyhtarı gerici subayların planlarını altüst ettiler. Ayaklanmaya katılan subayların büyük çoğunluğu, gemilerini terkederek Cartagena'da kaldılar ve cumhuriyet aleyhinde komplo kurdular.

Gemilerin büyük bir kısmı Cartagena Limanında demirliydi. Hükümetin genel bir harekat planından yoksun oluşu yüzünden, donanma hiçbir faaliyet gösteremiyordu. Bu nedenle, en militan denizciler, Coll'ün komutası altında karaya çıkarak, İspanya'nın kaderini tayin eden ve bunca insan kaybına yol açan savaşa seyirci kalmaktansa, askerlerle birlikte çarpışmayı yeğ tuttular.

Donanmaya mensup birlikler, çeşitli limanlarda, özellikle Kuzeyde, Asturia ve Bask bölgesinde yer almıştı. Donanmanın cumhuriyete bağlı kalmasını sağlayan yiğit denizcilerin başında, Mendez Nunez'in komutanı Pedro Prados geliyordu. Prados, sonradan donanmanın genel kurmay başkanı olmuştur.

Jose Luis Diez destroyeri, Cebelitarık Boğazında birçok düşman gemileriyle savaştı. Düşman kuşatmasından kurtulmak için verdikleri şiddetli bir mücadeleden sonra ve düşman kuvvetlerinin askerî üstünlüğü karşısında, gemi mürettebatı, gemiyi düşmana teslim etmektense, Cebelitarık Boğazında batırmayı tercih etti.

Kimisi komünist, kimisi demokrasiye yürekten bağlı olan bu yiğit denizciler, cumhuriyete olan sadakatlar altında güvenebileceğini kanıtladılar. Bu adamlara, savaşta yararlılık göstermeleri için yeterince fırsat verilmedi. Öte yandan, cumhuriyet düşmanı olan komutanların ve teknisyenlerin ayıklanmasında, hükümet son derece düşünceli ve insaflı davrandı. İlk şiddetli karşı-devrimci patlamadan sonra, bu ayaklanmaya katılan subaylara eski mevkileri iade edildi ve kendilerine, cumhuriyete olan 'bağlılıklarını' kanıtlayan belgeler verildi.

Donanma iyi bir lider kadrosundan yoksundu. Sosyalist ve anarşistlerin ortaklaşa yürüttükleri, silahlı kuvvetleri siyaset dışında tutma politikası kendini göstermeye başlamıştı. Halkın faşizme karşı olan büyük mücadelesinde, donanma belli başlı hiçbir ağırlık taşımıyordu. Gerek Largo Caballero, gerekse Negrin Hükümetlerinde yer alan komünistler, donanmanın yeniden organize edilmesini ve Cartagena'daki deniz üssünde neler olup bittiğini saptamak için bir soruşturma açılmasını defalarca önermişlerdi ama, bütün çabaları boşa gitmişti. Cartagena'daki subaylarımız, orada birçok entrikanın çevrildiğinden kuşkulanıyorlardı.

Donanmanın hiçbir faaliyette bulunmaması, sadece bir rastlantı sonucu değildi. Catalonia'nın düşüşünden sonra, donanma, Cartagena'da ayaklanarak, Kuzey Afrika'daki Fransız üssü Bizerte'ye doğru yol aldı. Cumhuriyet Hükümeti böylece donanmasız kalmış oldu. Franko ile işbirliği yapan Fransız Komitesi, donanmayı teslim almak amacıyla Bizerte'ye vardığında, âsi su-

baylar ve teknisyenler Franko'ya olan bağlılıklarını açıkça belirttiler.

Cumhuriyetçi donanma, Franko'nunkinden çok daha güçlüydü. Afrikadan İspanya'ya asker ve malzeme naklini pekâlâ önleyebilirdi. Kuzeyde, Bask bölgesinde savaşın en kızgın olduğu bir sırada, donanma, gerek denizden ve gerekse karadan gelen düşman taaruzunu felce uğratabilirdi. Ayrıca, Akdeniz'de ve Atlas Okyanusunda, Franko'nun savaş gereçlerini taşıyan gemilere de saldırabilirdi. Kaldı ki âsi gemilerin, cumhuriyet hükümetinin savaş malzemesini nakleden gemilere saldırmasına da engel olabilirdi. Bunu yapmak şöyle dursun, donanmamız, Komsomol gibi Sovyet gemilerinin batınasına ya da uçak nakliye gemisi Mar Cantabrico gibi gemilerin düşman eline geçmesine seyirci kaldı.

Donanma, Vinaroz yoluyla Akdeniz kıyılarına doğru ilerliyen Franko birliklerine saldırmak suretiyle, cumhuriyetçi bölgenin ikiye bölünmesini engelliyebilirdi. Majorca adasını kurtarabilir ve Balear adalarının cumhuriyete bağlı kalmalarını sağlayabilirdi. Zamanında müdahale ederek Malaga'nın düşmesini engelliyebilirdi. Donanma, âsilere karşı verdiği kahramanca savaşta, Jose Luis Diez destroyerine yardımda bulunabilirdi. Ama ne yazık ki bunların hiçbirini yapmadı.

Catalonia'nın düşüşünden sonra donanma, Merkezi-Güney kesimindeki orduya yardımda bulunarak direnme hareketini örgütleyebilir ya da on binlerce militanı kurtarabilirdi. Ama sosyalist komiser Bruno Alonso'nun komutasındaki donanma, tam tersine, İspanya kıyılarını terkederek düşman tarafına geçmeyi yeğ tuttu.

Donanma Genel Kurmay Heyeti, Baleares gemisinin batmasından sorumlu değildi. Subayların itiraflarından anlaşıldığı üzere, gemi, komutanının onu iki kez ateş hattına sokması yüzünden battı. Birincisinde, donanmaya sızmış olan faşist subaylar, tam bir isabet kaydedilmesine engel oldular. Ama ikincisinde, gemiciler emir verilmesini beklemeden ateş ettiler ve gemiyi batırdılar.

Donanma Genel Kurmay Heyetinin emri üzerine, Jaime 1 gemisine sabotaj yapıldı ve bu gemide hizmet gören komünistle-

rin imhası amacıyla gemi batırıldı. jaim 1 gemisi, savaş sırasında denizcilik tarihinin en utanç verici sayfasını yazmış olan bir subay heyetinin gözünde, ortadan kaldırılması gereken bir engel teşkil ediyordu.

Cumhuriyetçi donanmanın subay ve teknisyenlerinin, Bizerte'de Frankocularla Fransızlardan oluşan komiteye sundukları acıklı bilanço işte buydu. Büyük çoğunluğu, cumhuriyetçi eğilimler taşıyan ve savaşın başlarında kahramanca çarpışan denizcilerden oluşmasına rağmen, donanmamızın, neden faşistlerin zafere tırmanmalarını sağlayan bir basamak teşkil ettiği şimdi daha iyi anlaşılıyor. Bu, biz komünistlerin en büyük zaaflarından biri olmuşştur. Karada sürüp giden savaş sorunlarına öylesine kendimizi kaptırmıştık ki, donanmaya gereken ilgiyi göstermeyi başaramadık ve böylece sosyalistlerin kendi politikalarını uygulamaları için meydanı boş bıraktık. Bütün bu sonuçları önceden görmemiz gerekirdi.

(41)

ONÜÇ MADDE

İtalyan bayrakları düştü ve Ebro ırmağına gömüldü.
Şimdi köprülerde yalnız cumhuriyetçilerin
bayrakları dalgalanıyor.

Halk Şarkısı

Kayıtsız şartsız teslimden yana olanları cevaplandırmak ve İspanya'da komünizme karşı savaş verildiğini yayan yabancı propagandayı yalanlamak amacıyla, Başbakan, 30 Nisan 1938'de bir bildiri yayınladı. Bu bildiride, bunca insan kaybına yol açan bu feci savaşı sona erdirmek için, düşmanla müzakerelere girişme olasılığından söz ediliyordu.

Cumhuriyetçi Hükümet, 'Onüç Madde' olarak bilinen bir

programı açıklıyordu. Komünist Partisi, bu programı bütün gücüyle destekliyerek, taahhütlerine ve demokrasi davasına bağlılığını belirtti. Düşman propagandası, partinin bu programı desteklemesini tahrif ederek, komünistleri Makyavelist entrikalar çevirmekle suçladı.

Negrin programının 'Onüç Maddesi' şöyle özetlenebilir:

— İspanya devletinin bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne riayet edilmesi; bütün yabancı birliklerin ulusal topraklardan çekilmesi ve yabancı müdahaleye son verilmesi.

— Savaş sonunda, İspanya'nın gelecekteki hükümet biçimini tayin edecek bir plebisit yapılması; ulusal birlik çerçevesi içinde ulusal özgürlüklerin geliştirilmesi; tüm yurttaşları din özgürlüğü de dahil, tüm sosyal ve yurttaşlık haklarının tanınması.

— Mülkiyet haklarının ve üretim ilişkilerinin korunması, servet birikiminde suistimallerin önlenmesi ve sömürünün engellenmesi; savaştan kaçınılması; işçi haklarının garanti altına alınması; ulusun kültürel, fizik ve moral gelişmesinin sağlanması ve tarım reformunun yapılması.

— Halkın hizmetinde bir ordunun kurulması; ulusal politika adına savaştan ferafat edilmesi ve Milletler Cemiyeti Sözleşmesine bağlı kalınması; ülkenin yeniden imar edilmesi amacıyla, işbirliği âsi ordu üyelerinin de bu genel affa dahil edilmesi.

Onüç maddeyi içeren bu program, yalnız Cumhuriyetçi Kampı tatmin etmek için önerilmiyordu. Program, Milliyetçi kampı da kapsamına alıyordu. Uzayıp giden savaşla birlikte, politik ve ekonomik yaşama olduğu kadar, askerî operasyonlara da giderek artan İtalyan ve Alman müdahalesi, sivil halk arasında büyük huzursuzluk yaratıyordu. Franko ile generalleri arasında da sürtüşmeler eksik olmuyordu. Alman Elçisi Von Stohrer, 1 Temmuz 1938'de yazdığı raporunda şu hususları belirtmişti:

'Kızıllara göre, Milliyetçi bölgede Polis Müdürü Martinez Anido tarafından uygulanan terör rejimi ve devletin uyguladığı baskı yöntemleri, tümüyle etkisiz kalmaktadır. Almanya ve İtalya'nın müdahalesine karşı açılan kampanyaya sıkı sıkıya bağlı bu propagandanın amacı, açıktır: Franko'nun otoritesini baltalamak ve onun kullandığı yöntemleri, husumetin kesilmesi için

bir engel olarak göstermek. Savaşın ağır ilerlediği ve Milliyetçi bölgede halen mevcut huzursuzluk göz önünde tutulacak olursa, bu propagandanın tümüyle etkisiz olduğu söylenemez. Milliyetçi İspanya'da bile, artık savaşa son verilmesini istiyen sesler duyuluyor.

'Hali hazırdaki güçler dengesi ve onun sonucu olarak Milliyetçi bölgede ortaya çıkan hoşnutsuzluk ve huzursuzluk göz önünde tutulacak olursa, bu propagandanın tehlikeli olabileceği düşünülebilir. Franko'nun ve Suner'in kilise lehindeki görüşleri yüzünden Falanjist çevrelerde şimdiden büyük hoşnutsuzluk göze çarpıyor. Ayrıca, General Martinez'in baskı rejiminin çekilmez olduğu ve kullandığı yöntemlerin bizzat Milliyetçiler tarafından bile dayanılmaz olarak nitelendirildiği gün geçtikçe açıklığa kavuşuyor. Falanj daha geçenlerde, Franko'nun İçişleri Bakanlığına getirilmesini ve Martinez Anido'nun da, sırf bu nedenle kurulacak olan Sağlık Bakanlığına transfer edilmesini önerdi.

'İyi haber alan kaynaklardan öğrendiğime göre, Milliyetçi Orduya mesup yüksek rütbeli komutanlar bile, savaşın uzamasına şiddetle karşı çıkıyorlar. Savaşın çok ağır ilerlemesi ve büyük can ve mal kaybına yol açması, bunun başlıca nedenini teşkil ediyor. Komutanlar, husumetin sona erdirilmesi için bir formül bulunması umudunu belirtiyorlar...

'Öte yandan, savaş daha uzun süre devam eder ve Franko, düşmanın kayıtsız şartsız teslim olmasında direnir ve yakın bir tarihte önemli zaferler kazanamayacak olursa, kendisinin bertaraf edilmesi bile mümkündür. O zaman politik iç çatışmalar ve bunların sonucunda ciddi sorunlar ortaya çıkabilir.'

Gördüğümüz gibi bu rapor, Negrin ve onu destekleyenlerin davranışlarını doğruluyor. Onüç maddeli program, düşmanın yanında yer alan bazı entellektüel cumhuriyetçiler tarafından husumetle karşılanırken, cephelerde her gün ölümle burun buruna çarpışan militanlarımız ve halk yığınları tarafından büyük bir coşkuyla desteklendi. Halk yığınları ve çarpışanlar, hükümetin, savaşı şerefli bir şekilde sona erdirmek için uzlaşma yolları aradığını ve halkını özgürlüğe kavuşturmak için çırpındığını artık iyice biliyorlardı.

Direniş hareketi bu sayede güçlendi ve daha sağlam bir te-

mele oturdu. Cumhuriyetçi Ordu tarafından sonradan kazanılan zaferler, direnişin bir simgesi olarak gördükleri Negrin hükümetini, halkın ne denli desteklediğini gösterdi. Ama Cumhuriyetin düşmana teslimini tasarlayanlar, hazırlık planlarını sürdürdler. İşte bizim, böylesine çelişkili bir durumda faaliyette bulunmamız gerekiyordu.

Kendilerine destek arayan teslim taraftarları, İspanya'nın politik ortamındaki en çıkarcı elemanlarla işbirliği yaptılar. Bunlar, Catalonia'daki Mayıs 1937 darbesini kışkırtan elemanlardı. Bu adamların niyeti, İspanya'yı 'proleter' bir kılıf içerisinde faşizmin ellerine teslim etmekti.

Bunlar, anti-komünist yalanlar ve çeşitli iftiralardan oluşan bir bildiri hazırlayarak Başbakana başvurdular. Görüş ayrılıklarını bir takım düzmece nedenlere dayandırıyorlardı. Milli birlik politikasına şiddetle saldırdılar. Komünistlerin ordudan ve devlet kuruluşlarından uzaklaştırılmasını, hükümetin istifa etmesini savaş komiserliklerinin kaldırılmasını ve ordunun profesyonel komutanların yönetimi altında yeniden düzenlenmesini istediler.

Bu bildiri boşuna hazırlanmamıştı. Cumhuriyet Hükümetine ve İspanyol halkına karşı düzenlenen ihanet bu belge ile açıklık kazanmış oluyordu.

Kasım 1938'de Barselona'da yapılan Sosyalist Parti liderleri toplantısında, Julian Besteiro 'Komünistlerin katkısı olmaksızın savaşın kazanılamayacağını ve kazanıldığı takdirde, İspanya'nın komünist olacağını' bildirdi. Buna hiçbir suretle izin verilemeyeceğine göre, sonuç meydandaydı; 'Savaşı kaybedelim ki, komünistler kazanamasın.' Anti-komünizm çılgınlığı, bugün Sosyalist Partinin azizlerinden biri addedilen 'saygıdeğer' mantık profesörünün elinde işte bu boyutlara ulaşmıştı.

Largo Caballero'nun yardakçıları olan Besteiro ve diğer Sosyalistler, bütün faaliyetlerini ve etkilerini, bu karşı-devrimci ve İspanya aleyhtarı doğrultuda kanalize ettiler. Bütün bu faaliyetler, Albay Casado'nun yönetimi altında kurulan alçak cunta ile sonuçlandı. İspanya'yı Franko'ya teslim eden işte bu cunta oldu.

Asilerin taarruzu sayesinde Cumhuriyetçi Cephe ikiye bölünüp, Catalonia, İspanya'nın bütün Cumhuriyetçi kesimlerinden

tecrit edildiği zaman, komünist Partisi halk yığınlarına bir çağırıda bulundu. Âsilerin Akdenize çıkmasının yarattığı durumun ciddiliğini onlardan gizlemedi. Bu olay, aralarında samimi antifaşistlerin de bulunduğu birçok kişinin moralini bozdu ve artık Cumhuriyetçi Cephenin çeşitli kesimlerinde beliren bozgunculaların ekmeğin yağ sürdü.

Mayıs 1938'de Madrit'te Merkez komitesinin düzenlediği bir mitingde, politik durumu özetleyen raporumu okudum ve yakın geçmişteki yenilgilerimize rağmen, direnmenin hâlâ mümkün olduğunu kanıtlamaya çalıştım. Konuşmamda özetle şöyle dedim:

'Geçen aylarda uğradığımız askeri yenilgiler, İspanya'nın özgürlüğünü ve bağımsızlığını eskisinden daha da tehlikeli bir duruma sokmuştur.

'İspanya'nın durumunun son derece ciddi olduğunu bildiriyoruz. Biz, sizleri paniğe sürüklemek isteyen alarmistler değiliz. Ama ne kadar acı olursa olsun gerçekleri söylemek zorundayız....

'Ülkenin Merkezi ile Catalonia arasında irtibat kurulamayışının yarattığı durumu önemsemeden geçemeyiz.Tam tersine, doğru sonuçlara varabilmemiz için bu durumu dikkatle incelemeliyiz. Düşmanın, topraklarımızın büyük çoğunluğunu işgal ettiğini aklımızdan çıkarmamız gerek. İspanya, Çin ya da Sovyetler Birliği gibi büyük bir ülke değildir. Bugün öyle bir durumdayız ki, daha çok vatan toprağını yitirmek bizim için felâket olur. Düşman birlikleri, hayatî merkezlerimize doğru ilerliyor...

'Euzcadi ve Asturia örnekleri gözümüzün önüde. Onların ana vatanla bağlantılarının kesilmesi, ciddi politik düzensizliklerin yanısıra, dar anlamda bölgeciliğe de yol açtı. Bütün bu etkenler Kuzey'in düşmesine sebep oldu. Böyle bir akıbete yeniden sürüklenmeyeceğimizi kimse garanti edemez...

'Bu yüzden, Cumhuriyetin tek legal hükümetinin otoritesini, mümkün olan her yoldan savunmak ve sağlamlaştırmak zorundayız. Eğer karşımızdakinin ne türden bir düşman olduğunu unutur ve her bölgede hükümetlere ve savunma komiteleri kurmaya yönelirsek, ülkenin birliğini ihlal etmiş ve böylelikle düşmana büyük bir hizmette bulunmuş oluruz.

'Ordumuzun direnişi, yeni bir durumun başlangıcını belirliyor. Bunu unutmamalıyız. En feci koşullar ve düşmanın üstün maddi gücünün ezici ağırlığı altında ordumuz kahramanca direndi. Ordumuzla birlikte halkımız da, teslim olma taraftarlarının baskısına karşı direndi. Bu direncimiz karşısında düşman, hâlâ önemli hedefleri ele geçirmekte olmakla birlikte, planlarını tümüyle uygulamayı başaramamıştır.

'Direnişimizle bütün dünya önünde savaşçılık ve örgütçülük ruhumuzun, yiğitliğimizin, kendimize olan güvenimizin kanıtlarını vere duralım. şu anda ülke içerisinde başgösteren yeni bir durumla karşı karşıyayız. Bu durum karşısında muzaffer olabilmenin kaçınılmaz şartı, bütün anti-faşist güçlerin Milli Birlik Hükümeti çevresinde birleşmesidir.

'Bu durum, İkinci Negrin Hükümetinin, Milli Birlik Hükümeti olarak ortaya çıkmasıyla belirleniyor. Bozguncuların yenilgiye uğraması ve halkçı güçlerin pekişmesi, bu durumun başlıca özelliklerini oluşturuyor. Bu birlik ve beraberlik sayesinde, çok geçmeden, direniş aşamasından yeni bir taaruz aşamasına geçmek mümkün olacaktır.'

Halk Cephesi, faşizm tehlikesi karşısında birleşen bütün demokratik güçlerin temelini oluşturmuştu. Ulusal topraklarımızı işgal eden iki yabancı gücün ordularına karşı koyabimek için, bugün her zamankinden fazla birlik ve beraberliğe ihtiyaç vardı. Gerçeklere uygun olarak politikamızı yeniden gözden geçirmemiz, artık bir zorunluluk haline gelmişti. İkinci Negrin Hükümeti,Onüç Maddelik programıyla bir Milli Birlik Hükümetiydi. Hükümet programı, bu birliğin kurulmasını ve bütün bölgesel eğilimlerin ortadan kaldırılmasınıamaçlıyordu. Raporuma şöyle devam ettim:

'Bugün muhtaç olduğumuz birlik, eskisinden çok daha geniş çapta, daha somut ve daha etkin bir birliktir. Bizim muhtaç olduğumuz, millî birliktir. Başka bir deyişle, burada hükümetin yönetimi altında, bütün anti-faşistlerin benimseyeceği tek bir programın sağlayacağı birlik söz konusu. Bu birlik bize, yeni halk güçlerini seferber etme, örgütlenme ve savaşa yollama olanağını verecektir.'

Komünist Partisinin, halkımıza ve Halk Ordumuzun savaş-

çı ruhuna olan güveni, çok geçmeden olaylar tarafından doğrulandı.

Frankocu güçler Akdeniz'e vardığı zaman, onun muzaffer olmasını istiyenler, hattâ cumhuriyet yanlısı birçok kişiler, halk direncinin kaçınılmaz olarak kırılacağını sandılar. Ama halkımızı tanımadıkları için yanılmışlardı. Temmuz ortalarında Cumhuriyetçi İspanya'dan gelen haberler onları şaşırttı.

Albay Modesto ve Lister gibi iki popüler askerî lider tarafından yönetilen Ebro Ordusu, komünist komutanların, sosyalistlerin, parti komiserlerinin ve eğiticilerin yardımıyla, Ebro ırmağını aştı ve savaşın en önemli çarpışmasına girişti. Ordusunun içinde bulunduğu ağır koşullar altında, Cumhuriyet Hükümetinin savaşı sürdürmesinin artık olanaksız olduğunu sanan herkes şaşırıp kalmıştı.İspanya'nın en önemli ırmaklarından birini kahramanca aştıktan sonra, ordumuz, Ebro'nun sağ kıyısında 200 milden fazla bir yeri işgal etti.

Bu güçlü çarpışma, iki yıldan beri düşmanla eşit olmayan koşullar altında savaşarak çelikleşen Halk Ordusunun taarruz yeteneği açıkça ortaya koydu.

Ordumuzun bir haftadan kısa bir süre içinde ele geçirdiği toprakları Franko Ordusu, ancak dört aydan fazla süren zorlu bir savaş ve muazzam bir insan ve malzeme gücü sayesinde geri alabildi. Savaşa katılan Alman generallerinin sonradan itiraf ettiklerine göre, ordunun ilerlemesine engel olmak amacıyla, ilk kez bir topçu barajı kullanmak gerekmişti. Bu baraj, birliklerimizin hareket etmesini tümüyle olanaksız kılmıştı. Düşmanınkinden daha etkin bir karşı baraj kurmaya ise muktedir değildik.

Cumhuriyetçi ordunun, Catalonia'da elinin altında bulunan bütün yedek birlikler Ebro harekâtında kullanıldı. Bütün önemli savaşlarımızda vurucu gücümüzü oluşturan Beşinci Alay, büyük kayıplar vererek, demokratik İspanya uğrunda kanının son damlasına kadar çarpışmakta devam ediyordu.

Sayıları onda bire düşmüş, yaralı fakat herşeye rağmen moral bakımından güçlü olan bu insanlar, Madrit'i savunmuş, Guadalajara, Brunete ve Belchite'de zaferler kazanmış olan kahramanlardı. Milis kuvvetleri, tugaylar, tümenler ve ordular, çeşit-

li nedenler yüzünden Kuzey'de felce uğramışken, Beşinci Alay savaşın en ağır yükünü omuzlarında taşımıştı. Sonradan, Merkezi-Güney kesiminde, Albay Casado'nun Genel Kurmay Heyetinin verdiği uygunsuz emirler yüzünden harekât dondurulmuştu. Bu, sabotajdan başka birşey değildi. Âsilerin var gücüyle Catalonia üzerine çullandıkları bir sırada, Casado ile adamları, bir tek birliğin bile seferber edilmesine karşı çıkmışlardı.

Vatan hainlerinin ve korkakların iddia ettikleri gibi, komünistlerin savaştan kişisel bir çıkarları olsaydı, savaşın bu en ıstıraplı anında düşman taaruzunun bütün ağırlığının kendi adamlarımızın sırtına bindiği bir anda, savaşa son verebilir, daha fazla can kaybına engel olabilirdik.

Ama biz bunu yapmadık. Catalonia'yı savunmak amacıyla adamlarımızı cepheye sevketmeye devam ettik. Çünkü, politik, askerî ve insanî açıdan bir dönüm noktasına gelmiş bulunuyorduk. Burada, artık bir hayat memat meselesi söz konusuydu.

Ebro savaşı, sonuna yaklaşmıştı. 'Felâketler tek gelmez, birbirini izler' derler. Nitekim, Genel Kurmay Heyeti geri çekilme emrini verdiği bir sırada, Negrin de, sayıları 6000 kişiyi bulan ve bugüne dek kaderimizi paylaşmış olan Uluslararası Tugayları geri çekme kararını aldı. Hükümet, Fransa ile İngiltere'nin Franko'ya hak tanınmasını önlemek amacıyla bu aşırı tedbiri almak zorunda kalmıştı.

İspanya'nın bu Uluslararası Tugaylara mensup kahramanlara veda etmesi çok acıklı oldu. İspanyol halkı, acı acı kendi kaderini düşünüyordu. Ülkeleri faşist diktatörlerin yönetimi altında bulunduğu için, oraya dönemeyecek olan bu insanların birçoğu da, bizimle aynı kaderi paylaşıyordu.

İspanya savaşına katkılarından ötürü, 'müdahale etmeme politikası' izleyen diplomatik çevreler, bu adamlara toplum dışı yaratıklar gözüyle bakıyor, vebalılardan kaçar gibi izleniyorlar, özel kamplarda tutsak ediliyorlar ve Hitler ile Mussolini'nin ellerine teslim ediliyorlardı.

Uluslararası Tugaylara mensup askerleri temerküz kamplarında tutsak edenler, bu adamlardan çoğunun, yakında kendi ülkelerindeki faşizme karşı çıkan mukavemet liderleri olacaklarını bilemezlerdi tabii.

(42)

TESLİM OLMA EĞİLİMİ GÜÇ KAZANIYOR

İspanya direniş hareketinin geçirdiği bu zor ve acı dönem, dünya barışını tehdit eden tehlikelerle yüklüydü. İngiliz ve Fransız hükümetleri, teslimiyet içerisinde boyun eğen Çekoslavakya hükümetinin de onayıyla, utanç verici Münih anlaşmasını imzaladılar. Çekoslavakya Hitler'e verildi. Avrupa'da savaşla ilgili yeni bir odak noktası yaratılmıştı. Bu savaşın yankıları, İspanya'daki direniş hareketine ciddi bir darbe indirdi.

Mukavemet düşmanlarının yoğun çabaları sonucu olarak, Münih anlaşmasından sonra, Eylül 1938'den itibaren Cumhuriyetçi İspanya'da teslim olma eğilimi giderek güç kazanmaya başladı. Teslim olmayı savunanlar, halkın savaş bezginliğinden yararlanıyorlardı. Bu bezginlik, bizzat Negrin Hükümetinin gösterdiği zaaflar ve dalgalanmalarda da kendisini belli ediyordu.

Negrin Hükümeti, birçok önemli politik ve askerî tedbirler almıştı gerçi ama, yine de bunlar, homojen bir bütün olmaktan uzaktı. Ayrıca hükümet, hemen uygulama alanına konulabilecek bir programdan da yoksundu. Birbirinden farklı unsurları birleştiren ortak faktör durumundaki, savaşı kazanma arzusu, sık sık tahrif ediliyordu. Çeşitli siyasal partiler arasındaki rekabet ve düşmanlıklardan ve liderlerin kişisel tutkuları yüzünden bu ortak faktör, bazan büsbütün ortadan kalkıyordu.

Teslim olma eğilimindeki güçlerin politik çabaları günden güne ağırlık kazanıyordu. Komünistleri, militanlar ve halkın gözünden düşürmek için yapılan iftiralar, akıl almaz boyutlara erişmişti. Franko ajanlarının ürünü olan anti-komünist propaganda şiddetini arttırırken, Negrin Hükümetine karşı yöneltilen mücadele de yoğunluk kazandı. Bütün bu olumsuz çabaların sonunda, Ağustos 1938 krizi patlak verdi.

Bask Milliyetçilerinin ve Esquerra'nın (Catalonia'daki ortasınıfın alt kesimini oluşturan parti) temsilcileri olan Irujo ile Aiguade, hükümetten çekildiler. Bu, Negrin Hükümetine indirilen ciddi bir darbe oldu. Ama, Komünist Partisinin kararlı tutumu sayesinde kriz atlatıldı. Parti, Negrin'e hükümeti dağıtmamasını ve istifa eden bakanların yerine yenilerini tayin etmesini salık verdi. Negrin, bu tavsiyeye uydu. Gidenlerin yerine, Bask Milliyetçilerinin sol-kanat temsilcisi olan Bilbao ile, Catolonia Birleşmiş Sosyalist Partisini temsil eden Moix, bakan olarak hükümete girdiler. Böylelikle, hayatî bir hükümet bunalımı yaratmak isteyenlerin planları altüstü oldu.

Cumhuriyet Hükümetinin durumu kötülediği oranda, bakanlar Negrin'in kararlarına karşı çıkmaya başladılar. Negrin'in bunlara karşı tepkisi, her ne pahasına olursa olsun zaferi kazanmaya azmetmiş devrimci bir liderin tepkisi değildi. O sadece, günlük tartışmaları bir çözüm yoluna bağlamak için çaba harcıyor, Cumhuriyetin zaferi uğruna uzlaşma yoluna gitmeyenlere tedbirsizce tavizler vermekle yetiniyordu. Hükümet çarklarının böylesine ağır işlemesi, kararlardaki bu aşırı gecikmeler ve birçok hayatî sorunun çözümünün ertelenmesi, hep bu yüzdendi. Birçok yanlış politika uygulamasının nedeni hep buydu.

Negrin, hükümet mekanizmasındaki bu aksaklıkların ve kusurların farkındaydı ama, o, bunları yanlış olarak 'parti sistemine' affediyordu. Nitekim 2 Aralık 1938'de, bütün İspanya partilerinin birleşmesinden oluşan bir Milliyetçi Cephe kurulmasını önerdi. Bu tedbirle, her adımda, çeşitli politik grupların isteklerini ve tehditlerini hoşgörüyle karşılamak zorunda kalmaksızın hükümet edebileceğini umuyordu. Komünistler, böyle bir tedbirin istenen sonuçları verecek yerde, tehlikeli bir kişisel diktatoryaya yol açacağını ileri sürerek, Negrin'in bu görüşüne karşı çıktılar.

Komünist Partisinin herzamanki başlıca kaygısı, savaşı kazanmanın yanısıra, Halk Cephesinin birliğini de muhafaza etmekti. Çeşitli komploların ve entrikaların düzenlendiği bu karanlık dönemde, bütün çabaları, anti-faşist blokta bir gedik açılmaması amacına yönelikti.

Komünist Partisi, şimdi eskisine oranla daha zor koşullar al-

tında çalışmak zorundaydı. Madrit'teki etkisi hatırı sayılır derecede azalmıştı. Parti Merkezinin hükümet yakınlarına, Catalonia'ya taşınması, bazı bakımlardan gerekli olmakla birlikte, partiye faydadan çok zarar getirmişti. Merkezî - Güney kesiminde özellikle Madrit'te, örgütleme ve propaganda faaliyetleri çok zayıflamıştı bu yüzden. Politik düşmanlarımız bu durumdan yararlanarak, kendi mevkilerini güçlendirmişlerdi.

Partinin başlıca gücünün cephelerde özellikle aktîf cephelerde toplandığı, herkesçe bilinen bir gerçekti. Yenilgiler arttığı oranda, Komünist Partisinin sorumluluğu da artıyordu.

Catalonia'nın düşmesiyle, en fazla komünist etkisi altında olan, en değerli ve en savaşçı birliklerimiz, resmen Cumhuriyetçi İspanya topraklarının dışında kaldılar.

Merkezî bölgedeki askerî birlikler içerisinde de, önemli gruplarımız ve görevlerini mükemmel bir şekilde yerine getiren yoldaşlarımız vardı. Bunlar, cumhuriyete olan bağlılıklarını ve devrimciliklerini her fırsatta gösteriyorlardı. Ancak, pasif durumda kalmaları, savaşçılık ruhlarını etkilemişti.

Ayrıca, Madrit'teki parti örgütünün politik faaliyetlerinde de eksiklikler göze çarpıyordu. Şubat 1939'da düzenlenen konferans bunu kanıtlamıştır. Cephelere ağırlık verdiğimiz için, cephe gerisindeki faaliyetler ister istemez ihmal ediliyordu. Bu yüzden, fenel olarak partinin halk yığınları içerisindeki faaliyetleri yetersiz kalıyordu. Bu kusurların zararlı sonuçları, en çok kapitülasyon döneminde ve daha sonraki yer altı faaliyetlerinde kendini hissettirmiştir.

Sosyalist Parti ile olan ilişkilerimiz günden güne zorlaşıyordu. Komünistlerin görüşlerine açık olan sosyalist yöneticiler bile, her iki partinin Koordinasyon Komitesi toplantılarına katılmayı sistematik olarak reddediyorlardı. Bu yüzden sosyalist yöneticilerle olan ilişkiler, Sosyalist Parti Sekreteri Lamoneda ile yapılan birkaç görüşmeden ibaret kaldı. Lamoneda, çeşitli bahaneler ileri sürerek, ortak faaliyetlerde bulunmaktan kaçınıyordu.

Ağustos 1938'de düzenlenen Sosyalist Milliyetçi Komite toplantısında, Yürütme Kuruluna açıkça Komünist düşmanı olarak bilinen üyeler seçildi. Bunların arasında; yüksek rütbeli bir Ma-

son olan Lucio Martinez'i, Besteiro'yu, Largo Caballero'yu ve Zabalza'yı sayabiliriz. Lamoneda, bu kararın Sosyalist birliği savunmak amacıyla alındığını bildirdi. Ama uygulamada bu karar, sosyalist ve komünist koordinasyon komitelerinin bütün faaliyetlerinin derhal kesilmesine ve gençlik örgütünde bir bölünmeye yol açtı. Yeni sosyalist yöneticilerin Negrin'e karşı olan düşmanlıkları giderek açıklığa kavuştu. Kendisini sürekli olarak, hükümetin çekilmekle tehdit ediyorlardı.

Bölgesel sosyalist örgütlerle olan ilişkilerimiz, sosyalist yöneticilerle olan ilişkilerimize oranla daha olumlu bir görünümdeydi. En önemli yöneticiler, iki parti arasında sağlamaya çalıştığımız birliği bozmak için ellerinden geleni yapıyorlardı. Fakat bütün bu olumsuz çabalara rağmen, özellikle Valencia ve daha başka eyaletlerde, komünistlerin ve sosyalistlerin ortak faaliyetlerde bulundukları uzun dönemler oldu. Madrit için aynı şey söylenemezdi. Burada, iyi ilişkilerin sürüldüğü kısa dönemlere rağmen, hiç bir ortak faaliyet yürütülemiyordu.

İşçi sınıfını temsil eden bu iki parti arasındaki uyumsuzluk, Halk Cephesini olumsuz yönde etkiliyor ve faaliyetlerini büyük ölçüde baltalıyordu. Ancak, bu bozgunculuk ve entrika döneminde bile, Halk Cephesi, hiçbir zaman hükümete karşı açıkça muhalefet etmemiştir. Bu da, politik açıdan dikkate değer bir davranıştı. Azana,ve anarşistlerin baskısı altındaki Cumhuriyetçi sol-kanat partisi, Halk Cephesinin hükümete karşı cephe alması için az çaba harcamamışlardır.

Halk Cephesi komiteleri, eyaletlerde büyük faaliyet gösteriyorlardı. Hükümetin bütün görevlerini adeta devralmışlardı. Madrit'te düzenlenen komiteler genel toplantısında, Komünist Partisi adına konuşarak, bölgesel komitelerin gösterdikleri bu faaliyetlerin aleyhinde bulundum. Bu türden faaliyetler, ancak bölgesel politikayı körükleyebilir ve genel düzensizliğin artmasına yol açabilirdi. Halk yığınlarının, özellikle komünistlerin ülke yönetiminde rol almasına karşı çıkan cumhuriyetçi partiler içinde, en başta Sol-Kanat Partisi geliyordu. Azana'nın etkisi altında olan Cumhuriyetçi Sol-Kanat Partisi, Halk Cephesi çerçevesi içinde olduğunu iddia ediyor ve 'Bırakınız, cumhuriyeti cumhuriyetçiler yönetsin' sloganı altında iktidara geçmek istiyordu.

Savaş süresince, Komünist Partisinin, Genel İşçi Sendikası gibi büyük sendika örgütleri üzerindeki etkisi kuvvetlenmişti. Bu sendikanın, belirli savaş sorunlarının çözümlenmesinde ve hükümet politikasının desteklenmesinde oynadığı rol büyüktür. Komünistler, bazı sendikaları denetimleri altına almışlardı. Sosyalistler içindeki olumlu bir grup da, onlara bu alanda destek oluyordu. Ama Genel İşçi Sendikası içerisindeki politik faaliyetlerimiz, Metallürji, Ulaşım ve Tarım İşçileri gibi en önemli üç sendikanın yönetim kurullarını denetimleri altında tutan Largo Caballero'nun adamları yüzünden büyük ölçüde baltalanıyordu.

Sendikalarla önceden daha sıkı bir işbirliği kurabilmiş olsaydık, bu durumu değiştirebilirdik. Örneğin, Komünist Partisinin kırsal bölgelerde muazzam bir etkisi olduğu halde, Genel İşçi Sendikalarının en önemli üyesi olan Tarım İşçileri Sendikası üzerindeki etkisi son derece zayıftı. Bu sendika, Largo'nun adamı olan Zabalza tarafından yönetiliyordu. Sosyalistler, anarşistlerle rekabet ederek, köylüler üzerinde zorunlu bir kolektivizasyon politikası uygulamışlar, bu da köylü yığınları arasında büyük bir hoşnutsuzluğa yol açmıştı. Biz, işte bu fırsattan yararlanabilir ve köylüleri pekâlâ örgütleyebilirdik. Ama ne yazık ki bu fırsatı kaçırmıştık. Ayrıca, 1936'dan itibaren sendikaya katılan köylülerin oy hakkı olmaması da belimizi büküyordu.

Komünistler, Anarşist Sendika içerisinde bizimle işbirliği yapmak isteyen partizanlara da bir yardımda bulunmaktan acizdi. Çünkü üyelerimiz anarşist sendikalara katılmak istemiyorlar, gösterecekleri çabaların bu söz konusu sendikalar içerisinde etkisiz kalacağını ileri sürüyorlardı. Oysa bu, hatalı bir görüştü.

İşte, mukavemetin temel direği olan hükümetin ve komünistlerin içinde bulunduğu durum ve karşılaştıkları güçlükler bu merkezdeydi. Bütün bu koşullar gözönünde tutulacak olursa, cephelerdeki bozgundan sonra Catalonia'da olup bitenler ve Catalonia düştükten sonra Madrit'in başına gelenler kolayca anlaşılabilir.

Düşman, Ebro karşı taaruzu sırasında kazandığı ilk zaferlerden yararlanmasını bildi ve saldırı alanını genişleterek Cumhuriyet Hükümetinin dış dünya ile ilişkilerinin kesilmesini sağladı.

Genel Kurmay Heyeti, Catalonia savunmasını düzenlemekte büyük başarısızlık gösterdi. Ayrıca, Catalonia topraklarında savaşan merkezî orduyu tek başına bırakarak hata üstüne hata yaptı.

Temmuz 1938'de, Valencia'nın düşmesini engeleyen Ebro harekâtının başlamasından bu yana, Çatalan ordusu, Merkezî-Güney bölgesindeki ordulardan hiçbir yardım görmemişti. Bu yardımın sağlanması olanaksız değildi aslında. Ancak General Miaja, Madrit cephesindeki askerlerin yerlerinden oynatılmasına şidditle karşı çıkmıştı. Merkezdeki yüksek komuta heyeti ise, herhangi bir riske atılmak istemiyordu.

Catalonia'ya iki yoldan yardım sağlanabilirdi. Ya Merkezî Bölgede önemli operasyonlar düzenlenebilir, ya da bir veya iki ordu birliği Merkezî bölgeden Catalonia'ya sevkedilebilirdi. Cumhuriyetçi Genel Kurmay Heyeti birinci şıkkı tercih etti. Estremadura, Endülüs ve Akdeniz kıyılarını içeren güney cephelerinde, büyük bir harekât planı düzenlendi. Başarılı olduğu takdirde bu harekât, savaşın seyrini değiştirecekti.

Esas itibariyle harekât planı, Teruel savaşında izlenen planın değişik koşullar altında bir tekrarından ibaretti. Düşman taarruzu bir yıldırım taarruzuyla önlenecek ve âsi Genel Kurmay Heyetinin planları hezimete uğratılacaktı. Donanma da bu harekata katılacak ve 8 ile 11 Aralık arasında Motril doğrultusunda çıkartma yapacaktı. Bu harekâtı, Estremadura yoluyla, Zafra doğrultusunda yapılan ağır bir saldırı izleyecek ve böylece, Sevil ile Badajoz arasındaki yol kesilerek düşman toprakları ikiye bölünmüş olacaktı.

Ancak Motril harekâtı hiçbir zaman gerçekleşmedi. Almeria Limanından gemilerine binen birliklere denize açıldıktan sonra, geri dönme emri verildi.

Bugün, geriye baktığımızda Miaja'nın Genel Kurmay Heyetinin düzenlediği bir sabotaj ve ihanet olayı ile karşı karşıya bulunduğumuzu kestirebiliyoruz. Bu ihanet planı, belki de daha üst bir düzeyde hazırlanmıştır. O günlerde, bu meselenin özüne inerek suçluların kovuşturulmasına başlamamız gerekirdi. Ama bunu yapamadık. Çünkü partiye iş işten geçtikten sonra ve üstelik yanlış bilgi verildi. Bu karanlık olayların dayandığı neden-

ler bu yüzden açıklığa kavuşamadı.

Estremadura operasyonu için, 18 Aralık 1938 tarihi kararlaştırılmıştı. Bütün birlikler saldırıya geçmek üzere bir araya getirildiği sırada, Merkezî Kurmay Heyeti planını değiştirdi ve Granada doğrultusunda saldırıya geçmeyi kararlaştırdı. Bu kararın uygulanabilmesi için bütün bir ordunun, geçilmesi olanaksız yollardan, bir cepheden başka bir cepheye nakledilmesi gerekiyordu.

Granada üzerine yapılacak saldırı için herşeyin hazır olduğu bir sırada, Merkezî Genel Kurmay Heyeti yine fikir değiştirerek harekâtı erteleme kararı aldı ve Merkezî-Güney Bölgesi Kurmay Heyetine, uygun görecekleri bir zamanda harekâta geçmeleri için talimat verdi. Onlar da, Estremadura yoluyla saldırıya geçmeyi elverişli bulduklarından, birlikler görülmemiş bir düzensizlik içerisinde ilk harekât pozisyonlarına getirildi. Saldırıya ancak 5 Ocak 1939 tarihinde, yani Segre cephesinin bozguna uğrayışının 13.günü ve düşman kuvvetleri Catalonia'nın kilit noktalarını ele geçirdikten sonra başlandı.

Bütün bu kargaşalığa ve gecikmeye rağmen, yine de düşmanı gafil avlamayı başarabildik. Düşman cephesinde açılan gedikten sonra Genel Kurmay Heyeti biraz cesur davranıp, birliklerimizin bu yeni açılan gedikten saldırıya geçmeleri için emir vermiş olsaydı, harekât büyük yankılar uyandırabilirdi. Nitekim, faşistler de Catalonia'nın tahkimatsız ve savunmasız bölgelerinde aynı taktiği uygulamışlardı. Biz bu taktiği uygulayabilseydik, bir yandan Sevil'i bir yandan da Badajoz'a giden yolu tehdit etmiş olacaktık. Estremadura harekâtı, düşmanı ciddi bir bozguna uğratmak için Cumhuriyetçi ordunun yararlanabileceği en büyük fırsatlardan biriydi. Ama ne yazık ki, bu fırsattan yararlanılamadı. Harekât öyle bir tarzda yönetildi ki, âsilerin Cotalonia'daki faaliyetleri üzerinde hiçbir etkisi olamadı.

Politibüro durumu düzeltmek umuduyla, beni Yoldaş Giron ile birlikte Estremadura cephesine yolladı ama, artık iş işten geçmişti. Cephede karşılaştığımız düzensizlik dehşet vericiydi. Yağmurlar topların naklini güçleştirdiğinden operasyonlar ertelenmişti. Askerler işsiz güçsüz ortada dolanıyor, köylüler de 'daha iyi günler' görmek umuduyla tarlalarında tembel tembel vak-

ti öldürüyorlardı.

Harekâtı yöneten Albay Ibarrola ile, güvenebildiğimiz birkaç kişiden ordunun neden pasif kaldığını sorduğumuzda, yolların her türlü hareketi engelleyecek kadar kötü olduğu cevabını aldık. Ben itiraz edecek oldum ve köylülerin yardımıyla yolların çabucak onarılabileceğini ileri sürdüm. Albay bunun üzerine, sıkıyönetim durumu olmadığından, 'askerî amaçlar uğruna sivil halkı seferber etmeye yetkili olmadığını' söyledi.

Genel Kurmay karargâhına gittiğimde, General Miaja'nın ve Genel Kurmay Heyetinin yüksek rütbeli komutanları ile, Franko'nun ajanları olan Muedra ve Garijo'nun ilgisiz ve kaygısız bir tavırla duruma seyirci kaldıklarına tanık oldum. Komiser Ossorio y Tafali ise umutsuzluk içindeydi. Duruma, nasıl bir çözüm yolu bulacağını bilemiyordu. Ossorio'ya, hükümet genel seferberlik ilan ettiği takdirde, Cumhuriyetçi Sol-Kanat partisinin, askerlik çağındaki üyelerinin orduya katılmalarını yasaklama kararında olduğunu bildirdim. Bunun üzerine Ossorio, derhal Madrit'e hareket ederek, hükümetin seferberlik kararına uyulması için bir çözüm yolu bulmaya çalıştı.

(43)

CATALONIA TERKEDİLİYOR

Ordularımızın Ebro'nun sol kıyısından çekilmelerinden sonra, birliklerimiz umutsuz bir duruma düştü. Dört aylık inatçı bir direnişten sonra, askerlerimiz bitkin bir haldeydi. Yedek güçlerimiz olmadığından değiştirme birliklerinin onların yerini almaları söz konusu değildi.

Birleşik Sosyalist Partinin ve komünistlerin bütün halkı seferber etme çabalarına rağmen, Catalonia, katkıda bulunabilecek güçte değildi. Düşman, insan gücü, top, tüfek ve uçak bakı-

mından ezici bir üstünlüğe sahipti. Onların hareket hızıyla boy ölçüşmemiz olanaksızdı. Ordumuz tam bir bozguna uğrayarak Catalonia'dan çekilmek zorunda kaldı.

Catalonia yetkilileri, PSUC (Catalonia Sosyalist Partisi) ve Komünist Partisi üyeleri gibi, topraklarını ne pahasına olursa olsun savunmaya istekli olsalardı, Barselona belki de direnebilirdi. Ama herkes savaştan bıkmıştı artık. Catalonia halkının sinirleri, besin yetersizliği ve bitip tükenmek bilmeyen hava akınları yüzünden kopma raddesine gelmişti.

Yetkililerin bozguncu tutumları, halkı olumsuz yönde etkiliyor ve ister istemez faaliyetlerine bir set çekiyordu. Üstelik, çeşitli partilerin yöneticileri herhangi bir ortak faaliyette bulunmayı reddediyorlardı.

Catalonia'nın düşüşünden on gün önce, hâlâ askerî yöneticiler arasına nifak sokmak için çaba harcanıyordu. Barselona belediye heyeti, çoktanberi toplantı yapmaktan vazgeçmişken, İtalyan birliklerinin kente yaklaşmakta oldukları sırada, bir toplantı düzenlemeyi kararlaştırdı. Toplantıda hazır bulunanlar, sadece Catalonia Sosyalist Partisi üyeleri ile, dört Catalonia'lı belediye meclisi üyesiydi. Diğerlerin hepsi kentten kaçmışlardı. Anarşist liderler, ilk kaçanlar arasındaydı.

Komünist Partisi, Barselona'da kendi örgütü bulunmadığından, Catalonia Birleşik Sosyalist Partisiyle işbirliği yaparak, en güvenilir adamlarını bu örgütün emrine verdi ve yoldaşlarımızın büyük çoğunluğunu cepheye yolladı. Ama gerek bizim çabalarımız, gerekse Muni başkanlığındaki Barselona Komitesinin çabaları fazla bir sonuç vermedi.

Barselona neden savunulmadı acaba?

Catalonia'daki direnişin en anlaşılmaz yanlarından biri, ana cephelerin ve bizzat Barselona'nın, tümüyle tahkimattan yoksun oluşudur. Bu türden bir tahkimatın yapılması için Ağustosta bir plan tasarlanmıştı ama, bu planı uygulama yolunda herhangi bir çaba harcanmamıştı. Düşman birliklerinin Barselona'yı büyük bir hızla kuşattığı bir gerçektir. Ancak buna karşı, kenti savunmak için herhangi bir tedbir alınmamıştı. Savunmak şöyle dursun, kenti düşmana teslim etmek için hazırlık yapıldığını söylemek daha doğru olur.

Genel Kurmay Heyeti, tümüyle yeteneksiz bir kişi olan General Hernandez Saravia'yı, Barselona'nın savunulması için görevlendirmişti. Ayrıca, Lister'in komutası altındaki kahraman Beşinci Alayı da Saravia'nin emrine vermiş ve Catalonia'nın başkentinin savunulmasına 'müdahale etmemesi' için Lister'e kesin talimat vermişti. 25 Aralıkta Saravia, daha savunma harekâtına girişilmeden önce, kentin tahliye edilmesi için emir verdi.

O gece, tüfek, makinalı tüfek ve zırhlı araçlarla donatılmış, vurucu güçleri oluşturan 2000 askere, İçişleri Bakanı Paulino Gomez tarafından kenti boşaltma emri verildi. Bu olay, kent sakinlerinin morallerinin bozulmasına ve paniğe kapılmalarına yol açtı.

Her tarafta korkunç bir kargaşalık hüküm sürüyor, yollar, düşman kuvvetleri önünde kaçan insanlarla tıkanıyordu. Bu durumda bile, Beşinci Alay birlikleri, çeşitli noktalarda direnmeyi sürdürüyorlardı. Birlikler nispeten düzenli olarak geri çekiliyor, sistematik bir şekilde köprüleri havaya uçuruyor, yolları ve silah depolarını dinamitliyordu. Beşinci Alay, bu yollardan sivil halkın ve sonradan Barselona'daki hemen bütün silahların Fransa'ya nakledilmesini sağlamış oluyordu.

Olaylardan büyük üzüntüye kapılan Negrin, 30 Ocakta bakanları toplantıya çağırdı. Güven oyuna başvurarak, hükümetin Merkezî-Güney bölgesine çekileceği tarihi kararlaştırabilmesi için kendisine yetki verilmesini talep etti. Cumhurbaşkanı ile, Yoldaş Uribe ve Yoldaş Moix dışındaki bütün bakanlar ve parti yöneticileri, Negrin'den direnişe son verimesini istediler. Bunlar, Fransa ile İngiltere'nin arabuluculuk yapmasını ve Franko ile 'şerefli koşullar' altında bir barış yapılmasını salık veriyorlardı. Ancak bu 'koşulların' ne olacağını kimse belirtmiyordu.

Gerek Fransa gerekse İngiltere, arabuluculuk yapmaya son derece hevesliydiler. Ne var ki, Fransa'nın Cumhuriyetçi İspanya'ya karşı tutumu, ancak düşmaca olarak nitelenebilir. Sovyet savaş malzemesine el koyarak, onların Cumhuriyetçi Ordunun eline geçmesini engellemesi, bunun en belirgin örneği olmuştu. Ama Sovyetler Birliği, artan güçlüklere rağmen, İspanya'ya yardım etmeye devam ediyordu.

İspanyol savaşçılarının saygısını kazanmış olan cumhuriyetçi hava kuvvetleri generali Irgacio Hidalgo de Cisneros, Cumhuriyetin şiddetle muhtaç olduğu savaş malzemesinin listesini Sovyetler Birliğine sunmak üzere, Hükümet tarafından Moskova'ya gönderilmişti. Sovyet yönetimi, İspanya'nın bütün istediklerini göndermeye hazırdı. Bu arada Fransa ile İngiltere, İspanya'ya uyguladıkları ablukayı yoğunlaştırmışlar ve Cumhuriyet Hükümeti'nin cenaze töreni için hazırlıklara girişmişlerdi bile. Haziran 1938'de Fransa, İspanya sınırını kapatmış; uçak, top ve diğer Sovyet yardım malzemesine el koyarak, bunların İspanyol savaşçılarının eline geçmesini engellemişti. Bu ülke yönetimi, Cumhuriyetçi askerlerin Fransa'ya sığınmalarını yasaklama tehdidinde bile bulunmuştu.

Negrin, bu son savaş sırasında direnişe olan güvenini yitirmişti kuşkusuz. Ama bildirilerinde, eskiden beri izlediği, savaşı sürdürme politikasında direniyordu.

Parlamento 1 Şubat 1939'da, bu güç koşullar altında Figueras Sarayında toplandı. Bu toplantıda, savaşı sona erdirmenin muhtemel koşulları olan üç maddelik asgari bir program onaylandı. Bu maddeleri şöylece sıralayabiliriz:

(1) İspanya'nın bağımsızlığı; (2) Plebisit yoluyla İspanya halkının self-determinasyonuna gidilmesi; (3) Savaştan sonra bütün baskı yöntemlerine son verilmesi.

Aynı toplantıda Negrin güven oyu aldı. Ama bu işte bir bit yeniği vardı. Negrin'in direniş politikasını destekleyenler ve onun içtenliğine inananlar, kendisine güven oyu verdiği gibi, düşmana boyun eğme lehinde olanlar da ona güven oyu verdiler. Bu sonuncular, Negrinin üç maddelik programını, Cumhuriyet Hükümetinin teslim olma kararının ilk adımı olarak yorumluyorlardı. Bu adamlar, Cumhuriyetin savunulması için gereken cesaret ve arzudan yoksun kişilerdi.

Cumhurbaşkanı Azana, bazı Cumhuriyetçi ve sosyalist yöneticiler ile profesyonel askerler, bu üç maddenin, Fransız ve İngiliz hükümetlerinin arabuluculuklarını sağlamak için verilecek olan diplomatik notanın temelini teşkil ettiğine inanıyorlardı. Ama Negrin, teslimden yana olanların kuklası olmayı reddetti ve somut bir temele dayanmayan müzakerelere girişilmesi öne-

risini kabul etmedi. Böyle bir öneri, teslim olma çağrısından başka birşey değildi.

Azana, Negrin'in red cevabını, Madrit'e gitmemek için bir bahane olarak kullandı. Onbeş gün sonra, 'kendisi ile hükümet arasında kararlaştırılan koşullara uyulmadığını' bildirdi.

Negrin'in tutumunu anlamak ise olanaksızdı. Kendisi, direnişi sürdürme kararında ısrar ediyordu ama, direnişi örgütlemek amacıyla herhangi bir girişimde bulunmuyordu.

Negrin'in bu çelişkili tutumuna bir örnek verelim: Catalonia'nın düşmesi bir an meselesi olduğu sırada, Negrin, Catalonia'daki savaş malzemesinin Merkezdeki cephelere nakledilerek, ordunun o bölgedeki askerî kapasitesini güçlendirmek için herhangi bir emir vermemişti.

Bu genel çöküş döneminde Komünist Partisi, Catalonia'da sonuna dek çaba harcamış ve asgari bir direniş hareketi örgütleyerek, sivil halkın, askerlerin, politik ve askeri yöneticilerin Fransa'ya güvenlik içinde sığınmalarını sağlamak için elinden geleni yapmıştı.

5 Ocak 1939'da, Catalonia cephesinin artık mevcut olmadığı bir tarihte, İrene Falcon ile birlikte, Beşinci Parti Kongresinin hazırlıklarını yapmak üzere Madrit'e gittim. Fazlasıyla saf ve iyimser olduğumuzu burada itiraf etmek zorundayım. Halka, zafere ve direnişi sürdürme olasılığına olan inancımızı hiçbir şey söküp atamıyordu içimizden. Bu yüzden, gerçekleri göremediğimiz, ya da doğru değerlendirmeler yapamadığımız zamanlar oluyordu.

(44)

FELAKETE DOĞRU

Madrit'teki durum cesaret verici olmaktan uzaktı. Catalonia'dan döndüğümün ertesi günü, ordunun baş komutanı olan Albay Casado ile görüşmeye gittim. General Miaja'nın yıldızı artık tamamiyle sönmüştü. Arada bir gazetede sözü ediliyordu, o kadar. Askerî görevleri, Cumhuriyetçi Ordunun temsilcisi olarak yabancı delegasyonları karşılamaktan ibaretti.

Casado beni içtenlikle karşıladı ve Madrit'e dönüşümden büyük hoşnutluk duyduğunu söyledi. Gelecekte kaderimizi kesinlikle tayin edecek olan askeri operasyonlardan söz etti. Albay Segismunda Cesado'dan daha kurnaz, korkak bir kişiyi düşünmek zordu aslında. Bu ihtiyar tilki, sonradan, İspanya'yı faşistlere teslim eden cuntaya başkanlık etmiştir. Profesyonel bir asker, bir Mason, Cumhurbaşkanının Askerî İşler Şefî olan bu adam, Franko'nun askeri şefleri tarafından çok beğenilen hırslı bir politikacıydı. Anarşistlerle yakın ilişkisi vardı. Franko, zaferini, Cumhuriyet Hükümetinin askeri operasyonlarını durmadan sabote eden bu adama borçluydu işte.

Casado ile yaptığımız görüşme sırasında Valencia Limanında demirli duran iki geminin ambarlarında stok edilmiş yiyecekleri koymakiçin bize bir depo salğamasını istedim. Bu yiyecekler, çeşitli ülkelerdeki anti-faşist kadın örgütleri tarafından bize yollanmıştı.

Casado, derhal depoların bulunması, hattâ hırsızlık ihtimaline karşı bir de bekçi sağlanması için adamlarına emirverdi. Bana Madrit'teki yiyecek sıkıntısından söz etti. Ben de, elimizin altında bulunan yiyecekleri onun emrine vermeyi taahhüt ettim. Barcelona'da yaptığımız gibi, Madrit'te de, çocuklar için aşevleri ve emzikli anneler için doktorların yardımıyla dispanserler açmayı tasarlıyorduk.

Casado bize yardım etmeye son derece istekliydi. Tasarılarımızı büyük bir coşku içerisinde dinliyor, bir yandan da durmadan, halka yiyecek sağlamanın güçlüklerinden söz ediyordu. Ben de, komünist kadın örgütümüze dışardan gönderilen yiyecekleri ve diğer bütün gerekli malzemeyi kendisine tahsis etmekte direndim. Valencia'daki yiyecek stokları da buna dahildi.

Görüşmemiz öylesine samimi bir hava içinde geçiyordu ki, ayrılmadan önce bana oğlunu göstermekte ısrar etti. Evdeki hizmetçilerinden birisini çağırtarak çocuğu getirmesini söyledi. Oğlu, bütün iki yaşındaki sağlıklı çocuklar gibi gerçekten güzel bir bebekti.

Böylesine samimi ve babacan görünen bu adamın, daha şimdiden cumhuriyete ihanet ettiğini ve halkını faşistlerin kanlı ellerine teslim etmeye hazırlandığını nereden bilebilirdim?

Casado'nun Genel Kurmay karargahında çalışan Daniel Ortega,bize, Casado'nun sadakatinden kuşku duyduğunu, yabancılarla özellikle İngilizlerle şüpheli ilişkileri olduğunu, bu adamların sık sık gelip gittiklerini ve Casado ile uzun uzun görüştüklerini anlattı. Ayrıca, CNT (Anarşist Sendikacılar Birliği) Savunma Komiteleri üyelerinden bazıları da, Casado ile uzun uzun görüşmeler yapmışlardı. Ama sonradan, Franko birlikleri Madrit'e girdiği zaman vurulan Ortega'nın, bu kuşkularını doğrulayacak kanıtlar yoktu elinde. Bu yüzden, Casado'nun gerçek karakteri hakkında doğru bir yargıya varmamız olanaksızdı.

Madrit'teki çalışmalarımıza başladık. Beşinci Parti Kongresi hazırlıklarından vazgeçtik. Kongre toplantısı şimdilik olanaksızdı. Bizi öncelikle bekleyen işler vardı. Asgari miktarda bile olsa, çocuklara ve fabrika işçilerine yiyecek sağlamak bu işlerin başında geliyordu. Madrit kadınlarına bize yardımda bulunmaları için çağrıda bulunduk. Bir haftadan kısa bir süre içinde, 6000'i aşkın kadın gönüllü olarak çağırımıza katıldı. Bu davranış, bunca sefalet ve sıkıntıya rağmen, Madrit halkının cumhuriyetçi ve milliyetçi duygularını yitirmediklerinin belirgin bir örneğiydi.

Ama Casado ile birlikte fabrikalara yiyecek dağıtımı konusunda kararlaştırdığımız tasarı, daha başından itibaren başarısızlığa uğradı. Fabrikalardaki sosyalist komiserler, kadınların,

un, domuz eti, konserve, süt tozu, şeker ve sabun dolu paketleri işçilere dağıtmalarına engel oldular. Bu paketlerin doğrudan kendilerine verilmesini istiyorlar, yiyecekleri bizim dağıtmamız halinde komünizm propagandası yapmış olacağımızı öne sürüyorlardı. Kadınlar ise, bu değerli paketleri bu türden adamlara teslim edemeyeceklerini bildirdiler. Aslında bizimle işbirliği yapan gönüllüler komünist de değildir. Çoğu sosyalistti. Diğerleri ise, hiçbir partiye bağlı değildi. Aslında Komünist Partisi, politik çatışmaları önlemek için kasıtlı olarak böyle bir karma ekip oluşturmuştu.

Barcelona'nın düşüşünden sonra, teslimiyetten yana olan sıçanlar gizlendikleri deliklerden çıkıp önlerine geleni ısırmaya, zehirleri saçmaya başladılar.

Cumhuriyetin düşmana boyun eğmesinden yana olanların gözünde, bu bozgunculuk ruhu, çıkmaza düşen insanların umutsuzluk belirtisi değildi. Umutsuzluk bir dereceye kadar hoş görülebilirdi. Ama bu tutum, bütün savaş süresince yürütülen birliği bozma çabalarının ürününden başka birşey değildi. Bozguncular, halktan, cumhuriyeti bugüne mertçe, yiğitçe savunmuş olan herkesten öç alıyordu şimdi.

Teslim olmayı önerenler, alçak ruhlu, küçük insanları. Bunlar başkalarının fedakârlığını, ruh yüceliğini anlamaktan âcizdi. Kendi kokuşmuş canlarını kurtarmak pahasına, İspanya'nın ve on binlerce insan hayatının şerefsiz bir şekilde satılmasına razı oldular. Mağrur ve ateşli halkımızın direncini kırdılar, onları acı çeken aç bir insan yığını haline getirdiler. Artık İspanya halkının eski gücüne kavuşması için, yıllarca zorlu bir mücadele vermesi, dev bir çaba göstermesi gerekecekti.

Ayaklanmnın başından beri İspanya halkına karşı düşmanca bir tavır takınmış olan İngiliz Hükümeti âsilerle müzakere masasına oturmak ve Avrupa'daki çıkarlarını güvence altına almak umuduyla, direnişin bir an önce sona ermesini istiyordu. İngiltere bu amacına erişmek için her türlü aracı kullanmaktan ve her türlü fırsattan yararlanmaktan bir an bile kaçınmadı.Cumhuriyeti faşistlere teslim edecek olan Casado Cuntasının kurulmasından sonra,General Miaja, kendisini Genel Kurmay karargâhında ziyaret eden Yoldaş Montuliu'ya, 'Biz İngiltere'nin

isteklerini yerine getiriyoruz' diye cevap verdi.

Figueras'daki meclis toplantısı ve üç maddelik programın yayınlanması, bu komplonun gerçekleşmesini hızlandırdı.

Catalonia'daki yenilgiyi göz önünde tutan Komünist Partisi, üç maddelik programı desteklemek amacıyla, hükümeti güçsüzlükle suçlayan ve teslimden yana olan korkakların ihanetini açığa vuran bir bildiri yayınladı.

Kapitülasyonu önerenler, Komünistleri bir savaş partisi olarak nitelemek için bu bildiriden yararlandılar. Onları, 'dürüst ve sadık askeri komutanları'ın, 'makul politikacılar'la birlikte hazırlamakta oldukları bir barış anlaşmasını baltalamakla suçladılar. Bu alçakça politika ile Komünist Partisi, halk yığınlarına, 'şerefli bir barış'ın önündeki engel gibi gösterilmek isteniyordu.

Albay Casado, artık gerçek yüzünü göstermeye başlamıştı. Politikanın lağımları taştı ve sürülerle sıçan su yüzüne çıktı. Casado, üç maddelik programla ilgili parti bildirisini yayınlayan Madrit'teki komünistlerin tutuklanmasını emretti.

Kendisini, bir açıklama yapması için telefonla aradım. O sıralarda cumhuriyeti arkadan bıçaklamaya hazırlanan bu adam, bana, bildirimiz, 'bozguncu' bir nitelik taşıdığı için bu emri verdiğini söyledi. Ben kendisine gereken cevabı verdim. Bunun üzerine, tutuklama emrini erteleyeceğine söz verdi.

Birkaç gün sonra Albay Casado, kendisini Genel Kurmay Karargâhında gidip görmem için bana bir çağrıda bulundu. Perde arkasında dönen bu entrika havası içinde. Casado'nun bu çağrısı bize kuşkulu göründü. Parti, beni Albayın yanına göndermekte tereddüt ediyordu. Onun her türlü alçaklığı yapabileceğine inanıyorlardı. Ama herşeye rağmen, gitmemekarar verdiler.

Casado'nun bürosu, savaş içerisindeki bir ülkenin ateşli havasını yansıtacak yerde, bir mezar sessizliği görünümündeydi. Albay, zayıf, solgun, dalgın ve ve sinirli görünüyordu. Elleri buz gibiydi. Oturmamı söyledi. Kısa bir sessizlikten sonra:

'Davetim sizi şaşırttı mı?' diye sordu.

'Eh, tabii,' diye cevap verdim. 'Özellikle, komünistlere karşı takındığınız bu son tavırdan sonra.'

'Sizler benim hakkımda yanılıyorsunuz.'

'Olabilir. Ama bizim görüşümüz gerçeklere dayanıyor.'

'Sizinle, belki Cumhurbaşkanı hariç, şimdiye kadar kimseyle konuşmadığım gibi konuşacağım.'

'Bana gösterdiğiniz bu güvene teşekkür ederim. Buyurun sizi dinliyorum.'

Bana, savaş hakkında ne düşündüğünü söylemekle işe başladı. Kanısınca, savaş baştan sona bir hataydı. Cumhuriyet Hükümetinin, ordusuz kaldığı andan itibaren direnişe son vermesi ve politik rüzgar kendi lehine esinceye kadar bu durumu kabullenmesi gerektiğini söyledi. Şimdi bir tek çözüm yolu kalmıştı: Madrit'i terketmek, bütün silahlı kuvvetleri, işçi örgütleri ve politik parti liderleriyle birlikte Cartagena'ya göndermek ve orasını müstahkem mevki haline getirmek. Cartagena'nın pozisyonu buna çok elverişliydi. Akdenizdeki bu stratejik noktayı, denetimleri altında bulundurmak isteyen birçok güç vadı.

Bir an için, akli dengesi bozuk bir insanın saçmalıklarını dinliyormuşum gibi geldi. Bugüne dek, savaşı hızla bitirmek amacıyla, kendi icatları olan birtakım hayalî buluşlara ve acayip önerilerle karşıma çıkan bir sürü insan olmuştu. Albay da onlardan farksızdı. Sözünü tamamlamasını bekledim, sonra:

'Bana bütün bu söylediklerinizi hakkında yeterince düşünmediğinizi sanıyorum. Çünkü, üç yıla yakın bir zamandan beri sürüp giden bu savaş, direniş hakkındaki görüşünüzün yanlış olduğunu kanıtlıyor. Durumu, dar, akademik bir askerî görüş açısından değerlendirdiğimiz takdirde, biraz önce açıklamış olduğumuz sonuçlara varabilirsiniz. Ama sizin hesaba katmadığınız bir etken, temel bir etken var. O da halk. Halk, faşizme hemen boyun eğmeye yanaşmadı. Milis kuvvetleri örgütledi. Halk, Madrit'i kuşatmaya kalkışan vahşi düşman saldırılarına karşı direndi, Madrit'te, bellibaşlı kentlerde ve ülkenin hayatî merkezlerinde âsi güçleri yenilgiye uğrattı. Bu direniş, arkası kesilmeden sürdü. Savaş kötü yönetilmişse, bunda halkın hiçbir suçu yok. Bu, doğrudan doğruya, halkın değerini küçümseyenlerin, onlara ellerinden gelen askerî yardımı yapmayanların, direnişi yeterince desteklemeyenlerin suçu. Cumhuriyetin kazandığı zaferleri gerektiği gibi değerlendiremeyenlerin, düşman cephelerini yıkmak için bu zaferlerden yararlanamayanların suçu.

'Hayır Senor Casado, yanılıyorsunuz. Madrit'i terketme ve Cartagena'ya gitme alternatilerine gelince, birincisi aptallık, ikincisi ise çılgınlık. Liman olmakla birlikte, su ve ikmal olanaklarından yoksun, karadan, denizden ve havadan düşman kuvvetleri tarafından kuşatılmış bir kentte nasıl direnebiliriz? Hangi ülke, bu koşullar altında stratejik bir üsse sahip olmak için bizimle müzakereye yanaşır ve hangi İspanyol, yabancı bir devlete bir İspanyol üssü sunacak kadar kendini alçaltır?Askerî işler hakkında hiçbir bilgim yok ama, sizin teklifinizin kollektif bir intihar anlamına geldiğini anlayacak kadar aklım var çok şükür.'

'Şu halde, artık sürdürülmesi olanaksız hale gelen bir direnişi sona erdirmek amacıyla ileri sürdüğüm iyi niyetli görüşlerimi kabul etmiyorsunuz, öyle mi?'

'Hayır etmiyorum. Aklı başında olan kimsenin de söz ediyordu. Haftalarca önce kendisine yardımda bulunmayı teklif etmiştim. Bu teklifimi yeniden tekrarladım.

Ayrılmadan önce bana şöyle dedi: 'Bu davranışımla anti-komünist olmadığımı ve hiçbir komiteye de aracılık yapmadığımı belirtmek isterim!'

'Biz de size karşı değiliz. Cumhuriyetin savunulmasıyla ilgili herşeyde bizim yardımlarımıza güvenebilirsiniz. Bugüne dek hep öyle oldu. Ama, başka bir yol seçecek olursanız, arkanızdan geleceğimizi sanmayın.'

Casado'nun yanından çıktığımda, bekleme odasında, CNT (Anarşist Sendikacılar Birliği) Savunma Komitesinin adamlarını gördüm. Aralarında, Casado'nun kapitülasyon cuntasını oluşturan kişiler de vardı.

Herkesin beni kaygıyla beklemekte olduğu parti merkezine dönerek, Albayla aramızda geçen görüşmeyi anlattım. O zaman bile, Casado'nun bir hainlik tasarladığını, bir komplo hazırladığını düşünemedik. Bu örnek, kişileri değerlendirmede ne derece saf olduğumuzu gösteriyor.

Cumhuriyet çok üzüntülü günler geçiriyordu. Catalonia'daki Cumhuriyetçi Ordu direnişi sürdürmek için gerekli malzemeden yoksun olduğundan, geri çekiliyordu. Yüzbinlerce köylü ailesi hayvanları, birkaç parça eşyalarıyla birlikte, içler acısı bir halde

yollara dökülmüş, Fransa'ya doğru ilerliyorlardı. Orduda onları izliyordu.

Catalonua'daki direniş hareketi kırılmıştı askerlerimizden mucize yaratmaları beklenemezdi. Önlerinde, iyi donatılmış birkaç birlik, arkalarında da Fransız sınırı vardı. Adamlarımız dayanarak, Azana'nın, Merkezî Hükümet üyelerinin ve Generallerin Fransa'ya sağlamak için çarpışmaya devam ettiler. Sonra sıra kendilerine geldi. Kalpleri kırık, yenik, ama içlerindeki devrim ateşi sönmemiş olarak, Fransız polisinin titiz gözetimi altında sınırı aştılar. Sonradan hepsi de Argeles, Colliure ve St. Cypriendeki toplama kamplarına sevkedildiler.

Oğlum Ruben de onların arasındaydı. İlk defa olarak Catalonia'da savaşa katılmıştı. Kendisi, Ebro Ordusu irtibat müfrezesinin bir ferdi olarak, çekilme sırasında ana birliklerinden ayrı düşen bir grup askerin arasında kalmıştı. Yanan bir ormandan kaçarak hayatlarını kurtarmışlardı. Lister ve Modesto gibi yiğit komutanlarla omuz omuza çarpıştığı İspanya İç Savaşından edindiği tecrübeler, sonra Argeles toplam kampında geçirdikleri, ilerde Stalingrad savunması sırasında bir kahraman gibi savaşmasını ve ölmesini öğretti ona.

Daha Barselona düşmeden önce Parti, Merkezî-Güney bölgesindeki durumumuzla, işçi sınıfı dayanışması sorunuyla, Halk Cephesi ve genel askerî durumla çok yakından ilgilenmeye başlamıştı. Ama buna rağmen, parti yöneticilerimiz, Madrit'te bizim aleyhimizde olup biten değişikliklerin tam anlamıyla farkında değillerdi.

Parti, genel durum hakkındaki kaygılarını Negrin'e bildirdi ve askerî komutanlar arasında değişiklikler yapmasını önerdi. Bu arada, General Miaja'nın yerine daha dinamik bir başkomutan atamasını ve sadakatinden kuşku duyulan Albay Casado'yu görevinden almasını salık verdi. Negrin, bu davranışların direnişi baltalayacak yersiz öneriler olduğunu ileri sürerek, tekliflerimizi reddetti.

Catalonia'nın düşüşünden önce, parti, savaş malzemesinin en önemli kısmını Merkezi-Güney bölgesine nakletmesi için Negrin'e baskı yaptı. Negrin, görüşümüzü paylaştığını söyledi, fakat hiçbir faaliyette bulunmadı. Bu yüzden, Negrin'in Merke-

zî-Güney bölgesine nakletmekten kaçındığı savaş malzemesi ya düşman eline geçti, ya da Fransa'ya nakledildi. Böylece, o bölgedeki birliklerimizin savaş kapasitesi azaldı ve morali bozuldu.

Bu süre içerisinde, parti, Merkezî-Güney bölgesindeki ordumuzu Catalonia'nın düşüşünden sonra her an beklenen düşman saldırısına karşı hazırlamaktaydı. Hükümetin Madrit'e gelişinden önce ve Catalonia yenilgisinden sonra parti, çeşitli bölge kongreleri düzenledi. Bu kongrelerde, seferberlik ve orduyu alarma geçirme sorunları tartışıldı. Amacımız direnişi güçlendirmekti.

Ancak, bu çok zorlu bir işti. Çünkü, teslim olma eğilimine çoktan boyun eğmiş olan bölge yetkilileri, askerî yetkililer ve komiserler, bize şiddetle karşı çıkıyorlardı. Yoldaşlarımız direniş politikasını desteklemeye devam etti. Hükümet yetkililerinin Madrit'e gelmesiyle durumun düzeleceğini umuyorlardı.

19 Ocak 1939'da Negrin, bütün İspanya'da sıkıyönetim ilân etti. Ülke, sanki üç yıldan beri savaş halinde değilmiş gibi davranıyordu. Bu karar, direniş hareketinin sürdürülmesini büsbütün güçleştirdi. Hiç kuşkusuz bu, direnişin can çekiştiği bir sırada, bütün sorumluluğu askerlerin omuzlarına yüklemek için Negrin'in çevirdiği bir manevradan ibaretti. Askerler ise hiç duraksamadan, o güne dek kendilerine verilmemiş olan bu yetkilerden sevinçle yararlanma yolunu tuttular. Sıkıyönetim, derhal hükümete, direnişe ve komünistlere karşı kullanılan bir baskı aracı haline geldi.

Negrin'in içtenliğine olan inancımız yüzünden, mevcut koşullar altında sıkıyönetim kararını onaylamakta büyük bir hataya düşmüştük. Sıkıyönetim ilânı demek bütün yetkileri teslimden yana olan askerlerin ve düşmanın eline vermek demekti. Düşman da, hükümetin kendisine emanet ettiği bu yetkiden yararlanarak, bozgunculuk politikasını yoğunlaştırdı ve partinin elini kolunu bağladı. Ülkenin en azgın anti-komünistleri, Komünist Partisi yayınlarını yasaklamakla görevlendirildi. Mitingler düzenlememizi engellemeye çalışıyorlar ve bu mitinglerde, sadece 'ekonomik sorunlar'ı ele alabileceğimizi söyliyecek kadar ileri gidiyorlardı.

Parti, 8 Şubat'tan 11 Şubata kadar sürecek olan bölgesel bir

kongre düzlenledi. Bu kongrede, Beşinci Parti Kongresi yerine düzenlemeyi tasarladığımız, Madrit Millî Kongresinin ön hazırlıkları yapılacaktı. Bölgesel kongre, Madrit'teki çalışmalarımızın ne kadar yetersiz olduğunu açıklığa kavuşturdu. Bütün bu süre içerisinde, sosyalistler giderek güçlenmişler ve bizim bunca emek ve fedakârlık pahasına kazandığımız etkiyi baltalama çabasına girişmişlerdi. Her konuşmacı, teslimden yana olanların faaliyetleri hakkında bize yeni bilgiler verdi. Ben bu faaliyetleri şiddetle suçladım, komünistlere ve bütün halka, Negrin hükümetini desteklemesi için çağrıda bulundum.

Meğerse çok safmışız! Biz var gücümüzle Negrin'e deste kolmaya çalışırken, o için için, kendisini bütün devlet sorumluluğundan kurtaracak olan bir felaketin vuku bulması için dua ediyordu. Tutumu, bunu kanıtlamakta gecikmedi. Negrin, sık sık, komünistlerin aracı olmakla suçlanmıştır. Oysa, aslında biz onun kurbanlarıydık. Sorumluluklarımıza olan körü körüne sadakatimiz ve o gün için yegane doğru politika olan direniş politikamız yüzünden gerçekleri görememişiz.

Kongrenin bitişinde, hükümet üyelerinin Merkezî bölgeye geldiklerini haber aldık. Delegeler buna çok sevindi. Onlar da hepimiz gibi, hükümet aleyhinde komplo kuranların böylece hüsrana uğratılacağını bekliyorlardı. Hükümet üyeleriyle birlikte, belli başlı komünist askerî yöneticiler de geldiler. Onların amacı, Merkezî-Güney bölgesindeki direnişi güçlendirmek ve şans bizden yana döndüğü takdirde, âsilere bazı şartlar koşmaktı.

Hükümet üyelerinin ve askerî yöneticilerin gelişi, aslında başka işe yaradı. Düşmanlarımızca yayılan, komünistlerin ülkeyi ele geçirmek üzere olduğu söylentileri önlenmiş oldu böylece. Yalan ne denli kuyruklu olursa, ona inananlar da o denli çok olur. Faşist ajanların halk direncini kırmak için uydurdukları bu saçma söylentilere, bizzat hükümet üyeleri bile inandılar.

Hükümet sorumluluğundan bir an önce kurtulma telaşında olan ve baskı tedbirleri uygulamak için bahane arıyan Negrin, Madrit'teki ilk kabine birleşiminde, komünistlere karşı şiddetle cephe aldı ve tehdit edici bir tavır takındı. Ama komünist bakan

Uribe, gerçekleri yerli yerine oturtarak onu hizaya getirdi.

En seçkin elemanları Fransız toplama kamplarında bulunan komünistlerin, iktidara geçeceklerine inanabilmek için insanın deli olması gerekirdi. Hele, Merkezî ordunun hainlerle dolup taştığı bir zamanda! 1937'de, koşullar kendi lehlerinde olduğu zaman da komünistler iktidara geçmemişlerdi de, şimdi, bezginliğin halkın coşkusunu azalttığı bir dönemde mi başa geçeceklerdi? O zamanlar, savaşanların çoğu partiyi destekliyordu. Şimdi ise partinin etkisi iyice zayıflamıştı.

Halk yığınları üzerindeki güçlü etkimizi bilmiyor değildik. Üç yıldan beri sürdürülen bu direnişin, bütün eksiklerine rağmen, Halk Cephesi ve tüm demokratik güçlerin, özellikle Komünist Partisinin muazzam politik çabası sayesinde ayakta kaldığını da biliyorduk. Parti, bütün savaş süresince gerek politik, gerekse askerî açıdan direnişin yükünü omuzlarında taşımıştı. Cumhuriyetçi direnişin tek somut gücü olduğundan, ister cephede, isterse cephe gerisinde, düşmanın başlıca hedefi haline gelmişti. Komünist Partisi, Cumhuriyetin itici gücü, bazen olumlu bazen de olumsuz bir bütün üzerinde sürekli baskı yapan bir etkendi. Ama ne yazık ki, bu önemine rağmen belirleyici bir etken olamamıştı.

Sürgünde geçen uzun yılların sırasında, birçok yoldaş bana sık sık şu soruyu sordular: Acaba Komünist Partisi o dönemde İspanya'da iktidara geçebilir miydi? Eğer geçebilme olanaklarına sahip idiyse, bunları neden kullanmamıştı?

Bu soruya verilecek tek bir cevabım var: Komünist Partisi, savaş süresince, bir an bile İspanya'da iktidara geçmeyi düşünmemiştir. İspanya'daki durumu, Rusya'nın 1917'deki durumu ile kıyaslamak hevesinde olanlar ve isteseydik devrim yapabilirdik sonucuna varanlar, çok yanılıyorlar. Rusya o günlerde, bütün Rus halkının nefretle karşıladığı bir emperyalist savaş yüzünden can çekişmekteydi. İspanya ise, büyük çoğunluğunu köylülerin oluşturduğu ve işçi sınıfının, küçük ve büyük burjuvazinin de katıldığı, faşizme karşı milliyetçi, devrimci bir mücadele veriyordu.

1937'de, Caballero Hükümetinin kriz geçirdiği bir dönemde, komünistlerin iktidara geçmesini sağlayacak bazı elverişli ko-

şullar mevcuttu. Savaşçılarımızın çoğu bunu istedikleri halde, komünistler bu koşullardan yararlanmadılar. Bunun temel nedenini, ulusal ve uluslararası durumun böyle bir değişikliği kaldıracak nitelikte olmamasında aramak gerekir.

Komünistler devrimcilik oynamak istemezler. Çünkü, tam bir başarı şansı olmadığı sürece, işçilerin hayatı ve bir ülkenin kaderi, devrimci bir serüvene sürüklenemeyecek kadar değerlidir onlar için.

Bu türden bir iç savaşla ikiye bölünmüş bir İspanya'da, Hitler'e yaltaklanan ve II. Dünya savaşına hazırlanan kapitalist bir dünyanın ortasında, komünist Partisinin iktidarı ele geçirmeye kalkışması, caniyane bir girişim olurdu. Bunu gerçekleştirebilmek için, Halk Cephesindeki bütün müttefiklerimizi bir kenara itmiş ve böylece faşist güçlerin, uluslararası tutucu çevrelerin, İspanya'ya açıkça müdahale etmelerine yol açmış olacaktık.

Ayrıca, işçi sınıfının da çeşitli kesimlerden oluştuğunu unutmamamız gerek. Bu türden bir değişikliği ne Sosyalist Parti, ne de anarşistler, hiç umursamadan seyirci kalamazlardı. Savaş süresince, politik bir grup tarafından açıkça diktatorya kurmak amacıyla yapılan yegane ciddi darbe, Mayıs 1937'deki Anarşist-Troçkist darbedir. O da, yenilgiye uğramıştır. Benzer girişimlerin hepsinin de yenilgiye uğraması mukadderdi zaten.

İspanya'daki demokratik burjuva devrimi, savaş sırasında daha da gelişti ve değişti. Bütün halkın silaha sarılması üzerine, İspanya'nın burjuva cumhuriyeti, halkçı bir cumhuriyete dönüştü. Çağdaş demokratik devrimler tarihinde görülen ilk örnektir bu. Rusya'daki 1905 Devrimi arkasında, proletorya iktidarının en demokratik biçimi olan işçi konseylerini ya da Sovyetleri bırakarak olumlu bir bilanço sağlamıştı. İspanya'nın faşizme karşı verdiği ulusal devrimci savaş ise halkçı demokrasiyi doğurmuştur. Bu demokrasi, II. Dünya Savaşından sonra, bazı ülkelerde, barışçı yoldan sosyalizme geçiş biçimlerinden birisini oluşturdu.

Savaş sırasında, ülkede zaten gerçek devrimci oluşumlar vuku bulduğuna göre, komünistler, bütün müttefiklerinden vazgeçerek, ne demeye zor yoluyla iktidarı ele geçirme yoluna gitsinlerdi? Komünist Partisinin başlıca amacı, âsileri yenmekti. Bu

amacını da canla başla yerine getirmeye çalıştı. Âsilerin yenilgisi, halk zaferlerini pekiştirecek ve İspanya'da demokratik devrimin gelişimini sağlayacaktı.

(45)

NEGRİN'İN POLİTİKASI

Negrin'in pasifliği ve komplocuların faaliyetlerine karşı gösterdiği hoşgörü, olayları kendi akışına bırakarak, onları cumhuriyetin çıkarlarına uygun bir yöne kanalize etmekten kaçındığı kanısını uyandırdı bizde.

Politbüronun düzenlediği bir toplantıda, benimde içinde bulunduğum bir komitenin Negrin'i ziyaret etmesine ve ona bizim görüşlerimizin, kaygılarımızın iletmesine karar verildi. Negrin bizimle görüşmeyi kabul etti. Kendisine, hükümet direnişi sürdürmeye istekli olduğu takdirde, Komünist Partisinin hükümeti destekliyeceğini bildirdik. Barış görüşmelerine başlamaya kararlı olduğu takdirde ise, Komünist Partisinin hiçbir engelleme yapmayacağını söyledik.

1938'de Komünist Partisi'nin, bakanlarından bir tanesini hükümetten çektiğini ve Negrin'in o günlerdeki on üç maddelik programı ile hali hazırdaki üç maddelik programını desteklediğini kendisine hatırlattık. Komünist Partisinin, Cumhuriyeti kurtarmak ve halkın daha fazla fedakârlık yapmasını önlemek için, her türlü tavizi vermeye hazır olduğunu da sözlerimize ekledik.

Negrin bize tek çözüm yolunun direnişi sürdürmek olduğunu söyleyerek, Azana'nın istifasından (*) sonra cumhurbaşkanı olan Martinez Barrio'ya istifasını vermek istediğini, ama Martinez Madrit'e dönmeden önce bunu yapamayacağını anlattı. Cumhurbaşkanının yokluğunda barış müzakerelerine başlama-

---

(*) 28 Nisan 1939'da o sırada Paris'te bulunan Azana, İnglitere ile Fransa'nın Franko'yu resmen tanıdıkları haberini aldıktan sonra istifa etmişti.

nın mümkün olmadığı kanısındaydı.

'O halde, çözüm yolu nedir?' diye cevap verdi Negrin, 'Cephe gerisindeki durumu yeniden düzenlemek ve güçlendirmek için bir takım tedbirler almayı düşünüyorum.'

Başbakanlığa geldiğimizde, General Miaja'nın yardımcılarından birisinin Negrin'in bürosundan çıktığına tanık olmuştuk. Negrin'e iyi haberler getirip getirmediğini sorduk. Negrin:

'İyi haber mi?' dedi. 'General Miaja benden, Franko'nun sevdiği türden bir milyon peseta istedi.'

'Franko ne türden peseta istiyormuş?' diye sorduk.

'Hiçbir türden. Onun istediği, bir milyon peseta karşılığında dolar. Bu adamların ne denli dürüst olduklarını görüyorsunuz. Bunlar orduyu nasıl yönetirler?'

Negrin'in bürosundan son derece karamsar ayrıldık. Bizim moralimizi bozan Negrin'in söyledikleri değil de, söylediklerinin arkasında gizli olan şeylerdi. Davranışları, bezginliği, konuşma tonundaki ilgisizlik bizi çok üzüyordu. Olaylar karşısında yenilmiş, komploculara karşı verdiği zor mücadelede bütün gücünü yitirmişti. Kendini akıntıya kaptırmış giderken, bir parça olsun haysiyetini korumakiçin son birçaba harcıyordu.

Parti, bir bildiri yayınlayarak durumu halka açıklamaya ve onları, cumhuriyetin ve kendi kaderlerinin savunulması uğruna yeniden çaba harcamaya davet etmeye karar verdi.

Derin bir etki yaratan ve anti-komünist propagandayı yalanlayan bu bildiride şöyle deniliyordu: 'Durumumuz ne denli kötü olursa olsun, parti yöneticilerinin, hükümetin ve ordu komutanlarının aklı selimlerini yitirmemeleri, askerlerimizin ve halkımızın savaşçılık ve fedakârlık ruhuna olan güvenlerini korumaları gerekiyor. Aksi halde hepimiz felâkete sürükleniriz. Direnişe son verip, teslimiyet politikasına boyun eğersek, bu hepimizin sonu olur. İspanya'da faşizmin zaferi, işçilerin ve köylülerin yıllarca harcadıkları çabaların ve kanlı mücadeleler sonucunda elde ettikleri kazançların sonu demektir. Parti, direnişin hâlâ mümkün olduğuna ve bu direniş sayesinde binlerce ve binlerce kardeşimizin hayatının ve özgürlüğünün kurtarılacağına inanıyor. Catalonia yenilgisiyle ortaya çıkan hataların, hızlı ve kararlı bir çaba göstermek suretiyle düzeltilmesi gerekiyor. Kasım

1936 ve Mart-Nisan 1938'de, herşeyin bittiğini sandığımız tarihlerde, nasıl olayların akışını değiştirdiysek, direniş sayesinde yeniden koşulları kendi lehimize çevirebiliriz. İspanya'da ya da uluslararası siyasette, bizim için elverişli ve zafere yol açacak yeni koşullar her an için yine doğabilir.'

Parti, Konsey Başkanının açıkladığı üç maddelik programı kayıtsız şartsız destekleyeceğini yeniden tekrarladı. Ayrıca, elimizde her türlü düşman saldırısını püskürtecek yeterli sayıda silah bulunduğunu, 'herkesin eşit fedakârlığı sayesinde endüstrisinin ve doğal kaynakların bizi zafere götürmek amacıyla seferber edilebileceğini ısrarla belirtti. Beşinci kola karşı yapılan mücadelenin yoğunlaştırılması ve her türlü düşman saldırısının amansızca ezilmesi amacıyla, gerek cephelerde, gerekse cephe gerisinde, herkesin azami derecede uyanık bulunması gerektiği üzerinde önemle duruldu. Halk Cephesinin, bütün anti-faşist partilerin ve birliklerin oynadığı rol yeniden vurgulandı. Faşizme karşı birlik ve kardeşlik çağrısında bulunuldu. Bildiri şöyle devam ediyordu: 'Halk Cephesi, yalnız varlığını ve fonksiyonlarını sürdürmekle kalmamalı, faaliyetlerini iki misline çıkarmalı ve halk direnişinin eksinini teşkil etmelidir. Komünistler; bütün partilerin, bütün liderlerin, bütün sendikaların bütün politikacıların ve askerlerin birlik ve beraberlik politikasını her zaman desteklemeye devam edecektir. Bu, kararsızlara, kaçaklara, korkaklara ve diğer düşman ajanlarına karşı mücadele etmeyeceğiz anlamına gelmez. Biz komünistler, ancak halk dayanışması için çalışanlar ile, bu dayanışmayı baltalayanlar arasında ayırım yapıyoruz. İşçi sınıfının dayanışması, halk dayanışmasının güvencesini teşkil edecektir.'

Parti içerisinde sürekli seferberlik iân edilmişti. Bürolarımız gece gündüz dolup taşıyor, askere alınan liderlerin yerine, askerî hizmetler için ehil olmayan erkek ve kadınlar atanıyordu.

Merkezî-Güney bölgesinde, direnişi sürdürme olanakları vardı aslında. 28 Ocakta, Catalonia'nın Aguyana kentinde düzenlenen bir mitingde, bazı askerî yöneticiler, savaş malzemesinin yetersizliği nedeniyle direnişe devam edilemeyeceğini ileri sürdüler. Şubat ortalarında, Merkezî-Güney bölgesinde yapılan bir toplantıda, cephe komutanları, bölgesel olmakla birlikte

farklı bir görüşe vardılar.

Metallana, 'elimizin altındaki silahlar ve adamlarla, yaklaşık olarak dört ay dayanabiliriz' diyordu. Ama hemen arkasından: 'Nasıl olsa, eninde sonunda yenilecek olduktan sonra ne diye direnelim?' diye ekliyordu.

Levante cephesi komutanı Menendez ise, 'Direnişi ancak dört beş ay sürdürebiliriz. Ondan sonra oturup beklemekten başka çare yok. Düşman, Levante cephesinde saldırıya geçmeye kalkışırsa, kafasını bir taş duvara çarpacak. Çünkü bu cephede iyice hazırlıklı durumdayız. Moralimiz de çok yüksek,' diyordu.

Casado'ya gelince, o da şu görüşü öne sürüyordu: 'Direnişi ancak Cartagena'da sürdürebiliriz. Bu nedenle, herşeyden önce bu kenti takviye etmemiz, bütün savaş malzemesini, yiyecekleri ve adamlarımızı oraya nakletmemiz gerek. Madrit, bir hafta bile dayanamaz.'

Şubat sonunda Negrin, çarpışmaya üç ya da dört hafta ara verildiği takdirde, daha yedi ya da sekiz ay kadar dayanabileceğimiz kanısına vardı. Bu da, düşman ordusuna önemli ölçüde bir darbe olacaktı. İtalyanların ve Almanların müdahalesi, âsiler arasında hoşnutsuzluk yaratmaya başlamıştı. Negrin, uluslararası siyasetteki muhtemel değişikleri de hesaba katmamız gerektiğine ve bu değişikliklerin cumhuriyet lehinde etkenler olabildiğine inanıyordu.

Diğer askerî yöneticiler, askerî açıdan beş ya da altı ay dayanabileceğimize inanmakla birlikte, İspanya'nın güçlü ve ahenkli bir politik yönetime muhtaç olduğunu savunuyorlardı. Ancak, sağlam ve cumhuriyet ilkelerine bağlı bir komuta heyetinin izleyeceği sarsılmaz bir politika sayesinde, cepheler ve cephe gerisindeki bozguncular ve sabotajcılar etkisiz hale getirilebilirdi.

(46)

BÜYÜK SUÇ

Bizim, açık ve kesin bir biçimde Cumhuriyet Hükümetini savunmamıza karşı çıkan komplocular, hükümet çevresindeki çemberlerini daraltmaya devam ettiler. Şubat sonunda, CNT (Anarşist Sendikalar Birliği)'nin bölgesel yöneticilerinden biri, parti merkezlerimize karşı düzenlenen bir saldırı konusunda bizi uyardı. 'Ben devrimci bir işçiyim.' bazıkişilerin size ve cumhuriyete karşı düzenledikleri bir komploya katılamam,' diyordu.

Bize, komünistlerin evlerinin gözetim altında tutulduğunu söyleyerek, saldırıya ne zaman girişileceği hakkında bilgi verdi. Açıkladığı ayrıntılar, verdiği bilgiyi doğruluyordu. Bunu saptamakta gecikmedik. Bunun üzerine, çeşitli parti örgütleri binalarında savunma tedbirleri almaya ve savaş hazırlıklarına başlamaya karar verdik. Domingo Giron'la birlikte, Madrit'ten ayrılarak Murcia dışındaki ana yol üzerinde bulunan El Palmar'a gittik.

Ertesi gün, aralarında, Catalan kampanyasına katılmış olan Palmiro Togliatti'nin de bulunduğu diğer yoldaşlar geldiler. Giderek artan tehlikelere rağmen, diğer yoldaşlarla birlikte bize yardım etmek üzere kalkıp Madrit'e gelmesi, Togliatti'nin büyük bir devrimci lider olduğunu kanıtlıyordu.

Şubatın son günlerinde Negrin, hükümetin, küçük ve erişilmez bir vadide bulunan Elda'ya taşınmasına karar verdi. Hükümetin ve sendika yöneticilerinin Madrit'i terketmesinden sonra, Politbüro, parti merkezinin de El Palmar'a taşınmasına karar verdi. Böylece bir düşman saldırısı karşısında parti yönetiminin ikiye bölünmesini önlemek istiyordu.

Parti, Elda ile Madrit arsında, orta yerde bir mevkiye sığındı. Bu sayede hükümet kararlarını hızla haber alabilecek ve başkentte harekete geçme olanağına sahip olacaktık. Telefon ve telgraf irtibatı kurmak giderek zorlaşıyordu.

1 Martta Bakanlar Kurulu toplandı ve Cumhurbaşkanı Azana'nın istifasını resmen açıklama kararı aldı. Yapılan oturumda anarşist Blanco ve yardakçıları, Casado'yu Merkezî Ordu komutanlığından uzaklaştırma tasarısından ötürü Negrin'e şiddetle çattılar.

Bu adamların Negrin'le olan ilişkileri göz önünde tutulacak olursa, bu suçlama, bizzat Negrin tarafından sahneye konan danışıklı döğüşüklü bir oyundan başka birşey değildi. Böylelikle Negrin, komünistlerden başka herkesin Casado'ya güveni olduğunu kanıtlamak istiyordu. Şimdiden düşmana satılmış olan aramızdaki hainin böyle traji-komik bir şekilde savunulmasına rağmen, komünistler, Casado hakkındaki tahminlerinde yanılmamışlardı. Nitekim, 'ünlü' Albayın, İspanya'yı Franko'ya teslim eden iki yüzlü bir oyuncu olduğu çok geçmeden ortaya çıktı.

Paris'te olan Martinez Barrio, 2 Martta hükümete bir bildiri yollayarak Negrin, bütün İspanyollar için 'şerefli bir barış'ın gerçekleştirilmesi amacıyla derhal müzakerelere giriştiği takdirde, Cumhurbaşkanlığını kabul edeceğini açıkladı. Barış müzakerelerine başlanmasına parlamento daimi delegeleri ile komünistler dışında kalan bütün politik temsilcilerin katıldığı bir oturumda karar verilmişti. Komünistler, çağrılmadıkları için bu oturuma katılmamışlardı.

Aynı gün Resmî Gazetede, yeni askeri atamalar ve sözde orduyu daha güçlü kılmak için öngörülen bazı değişiklikler yayınlandı.

Modesto ile Cordon generalliğe, Lister, Galan ve Marques albaylığa terfi ettiler. Casado generalliğe, Matalana ise Genel Kurmay Başkanlığına atandı. Albay Garijo da Miaja'nın emrine verildi. Miaja'ya gelince, Silahlı Kuvvetler Genel Komutanlığından alınarak, Kara, Deniz ve Hava Birlikleri Genel Müfettişliğine getirildi. Francisco Galan, Cartagena'daki Deniz Üssü Komutanlığına atandı. Ama, komutanlığı devralmak üzere oraya gittiğinde, âsiler tarafından tutuklandı.

Bu değişiklikler daha önce yapılmış olsaydı, durum biraz olsun düzeltilebilirdi. Ama, teslimiyet politikasının emin adımlarla ilerlediği bir dönemde, bu tedbirler durumun daha da kötülemesine yol açtı. Terfiler, başlı başına durumu düzeltmeye yeter-

li değildi. Cumhuriyeti ne pahasına olursa olsun savunmaya azimli, sadık insanları ordunun başına getirmek öncelik taşıyordu.

Bu terfiler, planlarının suya düşeceği korkusuna kapılan âsiler arasında şiddetli tepkilere yol açtı. Ama hiç tahmin etmedikleri bir müttefik, imdatlarına yetişmekte gecikmemişti: Bizzat Negrin, yeni atanan komutanların görevlerine başlamalarını erteledi. Bu davranışının nedenini anlamamıştık. Negrin'in emri üzerine Fransa'dan gelen bütün siyasî ve askerî yöneticiler, Elda'da toplanarak görevlerine başlamak için beklemeye koyuldular. Ama bu görevler hiçbir zaman gerçekleşmedi.

4 Martta, Cartagena üssünde bir âsi ayaklanması oldu. Bu durumu derhal Elda'daki hükümet yetkililerine bildirdik. Bunun üzerine, Halk Ordusunun bir bölüğü, Rodriguez ve müfettiş Llanos komutası altında Cartagena'ya gönderildi. Ayaklanma hızla bastırıldı ama donanma Afrika'ya doğru yola çıkmıştı.

Politbüro, Yoldaş Delicado ile birlikte beni, 5 Martta Elda'ya yollamaya karar verdi. Cartagena'da olup bitenleri, ayrıntılı olarak hükümete bildirmekle görevlendirilmiştik.

Murcia'dan ayrılmaya hazırlanırken, hücum kıtaları tarafından durdurulduk. Bizi tanıdıkları zaman, 'Devam edin! Sizden kötülük gelmez, yolunuza devam edebilirsiniz,' dediler.

'Ne oluyor?' diye sordum.

'Bilmiyoruz, ama kimsenin Murcia'dan çıkmaması için emir aldık.'

Emir, Murcia'nın sosyalist valisi Canas tarafından verilmişti. Canas, özellikle komünistlerin Murcia'dan çıkmalarına engel olmak için bu emri vermişti. Ama hücum kıtalarının bundan haberi bile yoktu. Murcia polisi nerede kaldığımızı biliyordu. Komploculaın planı, Canas'ın da yardakçılığıyla, komünist düşmanı olduklarını kanıtlamak için, komünist partisi ve Birleşik Sosyalist Gençlik Örgütü yöneticilerini Franko'ya armağan etmekti. Bundan önce birçok yoldaşımız da, bu yoldan faşistlere teslim edilmişlerdi.

Hiçbir şeyden kuşkulanmayan hücum kıtaları sayesinde Elda'ya vardık. Komünist bakan Vicente Uribe, Kültür Bakanlığını burada kurmuştu. Birkaç saatten beri toplantı halinde olan

Bakanlar Kurulunun dağılmasını bekledik. Gelişimizden kısa bir süre sonra, Uribe Valencia'dan yeni haberlerle geldi. Albay Muedra ile Albay Garijo, o bölgede bir ayaklanma çıkarmaya çalışıyorlardı. Biz, bu adamlara karşı kaç kez hükümeti uyarmıştık. Şimdi ise, Franko ajanları olarak gerçek yüzleri ortaya çıkıyordu işte. Lister ile Modesto da, Negrin'den emir almak üzere Elda'ya geldiler.

5 Mart öğleden sonra radyo, Casado'nun, o akşam bir konuşma yapacağını açıkladı. Casado, bu konuşmasında, birçok profesyonel askere, görevlerinden alındıklarını bildiren yalan haberler vererek, onların hükümete karşı cephe almalarını sağlamıştı.

Şimdi Madrit askerî komutanı olan Malaga cephesi komutanı Cabrera, Politbüro üyelerinin gözetim altına alınmaları için emir verdi. Sözde, beşinci kolun yapacağı bir saldırı karşısında, onları güvenlik altına almak istiyordu. Cabrera iki yüzlü ve korkak bir adamdı.

O akşam, Cartagena'daki ayaklanmayı tartışan Bakanlar Kurulu toplantısı devam ettiği sırada, radyo, Albay Casado'nun ayaklandığını bildirdi.

Negrin, Casado'yu Madrit'ten telefonla aradı:

'Orada neler oluyor?' diye sordu.

'Biz ayaklandık!' diye cevap verdi Casado.

'Kime karşı?'

'Size karşı!'

'Bana karşı mı? Seni azlediyorum.'

'Ben de bunu bekliyordum.'

Casado konuşmayı kesti. Negrin, hiç bir şey olmamış gibi toplantıya devam etmek istedi ama, Uribe kendisine, ayaklanmayı bastırmak için gereken bütün tedbirleri almasını teklif etti.

Ertesi sabah Negrin bizi görmeye geldi. Kendisine, halkı ve orduyu bu durum hakkında aydınlatmak gerektiğini söyledik. Önce kabul etmedi, sonra kısa bir konuşma yapmaya razı oldu. Cumhurbaşkanlığı sekreteri bu konuşmayı radyodan yayınlamak istedi ama radyonun âsiler tarafından işlemez hale getirildiğini anlamakta gecikmedik. Elda'da tehlike her an art-

makta olduğundan, yoldaşlar İspanya'yı terketmeye oybirliğiyle karar verdiler. Ben bu karara karşı koydum ama hiçbir faydası olmadı. Parti gitmeme kararı vermişti, ben de itaat etmek zorundaydım

Yenilmiştik. Vicdansızların çevirdiği entrikalar ve büyük güçlerin baskısı, direniş hareketinin kırılmasına yol açtı.

Ama çabalarımız boşa gitmemişti. Mücadeleye girişmemiş olsaydık, haysiyetsiz ve şerefsiz bir millet olarak tarihe geçecektik. Halkımız bizi hiç bir zaman bağışlamayacaktı.

İspanya'yı terketmemiz, sürgüne gitmemiz ve bizim için değerli olan her şeyden ayrılmamız gerekiyordu. Ama ne önemi vardı? Görevimizi yapmıştık. Halkımız kuşkusuz bizi anlayacaktı.

Tam bu sırada Yoldaş Jean Catelas çıkageldi. Kendisi, İspanyol sempatizanı Fransız örgüteri adına, Merkezî-Güney bölgesine yardım sağlamaya gelmişti. Bu arkadaş, sonradan Nazilere karşı Fransız direniş hareketine katıldığından, Gestapo tarafından kafası kesilerek öldürülmüştür.

Geride kalacak olan yoldaşlara veda etmek zaamanı gelmişti. Onlara ne diyebilirdik? Acaba bir daha birbirimizi görecek miydik?

Bütün yoldaşlarımızın, İspanya'nın, İspanyol halkının kaderi ne olacaktı?

Bütün eşyalarımı evde çalışan kadınlara dağıttım. Madrit'teki yoldaşların armağanı olan yeni elbisemi, yeni pabuçlarımı, Almaden kadınlarının hatırası olan ipekli başörtümü, neyim varsa hepsini verdim. Düşman eline geçmemesi ve onları bana armağan edenleri tehlikeye düşürmemesi için, en değerli kitaplarımı yakmak zorunda kaldım.

Monovar'daki hava alanına geldik. Hidalgo de Cisneros, hükümete tahsis ettiği ufak uçaklardan bir tanesini bize verdi. Kendisi, hükümet yetkilileri ile komünist askerî ve politik liderlerin ülkeyi terkedecekleri güne kadar İspanya'da kaldı.

Bir grup gerilla bizi uğurlamaya gelmişti. 'İyi şanslar, Yoldaş Pasionaria! Tekrar görüşmek üzere!'

Hepsiyle kucaklaştım. Onlar benim yoldaşlarım, arkadaşlarım, oğullarımdı. Bir çoğunu tekrar göremeyeceğimi biliyor-

dum. Diğerlerini ise bir daha ne zaman görecektim, kim bilir?

Catelas, Monzon ve Moreno ile bir teknisyen benimle birlikte gidiyordu. Teknisyen, uçağın kapılarını kapattı. Pervaneler dönmeye ve uçak özgür İspanya topraklarının son şeridi üzerinde ilerlemeye başladı.

Gerillalar savaş düzeni içerisinde duruyorlardı. Biz hareket eder etmez saflarını bozdular. Tüfeklerini havaya kaldırmış bizi selamlayan gerillalar, İspanya ile ilgili son görüntü oldu benim için.

Birkaç saat sonra, hükümet yetkilileri İspanya'yı terkettiler. Yoldaş Checo ile Yoldaş Togliatti, ordunun tümüyle dağılmasını önlemek ve faaliyetleri yüzünden hayatları tehlikede olanların Alicante Limanından kaçmalarını sağlamak amacıyla geride kaldılar. Togliatti, Checa ile birlikte Valencia'da tutuklandı; İyi bir şans eseri olarak, düşman kendisini tanımıyordu. Casado ayakanmasının üzücü sahnelerine tanık olan ve cephelerin çökmesini engellemek amacıyla savaşan daha birçok yoldaş, sonradan onlara katıldı.

Cumhuriyeti, faşistlere teslim etmek amacıyla kurulan Casado cuntası, vaktiyle tedbirli davranmadığmız için bizi gafil avlamıştı. Marks'ın 18. Brumaire'inde yazdığı gibi: 'Tedbirsizliği yüzünden gafil avlanıp, önüne gelen ilk serüvenci tarafından ırzına geçilen bir ulusun ve bir kadının bu tedbirsizliği bağışlanamaz.'

Birçok profesyonel askerin komünist düşmanı olduklarını ve Catalonia yenilgisinden sonra, bu adamların artık tamamiyle yararsız bir hale geldiklerini pekâlâ biliyorduk. Proleter devrimci bir örgüt olduğu için, Komünist Partisine karşı her türlü kötülüğü yapmaya hazır olduklarının da farkındaydık. Bütün savaş boyunca Madrit'teki kısa süreli ve dehşet verici terör döneminde, komünistlerin nasıl katledildiği bunu kanıtlamış bulunuyordu. Bütün bunları bilmemize ve daha başka kanıtlara rağmen, onlara layık olduklarından fazla değer verdik.

Onların, İspanya'ya ve İspanyol halkına ihanet edebileceklerini düşünmek zordu bizim için. Oysa komünizm düşmanlarının politikada en gaddar tutucularla el ele yürüdüklerini, yalancı tanıklığa muhbirliğe, casusluğa başvurdukarını ve ulusal müca-

delede ihanete kadar gittiklerini tarih çoğu kez kanıtlamıştır.

Asilerin zaferini engelleme görevine kendimizi öylesine kaptırmıştık ki, burnumuzun dibinde olup biten güncel olaylara gerektiği gibi dikkat edememiştik. Oysa bu olayların bizi uyarması gerekirdi. Bu durum, yoldaşlarımızın cephe gerisi zorunluluklarını karşılamaya ve yenilgi olasılığını yüzlemeye neden hazırlıksız olduklarını pek güzel açıklıyor. Matbaa makinelerinden, kağıttan, yeterli sayıda radyodan, paradan, emin barınaklardan, daha doğrusu bir yer altı örgütünden yoksunduk. Tamamen hazırlıksızdık. Bu yeni koşulların gerektirdiği acil ihtiyaçları karşılayabilmek için yeni çareler bulmak, o anda bir şeyler icat etmek zorundaydık.

Komünistlerin elinde, 23 Şubatta yayınlanan Merkez Komitesi bildirisinden başka rehberlik edecek bir şey yoktu. Bütün bu zor koşullara rağmen, Madrit'teki yoldaşlarımız hızla cuntaya karşı koymak için hazırlandılar. Cunta işbaşına gelir gelmez, komünistlerin tutuklanması ve Mera yönetimindeki anarşist güçlerin yyardımıyla, polisler ile carabinerolara ve parti merkezlerine saldırmaları için emir verdi. Bir süre önce, anarşist güçlern cephelerden geri çekilmesi için talimat verilmişti. Savunma Bakanının bu yolda bir emir verdiği kanısına kapılıp, ona karşı çıkmamışlardı.

Komünistlerin güvendiği askerî güçlerin hepsi cephelere yığılmıştı. Dolayısıyla faşistlere meydan açıktı. İlk ağızda yapılan saldırılara ve başkentte yüzlerce komünistin tutuklanmasına kimse karşı koyamadı.

Birçok yoldaş, özellikle yetenekli bir askeri şef, aynı zamanda büyük bir politik lider olan Ascanio, cuntanın şiddet eylemlerine karşı bir direniş hareketi düzenledi. Ascanio, düşmanın cephelere nüfuz etmesini önlemek istiyordu. Bazı yoldaşlar, Ascanio'nun verdiği savunma ve taarruz emirlerine itiraz edecek oldular. Onun böyle bir yetkisi olmadığını ileri sürüyorlardı. Ascanio onlara şu cevabı verdi: 'Casado'nun ihanetine karşı koymak için kimseden emir almaya ihtiyacım yok. Her komünist görevini yerine getirsin.'

Ascanio, Casado'nun eski genel kurmay karargâhı olan Jaca'yı ele geçirdi ve birçok kişiyi tutukladı. Manuel Cortiana'nın

askerleri ve bizim birliklerimize katılan carabinerolarla birlikte, Tabii Bilimler Müzesini ele geçirdik. Sonra cuntanın sığındığı İçişleri Bakanlığına saldırmaya hazırlandık.

Bu arada, âsilerin yaptığı bir yıldırım taarruzu yüzünden komünistler, Franko birliklerinin yolunu kesmek için, cuntanın adamları ile bir mütareke yapmak zorunda kaldılar. Casado, bu mütarekeden, durumunu güçlendirmek için yararlandı. Komünistler ise, Franko'nun Madrit'e girmesini önlemek için bir kez daha kanlarını dökmek zorunda kaldılar. Ama bu yeni faşist saldırısı karşısındaki zaferimize rağmen, durumu kurtaramadık. Birliklerimizin morali yeniden sıfıra indi.

Madrit'teki direnişin kırılmasını önleme çabasında, yoldaşlarımıza Valencia'daki komünistler yardımcı oldular. Kuzeyde ise, özellikle Levante, gerek cephede, gerekse cephe gerisinde bize destek oldu. Liderlerden Uribe, Palau ve daha başkaları, partiyi ve orduyu hazırlayarak, bütün parti güçlerini cuntaya karşı ortak bir harekât için örgütlediler.

Bu arada, Chelva ile Casinos arasındaki Valencia-Ademuz yolunda mevzilenmiş bulunan, Estremadura kahramanı Albay Recalde yönetiminde 22. Ordunun 47. Bölüğü, 10 Martta Madrit doğrultusunda harekete geçti. Askerler, Etapas'daki birlikleri silahsızlandırarak, Levente Ordusunun telgraf ve telefon hatlarını kestiler, yollarının üzerindeki bütün kamyonlara ve askerî araçlara el koydular.

Bir yandan cephelerle olan bağlantının kopmaması bir yandan da düşmanın bir imha taarruzundan korunmaları, komünistlerin, canlarını dişlerine takarak mücadele etmelerine bağlıydı. Onlar bu kararlılıkları ve yiğitlikleri sayesinde herkesin, hattâ az çok cuntaya bulaşmış olan askerî şeflerin bile hayranlığını kazandılar. Albay La Iglesia, 47. Bölüğün gösterdiği yararlılıkları öğrendiği zaman şu aşağıdaki açıklamayı yaptı:

'(1) Bölüğü ile birlikte cuntaya karşı isyan etmiş olan yoldaş Recalde, 22. Ordunun harekat komutanlığına atanmıştır. (2) Ordunun diğer biriklerine, Levante Ordusuna, Etapas yetkililerine ve ordu nakliye birliğine, 22. Ordu yoldaşlarına karşı hiç bir müdahalede bulunmamaları emri verilmiştir. (3) Topçu amirlerine, 22. Ordu için gerekli cephanenin ve teçhizatın sağlanması, sağ-

lık hizmetlerinin ve diğer bütün hizmetlerin yapılması için emir verilmiştir.'

Bu emirler, cumhuriyetçi direnişin son zafer türküsü oldu. Şimdi sıra, düşmanın muzaffer olması halinde hayatlarını kaybetme tehlikesinde olan çok sayıda savaşçıyı, askerî yöneticiyi ve tanınmış partilileri kurtarmaya gelmişti. Ancak olaylar öylesine hızla gelişti ki, bunların hepsini kurtarmayı başaramadık.

Önceleri düşman, cuntanın önerilerini reddetti ve kayıtsız şartsız teslim istedi. Âsiler Estremadura ve Endülüs üzerinden saldırıya geçtikleri zaman, cunta, maskesini tümüyle çıkararak Franko'nun bütün isteklerini kabul etti.

Levante'ye doğru ilerleyen düşman koluyla, binlerce asker, kadın ve çocuğun sığınmaya uğraştıkları Alicante Limanı çevresindeki İtalyan çemberi, savaşçılarımızı ve en ünlü yoldaşlarımızı, önceden tasarladığımız şekilde kurtarmamıza engel oldu.

Casado'nun zaferinden sonra, komünist avı başladığı zaman, İspanya'da kalan yoldaşlar partinin emriyle ülkeyi terkettiler. Şimdi yapılacak herhangi bir fedakârlık yararsız olacaktı.

Cunta zamanında tutuklanan bir sürü komünist, cuntanın ajanları, özellikle anarşist Melchor Rodriguez tarafından Franko'ya teslim edildi.

Domingo Giron, Cazorla, Ascanio, Meson ve daha birçok yiğit asker Franko'ya gönderildi, sonra da kurşuna dizildi. Bu insanlar, yiğitçe yaşadılar ve yiğitçe öldüler. Böylelikle faşist cellatlarına, komünistlerin savaşmayı ve ölmeyi bildiklerini göstermiş oldular.

Daha önceleri müdahalesizlik politikası'nın lideri sonradan da Casado cuntasının kışkırtıcı ajanı ve patronu olan İngiliz hükümeti, hainleri toplamak ve güvenliği sağlamak amacıyla, Valencia'daki bir limana bir savaş gemisi yolladı.

İspanyol halkının, faşist askerî saldırıya ve yabancı müdahaleye karşı sürdürdüğü kahramanca silahlı direniş sona ermişti.

'Şerefli barış', faşist barışı, cezaevlerinin ve mezarlıkların barışı, binlerce aileyi yasa boğarak İspanya üzerinde egemenlik kurdu.

(47)

YENİ BİR BAŞLANGIÇ

Tarihimizin görkemli ve acıklı bir sayfası kapanmak üzereydi. Şimdi yeni bir mücadele dönemi başlıyordu.

Savaşçılarımız mücadeleyi yitirmişler, ama yenilmemişlerdi. İspanya'nın kanayan topraklarında savaşın bıraktığı izlerin arasından, yeni bir savaşçı kuşağın tohumları sessiz sedasız fışkırıyordu.

Zincire vurulmuş bir ülke üzerinde; cezaevlerinin, işkencelerin, idamların İspanya'sı üzerinde, şimdi yeni bir umut ve inanç ışığı belirmişti. Alçakça bir saldırıya karşı ulusumuzun kahramanca direnişini ilham eden ve insanlığı geleceğe doğru yönelten; bir ulusun çektiği acıların derinliklerinden doğan ve cezaevlerinin kalın duvarlarını delip geçen bir ışıktı bu. Ölmez bir ulus, çınlayan sesiyle bütün dünyaya sesleniyor şimdi:

İspanya yaşıyor! İspanya dövüşüyor!

İspanya'da yeni bir kuşak var şimdi: 1939'ların kuşağı, Türdeş elemanlardan oluşmuş bir kuşak değil, çeşitli elemanlardan; işçi, öğrenci, aydın ve köylüden oluşmuş bir kuşak bu. Çeşitli çıkarları, çeşitli tutkuları olan tek bir kuşak. Ama aralarında ortak bir bağ var: Hepsi de Franko'ya karşı.

Bu kuşağın bir bölümü, İspanya'nın kentlerinde ve kırsal bölgelerinde sürüp giden üç yıllık kanlı bir savaşın ve Franko'nun işlediği büyük suçun yalnız resmî yorumunu biliyor. O da, yalanlarla çarpıtılmış bir yorum. Diğer bölümü ise, yalnız kendi ailesinin katlandığı kahırları yorumlamakla yetiniyor. Bu da, savaşın acılı, üzücü ve duygusal yönü.

Bu kuşağın her iki bölümü de, başka başka yollardan ve birbirinden uzak başlangıç noktalarından hareket ederek, aynı sonuca vardı: 'Yaşayanları ölülerin geride bıraktığı yükten kurtarmak. Franko tarafından yarıda kesilen İspanya'nın devrim tarihine yeniden yazmağa devam etmek.'

Franko'nun cezaevlerinin gölgesinde eli kolu bağlı yetişen yeni kuşak, falanj'ın ve yabancı süngülerin yardımıyla kurulan Franko diktatoryasının, kan ve çamurla yoğurduğu İspanya'yı reddediyor şimdi.

Bugünkü ispanya ve çevresindeki dünya, 1930'ların hattâ 1936'ların İspanya'sından ve dünyasından farklıdır. Eski egemen sınıfların lehinde olmayan büyük değişiklikler görüyoruz şimdi. Bugün, Sosyalist Kamp varlığını daha etkin bir biçimde duyuruyor ve gün geçtikçe daha da güçleniyor; etkileri, emperyalizmin boyunduruğu altındaki ülkelere kadar uzanıyor. Ama emperyalizm bir çok yerde hâlâ gücünü korumaktadır ve daha birçok ulusa acı çektirmekten de geri durmayacaktır. Ne var ki, onun artık dünyadaki egemen durumunu yitirdiği kesindir. Bugün eskisi gibi, şu ya da bu ülkedeki sınai kalkınmanın hızını ve başka ulusların teknolojik gelişimini istediği gibi denetliyemiyor, bilim dünyasına hükmedemiyor. Sosyalist ülkelerdeki, özellikle Sovyetler Birliğindeki gelişme oranı hızla artarak, emperyalizmi gerilerde bırakıyor.

Bunlar, partizanca bir övünme değil, kaçınılmaz gerçeğin ta kendisi. Gerçekten de biz, kapitalizmin çöküşü ve sosyalizmin yükselişi çağında yaşıyoruz.

İspanya halkı, çeşitli politik burjuva yönetim biçimlerinin deneyini yaşadı: monarşi, cumhuriyet ve faşist diktatorya. İnsanlar, partiler, doktrinler, eylemler ve sistemler, savaşın potasında nihai bir sınavdan geçtiler.

Gerçekten çok eğitici olan bu son tecrübeden kaçınılmaz bir sonuç doğdu: Ancak ülkenin gerçek çıkarlarını temsil eden, toplumsal gelişme akımlarını dile getiren ve onların paralelinde ilerleyen güçler, İspanya'nın politik, ekonomik ve kültürel rönesansının temelini oluşturabilir.

Acaba bu sosyalist bir çözüm yolu mu olacak? Kesinlikle evet. Ancak sosyalist bir çözüm yolu, İspanya devletinin tarihini oluşturan bitmez tükenmez devrimler ve karşı-devrimler zincirine bir son verebilir.

Bu ancak, ulusun isteklerine ve ihtiyaçlarına uygun, marksistlerin, sosyal-demokratların ve diğer devrimci sendikacıların katkısıyla gerçekleştirilecek bir çözüm yolu olabilir. Ülkemizin

politik ve ekonomik yapısında meydana gelecek kaçınılmaz tarihsel değişikliklerden korkmayan bütün grupların ve kesimlerin de, böyle bir çözüm yolunu gerçekleştirme yolunda katkıda bulunmaları zorunludur.

Yalnız sosyalizm, bugün İspanya halkının içinde uyku halinde olan muazzam potansiyeli su yüzüne çıkarma olanağına sahiptir. Ve ancak sosyalizm, ülkemizin yüzyıllarla ifade edilen geri kalmışlığını silip yok edebilir.

Ancak sosyalizm, verimsiz merkeziyetçiliğe, bölgeciliğe ve gerici yöreselliğe son verebilir. Ancak sosyalizm, toplumsal eşitsizlikleri ortadan kaldırarak, İspanya devletinin yeni ekonomik ve politik temeller üzerine kurulmasını sağlayabilir.

Bunu söylerken, zorbalıkla kurulacak bir sosyalizmi kastetmiyoruz. Toplum gelişmesinin doğal bir aşaması olarak ortaya çıkan sosyalizm yolu, sadece insanların istemleri tarafından belirlenemez. Bu yönetim sistemi, ancak tarihî nedenler tarafından belirlenen özel koşullar altında ortaya çıkar.

Geçmişte, kapitalizmin dünya üzerinde mutlak surette egemen olduğu dönemde genellikle iç savaşlar ve şiddetli devrimler yoluyla sosyalizmin gerçekleştirilmesine çalışılıyordu. Bugün ise, zor yolundan büsbütün vazgeçmemekle birlite, barışçı yoldan, demokratik yoldan sosyalizme gitme olasılığı vardır. Zor yoluna gidilip gidilmemesi, can çekişmekte olan egemen sınıfların, geniş halk kitlelerinin katkısıyla gerçekleştirilecek yeni toplum düzenine karşı göstereceği dirence bağlıdır. Barış içinde sosyalizmi kurma yolu, uzun süreli çatışmalar ve sürtüşmelerle dolu bir yol olabilir.

İspanya'daki savaş, yeni kuşaklara bu alanda birçok yararlı dersler vermiştir.

Savaştığımız süre içerisinde, birçok bakımdan daha önceki burjuva devrimlerine benzemeyen demokratik bir devrimin temellerini attık. Bunu gerçekleştirirken, bu sayfalarda da belirttiğimiz gibi bize karşı direnenler arasında, Cumhuriyetçi Cephenin de yer aldığını unutmayacağız.

Devrim, tarihin itici gücüdür. Uluslar, devrimler sırasında beklenmedik kahramanlıklara muktedir olduklarını kanıtlarlar. Ama devrim ilerledikçe, toplumun tortuları ve birikintileri su

yüzüne çıkar; tutkuları açıklığa kavuşur ve devrimden kendi çıkarları doğrultusunda yararlanmak isteyen politikacıların iştahları körüklenir. Bu tehlikelere karşı metanetle savaşmalıdır. Komünist Partisinin, bütün savaş süresince, devrimi kendi çıkarları doğrultusunda tahrif etmek isteyen herkese karşı savaştığı gibi.

Bu tahrip edici unsurlarla karşılaşmak kaçınılmaz olmakla birlikte, bunlar, devrimci mücadeleden vazgeçmek için bir gerekçe teşkil etmemelidir.

İspanya'nın son 30 yıllık tarihi, bilinçli devrimcilerle, fırsat düştükçe ortaya çıkan serüvenciler arasındaki farklılığı açıkça ortaya koymuştur. Uluslarını daha iyi bir düzene kavuşturmak için çalışanlar ve ülkenin gelişmesine katkıda bulunanlar ile; kişisel çıkarları ya da parti çıkarları uğruna politikacılık oynayanlar arasındaki ayırım, kesinlikle belli olmuştur.

Faşist saldırıya karşı direniş, Halk Cephesi döneminde, küçük bir burjuva cumhuriyet hükümeti tarafından yönetildi. Direniş hareketi, başta işçi ve köylü olmak üzere, çeşitli örgüt üyeleri tarafından uygulandı. Bu üyeler, kendi örgütlerine özgü disiplini ve politikayı yürürlüğe koymaya çalıştılar.

Halk Cephesinin birliği, somut bir birlik değildi. İşçi sınıfı birliğine dayanmıyordu. Bu cephe; çeşitli sınıflar, çeşitli kesimler, çeşitli çıkarlar ve çeşitli politik gruplardan oluşuyordu. Bu yüzden Cumhuriyet Hükümeti, attığı her adımda, çelişkiler ve çatışmalarla karşılaştı. Franko'ya karşı olan Bask milliyetçilerinin ve anarşistlerin Halk Cephesi içinde yer almamaları, işi büsbütün zorlaştırıyordu.

Bu durum, çeşitli eleştirilerin ve çeşitli görüşlerin ortaya çıkmasına, çeşitli bakış açılarından ele alınmasına yol açtı. Bütün bu farklılıklar, politik ve askerî alanlarda İspanya Cumhuriyetinin içine sürüklendiği zaafları yansıtıyordu.

Komünist Partisine gelince, zaman zaman o da, belirli durumlar karşısında gerekli esnekliği gösteremedi ya da bozguncu tavırları ve karanlık entrikaları yeterince eleştiremedi, doğru değerlendiremedi. Ama, faşizme karşı verilen halkçı mücadelede, demokratik burjuvazinin oynadığı önemli rolü hiçbir zaman inkar etmedi.

Gerek faşist ayaklanma arifesinde, gerekse savaş sırasında, Cumhuriyetçi Cephenin kendi içindeki birçok olumsuzluk, çeşitli demokratik gruplar ile partiler arasında bir dayanışma ve uzlaşma zorunluluğunu her zamankinden çok ortaya çıkarmıştır.

İspanya İç Savaşı, her şeyden önce, işçi sınıfı dayanışması olmaksızın, demokratik devrim yönetiminin kaçınılmaz olarak burjuvazinin eline geçeceğini göstermiştir. Burjuvazinin ise, devrimi yavaşlatacağı yarı yolda bırakacağı, hattâ onu proletarya aleyhine bir araç haline dönüştüreceği çok açıktır.

Franko'nun zaferi, İspanya'daki demokratik gelişmeyi felce uğratmıştır. Savaş sırasında Cumhuriyetçi Hükümet, İspanya'nın tarihî gelişmesini engelleyen politik ve ekonomik sorunları henüz çözümleme çabasındaydı. Bugün, otuz yıllık uzun bir faşist diktatorya döneminden sonra, bu sorunlar eskisinden de karmaşık hale gelmiştir ve daha acil çözümler beklemektedir. İspanya'yı kalkındırma amacı güden milliyetçi ve demokratik güçler bugün hâlâ hayâtiyetini korumaktadır.

Bu birliğin itici gücünü oluşturmakta, İspanya gençliğine de büyük görevler düşmektedir. Geçmişteki gericiliği ve tutuculuğu silmek, terörizme ve kokuşmuşluk düzenine son vermek, onları da bekleyen kutsal görevlerden biridir.

Umudumuz, İspanya'nın genç insanlarıdır. İspanya halkının, basit insanları kahraman yapan, onları yeni bir yaşamın, yeni bir dünyanın kurucusu haline getiren yegane yolu seçeceğine bütün kalbimle inanıyorum. Bu yol; demokrasi, barış ve sosyalizm uğruna mücadele yoludur.

..... o .....

TÜRKİYE KOMÜNİSTLERİ VE İSPANYA İÇ SAVAŞI

İtaly'da faşizmin iktidara gelmesinden 10 yıl kadar sonra Almanya'da Hitler'in iktidara gelmesiyle birlikte faşizm uluslararası bir nitelik ve insanlığa yönelik bir tehdit haline geldi. 1930'lu yıllar boyunca faşist hareketler gelişmelerini ve saldırganlıklarını sürdürdüler. Ana iskeletini Almanya, İtalya, Portekiz ve Japonya'nın oluşturduğu Faşist blok, ilk önce kendi ülkelerindeki komünistleri, sosyalistleri, yurtseverleri ve demokratları susturdu, hapse tıktı ve katletti. Arkasından saldırganlıklarını çevre ülkelere yönelttiler. Çünkü faşizmin birinci niteliği işçi sınıfı üzerinde dizginsiz ve kanlı bir finans kapital diktatörlüğü olmaksa, ikinci belirgin niteliği de sömürgeci saldırgan bir emperyalizm hazırlığı olmasıydı. Faşist blok sömürgelerin yeniden paylaşımını amaçlıyor, bunu savaşlarla gerçekleştirebileceği için de tepeden tırnağa silahlanıyordu. Nitekim İtalya 1935'te Habeşistan'a , Japonya ise 1937'de Çin'e saldırıp işgal etmişti. Hitler ve Mussolini bolşevizmi yeryüzünden kaldıracaklarını söylüyor, dünya çapında antikomünist bir haçlı hareketini bütün ülkelerde örgütlemeye ve desteklemeye çabalıyorlardı.

İngiltere, Fransa ve ABD'deki iktidarlar da sermaye diktatörlüğünün "liberal demokrasi" yaftasıyla sürdürüldüğü ülkelerdi ve herbiri anti-komünist, sömürgeci ve emperyalistti. Bu ülkeler Faşist blok'un komünist hareketi yasaklayıp komünistleri hapsetmesini ve katletmesini hoşnutlukla izliyordu. Hitler'in isteklerini yerine getiriyor ve faşist hareketi Sovyetler Birliği üzerine saldırtmak amacıyla kışkırtıyorlardı. Dünya bütün hızıyla kanlı bir savaşa doğru hızla sürükleniyordu. İşte İspanya iç savaşı böyle bir süreçte meydana geldi ve dünya tarihinin sonraki dönemini belirleyecek bir dönüm noktası oldu.

Bu gelişmeler Türkiye'yi de derinden etkiledi. Faşizmin ve Nazizmin ırkçı, şoven ve devlet totaliterizmi içeren görüşleri tek parti diktatörlüğünün sözcüsü basında ilgi ve destek gördü. Türk basınının neredeyse tümü açıktan nazi Almanya'sından yana ve Franko faşistlerine yakın tavır koydu. Cumhuriyet gazetesi yazarı Nadir Nadi ve Peyami Safa bunların başında geliyordu. Bu yazarlar Nazım Hikmet'e ve diğer sosyalistlere ve ilericilere karşı suçlayıcı ve karalayıcı yazılar yazdılar.

Bu sürece karşı Türk komünistlerinden en belirgin ve verimli tepkinin Nazım Hikmet tarafından gösterildiğini görüyoruz. 1930'lu yıllardaki eserlerinin çoğu faşizm tehlikesini ve emperyalist saldırganlıkları konu almaktadır. Hindistan'da İngiliz sömürgeciliğinin sergilendiği, "Benerci Kendini Niçin Öldürdü" (1932), İtalya'nın Habeşistan saldırısını konu alan "Taranta Babu'ya Mektuplar" (1935) kitabında İtalyan faşizmi ve emperyalizminin insanlık dışı barbar ve saldırgan niteliği sanatsal biçimde başarıyla sergilenir. Nazım Hikmet'in "Alman Faşizmi ve Irkçılığı" (1936) incelemesi de bu kapsamda düşünülmelidir.

Nazım hikmet 1937 yılında yazdığı ünlü "Karanlıkta Kar Yağıyor" başlıklı şiirinde doğrudan İspanya iç savaşını ve Madrit savunmasını konu alır. Nazım ikinci dünya savaşı yıllarında hapistedir. Zaman zaman hapisane koğuşunda radyodan Dolores Ibarruri'nin konuşmalarını dinler, duygularını "Memleketimden İnsan Manzaraları"nın satırlarında dile getirir. Ölümünden bir yıl önce mayıs 1962'de "İspanya" şiirini yazar.

Türkiye Komünist partisi (TKP) yasadışıdır. Çalışmalarını illegal sürdürmektedir. Hikmet Kıvılcımlı "Marksizm Bibliyoteği" dizisini yayınlamaktadır. Dizinin XIII No.lu kitabı Hasan Âli (Ediz) imzalı "İspanya'da Neler Oluyor?" (İstanbul 1936, 103. s.) başlığıyla yayınlanır. Bu kitabı TKP'nin yasal yayını sayabiliriz. TKP bu dönemde illegal olarak "ORAK-ÇEKİÇ" isimli merkez yayın organını çıkarmakta ve İspanya iç savaşına her sayının sayfalarında geniş biçimde yer vererek haber ve yorum yazıları yayınlamaktadır. TKP Genel Sekreteri Şefik Hüsnü Deymer, Komintern organlarındadır ve

Avrupa bölgesinde görevlidir. Parti aracılığıyla İspanya'ya giderek Enternasyonal Tugaylar saflarında savaşa katılan gönüllü Türk komünistleri bulunduğu bazı kaynaklarda belirtilmektedir. Bunu Dolores Ibarruri'de, Mehmet Ünal'la yaptığı röportajda bizzat doğrulamaktadır. Hareketimizin tarihinin bu sayfaları, bir inceleme ve araştırma yapılarak henüz aydınlatılabilmiş değil. Aşağıda, Orak-Çekiç'te yayınlanmış yazılardan örnekler aktarıyoruz:

ORAK-ÇEKİÇ Sayı: 10 (19) 10. 8. 1936

(Komünist Enternasyonalının seksiyonu) Türkiye Komünist Partisinin merkez Organı

"FAŞİZMLE, İRTİCA'LA BOĞUŞAN KAHRAMAN İSPANYA PROLETARYASINA TÜRKİYE AMELESİNİN VE EMEKÇİ KİTLELERİNİN KIZIL KARDEŞ SELAMLARI!

Kahrolsun, İspanya halkını kana boğan ve halk cumhuriyetini yıkmağa uğraşan haydut faşist generaller!

Kahrolsun Hitlerler! Gebersin Musulini!

Alman ve İtalyan faşistleri İspanya cumhuriyetinden kanlı ellerinizi çekin!

Yaşasın, İspanya proletaryasının ve emekçi kitlelerinin irticaa karşı yürüttükleri silahlı mücadele!

.....

TÜRKİYE EMEKÇİ KİTLELERİ İSPANYANIN İNKILAPÇI HALKILE BERABERDİR!

Faşizm: harptır, açlıktır, koyu irtica'dır! Faşizm, halk demokrasisinin düşmanıdır. O, proletaryanın kudurmuş gözü kanlı hasmıdır.

İspanyada mürteciler, büyük toprak sahipleri, faşistler; manastırlarla, çiftliklerile emekçi köylüleri soyan papazlar, büyük kapitalistler İspanya halk cumhuriyetini ve demokrasisini yıkmağa kalktılar. Alman ve İtalyan faşizmine satılmış haydut ceneraller "halk cephesi" hükümetini devirmek için ayaklandılar. Bu elleri kanlı cellatlar, İspanya'nın inkılâpçı halk kitlelerini ezmeğe uğraşıyorlar.

Kadın-erkek bütün İspanya proletaryası, emekçi köylü kitleleri; şehirlerin köylerin ezilen halk tabakaları ve inkılâpçı münevverler irticaa, faşizme karşı silaha sarıldılar. Onlar, halk demokrasisinin müdafaası uğrunda çarpışıyorlar. Onlar, faşistlere karşı erkekçe, kahramanca dövüşüyorlar. Onlar, irticaa ve faşizme karşı nasıl çarpışmak lazım geldiğini bütün dünya emekçilerine gösteriyorlar.

Yad ülkeleri soymak, istila etmek, sömürge haline sokmak hırsıla tutuşan Alman ve İtalyan faşistleri İspanyanın inkılapçı halk cumhuriyetini boğmak için katil haydut mürteci cenerallara para ve silah yardımı yapıyorlar. Alman ve İtalyan emperyalist faşistleri İspanya topraklarını istila için vesile arıyorlar.

Türkiyenin emekçi halk kitleleri, siz istilânın ne demek olduğunu gördünüz. Türkiye topraklarına silahlı emperyalist müdahalelerin ne olduğunu hatırlıyorsunuz. Ameleler, inkılapçı münevverler, emekçi halk kitleleri, serbestliği, halk demokrasisini seven herkes -Alman ve İtalyan faşistlerinin İspanya Halk cumhuriyetini boğmak için olan teşebbüslerini protesto edin!

Alman ve İtalyan sefaret ve konsoloslukları önünde toplanın; haykırın:

Harp kundakçıları, inkılâpçı halkın katilleri İspanya Cumhuriyetinden ellerinizi çekin!"

ORAK-ÇEKİÇ Sayı: 10 (19) 10. 8. 1936

(Komünist Enternasyonalının seksiyonu) Türkiye Komünist Partisinin merkez Organı

"Emperyalizme, irticaa ve faşizme karşı kurtuluşları uğrunda çarpışan kahraman İspanya halkına kardeş selamları!

İSPANYA HALKI ESİR DÜŞMEYECEKTİR

Alman ve İtalyan faşist emperyalistlerine satılmış mürteci generallerin ücretli ordularına karşı dört aydanberi İspanya halkı harbediyor. Bu harp milli-inkılapçı bir

harptir. Kahraman İspanya halkı kurtuluş için savaşıyor. Faşist isyancıların üstün gelmesi demek, İspanya'nın iktisaden, siyaseten ve kültürce sönüşü; onun müstakil bir devlet olarak sukutu, memleket halkının Alman ve İtalyan emperyalizmine esir oluşu demektir.

Kahraman İspanya halkı Madrit varoşlarında yalnız, hem aldatılmış ve hem de zor kuvvetile öne sürülmüş Fas askerlerile boğuşmuyor; o yalnız Franko'nun soysuz lejyonlarıyla vuruşmuyor. Kadın-erkek kahraman İspanyol milisleri İtalyan tanklarına, Alman teyyarelerine, İtalyan topçularına, Alman zabitlerine karşı da harbediyorlar. Bütün dünya faşistleri, hele Alman ve İtalyan faşistleri asilere her yardımı yapıyorlar. Onlara boğucu gazlar, yakıcı ve yıkıcı bombalar gönderiyorlar. İspanyayı yıkıyorlar, İspanya halkını kana boğuyorlar.

Buna karşılık, en başta Sovyetler dünyası olmak üzere, bütün ülkelerin proleterleri ve emekçi halk kitleleri İspanya çocuklarına, İspanya kadınlarına ve milislerine yiyecek, giyecek ve para yardımı yapıyorlar. Çünkü,

"İspanya'nın faşist reaksiyonerlerin ezgisinden kurtulması yalnız İspanyolların kendi davaları değil, ileri ve müterakki insanlığın müşterek davasıdır." (Stalin)

"İleri ve müterakki insanlığa" biz de dahiliz. Yabancı esaretin ve ona karşı savaşın ne demek olduğunu Türkiye halkı çok iyi bilir. Biz bu savaşın ateşinden geçtik. İspanya halkının kurtuluş uğrundaki savaşlarına biz de elimizden gelen maddi ve manevi yardımı gösterelim.

KANLI BİR NAZARİYE VE TATBİKATI

"Irk ve içtimai bioloji arşivi" isimli faşist mecmuasında Alman hava nezaretine mensup binbaşı Zuhliyand şöyle diyor:

"Hava bombardımanları ırkların ıslahı için en iyi bir vasıtadır."

Bu barbar faşist bu kanlı "nazariye"yi şöyle devam ettiriyor: "Irki irsiyetleri bayağı ve aşağı olanlar daima şehirlerin alçak mıntakalarında otururlar. İrsiyetleri yüksek soydan olanlar şehirlerin yüksek semtlerinde yaşarlar...Hava hücumlarından daha ziyade halkın bayağı tabakaları zarar görür. Çünkü, halkın en kesif olduğu mıntıkalar daha ziyade bu bayağı unsurların sığındıkları inlerle doludur.... Hava bombardımanları bu inleri temizler..."

Gazetelerin İspanyaya ait verdikleri haberlerde şu satırlar var:

"Âsi teyyareler Madritin amele mahallelerini bombalamışlardır... 15 âsi teyyaresi şehri bombarduman etmiştir. ..Amele mahalleleri yanıyor...7 âsi teyyaresi düşürülmüştür. Düşen bombarduman teyyareleri "Yünkers" ve "Haynkel" markalı Alman teyyareleridir...Düşürülen teyyarelerin pilotları Alman faşistidir..." Alman faşistlerinin "ırk nazariyesi" işte böyle tatbik ediliyor...

MADRİT'İN "DÜŞMESİNİ" BEKLEYENLER

Sakaryada, Haymanada, Dumlupınarda, Altuntaşta, Afiyonun sarp ve yalçın yamaçlarında emperyalizmle, istila ordularıyla; Konyada, Zilede, Bursa, Kocaeli ve Balıkesir semtlerinde mürteci Delibaşlarla, Anzavorlarla -kahraman Türk milleti kurtuluş için, zafer için, müstakil ve müreffeh Türkiye için çarpışırken emperyalizmin, irticaın ajanları ortalığa hed gün şu havadisi yayarlardı: "Ankara düştü...Ankara düşüyor..."

İnkılapçı Türk halkının istiklâl aşkını baltalamağa matuf olan bu ses -irticaın, esaretin, geriliğin sesi idi. Bu sesin tıpkısını, bu havadisin aynisini yine duymağa başladık. Hemde kimden, Cumhuriyet gazetesinin havadis başlıklarından: "Madrit düştü...Madrit düşüyor..."

Madrit düşebilir. Fakat bunu arzu edenlerin sevinci, İzmirin, Bursanın, Eskişehirin düşmesinden zevk duyanların sevinci kadar sürmeyecektir. Kahraman İspanya halkı muzaffer çıkacaktır!

Dolores Ibarruri

"La Pasionaria"

ONURLU BİR YAŞAM

MUTLU BİR YAŞAM İÇİN SAĞLAM BİR İNANÇ GEREKLİDİR!

İspanya İç Savaşının 50. yılı nedeniyle Dolores İbarruri (La Pasionaria) ile Madrid'te kucaklaşma...

Mehmet ÜNAL

Eet, o!

Görür görmez tanıdım o'nu. Şimdiye dek yalnızca fotoğraflarından tanıyordum...

Dolores Ibarruri (La Pasionaria) bembeyaz saçları, siyah ama matemli bir duygu vermeyen temiz giysisi, elinde bir tükenmez kalemle, çalışma masasının başında oturuyordu... yanında 1930'lu yıllardan beri hep birlikte oldukları, arkadaşı, dostu, yoldaşı İrene Falcon... oturduğu koltuğun sağ tarafında bulunan üç katlı rafın üzerinde ve çevresinde, kendisine verilen hediyeler... arkasındaki duvarda Newcastle Tiyatrosunun bir afişi: PASIONARIA. Bu tiyatro Dolores Ibarruri'nin yaşamını sahneye uyarlamış...

Önce bir duraksadım. Odaya girer girmez olduğum yerde kalıvermişim... telefonla görüştüğümüz, bu görüşme için bizimle ilişki kuran, dış ilişkiler sorumlusu Josè Manuel'in uyarısıyla irkildim.

Josè beni Ibarruri'nin yanına götürerek tanıştırdı. İri, sıcak ellerini tuttum. Bir süre böylece kaldık. "Sen demek, büyük şair Nazım Hikmet'in ülkesinden geliyorsun?" diye sordu.

Düş mü görüyordum, yoksa bu olanlar gerçek mi? diye düşünmeden edemedim. Hiçbir şey konuşmadan öylece duruyordum.

Fotoğraf aygıtım elimde, öyle sessizce durmuş kendisini seyrediyordum. Aslında amaçlarının en başlıcası, La Pasionaria'yı fotoğraflamaktı... günlerce, hangi film, hangi aygıt diye kafa yormuştum... Sonunda Leica ile, kendisini hiç rahatsız etmeden, flaş kullanma edepsizliği göstermeden fotoğraflamakta karar kıldım.

Onun fotoğraflarını son çeken bir kişi de olmak istemiyordum. Hatta, bunu düşünmenin bile çok acı olduğunun bilincindeydim... ama yaşamın birçok günlerden oluştuğu bir gerçek ve ben, her yaşadığım gün, kendimi dinleyebilmek isteğindeyim... işte bu karşılaşma günü de, benim yaşamının en önemli günlerinden biri... ve ben bunu tüm varlığımla yaşıyorum. Deklanşöre her basışımda, bir tarihi anı saptayacağım...

Dolores Ibarruri: Çehresindeki her çizgide 91 yılı okuyan anlamda bir

duygu... ve o'nda, yolunun sonuna geldiğine dair hiçbir iz görülmüyor... ancak uzun bir yol katettiğini anlamakta kimse güçlük çekmiyor... "Fotoğraf aygıtı, gözden daha fazlasını görüyor." demişti bir fotoğrafçı arkadaşım. Şu an ben, fotoğraf aygıtına gerek duymadan, kendisini izlemek istiyorum. Aygıtımla, ayrıntılarıyla birlikte Ibarruri'nin, ellerinde, çehresinde yazılı tarihi görebileceğime inanamıyorum... yaşlı ama genç, enerjik bir görünümü var. Bilgi dolu, hüzün ve duygu dolu bir çehre... yılların deneyimini üzerinde taşıyan bir çehre... canlı bir tarih karşımda oturuyor...fotoğraf çekmeyi unutmuşum...

İşte böylesi durumlarda, her zaman bir dost yardımıma koşuyor. Josè Manuel'in uyarısıyla fotoğraf çekmeye başlıyorum... sonra benim bu etkiden doğan heyecanımı dışardan seyreden ve Ibarruri'yi sık sık gördüğü için heyecanı biraz yatışkın olan Josè Manuel, temiz ingilizcesiyle, fotoğraf aygıtını istiyor ve Dolores ile bana ikimizin fotoğraflarını çekeceğini söylüyor...

Bu durum bana, yıllar önce bir fotoğrafçının başından geçenleri anımsattı:

Einstein, "İzafiyet Teorisini" ispatlamak istediğinde, dünyanın dört bir yanına, fooğraf çekmeleri için fotoğrafçılar gönderilir. Bu fotoğrafçılardan biri, Einstein'in teorisini gerçekte görünce, heyecanlanarak deklanşöre basamaz. Ve bu fotoğrafçının bulunduğu bölgeden, bu büyük anın fotoğrafları gelmez.

Bir anlamda eş örnek...uzun bir yolculuktan sonra, heyecanlanarak fotoğraf çekmeyi unutmam ve tek kare negatifsiz geriye dönmem... sanırım çok bencil bir tavır olarak nitelendirilebilirdi...

Ayrıca, şanslıydım. Çünkü Josè Manuel, dünyanın birçok ülkesinden, iç savaşın 50. yılı nedeniyle birçok gazetecinin Ibarruri ile görüşmek istediğini, ancak Ibarruri'nin herkesle görüşemediğini anlatmıştı... Özellikle, Türkiye'den yalnızca benim fotoğraflamama, kendisiyle konuşmama, duyduğu sevinci anlatmıştı... Dolores'e, bir Türk fotoğrafçısının geleceğini haber verdiklerinde, duraksamadan kabullendiğini, Türk halkı ile, iç savaşa dek uzanan anılarının bir kez daha tazelendiğini anlatmıştı...

Daha sonra çantamdan, İspanya'ya birlikte götürdüğüm Düşün dergilerini çıkartarak, Dolores Ibarruri'ye ayrılan sayfayı gösterdim. Dolores, sayfayı özenle inceledi. Dergiyi daha sonra Irene Falcon'a verdi. Irene Falcon derginin diğer sayfalarında Alberti, Gullien gibi tanıdıkları isimlere rastladığında, derginin o sayfalarını, heyecanla Dolores'e gösteriyor. Hepsi tanıdıkları isimler, dahası, hepsi Ibarruri ve Falcon'un ar-

Dolores Ibarruri 20'li yıllarda ve 1931 yılında

Dolores Ibarruri evinin balkonunda. 1931

kadaşları, iç savaşta birlikte savaştılar...

Genç bir kız elinde bir kahve tepsisiyle odaya giriyor. Kahve heyecanımı yatıştıracak mı?

Dolores, Türkiye'yi anlatmamı istiyor. "Nazım'ı Türk halkı mutlaka çok seviyordur?" Daha sonra Nazım'ın, İspanya için yazmış olduğu şiirin türkçesini dinlemek istiyor. Şiirin tamamını belleğimde saklayamadığıma çok üzülüyorum.

.....

Karanlıkta kar yağıyor.
Sen Madrid kapısındasın.
Karşında en güzel şeylerimizi
ümidi, hasreti, hürriyeti
ve çocukları öldüren bir ordu.

....

Bu kadarını söyleyebildim. Ve bu şiirin bir mısrasında "No Pasaran!" yazdığını anlattım. Josè Oliver -şair arkadaşım- şiiri ispanyolcaya çeviriyor.

Suskunluk...

Dolores Ibarruri, "No Pasaran!", İspanya halkının, faşist saldırganlara karşı, barışı, demokrasiyi korumak için, bir savaş çığlığı olduğunu anlatıyor...

Benim yaşımın iki katından daha fazla politik yaşamı olan, İspanyol halkının savaşım geleneklerini çok iyi bilen, ona yön veren bir insanla yanyana olmanın mutluluğunun bitmemesini istiyorum... gördüklerimi, hissettiklerimi herkese anlatmak istiyorum... hem niye kendime saklamak gibi bencillik içine gireyim ki...

İspanya iç savaşı sırasında, Abraham Lincoln Taburu ile, Amerika'dan iç savaşa, savaşmaya gelmiş Türklerin elini sıkmış olmaktan büyük mutluluk duyan Dolores Ibarruri ile birlikte olmaktan o kadar mutluyum ki, o'nun elini sıkmış olmaktan, o'nunla yanyana oturup konuşmaktan o kadar kıvançlıyım ki, bu görkemli an bitmesin diye umutlanmak istiyorum...

91 yaşına aldırış etmeden, "emekliye ayrıldım" gibi bir duyguyu yüreğine yerleştirmeden, her gün parti bürosuna gelen, 1 Mayıslarda, barış yürüyüşlerinde, genç nesillerle elele yürüyen, bu insanın gençliğin yoluna ışık saçmakta devam ettiğini kendisinden öğreniyorum...

En büyük gücü, yaşadığı olayları unutmamasından, üzüntülü ve

umutsuz geçen genç kızlık dönemlerini, dahası halkının yaşamını, nasıl sömürüldüğünü unutmamasından aldığını söylüyor . Politikadaki yaşamın sürekliliğini kazanabilmesi için, bu denli hassas olunmasını, başarının bununla orantılı olduğunu anlatıyor...O'na göre, sömürünün kaynağının gökyüzünde değil, yeryüzünde aranması gerekiyor... yarını anlatıyor... her zaman ön saflarda yerini alan, sesi kadının, erkeğin, gençliğin, çocukların, insanların yüreğinde olan bu insan... milyonlarla birlikte, milyonların içinde...

Dolores Ibarruri, Nato üyeliği için yapılan halk oylamasında verilen 7 milyon karşı oya, güvencesini açıklamaktan büyük gurur duyuyor...

40 yıl boyunca özlemini çektiği ülkesine, 1977 yılında geri döndüğünde, İspanya işçi sınıfı, ülkesinin üzerinden kara bulutların dağıldığını, yepyeni, pırıl pırıl bir güneşin açtığını muştuluyor...

Yıllar önce, Dolores Ibarruri'nin kendi sesinden "Sürünerek yaşamaktansa, başı dik ölmek yeğdir! No Pasaran!" belgilerini duyanlar ve halen yaşayanlar, Ibarruri'yi unutamıyor. Genç nesil "Büyük insan!" diye yanıtlıyor sorularımızı... Malaga'lı köylü Juan Agüera: "O'nun adını her duyduğumda, yüzünü her gördüğümde, ağlayasım geliyor." diyor ve şu an 86 yaşında, okuma yazma bilmeyen, yaşamının 40 yılını Fransa'da sürgünde geçiren, bu adsız kahraman, bizim yanımızda, "utanma" kavramını reddedercesine, göz yaşlarını bizden gizlemiyor.

Nazım, "anlamak başka" demişti. Biz yeni nesil tüm bunları yeterince anlayabiliyor muyuz? diye bir soru takılıyor aklıma...

Bu sıcak karşılaşma, odaya ilk girdiğimde üzerime çullanan heyecanı ortadan kaldırdı. Yeryüzünün bu büyük kişiliğinin, benimle oğluyla konuşur gibi konuşması heyecanımı yatıştırdı...

Şimdi, şu satırları kâğıt üzerine dökerken, bir hasret kaplıyor içimi... bir çiçek açıyor içimde, biriken kinlerin yükselen haykırışlarını dile getiren... elbette, elbette bizler de bir mutluluk yaşayacağız... çatırdıyor yüreğim, çatırdıyor yürekler... o, en güzel mutluluklara gebe yürekler...yalnız olmadığımızı, umutsuz olmadığımızı anlayabilmek...

Dolores Ibarruri, kendisini tanıyon herkese selamını iletmemi rica etti. verilen sözü tutmamak olmaz. Madrid'ten, Dolores Ibarruri'den selamlar getiriyorum ülkemize...

"No Pasaran!"

Mehmet ÜNAL

Çocukları Amaya ve Ruben ile. 1931

Dolores Ibarrruri Yaşadığı Mahallede Çocuklarla. 1931

"Estampa" gazetesinin 197. sayısında Dolores Ibarruri ile yapılan Röportaj. Madrit. 17. 10. 1931
P. C. E. Kurucuları: Focunda Perezagua, Virginia Gonzales, Vicente Arroyo, Daniel Anguiano, Dolores Ibarruri, Rafael Milla, Isidoro Acevedo, Leandro Carro ve Antonio Garcia Quesido

FUNDADORES DEL PCE

Una terrible bolchevique

La leader comunista Dolores Ibarruri.

La Pasionaria

Dolores Ibarruri Köyünden kadınlarla çamaşır yıkarken. 1931

P. C. E.'nin IV. Kongresi. Sevilla. 17 Mart 1932
PCE Merkez Komitesi Organı "Mundo Obrero" (İşçi Dünyası) Gazetesinin Redaktörü olduğunu belirten gazeteci kartı. 1934

Dolores Ibarruri Milletvekili olarak Parlamento'da ünlü konuşmasını yaparken. 1936.

Dolores Ibarruri. Bir mitingte konuşurken. Madrit. 1936.
***"Düşünün ki yiğit dulu olmak, korkak karısı olmaktan onurludur."* Kadınlara yaptığı konuşmadan. Valencia. Kasım 1936.**

Isabel de Palencio, Pasionaria'yı Modelo Hapisanesinde ziyaret ediyor. Madrit 1936 (yukarda)
Bir gurup anneyle görüşürken. 1936 (aşağıda)

Asturya'nın devrimci yiğitleri maden işçileriyle beraber. 1936.

Savaş cephesinde bir milis grubunun arasında.

Madrid'i savunurken. 1936
"Non Passaran!" "Geçemeyecekler!"

Cephede Francisco Anton ile

Cephede General Walter ile

Nehru ile birlikte. Barcelona. 1938
Ortak düşmanımız Emperyalizme ve Faşizme karşı
Sömürgelerin ve Proletaryanın kurtuluşu için omuz omuza mücadele

Guaddorama cephesinde Karol Swierczewski ile

Savaş cephesinde General Walter ve Francisco Anton ile
"Diz üstü çökmüş yaşamaktansa, başı dik ayakta ölmek yeğdir!"

Dünyanın tüm anaları ve kadınları, halkların üzerinde korkunç bir tehdit dolaşıyor: Bu, savaş tehlikesidir. Demokratik ülkelerdeki analar ve kadınlar size büyük bir sorumluluk düşüyor. Halkımız yenilirse -ki bunu kabul edemeyiz ve böyle bir sonucu hangi fedakârlık pahasına olursa olsun önlemeye hazırız- bir dünya savaşı, hiçbir halkın dışında tutulamayacağı bir savaş hızla korkunç bir gerçekliğe dönüşecektir.

Katolik, protestan kadınlar, tüm eğilimlerden, tüm ırklardan, tüm dinlerden kadınlar, İspanyol analarının çektiği acıyı düşünün. Yardımımıza koşun! Bunu çeşitli biçimlerde yapabilirsiniz. Düşman bombaları yakıp yıktığı için başlarını sokacak bir dam altı, bir evi olmadan acımasız koşullarda yaşamaya zorlanan çocuklarımızın ve kadınlarımızın kederli çağrılarına kulak tıkamayın.

17 Temmuz 1938 tarihli ***Frente Rojo****'da çıkan yazısından:* ***"Dünyanın tüm ülkelerindeki kadınlar ve analara çağrı."***

Yarımadamızın en güzel bir yöresinin dağlarında ve ovalarında yabancı dillerde konuşmaların ve işgal ordularının yeni saldırıya hazırlanan gürültülü seslerinin işitildiği şu hayati anlarda, Kasım'ın* ve her günün Madridlileri, yoldaşlar, dostlar, tüm İspanyollar: Katalonya için görev başına! Katalonya'yı kurtarmak Madrid'i kurtarmak, İspanya'yı kurtarmaktır!

17 Ocak 1939'da ***Frente Rojo****'da yayımlanan yazısından:* ***"Katalonya'yı kurtarmak, İspanya'yı kurtarmaktır."***

(*) Madritliler Kasım 1936'daki faşist saldırıyı yiğitçe püskürtmüşlerdi.

Son Ocak ayında Edgar Andrè Taburu, köyde bulunan Halk Cephesiyle bir festival düzenledi. Hava soğuk ve yağmurluydu. Köy meydanına bir sahne kuruldu. Bu sahneden bir çok konuşma yapıldı. Sonra dört adet sandalye yerleştirildi. İki İspanyol gitarlarıyla, diğer ikisi götarsız oturdular. Gitarlar çalmaya başladı ve adamlardan biri burnundan çıkardığı bir sesle flemenko söylüyordu. Güfte olarak sürekli aynı kelimeleri yineliyordu:

"La Pasionaria, La Pasionaria..."

Köylülerin alkışları ve bağırışlarıyla kesilene dek değişik tonlarda söylemesini sürdürdü.

Pasionaria, yalnızca komünist ve iyi bir konuşmacı olarak tanınmıyordu, aynı zamanda halk içinde anaçlığı ile de seviliyordu, ve bu saygınlığıyla, flamenkodan kalblere ulaşıyordu.

Ludwig RENN*. Im Spanischen Krieg. Morelia. Berlin, 1977*

O, Orihuelalı, çocuk çehreli, gözleri iyilik ve zekayla parıldayan köylü gence derin bir sevgi duyardım. Onu cephelerde, askerler arasında bir kültür milisi olarak savaşırken ve onlara sabahın zevkini, buğday tarlalarını, çiçekleri anlatan dizelerini okurken tanıdım. Ve büyük çoğunluğu köylü olan askerler onu anlıyorlar, seviyorlardı; bir kardeş, insana olağanüstü yeteneğiyle daha iyi bir gelecekten, adaletten ve sevgiden sözeden bir kardeş gibi seviyorlardı.

Anılar'ında Miguel Hernandez *üzerine söylediklerinden.*

Eğer gerici ve faşist güçlerin seçim yenilgisinden sonra uysallıkla vazgeçeceğini düşünen varsa, yanılıyor. Asturias işçileri, uyanık olun! Gericilik pusuda bekliyor. Her yerde komplolardan, faşist darbelerden söz ediliyor. Hazırlanın, silahlarınızı bulundukları yerden çıkarın, cephanenizi hazır tutun.

Eğer Halk Cephesi'nde gerçekleşen birliği bozmuş olsaydık, demokratik güçler, özellikle işçi sınıfı, yalnızca Ekim'deki gibi* şanlı bir yenilgiye değil, ülkemizde faşist bir rejimin yeniden kurulmasına yolaçacak korkunç bir yenilgiye uğrayacaktı. Almanya, İtalya, Avusturya, Portekiz işçilerinin acı tecrübeleri, hazince anlam yüklü ve öğreticidir.

Bir işçi topluluğuyla konuşmasından. Oviedo, 5 temmuz 1936.

(*) Ekim 1934 Asturias ayaklanması (çev.) Bilindiği gibi Almanya'da Naziler 1933'te işbaşına geldiklerine, İtalya'da Mussolini 1922'den beri yönetimdeydi. İspanya'nın komşusu Portekiz'de ise Salazar faşizmi yerleşmişti.

Halkımız fazlasıyla yiğittir, ama yiğitlik yetmez. İsyancıların silahlarına toplar, tüfekler, uçaklarla karşı koymak gerek. Savunduğumuz, özgürlük ve barış davasıdır. Kavgamız için, hayatımızı, özgürlüğümüzü savunmak için, isyancıların korumasız şehirlerimize saldırıp, kadınlarımızı ve çocuklarımızı katletmelerini önlemek için uçaklara ve toplara ihtiyacımız var. Özgürlüğü ve barışı savunmak için bize silah gerek!

Paris'te İspanya Halkıyla Dayanışma Mitingindeki konuşmasından: ***"İspanya Halkı Diz Çöküp Yaşamaktansa Ayakta Ölmeyi Tercih Ediyor."*** *8 Eylül 1936.*

Ben, madenci kızı, madenci karısı ve Asturias madencilerinin temsilcisi Dolores İbarruri, dün Gonzales Pena'nın yaptığı gibi, Hükümete Katalonya Birleşik Sosyalist Partisi ve İspanya Komünist Partisi'nin içten, derin ve koparılmaz bağlılıklarını sunuyorum. Demokratik-parlamenter Cumhuriyeti savunmak için; faşizmi ezmek için, sayın temsilciler,

Dolores Ibarruri ve Irene Falcon Paris'te Fransız Komünist Partisi yöneticileri Maurice Thorez ve Jean Cathelas ile. Mart 1939.

sayın başkan, Komünist Partisi'nin koparılmaz, içten ve derin bağlılığını sunuyorum.

Cumhuriyet Meclisi (Cortes)in, faşist ayaklanmadan sonra 1 Ekim 1937'de Valencia'da yeniden toplandığında yaptığı konuşmadan.

Madrid silahlanmalıdır ve Madrid gibi Cumhuriyete sadık tüm İspanya silahlanmalıdır. Silahlanmaktan söz ederken yalnızca dış görünüşü, üniforma giymek zorunluluğunu kastetmiyorum. İçeriğinden, bilinçli çalışma, sorumluluk, disiplin, yaşanılan anın gereklerine uyma, savaşın gerektirdiklerini yerine getirme zorunluluğundan söz ediyorum.

Ama nasıl? diye soranlar olacak: Hepimiz asker mi olacağız? Evet, baylar! Hepimiz asker olacağız, çünkü hepimiz savaşta olan bir ülkede yaşıyoruz, halkımızın özgürlüğü, ilerlemesi ve demokrasi, yuvalarımızın huzur ve refahı bu savaşın sonucuna bağlıdır...

Tek cümleyle: savaşı hissetmek gerek, savaşmak gerek!

*25 Eylül 1936 tarihli **Mundo Obrero**'daki yazısından: **"Savaşı hissetmek gerek!"***

Halkımızın sürdürdüğü savaş yalnızca İspanya'nın bağımsızlığı ve bütünlüğü için verilen bir savaş değildir. Bu, barbarlığa karşı savaştır, demokrasi için savaştır, barış için savaştır, tüm dünyayı kanlı sultası altına sokmak isteyen uluslararası faşizme karşı savaştır...

*17 temmuz 1937 tarihli **Frente Rojo**'daki yazısından: **"Asturias Halkına: Direnin, direnin!"***

"Onu bir işitebilseydin... Verdiği haber, onda bu dünyaya ait olmayan bir ışıkla göz kamaştırırdı. Sesinde söylediklerinin doğruluğunu duymak mümkündü... Benim için savaşın en iyi anlarından birisi, o, inanç, sevecenlik ve doğrunun karıştığı büyük sesi duyduğum andı. Şefkat ve inanç onda, halkın gerçek bir aziziymişçesine parlıyordu. Ona La Pasionaria* deseler de."

Ernest HEMİNGWAY

(*) Tutkunun Çiçeği.

Leopoldo Alas Argüelles, "Clarin"in oğlu, kurşuna dizildi. Bu, tutuşan öfkemizin yankısı dünyanın "sağduyu"sunu faşizme karşı ayağa kaldırsın diye tüm rüzgarlara haykırılmalıdır.

Tüm anıtlarımızı yerle bir ettiler, tüm sanat zenginliklerimizi, neredeyse yurdu işgalciye devrettiler, en iyi insanlarımızı öldürdüler.

Leopoldo Alas Argüelles! Seni öldürdüler, onların suçlarını mahkum eden ödünsüz sesini ebediyyen susturmak istediler. Senin zekânın alevi-

ni söndürdüler; adını silmek, seni unutulmanın toprağı ile örtmek, kurbanlar ve şehitler yığını içinde bir isimsiz olarak kaybettirmek istediler.

Senin için de, tıpkı faşistlerin nefretine kurban düşen tüm diğerleri gibi, ölümsüzlüğün kapısını açtılar. Selâm olsun, halkının yanında olmayı bilen aydına!

*8 Nisan 1937 tarihli **Mundo Obrero**'da çıkan yazısından: **"Halkın davasının şehitleri."***

Benim kitleleri heyecanlandıran bir konuşmacı olduğumu söylerler. Bu doğru mu, bilmiyorum. Tek bildiğim bende, sömürülen, hor görülen; tüm mutluluk, sevinç ve haklardan yoksun bırakılan yığınların bin yıllık acısının dile geldiğidir (...) Benim sesimde titreşen aşağılanan, değer verilmeyen, gülmeyi ve sevinmeyi bilmeyen, yalnızca acı ve ıstırabın cefasını tanıyan analar ve kadınların gözyaşlarının nemli yankısıdır.

***Ksenia Sukovskaya**'nın mektubuna yanıt. 1936*

İspanya'da sergilenen Avrupa'nın geleceğidir.

Unutmamalısınız ki, İspanya yalnızca kendi bağımsızlığı için değil, dünyanın özgürlüğü ve evrensel barış için savaşıyor; dünyanın özgürlüğü ve tüm halkların mutluluğu için savaşıyor.

Bugün savaşın saldırganlığı ile yüzyüze olan biziz. Ama İspanyol halkının ezilmesine gözyumulursa, yarın siz, tüm Avrupa kendinizi aynı durumda bulacaksınız. Demokrasinin yenilmesini önlememize yardım edin, çünkü böyle bir yenilginin sonucu, yeni bir dünya savaşı olacaktır.

Paris'te Kışlık Velodrom'daki yaptığı konuşmadan. 8 Eylül 1936.

Pekçok kez söyledik ve en gönülsüz olanı ikna edinceye dek tekrarlayacağız: Falanj ve onun politikasına son vermeye muktedir biricik güç, tüm İspanyolların birliğinden doğan güçtür.

Ülkedeki çeşitli kesimlerin ve sağcı, solcu tüm siyasi güçlerin aktif katılımı olmaksızın yapılacak herşey sonuçsuz kalmaya mahkumdur.

Yalnızca yurtseverliğin biraraya getirdiği ve programı İspanya'nın kurtuluşu ve yeniden canlanması olan gerçek bir ulusal birlik ülkemizi

Dolores Ibarruri Demokratik Anneler Federasyonu'nun toplantısında FKP delegesi Marie Claude Vaillant ile. Estocolmo. 1947

Vietnam Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın önderi Ho Chi Minh ile. Paris 1946

Mundo Obrero

Proletarios de todos los países ¡UNÍOS!

ÓRGANO DEL Comité Central del Partido Comunista de España

No es fanatismo ciego el ilimitado cariño que los comunistas sentimos por Pasionaria, nuestra Secretaria General. Es gratitud consciente por el ejemplo que su vida puesta por entero al servicio de la clase obrera y del pueblo, nos presta como guía luminosa para la vida y la actividad del Partido y cada uno de sus militantes.

Una gran dirigente revolucionaria

CON ternura proletaria, con acendrado cariño y nuestra más profunda gratitud por lo mucho que le debemos en nuestra formación revolucionaria, celebramos el 52 cumpleaños de nuestra querida Secretaria General, Dolores Ibarruri.

EN todas las latitudes del planeta [illegible]

[illegible]

[illegible]

DOLORES, HIJA DE LA CLASE OBRERA [illegible]

[illegible]

Gizlilik yıllarında yayınlanan Mundo Obrero (İşçiDünyası) Gazetesinde Dolores Ibarruri üzerine bir yazı.

Falanj'ın çektirdiği cefadan kurtarabilir ve tüm İspanyollar için barışın, birlikte yaşama ve karşılıklı saygının yolunu açabilir. Unutulmamalıdır ki, bu birliğin kurulmasındaki her gecikme Falanj'ın kazancınadır.

4 Mayıs 1943 tarihli ***Mundo Obrero****'daki yazısından.*

Temelinden Basklı
Contabrico rüzgarları gibi savaşkan
kömür işçilerinin,
işçilerin ve köylülerin anası
Gallarta demiri gibi sağlam
ve saygın memleketim Orozco'nun
meşe ağaçları gibi.

Blas de OTERO *Bilbao, 1977*

"Şimdi senin rüzgarın geldi,
halkının rüzgarı,
Dolores'in çehresi
zaferin adımları
ölümsüz İspanya'mız için."

Pablo NERUDA

Evet, evet, evet...Dolores Madrid'te!

Bu haykırış Franco'nun öldüğü ama frankizmin kıyasıya karşı koyduğu 1975'ten 1977'ye solun tüm gösteri ve eylemlerinde duyuldu. Pasionaria'nın dönüşü demokrasi yolunda vazgeçilmez bir kilometre taşını oluşturdu.

Kırk yıla yakın bir sürgünden sonra, bir Aeroflot uçağı Barajas havaalanına yaptığı olağan bir seferinde, yarım yüzyılı aşkın bir süredir-şimdi yeniden kazanılmış olan özgürlüğün sembolü olmuş kadını getirdi. 82 yaşındaki Dolores, kızı Amaya ve 1932'den beri hep yanında olan yoldaşı, dostu, sekreteri İrene Falcon'la birlikte Madrid'e dönüyordu.

Birkaç hafta içinde Halk Cephesi zamanından tanıdığı kentleri dolaştı. Euskadi'deki ilk mücadele yıllarını, kocası Julian'ı ve çocuklarını anmak üzere Gallarta'ya çok yakın olan Bilbao'ya gitti...Onu 1939'da Afrika kıyılarına taşıyan askeri uçaktan gördüğü son İspanya kenti olan Ailcante'ye döndü. Ve özellikle de Asturias'a, 1934'den sağ kalanları kucaklamaya, 40'lı yılların gerilla savaşçılarını anmaya, ama aynı zamanda bugüne de katkıda bulunmak üzere, 1936'da bu madenciler bölgesinin temsilcisi olarak girdiği Cumhuriyet Meclisi'ndeki yerini bir kez daha kazanmaya gitti...

Şimdi 90 yaşında; daha yaşarken efsaneleşmişken, hayatı ve mücadelesine layık bir saygı toplantısı düzenlenirken, o her zamanki gibi partisi ve İKP'deki odasında, işlerinin başında; madenci kızı, madenci kardeşi, madenci karısı ve madenci anası olarak.

Aralık'ta 83. yaşını kutladı. Fotoğraf çektirmekten çekinmesinin son bir cilve olduğunu, kendisini yaşlı ve çirkin bulduğunu söylüyorlar. Oysa o hep, boyasız, mücevhersiz, siyahlar giyinen sade bir kadın oldu. Bugün iki küçük ve antika inci küpe kulaklarını süsler ve koyu renkli giysisinin bir tarafında küçük beyaz çiçek desenleri görürsünüz. Dolores İbarruri bir yıldır İspanya'da Madrid'te kısa süre önce kiralanmış, döşeli modern bir evde oturuyor. Şimdi doğduğu Gallarta, kocası ile yaşadığı Somorrostro, kırk yıllık sürgünü geçirdiği Paris, Moskova ve Prag uzakta kaldı.

Rosa MONTERO, *1979*

İKP'nin 11. Kongre'sini açarken, 63 yıl önce onun kuruluşuna katılan, tüm kongrelerinde yer alan, Marksist ilkeler, bilimsel sosyalizm ve işçilerin hakları temelinde birlik hakkını sürdüren ve savunan beıı, yiğit ve savaşçı partimizin verdiği uzun, sürekli ve inanılmaz güçlükteki mücadelede düşen pekçok yoldaşımızı en derin duyguyla anıyorum.

Ülkemizin sosyalist geleceğine olan inancı ve güveni bir an olsun yitirmeden, Partimle birlikte ileri adımları ve geri gidişleri, zaferleri ve yenilgileri yaşadım.

Bugün zorlu bir tartışma içindeyiz. Ama doğru politikaya dayalı birliğin yolunu bulacağımıza eminim.

Geçmişimiz, Partimizin yargılamalar ve işkence karşısında dimdik duran erkek ve kadınların şanlı tarihi tüm komünistler için kalıcı bir değer oluşturuyor.

Ama hayat durmuyor. Herşey hareket halinde, herşey değişiyor. Teorimizi, politikamızı ve savaşımızı, Lenin'in bize öğrettiği gibi yaşadığımız somut koşullara uyarlamayı bilmek ve sekterliği, hayatın geride bıraktıklarını aşarak, seçtiğimiz hedefe -sosyalizm ve barışa- doğru yürüyerek, geleceğe ilerlemek: yolumuz budur ve insanlığın kurtuluşuna giden tek yoldur.

Dolores IBARRURI

"La Pasionaria'dan söz ettiğimde, ona dünyanın en güzel kadını dediğimde, 83 yaşında olduğunu biliyorum, ama onunki bir iç güzelliğidir."

Melina MERCOURİ

Gizlilik dönemlerinde kullandığı pasaportları

SEÑAS PERSONALES.-(SIGNALEMENT)

Profesión (Profession): Maestra
Estado civil (Etat civil): casada
Lugar y fecha de nacimiento (Lieu et date de naissance): Avila 1-6-1896
Domicilio (Domicile): Santa Teresa, 8
ESPOSA (Epouse):
Profesión (Profession):
Lugar y fecha de nacimiento (Lieu et date de naissance):

HIJOS MENORES DE 15 AÑOS (Enfants de moins de 15 ans)
NOMBRE (prénoms) EDAD (Age) SEXO (sexe)

Pagina (Epouse)

Firma (Signature): María Pardo

Firma (Signature)

DIRECCION GENERAL DE SEGURIDAD
15 FEB 1973
PASAPORTES

El Director General (Le Directeur Général) P. D.
JESUS VICARDO PINEY

SEÑAS PERSONALES.-(SIGNALEMENT)

Profesión (Profession): Profesora
Estado civil (Etat civil): Casada
Lugar y fecha de nacimiento (Lieu et date de naissance): Madrid 15-12-1895
Domicilio (Domicile): Fuencarral-10
ESPOSA (Epouse):
Profesión (Profession):
Lugar y fecha de nacimiento (Lieu et date de naissance):

HIJOS MENORES DE 15 AÑOS (Enfants de moins de 15 ans)
NOMBRE (prénoms) EDAD (Age) SEXO (sexe)

Pagina (Epouse)

Firma del titular (Signature du titulaire): Carmen Coste

Y de su esposa (Et de son épouse):

DIRECCION GENERAL DE SEGURIDAD
26 JUN 1974
PASAPORTES

El Director General (Le Directeur Général)
Fernando M. González

Noms : CHARRÉ
Epouse BRUNET

Prénoms : HÉLÈNE MADELEINE GEORGETTE

Né le : 31 DECEMBRE 1900
à : ST. SAVIN -VIENNE

Nationalité : Française
Domicile : 79, AVE FRANCIS DE PRESSENSÉ CHAMPIGNY -SEINE

Signes particuliers :

Taille : 1 M 69

Signature du titulaire :

Carte établie le : 21 MARS 1962

Le Préfet de Police

SIGNALEMENT
Description

Taille : 1,69 M
Height

Couleur des yeux : Marron
Colour of eyes

Signes particuliers :
Special marks

* * *

ACCOMPAGNÉ DE — ENFANTS
Accompanied by — children

Noms Surname | Prénoms Christian names | Date de naissance Date of birth

PHOTOGRAPHIE DU TITULAIRE
de ses enfants Photographies des enfants
Photograph of the bearer (and of children if any)

Signature du titulaire
Signature of bearer

Dolores Ibarruri PCE'nin VI. Kongresinde. Prag. 1960

Moskova'da Konstantin Simonov ile (Yukarda)
İlya Ehrenburg ve Mareşal Timosenko ile (altta)

Fidel Castro ile. Havana. 1963

La Pasionaria'nın 80. Doğum günü kutlaması. Roma 1975

İspanya'ya dönmeden önce son kez Kızıl Meydan'da. 1977

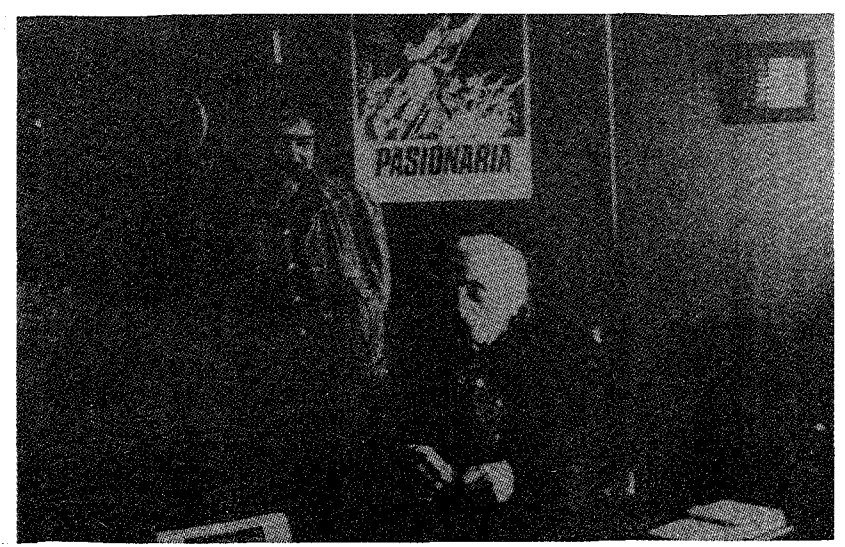

Şair Rafael Alberti ile.
Madrit. 13 Temmuz 1977

Özgürlük savaşçılarının Uluslararası Gönüllüleri, *Enternasyonal Tugaylar*'ın ve adına marşlar düzenlenmiş efsanevi *Beşinci Alay*'ın armaları.
İspanya'da faşizme karşı silahlı direniş, Dünya devrimci hareketinin tarih sayfalarına her milliyetten devrimcinin kanıyla yazılmış en anlamlı, gerçek ve belki de tek *Enternasyonalist Dayanışma* pratiği.
Dolores Ibarruri, *La Pasionaria*, İspanya iç savaşının 50. yılı nedeniyle kendisini ziyarete gelen Mehmet Ünal'ın sorularını yanıtlarken. 1986 (aşağıda)

.....
"İspanya'ya Barselon'a gidelim.
İspanya, Barselon...
Nasıl sustu,
neden sustu Dolores İbarruri Pasionaria?
Sesi güneş gibi bir şeydi kadının.
Hâlâ arar dururum İspanyol radyolarında o sesin benzerini:
kalın
aydınlık
sıcak...
Ben İspanyolca anlamam,
fakat sinsileme bile sövse dinlemek saadetti onu..."

Nazım HİKMET (Memleketimden İnsan Manzaraları)

İSPANYA

kimimiz altmışındadır kimimiz gitti daha ötelere kimimiz bir avuç kemiktir çoktan
İspanya gençliğimiz
İspanya bir kanlı güldür göğsümüzde açılmış
İspanya arkadaşlığımız ölümün karanlığında
İspanya arkadaşlığımız aydınlığında altedilmez umudun
ve koca zeytin ağaçları yırtık pırtık ve toprak sarı ve toprak kırmızı ve delik deşik
kimimiz altmışındadır kimimiz gitti daha ötelere kimimiz bir avuç kemiktir çoktan
39 da düştü Madrid
acı tatlı neler gelip geçti o gün bu gündür başından insanoğlunun
İspanya 39 da düştü
öfkeli sıcak sesi geliyor Asturya mâdenlerinden 62'de
Bilbaoda aydınlığı altedilmiyen umudumuzun
İspanya gençliğimizde İspanya gençliğimizdir
İspanya alın yazımızdadır hepimizin

Nazım HİKMET (20 Mayıs 1962 Moskova)

DOLORES IBARRURI (LA PASIONARIA) İLE SÖYLEŞİ

Mehmet ÜNAL

-Çok genç yaşta politik yaşama atıldınız. Neden politikacı oldunuz?

-Politikaya karşı ilgi, ben daha çok küçükken içimde uyanmağa başladı. Kömür işçilerinin torunu, kızı ve kızkardeşleri olarak Gallarta'da kömür işçilerinin yaşadığı mahallede doğdum ve daha çocukken, işçilerin ağır yaşam koşullarından ve sömürülmelerinden doğrudan etkilendim. 1903 yılında, henüz 8 yaşımdayken, kömür işçilerinin önemli genel grevini yaşadım: Güvenlik kuvvetleriyle çatışmalar, barikatlar, sıkıyönetim ve maden sahiplerinin anlaşmaya yakınlaşmak istemeyen zalim tavırları...

Benim yaşadığım mahallede, diğer gençlerle birlikte gittiğim işçi merkezi bulunuyordu. Orada devrimci türküler öğreniyor, militan işçileri dinliyorduk. Politik toplantılardan çok hoşlanıyordum. Değişik politik grupların liderlerinin konuşmalarını -o zamanlar ne demek istediklerini iyi anlayamamama karşın- çok beğeniyordum. Çok okuyordum. Ve büyük Ekim devrimi -bu büyük olay- halkım için hakça, demokratik ve sosyalist bir düzen elde etmek için, içimde etkin olarak politik savaşıma katılma isteğini kuvvetlendirdi.

-Politik yaşamınızın yanısıra, annelik görevinizi de yerine getirmek zorunda kaldınız. Hangi kişisel güç bu iki görevi yapabilmenize yardımcı oldu?

- Hem anne olmak hem de politik yaşamda etkin olmak gerçekten çok ağır bir görev. Bir işçi için çok daha zor. Aynı zamanda, kendi çocuklarınızın geleceği için, yeryüzünün tüm çocukları için savaşabilmek, gönüllülük, özveri ve politik uğraş için gerçek bir tutku gerektiriyor. İşte o zorlu günlerde, kömür işçisi olan kocam hapisteyken, Ekim devriminin etkisiyle, devrimci türküler söyleyerek kızım Esther'in beşiğini salladığımı hâlâ anımsıyorum.

- Politik savaşımınızda karşılaştığınız yenilgilere karşın, savaşım gücünüzü hiçbir zaman yitirmediniz. Genç nesillere bu sırrı açıklar mısınız?

- Sır? İnancıma göre, benim kendi yaşamım, doğup büyüdüğüm çevre, bana seçtiğim yolda yürüyebilmem için güç ve güven verdi. Tüm umutlu ve aynı zamanda acılı anlarımda ileriye baktım. Bizim sıkı çabamızla, daha iyi bir yeryüzü kurabileceğimize inanıyorum.

- Sürgün. Sizin için ne anlama geliyor?

- Politik sürgünlük son derece acı. Anavatanından, halkından uzakta yaşamak zorunda bırakılınca, dayanılmaz anlar yaşıyorsun. Bu nedenle ben, işçilerin Franco diktatörlüğüne karşı savaşında yanlarında olabilmek için, saat ve saat, gün ve gün, İspanya'da olanlar hakkında bilgi toplamaya çalıştım. sürekli geri dönmeyi düşündüm.

- İlk kez 1977 yılında geri dönebildiniz. 40 yıl sonra yeniden ülkenize gelince neler hissettiniz?

- İspanya topraklarına yeniden ayak basabilmem benim yaşamının en mutlu anlarından biriydi.

- İçinde bulunduğumuz yıl yapılan halk oylamasıyla, İspanya'nın Nato üyesi olarak kalması çok az bir oy farkıyla kabullenildi. Siz bundan 50 yıl önce "No Pasaran!" çağrısında bulunmuştunuz. Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

- "No Pasaran!" İspanyol halkının faşist saldırganlara karşı bir savaş çığlığıydı. Haklarımızı, demokrasiyi ve barışı korumak için üç yıl süren kahramanca, eşine rastlanılmayan bir savaştı. 1986 yılında yapılan halk oylamasında 7 milyon seçmen Nato üyeliğinin son bulması için oy kullandı. İspanyol halkında, amerikan askeri üslerinin kaldırılması için kuvvetli bir istek var.

- İç savaş döneminde Amerika'dan Abraham Lincoln Tugayı Cumhuriyetçilerin yanında savaşmaya gelmişti. Bu tugayla gelenlerin arasında Türklerin de bulunduğu söyleniyor. Savaş yıllarında siz bu Türklerle karşılaştınız mı?

- Uluslararası Tugay Abraham Lincoln'un savaşçılarını kalbimde saklıyorum. Birçoğu ile hâlâ yazışıyorum. Gerek kendilerinin, gerekse çocuklarının, torunlarının İspanyol halkıyla hâlâ dayanışma içinde olduklarını biliyorum. Çok tabi, birçok Türk savaşçısının elini sıkmaktan sonsuz mutluluk duydum.

- Günümüz gençliğine, silahlanmaya karşı, barış için savaşımlarında ne gibi tavsiyelerde bulunursunuz?

- Yeryüzünü tehdit eden atom silahlarına karşı, silahlanmaya karşı, gençliğin barış için verdiği savaşım, bizim için en güzel örnekler. Gençliğin kendisi gelecek olduğu için, kollarını bağlayıp oturmak istemiyor. Gençlik yaşamak istiyor. Yaşamı, barışı ve insanlığı savunuyor.

Madrid, 5 Mayıs 1986.

Mehmet ÜNAL

Dolores Ibarruri 87. yaş gününü kutlarken. Madrit. 9. 12. 1982
Memleketi Asturia'da kendisine geleneklere göre elmasuyu sunulurken (arka sayfada) Ve Pasionaria 90 yaşında. İnanç ve mücadeleyle dolu onurlu bir yaşam.

PASIONARIA

HOMENAJE EN SU 90 ANIVERSARIO

"Diz üstü çökmüş yaşamaktansa
Başı dik ayakta ölmek yeğdir!"

"La Pasionaria"

Dolores Ibarruri

